173

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
31 — C
28

II. 28.

Digitized by Google

Digitized by Google

I.IV.3.

Digitized by Google

LUCERNA MORALIS

AQUINATICI SOLIS illuſtrata ſplendoribus;

SEU

Generalia totius Moralis Doctrinæ Præcepta, juxta mentem Angelici Eccleſiæ Doctoris

D. THOMÆ AQUINATIS,

Brevi, ac dilucida methodo in veritatis amatorum gratiam communi expoſita utilitati.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Labore, & Studio

REV. PATRIS

FR. PETRI MARTYRIS PETRUCCI

Viterbien. Filii Conventus S. Mariæ ſuper Quercum Ord. Prædicator. inter Sacræ Theologiæ Profeſſores minimi.

Francisci Mariæ Campioni.

Ex libris Biblioth. S. Mariæ in [illegible] in Campitello de Urbe

ROMÆ M.DC.XCVIII.

Typis Antonii de Rubeis propè S. Sylveſtrum de Capite in via Vitis.

SUPERIORUM PERMISSU.

Digitized by Google

Eminentiſſimo, ac Reverendiſſimo Domino

D. SAVO MILLINO

S. R. E. CARD. AMPLISSIMO,

Eccleſiæ Nepeſinæ, & Sutrinæ Vigilantiſſimo Præſuli.

NON *immeritò quidem*, EMINENTISSIME, AC REVERENDISSIME D. *Veteres Gentiles pulchrà ſpecie, ſed nudas, ridenteſque Juvenculas, eaſdemque amicabili coniunctas invicem nexu finxere Charites; Illud planè ſapienter indigitantes; hilari nedum, & vultu, & animo impertienda beneficia, nulloque adulterinæ intentionis, aut non ſinceri cordis fucata velamine; ſed, & eadem à ſuſceptore nunquam ſeneſcente retinenda memoria, ut reciproco benevolentiæ vinculo beneficiis gratiæ, gratiis nova item beneficia necterentur.*

Quàm libens, quàm ſit hilaris in profuſa Beneficentia, non aliundè certè, quam ex in-

genita, *meraque liberalitate* EMINENTISSIMA DOMINATIO TUA; *qui eam non ignoret*, *nemo procùl dubio non novit*; *ipſumque me ſatis docet experientia*, *quà licet immeritum*, *iugi favore beneficiis*, *Gratiiſque non deſinit cumulare*.

Quàm verò apud me ſuſcepta Beneficia virenti floreant Juventa, *in ævum feliciter permanſura*, *dum aliud propria ſuppeditare nequeat exilitas*, *Qualicunque hoc mei laboris fructu*, *gratique animi monumento*, EMINENTIÆ TUÆ REVERENDISSIMÆ *tota cordis ſinceritate oblato*, *univerſis teſtatum velim*. *Integrum quippè nec mihi foret*, *gratanter gratias memoriæ ſervare depoſitas*, *aut privato ſolum grates reddere obſequio*; *Ut enim aiebat Seneca lib.* 6. *de Beneficiis apud Guil. Peraldum Sum. Virt. de Juſt. par.* 13. Ingratus eſt, qui remotis arbitris Gratias agit.

Illud quoque nunc me nactum reor, *temporis nempè opportunitatem*; *quod in referenda Gratia idem præſcribit Moralis*, *inquiens apud eundem ibi*: Æquè delinquit, qui ad referendam Gratiam ſuo ceſſat tempore, quàm qui alienò properat. *Quænam porrò*

mi-

mihi, quàm præſens, expectanda opportunior occaſio? Moralem ſiquidem ad Lucem publicam editurus Lucernam, dum EMINENTIÆ TUÆ *Paſtoralis Zelus, pro debita Juvenum in literis, ac moribus inſtitutione, Clericorum in hac Nepeſina Civitate molitur Collegium, Gratiùs quidpiam unquam offerre, haud poſſe me, arbitror, quam Lucernam ipſam, quæ totius moralis Diſciplinæ ex inoffenſo Angelici Præceptoris lumine Documenta complectens, ad Clericis neceſſariam inprimis Moralem Scientiam, eoſdem quàm facillimè promovere.*

At verò compellor equidem, ſed fateri, non pudet; Jure omni promeritas dum, ut fas eſt geſtio ſolvere Grates, novis adſtrictus vinculis, quò ſolvere magis cupio, eò me ſentio debitorem; An non magnum hoc ipſo debitum contraho, quod ex liberaliſſima dignatione hocce meum Opuſculum, nec alio, ex propriis dignum pretio, EMINENTISSIMÆ DOMINATIONIS TUÆ *nomine inſignitum, ſub feliciſſimis eiuſdem auſpiciis audacter prodeat ad lucem?*

Hinc fallit in me nimis, quod ipſi autumare voluerunt Antiquiores, ex Gratiis à nobis

bis unam averſa facie, ad nos ambas converſa, pingentes; Ut à Collatore profectum, ad ipſum duplicatum redire beneficium oſtenderent; At me profectò duplici quidem titulo, multiplicique obſtrinxit Gratia Beneficentia tua: Dum & peculiaribus me fovet Beneficiis, hancque noſtram D. Ptolomai Eccleſiam pariter, ac Domum, pro ſingulari, quà in ſacram Deiparæ Thaumaturgam fertur imaginem, Devotione, ac pietate, perenni, vigilique tuetur, promovetque patrocinio.

Abſit autem, ut paria his, ne duplicia dixerim poſſe me reddere, tamen unquam obrepat cogitatio: Unam, eamque nudam merito, munere inanem, vix liceat, mendicitati meæ, referre Gratiam: Grato nempè animo, ſemperque vernanti memoria ſuſcepta retinendo Beneficia, debita confitendo. Quò nec duplicia tantùm, ſed millena quàm benignè ſuſcipienda iterum atque iterum ab ampliſſima benignitate tua expectare non pudebit. Invitat enim ad magna, qui gratanter ſuſcipit modica, & ſpem de futuris recipit, qui tranſacta beneficia recognoſcit. *Scribebat Caſſiodorus* 4. *Epiſtolarum.*

Quin

Quin immò ſatis utique reddo, totum que ſolvo, & ſi nihil penitus offerens, dum benignè ſuſcipio, dum debere me fateor. Etenim, ſi animum potius, quàm munus ritè penſare debeamus; Non minoris eſt animi; Debere, quàm Dare; *Inquit Moralis apud Peral. ubi ſuprà. Ac iterum.* Vis reddere Beneficium? accipe Benignè.

Sic planè ſatisfactum, non dubito, EMINENTISSIMÆ DOMINATIONI TUÆ. *Siquidem.* Qui Beneficium dat, vult excipi Gratè; habet, quod voluit, ſi benè acceptum eſt. *Ea igitur, quà ſolet, Benignitate, Hilaritate faveat* EMINENTISSIMA DOMINATIO TUA; *dando, item ſuſcipiat; Ego namque libenter, ac Benignè ſuſcipiens, Reddo, quod debeo, in æternum Debiturus.*

EMIN.^MÆ AC REV.^MÆ DOM.^IS TUÆ

Ex Nepeſino D. Ptolomæi Cænobio ſexto Idus Septembris 1698.

Humiliſs. Obſequentiſs. Adſtrictiſs. Famulus
Fr. Petrus Martyr Petrucci.

Digitized by Google

PROLOQUIUM
Ad benevolos Lectores.

DORMIEBAT ſatis olim præcipuè in Italia, teſte Cajet. in prol. prim. 2. neceſſaria valdè moralis Theologia; At verò utinam infauſtiſſimo plauſu evigilaſſet nunquam hiſce noviſſimis temporibus; Dum ex florentiſſimis alioqui Academiis erumpentes catervatim Doctores, excreſcentibus in immenſum de re Morali quæſtionibus, tractatibus, voluminibus, multiplicitate, varietate, contrarietate ſententiarum confuſionem potiùs, quàm directionem prætulerunt: verùm (quod lugendum nimis) opinionum laxitate, dùm arctam viam, quæ ducit ad vitam, dilatare meditati ſunt, veriùs certè vias Domini rectas perverterunt. Luxere proculdubio vigilantiſſimi Paſtores tantam ſub his Ducibus, ac Doctoribus Ovium Chriſti periclitantium ruinam, nec, eo, quò par eſt, zelo commiſſi gregis curare ſalutem, in Doctrina ſana exhortantes deſtitere. Id, quod potiſſimùm pro totius Dominici Gregis Paſtorali vigilantia, & ſollicitudine Summi Romani Antiſtites præſtiterunt. Porrò Alexander VII. felicis reç. ut idem in ſuo decreto die 24. Septembris 1665. emanato non ſinè magno animi ſui mœrore teſtatur, hujuſmodi opiniones Chriſtianæ Diſciplinæ relaxativas in maximam

Chri-

Chriſtianæ vitę corruptelam eru pturas prænoſcens, optimo, ac opportuno ſatis occurrit remedio, earundem examen Sac. Theologiæ Magiſtris, ac demùm Eminentiſſimis Gen. Inquiſit. committens; Cujus deindè Zelum ſecuti ſunt ejuſdem ſucceſſores Romani Pontifices . Alia quoque via prædictus Alexander indemnitati Ovium Chriſti providere ſtuduit; Etenim præterquamquòd in Generalib. Comitiis Ord. Præd. habitis Romæ 1656. de ipſius mandato univerſis ac ſingulis Theologiæ Profeſſoribus præceptum eſt, ut omnino, variis Opinionum Ævi hujus novitatibus rejectis, Ang. Præc. Doctrinæ, ac ejuſdem priſco, & genuino ſenſui fideliter adhærerent; ſed & inſuper juſſit idē Sanctiſſimus, ex ipſius Divi Thomæ Doctrina Moralē parari Theologiam, cui veluti certæ, ac tutæ Morum Regulæ, poſſent fideles propriam conformare conſcientiam, Bancel. in epiſt. ad Lect. Ità planè factum eſt, noviſſimeque iterum per Patrem Ludovicum Bancel. ſatis optimè completum, ut patere poteſt ex Alphabetica ſumma, quam ex Divi Thomæ doctrina conflatam Avenione typis mandavit; quia verò Moralis doctrina immenſum eſt valdè Chaos, nec omnia breviori calamo, quò S. uſus eſt D. ità dilucidè potuerunt explicari, ut omnibus eſſent perſpicua; nec omnibus datum eſt, inſurgentes paſſim difficultates, ex jam habita doctrina diſcurrendo, enucleare: neceſſarium viſum eſt, ipſius Angel. Præceptoris Doctrinæ quàm fideliter inhærendo, Moralem ipſam Theologiam, præcipuè

quòad ea, quæ propiùs Morum praxim, & uſum concernunt, elucidare. Id, quod nos, etſi viribus impares tantam Provinciam, aggredi non formidamus; proprio quidem haud ingenio, verùm ejuſdem Sancti Doctoris non modò Sapientiæ, ſed interceſſioni fidentes, cui perindè, & nos, noſtroſque labores qualeſcunque tota committimus fiducia, probatiſſimorum inſuper DD. adjuti ſubſidio. Nè autem impingere fortè, diſcurrendo, contingat; Lucernam hanc ipſius Angel. Præcept. fulgentem ſplendoribus meritò præmittendam putavimus, totius videlicet Moralis Doctrinæ fundamenta, baſes, ac generalia præcepta, quibus ad Decalogi explanationem, cæterorumque Moralium, prout Divina conceſſerit Miſericordia, paretur via. Ex quibus certè plurium, ac ferè omnium in qualibet materia particularium caſuum reſolutiones facili ſatis negotio deduci poſſint, ab hujuſmodi tamen conſectariis conſultò hic abſtinemus, tantumque, prout loci, ac Doctrinæ opportunitas poſtulabit, aliqua in exemplum adducemus. Cùm enim ad particulares tractatus, ac diſquiſitiones ventum fuerit, vel inutiliter eadem repetenda, vel immeritò in propria ſede omittenda forent. Hæc autem, tàm in his, quàm in cæteris una erit nobis regula, & methodus, ut ea, quæ puram ſapiunt ſpeculationem, vel parum ad praxim utilia ſunt, reſecemus, practica item ipſa, quæ jam ferè apud omnes trita, & certa ſunt, breviter omninò perſtringamus, quæ verò inter DD. controverſa, fuſiùs diſcutiamus, ut ad latentem perveniа-

veniamus veritatem. Monitum inſuper Lectorem volumus, ut DD. abſolutè citatos reperiens, eorum ſententias ab ipſis fontibus nos fideliter, ſciat, afferre; cæteros autem, quos in fonte videre non poterimus, non abſolutè, ſed cum addito, apud talem, vel talem Doct. ex quo non minori fidelitate ſententiæ decerptæ erunt citatos inveniet. Ingenuè porrò fateor: Studium hoc, propriæ magis, quàm communi conſulens utilitati, ſum aggreſſus. Dum tamen Prudentioribus, ipſiſque Superioribus non inutile proximis viſum fuerit, quàm libentiſſimè gratis à Divina Bonitate acceptum gratis do; Immò, & magnum quidem ex hoc ipſo recipiens emolumentum, quòd non ſoli mihi laboraverim, ſed omnibus exquirentibus veritatem.

Nos Fratrer ANTONINUS CLOCHE Sacræ Theolog. Profeſs. Ord. Fratrum Prædicator. Humilis Mag. Generalis, & Serv us Sal.

TENORE præſentium, & Officii noſtri Authoritate Licentiam facimus R. P. Lect. Fr. Petro Martyri Petrucci Provinciæ noſtræ Romanæ typis mandandi Librum, cui titulus eſt *Lucerna Moralis*, ab ipſo compoſitum, & reviſum, & approbatum à duobus Sacræ Theologiæ Profeſſoribus Ordinis Noſtri, ſervatis in aliis omnibus de Jure ſervandis; In quorum fidem &c. Datum Romæ die 27. Julii 1697.

Fr. Antoninus Cloche Mag. Gen. Ordinis.

EX Mandato Reverendiſs. Patris Fratris Antonini Cloche Ordinis Prædicatorum Generalis Magiſtri, Ego ſubſcriptus pervolui, & ponderavi Opus inſcriptũ, *Lucerna Moralis Aquinatici Solis illuſtrata ſplendoribus*, Authore R. P. Fr. Petro Martyre Petruccio ejuſdem inſtituti, & in nullum planè offendi, quod noſtræ Catholicæ fidei articulis, aut Summorum Pontificum, & Conciliorum ſanctionibus, aut rectis morum regulis adverſetur: ſed omnia conſona, & ad Chriſtianæ Pietatis, Diſciplinæque incrementum permaximè conferentia adinveni. Quarè, ut Lucerna, quam non ſinè commendatione Doctores excipient, jugique plauſu Poſteritas venerabitur, non ſub modio incluſa remaneat, ſed ſupra candelabrum omnibus luceat, publici eam fieri juris, præloque committi oportere veraciter ſentio, & cenſeo.

Fr. Auguſtinus Pipia Sac. Theologiæ Doctor Mag. & Cathedraticus Primarius Univerſitatis Majoricens. Sanctæ Inquiſitionis Regni Sardiniæ Qualificator, & Collegii Sancti Thomæ de Urbe Regens.

DE

DE Mandato Reverendiſſimi P. Fr. Antonini Cloche Magiſtri Generalis Ord. Pręd. perlegi librum, çui titulus *Lucerna Moralis* eſt, compoſitum à R. P. L. Petro Martyre Petruccio. in quo auctor doctè, ac juxtà æquiores opiniones pertractat de Bonitate, & Malitia humanorum actuum; de Conſcientia, atque de legibus: quæ continent præcipua Theologiæ Moralis fundamenta. Quarè dignum exiſtimo, ut liber iſte edatur in lucem.

Fr. Jacobus Riccius Examinator Cleri in Urbe, Sac. Theolog. Profeſſor in Archigymnaſio Sapientiæ Romanæ, & Procurator Generalis Ord. Præd.

INDEX

Digitized by Google

INDEX

Capitum Lucernæ Moralis.

CAPUT PRIMUM.

De Moralitate in Communi.

§. I. *Quid Moralitas, quidvè Actus Humanus?* 1
§. II. *De Speciebus Moralitatis.* 4
§. III. *Quid requiratur ad hoc ut actus hic, & nunc elicitus bonus ſit?* 6
§. IV. *Nullum eſſe actũ deliberatum indifferentem in individuo, oſtenditur.* 13

CAPUT SECUNDUM.

De Voluntario, & Involuntario.

§. I. *Quid & quotuplex ſit Voluntarium?* 18
§. II. *Explicatur præcipuè ratio voluntarii indirectè, & in Cauſa.* 25
§. III. *De Cauſis tollentibus, aut minuentibus Voluntarium, & primò de Violentia.* 33
§. IV. *De Metu.* 36
§. V. *De Concupiſcentia, aliiſque paſſionibus.* 43
§. VI. *De Ignorantia.* 46

CAPUT TERTIUM.

De Multiplici Voluntatis actu.

§. I. *Omnes Voluntatis actus enumerantur.* 54
§. II. *Explicantur ſinguli actus, & per illos Voluntatis proceſſus.* 57
§. III. *Aliqua ſpecialiter de Conſenſu, & Delectatione.* 66

CAPUT QUARTUM.

De Multiplici Bonitate, & Malitia humanorum actuum.

§. I. *A quo Bonitas, vel Malitia humanorum actuum deſumatur?* 74
§. II. *De Bonitate & malitia actus interioris, & exterioris,* 80

§. III. *Un-*

§. III. *Undè ſumatur ſpecifica diſtinctio Bonitatis, vel Malitiæ?* 96
§. IV. *Undè ſumenda numerica diſtinctio Moralium actuum?* 115

CAPUT QUINTUM.

De Specie Moralitatis, quæ Malitia dicitur, ac de Peccatis.

§. I. *Quid ſit Malitia Moralis?* 140
§. II. *Quid ſit Peccatum, & undè ejus diſtinctio ſumenda?* 149
§. III. *De Multiplici peccatorum Diviſione.* 153
§. IV. *De Peccato Mortali, & Veniali.* 161
§. V. *De Comparatione Peccatorum.* 169

CAPUT SEXTUM.

De Circunſtantiis humanorum actuum.

§. I. *Quid, & quotuplex eſt Circunſtantia?* 181
§. II. *Quomodò dictæ Circunſtantiæ minuant, augeant, vel mutent ſpeciem?* 186
§. III. *Quænam Circunſtantiæ ſint neceſſariò in Confeſſione Sacramentali explicandæ?* 194
§. IV. *Aliæ quædam examinantur difficultates.* 212.

CAPUT SEPTIMUM.

De Conſcientia.

§. I. *Quid, & quotuplex ſit Conſcientia?* 228
§. II. *De Conſcientia erronea.* 232
§. III. *De Conſcientia Dubia.* 248
§. IV. *De Conſcientia Opinativa, ſeù probabili.* 297

APPENDIX. 334

Seù Digreſsio procujuſdam recentioris Tractatu.

§. V. *De formanda Conſcientia in particulari juxtà diverſitatem Statuum.* 372

CAPUT OCTAVUM.

De legibus.

§. I. *Quid, & quotuplex ſit lex?* 402
§. II. *De Lege Naturali ſpecialiter.* 416
§. III. *De lege humana ſcripta.* 428
§. IV. *De Conſuetudine, & Privilegiis.* 463
§. V. *De Interpretatione, Ceſſatione, Derogatione, & Abrogatione Legũ Humanarum.* 480

Im-

Imprimatur,

Si videbitur Reverendiſs. Patri Magiſt. Sac. Pal. Apoſt.

Sperellus Epiſ. Interamn. Viceſg.

Imprimatur.

Fr. Paulinus Bernardinus Ord. Præd. Sac. Apoſt. Pal. Magiſter.

LU-

Digitized by Google

LUCERNA MORALIS

CAPUT PRIMUM.

De Moralitate in communi.

§. I. *Quid ſit Moralitas, quidvè Actus Humanus.*

SUMMARIUM.

1. *Moralitas à more dicitur; Moris autèm nomen, tractum eſt ad ſignificandum actus voluntarios.*
2. *Quid ſit propriè Actus humanus explicatur.*
3. *Non ſunt omninò idem formaliter, actus humanus, & Moralis, licet materialiter coincidant.*
4. *Multipliciter Moralitas reperitur, & ſumitur.*

1\. NUlli dubiũ eſſe poteſt, Moralitatẽ à more denominari, ſed, ut benè advertit Monteſinus *prima.2.diſput.22.q.1.* Aliud eſt id, à quo nomen imponitur, aliud verò id, quod ſignificat, & ad quod ſignificandum uſurpatur. Ut igitur, quid ſit Moralitas, dignoſcamus; notandum eſt, quid moris nomen ſignificet: Omiſſis autem pluribus. D. Thom. *prima 2. q.58. art.* 1. manifeſtè docet, hoc nomen, Mos, duo ſignificare, quandoquè enim ſignificat conſuetudinem; quandoquè verò ſignificat inclinationem quandam naturalem, vel quaſi naturalem ad aliquid agendum.

Quamvis autem ſubdat S.Doct. quòd Virtus Moralis dicitur à more in hac ſecunda acceptione; ac perinde in brutis quoquè animalibus dici poſſint Mores; attamen in 3. *diſt.* 23. *quæſt.* 1. *art.* 4. *quæſt.* 2. ſatis apertè docet, in Brutis dici *Mores*

magìs ſecundùm ſimilitudinẽ, quàm ſecundùm proprietatem; quia non agunt, quàſi dominium ſuorum actuum habentia, ſed magìs à Natura aguntur, ut dicit Damaſcenus de fide Ort. lib. 2. cap. 22. Ex quibus colligitur, quòd moralitas dicitur à More, ſecundùm quod ſignificat inclinationem ad agendum propriè; hoc eſt agendum cum propria determinatione, & applicatione ad actum. Cæterùm, ut eodem loco inſinuat An: P. tractum eſt nomen Moris ad ſignificandũ actus voluntarios, vel appetitivæ partis, ſecundùm inclinationem appetitus, ad hujuſmodi actus.

2. Quidquid autèm ſit de nomine. Morale dicitur omne id, quod quomodocumq; ad Mores, ideſt actus humanos, pertinet, non quidèm ſecundùm ſe, & materialitèr ſumptos, verùm ſecundùm quod ordinationi, ac diſpoſitioni ſubſunt rationis, & legis.

Pro quo notandum eſt in primìs cum S.Doct.*prima* 2. *quæſt*. 1. *art*. 1. quòd ille ſolus propriè dicitur actus humanus, qui proprius eſt hominis, in quantùm eſt homo, hoc eſt, in quantùm differt à cæteris irrationalibus creaturis, non ſolùm in eſſendo, ſed etiàm in operando, ut ibi notat Cajetanus: Hujuſmodi autèm actiones illæ ſunt, quarum homo eſt Dominus, & quæ à voluntate deliberata procedunt, ut ſubdit Angel. Reliquæ autèm actiones dici poſſunt quidèm hominis, nõ autèm propriè humanæ. Igitur idem eſt, actionem eſſe humanam, & liberam; ſolius enim actionis liberæ, homo habet dominium. Ubì tamen adverte cum Gonet, Man. Tract. *de Beat. cap.* 1. §. 1. Duplicitèr dici poſſe actionem humanam, ſeù propriam hominis. Primò quòad ſubſtantiam, ut Actus, Intellectus, & Voluntatis. Secundò quòad modum ipſum operandi, quò ſcilicet homo, non ſolùm phyſicè, & vitalitèr, ſicut Bruta; ſed & moralitèr, ſe movet, agendo cum indifferentia, libertate, & dominio ſuorum actuum. Iſtæ igitùr propriè, humanæ actiones appellantur, in quibus homo in modo agendiâ

cæ-

cæteris differt animalibus. Quarè hominis actiones, in quadruplici ſunt differentia. Quædam nec quòad ſubſtā-tiam, nec quòad modum ſunt propriè humanæ, ut corporales actiones, abſquè deliberatione procedentes. Quædā humanæ ſunt, quòad ſubſtantiam, non quòad modum, ut intellectiones, & volitiones neceſſariæ. Quædam humanæ quòad modum, non quo ad ſubſtantiam, ut actiones corporales, cum deliberatione elicitæ. Quædam humanæ, & quòad ſubſtantiam, & quòad modum, ut intellectiones, & volitiones deliberatæ.

3. Cæterùm, quàmvis in re, & materialitèr coincidant, actus humanus, ſeù liber, & Moralis; omnis quippè actio libera, moralis eſt, & è contrà; Formalitèr nihilominùs diſtinguuntur, & aliquid exprimit actus Moralis, quod non dicit actus liber: Etenìm ſupra libertatem, addit moralitas reſpectum, & ordinem ad rationem, & legem, tanquàm regulam; cui commenſurari debet.

Eſt igitur libertas fundamentum quidèm, radix, & ſubſtratum Moralitatis, nō tamèn ipſa formalis moralitas: Eſt enìm genus Moris, genus quoddam regulabilitatis, & menſurabilitatis per legem, ex ratione; ſicut genus artificialium, eſt genus regulabilitatis, & menſurabilitatis per artem. Itaque Mores propriè dicuntur actus hominis liberi, quatenùs eliciuntur cum ſubjectione, & ordine ad rationē, & legem. Quidquid igitur ad hujuſmodi actus pertinet, Morale dicitur.

4. Hinc fit, quòd multiplex eſt moralitas, ſeù multiplicitèr reperitur. Primò quidèm in ipſa ratione, & lege reſidet, tanquàm in regula, quæ perindè, regula morùm, dicitur. Deindè in actu, tanquàm in regulato. Similitèr in objecto actus à lege præcepti, vel prohibiti, puta re aliena, quæ eſt objectum furti; & dicitur Moralitas Objectiva. Itèm in exiſtimatione, & Judicio, ſecundùm quod moralitèr judicamus, æxiſtimamus, alitèr etiàm, ac res in ſua entitate ſe habeant; puta

dum plures actus realiter omninò diſtinctos, moralitèr unum, & eumdem dicimus, cùm ad unum ſunt per ſe omnes ordinati: Ac demùm in rebus ipſis ità moralitèr æſtimatis. Sicq; Tactus, Oſcula, & Verba præcedentia, moralitèr unus actus æxiſtimantur cũ ſubſecuta copula, ipſique moralitèr unus actus dicuntur. Hoc autèm ideò, quia nihil omninò conducit ad actuũ humanorum directionẽ, illa materialis diverſitas, quæ proindè moralitèr non attenditur. Idque notandum, ut intelligamus, quid ſibi velit, dùm paſſim auditur in moralibus. Hoc ità ſe habet in morali ęxiſtimatione. Hoc phyſicè verum eſt, non verò moralitèr, & hujuſmodi.

§.II. *De Speciebus Moralitatis*

SUMMARIUM.

1. *Moralitatis duæ ſunt potiſſimùm ſpecies.*
2. *Actus quidam ex ſpecie ſua boni ſunt, quidam mali, quidam indifferentes; quidam verò boni, vel mali, quia lege poſitiva præcepti, vel prohibiti.*
3. *Duplex eſt bonitas, vel malit ia; primaria ſcilicet, eſſentialis ex objecto; & ſecundaria accidentalis, ex circunſtantijs.*
4. *Actus ex ſpecie ſua indifferens bonificari, vel vitiari poteſt per aliquam circũſtantiam, ſicut paritèr vitiari bonus, vel cohoneſtari malus, ſi tantùm ſit malus, quia prohibitus.*
5. *Definitur bonitas, & malitia moralis.*

1. DUÆ poſitiſſimę ſunt Moralitatis ſpecies; ſicut enìm in artificialibus affabrè factum, & juxta regulas Artis conſtructum, benè artefactum dicitur; devians autem à regulis malè compoſitum; Ità in moralibus, actio legi, & rationi conformis, bona dicitur, & à lege diſcordans, mala moraliter. Addunt aliqui tertiam ſpeciem, licet imperfectam, ſcilicèt indifferentiam. Omiſsâ tamèn quæſtione parùm utili, an indifferẽtia dici debeat vera ſpecies moralitatis, vel potiùs actus indifferens præcisè, quâ

quâ talis, ſit penitùs extra genus moris: Certum eſt, plures dari actus de ſe indifferentes, qui ſcilicet ſecundùm ſe ſumpti, & præciſa quacunque circunſtantia, nec boni, nec mali ſunt, licet hìc, & nũc eliciti, poſſint per aliquam circunſtantiã bonificari, vel vitiari, v. gr. deambulare, fricare manus, levare feſtucam, & ſimiles.

2. Sicut autèm aliqui actus ſecundùm ſe, ex ſpecie ſua indifferentes ſunt; ità quidam ſecundùm ſe, & ex ſpecie ſua boni; quidam verò mali: puta dare eleemoſynam, ſecundùm ſe bonum eſt, furari autèm, ſecundùm ſe malum: & iſti vocari ſolent boni, quia boni, & mali, quia mali ſunt: rursùm alii actus, qui, licet ſecundùm ſe boni non ſint, quia tamen præcipiuntur, boni ſunt, v. g. iter agere potiùs per hanc viam, quàm per aliam, ſi æquè benè utraque conducat ad terminum, de ſe bonum eſt; ſi tamèn Princeps ex rationabili cauſa id præcipiat, bonum redditur. Similitèr alii actus, qui de ſe mali non ſunt, adveniente prohibitione, mali fiunt; puta, ſi Princeps prohibeat per talem viam ambulare: hujuſmodi autèm dicuntur boni, quià præcepti, & mali, quià prohibiti.

Quod intelligendum eſt de lege poſitiva, non quòad legem æternam, & naturalem; nullus enim actus universìm bonus eſt, qui ſaltèm æterna lege præceptus, vel ordinatus nõ ſit, nec ullus malus, qui eàdem lege non ſit prohibitus. Imò addunt noſtri Thomiſtę, quòd ſi per impoſſibile nulla lege, nec etiam æterna, prohibitum eſſet adulterium, illud formalitèr non eſſet malum, ſed tantùm radicalitèr; eò quià de ſe prohiberi petit. Cùm enìm, ut diximus, totum genus Morale, ſit genus menſurabilitatis, & regulabilitatis per legem, & rationem, ubì nulla eſſet regula, vel mẽſura præſcribens modum actus; quomodò actus ipſe poſſet commenſurari, vel diſcordare à regula, vel menſura?

3. Certùm eſt autèm, quòd omnis bonitas, vel malitia moralis, à ratione, & lege dependet, tanquàm à regula, cui humanæ actiones

Digitized by Google

nes cõformari debent. Quia verò lex, & ratio non ſolùm dictat, diſponit, & ordinat de actibus ipſis, quantùm ad ſubſtantiam, & ſecundùm ſe ſumptis, verùm etiã de ipſorum circumſtantiis, & accidentibus; Hinc eſt, quòd duplex quoq; eſt bonitas, vel malitia moralis, una primaria; & eſſentialis, quæ convenit actui ſecundùm ſe, & ex ſpecie ſua, altera ſecundaria, & accidentalis, quæ actui convenit ratione alicujus adjuncti accidentis, & circunſtantiæ. Et quia ſpecies actus deſumitur ab objecto; ideò prima; & eſſentialis bonitas,& malitia vocari ſolet optimè, bonitas, & malitia ex objecto;accidentalis verò ex circunſtantiis. Quod & in ſequentibus meliùs explicabitur.

4. Ex his colligitur,quòd ſicut actus ex ſpecie ſua indifferens per aliquam circũſtantiam bonificari poteſt, aut malus reddi: ità quòque actus de ſe bonus,per aliquã circunſtantiam vitiari, & malus cohoneſtari, & bonificari poterit; præcipuè ſi tantùm ſit malus, quia prohibitus, nam de intrinſecè malis, ſeù malis, quâ malis, communis eſt DD. ſententia cum S. Thom. 2. 2. *quæſtion.* 110. *art.* 1. nullo modo cohoneſtari poſſe, aut bonos effici, quare mendacium v. gr. quòd intrinſecè malum eſt, nunquam licitum, & bonum eſſe poteſt: quia verò, carnes edere diebus vetitis, non eſt malum, niſi quia prohibitum; hinc eſt, quòd poteſt per aliquã circunſtantiã à malitia purgari, & bonum eſſe, puta ſi quis alium cibum non haberet. Quæ omnia meliùs ex dicendis conſtabunt.

5. Pro nùnc ſit ſatis, colligere definitiones bonitatis, & malitiæ moralis. Bonitas ergò eſt conformitas ad rectam rationem, & legem: Malitia verò, diſſonantia à recta ratione, & lege.

§. III. *Quid requiratur ad hoc ut Actus hic, & nùnc elicitus, bonus ſit.*

SUMMARIUM.

1. *Bonum ex integra cauſa, malum verò ex quocumque defectu conſurgit.*

2. *Aliud*

2. *Aliud eſt actum eſſe bonũ, vel malum præciſè moralitèr, aliud, Theologicè, & in ordine ſupernaturali.*

3. *Conditiones à Philoſopho aſſignatæ ad benè operandum.*

4. *Duplex eſt perfectio, integritas, & bonitas actus; alia ſubſtantialis, alia intenſiva.*

5. *Explicatur prima conditio, quòd operans agat ſciens.*

6. *Explicatur ſecunda conditio, quòd eligat propter ipſum.*

7. *Reliquæ conditiones ad actum undèquaque perfectum, exiguntur.*

8. *Generalis conditio eſt, quòd ad ultimum finem, ſaltèm naturalem, ordinetur actio.*

9. *Ad actionis bonitatem ſufficit, quòd in re, ſit rectæ rationi conformis, quàmvis operans, nequè actu cogitet, neque antecedentèr de honeſtate, vel ultimo fine cogitaverit.*

10. *Probatur efficaci ratione.*

11. *Ad meritum vitæ ęternæ, actiones de ſe ordinis ſupernaturalis, nihil pariter ampliùs requirunt; actiones verò naturalis ordinis, vel actualitèr, vel virtualitèr ad finẽ ſupernaturalem ordinari debent virtute præcedentis intentionis.*

12. *Quænam debeat eſſe intentio præcedens.*

1. COMMUNE ſatis eſt Theologorum proloquium à D. Dionyſ. acceptum, cap. 4. *de div. nom.* Bonum conſurgere ex integra cauſa, malum autèm ex quocumque defectu. Quarè, ut actus bonus ſit, non ſufficit, quòd circa bonum verſetur, ſed requiritur inſupèr, quòd debitis circumſtantiis eliciatur, puta quòd fiat tempore, & loco debitis, & proùt ratio exigit. Undè Philoſophus docet in Ethicis, quòd virtuoſus operatur ſecũdùm quod oportet, & quandò oportet, & ſecundùm aliàs circumſtantias. Neceſsè eſt igitur, ut actus bonus ſit, quòd circa bonum verſetur, & quòd debitis circumſtãtiis veſtiatur; ſic enìm dictat ratio, & lex; ità ut, qualibet circumſtantia deficiente, actus vitietur, & malus reddatur. De ſingulis autèm circunſtan-

ſtantiis infra ſuo loco agemus. Aliqua hic generaliter explicanda ſunt.

2. Et in primis notandum, aliud eſſe actum bonum, vel malum, præcisè moraliter; aliud verò, quaſi Theologicè, & in ordine ſupernaturali quòad meritum, vel demeritum eternæ vitæ. Poteſt namque actus moraliter bonus eſſe, non tamen æternæ vitæ meritorius, ut actus aliàs boni eliciti à peccatore. Ad meritum enim æternæ vitæ requiritur inſupèr, quod actus ex gratia, & charitate procedat, ut mox explicabimus.

3. Quoad bonitatem ergo ſimpliciter moralem, explicanda eſt Doctrina Philoſophi 2. *Ethic.* cap. 4. Ubi ait, quód ad benè operandum requiritur, quòd quis agat ſciens, eligat propter ipſum, & ſtabili animo, & firmo operetur: Et rursùm docet, opus virtuoſum debere procedere ex certa ſcientia, promptè, & delectabiliter. Quod totum ſic explicatur ex Magiſt. Medina *part. 2. quæſt.* 18. *artic.* 9. *&* *quæſtion.* 19. *art.* 3. aliiſque gravioribus Thomiſtis.

4. Notandum eſt igitur, duplicē eſſe perfectionem, integritatem, & bonitatem actus; aliam ſubſtantialem; quâ redditur abſolutè bonus, aliam intenſivam, quâ redditur undequaquè perfectus. Ad primam ſufficit, quòd actus, bonum habeat objectum, & debitis veſtiatur circumſtantiis, nec in aliqua deficiat; itaut fiat, quandò, ubi, & ſecundùm quod oportet. Ad ſecundā verò exigitur ampliùs, quòd modus ipſe, qui reperitur in actu ſimpliciter bono, perficiatur, & quodammodò ad excellentiam perducatur. Sicut in artificialibus, opus quod omnes regulas artis imitatur, abſolutè benè artefactum dicitur, ſed non ſtatim inſigne, & excellens opus eſt; ad hoc enim præter ſubſtantiales regulas artis, requiritur exacta quædam explicatio, & exquiſitus modus, quò vulgaria, etſi juxta regulas conſtructa, ſuperexcellat. Hoc ſuppoſito, dici poſſet, cum Medina, Philoſophum, omnes illas conditiones exigere, non ad actum utcunquè bonū, ſed

ſed solùm ad actum undè quaque perfectum.

5. At meliùs cum eodē ſic explicantur ſingulæ conditiones. Quò ad primam ergò, quòd ſciens quis operetur, non poteſt certè intelligi, requiri ad bonam actionem ſcientiam moralem, puta quam nos modò breviter intendimus explicare; nullum ſiquidē rudes poſſent agere bonum, cùm aliàs conſtet eſſe plures in ſanctitate perfectos.

Neque item neceſſarius eſt habitus prudentiæ, aliàs peccator, qui prudentiæ habitum non haberet, nullum poſſet opus bonum operari. Adde, quòd cum habitus prudentiæ, acquiſitus, noſtris actibus generetur, actus iſti præcedentes boni nō eſſent, & bonum habitum generarent. Scio tamen, quoſdam admittere actus generantes habitum, nedum prudentiæ, ſed & cujuſcunque alterius Virtutis, virtuoſos non eſſe, at ipſi viderint, quàm benè hoc aſſeratur.

Nèc etiam requiritur actuale prudentiæ Judicium, quò agens actualiter judicet, hoc eſſe faciendum, quia rationabile, honeſtum, & rectæ rationi cōforme. Tùm quia ſi hoc eſſet neceſſariū ad actionis bonitatem, plurima, nedum bona, ſed & heroica opera, bonitate fruſtrarētur; vix enìm ipſi Morales Philoſophi, cùm hoc expreſſo judicio operantur. Tùm etiam quia viri aliàs probi non ità conſueverunt operari, quod ſolitum argumentum eſt Ariſtotelis in Moralibus, teſte ipſo Medina.

Debet ergò ſufficere, quòd virtualitèr inſit hoc prudentiale judicium, ut ſtatim explicabimus uno verbo. Scienter operari, nihil aliud hìc importat, niſi quòd non ignoranter, vel à caſu, quis operetur, ſed cùm rei cognitione ſufficienti ad deliberandum, & eligendū: Debet enim opus bonum ex electione procedere, non ex paſſione, Ira, Timore, & hujuſmodi; quod intellige de paſſione perturbante taliter rationem, ut non poſſit deliberare; ſi enim locum det deliberationi, adhùc actio poteſt eſſe bona; ſicut benè facit, qui timore mortis ad Deum convertitur.

Digitized by Google

Dummodò tamèn in ipſa paſſione, ac deliberatione aliquod inhoneſtum non includatur: puta ſi talis converteretur ad Deum, mortis timore, animo adhùc perverſo, quòd ſi periculum evaderet, ad peccata rediret; nèc enim verè converteretur, ſed fictè: Debet ergò ſincerè opus bonum eligere, quàmvis ad eligendum ex timore, aut alia paſſione moveatur.

6. Deindè opus bonum debet eligi proptèr ipſum, hoc eſt, non proptèr alium finem extraneum, qui honeſtate careat, puta proptèr lucrum, inanem gloriam, & hujuſmodi; ſed proptèr honeſtatem ipſius Virtutis; Non autē eſt neceſsè, quòd hæc intentio honeſtatis expreſſa ſit, & formalis, ſed ſufficit virtualis, & implicita.

Pro quo notandum, tripliciter aliquid proptèr aliquem finem eligi poſſe. Primò quidèm habitualitèr, dùm ſcilicèt eligens, jàm ex habitu, operationes elicit proptèr aliquem finem; Et hoc certè ſufficere non poteſt, actibus enim, & non habitibus meremur, & benè agimus. Secundò actualitèr, dùm actu expreſſo vult hoc opus proptèr talem finem. Tertiò demùm virtualitèr.

Et hoc duplicitèr adhùc ſtare poteſt. Primò in virtute præcedentis actus, quò voluit opus illud ad talem finem, licet hìc, & nùnc dùm operatur, de fine non cogitet; puta dùm quis intendit iter agere, quàmvis neceſſaria præparans, nil de itinere cogitet; omnia tamē proptèr iter agit: aliò modo cū aliquid operamur, quod ex natura ſua ad talem finem ordinatum eſt, nec extraneum finem apponimus, virtualitèr proptèr talem finem operamur. Verè namquè opus illud, finem ipſum virtualitèr continet, quòd, & ſtatim aperto convincemus argumento.

7. Pro nùnc, quò ad ultimam conditionem, quòd firmo, & ſtabili animo, ac delectabilitèr, & promptè quis operetur, manifeſtum eſt, non requiri, niſi ad opus undèquaque perfectum.

8. Alia demùm eſt generalis conditio bonæ actionis,

nis, quòd ſcilicet ordinata ſit ad ultimum finem, ſaltẽ naturalem: quod modò ſupponimus, nè fruſtra in longiùs protrahamur, hæc autẽ conditio ſalvatur eo ipſo quod homo operatur propter bonum honeſtum, quod ex natura ſua ordinatur ad finem naturalem.

9. Dicimus itaquè ad actionis bonitatem ſufficere, quòd actio in re ſit rectè rationi conformis, quàmvis hìc & nùnc operans, nil cogitet de ipſius honeſtate, aut ultimo fine, nequè antecedentèr per aliquem actum, ſuas operationes ad honeſtatem, vel ultimum finem ordinare voluerit; ex hoc enìm ipſo quòd actio in ſe honeſta ſit, & rationi conformis, niſi ad alium finem extraneum ab operante ordinetur, proptèr ipſam honeſtatem, & ultimum finem elicitur.

10. Quod totum brevi hac, & efficaci ratione oſtẽditur. Ad bonitatem actionis, nihil ampliùs requiri poſſe videtur, quàm quòd ſit de bono objecto; quòd debitis circunſtantiis eliciatur, & demùm, quòd ſit proptèr honeſtatem, & ultimum finem hominis; ſed hoc totũ habet actio ex hoc ipſo, quòd ſit rectæ rationi conformis; ergò ex hoc ipſo bona eſt. Probatur minor. In primis enìm, ſi rectæ rationi conformis, utiquè de bono, & cũ debitis circunſtantiis erit; ſi enìm à qualibet circunſtantia deficeret, jàm à ratione ipſa diſcordaret.

Quòad reliquum etiam probatur. Nam ad bonitatem actionis, ut notabamus, debet ſufficere, quòd virtualitèr ſit proptèr honeſtatem, & ultimum finem, exigere namquè actualem intentionem, ſatìs durum, & incongruum videtur, ut ex dictis conſtat, & apertò convincitur exemplo; ut enìm Artifex, artificiosè opus conſtruat, neceſsè non eſt, quòd ſempèr ad regulas actualitèr attendat; imò ex hoc potiùs impediretur. Atquì ex hoc ipſo, quòd actio rectæ rationi ſit conformis, virtualitèr ad minùs, eſt propter ultimum finem, & honeſtatem; habet ergò neceſſaria omnia, ad bonitatem requiſita.

Prob. minor. Eliciens ta-

lem actionem, vel cogitat de fine illi apponendo, vel non ſic cogitat, vel ergò extraneum finem apponit, & ſic non ſumus in caſu; vel propter proprium finem actionis agit, & per conſequens propter honeſtatem, ad quam ex natura ſua ordinatur. Si verò non cogitat, ut ſæpè contingit; ergò virtualitèr ſaltem, & implicitè propter finem ipſius actionis agit, cùm non poſſit abſque ulla finis intentione operari, ſuppoſito, quòd deliberatè operetur, cumq; finis naturalis actionis honeſtus ſit, virtualitèr certè propter honeſtatem operatur.

Idem eſt de ultimo fine; Intendens enim aliquid, quod eſt virtus, & participatio alterius, virtualitèr, & implicitè illud intendit; omne autem particulare honeſtũ, virtus quædã, & participatio eſt ultimi finis, & cõpletæ perfectionis humanæ, ad quam ſuaptè natura ordinatur; Cujus evidens eſt ſignum, quòd ſi taliter operantem interroges, quarè hoc agat? Quarè ſic, & non aliter? Utiquè reſpondebit, quia rationabile, & ità debitum eſt.

Hoc certè mihi probabiliùs omninò videtur, uſuiq; humano ſatis accommodatum; proborumque virorũ conſuetudine cõfirmatum, quod validum eſt Philoſophi argumentum, ut jam tetigimus.

11. Quò ad meritum verò æternæ vitæ. Dicimus pariter juxtà probabiliorem ſententiam, non requiri actualem in Deum ultimum ſupernaturalem finem ordinationem, ſed neque ſufficere habitualem, puta, quòd homo ſit in gratia, & charitate; ſed præter hoc, & cæteras circunſtantias ad moralem bonitatem requiſitas, aliquid ampliùs requiritur, ſi actiones aliàs naturalem ordinem non excedant; Si enim ſint de ſe, ordinis ſupernaturalis, puta Crucem adorare, Euchariſtiam ſumere, quamvis per actualem intentionem, talia opera in finem ſupernaturalem quis non ordinaverit, ad illum nihilominus virtualiter ſaltèm ordinantur, cũ ſuaptè natura, ipſum Deum ſupernaturalem finem reſpi-

ſpiciant, ut videtur manifeſtum.

Cæterùm aliæ actiones, quæ de ſe naturalem ordinem non excedunt, cum ſecundùm ſe, finem ſupernaturalem non reſpiciant, neque ad illum ordinabuntur ullo modo, niſi per aliquem actum ordinationem iſtam recipiant. Ad hoc ergò, ut hujuſmodi actiones meritoriæ ſint æternæ vitæ, requiritur,& ſufficit,quòd vel per actualem intentionẽ ad ſupernaturalem finem ordinentur, vel in virtute præcedentis intentionis ad eundem referantur.

12. Quænam autem eſſe debeat hæc intentio præcedens? Probabilis eſt ſententia, imò communis inter D. Thom. Diſcipulos,ut teſtatur Magiſter Serra *par.* 2. *quæſt.* 114. *art.* 4. *dub.* 1. ſufficere, quòd initio vitæ, vel juſtificationis, homo ſe, & omnia ſua, in Deum ultimũ finem per charitatem ordinaverit; dummodò hanc intentionem non retractaverit non ſolùm expreſsè, ſed neque implicitè, aut virtualitèr per mortale peccatum.

Neque id mirum videri debet; Omnes enim prædictæ operationes de facto sũt actuales executiones primæ intentionis, & propoſiti. Adde quòd in homine juſto, à Gratia, & Charitate, naturali ſequela profluit, hæc ordinatio in ultimum ſupernaturalem finem;quarè ſemel actualiter elicita intentio iſta, diù quoque in ſua virtute perſeverare cenſenda eſt: Eò vel maximè, quòd quælibet actualis operatio, ut dixi, actualis executio eſt ejuſdem intentionis, ſed quia difficilè fortè videtur, quod illa prima intẽtio tàm diù duret,ſanum, & proficuum ſatis erit conſilium, de die, in diem,prædictam intentionem innovare, ut ſolent probi, ac pii Chriſti Cultores,

§. IV. *Nullum eſſe actum deliberatum in individuo indifferentem, oſtenditur.*

SUMMARIUM.

1. *Id apertè docet S. D. poſt D. Auguſtinum.*
2. *Idem colligitur ex verbis Domini: Matt.* 12.

3. *Idem*

3. *Idem ratione ſuadetur.*
4. *Operari propter ſolam delectationem, eſt ordinem naturæ pervertere.*
5. *Ipſi Gentiles hanc veritatem perſpicuam habuerunt.*
6. *Clara de eodem S.P.Aug. ſententia, & Innoc. XI. deciſ. de actu conjugii.*
7. *Actiones ad naturæ cõmoditatem, & honeſtam recreationem ordinatæ, niſi pervertantur, de ſe bonæ ſunt.*

1. JAM ex dictis patet plures eſſe actus, qui ſecundùm ſe conſiderati, nec boni, nec mali ſunt, ſed indifferentes ad bonum, & malum: Difficultas autèm non modica eſt inter DD.an dari poſſint hujuſmodi actus in individuo, ut hìc, & nùnc eliciti cùm ſua indifferentia, ità ut nec boni ſint, nec mali.

Conſtans autem eſt D. Thom. ſententia pluribus in locis, & præcipuè *prim.1 2.q.18.art.9.* omnem actum à ratione deliberata procedentẽ neceſſariò bonum, vel malum eſſe. Ipſam quòque non ſemèl docuit S. P. Auguſtin. præſertim lib. *de Util. credendi* cap. 12. ubi ait: *Omnè factum, ſi rectè factum non eſt, peccatum eſt.* Imò epiſt. 19. ad Hier. Cavendũ inſuper admonet à contraria opinione. *Cavendum*, inquit, *nè quædam facta hominum, media dicamus inter rectè factum, & peccatum.*

2. Colligitur etiàm hæc ſententia ex verbis Domini, dùm ait Matt. 12. *Dico vobis, quoniàm omne verbum otioſũ, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die Judicii.* Ex quibus communiter SS. Patres colligunt, otioſum verbum, & multò magìs opus, peccatum eſſe; Undè Hier. in Pſ. 16. *De verbo otioſo redditur ratio, quantò magìs de operibus, ſi de verbo?*

Atqui omnis actus quantumcumquè ſecundùm ſpeciem indifferens in individuo elicitus, niſi per aliquã circunſtantiam bonificetur, ad minimùm eſt otioſus; ergò malus.

Probatur minor. Eliciens in individuo actum de ſe indifferentem, vel ipſum ordinat ad aliquem honeſtum finem, vel non: Si primùm, jàm actus bonificatur ex circun-

cun-

cunſtantia boni finis; Si ſecũdùm adminùs eſt otioſus ergò &c. Probatur ſecunda pars minoris ex D. Gregor. homilia 6. in Evang. & 7. Moralium,cap.25. Otioſum eſt, quod caret pia utilitate, aut juſta neceſſitate: quod & Hier. docet ad citatum locum Matt.Inquiens. *Otioſum verbum eſt, quod ſine utilitate, & loquentis dicitur, & audientis* : manifeſtum eſt autèm, quòd opus de ſe indifferens, neque neceſſariũ eſt, aliàs bonum eſſet, imò præceptum, neque utile, niſi ad aliquem finem ordinatum, ergò ſic elicitum, otioſum erit, & per conſequens malum.

3. Demùm ratione quòque ſuadetur. Quilibet actus deliberatus propter aliquẽ finem elici debet, intentio namquè finis movet ad deliberandum, cùm autèm de ratione finis ſit bonitas, nemo enìm intendens ad malum operatur, ut eſt commune axioma ex Dion. Vel ergò finis iſte honeſtus eſt, vel delectabilis tantùm; non enìm alia bonitas eſt per ſe, & per modum finis appetibilis; utilis namquè, ut ſic præcisè, non eſt finis, ſed mediorum; utile ſiquidèm, ut tale, appetitur propter aliud, ad quod eſt utile, de ratione autèm finis eſt, appeti propter ſe. Igitur ſi finis, propter quæm elicitur actio, ſit honeſtus, procùl dubio actio ipſa honeſta, & bona erit. Si verò tantùm ſit delectabilis, ex hoc ipſo mala: ergò nunquàm actio deliberata poterit eſſe indifferens.

4. Probatur minor, quò ad ultimam partem, in qua eſt difficultas. Inprimis, operari proptèr ſolam delectationem, eſt ordinem naturæ pervertere, cum ex natura ſua delectatio ſit propter operationem, non operatio proptèr delectationẽ, quæ conſultiſſimè à natura ipſa, & divina providentia, operationi addita eſt, tanquàm illius condimentum, & illecebra, qua Bruta, quæ honeſtatem apprehendere non poſſunt, ad operationes traherentur, & homines ipſi excitarentur ad promptiùs operationes exercendas, maximè quæ ad conſervationẽ ſpeciei, vel individui ſpectant. Undè Philoſophus

ait

ait in Ethicis. Delectabile ſe habere ad honeſtum, ſicut decor, & pulchritudo ad juventutem.

Deindè unumquodque eſt propter ſuam operationem, ut eſt commune proloquium; Nihil enìm otioſum creavit Deus; operatio autèm propter finem, ergò ſicut excellentiori naturæ, excellentior debetur operatio; ità excellentiori operationi, excellentior finis. Atqui rationalis operatio, qualis eſt omnis actio humana, & moralis, excellentior eſt valdè, operatione quacumque ſenſibili; ergò ex natura ſua excellentior illi finis debetur, nempè honeſtus, qui proprius eſt ipſius rationis, ac per conſeq. &c.

Deniquè propria operatio cujuſcunque rei, ut ab aliis condiſtinctæ; neceſſariò ad finem proprium talis rei ordinari debet; aliàs cùm omnis operatio, ut diximus, ſit proptèr finem, inutilitèr à natura, propria, & ſpecialis operatio tribueretur, ſi proprium, & ſpecialem finem non intenderet; præcipuè ſi operatio ipſa talitèr, quoad ſubſtantiam, propria ſit rei, ut alteri non conveniat: ſed operari ex deliberatione, ità proprium eſt rationalis, vel intellectualis creaturæ, ut ſoli illi conveniat: ergò proprius omninò finis, illi reſpondere debet naturalitèr, qui alius eſſe non poteſt, quàm honeſtus: ergò deliberatè operari abſquè honeſto fine, omninò eſt operari contra exigentiam, & debitum naturæ.

5. Hinc ipſi Gentiles Philoſophi, veritatem hanc perſpicuam ſatìs habuerunt, ut enìm cæteros omittam; Tull. *de Offic.* & Tuſcul. 9. Gonet.man. tract.*de act. human.* cap.13. ajebat *Corporis voluptatem non ſatis eſſe dignam hominis præſtantia, & pertinere ad omnẽ officii quæſtionem, ſemper in promptu habere, quantùm natura hominis pecudibus, reliquiſque beſtiis, nihil, niſi voluptatem, ſentientibus antecellat*. Undè in eiſdem libris docet; Contenſon. tom. 3. differ.4. cap.1. ſpec.3. *Occultare appetitum voluptatis, etiam cum ſumus erectiores ad virtutem*; quia ſcilicet pudet ingenuũ Virum voluptatis intentæ, etiam dum virtuti ſtudet.

Ob-

Obſecro, igitur dicamus cum Auguſt. ad Julianum, Gonet ubi ſup. *non ſit honeſtior philoſophia gentium, quàm noſtra Chriſtiana?*

6. Clariùs autem eundem Patrem audiamus libr. *de nup. & concup.* cap. 4. *Malè utitur, qui beſtialitèr utitur, ut ſi t ejus intentio in voluptate*. Et *de pecc at. orig* Contra Pelag. & Celeſtium libr. 1. cap. 4. *Tantæ excellentiæ eſt in comparatione pecoris homo, ut vitium hominis, natura ſit pecoris*; Hinc juxtà ipſius, aliorumq; Patrũ doctrinam Innoc. XI. de Sac. cong. Conſilio, ſequentem inter cæteras damnavit ſententiam. *Opus conjugii ob ſolam voluptatem exercitum, omni penitùs caret culpa, & peccato veniali*. Quibus nedùm Philoſophi, ſed & ipſa concinit aliàs liberior Poëſis hiſce verſibus.

Vina ſitim ſedant, natis venus alma creandis.
Servit: Finem horum tranſiliiſſe, nocet.

7. Hic tamen præ oculis habẽda eſt doctrina præcedentis §. quòd ſcilicèt ad actionis bonitatem ſufficit, quòd virtualitèr ſit propter honeſtum finem. Quarè actiones omnes ad naturæ commoditatem, levamen, & moderatam recreationem ordinatæ, malæ non erunt, ſed bonæ, licet quis ad illas expreſsè tantùm delectatione trahi ſe ſentiat; ex hoc enim ipſo quòd modũ ſervat in illis, propter honeſtatem virtualiter agit; ad hanc enim ex natura ſua tendunt, nec ab iſta ordinatione, illecebra delectationis, illas extrahit; niſi fortè adeò quis delectationi ſuccumbat, ut prudenter exiſtimetur, illã ſolam intendere. Cæterùm delectatione trahi, & jucunda operatione delectari, ſervato debito actionis modo, malum non eſt, ſed bonum, & honeſtum; eſt enim, uti delectatione, ſecũdùm quod natura exigit à quà operationibus delectatio addita eſt, ut delectabiliter operemur, & delectatione ad operandum alliciamur.

CAPUT II.

De Voluntario, & Involuntario.

§. I. *Variæ Voluntarii diviſiones aſſignantur.*

SUMMARIUM.

1. *Artifex Divina Sapientia duplicem homini addidit appetitum, ſenſitivum ſcilicèt, & rationalem.*
2. *Commune eſt omni appetitui, ut nihil appetat, niſi præcognitum.*
3. *Voluntarii definitio explicatur.*
4. *Voluntarium aliud perfectum, aliud imperfectum.*
5. *Voluntarium aliud liberum, aliud neceſſarium; triplexque ratio liberi explicatur.*
6. *Definitio liberi libertate indifferentiæ exponitur.*
7. *Duplex neceſſitas, duplexque illi oppoſita libertas.*
8. *Totius libertatis radix eſt ratio, ſeù Intellectus.*
9. *Objectum propoſitum cum omnimoda ratione boni neceſſariò appetitur.*
10. *Objectum ſolùm objectivè movet, undè ſolùm neceſſitat, quòad ſpecificationem; aliquandò tamen poteſt Voluntas neceſſitari, quòad exercitium.*
11. *Contingere id poteſt, etiam in præſenti vita; & hujuſmodi actus vocātur primò primi.*
12. *Explicatur actus ſecundò primus, & abſolutè ſecundus.*
13. *Omnis peccans quomodò ſit ignorans?*
14. *Plena, & perfecta advertentia ad actum abſolutè ſecundum, quænam ſit?*
15. *Voluntarium aliud elicitum, aliud imperatum.*
16. *Voluntarium aliud in ſe, aliud in cauſa.*
17. *Voluntarium aliud directè, & indirectè.*

1. SUMMA rerum omnium Artifex Divina Sapientia, quæ attingit à fine uſque ad finem fortitèr, & diſponit omnia ſuaviter, ut omnia regimine moderetur ſuavi æquè, ac mirabili; quibus ad proprios fines con-

congruaſq;operationes tendant, peculiares omnibus indidit inclinationes,animãtibus verò præ cæteris, quẽadmodùm altiorem quendã tribuit eſſendi modum, ità & inclinationis, quò non ſolùm naturalitèr ferantur, ſed & in apprehenſa vitaliter moveantur,quæ quidem inclinatio,vis appetitiva,ſeù appetitus magis propriè nominatur. Homini demùm, cui præter communem ſenſitivam, ſpecialitèr inſpiravit rationalis vitæ ſpiraculum; duplicem quoque addidit appetitum, ſenſitivum nempè, ac rationalem, ſeù intellectivum, qui propriè Voluntas dicitur.

2. Commune autem eſt omni hujuſmodi appetitivæ potentiæ, ut nihil poſſit appetere, quod ipſi à cognoſcitiva non proponatur; appetitui quidem ſenſitivo à ſenſibus, rationali verò, ſeù voluntati ab Intellectu; undè proloquium.. Nihil volitum, quin præcognitum. Cumque ſit varius in Intellectu cognitionis modus, varia eſt quoque in Voluntate attingentia, ſeù tendentia in objectum. Pro quò.

3. Notandum,quòd Voluntariũ definiri ſolet optimè. Cujus principium eſt in Agente cum cognitione finis. Ubi diſtinguitur in primis voluntarium à violento, cujus principium eſt extra, ut patet in lapide, cum ſursùm projicitur. Per id autem,quod additur cum cognitione finis, excluditur à ratione voluntarii omnis motus inſenſibilium, imò & omnis motus, & actus animalium, qui abſque cognitione contingit, in hoc ſiquidem ſtat ratio voluntarii,quòd agens non ſolùm propria, & intrinſeca virtute ſe moveat, ſed inſuper, quòd propria, & intrinſeca virtute moveat ſe propter finem. Licèt autem lapis v. gr. propria virtute moveat ſe deorſum,& inſuper propter finem, puta centrum; non tamen propria virtute habet, quòd propter finem ſe moveat, ſed per communicationem ſuperioris virtutis, puta intelligentiæ: cũ enim agere, ſeù movêre propter finẽ, importet collationem quandam ejus, quod eſt ad finem,cum ipſo fine; intelligi nequit quòd

Digitized by Google

aliquid propria virtute propter finem agat, niſi finem cognoſcat, ut benè advertit Cajetanus *prima 2. quæſt. 6. art. 1.*

4. Quià verò duplex eſt cognitio finis, perfecta ſcilicèt, & imperfecta; hinc duplex quoque voluntariũ eſt: perfectum, quod eſt cum perfecta cognitione finis, & imperfectum, quod eſt cum imperfecta finis cognitione. Porrò ad perfectam cognitionẽ finis requiritur, quòd cognoſcatur non ſolùm res, quæ eſt finis, verùm etiam ratio finis; hoc eſt proportio inter ipſum finem, & id, quòd eſt ad finem; Ad imperfectã verò ſufficit, quod ſimplicitèr apprehendatur id, quod eſt finis, v. gr. Videt equus herbam, & ad ipſam currit; Curſus iſte voluntarius eſt equo, fit enim ab illo propter herbam, quã cognoſcit. Dicitur tamẽ voluntarius imperfectè; quià licèt propter aſſecutionem herbæ currat, non tamen cognoſcit proportionem inter curſum, & herbam; puta quòd ad herbæ aſſecutionẽ requiritur appropiatio, quæ per curſum completur, quâ cognitione ſtante, perfectè finem cognoſceret, ac perfectè voluntariè moveretur.

5. Rursùm duplex eſt Voluntarium. Aliud liberum, aliud neceſſarium. Ubi notandum, quòd liberum tripliciter dici poteſt. Primò quidem liberum à ſervitute, ſicut homo liber, qui ſervituti alterius non eſt adſtrictus. Secundò dicitur liberum à coactione, prout ſcilicèt agit, vel movetur, nõ coactè, & per vim, quòd eſſet violentum; ſicut dùm lapis projicitur ſursùm, ſed propria ſpontè, ſeù inclinatione, ſicut lapis deorſum deſcendit, quòd ſpontaneũ potiùs, quàm liberum, dici debet: Tertiò demùm propriè, & rigorosè liberum dicitur potens ad plura, & diverſa per ſui determinationem, quæ libertas dicitur indifferentiæ, de quà intelligi debet voluntariumliberum.

6. Quod proindè communitèr ſic definitur; liberum eſt, & quòd procedit à voluntate, & potentia non determinata ad únum, ſed potente ad diverſa ferri; Neceſſarium verò, quod procedit

cedit à voluntate, ſeù potentia ad unum determinata; Iſta ergo libertas indifferentiæ requiritur ad actum humanum, & Moralem, ac indè meriti, vel demeriti capacem, nec ſufficit ſola libertas à coactione, ut quidam falsò putaverunt; quorum tamen opinio hæretica eſt, ut ait D. Thom. *quæſt.* 6. *de malo art.* unico; utque talis ab Innoc. X. damnata.

7. Cùm autem ſit duplex neceſſitas; altera quò ad exercitium, cùm ſcilicèt volũtas ità determinata eſt ad actum, ut non poſſit ab operatione deſiſtere; altera quòad ſpecificationem, cùm ſcilicet voluntas determinata quidem eſt ad ſpeciem actus, itàut ſuppoſito, quòd actum eliciat, hunc ſpecie actum elicere debeat, & nõ poſſit oppoſitum: nihilominùs poſſit, non elicere, ſeù ab operatione deſiſtere. Hinc duplex eſt quoque libertas neceſſitati oppoſita. Prima dicitur libertas contradictionis, quâ voluntas poteſt velle, & non velle, ſeù ab actu deſiſtere. Secunda verò contrarietatis, quâ voluntas, poteſt velle, & nolle, ſeù reſpuere objectum; vel poteſt hoc velle, & oppoſitum.

8. Porrò totius libertatis radix eſt ratio, ſeù Intellectus, ut cum D. Thom. docet Cajet. *prima part. q.* 83. *art.* 1. & infra, & Ferrarienſis 3. *contrà gen.* cap. 73. Pro quò notandum, quod voluntatis objectum adæquatum, eſt bonum, undè ità omninò ad bonum determinata eſt, ex natura ſua, ut nihil penitùs velle poſſit, niſi bonum, vel certè ſub ratione boni, bonumque ipsũ, ut bonum nullo modo poſſit reſpuere. Cùm autem, ut dictum eſt, voluntarium, cognitionem ſupponat, bonum ipſum velle non poteſt voluntas, niſi ab Intellectu ei proponatur. Ea igitur ſola poſſunt liberè appeti, quæ appetẽda proponũtur à cognoſcitiva potentia indifferente ad judicandum reſpectu utriuſque partis, ac perindè in tantùm voluntas poteſt hoc velle, & nolle, ſeù velle oppoſitum; quià judicare poteſt Intellectus id eſſe bonum, vel malum. Et in tantùm poteſt voluntas, velle hoc, & non velle,

quia

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

quià poteſt Intellectus judicare, bonum eſſe hoc appetere, vel non. Quarè liberum arbitrium dici ſolet facultas voluntatis, & rationis.

9. Itaque objectum in quò, ut ab Intellectu proponitur, nulla apparet ratio mali, ſed omnimoda ratio boni, quale eſt Beatitudo pſa, quę neceſſariò appetitur à Volũtate; nemo ſiquidem; poteſt nolle eſſe Beatum, ſeù velle eſſe miſerum, ut benè, ait S. Doct. primo *con. gen.* cap. 80. & alibi; Quià nihilominùs, & ſi nulla in objecto ratio mali appareat, poteſt aliqua in actu apparere, v. gr. tædium, vel quia hic, & nunc aliud occurrit objectum, quod jucundius judicatur; Hinc eſt, quòd licèt hujuſmodi objectũ non poſſit voluntas reſpuere, poteſt tamen ab actu circa illud deſiſtere, & ſic illud neceſſariò appetet, neceſſitate quòad ſpecificationem, non verò quò ad exercitium.

10. Cæterùm, quamvis objectum ex vi, & formalitate objecti, non niſi quòad ſpecificationem volũtatem neceſſitet; Objectum enim non movet niſi objectivè, motio autem objectiva reſpicit ſpeciem actus, qui ab objecto ipſo ſpecificatur; exercitium verò depẽdet ab Agente, & Cauſa effectiva, ut benè cum Cajetano docet Magiſt. Serra *prima* 2. *quæſt.* 10. *art.* 2. Cum hoc tamen ſtat, quòd aliquandò Voluntas neceſſariò, etiam quòad exercitium aliquid velit; non quidem ex vi objecti, ſed ex propria voluntatis natura, quæ, ut ait Gonet in Man. tract. *de Beat.* cap. 4. §. 1. ad 2. quià libera, & naturalis eſt, aliquandò, ut libera, aliquandò, ut naturalis operatur. Primùm ei convenit circa objectum cũ indifferentia propoſitum, ſecundùm verò circa objectũ propoſitum abſque indifferentia. Idque inſinuare videtur S. Doct. *prima* 2. *q.* 5. *art.* 4. Igitur in caſu, quò non ſolùm in objecto, ſed in actu ipſo, nulla mali ratio appareat, ſed undèquaque ratio boni effulgeat, tunc Voluntas neceſſariò, etiam quòad exercitium appetet; ſicut contingit in Beatis, qui neceſſariò diligunt Deum,

nec

nec poſſunt ab ejus amore deſiſtere. Ut fusè probatur in tractatu de Beatitudine.

11. Indè colligitur quòd cùm in ſtatu præſentis vitæ Intellectus in cognitione à ſenſibus dependeat, in quibus pariter eſt vis appetitiva, concupiſcibilis nempè, & iraſcibilis; ſecundùm quod homo eſt in aliqua hujuſmodi paſſione, præcipuè vehementi, apprehendit Intellectus ipſe, ut ſimplicitèr conveniens, vel diſconveniens objectum, per ſenſus jam apprehenſum, proponitque appetendum, vel fugiendum voluntati; nec poteſt ſubitò Intellectus conſulere, & advertere ad qualitates objecti; ad quod perindè Voluntas neceſſariò fertur, nedùm quòad ſpecificationem, verùm etiam quòad exercitium, propter hoc, quòd ex impetu paſſionis abſque ulla ratione mali, vel diſconvenientis, ab Intellectu proponitur.

Hujuſmodi autem actus dicũtur primò primi, nec in ipſis poteſt eſſe peccatum, ſicut nec meritum, aut demeritum, quià liberi non ſunt, ſed omninò neceſſarii, etiam quòad exercitium, ut advertit Gonet in clyp. diſp. prima *de vltimo fine artic.* 2. §. 4. verſu quæres.

12. Quia verò Intellectus, etſi dependens à ſenſibus, ipſis tamen eſt vis ſuperior, in objecto per ſenſus, ut bonum, & conveniens, apprehenſo, poteſt aliquam diſconvenientis, & mali rationem advertere; ac ſi poſt talem advertentiam nihilominùs Voluntas in Objectũ feratur, peccabit, & mortaliter quidẽ, ſi plena ſit & perfecta advertentia, & materia ſit aliàs gravis, & mortalis; venialitèr verò in materia levi, aut etiam gravi, ſi non plena, ſed imperfecta ſit advertentia.

Ubi nota, quòd in hujuſmodi motibus poſt primum paſſionis impulſum, & actũ voluntatis, quem primò primum diximus, poteſt quidem Intellèctus aliquã diſconvenientis, & mali rationem advertere, ſed vi concitatæ paſſionis adhuc trahi voluntas antè quam plenè malitiam Intellectus advertat, ac perfectè judicare poſſit; & hi motus vocantur ſecundò primi, qui excuſant

qui-

quidem à mortali; ſed non à veniali peccato. Si verò poſt plenam malitiæ advertentiam, adhuc Voluntas feratur in objectum, dicitur motus abſolutè ſecundus, & peccatum erit mortale, ſi materia ſit aliàs gravis.

13. Eſto autem cautus in hoc, ne decipiaris cum dicimus plenam, & perfectam advertentiam; etenim in re nunquã eſt in peccante plena, & perfecta advertentia, juxtà quod ſolet dici, quòd omnis peccãs eſt ignorans; nunquam enim certè peccant, ſi plenè malitiam ipſius peccati perciperet, cũ enim voluntas ferri nõ poſſit, niſi in bonum, quomodo malum appeteret, quale omninò peccatum eſt niſi boni rationem in ipſo Intellectus apprehenderet? Intantùm ergò Voluntas fertur in malum objectum, in quantùm Intellectus, licet ejus malitiam advertat, indicat nihilominùs, & voluntati proponit, bonum eſſe, illud hic, & nunc appetere ad ſatisfaciendũ ſenſui, aut quid tale.

14. Plena igitur, & perfecta intelligi debet advertentia, quæ ad rectè judicandum, & deliberandum ſufficiens eſt: talis videlicèt, ut non paſſio rationem, ut contingit in motibus etiam ſecundò primis, ſed ratio paſſionem ipſam vincere, & ſuperare commodè queat. Ex quò fit, quod non omnis actio, durante adhuc paſſione vehementi, elicita excuſetur à mortali, ſed illa ſolùm, quæ cum advertentia, quaſi tranſeunte momentanea, & per paſſionem abſorpta elicitur, ut in motibus ſecundò primis. Quando verò locus datur ad conſulendum, etſi non adeo ſit plena cognitio, & advertentia, ſicut in exiſtentibus extrà paſſionem; ſufficiens tamen eſt ad rectè judicandũ, & deliberandum, cùm aliàs ratio dominium habeat ſuprà ſenſus; quarè ſi paſſioni cedat, voluntariè ſuccumbet. Conſidera quempiam ex gravi concitatum injuria, vel aſpectu pulchræ Mulieris illectum, & hæc omnia planè percipies.

15. Aliæ demùm ſunt voluntarii diviſiones, quæ infra juxtà exigentiam ſuis locis meliùs explicabuntur.

Pti-

Prima eſt in voluntarium elicitum, & imperatum, cũ enim dicatur voluntarium, præcipuè perfectum, quod à voluntate dimanat, & dependet; hoc dupliciter ſtare poteſt. Vel enim elicitur ab ipſa voluntate, ut ſunt omnes actus ejus, vel ab ipſa imperatur, ut actus omniũ aliarum potentiarum, quæ à Voluntate moventur; imò aliqui etiam ipſius voluntatis actus imperari poſſunt, ut conſtabit, cum rationem imperii explicabimus.

16. Inſuper voluntarium, aliud eſt voluntarium in ſe, ſeù ſecundum ſe, ut loquitur S. Doct. quando ſcilicet Voluntas directè fertur in ipſum objectum volitum; & aliud eſt voluntariũ in cauſa, ſeù ſecundum ſuam cauſam, quando Voluntas non fertur, quidem expreſsè, & directè in ipſum objectum, ſed in cauſam illius, ut cum quis voluntariè inebriatur, ex hoc imputatur illi, quaſi voluntarium, quidquid inebrietate committit.

17. Alia pariter eſt huic ſimilis diviſio in voluntariũ directè, & voluntarium indirectè. Primum eſt cum Voluntas directè fertur in objectum. Secundum verò cum Voluntas non vult, non agit, ſeù non impedit, quãdo poteſt, & debet; & nota benè, quòd non ſufficit ad hoc voluntarium, quòd quis poſſit, ſed requiritur inſuper, quod debeat.

Utraque autem hæc diviſio, quæ meliùs infra patebit, hac una comprehendi poteſt, ſcilicet voluntarium explicitè, & implicitè, ſeù interpretativè.

§. II. *Explicatur præcipuè ratio voluntarii in Cauſa, & indirectè.*

SUMMARIUM.

1. *Quamvis omne Voluntarium in cauſa, dici poſſit voluntarium indirectè, nõ tamen è contrà.*
2. *Ad Voluntarium in cauſa requiritur, quòd ſit Cauſa per ſe, & non per accidens.*
3. *Mulieri modeſtè ſe ornanti, non eſt voluntaria concupiſcentia Juvenis.*
4. *Procurans conſenſum à Muliere ad fornicandum, vult ex conſequenti ejus peccatum, ſecus accedens ad jam paratam.*

5. *Effectus naturalitèr ſequens, ſi nullatenùs impediri poteſt, voluntarius non eſt, benè verò ſi poteſt, & non impeditur.*
6. *Idem dicendum, ſi cauſa non ſit naturalis, ſed ab extrinſecò illata.*
7. *Si cauſa voluntaria fuerit, etiàm effectus, non autèm ſi quem pœniteat, & cauſa removeri nequeat.*
8. *Effectus præciſus, & non intentus, imputatur, & multò magis intentus, etiã danti operam rei licitæ.*
9. *Effectus non præciſus per ſe ſequens, imputatur, non verò ſequens per accidens, debita diligentia adhibita.*
10. *Probabilius eſt, danti operam rei illicitæ, etiam periculoſæ, non imputari effectum per accidens poſt debitam diligentiam.*
11. *Id colligitur ex D. Th.*
12. *Ratione idem ſuadetur.*
13. *Limita, ſi adeò periculoſa ſit actio, ut vix per diligentiam vitari poſſit periculum.*
14. *Non imputatur effectus per accidens ſecutus ex actionibus, quæ adeò periculoſæ non ſunt, quamvìs prohibitæ ratione periculi, facta debita diligentia.*
15. *Hæc intelligè, quòad culpam, & in foro conſcientiæ, non in foro exteriori, & quòad irregularitatem.*
16. *Similitèr, quòad reſtitutionis obligationem, alia conſideranda ſunt.*

1. QUamvis diviſio voluntarii in voluntarium in ſe, & in cauſa, conveniat quodammodo cũ alia in voluntarium directè, & indirectè; non ſunt idem omninò. Licet enìm voluntarium in ſe, ſit etiam directè voluntarium, ut patet, & voluntarium in cauſa dici poſſit voluntarium indirectè, quià verè non fertur Voluntas directè, in talitèr volitum, ſed in cauſam directè, indirectè autem, & ratione cauſæ in effectum; nihilominùs aliundè ſumitur utriuſque ratio. In prima namque diviſione non attẽditur, quòd objectum directè, vel indirectè ſit volitum, ſed tantùm, quòd ſit volitum in ſe, vel in alio, ſcilicèt in cauſa. E contrà diviſio alia reſpicit ſolum rationem directi, vel indirecti; undè, & pro volito indirectè

non

non accipitur abſolutè, & ſimplicitèr voluntarium in cauſa, ſed ſolùm, quòd ſequitur, Voluntate non impediente, quandò poteſt,& debet, quòd perindè cenſetur indireĉtè velle.

Quidquid autem ſit, præ oculis habendum eſt, quòd hujuſmodi, ut ſint verè indireĉtè voluntaria, non ſufficit, quòd quis poſſit, ſed requiritur inſuper, quòd teneatur impedire; Undè ſi petenti à me, v. gr. decem, vel centum aureos, cui nihil debeo, denegem; quamvis ille proteſtetur, ſe aliàs furaturum, & verè furetur, non indè mihi furtum dicitur voluntarium; quia non teneor,ad impediendum tale furtum dare meam pecuniam cui non debeo.

2. Pro voluntario in cauſa notãdum; requiri ad hoc, quòd illud,quod eſt expreſsè volitum, ſit verè cauſa alteriùs, & hoc ex illo ſequatur; ità ut qui vult cauſam, ex conſequenti cenſeatur velle quidquid ex ea ſequitur. Imò requiritur inſuper, quòd ex cauſa per ſe, ſequatur, & non omninò per accidens. Sed adverte cùm Magiſt. Serra *prima 2. quæſt.73. art.8. dub. 2. con.2.* ut aliquid per ſe dicatur ſequi, ſufficere, quòd ex ſe natum ſit ſequi, licèt quandoque poſſit contingere, quòd non ſequatur. Et inſuper cùm Cajetano eodem articulo, ſufficere, effeĉtum per ſe, ſequi ſufficienter quantùm eſt ex parte agentis, licèt non efficaciter.

3. Ex quibus collige, quòd Mulieri modeſtè ornanti ſe, nullo modò eſt voluntaria concupiſcentia mala indè ſequens in Juvene, licèt aliàs ipſa Mulier ſciverit, ſe fore concupiſcendam. Et hoc ideò, quià talis conconcupiſcentia non propriè ſequitur ex ornatu modeſto, ſed ex malitia ipſius Juvenis; ſequeretur benè ex ornatu laſcivo, & ferè meretricio, & ad concupiſcentiã excitandam accomodato; ſicque Mulieri taliter ſe ornanti,verè voluntaria eſſet, licèt contingere poſſit,quod neque ex tali ornatu, mala cõcupiſcentia ſequatùr,quià de ſe nata eſt ſequi:

4. Collige inſuper, quòd procurans à Muliere conſenſum ad fornicandum, licèt

non ſit cauſa efficax talis conſenſus, nemo ſiquidem efficax poteſt eſſe cauſa voluntatis alteriùs; illi nihilominùs, ut voluntarium, imputatur peccatum, & conſenſus Mulieris, quià fuit ejus Cauſa ſufficiens, quantùm eſt ex parte ſui. Aliter dicendum, ſi quis accederet ad Mulierem, jam paratam ad fornicandum, tunc enìm ille non diceretur propriè,& moraliter cauſa fornicationis Mulieris, quamvis ad illam etiam ipſe materialiter concurreret; ſed vera cauſa, mala eſſet ipſius Mulieris volũtas. Undè,& probabilior, meo videri, eſt ſententia, quàm docet idem Serra, quòd tunc neque neceſſariũ eſſet in confeſſione, quòd fornicator Mulierem induxerit, exprimere, quià nec verè inducere dicitur, ſi jam ad hoc paratam invenit.

5. Hic demùm utilis valdè ad multorũ caſuum reſolutionem doctrina eſt addenda ex A.P. *prima 2.q.73. art. 8. & alibi*; ex quâ probè intelligemus, quandò nam effectus ſecuti, tanquã voluntarii imputentur, vel non; In primis ergò cauſa ex quâ ſequitur effectus, aut naturalis eſt,aut voluntaria. Si naturalis eſt, vel impediri poteſt effectus, vel non. Si nullatenùs impediri poteſt, nullatenùs quoque voluntarius erit, undè ſi quis, v. g. ex ægritudine incideret in amentiam, quæ totaliter ipſum uſu rationis privaret, quidquid ageret in tali ſtatu, nec ad meritum, nec ad culpam imputaretur illi, quià voluntarium non eſſet, ad minùs certè liberũ, quòd omninò ad meritum,vel demeritum neceſſarium eſt.

Si verò aliquo modò poſſet impediri, tunc voluntarium eſſet adminus indirectè, ſi non impediretur, & ad culpam imputari poſſet, puta ſi amentia non totali privet uſu rationis, licèt minueretur culpa, quià & ipſa ratio liberi diminuta eſſet. Imò ſi tantùm luminis permittat, ut patiens perfectè deliberare poſſit, à mortali quoque non excuſaretur. Et intellige de perfecta deliberatione ſuperiùs explicata.

6. Idem omninò dicendum, ſi cauſa non ſit naturalis, ſed ab extrinſeco illata,puta Dæmonis operatione,

ne, ut contingit in arreptitiis; Idem dic de cauſa fortuita, ut ſi quis caſu inebriatur, neſciens vini potentiam, vel ex alia ſimili, & inculpabili inadvertentia.

7. Si verò cauſa voluntaria ſit, ut cùm quis voluntariè inebriatur, effectus quoque in cauſa voluntarii erunt, & imputabuntur. Ubi tamen adverte, ex Cajetano *prima 2. quæſt. 77. artic. 7.*, quòd licèt ab initio fuerit cauſa voluntaria, ſi poſtmodum pœniteat, & cauſa removeri nequeat, effectus indè ſecuti nõ imputabuntur. Undè ſi quis cõſultò cibos ad Venerem excitandam comederit, & poſtea conteratur, etiam ſi pollutio indè ſequatur, non imputabitur illi, quià cauſa jã voluntaria non eſt, ac per conſequens, nec effectus.

8. Nota demùm ex S. Doct. loc. cit. quòd hujuſmodi effectus multiplicitèr cõſiderari poſſunt. Aut enim ſunt prævisi, & intenti, ut dùm quis per alteriùs Agrũ tranſit animo nocendi ſeminatis, & ſic procul dubio voluntarii ſunt, & imputantur.

Aut ſunt quidem prævisi; non autem intenti, puta ſi talis trãſiens nollet quidem, ſeminatis nocere; & nihilominùs vult per agrum tranſire, ut commodiùs, vel cõpendioſiùs vadat; & ſic pariter imputantur, quià ſimplicitèr, & abſolutè voluntarii ſunt, licèt ſecundùm quid involuntarii, eò prorsùs modò, quò de factis per metum ex eodem S. Doct. infra dicemus; quãvis enìm nollet hujuſmodi effectus, ipſos tamen abſolutè vult, ut cauſam habeat; ſicut agens per metũ nollet, quòd agit, attamen abſolutè vult illud, ut vitet malum, quòd timet; undè vocat illud S. Doct. voluntarium in caſu.

Et hoc verùm eſt, etiam ſi quis det operam rei licitæ, ut notat Mag. Serra locò citato: imò tunc effectus ſequens dat primam malitiã actui, ut ex dicendis clariùs conſtabit: & quando propriè ſequitur effectus ex cauſa, ut dictum eſt.

9. Si verò effectus nullo modo ſit prævisus, & per conſequens nec intentus, aut per ſe ſequitur ex actu, & ſic pariter imputatur, quià eſt volitus mediatè ſaltem, & in-

interpretativè, & propriè in cauſa, licèt non expreſsè: qui enim vult cauſam, conſequenter vult omne, quòd ex cauſa ſequitur.

Si verò tantùm per accidens, effectus non prævifus ad actum ſequatur, congrua adhibita diligentia, non erit voluntarius, nec imputabitur. Si autem diligentia omittatur, imputabitur, quādo tamen debuit, & potuit, erit enim voluntarius indirectè. Quædam nempè ſunt, etſi licita in ſe; in quibus tamen advertere tenemur pericula, & alios effectus, qui ſequi poſſunt, ut patet in venatione. Undè quamvis inebriari, v. gr. cauſa ſanitatis licitum ſit, quando aliud non ſuppetit remedium, ut ait Sylv. verb. ebrietas; taliter tamē ſe inebrians, imò & alii ad id concurrentes, ut domeſtici; tenentur præcavêre, ne ex tali inebriatione aliquid mali ſequatur, aliàs imputabitur.

10. Addunt aliqui, ut Conradus apud Serram loco citato, quòd ſi quis det operam rei illicitæ, adhuc omni adhibita diligētia, imputabitur illi effectus, etiam per accidens indè ſequens. At ſapientiſſimus Mag. Soto de Juſt. lib. 5. *quæſt.* 1. *artic.* 9. & alii putant, hoc tātùm habere locum in his, quæ periculosè aguntur, & propter periculum prohibita ſunt, quamvis enim Soto abſolutè aſſerat *con.* 3. Si quis dat operam rei illicitæ, non eſt à reatu homicidii immunis; infrà tamen eandem concluſionem explicat, cùm dicta limitatione. Quidquid autem ſit, ſatis probabilis, imò apud me probabilior eſt omninò ſententia Mag. Serra, quòd ſi quis dans operam rei illicitæ, etiam periculosè diligentiā adhibeat ſufficientem, nullatenus ei effectus per accidens indè ſecutus imputetur.

11. Et colligitur manifeſtè ex D. Tho. *citata quæſtione* 73. *art.* 8. ubi ſic habet. *Si per accidens ſe habeat ad peccatum* (nocumentum ſcilicèt, de quò ibi eſt Sermo) *non aggravat peccatum directè, ſed propter negligentiam conſiderandi nocumenta, quæ conſequi poſſent, imputantur homini ad pœnam mala, quæ eveniunt præter ejus intentionem*

nem

nem ſi dabat operam rei illicitæ. En igitur ex mente S. Doct. danti operam rei illicitæ non imputantur actus, indè ſecuti per accidens, niſi ratione negligentiæ: illi ergò, qui ſufficientem adhibet diligentiam, non imputabuntur.

12. Et ratio id ſuadere videtur; Nam hujuſmodi effectus, quomodò voluntarii ſint non apparet. Non enim ſunt voluntarii directè, & in ſe, ut ſupponimus, & clarè patet; Neque voluntarii propriè in cauſa; quippè illud voluntarium in cauſa dicitur, quòd per ſe ex cauſa ſequitur, non quod merè per accidens; nam voluntarium in cauſa dicitur, quaſi voluntate implicata, & involuta in ipſius cauſæ voluntate; ut qui cauſam vult, ex conſequenti velle cenſeatur omne id, quòd ex cauſa ſequitur, hoc autem locum non habet, niſi in his, quæ per ſe ſequntur; aliàs etiam danti operam rei licitæ, cùm non minùs cauſam velit, imputarentur hujuſmodi effectus, quòd non admittitur.

Neque ullo modò indirectè dici poſſunt hi effectus voluntarii. Si enim aliqua hujus eſſet ratio, maximè quià dans operam rei illicitæ, ab illa tenetur abſtinere. Hoc autē nihil omnino videtur convincere. Nàm licèt abſolutè quis teneatur omne peccatum vitare, non indè ſequitur, quòd ſi aliquod peccatum non vitet, imputentur peccanti, tanquam voluntarii, omnes effectus inde ſecuti.

Quod enim actio licita ſit, aut illicita, omninò per accidens ſe habet ad ſequelam effectus, nec illi quidquam confert; æquè enim benè ſequi poteſt à licita, & illicita actione; puta homicidium ex venatione licita ſeculari, & illicita Clerico. Ut autem effectus non dicatur voluntarius, ſufficit, quòd ejus impediatur ſequela, quantùm fieri poteſt, quòd æquè benè præſtat Venator, v. gr. ſive licitè, ſivè illicite venetur. Et certè non video, quarè venans licitè in propria Sylva, cùm debita circumſpectione, & caſu occidens hominē, reus non ſit homicidii; & idem venans in aliena contrà Domini

mini voluntatem, ac perinde illicitè, cùm æquali tamen diligentia, reus debeat eſſe caſualis homicidii. Quid quæsò ad homicidiũ? Quid ad voluntarium, Sylva ſua, & non ſua?

13. Dices id quidem verùm eſſe de actionibus, utcumque illicitis; non verò de illicitis, & prohibitis, quià periculoſæ. In his enim, quantamcunque diligentiã, quis adhibeat, non cenſetur congrua, & ſufficiens, niſi ab actione ipſa abſtineat, utpotè, quæ ad vitandum periculum, expreſsè prohibita eſt, ac per conſequens, niſi ab illa, quis abſtineat, non cenſetur facere, quòd poteſt, & debet ad illud vitandum; ad hoc enim tenetur, & debet ab actione abſtinere, ad quod non tenetur, ſi actio licita ſit.

Hoc certè verùm puto de aliquibus actionibus, quæ adeò in ſe periculoſæ ſunt, ut quacunque diligentia, & cautela, periculum abſolutè non vitetur, imò per accidens omninò ſit, quòd malum non ſequatur; ac per cõſequens hujuſmodi exercens actionem, cùm omni adhuc circumſpectione, vult ex conſequenti, & propriè in cauſa effectum, qui de ſe indè ſequi natus eſt, licèt quandoque non ſequatur. Cujuſmodi puto agitationes, & certamina cùm feris, ex quibus, ut plurimùm damna, & mortes hominum ſequi conſueverunt.

14. Cæterùm de actionibus, quæ non adeò ſunt periculoſæ, quin per diligẽtiam, & cautelam poſſit moraliter vitari periculum: non videò, quomodo imputari, ut voluntarius poſſit, effectus omninò caſualitèr ſecutus: quid enim ad homicidii voluntatem, venatio licita ſeculari, prohibita Clerico, quòd huic imputetur, non illi, ſi uterque parem adhibeat cautelam? Quamvis enim lex, ratione, & intuitu periculi, venationem prohibeat Clerico, id potiùs eſt ad ſtatus clericalis honeſtatem, non quod intendat aliter periculũ vitari non poſſe, aliàs etiam Laico illicita eſſet: ac proindè ſi uterquè parem adhibeat diligentiam, neutri homicidium, caſualiter ſecutũ, voluntarium erit. Intantùm

enim

enim hujuſmodieffectus voluntarius eſſe poteſt,in quãtùm à cauſa dimanat, & nõ impeditur; at per congruã diligentiam tollitur hæc dependentia, & impeditur effectus, quantùm poteſt moraliter, ità ut omninò ſit per accidens, ſi ſequatur, ſimul ergò tollitur, & voluntarium.

13. Hæc intellige præcisè quòad culpam, & in foro exteriori, nec quòad irregularitatem, pro quâ Jus diſponens attendendum eſt. Poteſt enim adhuc ſine culpa incurri; judicium pariter externi fori multoties fundatur in præſumptione,quæ non eſt præſentis loci, diſcutere.

16. Similiter adverte, quòd licèt verùm ſit univerſaliter, effectus intentos ad culpam imputari, ut dicimus, non indè ſequitur univerſaliter obligatio ad reſtitutionem, ſi damnum alicui ſequatur; non enim obligatio ad reſtitutionem ex quocunque oritur peccato, ſed tantùm ex injuſtitia reali, undè in caſu poſito ab initio, ſi negarem pecuniam petenti eò animo, ut ille furetur Petro, v. gr. Ad reſtitutionem non eſſem adſtrictus, quià etſi peccarem ea mala voluntate, non cõtrà Juſtitiam, ſed contrà charitatem. Aut ſi quid etiã velis contrà Juſtitiam,mentaliter ſolùm,quòd non ſufficit ad onusreſtitutionis inducendum; niſi fortè conſulerem, vel aliter ad furtum concurrerem, quòd eſſet realiter contrà Juſtitiam. E contrà tenetur quis ad reſtitutionem damnorum ex cauſa volũtaria ſecutorum, etiam poſt pœnitentiam, quamvis tunc nõ imputentur ad culpam, ut ſupra notavimus ex Cajetano; hujuſmodi enim obligationẽ contraxit, dum voluit cauſam.Per pœnitentiã verò excluditur culpa, nõ autẽ obligatio reſtitutionis, ut patet.

§. III. *De Cauſis tollentibus, aut minuentibus Voluntarium, & primò De Violentia.*

SUMMARIUM.

1. *Ex duplici capite minui, vel tolli poteſt volũtarium, ex defectu principii intrinſeci, vel cognitionis.*

2. *Non eſt idem involuntarium, & non voluntarium.*

3. *Facta per vim, omninò involuntaria ſunt.*

4. *Voluntas, quòad actus elicitos, violentiam pati nõ poteſt, nec etiam à Deo.*

5. *Benè verò, quoad actus imperatos aliarum potentiarum.*

6. *Ad veram violentiam nõ ſufficit, quòd paſſum merè negativè ſe habeat, ſed requiritur, quòd ſaltem per contrariam inclinationem reſiſtat.*

7. *Mulier poſſet abſque culpa, voluntariè pati, ubi duplex adeſſet conditio.*

1. CUM ratio voluntarii duo importet, quòd ſcilicèt à principio ſit intrinſeco, & cùm cognitione finis, ut conſtat ex ejus definitione, hinc eſt, quòd ex duplici quoque capite tolli, vel minui poſſit voluntarium, per carentiam ſcilicèt principii intrinſeci, vel ex defectu cognitionis.

2. Hic tamen in primis advertendum eſt ex D. Th. *prima 2. quæſt.6. art.8.* idem non eſſe involuntarium, & non voluntarium; hoc enim dicit præcisè, non eſſe volitum, illud verò ſupra hoc addit, eſſe contrà, ſeù repugnans voluntati.

3. Hoc poſito ex primo capite, ità opponitur voluntario vis, & violentia, ut facta per vim, omninò involuntaria ſint, de quò difficultas non eſt.

4. Supponendum eſt autem ex eodem S. Doct. citata quæſtione *art.* 4. Voluntatem quòad actus immediatè ab ipſa elicitos, violentiam pati non poſſe. Implicat enim in terminis, quòd ſit actus voluntatis, & violentus. Actus enim voluntatis nil aliud eſt, quàm inclinatio quædam procedens ab interiori principio; violentum verò ab exteriori principio eſt, imò contrà inclinationem paſſi, ut mox explicabimus; Undè ſicut repugnat in naturalibus, quòd motus violentus, ex naturali ſit inclinatione; ità repugnat, quòd homo violenter moveatur, & ipſe motus ex ejuſdem ſit voluntate.

Quarè nec Deus ipſe, voluntati violentiam inferre poteſt; licèt enim poſſit ipſam

ſam movere, & immutare, ut velit, quòd priùs nolebat, non tamen facere poteſt, quòd velit id, quod actu nõ vult. Illud ergò, ad quod voluntatem Deus inducit, quamvis contrariũ eſſe poſſit inclinationi præcedenti, non tamen præſenti, quin imò illi erit conforme, ac proindè non violentum, ut docet optimè S.Thom.*q.22. de ver. art.* 8.

5. Quantum verò ad actus imperatos, violentiam pati poteſt, in quantum exteriora membra, vel potentiæ impediri poſſunt, nè Voluntatis imperium exequatur, aut moveri contra ipſius voluntatis imperium, ut clarè patet, ac per conſequens tales motus, & actus violenti, erunt involuntarii.

6. Cæterùm benè advertendum, quòd licèt communiter definiri ſoleat violentum, quòd eſt à principio extrinſeco, paſſo non conferente vim, hoc non ità intelligendum eſt, ad violentum ſufficere, quòd paſſum nil conferat, & merè negativè ſe habeat; verùm ex communi DD. ſenſu requiritur, quòd poſitivè reſiſtat, & repugnet, ſaltem paſſivè per contrariam inclinationem, ſi non activè conando ad oppoſitum. Undè, ut Mulier, v. gr. dicatur omninò invita violari, non ſufficit, quòd ipſa nullo modo cooperetur, ſed requiritur, quòd voluntate repugnet, reſiſtat, & impediat, quantùm poteſt; aliàs dici licitè poſſet, non voluntariè agere. Voluntariè tamẽ pateretur, cùm poſſet reſiſtere, & nollet, ut colligitur ex D.Thom. *quæſt.6. artic.* 5. *ejuſdem primæ* 2.

7. Verùm tamen eſt, quòd in caſu poſſet Mulier abſque culpa voluntariè pati, & permittere, ſe violare, præcipuè ſi duplex interveniat conditio. Prima quidem, & potiſſima, quòd ſit moraliter certa, ſe voluntate non conſenſuram in delectationẽ copulæ; aliàs enim potiùs deberet, mortem ſubſtinere, quàm permittere. Secunda, ſi reſiſtentia, clamor, & hujuſmodi, nullatenùs profutura ſperentur ad impediendam violationem, nemo ſiquidem tenetur ad fruſtraneum, inutile, & vanum.

Imò, ſtante prima conditione de non conſenſu, probabiliùs puto, aliquali facta reſiſtentia, quæ commodè poſſit, nec ullatenus intermitti debet, non teneri Mulierem clamare, aut alio modo reſiſtere, quamvis per hujuſmodi reſiſtentiã poſſet abſolutè violentia repelli; ſi ex alia parte nimis eſſet periculoſa, puta cùm periculo mortis, infamiæ, aut hujuſmodi, ut benè notat Bonac. in ſextum dec. præ. num. 10. Sicut enim potens Mulier cùm invaſoris morte ſuam defendere pudicitiã non tenetur, ſed parere illi poteſt, & permittere, ſe violari, dummodo ſit certa de ſuo non conſenſu, ut docent communiter DD. Quarè id non licebit, ut propriè conſulat vitæ, ſeù famæ? Cùm hac limitatione, & non aliter admitti poterit, quòd Sapientiſſimus docet Mag. Soto de Juſt. lib. 5. *quæſt.* 1. *art.* 5. Nec tamen indè voluntaria Mulieri dicenda eſſet violatio, quià licèt poſſet, non tenetur vim repellere, ut ex dictis conſtat.

§. IV. *De Metu.*

SUMMARIUM.

1. *Definitio Metus.*
2, *Duplex eſt Metus, gravis, Juſtus, probabilis, & cadens in virum conſtantẽ. Alius levis.*
3. *Non eſt ſemper juſtus, metus periculi etiam gravis damni.*
4. *Metus infamiæ ſecundùm jura, non eſt juſtus, niſi in caſu.*
5. *Quæ mala, & pericula Juſtum reddant metum.*
6. *Metus minuit, non tollit voluntarium, undè facta per metum, mixta ſunt.*
7. *Jura tamen, plura facta per metum, invalida, & nulla decernunt.*
8. *Quandò objectum, quòd ex metu eligitur, eſt bonum ſecundùm ſe, metus non reddit actum involuntarium, neque ſecundùm quid.*
9. *Nec obſtat repugnantia ſenſuum.*
10. *Sufficit ad Sacramentum Pœnitentiæ, accedere cùm attritione ex metu Gehennę concepta.*
11. *Falſum eſt, quòd hæc attritio*

tritio involvat implicitè cõditionatam peccandi volũtatem.

12. *Poteſt etiam admitti in hujuſmodi pœnitente aliquid involuntarii præciſè, reſpectu materialis, & entitatis peccati,*

13. *Aliud eſt, aliquid fieri ex metu, aliud fieri cùm metu.*

14. *Metus etiam gravis, non excuſat abſolutè à trãgreſſione legis, benè verò in caſu lex non obligat.*

1. EX eodem capite opponitur voluntario Metus; qui ut habetur l. 1. ff. de eo, quòd metus cauſa geſtum eſt; ſic deſcribi ſolet. Inſtantis periculi, vel futuri cauſa mentis trepidatio. Ubi nota, quòd metus propriè eſt periculi imminẽtis, aut veriſimilitèr mox futuri, non autem remoti; ex illo namque vera eſt mẽtis trepidatio, & commotio quæ inficit voluntatem.

2. Duplex autem eſt Metus, alius cadens in conſtantem Virum, gravis nempè alicujus, & magni periculi, quòd perindè ipſos quoque fortes, & conſtantes viros, ut plurimùm trepidare facit: dicitur etiàm hic metus juſtus, & probabilis, quià jura ipſum excuſant, & approbant. Alius eſt metus nõ cadens in conſtantem Virum, ſed levis, non juſtus, nec probabilis ex oppoſita ratione.

3. Nota hic interim cùm Azor. part. 1. lib. 1. cap. 10. Nõ ſemper juſtum eſſe metum, qui ex periculo etiam gravis damni incurritur, ſed tunc ſolùm eſt juſtus, quando ipſum damnum aliter vitari nequit, aut certè non niſi magna cùm difficultate.

4. Hinc S. Doct. in 4. *diſtinct. 29. quæſt. 1. art. 2. ad 3.* benè ait, *quòd infamia, quamvis ſit magnum damnum, tamèn ei de facili occurri poteſt; & ideò non reputatur cadens in conſtantem Virum metus infamiæ ſecundùm jura*, ſed à contraria ratione in caſu, quò vix aliter infamiæ poſſet occurri, dicendum videtur, ejus metum cadere poſſe in virum Conſtantem.

5 Ut plurimùm ergò, ut docet ibidem ad ſecundum S. Tho. Quædam ſunt corporalia damna inter præcipua, quæ ad perſonam pertinent

tinent,quorum poteſt cadere metus etiam in conſtantem virum, nec refert, ut idem ſubdit;utrùm hæc pertineant ad perſonam propriam;vel Uxoris, Filiorum, & hujuſmodi. Hæc autem ſunt Mors, Verbera, Dehoneſtatio per ſtuprum,& ſervitus, unde verſus.

Stupri, ſivè ſtatus, Verberis atque Necis.

Fusè de his agit Azor. loco citato. Hic tantùm noto, nomine ſtupri venire, quācunque impudicam violationem, puta adulterium, & nomine ſervitutis diuturnum quoque, ac pœnoſum carcerem, ſecus autem, ſi ad breve tempus, aut non cùm magno incommodo, quis detineretur, hæc enìm Virum conſtantem non urgent. Nomine demùm verberis, non levis percuſſio, ſed gravis afflictio intelligēda eſt, ni fortè dignitas perſonæ, levem quoque de ſe, meritò gravem judicare, compellat.

6. Quamvis autem diminuat metus voluntarium, non tamen illud tollit; undè facta per metum, ut ex Philoſopho docet S. Thom. *prima 2.quæſt.6.art.6. Mixta ſunt ex voluntario, & involuntario; id enim, quòd per metum agitur, in ſe conſideratum, non eſt voluntarium, ſed fit voluntarium in caſu, ſcilicèt ad vitandum malum, quòd timetur, ſed ſi quis rectè conſideret, magis ſunt hujuſmodi voluntaria, quàm involuntaria. Sunt enim voluntaria ſimpliciter, involuntaria autem ſecundùm quid.* Hæc ſunt verba formalia S. Doct. ex ſe ſatis clara.

Projiciens enim, v. gr. merces tempore tempeſtatis ad vitandum mortis periculum, ſecundùm ſe quidē, & præſcindendo à periculo, nollet certè projiciere, at verò hic, & nunc abſolutè, & efficacitèr vult, & de facto projicit, unde talis projectio eſt ab eo efficacitèr volita, & nolita ſolùm inefficaciter, & conditionatè, ſi periculum, & neceſſitas urgeret; quòd autem efficaciter eſt volitum, abſolutè, & ſimpliciter voluntarium eſt;nolitum verò inefficaciter, & conditionatè involūtarium eſt ſecundùm quid tantùm. Involuntarium, inquam, nam de facto repugnans, & di-

diſplicens in ſe voluntati, quamvis ex adjuncto periculo ei placitum, & conforme, ac proinde ſimplicitèr voluntarium in caſu.

7. Quòd ſi jura, invalida, & nulla decernunt plura facta per metum, præcipuè cadentem in cõſtantem virum, putà matrimonium, & ſolemne votum Religionis; id non eſt, quià cenſeãt, hujuſmodi ſimpliciter voluntaria non eſſe, ac perindè invalida per ſe, attento præcisè naturali jure. Verùm quià optimè ad inconveniẽtia vitanda, ut benè poteſt, ad eorum validitatem, Eccleſia vult prætereà, quòd ſine metu fiant; ſicut inſuper ſtatuit ad matrimonii valorem, præſentiam requiri Parochi, & duorum Teſtium, quæ jure naturæ non exigebantur.

8. Hæc autem ità ſe habent, ait Gonet in man.tract. *de volunt. & involunt.* cap. 3. §. 1. quando obiectum, quòd per metum eligitur, eſt malum ſecundùm ſe, ſolùmque boni, & eligibilis rationem habet ad vitandũ majus malum, ut in allato exẽplo de projiciente merces. Secus verò, ſi objectum ſit bonum ſecundùm ſe, & abſolutè, tunc enim, licèt ex metu gravis dãni, quòd timet, moveatur quis ad illud eligendum, cùm & in ipſo boni rationem inveniat ſecundùm ſe, non eſt, cur actum etiam inefficacis nolitionis ad illud habeat, v. gr. Si quis ex metu æternæ damnationis moveatur ad obſervantiam mandatorum Dei, non indè colligi debet, involuntarium illi eſſe, nec etiam ſecundùm quid; quãvis enim ex tali metu, ad obſervantiam excitetur, quià tamen ipſa mandatorum Dei obſervantia, præciſo quoque metu, bona eſt in ſe, & nullatenùs mala, non eſt, quarè Voluntas ipſam nolit, eique repugnet.

9. Nec aliquid obſtat, quòd Intellectus ex repugnantia ſenſuum poſſit aliquid mali, ſaltèm contra ipſorum ſenſuum delectationem in tali obſervantia apprehendere, ac per conſequens adhuc aliqua repugnantia in voluntate remanere, hoc, inquam, non obſtat. Ex quò enim voluntas rationi ſuperiori ad-

hærens, honeſtum bonum amplectitur, illudque ſequitur efficaciter, quòd in ipſa ex rationis inferioris apprehenſione, aliqua renitentia remaneat, non licèt indè colligere, quòd honeſtum bonum, involuntarium ſit illi, nec quidem ſecundùm quid. Aliàs vix aliqua daretur actio virtuoſa, & honeſta perfectè voluntaria, cùm vix aliqua ſit, cui ſenſus, & proindè ratio inferior aliquo modo non repugnet. Imò Dominus Jeſus, qui perfectiſſima, & intentiſſima voluntate pati, & mori voluit, ex inferioris portionis repugnantia de ipſa morte triſtatus eſt. Hujuſmodi enim repugnantia, tota ex animali, & inferiori ratione procedit, quàm voluntas ductu ſuperiori efficaciter vincit, ac repellit. Undè quò major eſt repugnantia iſta, eò intentiùs in honeſtum fertur Voluntas; tantùm abeſt, quod voluntarium diminuat.

Cùm autem in objecto, quod ex metu relinquit, veram boni rationem invenit, aut mali in objecto, quod ex metu eligit; nec illud ſecundùm ſe reſpicit, neque hoc ſecũdùm ſe amplectitur, ſed ſolùm, ut periculũ vitet, quod metuit, & quidem cùm actuali diſplicentia, & triſtitia, & ideò verò aliquo modo involuntariè.

10. Id maturè advertendum cenſui, & magis inſuper explicandum propter pœnitentiæ Sacramentum, ad quod licèt ex communiori Theologorum ſenſu valdè conformiter doctrinæ Sac.Conc.Trid.ſeſſ. 14. c. 4. ſufficiat, pœnitentem accedere cum attritione ſupernatutali, pùta ex Gehennæ metu concepta; illa tamen debet omnem affectũ, & voluntatem peccati excludere, ut ibidem Concilium docet. Quarè, ſi quis de peccato doleret, ab eoque abſtineret ità ex puro metu Gehennæ, quòd ſi Gehenna non eſſet, peccatum ſibi placeret, ac utique vellet peccare, certè illi dolor, & abſtinentia iſta, involuntaria eſſet ſaltem ſecundùm quid, nec bona, nec ſufficiens ad Sacramentum, quià cum affectu ad peccatum.

11. Ve-

11. Verùm tamen non eſt, ut contendunt adverſarii, quòd ſemper hujuſmodi attritio implicitè, & virtualiter involvat conditionatã hanc voluntatem, & affectũ peccandi, ſi pœna non eſſet, ut enim docet optimè Gonet tract. *de pœnit*. cap. 4. §. 6. quamvis reſpuens objectum ſibi aliàs beneplacitum ex metu gravis damni, aut periculi, poſſit, & ut plurimùm adhuc retineat affectũ illum, & voluntatem conditionatam non reſpuendi, ſi periculum non adeſſet; id ſtare non poteſt, cùm affectus iſte, & conditionata Voluntas, impeditiva eſt finis, ad quem conſequendũ eligitur, ut medium, fuga, ſeù dimiſſio talis objecti. Ex quo enim Voluntas efficaciter vult finem, vult conſequenter, & media ſibi propoſita, ut neceſſaria ad finis conſecutionem; aliàs Voluntas efficax non eſſet. Cùm ergo affectus iſte, & voluntas etiam conditionata peccandi, peccatum ſit, & impeditiva evaſionis Gehennæ, ac per conſequens depoſitio talis affectus, neceſſarium medium ad Gehennam vitandam; implicat in terminis, quòd quis efficaciter Gehennam vitare velit, & affectum peccandi, etiam condictionatum retineat.

12. Vel fortè cùm eodẽ Gonet loco cit. ex tract. *de Volunt*. admitti poterit, aliquid involuntarii adhuc remanere in hujuſmodi pœnitente, non quidem reſpectu formalis peccati, & ut quid eſt lege divina prohibitum, ſed præcisè reſpectu materialis, & entitatis illius, ratione cujus, & non ratione deformitatis eſt appetibile, & aliquam in voluntate relinquit propenſionem ad ipſum: Id autem non eſt, affectum, neque conditionatum retinere ad peccatum, ſed præcisè ad entitatẽ ejus, quàm nihilominùs, quia cùm peccati malitia cõjuncta eſt, reſpicit efficaciter, quòd nullum videtur malũ. Sicut diſplicentia quædam, & triſtitia in mandatorum Dei obſervantia, ſi quidem eſſet de actu, quatenùs à Divina lege præcepto; mala utique eſſet, & illicita; Secus verò, ſi tantùm ratione laboris, aut faſtidii actũ comitãtis, præciſo reſpectu

ad legem, ut patet in triſtitia, quam in horto Chriſtus Dominus habuit.

13. Obſervandum inſuper cum eodem Gonet loco mox citato; aliud eſſe, aliquid fieri ex metu; aliud verò cum metu; particula enim, cum, ſolam concomitantiam importat; ly verò, ex, cauſalitatem dicit; Tunc igitur verè aliquid ex metu fieri dicitur, quandò metus eſt cauſa impellens ad actũ, ità ut quis ad operandum ex ipſo metu moveatur, quod aliàs non operaretur. Et hoc propriè, actum reddit ſecundùm quid involũtarium. At verò, quando metus comitatur ſolùm operationem, non autem ad illam movet, nullo modo voluntarium diminuit; quin imò, ſignum eſt perfectæ voluntatis. Hujuſmodi enim metus potiùs ab operatione retrahit; quàm ad ipſam impellat; undè ſi, non obſtante metu; quis operetur, ſignum eſt perfectæ, & intenſæ voluntatis, quam, nequit, metus ipſe, retardare. Sicque martyres, quamvis cum mortis metu fidem confiterentur, non tamen ex metu, ſed ex amore Dei, à quo per metum nullatenùs diſtrahi poterant, ac proindè omninò voluntariè confitebãtur.

14. Denique licet Bonac. diſp. 2. *de pecc. quæſt.* 8. *punct.* 2. doceat, quòd metus regulariter excuſat à trãſgreſſione legis humanæ, ſivè Civilis, ſivè Canonicæ; imò etiam naturalis, & Divinæ, quæ tamen aliquid nõ prohibet de ſe intrinſecè malum; quod ferè idem Azor. docuit p. p. libr. 1. cap. 11. Plures citans DD. Id abſolutè verum non eſt, ut fusè docet, ac probat Cajet. *prima 2. quæſt 96. art.* 4. *&* 2. 2. *quæſt.* 125. Nam, ut idem ait, ſecundùm veritatem, univerſaliter lex præceptiva, etiam ad mortem obligat pro ſui obſervatione. Verùm nihilominùs eſt, ſubdit benè Cajetanus, quòd in caſu lex non obligat ex benignitate legum. Dum igitur quis in gravi aliquo periculo conſtitutus, contrà præſcriptum legis operatur, excuſari quidem poterit, at non ex metu, ſed ex lege ipſa, quam velle, cum tanto onere obligare, credibile non eſt, ut benè idem ait

Bo-

Bonac. Quarè, nec propriè talis dicendus eſt à trāſgreſſione legis excuſari, quia nec propriè contrà legem facit. Sed de hoc latiùs ſuo loco.

§. V. *De Concupiſcentia, aliiſque paſſionibus.*

SUMMARIUM.

1. *Concupiſcentia nunquam facit involuntarium, licèt aliquo modo voluntatem inficiat.*
2. *Renitentia, quam habet Agens ex paſſione, non ab ipſa, ſed aliundè procedit.*
3. *Non eſt ſimile de metu, cui ex propria natura involuntarium adjungitur.*
4. *Explicatur magis idipſum.*
5. *Concupiſcentia magis facit voluntarium.*
6. *Minuit tamen, & quandoque tollit rationem voluntarii perfecti.*
7. *Præcipuè libertatem inficit, undè minuit, vel tollit culpam, ſi antecedenter ſe habeat, ſecus verò, ſi conſequenter.*

1. EX alio capite, cum voluntario pugnare videtur concupiſcentia, vel etiam quælibet alia paſſio vehemens, puta Ira; hæ enim cognitionem obnubilant, ut de ſe patet. Licet autem aliquo modo voluntatem inficiant, nullatenùs tamen de ſe involuntarium cauſant, non enim faciunt, quòd Voluntas in aliquod ſibi repugnans feratur, quod eſt de ratione involuntarii; ſed potiùs, quòd inclinetur ad volendum id, quod concupiſcit.

Ubi nota, quod etſi aliquandò agens ex paſſione velit aliquid, quod priùs nolebat, & ad volendum à paſſione ipſa trahatur; non indè ſequitur, id eſſe ullatenùs, nec ſecundùm quid involuntarium; ad hoc enim requiritur, quòd Voluntas, dum actualiter vult, cum aliqua renitentia, & affectu ad oppoſitum, feratur in objectum, ut contingit in metu; dū enim actualiter Mercator projicit merces, nollet de facto projicere, & cùm diſplicentia, & triſtitia projicit. At verò concupiſcentia, & idem dic de alia paſſione, quamvis mutet voluntatem; & inclinet ad

volendum; quod priùs nolebat; ipſa tamen Voluntas ità per paſſionem inclinata, non cum renitentia, & triſtitia, ſed cùm delectatione potiùs in illud fertur.

2. Quod ſi quandoque in voluntate, ſic per paſſionem tracta, dùm adhùc actualiter in hujuſmodi fertur objectum, renitentia quædam, & diſplicentia remaneat, ac per conſequens aliquid in actu, ſit admixtũ involuntarii; putà ſi Avarus ad voluptatem pecuniam expendat, quamvis tractus delectatione, pecuniam effundat, triſtitia tamen, & diſplicentia effundit. Hoc nihilominùs, non à paſſione, ſed aliundè procedit; paſſio namque nil aliud facit, quàm inclinare voluntatem, & per conſequens, quòd voluntariè omninò, ac delectabiliter in objectum feratur, undè per accidens omninò eſt. Et aliundè, quàm à concupiſcentia, vel paſſione procedens, repugnantia, vel triſtitia comitans actum, putà ex avaritia ipſa adducto exemplo.

3. Neque dicas; hoc pariter dici poſſe de metu, qui de ſe habet inclinare voluntatem ad periculi fugam, quod omninò ſpontè, & delectabiliter Voluntas amplectitur, quòd autem ad periculum vitandum neceſſariũ ſit medium voluntati repugnans, hoc per accidens eſt, nec à metu procedit. Valdè namque diſpar eſt ratio. Etenim ex ipſa metus ratione habetur, quòd Voluntas impellatur ad eligendum, quod aliàs nollet: hoc verò non importat concupiſcentia, vel paſſio alia, ſed ſolùm habet ſecundùm ſe trahere voluntatem, & modo quidem connaturali.

Hoc autem ideò, quia hujuſmodi paſſiones preciſè, & ſecundùm ſe, malum non reſpiciunt, ſed bonum delectabile, aut ſenſui conveniens. Ad bonum autem ſpontè currit voluntas, ad illũque adipiſcendũ, ſpontè movetur ad eligenda media congrua, & conducentia. Quarè ſi in ipſis aliquid inveniatur ex alia parte repugnans, hoc per accidens ſe habet ad concupiſcentiam: at verò metus objectum, eſt malum difficilè ad vitandũ, & perindè, ut vitetur, de ſe

habet

habet inclinare voluntatem ad eligendum minus malũ, quod ſecundùm ſe ipſi voluntati repugnat, ſolùmque ad majus malum fugiendũ eligitur; involuntarium ergò, quod in factis per metum reperitur, non per accidens adjungitur, ſed ex ipſa metus natura. Ex quo fit, metum propriè quodammodò involuntarium cauſare, non autem concupiſcentiam, aut aliam paſſionem; Sed ſi aliquid involuntarii contingat, aliundè per accidens advenit.

4. Et licet præter metũ, aliæ quoque paſſiones malum reſpiciant, puta odium, non tamen habent de ſe voluntatem inclinare ad aliquid ſibi repugnans eligendum, ut contingit in metu; ſed potiùs illi conſonum, & beneplacitum. Non enim minùs naturaliter movetur appetitus ad proſequendũ bonum, & ſibi conveniens, quàm ad fugiendum, & repellendũ ſibi diſconveniens, & malum. Quod quidem facit metus quoque, cùm hac tamen differentia, quòd metus jam ſupponit in voluntate repugnantiam ad id, quod per metum eligere compellitur, ad majus malum vitandum, hoc autem non important aliæ paſſiones.

5. Quarè S. Thom. *prima 2. quæſt. 6. art. 7.* docet expreſsè, concupiſcentiam, non ſolùm non cauſare involuntarium, ſed magis facere voluntarium; per concupiſcentiam enim Voluntas magis inclinatur ad volendum id, quod concupiſcit, in quo conſiſtit ratio voluntarii. Et hoc idem de aliis paſſionibus eſt dicendum, quæ non minùs, quàm concupiſcentia, voluntatem inclinant.

6. Cum quò tamen ſtat, quòd ipſa concupiſcentia, & cæteræ paſſiones, ex ea parte, quâ cognitionem perturbant, ipſam rationem, & conditionẽ perfecti voluntarii diminuant; immò tollant, ſi totaliter cognitionẽ intellectus auferant, ut contingit in his, qui ex concupiſcentia, vel ira incidunt in amentiam, ut ſubdit S. Doct. loc. cit. ad 3. Præciſa ergo ratio voluntarii conſiſtit in eo, quòd potentia, & vis appetitiva ſpontè feratur,

ratur, ac tendat in objectum; undè quo majori conatu, & propenſione fertur in illud, eò magis actus eſt voluntarius. Addit autem ſupra hoc, voluntarium perfectũ, quòd ex perfecta cognitione procedat; ac proindè quamvis ex paſſione trahẽte voluntatem, augeatur abſoluta ratio voluntarii; minuitur ſimul ſpecialis ratio voluntarii. Simul enim utrumque facit paſſio, & quòd voluntas majori propenſione, & conatu feratur, & quod ex imperfecta cognitione procedat.

7. Specialiùs autem paſſionis vehementia libertatẽ inficit, ut patet in motibus primò primis, qui neceſſarii ſunt, non liberi, ut ſupra diximus; & motibus etiam ſecundò primis, in quibus perfecta deliberatio eſſe nõ poteſt; quarè tollit pariter, vel minuit rationem culpæ.

Ubi tamen adverte cum S. Doct. *prima 2. quæſt. 77. art. 7.* hoc totum verum eſſe, de paſſionibus antecedenter ſe habentibus, hoc eſt quando præveniunt actum rationis, & voluntarii, ità ut ſit ipſa paſſio inclinans, & trahens voluntatem; ſecus verò, quandò paſſio conſequenter ſe habet; hoc eſt, quandò non paſſio, ſed è contrà voluntas, aliquid vehementer appetens, excitat ipſam paſſionem in appetitu ſenſitivo; tunc enim paſſio ſupponit jam, rationis deliberationem, & voluntatis motum, undè nec tollit, nec minuit, imò potiùs auget peccatum, vel eſt ſignum magnitudinis ejus, ut loquitur Sanctus Doctor.

§. VI. *De Ignorantia.*

SUMMARIUM.

1. *Duplex eſt ignorantia, juris, & facti, ſeu univerſalis, & particularis, quæ ignorantia dicitur malæ electionis.*
2. *Ignorantia alia vincibilis, alia invincibilis, culpabilis, & inculpabilis.*
3. *Ignorantia tripliciter ad voluntatem ſe habere poteſt antecedenter, concomitanter, & conſequenter.*
4. *Antecedens, facit involuntarium, & excuſat à culpa.*
5. *Concomitans, non facit invo-*

voluntarium, ſed non voluntarium, neque accuſat, neque excuſat.

6. *Conſequens, ſi directè volita ſit, dicitur affectata, ſi indirectè cum magna incuria, dicitur craſſa, ſupina, ſi verò tanta non ſit negligentia, craſſa non erit, ſed tamen culpabilis.*

7. *Triplex hæc ignorantia poteſt eſſe, iuris, & facti.*

8. *Omnis talis ignorantia conſequens, facit ſecundùm quid involuntarium.*

9. *Licèt minuat præcipuè, ſi non ſit affectata, non penitus excuſat.*

10. *Ignorantia, quamvis privatio ſit, in moralibus dici poteſt cauſa per ſe.*

11. *Ignorantia ex actuali oblivione antecedens eſt, niſi culpabilis inconſideratio, ad conſequentē reducat.*

12. *Regula generalis. Ignorantia non culpabilis, facit ſemper involuntarium, & excuſat.*

13. *Quilibet Chriſtianus explicitè ſcire tenetur principaliora Fidei myſteria.*

14. *Simplex autèm illa non tenetur ſcire diſtinctè.*

15. *Quilibet ſcire tenetur per ſe nota de jure naturæ, & quæ ex ipſis facillimè innoteſcunt.*

16. *Tenetur quiſque ſcire, quòad humana jura, quæ communiter, ut plurimùm ſciuntur ab omnibus.*

17. *In triplici cauſa dari poteſt prædictorum ignorantia inculpabilis.*

18. *Tenetur confeſſarius, de his pœnitentem interrogare, niſi prudentialiter ſupponat, illa ſcire.*

19. *Præterea tenetur quilibet ſcire, quæ ad proprium ſtatum pertinent.*

20. *Quam diligentiam quiſque adhibere teneatur ad prædicta ſcienda.*

1. CUM Voluntarium, ut ſæpè diximus, cognitionem ſupponat, nil enim volitum, quin præcognitum, ſpecialem cùm voluntario habet oppoſitionē, Ignorantia, quæ Carentia eſt Scientiæ, & cognitionis; de quâ plura ſummiſtæ, verbo ignorantia, & Theologi in tract. *de volunt.* Et de peccatis: fusè quoque Azor. *part.* 1. *lib.* 1. *cap.* 12. *& ſeq.* Nos verò hic breviter aliqua magis neceſſaria perſtringemus.

Du-

Duplex igitur in primis eſt ignorantia. Una dicitur ignorantia juris, dum ſcilicet quis ignorat legem, & juris diſpoſitionem, puta ſi quis ignoret, excommunicatum, vitandum eſſe. Alia dicitur ignorantia facti, cùm ignoratur aliquod particulare hic, & nunc; puta ſi quis ignoret, Titium eſſe excõmunicatum. Et coincidit hæc diviſio cum alia, quæ tradi ſolet, ignorantiã ſcilicet univerſalem, ſeù carentiam ſcientiæ univerſalis, & veritatum in communi, abſtrahendo ab actuali exercitio; & ignorantiam particularem, quæ, & malæ electionis dici ſolet, quã ſcilicet ignoratur, quod hic, & nunc ſcire oportet ad eligẽdum, & prudenter operandum, quamvis fortè ignorantia malæ electionis propriè non dicatur, niſi dum adeſt debitum conſiderandi actualitèr, ut inſinuat S. Doct. *prima* 2. *quæſt.6.art.*8.

2. Dividitur inſuper in vincibilem, quæ ſcilicet diligentia, & ſtudio vinci, & ſuperari poteſt; & invincibilem, quæ vinci moralitèr non poteſt. Ex quo fit, quòd omnis invincibilis ignorantia ſit inculpabilis, nemo ſiquidem culpari poteſt in eò, quod in ejus poteſtate non eſt.

Vincibilis autem, culpabilis erit, ſi ſit ignorantia eorum, quæ quis ſcire tenetur; Secus verò, ſi ſit eorum, quæ quis non tenetur ſcire, ut docet S. Thom. *prima* 2. *quæſt.* 76. *art.* 2. & alibi, & patet; nam culpa ſupponit legem, quam tranſgreditur, lex autem debitum imponit, ac per conſequens, ubi non eſt debitum, neque lex, & conſequenter, nec tranſgreſſio, vel culpa.

3. Porrò, cæteris omiſſis, cùm eodem S. Doct. *q.6. art.* 8. advertendum, quòd ignorantia, quæcunque illa ſit, tripliciter ſe habere poteſt ad voluntatem, ſcilicet antecedenter, concomitanter, & conſequenter,

4. Antecedens dicitur ignorantia, cùm prævenit actum voluntatis, & nullo modo volita eſt, & nihilominùs eſt cauſa volendi aliquid, quod aliàs non vellet, poſita ſcientia, & cognitione; puta cum quis adhibita congrua diligentia, ſagittam

tam

tam projicit, ignorans, hominem tranſire, ipſumque interficit. Et hæc ignorantia facit actum ſimpliciter involuntarium, & conſequenter à culpa excuſat.

5. Concomitans ignorantia eſt, cum actum quidem comitatur, ad ipſum verò nil refert, ſed per accidens omninò ſe habet, ut cùm ignoranter quidem agitur aliquid, quod tamen, etiam ſi ſciretur, nihilominùs ageretur; ſicut dum aliquis cupiens occidere hoſtẽ, ignorãs occidit eum, putans occidere cervum. Et talis ignorantia non facit involuntarium, ut cum Philoſopho docet S. Doctor; quia non cauſat aliquid repugnans voluntati, quod ad rationem involũtarii requiritur, ſed facit non voluntarium; quià non poteſt eſſe actu volitum, quod ignoratur.

Et hæc ignorantia, ut ait Cajet. cit. *quæſt. 76. art.* 3. explicans optimè S. Doct. mentem, non excuſat, nequè accuſat, ſed relinquit actum in ſua bonitate, vel malitia, quam habet ex objecto volito, reſpectu cujus, ignorantia voluntarium nõ tollit; at reſpectu ejus, quod ignoratur, cum voluntariũ non permittat, ut patet, excuſare, neceſſe eſt, ſeù culpam non permittere.

6. Conſequens demùm, ignorantia dicitur, quæ ſequitur quodammodo voluntatis actum, quia ſcilicet ipſa quoque voluntaria eſt, & quidem, ſi directè volita ſit, puta dum quis ignorare vult, quod poteſt, & debet ſcire, ut liberiùs peccet, juxta illud Pſal. 35. *Noluit intelligere, ut benè ageret*; ignorantia dicitur affectata. Si verò indirectè tantùm ſit volita, dum ſcilicet non vult expreſsè ignorare, quæ ſcire debet, illa tamen addiſcere non curat, vocatur ignorantia craſſa, & ſupina, quia ſcilicet, ex incuria hujuſmodi, quodammodo ipſa ignorantia impinguatur, & incraſſatur; vel quia ipſi deſidioſi jacere ſoleant ſupini.

Denique, ſi aliqualiter addiſcere curet, negligenter tamen, & non cum debita, & ſufficienti diligẽtia, ignorantia ipſa, erit adhuc volita indirectè, & culpabilis, licèt non craſſa; & quidem

Digitized by Google

plùs,vel minùs, juxtà quantitatem negligentiæ. Talis enim non facit, quod debet, ut ſciat, quæ tenetur ſcire, àc per conſequens voluntariè ſaltem indirectè ignorat.

7. Hæc ignorantiæ diſtinctio,tenēda eſt pro multorum reſolutione, quæ in re morali, & præcipuè cenſuris, occurrunt. Triplex autem hæc ignorantia, non ſolùm reſpectu ſcientiæ univerſalis, verùm etiam particularis, contingere proportionabiliter poteſt, puta dum emens ſcire non vult, an res furtiva ſit, ut liberè ipſam retineat, erit affectata. Si verò non velit quidem ignorare directè, nil tamen curet addiſcere, & ſcire, an res verè furtiva ſit erit ignorantia craſſa; ſi demùm aliquam fecerit, ſed non ſufficientem diligentiam pro loco, tempore, & cæteris circunſtantiis, ad cognoſcendum de re, adhuc erit conſequens, culpabilis, & voluntaria, licèt non craſſa ignorantia.

8. Omnis autem hujuſmodi conſequens ignorantia, reddit quidem actum, quem oppoſita ſcientia prohiberet, aliquo modo, & ſecundùm quid involuntariū, quamvis affectata ſit. Si enim taliter ignorans, poſita ſcientia, non eliceret actum, actus ipſe quodammodò voluntati ejus repugnat, in quo ratio involuntarii conſiſtit. Verùm tamen eſt, quòd, ſi talis in ea eſſet voluntate, ut adhuc poſita ſcientia,eliceret actū, ratio quoque iſta involuntarii ſecundùm quid ceſſaret, nec enim propriè ignorantia conſequens, ſed potiùs eſſet concomitans.

9. Cæterùm abſolutè, & ſimpliciter ex hac ignorantia factum, voluntarium eſt, ac per conſequens ignorantia iſta nō excuſat à culpa, licèt aliqualiter diminuat, preciſè ſi non ſit affectata; plùs,minuſque,ſecundum negligentiæ quantitatem,in addiſcendo, vel conſiderando, quæ tenetur operans ſcire, conſiderare, & advertere. Qui enim vult cauſam,ex conſequenti vult etiā in ipſa cauſa effectū ex ea ſecutū;hæc autē ignorantia ſimpliciter eſt volita ſaltē indirectè; ergo & effectus indè ſecutus, volitus erit.

10. Ne

10. Ne autem fallaris ex tradita doctrina ſuperiùs §. 2. quâ diximus, effectum debere per ſe ex cauſa ſequi, ut in illa dicatur volitus; ignorantia verò, cùm ſit privatio, & carentia ſcientiæ, non poteſt eſſe cauſa per ſe, ſed tantùm per accidens, ſicut remotio prohibentis, ut optimè advertit S. Doct. *prima 2. quæſt.* 76. *art.* 1 *ad* 2. Ut enim ſubptiliora, cathedrę relinquamus; ad propoſitum, cauſam per ſe intelligimus, non quòd propria virtute cauſet, & influat in effectum; ſed quòd cum illo, non ex aliquo accidenti, caſu, vel fortuito connectatur; verùm ex propria illius natura; effectuſque de ſe, & ut plurimùm ex ea ſequi natus ſit, quamvis contingere poſſit, quòd non ſequatur, ut ibidem explicuimus; quod benè cōvenire poteſt etiam cauſæ, aliàs per accidens, metaphyſicè loquendo.

11. Ex his ergò collige cum Cajet. *prima 2. quæſt.* 6. *art.* 8. quòd cum aliquis jam ſcit habitualiter, quod ſcire tenetur; ac poſtmodum in aliquo particulari caſu, ex actuali oblivione non meminit, & ignoranter operatur; ignorantia hæc actualis, antecedens eſt reputanda, & per conſequens involuntarium reddet actum ab illa procedentem, & à peccato excuſabit; omnium ſiquidem reminiſci, ſupra hominis eſt facultatē, niſi fortè culpabilis incōſideratio, ipſā ad cōſequentē reduceret.

12. Ut enim idem optimè *quæſt.* 76. *art.* 3. pro generali tradit regula. Ignorantia ex parte rei ignoratæ tantùm, non ex parte ignorantis, hoc eſt non culpabilis, quod idem eſt, ac dicere; ignorantia, quâ quis ignorat, quod ſcire non poteſt, aut non tenetur, facit ſemper involuntarium, & à peccato excuſat id, quod eſt proprius effectus ignorantiæ, ſivè det operam licitæ rei, ſivè illicitæ. Undè Judas cognoſcens Thamar Nurum ſuam, quam talem neſciebat, ſed meretricem omninò credebat, excuſatus eſt ab inceſtu, qui proprius fuit effectus ejus ignorantiæ; non autem à fornicatione, quam voluntariè committebat.

Digitized by Google

Hoc autem ideò, quià voluntarium eſſe nõ poteſt, ac proindè, nec peccatum, quod quis ignorat, & non tenetur ſcire.

13. Pro coronide tandẽ hujus doctrinæ, breviter notandum eſt, quid quiſque teneatur ſcire, de quò plura Syl. V. Ignorantia, & Fides. Mag. Ban. 2.2. *quæſt.* 2. *art.* 8. *dub.* 2. Azor. ubi ſupra, & alii, ex quibus hæc magis certa libavimus. Ac primò circà Fidem, quilibet Chriſtianus explicitè ſcire tenetur; Quòd Deus eſt, quòd Mundi Creator, & quòd bonorũ, & malorum, Remunerator eſt. Inſuper quod Providentia ejus, cuncta reguntur. Item, quòd unus, & trinus eſt. Explicitè quoque ſcire debet Incarnationem, Nativitatem ex Maria Virgine, mortem, & Reſurrectionem Jeſu Chriſti Domini noſtri, Sacramenta itẽ Baptiſmi, Euchariſtiæ, & Pœnitentiæ.

Uno verbo, ea omnia, quę communiter quilibet ſcit Chriſtianus timoratæ conſcientiæ, ut Symbolum Apoſtolorum, Orationem Dominicam, & Præcepta Eccleſiæ. Cætera verò fidei, ſufficit, quòd implicitè ſciat credendo ſcilicet omnia, quæ Sancta Mater Eccleſia credenda proponit, inquam firmiter omninò credere debet, ut in hac explicita Fide, implicitè credat cætera.

14. Dixi autem explicitè, non diſtinctè; quia excuſari à culpabili negligentia non poteſt, qui prædicta, ſaltèm in confuſò addiſcere non curat. Non tenetur autem ſimplex Chriſtianus, diſtinctè hujuſmodi Myſteria ſcire, quod nimis eſſet difficile. Sufficit verò, quod ſciat, v.g. Deum eſſe unum, & trinum, & quod Pater non eſt Filius; licet poſteà neſciat explicare, quomodo Pater à Filio diſtinguatur, & quomodo in unitate eſſentiæ, Trinitas ipſa conſiſtat Perſonarum; quæ omnia in Fide Eccleſiæ ſufficit ipſi credere. Ad prædicta ſiquidem explicitè credenda, omnes univerſim teneri, communis eſt Theologorũ ſenſus, & meritò damnata ſententia, quod ſufficiat ſolùm credere in communi, quæ credit Eccleſia.

15. Tenetur inſuper ſcire

re quilibet ea, quæ de jure naturæ, per ſe nota ſunt, aut certè ex per ſe notis facillimè innoteſcunt; ut ſunt; Quod tibi non vis, alteri nè feceris. Unicuique Jus ſuum tribuendum, bonũ ſequendum, malum autem fugiendum; ex quibus, Decalogi præcepta colliguntur. Ea verò, quæ non ità facilè, & perſpicuè, ex per ſe notis inferuntur, ut lucrum ex Mutuo non exigendum: Iniurias non ulciſcendas, & ſimilia, non adeò ſtrictè rudiores, ac ſimplices tenentur ſcire, quin poſſit in ipſis quandoque ignorantia excuſari; cum hujuſmodi, & viri aliàs docti, multoties ignorent, ut Caſſianus, Origenes, & Plato putaverunt, teſte Azor. licere quandoque uti mendacio, ad majus malum vitandum.

16. Etiam quòad humana jura, tenetur quilibet ea ſcire, quæ communiter, ut plurimùm ſciuntur ab omnibus. Et hæc omnia ità quilibet ſcire tenetur, ut ſi ex horum ignorantia peccet, non excuſetur.

17. In duplici tamen caſu, puto, dari poſſe inculpabilem prædictorum ignorantiam. Primò ſi baptizatus Infans, ad partes infidelium aſportetur, hic enim ad uſum rationis perveniens, inculpabiliter ignorabit omnes fidei articulos. Secundò: ſi quis propriam ignorantiam, & negligentiam recognoſcens, conteratur, ac doleat, proponatque de cætero diligenter inquirere, & addiſcere, quæ debet; tunc enim jam ignorantia, illi voluntaria nõ erit; ſicque pro interim, uſque dum inſtruatur, inculpabiliter ignorabit.

Adde quoque ſi vis, tertium, dum quis adhibita ſufficienti diligentia, nõ potuit addiſcere. Caſus tamẽ hic, niſi ad breve tempus, videtur moraliter impoſſibilis, cum omnia prædicta, quòad ſubſtantiam, & in confusò, facillimè poſſit quantumcũque rudis addiſcere, modò ſit rationis cõpos.

18. Quarè admonet ſerio Mag. Ban. teneri confeſſarios, niſi probabiliter ſupponant pœnitentes ea ſcire, ipſos interrogare, de fidei Mſteryiis, quæ diximus teneri

neri quelibet explicitè credere.

19. Præter hæc autem, ſcire tenetur quilibet ea,quę ad proprium pertinent ſtatum, vel neceſſaria ſunt ad prudenter agendum, quæ debet, vel etiam ſpontè vult operari.

20. Ultimò notandum, ad quam diligentiam quiſque teneatur, ut prædicta neceſſaria diſcat. Breviterque dicendum, quòd Mulieres, ruſtici, aliique ſimplices, frequentare debent conciones, & Eccleſias, ubi talia docentur: interrogare quoque peritiores. Alii autem inſuper, pro modò, & conditione ſtudere tenentur, viroſque doctos conſulere, juxta perſonarum qualitates. Quòd ſi quis, hujuſmodi ſufficienti adhibita diligentia, quædam ſcire adhuc nequiverit, ignorantia, illi pro tunc non erit culpabilis. E contrà verò negligens addiſcere, quæ tenetur, ex hoc ipſo peccat, ut benè notat Azor. ubi ſupra c.12. etiam ſi ex hujuſmodi ignorantia, nil mali agere contingat. Ignorantia enim ipſa, peccatum eſt, ut docet S. Thom. *prima 2. quæſt.76. art. 2.*

CAPUT III.

De Multiplici Voluntatis actu.

§. I. *Omnes Voluntatis actus enumerantur.*

SUMMARIUM.

1. *Omnes Voluntatis actus eſt circa finem, vel media.*
2. *Duplex finis, ultimus, & intermedius.*
3. *Ultimus finis adhuc duplex, ultimus abſolutè, & ultimus in proprio genere.*
4. *Finis ultimus abſolutè itē duplex, formalis, & materialis.*
5. *In re, ſolus Deus eſt finis ultimus, apparenter verò, & in apprehenſione, multiplex eſſe poteſt.*
6. *Tres voluntatis actus circa finem.*
7. *Tres item circa media.*
8. *Præter hos, datur conſiliū, intellectus, & imperium.*

1. Cum

1. CUM, ut prænotatū eſt, voluntatis objectum ſit bonum; bonum autem vel finis, vel medium: hoc eſt, vel appetibile propter ſe, quod eſt de ratione finis, vel ſolùm propter aliud, quod eſt, eſſe medium. Hinc fit, quod omnis actus voluntatis, vel eſt circa finem, vel circa media. Nolumus enim diſputare modò, an detur actus neuter, qui ſcilicet, nec ſit finis, nec medii; nihil enim ad noſtrum intentum.

2. Sed pro clariori, & pleniori dictorum ſupra, & dicendorum intelligentia, notandum; duplicem eſſe finem, alium ultimum, qui ſcilicet propter ſe appetitur, non propter aliud, & cætera propter ipſum; alium verò intermedium, qui licèt propter ulteriorem finem appetatur, adhuc tamen aliqua propter ipſum appetuntur.

3. Inſuper finis ultimus adhuc duplex, alius ultimus abſolutè, & ſimpliciter, ad quem omnia ordinantur, & ipſe ad nihil; alius ultimus in proprio genere; ſeù determinata materia: putà Deus eſt ultimus finis ſimpliciter, propter quem omnia volumus, aut velle debemus, & ipſum tantùm propter ipſum. Sanitas autem, v. gr. ultimus quidem eſt finis Medicinæ, propter quem omnia medicinalia appetuntur, attamen, & ipſa Sanitas ad Deum ordinatur.

4. Iterum, finis quoque ultimus abſolutè duplex eſt: formalis ſcilicet, & materialis: finis ultimus formalis, nihil aliud eſt, quàm quædam ratio, & formalitas, vi cujus habet ipſe finis ultimus, quòd omnia ad ipſum ordinentur; hoc autem non eſt aliud, quàm ipſa Beatitudo formalis, & perfecta bonitas, ut ſic; ad hoc enim quiſque particularia vult bona, ut demùm perfectus eſſe poſſit, & beatus.

5. Ultimus verò finis materialis, eſt id, in quo talis perfecta bonitas, & Beatitudo reperitur; qui licèt in re ſit ſolus Deus Opt. Max. vera, & indeficiens Beatitudo, & bonitas; apparenter nihilominùs, & in hominum apprehenſione, multiplex

plex nimis eſſe poteſt, prout quiſque in hoc, vel illo objecto, ſuam conſtituit beatitudinem; juxtà quod dici ſolet, quòd mortaliter peccans, illam creaturam, quam inordinatè diligit, pro ſuo habet ultimo fine. Undè ait Auguſt. tract. *de Epic. & Sto. cap.* 3. *qui malus eſt, malus non eſſet, niſi indè, ſe beatum eſſe poſſe, ſperaret.*

6. Actus igitur à voluntate ipſa eliciti, ſex communiter aſſignantur, tres videlicet, circa finem, tres circa media. Circa Finem eſt ſimplex volitio, quæ multoties abſolutè Voluntas appellari ſolet, intentio, & fruitio. Etenim voluntas, finem ipſum, vel appetit ſimpliciter, & abſolutè, ſeù de illo ſimplicem habet complacentiam, & ſic eſt ſimplex volitio. Aut illum efficaciter vult aſſequi per media, & ſic eſt intentio; vel in ipſo jam habito quieſcit, & ſic eſt fruitio.

7. Circa media pariter triplex eſt actus; Conſenſus, electio, & uſus. Vel enim ipſa vult ſimplicitèr, & abſolutè, ſeù ſibi placent, & ſic eſt conſenſus; vel unum vult medium præ alio, & ſic eſt electio; vel ad executionem applicat, ſeù potentiam executivam applicat, ad medium jam electum exequendum, & ſic eſt uſus.

8. Cum autem, ut ſæpè dictum eſt, ab Intellectu dependeat Voluntas in ſuis actibus, tanquam à ſibi proponente objectum; objectum verò non ſemper determinatum ſit; hinc eſt, quod præter ſimplicem cognitionem, quæ neceſſariò, quemcunque voluntatis actum debet præcedere, neceſſarius eſt, præcipuè circa media, Intellectus actus, determinans ipſum objectum, qui conſilium dicitur, quo Intellectus inquirit congrua media, & quòd eligendum ſit, judicat, ac determinat.

Rursùm etiam, quia voluntatis appetitus rationalis eſt omninò ſequens rationis ductum, & directionem; in ipſa executione, alio indiget actu Intellectus, quo dirigatur; & hic vocatur imperium. Quæ omnia mox ſingulatim explicabimus.

§. II. *Ex-*

§. II. *Explicantur ſinguli actus, & per illos voluntatis proceſſus.*

SUMMARIUM.

1. *Differentia inter ſimplicem volitionem, & intentionem.*
2 *De ultimo fine formali poteſt eſſe volitio, non autem intentio.*
3. *Non eſt neceſſe, volitionem, & intentionem ſemper eſſe duos actus, entitativè diſtinctos.*
4. *Actus proprius circa finẽ poteſt eſſe circa media, & è contrà.*
5. *Ex intentione finis, excitatur intellectus, ad inquirenda media.*
6. *Explicatur quid ſit Conſilium.*
7. *Conſilium ſequitur conſenſus.*
8. *Poſt conſenſum, & mediorum approbationem iterùm conſulit intellectus, quòd nam determinatè ſit eligendum.*
9. *Conſenſus, & electio poſſunt in eodẽ reali actu identificari, nec tunc requiritur novum conſilium.*
10. *Præcipuè ſi unicum tantùm occurrat medium.*
11. *Diſcrimen intèr conſenſum, & electionem.*
12. *Ad executionem requiritur, Imperium ipſam dirigens.*
13. *Tria dicit Imperium; Directionem, Intimationem, & Motionem.*
14 *Motivam vim participat intellectus à voluntate; undè Imperium eſt actus intellectus, præſuppoſito voluntatis actu.*
15. *Quomodò imperium voluntati attribuatur.*
16. *Imperium ſequitur uſus activus.*
17. *In latiori acceptione, quæcunque potentiæ applicatio, uſus dici poteſt.*
18. *Fruitio tria importat.*
19. *Propriè de ſolo eſt ultimo fine, eſſe tamen poteſt imperfectè de intermedio.*
20. *Licèt multoties prædicti actus in eodem conveniant materiali, formaliter ſemper diſtinguuntur.*
21. *Explicatur totum exemplo.*

1. HÆC igitur eſt differentia inter volitionem, & intentionem;

H quòd

quòd volitio eſt ſimplex cõplacentia de fine propoſito, inefficax tamen, & præſcindens ab ejuſdem aſſecutione; intentio verò eſt efficax voluntas ipſius finis, & conſequenter cùm ordine ad media, quibus finem ipſum conſequi poteſt; qui enim efficacitèr aliquid vult, ex conſequenti vult omne id, quod ad ejus conſecutionẽ neceſſarium eſt. Id autem non ità intelligendũ, quod intentio finis reſpiciat ſemper explicitè determinata media, ſed ut plurimùm implicitè, & in communi, cujus evidens eſt ſignum, quòd ex hac efficaci voluntate, & intentione finis, movetur & excitatur intellectus ad mediorum inquiſitionem.

2. Aliqua hic brevitèr notanda occurrunt. Et primò, quòd volitio poteſt quidem eſſe de ultimo fine formali, ſcilicet Beatitudine, ut ſic; intentio autem non: efficax enim appetitus, qualis eſt intentio, ferri non poteſt in rem omninò communem, & ab omni ſubjecto abſtractam; ſiquidem efficax appetitus reſpicit finem, ut cùm effectu aſſequibilem; aſſequibilis autem non eſt in abſtracto. Verũ tamen eſt, non requiri ad appetitum etiam efficacem, & intentionem, quòd ipſa Beatitudo explicitè, & formaliter, materiali fini applicata proponatur, ſed ſufficit, quòd virtualiter, & implicitè: v. gr. poteſt quis in nullo particulari bono, completam ſui Beatitudinem, perfectionemque recognoſcens, ad ipſam perfectam Beatitudinem appetendam, illamque efficaciter intendendam excitari, abſque eo, quòd percipiat, vel determinet, in quonam iſta perfecta Beatitudo conſiſtat; tunc ergò explicitè nil aliud quàm Beatitudinẽ in communi intendet; non tamen omninò in abſtracto, ſed in illo perfecto bono, in quò ipſa beatitudo reperitur, quod quia notum adhuc illi non eſt, non poteſt formaliter, & explicitè intendere, benè verò virtualiter, & implicitè; undè, & ad illud inquirendum movetur.

3. Deindè notandum cum Magiſt. Serra *prima* 2. *quæſt*. 15. *art*. 3. quòd non ſem-

ſemper eſt neceſſe, volitionem, & intentionem, duos actus eſſe realiter, & entitativè diſtinctos; at quandoque ſimul poſſe identificari; putà ſi quis ad propoſitum bonum, ſtatim ad illud efficaciter aſſequendum moveretur, eſſet nihilominùs tunc actus ille virtualiter duplex cum prioritate naturæ. Ideò enim Voluntas ad intentionem, & efficacem appetitũ boni movetur, quia ſibi placet, quod pertinet ad ſimplicem volitionem.

4. Demùm adverte, quòd hujuſmodi actus, imò & fruitio ipſa, de qua ultimò dicemus, cùm ſit ultimum in proceſſu voluntatis; hujuſmodi actus inquã, non ſolùm de ultimo fine ſimpliciter, & abſolutè, verùm de finibus quoque intermediis, dari aliquo modo poſſunt. Sicut è contrà de fine ipſo, actus proprii circa media, ut infra explicabimus.

5. Itaque Voluntas efficaciter finem intendens, excitat Intellectum ad inquirenda media ad ipſius finis aſſecutionem conducentia; hinc Intellectus conſiliatur, inquirendo, & judicando, quænam convenientia, & proportionata ſint ad finẽ. Conſilium enim, ut ait Cajet. *prima 2. quæſt.* 14. *art.* 1. Significat inquiſitionẽ completam, ideſt uſque ad judicium incluſivè. Patet enim, quòd etiam in civilibus, & politicis, vel quibuſcunque humanis tractatibus, conſilium non cenſetur completum, uſque dum ad judiciũ, ſententiam, ſeù deliberationem reſolutivam non perveniatur.

6. Sic igitur definiri, & deſcribi poteſt conſilium, ut ad præſens attinet. Inquiſitio, & judicium rationis practicæ circa media à nobis apponenda, quando res eſt dubia, & alicujus momenti. Dicitur judicium circa media, ut enim ait Philoſophus 3. *Ethicor.* cap. 3. Conſultamus non de fine, ſed de his, quæ ad finem tendunt; nam neque medicus, an ſanare, neque Orator, an perſuadere, neque politicus an bonis legibus Civitatem temperare debeat; neque ex aliis quiſpiam de fine conſultat, ſed omnes, cum finem quendã

ſtatuerint, quomodò, aut per quæ eum conſequi poſſint, deliberant.

Additur, quæ à nobis apponenda ſunt; conſilium namque ſolùm eſt circa ea, quæ à nobis aguntur, ſeù curæ, ac dominio noſtro ſubjecta ſunt; Galli enim, ait Gonet, non conſulunt, quomodò. Indi vivere, aut negotiari debeant.

Denique ſubditur, quando res eſt dubia, ſeù alicujus momenti; nam acta conſilio non indigent, ac de parvis non eſt conſultatio, nec vir prudens de illis eſt ſollicitus, parùm enim, vel nihil refert, quòd ſic, vel ſic agantur, aut contingant; undè proloquium. De minimis non curat prætor.

7. Conſilium, ſcilicet inquiſitionem, & Judicium Intellectus, ſequitur conſenſus voluntatis approbantis media, quæ, ut ad finem conducentia, ſibi ab intellectu proponuntur; eſt enim conſenſus complacentia, & adhæſio quædam voluntatis ad id, quod intellectus judicat expediens.

8. Quia verò, adhuc approbatis mediis propoſitis, tanquam convenientibus, determinandum reſtat, quod nam ipſorum convenientiùs ſit, ac utiliùs; iterùm conſulit Intellectus, & judicat, medium ipſum determinando, & voluntati proponendo, quæ rationis ductum ſequens, ipſum eligit, ac vult executioni mandari.

9. Ubi notate, quòd ſicut de volitione, & intentione dictum eſt; conſenſus quoque, & electio poſſunt quandoque in eodem reali actu identificari, & ſolùm formaliter diſtingui; putà ſi ſi ex pluribus mediis unum tantùm judicetur aptum, & conveniens, quarè ait Sanctus Doct. *prima 2. quæſt. 15. art. 2. ad 3. Si inveniatur unum ſolùm, quod placeat, non differunt re conſenſus, & electio, ſed ratione tantùm; ut conſenſus dicatur, ſecundùm quod præfertur his; quæ non placent*. Undè in tali caſu, nec requiritur aliud rationis judicium ad electionem, ſed ſufficit judicium præcedens conſenſum, quò ſcilicet Intellectus judicat medium illud unicum conveniens, utile, & neceſſarium ad finis

finis conſecutionem .

10. Quod pariter dicendum videtur ſi unicum tantùm abſolutè occurrat medium intellectui, quamvis enim electio ſecundùm ſe importet comparationem plurium, ex quibus unum cæteris præferatur; in caſu tamen, & defectu plurium, adhuc illud unum occurrens dici poteſt eligi, abſque ullo reſpectu, vel comparatione ad alia. Sicut electores convenientes ad eligendum Regem, aut Prælatum, ſi illis unus tantùm eligibilis occurreret, verè in ipſum convenientes dicerentur eligere.

11. Hæc igitur eſt precipua ratio, & diſcrimen inter conſenſum, & electionem, quòd conſenſus eſt ſimplex complacentia mediorum, ſeù inefficax, & præſcindens ab executione; quod patet, dum plura media placent, de quibus omnibus adeſt conſenſus, non verò efficax voluntas, & appetitus; quinìmò ad efficacem voluntatem, executionem reſpicientem expectatur adhuc judicium intellectus dictans, quod nam ex illis eligendum ſit, quò habito, relictis cæteris, efficaciter vult, ac eligit voluntas illud, quod Intellectus, ut convenientiùs, proponit. Electio ergò eſt efficax volūtas exequendi mediū conducens ad finem; eo prorsùs modo, quò volitio eſt ſimplex, & inefficax cōplacentia de fine, intentio verò efficax voluntas illum conſequendi.

12. Suppoſita demùm efficaci medii electione, procedit Voluntas ad executionem ipſam; cumque, ut ſæpè dictum eſt, rationis ductum ſequatur; indiget alio actu intellectus dirigente ipſam executionem, qui dicitur Imperium; non enim, ut aliqui putant, ſufficit ad hoc judicium practicum electionem præcedens; tale namque judicium non proponebat media, niſi ut eligenda, vel ſi etiam, ut exequenda; ipſam tamen executionem non reſpiciebat, niſi ut futuram, & quaſi diſtantem. Undè ſufficiens non eſt ad regulandā ipſam actualem executionem, ſicut ad hoc, ut Princeps actualiter dirigat ſubditorū operationes, non ſufficit,

quòd

quòd judicet, ac determinet, quid ipſis agendum ſit, ſed requiritur, quòd illis intimet, ac præcipiat, maximè propter difficultatẽ, quæ in operis executione reperitur.

Sicut ergò, quia in executione ipſa, nova ſe offert difficultas, non ſufficit quæcunque efficax voluntatis electio, ſed requiritur novus actus, quò potentias executivas moveat, & applicet, qui dicitur uſus, de quò ſtatim: Ita eadem ratione requiritur novus Intellectus actus, qui prædictam regulet motionem, & applicationem, & hic dicitur Imperium; conſtat ſiquidem experientia, multos optimè, ac facillimè judicare, conſiliari, & eligere, at in executione deficere.

13. Tria verò includit, & dicit Imperium; directionem, intimationem, & motionem. Et quidem, etiam admiſſo, ad directionẽ executivam ſufficere judicium regulans electionem; illud certè intimationem non includit; Solùm enim proponit convenientiam medii cum fine per modum ſimplicis enunciationis; Imperium verò per modum præceptivæ, & impulſivæ intimationis, quod perindè judicium practicè practicum appellari ſolet. Judicium, inquam, nam etſi formaliter imperium, v. g. Fac hoc, judicium non ſit, de cujus ratione eſt enunciatio, virtualiter tamen judicium includit; æquivalet enim huic judicio. Hoc tibi faciendũ eſt; cui tamen addit præceptum, & intimationem.

14. Quamvis autem abſolutè movere, præcipuè ad exercitium, & executionẽ, propriè ad voluntatem ſpectet, in qua ratio dominii reſidet, ac poteſtatis; hanc tamen vim ab ipſa voluntate participat intellectus per efficacem electionem, qua vult, media executioni mãdare; & indè movet intellectum ad imperandam executionem ipſam, quod non poteſt de ſe præſtare; cùm imperium ordinationẽ importet, denunciationem, & intimationem. quæ voluntati competere non poſſunt.

Intellectus ergò propria virtute ordinat, denunciat, & intimat; ſed virtute à volun-

luntate participata movet ad executionem. Undè optimè ait S. Doct. *prima* 2. *q.* 17. *art.* 1. quòd imperium eſt actus rationis, præſuppoſito actu voluntatis, efficaci nempè intentione finis, & electione mediorum.

Quarè dùm, quandoquè dicitur, quòd Voluntas eſt illa, quæ imperat, intelligendum eſt, ut advertit Gonet tract. *de Act. hum.* cap. 8. §. 2. de imperio largè, & impropriè ſumpto, prout idem ſignificat, ac movere in finem. Vel certè; quòd imperat cauſaliter, & originativè, quia nempè ipſa Voluntas movet Intellectum ad eligendum actum imperii. Quomodo etiam dici ſolet, quòd charitas imperat actus aliarum virtutum, quia ſcilicet ex intentione charitatis omnes virtuoſi actus ad ipſum Deum ſummum bonum ordinātur; qui eſt charitatis objectum. Vel etiam, quòd actus cujuſcunque virtutis, vel vitii imperat actum alterius, putà cùm quis fornicatur, ut furetur, furtum dicitur imperari à fornicatione, quia ſcilicet ex intentione fornicandi talis movetur ad furandum. Sic ergò breviter deſcribi poteſt imperium. Ordinativa intimatio alicujus operis exequendi cum motione quadam.

16. Sequitur imperium alius voluntatis actus, qui uſus activus dicitur, quò voluntas movet, applicatque in exercitio potentias executivas ad actum imperatum; putà poſt quam Intellectus imperando intimavit. Eas ad Eccleſiam, Voluntas movet pedes ad ambulandum.

17. Quamvis autem in ſtrictiori acceptione uſus tantùm dicatur actus ille, quo poſt imperiū ad actualem executionem proceditur; tunc enim propriè aliquo uti dicimur inſtrumento, cùm illud actualiter exercemus; ad actuale autem exercitium nō procedimus, niſi poſt imperium; omnes enim præcedentes actus, nō actualem executionem reſpiciunt, ſed potiùs ad illam præparatorii ſunt. Nihilominùs in latiori acceptione uſum quoque dicere poſſumus, quamcunque potentiæ applicationem; ſicque

que uſus etiam dici poteſt actus, ſeù motio, quo Voluntas applicat Intellectum ad conſulendum, inquirendum, judicandum, & hujuſmodi.

18. Denique per mediorum appoſitionem ſequitur ipſius finis aſſecutio, quo habito, quieſcit quodammodò voluntas, gaudet, ac delectatur de ipſo, in quò propriè conſiſtit fruitio; cũ enim tria fruitio importet, amorem, poſſeſſionem, & delectationem; qui aliquod amat objectum, illud verò non poſſidet, eò frui non poteſt, ſed benè deſiderare; ſi verò amet rurſum, & poſſideat, de eò autem non delectetur, neque propriè illo fruitur; ſicut potionem ſumens amaram, quam ob ſanitatem deſiderat, illa certè non fruitur. Propriè igitur fruitio eſt delectatio de bono amato, & poſſeſſo.

19. Quod licèt ultimo tantùm fini perfectè conveniat, qui ſolùm perfectè ſatiat, quietatque appetitum, nihilominùs fini quoque intermedio competere quodãmodo poteſt, cum etiam ipſe terminans voluntatis motum aliquam ipſi afferat delectationem, & quietem, ſi non perfectam. Similiter, quamvis ultimus finis Deus ipſe perfecta, & ſumma bonitas, non niſi in Patria clarè viſus, perfectè poſſideatur, ac perindè abſolutè ſatiet, & quietet; attamen in via quoque per amorem, & ſpem quodammodò poſſeſſus delectationem, ſuavemque dulcedinẽ juſtis affert, qui proindè illo; ſi non perfectè, aliqualiter, & ut ità dicam, initiativè frui dici poſſunt.

20. Ex dictis licèt colligere, multoties hujuſmodi actus inter ſe confundi, ſeù potiùs in eodem materialiter identificari, quamvis formaliter ſemper diverſi ſint; cùm poſſit medium habere ſimul finis rationem, ſaltèm intermedii; undè actus idem, quo medium eligitur, prout eſt ratio eligendi adhuc medium aliud cõducens ad ipſius executionem, dici poteſt intentio. Ut autèm omnia ferè adſenſum innoteſcant, exemplo comprobemus.

21. Proponitur cuipiam æterna beatitudo ſumma, & per-

perfecta felicitas Paradiſi, placetque ipſi. En ſimplex volitio.

Hinc ejus amore, ac deſiderio incenſus ipſam pro priis viribus aſſequi efficaciter vult. En intentio.

Ex quò Intellectum applicat ad inquirenda media congrua. En uſus largè ſumptus.

Intellectus inquirit, & judicat, ad Beatitudinem conſequendam neceſſarium eſſe medium, Deo ex toto corde famulari, idque voluntati proponit. En conſilium.

Approbat Voluntas, illique benè placet Dei famulatus. En conſenſus.

Cumque unicum ſit medium propoſitum, ſimul efficaciter eligit, Deo famulari. En ſimul cùm conſenſu electio in eodem actu.

Cumque rursùm varia ſint nimis, ac diverſa, quibus Deo famulari quis poteſt, applicat iterùm voluntas Intellectum ad inquirẽdum, quò medio, quà via congruentiùs Deo poſſit famulari. En iterùm uſus, & per conſequens actus, quo voluit efficaciter Dei famulatum, non ſolùm erit conſenſus, & electio, quatenùs Dei famulatum reſpicit, ut medium conducens ad beatitudinem, ſed ſimul erit intentio, prout eſt ratio eligendi hæc alia poſteriora media cõducentia ad ipſum Dei famulatum, qui ſimul medium quidem eſt reſpectu Beatitudinis; finis tamen licèt non ultimus reſpectu mediorum ad ipſum conducentium.

Inquirit ergò Intellectus, & judicat, bonum, ac utile nimis eſſe, Deo famulari, vel in Xenodochio proximis charitativè inſerviendo, vel in ſolitudine jejuniis, ciliciis, ac orationibus jugitèr ipſi Deo adhærendo, vel divini verbi prædicatione ſaluti animarum inſiſtendo. En iterum conſilium.

Volũtati hæc omnia placent. En conſenſus ſimplex.

Applicat iterum Intellectum, ut conſulat, quodnam ex his utiliùs expediat. En alius uſus.

Conſulit, & judicat Intellectus Xenodochii ſervitutem omnibus præferendam. En aliud conſilium.

Voluntas, cæteris omiſ-

ſis, efficaciter vult, Deo famulari, infirmis inſerviendo. En electio.

In cujus virtute intellectus imperat. Abi ergò, & fac. En imperium.

Quo Voluntas applicat pedes, manus, cæteraſque potentias executivas ad ſerviendum infirmis. En uſus propriè, & ſtrictè ſumptus.

§. III. *Aliqua ſpecialitèr de conſenſu, & Delectatione.*

SUMMARIUM.

1. *Nomine conſenſus intelligitur qualibet voluntatis complacentia judicium ſequens.*
2. *Conſenſus in rigore judicium exigit ſuperioris rationis.*
3. *Non poteſt dari conſenſus abſque advertentia, ſaltèm implicita honeſtatis, & divinæ legis.*
4. *Conſenſus duplex, expreſſus, & implicitus, ſeù interpretativus.*
5. *Imperfecti motus voluntatis, nomen conſenſus non merentur, niſi reductivè.*
6. *Inadvertentia ex negligentia levi, non ſufficit ad conſenſum interpretativum.*
7. *Si ex negligentia periculum ſit expreſſi conſenſus, negligens implicitè conſentire dicitur.*
8. *Tenetur in tali caſu, non ſolùm reſiſtere, ſed cauſas removere.*
9. *Quæ in benè habituatis. Levis eſt, in malè habituatis gravis eſt negligentia.*
10. *Si periculum deſit conſenſus, non tenetur quis, pias, & juſtas removere cauſas.*
11. *In aliquorum ſententia, præciſo periculo conſenſus, non peccat mortalitèr negligens, reprimere motus, & noxias delectationes.*
12. *Alii contra ſentiunt.*
13. *Media via utraque concordatur ſententia.*
14. *Delectatio quandoque generaliter ſumitur pro omni conſenſu.*
15. *Delectationis moroſæ nomine quid intelligatur?*
16. *Delectatio quando peccaminoſa, quando non, quando mortalis, quando venialis.*
17. *Ad peccatum non requiritur expreſſa advertentia ad malitiam, ſed ſufficit, quòd quis poſſit, & debeat.*

18. *Non*

18. *Non tenetur tamen, niſi aliqua ſaltē dubitatio præcedat; & excuſatur, modò id non procedat ex injuria culpabili.*

19. *Non eſt peccatum, delectari de aliqua boni ratione in objecto malo reperta.*

20. *Aliud eſt, delectari de cogitatione, aliud de ipſo malo objecto.*

1. INTER omnes enumeratos actus præcipuum locum tenet in moralibus conſenſus, quarè de ipſo aliqua ſpecialiter conſideranda ſunt. Omiſſis autem, quæ ad Metaphyſicam pertinent ſpeculationem: quoad moralem praxim, nomine conſenſus intelligitur quælibet complacentia volūtatis judicium ſequens Intellectus, judicium, inquam nō ſimplicem cognitionem, quæ ad quamcunque volitionem requiritur, ut ex dictis patet.

2. Quia verò in homine duplex eſt ratio, inferior ſcilicet, quæ habet judicare ſecundùm rationes humanas, ſeù potiùs temporales, putà commoditatis, delectationis, & hujuſmodi, & ſuperior, quæ ſecundùm rationes æternas, & divinas judicat, ſecundùm ſcilicet honeſtatem, & Divinam lègem. Conſenſus propriè in rigore, & ſtrictè ſumptus, judicium exigit rationis ſuperioris. Cum enim ſit finalis ſententia in ordine ſaltèm intentionis, ſi non actualis executionis, ut cum Auguſt. docet S. Thom. *prima 2. quæſt. 15. art. 4. & alibi*, ſeù illam ſupponat; nam poſt conſenſum non reſtat aliud judicandum, niſi fortè circa modum exequendi ſententiam, ſeù judicium jam prolatum; ad rationem ſuperiorem tale judicium ſpectare debet. Etenim finalis ſententia ſemper ad eū pertinet, qui ſuperior eſt, & ad quem ſpectat, de aliis judicare.

3. Indè colligi videtur, non poſſe in humanis dari conſenſum; niſi cùm advertentia ad actionis honeſtatem, & reſpectum ad legem Divinam: quod tamen intelligendum eſt conformiter ad dicta cap. 1. §. 3. & cap. 2. §. 2. Ità videlicet, ut nō requiratur ſemper actualis, & expreſſa advertentia,

ſed ſufficiat implicita, & virtualis. Nam, cum utraque ratio ſuperior, & inferior eadem ſit omninò intellectiva potentia, in qua reſidet habitus moralium principiorum, qui Synderesis dicitur, quique de ſe per actum; qui appellatur conſcientia, oſtendit, quid faciendum, vel non faciendũ ſit ſecundùm honeſtatem, ac rectæ rationis regulam; ex hoc ipſo, quòd exercentibus nobis, aliquam actionem, de ipſa non murmurat, illam virtualiter, & implicitè approbat.

4. Duplex ergò eſt conſenſus, alius expreſſus, dum Voluntas expreſsè adhæret, & complacet ſibi de objecto per judicium propoſito, & de hoc non eſt difficultas. Alius verò eſt cõſenſus implicitus, & interpretativus; dum ſcilicet Voluntas, quãvis poſitivè objectum non amplectatur, non tamen illud rejicit, vel negligit, ſed ab illo avertere; cùm poſſit, & debeat, & de hoc aliqua notanda ſunt, ut judicare poſſimus, quando namquiſque cenſeri debeat implicitè conſentire, vel non.

5. Ut autem ab incertis certa ſecernamus; primò ſupponendum eſt, quòd licèt quæcunque voluntatis complacentia quodcumque rationis judicium ſequens dici poſſit conſenſus; ſtrictus tamen conſenſus non dicitur, niſi perfecta complacentia ex perfecta deliberatione ſupra jam explicata cap. 2. §. 1. Imperfecti autem volũtatis motus cum aliquo rationis judicio reducuntur quidem ad conſenſum; non enim ad aliam ſpeciem reduci poſſe videntur; cum ſint verò quid imperfectum in tali ſpecie, nomen conſenſus non merentur. Hoc poſito.

6. Certum eſt, quòd, ſi occurrente malo objecto, aut paſſionis motu inſurgente, levis tantùm adhibeatur negligentia in repellendo ipſum objectum, aut motus reprimendo; conſenſus interpretativus dici non debet, ac per conſequens culpa mortalis eſſe non poteſt.

7. Certum eſt ex alia parte, quòd, ſi ex negligentia periculum inſtet expreſſi conſenſus; ex hoc ipſo, quòd

quòd quis negligat, implicitè conſentire dicendus eſt, ac lethaliter peccare, ſi actus, vel objectum lethali malitia inficiatur, & negligentia levis non ſit.

8. Imò in tali caſu tenetur quis, non ſolùm omni conatu paſſionis motum comprimere, tentationes repellere, verùm, & cauſas removere, occaſioneſque fugere; putà, ſi quis ex confeſſionum audientia, vel turpium lectione, gratia quoque docendi, concionandi, aut alia pia, & juſta cauſa, ſenſualitatis motus experiatur cum periculo conſentiendi in turpem delectationem, tenetur ab audientia, & lectione diſiſtere.

9. Quæ verò levis, aut gravis negligentia ſit, potiſſimè penſandum eſt prudenter ex ipſo periculo, & ſubjecti diſpoſitione, ea nempè, quæ in benè habituatis levis eſt, in malè habituatis, ut plurimùm, gravis erit, & è contrà. Et hoc ideò, quia in his facilior eſt caſus, & imminens periculum: quarè majori etiam conatu, & reſiſtentia tenentur, ſe defendere, & adjuvare, nè pereant.

10. Difficultas eſt, an quando periculum deeſt expreſſi conſenſus, teneatur quis nihilominùs, paſſionis motus, aut imaginationes repellere, ità ut aliàs cenſeatur, implicitè conſentire.

Dicendum autem in primis; non teneri quempiam removere juſtas, & pias cauſas, putà, abſtinere à confeſſionum audientia, lectione, & hujuſmodi, imò addit, & benè Azor. p. p. lib. 4. cap. 6. quod, ſi quis expertus ſit, hujuſmodi motus, aut imaginationes, eò magis roborari, & invaleſcere, quò magis eis conatur obſiſtere, & aliquando ex ſe minui, ac deficere; dum negliguntur; utique talis poteſt, aliqualiter negligere, nec tenetur, omni conatu repellere tentationes, vel motus comprimere, neque hoc in dubium revocandū videtur. Idque colligitur ex D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 35. *art.* 1. *ad* 4.

11. Eſt autem, & graviorum DD. ſententia, ut Sylv. Cajet. & aliorum aſſerentium; peccare quidem, ſed

ſed non mortaliter, qui hujuſmodi cogitationes, motus, aut delectationes comprimere, ac repellere non curat, modò abſit omne periculum expreſſi conſenſus; quià licèt poſſit, non tenetur, non enim videtur, quâ lege ad id compellatur.

12. Aliorum verò ſententia, & eſt Azor. loco mox citato, aſſerit, etiam nullo exiſtente periculo conſenſus, teneri quemlibet ad repellendum, & reprimendū paſſiones, motus, delectationes. Ità ut, ſi non faciat, hoc ipſo implicitè conſentire ſit judicandus. Eò quia hujuſmodi motus, delectationes, & hujuſmodi de ſe alliciunt, ac trahunt voluntatem, quarè ad illas reprimendas, & exterminandas jure compellimur. Ubi nota, quòd licèt, ut prænotavimus, non teneatur quis, pias, & juſtas removere cauſas, in hac tamen ſententia tenetur, quantum poteſt, reprimere, & impedire motus ipſos, & paſſiones.

13. Media via in hac re, meo videri, procedendum. Ità nempè, quòd, cùm hujuſmodi motus, & delectationes, ut benè aſſerit ſecunda ſententia, de ſe attractivæ ſint voluntatis, ad minùs, ut in plurimùm, ſemper eſt periculū, ac per hoc tenemur, illas compeſcere, aliàs implicitè conſentire videbimur.

Dato autem, quod ſit aliquis adeò benè diſpoſitus, & firmiter habituatus, ut nullo modo timeat de conſenſu; quòd certè nimis difficilè, experientia teſtante, perfectiſſimos quoſque turpiter lapſos; ni benè cauti fuerint in periculis, occaſionibuſque vitandis. Dato, inquam, caſu, poterit admitti prima ſententia, quòd ſic diſpoſitus, non reſiſtendo, ſed permittendo in ſenſu paſſiones, motus, delectationes, quamtumvis malas, & noxias, non plùs, quàm venialiter peccet.

14. Ex dictis facilè colliguntur, quæ circa delectationem dicenda eſſent, licèt enim propriè delectatio ſit quies in bono cognito præſenti, ut ex D. Thom. notat Sylv. V. delectatio; ſumitur tamen aliquando pro omni conſenſu, ſeù complacentia voluntatis, ut idem ſub-

ſubdit, imò, & ipſius ſenſitivi appetitus; & quidem parùm, vel nihil de voluntate reſtat dicendum. Quoad ſenſitivum verò appetitum, dicimus; in ipſo peccatum eſſe non poſſe, niſi accedente volũtatis expreſſo, vel implicito concurſu.

15. Notandum verò pro clariori notitia, quòd communiter nomine delectationis moroſæ intelligitur delectatio, ſeù complacentia de actu, vel opere cogitato abſque voluntate illud exequendi; & dicitur moroſa, non à mora diuturna, quòd ſcilicet per longum tempus duret; nam, & ſi quandoque hujuſmodi delectatio per diem duraret, abſque tamen advertentia rationis, non haberet delectationis moroſæ reatum, quantumvis malum eſſet objectum ipſius delectationis. Dicitur ergò moroſa, quia voluntariè, ſivè directè, ſivè indirectè, quis in ipſa immoretur, cum enim voluntatis requirat deliberationẽ, & non ſtatim poſſit voluntas deliberare, ab illa mora in deliberando, quamvis modica, delectatio moroſæ nomen acquirit. Vel fortè, quia ex deliberatione propriè genus moris ingreditur.

16. Si quis ergò, inſurgente inordinato motu in ſenſualitate, vel cogitatione turpis objecti, delectetur abſque ulla rationis advertentia ad objecti malitiam, quamvis per longum tempus hujuſmodi perſeveret delectatio, peccatum non eſt, ut colligitur ex S. Tho. *quæſt.* 15. *de verit. art.* 4. *in cor.* niſi fortè inadvertentia ex ipſius incuria, vel aliqua præcedenti voluntaria cauſa procedat, tunc enim voluntaria eſſet, & non excuſaret, juxta ſuperiùs dicta cap. 2. §. 1. & 2. Si verò advertere incipiat, prævalente verò paſſionis impetu, antequam plenè advertat delectatio proſequatur, peccatum erit veniale. At poſt plenam advertentiam, ſi ſtatim reſiſtat, quantum poteſt, virtus jam patet. Si verò conſentiat, & placeat ſibi talis delectatio, jam patet mortale peccatum; ſi actus, vel objectum ſit de ſe peccati mortalis. Si autem nec poſitivè conſentiat, nec reſi-

reſiſtat, ſed permittat delectationem, ex hoc ipſo conſentire videtur, ait Gajet. & docet S.Thom.eadem quæſtione *art.* 4. ad decimum: Si demùm aliquam habeat negligentiam in rejiciendo, juxta negligentiæ quantitatem, graviter, aut leviter peccabit. Quæ omnia intellige juxta hic traditam doctrinam, & ſupra loco citato.

17. Ex quibus inſuper collige, falſum eſſe, quod ait Bonac. diſput. 2. *de pec. quæſt.2.pun.* 3. ad peccatum requiri expreſſam advertẽtiam, ità ut non ſufficiat, quòd quis poſſit, & debeat advertere;hoc enim eſt contra communem Theologorum, & Philoſophorũ conſenſum, qui unaniniter voluntarium indirectè confitentur, ut ſupra explicavimus.

18. Verum tamen eſt, quod ibidem ſubdit prædictus Auctor,nõ teneri quempiam advertere ad malitiã, niſi aliqua cogitatio,vel dubitatio ſaltèm de malitia, vel periculo malitiæ præceſſerit, ac perindè talis inadvertentia excuſabit à peccato, quia verè nec poteſt advertere, niſi aliquod habeat motivum; Verum, inquam eſt, ſi talis inadvertentia ex naturali ſit oblivione; ſecus verò,ut optimè notat Azor. p. p. lib. 1. cap. 16. Si ex incuria, vel negligentia, ſeù alia quacunque voluntaria cauſa.

Et certè non ità facilè ab homicidio excuſarem projicientem lapidem per feneſtram,ut illum abſolutè Bonac. excuſat; niſi fortè adeò abſtractus, ut naturali potiùs impulſu,quàm liberè,ac deliberatè projiceret, aliàs enim tenetur, ipſum periculum conſiderare, advertere, & præcavere, ſicut pariter in venatione, aut alia ſimili actione.

19. Adverte autẽ, quòd aliquandò in malo eſſe poteſt aliqua ratio boni, putà in furto,aliqua nova,& ſubtilis inventio; tunc ergò, ſi quis delectetur voluntariè, adhuc expreſsè, non quidẽ de furto, ſed de illo mirabili, ac ſubtili modo furandi, non erit peccatum mortale, imò nullum, ſi ex aliqua juſta cauſa, & non ex pura vanitate delectationem velit,

lit, hujuſmodi enim ferè natura ſua delectationem pariunt, & voluptatem, ut benè ex Cajetano adnotavit Azor. p. p. lib. 4. cap. 6.

20. Denique advertendum ex D. Thom. pluribus in locis, & præcipuè *quæſt. 15. de veritate art. 4. in corp.* circa delectationes, & conſenſũ in cogitationes; quòd ad cogitationẽ duplex poteſt ſequi delectatio, & conſenſus. Delectamur enim quandoque in cogitatione propter ipſam cogitationẽ, ex qua nobis acquiritur aliqua cognitio rei cogitatæ. Sicut cogitans de fornicatione delectari poteſt, cognoſcendo ejus quidditatẽ, circunſtantias, & accidentia, taliſque delectatio, quantùmcunque malum ſit objectum cogitationis peccatum non eſt, ſed laudabilis delectatio; bona ſiquidẽ eſt cogitatio, & inquiſitio veri; ac per conſequens delectatio de tali cognitione.

Si autem ſit ibi aliqua immoderantia, continebitur ſub peccato curioſitatis, quod ſecundùm ſe veniale peccatum eſt, niſi fortè periculum eſſet conſenſus in malum cogitatum: Qui eſt alter conſenſus, & delectatio, quæ ſequi poteſt ad cogitationem, ſcilicèt ex parte ipſius rei cogitatæ, & hæc in idem genus coincidit, cum delectatione actus, ſeù objecti cogitati, puta fornicationis.

In hujuſmodi ergò delectationibus attendendũ eſt, quid voluntatem, & affectum alliciat, & moveat; ſi enim ſit ipſa res cogitata, delectatio mala, vel bona erit juxta bonitatem, vel malitiam ipſius objecti; Si autem ſit ipſa cogitatio, & cognitio, bona ſemper erit, quamvis malum cogitationis objectum, niſi adſit immoderatio; vel periculum conſentiendi in malum ipſum objectum.

Digitized by Google

CAPUT IV.

De Multiplici Bonitate, ac Malitia humanorum actuum.

§. I. *A quo Bonitas, vel Malitia humanorũ actuum deſumatur.*

SUMMARIUM.

1. *Deſumitur primò Bonitas, vel Malitia à regula, ſivè intrinſeca; ſivè extrinſeca. Secundò à Voluntate, tertiò ab objecto, quartò à circunſtantiis.*
2. *Poteſt idem numero actus plures habere ſpecie diſtinctas bonitates; vel malitias.*
3. *Quomodò id ſtare poſſit, explicatur exemplo rerum naturalium.*
4. *Poteſt idem actus ſucceſſivè bonus, & malus eſſe; tunc autem diſcontinuatur moraliter.*
5. *Poteſt etiam ſimul bonus, & malus eſſe, prout à diverſa procedit Voluntate.*
6. *Impoſſibile eſt, eundem numero ab eadem Voluntate ſimul eſſe bonum, & malum.*
7. *Id comprobatur exemplo naturalium, & artificialium.*
8. *Diſplicet hoc aliquibus propter varia, quæ afferunt incommoda.*
9. *Bonum opus aggrediens cum prava intentione nullam habet bonitatem, quouſque à pravo non recedat affectu.*
10. *Aggrediens autem cum recta intentione, ſi in exercitio aliquid mali ſubrepat, non privatur prima bonitate; inficitur autem actus pro illa mora.*
11. *Etiam admiſſo, poſſe actum vitiatum dici ſecundùm quid bonum purè moraliter, nullius eſt meriti coràm Deo.*
12. *Opus bonum tuta intentione aggreſſũ, ſi in exercitio diſtrahatur, non admittit meritum præcedentis intentionis, niſi pro illa morula, qua culpabiliter eſt diſtractus.*

1. Mul-

1. MULTA quidèm ſunt, à quibus humanorum actuum bonitas, vel malitia moralis deſumitur. Primò ab ipſa regula, & menſura, cui commenſurari debent; hæc autem duplex eſt, intrinſeca videlicèt, & extrinſeca; Prima eſt ipſa humana ratio, quæ proximè actus dirigit; Secunda eſt lex, quæ pariter multiplex eſt, ut ſuo loco explicabimus. Deindè à voluntate dependet bonitas, vel malitia, tanquam à cauſa, & principio effectivo, & movente; Non eſt enim actus bonus, vel malus moraliter, niſi in quantùm à libera Voluntate dimanat. Tertiò dependet ab objecto ipſius actus, qui bonus, vel malus dicitur, juxta bonitatem, vel malitiam objecti. Quartò demùm à circunſtãtiis, de quibus infra ſuo loco.

2. Hinc fit, quod unus, & idem numero actus plures habere poſſit bonitates, vel malitias, adhùc ſpecie diſtinctas; putà dum quis jejunat, ut pro alio ſatisfaciat, duplicem habet ejus jejuniũ bonitatem ſpecie diſtinctã; abſtinentiæ videlicèt, & miſericordiæ, vel charitatis; at dum quis, v. gr. in Eccleſia fornicatur, duplici omninò ſpecifica malitia deformem actum elicit, ſcilicet intemperantiæ, & ſacrilegii.

3. Quomodò autem id ſtare poſſit, explicatur exẽplo rerum naturalium. Sicut enim quælibet res in ſuà propria, & determinata ſpecie eſſentialiter conſtituitur, ità ut implicet, quòd aliam ſpeciem pariter eſſentialem ſortiatur; cum quò tamen ſtat; quòd in pluribus aliis accidẽtalibus ſpeciebus collòcari poſſit, v. gr. Petrus eſſentialiter eſt in ſpecie hominis taliter, quòd nullius poteſt alterius eſſe ſpeciei eſſentialiter; benè tamen accidentaliter, putà in ſpecie coloris, caloris, figuræ, quantitatis &c. & ſic verè Petrus dicitur homo albus, candidus, rectus, magnus; ità tamen, ut ſola hominis denominatio ſit illi eſſentialis; cæteræ omnes accidentales: ità humanus actus nõ poteſt quidem eſſe in duplici ſpecie bonitatis, vel malitiæ eſſentialiter; benè verò in una eſſentialiter, in

alia, vel aliis accidentaliter.

4. An autem idem numero actus poſſit eſſe in duplici ſpecie moralitatis, quarum una ſit bonitatis, alia malitiæ; inter alios egregiè ſatis expendit Mag. Medina *prima 2. quæſt.* 19. *art.* 1. *& quæſt.*20. *art.*6. Cum quò breviter dico. Certum eſſe in primis, eundem numero actum poſſe quidem ſucceſſivè bonum eſſe, & malum; quod patet manifeſtè pluribus exemplis; putà ſi quis velit feria quinta moderatè carnes comedere, protrahatque voluntatem hanc uſque poſt mediam noctē, aut volens celebrare Miſsā in hac voluntate perſeveret, poſtquàm Eccleſia interdicta eſt, aut ſimilibus. Verum tamen eſt, quòd tunc actus, licèt unus numero in eſſe naturæ, moraliter diſcontinuatur, & fit multiplex; non enim poteſt idem numero in diverſis, imò contrariis eſſe ſpeciebus.

5. Secundò item certum eſt, quòd idem numero actus, prout à diverſa voluntate procedit, poteſt ſimul eſſe bonus, & malus, ut pluribus quoq; patet exemplis; Paſſio enim Chriſti Domini optima fuit reſpectu Volūtatis ipſius Chriſti patientis; peſſima verò, ut à Judæis illata. Item eleemoſyna facta per ſervum à Domino imperante recta intētione bona eſt, ut ab ipſo Domino; mala verò, ſi ab ipſo ſervo ad vanā gloriam ſeù alium vitioſum finem tribuatur.

6. Tandem dicendum. Impoſſibile eſt, unum, & eundem actū reſpectu ejuſdem Volūtatis bonum ſimul & malum eſſe, putà bonum ex objecto, & malum ex circunſtantia, v. gr. eleemoſyna propter vanam gloriam dici non poteſt bona, quoad ſubſtantiam, & ex proprio objecto, & mala tantùm ex circunſtantia finis.

Hocque probatur. Tum quia bonum, & malum contraria ſunt; tum quia, ſicut intellectus non poteſt ſimul eſſe verus, & falſus, ità nec Voluntas bona ſimul, & mala. Tum demùm, quia bonum, ut cōmunitèr ex Dionyſ. inquiunt Theologi, conſurgit ex cauſa integra, malum autem ex quocunque defectu; Undè, ex quocum-

cumque vitietur actus, abſolutè, & ſimplicitèr malus eſt, nec poteſt dici bonus, quamvis aliàs ex mille titulis bonitas ipſi offerretur.

7. Id poteſt inſuper comprobari ex naturalibus, & artificialibus. Opus namque ſervans cunctas regulas artis, ab una verò deficiens, abſolutè non dicitur benè artefactum, ſed malè. Corpus item animalis per quãcunque humorum, vel congruæ diſpoſitionis intemperiem, non ſanum, ſed ægrum abſolutè dicitur. Ità humanus actus, quomodocunque à recta ratione deficiat, abſolutè malus dicitur.

Quòd ſi contendas, poſſe utique artefactum dici benè constructum ex parte, & malum item ex alia parte; corpuſque ſanum ſimul, & ægrum ſecundùm diverſas partes, putà ſanum in oculo, ægrum in pede; hoc certè nos quoque dicimus de actu materialitèr, & entitativè ſumpto, ut mox dicebamus. Cæterùm de eodẽ actu, pro eadem parte, ſeù morula dici nequit; ſicut non poteſt oculus dici ſanus, ſi aliquem patiatur defectum, quamvis non totaliter ſit Cæcus. Eò, vel maximè, quòd in moralibus, quælibet mala circunſtantia totum inficit actum; hoc autem ideò; quia ipſa circunſtãtia inficit quoque objectum, quod non terminat Voluntatem nudè ſumptum, qualiter bonum eſſet; ſed tali circunſtantia veſtitum, quæ illius deſtruit bonitatem. Et hæc expreſſa, & conſtans eſt D. Thom. ſententia pluriumque graviſſimorum DD.

8. Diſplicet nihilominùs aliquibus hæc ſententia, quia multa, & nimis dura videtur ſecum ferre incommoda, parùmque humanæ fragilitati accommodata. Si enim ex quocunq; defectu, etiam veniali totus actus vitietur, totamque amittat bonitatẽ, ac meritum; vix dabitur in humanis actus bonus, & meritorius; rariſſimè namque homines in ipſis bonis operibus abſque ulla prorsùs negligentia, & abſtractione, leviter ſaltèm culpabili, ſe gerunt; Undè Iſajæ 64. *Facti ſumus, ut immundus, omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ univerſæ Juſtitiæ noſtræ*. Propter hæc nihil-

nihilominus, & alia, quæ adduci poſſent, recedendum non eſt à vera, & firma ſententia; cujus tamen duritiem aliqualiter emolliemus.

9. Notando, quòd, ſi quis bonũ opus aggrediens, in ipſa prima intentione operandi aliquid noxium admiſceat, putà ſi ad vanam gloriam velit, eleemoſynam dare; certè nullum habet meritum, vel bonitatem opus ejus, quò adusque ab hoc pravo affectu non recedat. Voluntas namque abſolutè malum habet objectum, quòd licèt præcisè, & ſecundùm ſe bonum ſit, prout verò hic, & nunc à Voluntate appetitur, non fertur ipſa Voluntas in illud nudè ſumptum, ſed cum tali circunſtantia, & ut ſic malum eſt; eleemoſyna ſiquidẽ v. gr. ut ad vanam gloriam ordinata utique mala eſt, & ut ſic objectum eſt hujus Voluntatis.

10. Si quis verò bona, & recta intentione opus aggrediatur, & velit, quamvis in ipſo exercitio incuria, diſtractio, aut inanis gloria ſubrepat; id meritum non adimit, nec bonitatem præcedentis intentionis, inficit benè, ac bonitate privat actum pro illa morula, quà ipſe inanis gloriæ affectus, vel diſtractio, & negligentia voluntariè, & culpabiliter perſeverat. Quarè tunc actus iſte moraliter diſcontinuatur, nec unus numero eſt, ſed multiplex, licèt in eſſe entis, & naturæ unus, & idem ſit, adminùs quoad actum externum, quoad actum verò Voluntatis internum, poteſt nedum moraliter, ſed etiam naturalitèr, & entitativè diverſus eſſe; putà dum quis bona intentione incipit opus, & poſteà ad vanam gloriam declinat; duplex omninò eſt áctus, quò voluit opus, & quòad inanem gloriam ipſum ordinavit.

11. Quidquid autem ſit de pura bonitate morali; adhuc admiſſo, quòd actus aliàs bonus, per aliquam circunſtantiam vitiatus, dici poſſet adminùs ſecundùm quid bonus, ut contendunt oppoſitæ ſententiæ aſſertores, licèt ſimpliciter malus; parùm enim ad noſtrum intentum; certè ex ipſis quoque, ferè omnes cõſentiunt, hu-

hujuſmodi actus meritorios nõ eſſe corã Deo, quoad meritum ſaltèm æternæ vitæ; ad hoc enim, ut capite primo §. 3. notavimus, requiritur, quòd ex charitate procedant, & ad ipſum Deum ultimum ſupernaturalem finem ordinentur; cum autẽ actus iſti peccata ſint, venialia ſaltèm, ex charitate nullo modo procedere poſſunt, nec ad ipſum Deum ſunt referibiles.

Quod tamen convincere videtur, prædictos actus omni carere bonitate, adhuc pure morali: nam ad hanc quoque, ut ibidem notavimus, requiritur, quòd actus ad ultimum finem, ſaltèm naturalem, ordinentur, hi autem actus, cùm ſimpliciter mali ſint, ut communiter admittitur, & per conſequens ab ipſo ultimo fine etiam naturali declinent; nõ videtur, quomodo ad ipſum ſint ordinabiles. His non obſtantibus.

12. Adde ad Fidelium conſolationem: Quòd bonum opus recta intentione aggreſſum, putà recitans Roſarium, vel Divinum Officium; quamvis in ipſa recitatione diſtrahatur, modò non ſit diſtractio expreſsè, ac directè voluntaria, ſed ſolum indirectè per quandã negligentiam repellendi vanas, & diſtractivas cogitationes, & recolligendi mentem; hæc diſtractio non obſtat, quin præcedens recta intentio virtualiter ſaltèm perſeveret; imò & quin ſæpè ſæpiùs recurrat actualiter. Undè talis habet meritum præcedentis intentionis, & inſuper actualis Voluntatis recurrentis; amittit verò meritum pro illa morula, quâ diſtractio, abſque recurſu rectæ intẽtionis culpabiliter perſeverat.

Quarè propter velocitatem, ac ferè inſtantaneum voluntatis motum, in eadem recitatione centies, & millies reiterari poteſt actualis intentio, & ex illa effici meritoria, quamvis item centies diſtractio irrepere, ac negligentia, & indè pro illis morulis meritò carere.

§. II. De

§. II. *De Bonitate, & Malitia interioris, & exterioris actus.*

SUMMARIUM.

1. *Nomine interioris, actus intelligitur Voluntatis; exterioris verò alterius potentiæ.*
2. *Diſtinctio Bonitatis, & Malitiæ objectivæ, & formalis.*
3. *Tripliciter actus externus ad internum Voluntatis comparari poteſt.*
4. *Externo actui negari non poteſt aliqua intrinſeca Bonitas, vel Malitia formalis.*
5. *Ratione id ſuadetur.*
6. *Bonitas, & Malitia ex objecto, & circunſtantiis priùs eſt in actu externo, quàm interno.*
7. *Si admittatur intrinſecè Bonitas, vel Malitia in objecto, multò magis in actu, etiam externo.*
8. *Legis diſpoſitio non eſt extra ſphæram attingibilitatis paſſivæ potentiarum externarum.*
9. *Inſtrumentum, ut motū à principali agente, activè attingit effectum ſuam virtutem excedentem.*
10. *Omnis effectus ordinem dicit ad ſuam cauſam finalem, qualis eſt objectum reſpectu actus etiam externi.*

1. INtelligimus hic nomine actus interioris, actum ipſius Voluntatis, nomine verò exterioris actum cujuſcumque alterius potētiæ à Voluntate motæ, ſivè internæ, ſivè externæ; vel etiam ipſorum membrorū. Eſt autem inter DD. difficultas, an tota bonitas, & malitia moralis intrinſecè tantùm ſit in ipſa Voluntate, ſeù actibus ejus, in cæteris verò potentiis, ac membris, & actibus eorum ſolùm extrinſecè, ità ut boni tantùm, vel mali denominentur à bonitate, vel malitia ipſius voluntatis; ac per conſequens actus ipſi externi bonitatem, vel malitiam nō addant ſupra bonitatem, & malitiam actus interni. Pro cujus elucidatione.

2. Recolenda eſt in primis diſtinctio bonitatis, & malitiæ, quam ab initio tetigimus; quòd ſcilicèt alia eſt

eſt objectiva, quæ conſiſtit in ipſis rebus, & objectis, quatenùs conformitatem; vel diſſonantiam habent cū lege; alia verò eſt bonitas, & malitia formalis, quæ cō-ſiſtit in actibus talia objecta attingentibus; Sicut veritas objectiva eſt in rebus ipſis; formalis verò in Intellectu.

3. Deindè notandum: tripliciter comparari poſſe actum externum ad internum voluntatis. Primò tanquàm objectum ipſi Voluntati propoſitum, & ab ea volitum;& ut ſic certum eſt, quòd non habet, niſi bonitatem, vel malitiam objectivam, ſicut cætera objecta. Secundò tanquàm effectus imperii, & motionis ipſius Voluntatis;Prout ſcilicet elicitur à potentia mota per ipſam Voluntatem. Tertiò demùm, ut ſimul cùm actu Voluntatis proprium attingit objectum, neque cum illo ponit in numero, ſed unus, & idem actus moraliter cenſetur. His poſitis.

4. Ut quò breviùs fieri poteſt, nos expediamus ab hac difficultate, quam fusè nimis in tractatu *de pec.* diſputavimus: non videtur, poſſe negari actui externo, ſivè cōſideretur, ut effectus, ſivè ut unus, & idem actus cum interno Voluntatis, aliqua intrinſeca bonitas, vel malitia formalis. Quidquid ſit, an ipſa bonitas, vel malitia moralis ſit quid reale, vel rationis, de quò nolumus diſputare.

5. Omiſſis autem reliquis, hac una ratione convincitur. Actus externus, ſivè conſideretur, ut effectus ſivè ut conſtituit unum actū cùm interno; non habet certè puram bonitatem, vel malitiam objectivam, ſed formalem; non enim eſt purum objectum, ſed veram dicit objecti attingentiam; quod eſt bonum, vel malum formaliter, & non purè objectivè. At bonitas iſta intrinſecè convenit actui externo; ergò aliquam habet intrinſecam bonitatem, & malitiam. Probatur minor. Quælibet extrinſeca denominatio provenit à forma, quæ in alio intrinſecè reperitur; Si ergò actus externus ſolùm extrinſecè diceretur bonus, vel malus, hæc extrinſeca denominatio à bonitate, & malitia intrinſecè

in alio reperta procedere, neceſſe eſſet: non autem videtur aſſignabile, à quâ bonitate, & malitia poſſit provenire, niſi à bonitate, & malitia Voluntatis, ut aſſerunt negantes hanc intrinſecam bonitatem, & malitiam actui externo, vel certè à bonitate, & malitia objecti: neutrum dici poteſt.

6. Non primum, quia, ut ſæpè docet S. Thom. bonitas, & malitia præcipuè ex objecto, & circunſtantiis, per priùs eſt in actu externo, & ex illo ad internum derivatur; qui proindè intantùm bonus, vel malus eſt in quantùm bonus, vel malus eſt actus externus; putà ideò malum eſt, velle furari, quia furari, malum eſt, quomodò ergò actus externus denominari poteſt bonus, vel malus à bonitate, & malitia Voluntatis?

7. Neque ſecundùm. Nam, licèt verum ſit, bonitatem, & malitiam actus, nedùm externi, ſed & ipſius Voluntatis, dependere, & deſumi à bonitate, & malitia objecti; Semel admiſſo, quòd in objecto bonitas ipſa, & malitia ſit quid intrinſecum, non videtur, poſſe negari quid intrinſecum, etiam in actu, quòd ſic oſtēditur manifeſtè.

Nam ſicut moralitas in objecto nihil addit ſupra entitatem ipſius, niſi ordinem, ſubjectionem, & connotationem legis, regulæ, ac rationis præcipientis, vel prohibentis, ità nihil addit actui quàm ſimilem ordinem, & connotationem; ità ut ſicut objectum ex hoc ipſo, quòd legi ſubdatur, bonum, vel malũ dicitur moraliter objectivè; ità quoque actus ex hoc ipſo, quòd objectum cùm tali ſubjectione reſpiciat, bonus vel malus dicitur formaliter in genere moris. Non eſt autem aſſignabilis ratio, cur iſte ordo, & ſubjectio ſit quid intrinſecum in objecto, & non in actu etiam externo. Imò certè, ſi objectum intrinſecè afficit potiori jure actum, qui abſque dubio intrinſecè objectum reſpicit, nec alitèr bonus, vel malus dicitur actus, quàm per ipſum reſpectum, & attingentiã boni, vel mali objecti.

8. Neque dicas, actum externum reſpicere quidem in-

intrinſecè objectum, non verò illius bonitatem, vel malitiam moralē; ad hoc enim requireretur, quòd illud reſpiceret, ut à lege diſpoſitū; tota enim bonitas, & malitia moralis eſt per ordinē ad legis diſpoſitionem; legis autem diſpoſitio eſt totaliter extra ſphæram attingibilitatis adæquatæ ſenſuum; non enim eſt sēſibile propriū alicujus ſenſus, neque commune. Actus ergò potentiarū ſenſitivarum nullā poſſunt habere intrinſecam bonitatem, vel malitiam, & multò minùs actus externorum membrorum.

Quamvis enim verum ſit, legis diſpoſitionem extra ſphæram eſſe attingibilitatis activæ; non tamen attingibilitatis, ſeù potiùs ordinabilitatis paſſivæ dictarum potentiarum. Hoc autem ideò, quia oculus, v. gr. objectum attingit, ut motus, & applicatus à Voluntate; quæ quidem motio realis eſt, & per ipſam realiter à Voluntate oculus dependet. Undè, licèt virtute ſua, & vi activa non attingat in objecto, niſi colorem; attamen, ut à Voluntate motus, & applicatus, ipſum objectum reſpicit etiam cum ſubjectione ad legem, quia cum hac ſubjectione ab ipſa Voluntate movetur, & applicatur.

9. Neque id mirum videri debet, cum inſtrumentum, ut motum à principali agente, non ſolùm paſſivè, ſed activè, & effectivè realiter attingat effectum omninò propriam ſuperexcedentem virtutem, ut dicitur in phyſicis. Quarè ergò potentia ſenſitiva per motionem realem voluntatis paſſivè ſaltèm ordinem dicere non poterit ad objectū, etiam ut legi ſubditū, quamvis lex omninò ſphæram activitatis illius excedat? Hoc autem ſufficit, ut actus ejus bonus, vel malus dicatur formaliter, ſaltèm in eſſendo, ut mox explicabimus.

10. Præterquàm quòd omnis effectus realem dicit ordinem ad ſuam cauſam etiam finalem à quâ realiter utique dependet; objectum autē eſt finis, propter quem eſt actus ipſe externus; & non ſolùm objectum ſecundùm ſuam entitatem, ſed ut legi ſubditum; finis enim

Digitized by Google

non cauſat, niſi ſecundùm quòd eſt in intentione, attrahendo Voluntatem, quæ taliter attracta movet alias potentias. Manifeſtum eſt autem, quòd Voluntas non trahitur, ac perindè, nec movet potentiam executivã per objectum nudè ſumptũ, & abſque ſubjectione ad legem; aliàs neque actus ipſius voluntatis moralis eſſet. Ipſum ergò objectum legi ſubditum, eſt cauſa finalis externi actus, quanquàm ratio finalizandi, & trahendi Voluntatem non ſit ipſa legis ſubjectio, ſed entitas objecti. Actus igitur externus objectum reſpicit cùm ſubjectione ad legem, & nõ purè, & nudè ſumptum. Teneant hæc quantum poſſunt.

Sequitur Summarium.

11. *Actus externus ex propriis non addit bonitatem, vel malitiam ſupra internum.*

12. *Duplex bonitas, & malitia formalis; in eſſendo, & in merendo, vel demerendo.*

13. *Explicatur hæc diſtinctio proportionabiliter ad veritatem.*

14. *Licèt actus externus dici poſſit intrinſecè bonus, vel malus formaliter; Solus internus in merendo, vel demerendo.*

15. *Colligitur ex Sanctis Patribus.*

16. *Conſonant Sacræ Paginæ.*

17. *Probatur ab inconvenienti.*

18. *Confirmatur ab inconvenienti alio.*

19. *Rejicitur quædam reſponſio.*

20. *Alia ratione oſtenditur.*

11. HIS non obſtantibus, præter Scotum, ejuſque diſcipulos, conſtans eſt omnium ferè Theologorum ſententia; actum externum præcisè, & ex propriis, nullam addere bonitatem, vel malitiam ſupra bonitatem, vel malitiam ipſius voluntatis. Pro cujus intelligentia.

12. Notandum, bonitatem, & Malitiam actus formalem duplicem eſſe, vel duplicitèr conſiderari poſſe; ſcilicet in eſſendo, & in merendo, vel demerendo, quæ diſtinctio conſiſtit in hoc, quòd bonitas, vel malitia in eſſendo dicit tantùm præ-

cisè

Digitized by Google

ciſè conformitatem, vel diſſonantiam ad legem; ità ut actio legi conformis, ex hoc ipſo formaliter bona ſit, difformis verò mala: bonitas verò, & malitia in merendo, & demerendo, ultra conformitatem, vel difformitatem ad legem, dicit rationem voluntarii liberi, quà quis liberè actionem elicit legi conformem, vel difformem; tota namque ratio meriti, vel demeriti ex libera elicientia boni, vel mali actus deſumitur. Patet ſiquidem, eundẽ actũ cum eiſdem omninò circunſtantiis ad meritum, vel demeritum imputari, ſi liberè eliciatur; Secus verò, ſi abſque libertate; imò, & idem actus liberè elicitus, magis, & minùs meritorius eſt juxta majorem, vel minorem libertatem.

13. Nec fictitiam quis judicet hanc bonitatis, & malitiæ formalis diſtinctionem; ipſa namque veritas formalis eandem admittit, proportione ſervata. Conſtat ſiquidem veritatem enunciationis formalem eſſe, & non merè objectivã; conſiſtit enim in adæquatione, & cõformitate ipſius enunciationis cum objecto, quod eſt, eſſe veram formaliter. Hæc tamen veritas non reddit Intellectum formaliter verum; Si præciſè, & ſecundùm ſe ſumatur ipſa enunciatio, ad hoc enim requiritur inſuper, quòd Intellectus aſſenſum præbeat per judicium.

Licet autem pluries intellectus enunciet ſimul, & judicet, ut cum dicit. Homo eſt animal, ly, eſt, exprimente, non ſolùm connexionem, & copulationem extremorum, quæ eſt propria enunciationis ratio, verùm etiam aſſertionem, quâ Intellectus judicat, ità eſſe, quod pertinet ad judicium: aliquandò tamen diſtinctus eſt actus enunciativus à judicativo, ut patet experientia in dubiis; verè namque Intellectus enunciat, v. gr. Hoc eſt bonum, ſed tamen ſuſpendit Judicium.

Datur ergò duplex veritas formalis, putà in ſignificando, quæ eſt propria enunciationis, & in aſſerendo, quæ eſt propria Judicii. Prima dicit præciſè conformitatem ad objectum; Secunda cõformitatem, & aſſen-

ſenſum; & hæc ſola Intellectum reddit formaliter verùm. Quæ doctrina eſt Jo. à S. Thom. *quæſt. 5. de enunciatione art. 1.* deſumpta ex Angel. Præcept. 2. 2 *q.* 173. *art. 2. & quæſt.* 12. *de Ver. art.* 7. Ità pariformitèr nos diſcurrimus de bonitate, & malitia; ut ex dicendis magis patebit.

14. Dicimus ergò, quòd licèt actus externus, dici poſſit intrinſecè bonus, & malus formaliter, ut ex dictis conſtat; ſolus tamen Voluntatis actus eſt intrinſecè bonus, vel malus in merendo, aut demerendo.

15. Colligitur manifeſtè aſſertio iſta ex innumeris penè SS. PP. teſtimoniis, & præcipuè S. P. Auguſt. qui non ſolùm primò *de lib. arb.* cap.3.& refertur *de pœnit.* diſtinct. prima, inquit: quòd ſi quis habet Voluntatē concubandi cum Uxore aliena, & non datur facultas, coràm Deo, tàm reus eſt, atque ſi opere compleviſſet. Sed etiā Epiſt. 49. ad 4. q. exponens illud Matt. 7. *In quà menſura menſi fueritis, remetietur vobis*, ait: Ideſt in quà Voluntate feceritis remetietur vobis. Et addit in ſequentibus quòd Voluntatis affectus eſt menſura factorum, & meritorum omnium. Chryſoſt. quoque Hom. 26. in Matt. Medina *prima 2. q* 20. *art.* 4. Sola Voluntas remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo,& Bern. epiſt. 77. Idem ibi. Quid pleniùs, quàm quòd Volūtas reputatur pro facto, ubi factum excludit neceſſitas? Reliqua apud Authores videnda relinquimus.

16. Satis etiam optimè conſonant Sac. Paginæ. Gen. enim 22. Abrahæ non mactanti filium, ſed mactare parato ait Deus. *Quia feciſti hanc rem, & non perpeciſti filio tuo unigenito propter mè, benedicam tibi.* Ubi Chryſoſt. Hom 47. Gonet man. tract. *de act. hum.* cap. 14. Quantùm ad Voluntatem cruentaverat dexteram Patriarcha, perfectumque obtulerat ſacrificium, & idcircò Dominus, quaſi ſacrificio re ipſa conſummato, laudat Juſtum.

Item Marc. 12. & Luc. 21. Chriſtus duo pauperis Viduæ minuta in Gazophylacium miſſa prætulit magnis divitum eleemoſynis. Ubi

Cypr.

Cypr. idem ibi. Cõſiderans, nõ quantùm, ſed ex quanto dediſſet, dixit Vidua iſta plus omnibus miſit in Dona Dei.

Et Matth. 5. *Qui viderit Mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo*; Undè Auguſt. relatus in Sacris Canonibus *de Pœnit.* diſt. 1. cap. ſi cui. *Non minùs reus eſt, quàm ſi in ipſo facto deprehenderetur*.

Quæ omnia vera non eſſent, ſi externi actus aliquã haberent intrinſecam bonitatem, vel malitiam in merendo, vel demerendo: Plùs enim utique mereretur quis, vel demereretur, opus exequendo, quàm ſola Voluntate faciendi. Ex quò.

17. Probatur ab inconvenienti aſſertio poſita. Si enim externi actus intrinſecam haberent in merendo bonitatem, ſequeretur, quòd nobis invitis, ab extrinſeco agente adimi poſſet bona pars meriti, cum actus externi poſſint, nobis invitis, ab alio impediri; & idem dic de malitia, & demerito. Sicque volens, v. gr. dare eleemoſynam, aut aliter indigenti ſuccurrere, ſi ab alio detineretur, vel aliàs impediretur, magnam partem amitteret meriti; è contrà vim inferens Mulieri, ſi ex ejus reſiſtentia conſummare non poſſet, multò minùs demereretur, quàm ſi ea conſentiente, vel ejus victa reſiſtentia, fornicarium actum expleret. Quæ nimis abſurda videntur, quod ènim invitis nobis, accidit, vel minimum jota ad meritum, vel demeritum addere poteſt, vel demere.

18. Deindè. Nam ſi admittatur intrinſeca bonitas, & malitia in exteriori actu hæc certè non poteſt eſſe eadem cùm bonitate, & malitia interioris; eadem enim forma non poteſt intrinſecè denominare plura ſubjecta, cum non poſſit in pluribus intrinſecè inhærere; deberet ergò eſſe diſtincta. Sed neque hoc dici poteſt.

Hæc ſiquidem bonitas, & malitia, vel eſſet æqualis, vel major, vel minor bonitate, & malitia interioris actus: non autem poteſt eſſe æqualis, nam ſequeretur, quòd peccaret in duplum, qui actualitèr fornicatur ac ille, qui Voluntatem efficacem habens fornicandi, ab exe-

executione impediretur; neque poteſt eſſe major, aut minor, nam velle actum externum, ideò bonum, vel malum eſt, quia ipſe actus externus bonus eſt, vel malus, qui proindè totam ſuam bonitatem, vel malitiam in Voluntatem refundit. Non poteſt ergò actus bonus eſſe, vel malus, v. gr. ut tria, & Voluntas illum exequendi; ut duo, vel quatuor.

19. Neque dicas hujuſmodi bonitates, & malitias, diverſasquidem eſſe in genere entis, ſed eaſdem moralitèr; quarè opus non eſt illas diviſim ſumptas ad invicem comparare. Frivolum enim eſt hoc: nam licèt ejuſdem ad ſe ipſum ſecundùm eundem ſtatum, & gradum non ſit comparatio, benè verò ſecundùm diverſos. Præterquàm quòd non ſalvatur ex hoc Adverſariorũ intentum; etenim per actus externi poſitionem, vel augeretur bonitas, & malitia, vel non; ſi non, fruſtra igitur ipſi fatigantur, adſtruendo in actu exteriori hanc bonitatem, & malitiam intrinſecam, ut indè quis melior, vel pejor dicatur; Si autem augetur, ut malitia, v. gr. fornicationis conſummatæ major ſit ſe ipſa in pura intentione, & Voluntate, quantum augetur? Hoc augumentum non poteſt eſſe majus, nec minùs, nec æquale cum quantitate malitiæ in pura Voluntate, propter allatam rationem; ergò idẽ, quod priùs.

20. Probari denique poteſt. Licèt enim ad bonitatem, vel malitiam, utcunque ſufficiat quælibet conformitas, vel diſſonantia ad legem; ratio tamen meriti, vel demeriti dicit activam conformitatem, vel diſformitatem, quà quis activè ſe legi conformat, vel ab ipſa recedit. Non enim datur meritum, vel demeritum ex hoc præcisè, quòd quis patiatur; quòd enim ad formalem veritatem facit aſſenſus Intellectus, ad bonitatem, & meritum facit conſenſus. Hoc autem ſoli competit Voluntati; cæteræ namque potentiæ, vel omninò, ut motæ, in actus exeunt, vel ſi quoque ſe moveant, non tamen liberè ſe applicant, ſed ab ipſa Voluntate applicantur; ergò in ſola Voluntate

tate poteſt intrinſecè ratio meriti, vel demeriti reperiri.

Sequitur Summarium.

21. *Nil obſtat, quòd actus externi diverſis præceptis præcipiantur, vel probibeantur.*

22. *Eſt tamen externus actus in confeſſione explicandus.*

23. *Solvitur inſtantia de præmio, vel pœna, quæ debetur actibus externis.*

24. *Specialiter de martyrio. Duplex præmium in beatis, eſſentiale, & accidentale.*

25. *Non omne præmium accidẽtale dicitur propriè aureola.*

26. *Aureola dicit ſpeciale gaudium, ejuſque terminationem ad opus conſummatum, ità & meritum ejus.*

27. *Æqualem habens martyrii voluntatem, licèt in re martyr nõ efficiatur, æquale habet meritum, & præmium, non tamen aureolam.*

28. *Solvitur alia inſtantia de Sacramento, Sacrificio, & indulgentia, imò, & martyrio.*

29. *Solvitur inſtantia de gratia ſpeciali ad actum externum requiſita.*

30. *Ut plurimùm in operis executione creſcit meritum, vel demeritum, quia intenditur, vel extenditur Voluntas.*

31. *Impudentia eſt, aſſerere, ſententiam noſtrã eſſe Abailardi errorem.*

32. *Meriti, vel demeriti duplex eſt menſura; ſcilicet bonitas, vel malitia objecti, & voluntatis efficacia.*

33. *Habens voluntatem operandi, quidquid Beata Virgo, & omnes Sancti, vel committendi omnia peccata, quæ homines, ac Dæmones commiſerunt, non ideò tantùm meretur, vel demeretur.*

34. *Ad participandam totam gravitatem objectivæ malitiæ ſufficit quæcumque voluntas objecti; non verò ad participandam totam bonitatem, etiam quòad ſolùm objectivum valorem.*

35. *Explicatur illud. Quantum intendis, tantùm facis.*

21. PLURA contra iſtam veritatem opponi ſolent, quæ nihilominùs facilè diluuntur. Et primò quidem nihil obſtat, quòd

M

quòd actus externi,& interni diſtinctis præceptis multoties præcipiantur, vel prohibeantur; putà non furtum facies, non mœchaberis, & non concupiſces rem, vel uxorem proximi tui. Diverſitas enim præceptorum non importat diverſitatem bonitatis,vel malitiæ, niſi ex diverſo motivo procedant, ut ſuo loco dicetur. Nec ideò fruſtra multiplicantur præcepta, cùm aliqua ſpecialis adeſt ratio illa multiplicandi, ut in ſupradictis; cum enim ad hujuſmodi concupiſcentias propenſiſſima ſit humana fragilitas, ex qua facilè ſibi quiſque ſuadere potuiſſet, peccata non eſſe,niſi opère compleantur, ut quidem hæretici putaverunt, oportuit, homines àb illis cautiùs compeſcere per ſpecialia præcepta.

22. Nec magis urget, quod addunt; ſequi ex noſtra ſententia, neceſſarium non eſſe in confeſſione, actũ externum exprimere. Siquidem externus, quamquam interni malitiam non augeat formaliter, eſt nihilominùs ſubſtantiale complementũ peccati, ipſumque integrat; nam ex interno, & externo actu unum peccatum conſtituitur; debet autem in confeſſione integrum exprimi peccatum, & non mancum,præter alias congruentias, quæ poſſent adduci.

23. Objiciunt inſuper, quia de facto exterior actus meretur pœnam, quam non meretur internus, quantumcunque efficax; putà non incurritur pœna propter homicidium à Jure ſtatuta, niſi per actualem executam hominis occiſionem. Idem eſt de præmio; ex duobus enim æqualem habentibus martyrii voluntatem,ſi unus cum effectu Martyr fiat, alius non; ille aureolam habebit, iſte non.

Ad hoc tamen dicitur; ità contingere, quia externum forum non judicat, niſi de externis, nam ad ſolam pertinet divinam juſtitiam, de purè internis, & occultis judicare. Adde, quòd humana juſtitia ordinatur ad politicam conviventiam, quæ non niſi per externos actus deſtruitur, quòd ſi aliquando punitur innocens pro ſolo externo actu, id pariter eſt, quia de innocentia non con-

conſtat humanæ juſtitiæ,ſed ex externo præſupponitur reus.

24. Major eſt difficultas de Martyrio, quoad aureolam, & de accidentali præmio aliis quoque actibus externis correſpondente: pro quò ſciendum. In Cœleſti Patria duplex dari præmium Beatis. Unum eſſentiale, quod conſiſtit in perfecta conjunctione animæ ad Deum, quo perfectè fruitur, ut viſo, & amato; & hoc ſoli charitati, ejuſque merito per ſe correſpondet, quòd perinde meritũ, quoque dicitur eſſentiale. Actibus verò aliarum virtutum non reſpondet hoc præmiũ, niſi quatenùs in charitate radicãtur,& ab ea in ultimũ finem, ipſumque Deum ordinantur. Aliud præmium, quod accidentale dicitur, eſt quoddã gaudium ſuperadditum eſſentiali fruitioni ipſius Dei, quod habent beati de operibus à ſe factis, & hoc præmium debetur merito ipſarum operationum, quod habent ex genere ſuo, & proprio fine proximo cũ debitis circunſtantiis, ratione cujus propriam quoque habent bonitatem, & laudabilitatem ſpecialem præter id, quod à charitate participant.

25. Cæterùm licet hoc accidentale præmium, & gaudium exigant, & addant ſupra eſſentiale, actus meritorii cujuſcumque virtutis; non tamen omne hujuſmodi gaudium aureola dicitur, niſi tantùm generaliter, quatenùs aureola dicit aliquid additum aureæ; ſed ſtrictiori vocabulo aureola dicitur gaudium reſpondens alicui ſpeciali pugnæ, ac excellenti victoriæ; de quibus videatur S. Doct. in 4. *diſt.* 49. *q.* 5. Hoc porrò accidentale gaudium, cum victoriæ cõſummatæ reſpondeat,ut propriè aureola eſt, terminari quoque petit ad ipſum opus conſummatum.

26. Utrumque igitur dicit aureola, imò, & quodcumque aliud præmium accidentale, ſcilicet ſpeciale gaudium, ejuſque terminationem, ſeù extenſionem ad opus conſummatum; undè, & in merito utrumque poſtulat, actionem videlicet eſſentialiter meritoriam, efficacem nempè Voluntatẽ,&

M 2 ejus

ejus terminationem, ac extenſionem ad opus conſummatum. Quamvis igitur aureola verum ſit præmium, ac proindè verum ſupponat meritum, benè ſtare poterit, quòd aliquis habens æquale meritum aureolam non habeat, quam alter habebit, ex hoc præcisè, quod ejus meritum careat hac extenſione ad opus; quia aureola præter eſſentialem rationem præmii, dicit inſuper eandem extenſionem.

27. Itaque duo æqualem omninò, & efficacem habentes martyrii voluntatem quamvis unus in re martyr efficiatur, alius non; æquale omninò præmium habebunt, non ſolùm eſſentiale, ſed accidentale, cùm hac ſola differentia, quòd hic de ſua bona voluntate, ille de Voluntate executa gaudebit. Et hoc ſufficit, ut hic dicatur habere aureolam, alter non; quia aureola dicit præmium, & gaudium extenſum, & terminatum ad executam victoriam, ſicut ejus meritum dicit meritum victoriæ conſummatæ.

Quod ſatis explicat S. D. in 2. *diſt.* 40. *quæſt.* 1. *art.* 3. ubi ait, *quòd actus exterior complet interioremin bonitate, vel malitia, ſicut terminus motus complet motum*. Sicut igitur terminus motus complendo illum non addit aliquid de motu, ità nec externus actus, complendo interiorem addit aliquid de merito. Undè canit de Beato Martino Eccleſia, & ſi gladius perſecutoris non abſtulit, tamen palmam matyrii non amiſit.

28. Objicitur inſuper, quòd volens recipere Sacramentum, vel actum elicere, quò indulgentiam lucretur, aut quòd ſacrificium pro ſe offeratur; niſi cum effectu iſta ponantur, nec Sacramenti gratiam, nec Sacrificii fructum, nec indulgentiam ipſe conſequetur.

Sed hæc non urgent; etenim de Sacramento, & Sacrificio id verum eſt, quia operantur effectum ex opere operato, indulgentiæ pariter fructus alligatus eſt operi; quarè non mirum, ſi non ſufficiat Voluntas quãtumcunque efficax. Omnium ſiquidem horum fructus, non tam merito ipſius operantis, quàm paſſionis Chri-

Chriſti reſpondet, quod nõ applicatur, niſi per actualẽ Sacramenti ſuſceptionem, vel Sacrificii oblationem, vel injuncti operis executionem per indulgentiam. Idem in probabiliori ſententia eſt de Martyrio, cui remiſſio totius pœnæ, imò, & collatio primæ gratiæ, convenit ex ſingulari privilegio, quò realis eſt imitatio paſſionis Chriſti.

29. Addunt contrarii, quòd ſpecialis Dei gratia requiritur ad externũ opus præter illam, quæ requiritur ad internum, ut habetur in Trid. ſeſſ. 6. cap. 16. ubi dicitur, quòd Virtus Chriſti jugiter influit in hominem juſtum, ut bona opera antecedat, comitetur, & ſequatur: dicitur autem gratia antecedere, dum noſtrã Voluntatem antecedit, & excitat; comitari, dum ſimul cùm ipſa voluntate cõcurrit ad actum ipſius Voluntatis eliciendum, ſequi verò dum ad externi operis executionem concurrit; Undè Auguſt. *in Ench.* cap. 32. *Nolentem prævenit, ut velit, volentem ſubſequitur, nè fruſtra velit*. Et Fulg. lib. 1. *ad Mon.* cap. 11. *Prævenit* Deus *donans homini bonam Voluntatem, ſubſequitur benè volentem, operando in illo boni operis facultatem*.

Ad hoc autem dicitur; quòd nova gratia non ſolùm exigitur ad novam bonitatem, vel meritum, ſed etiam ad quamcumque ejuſdem bonitatis, vel meriti extenſionem; præcipuè cùm adeſt nova difficultas, ad quam vincendam omninò gratia neceſſaria eſt, præter quam quod, cum in ipſa externi operis executione perſeverare debeat Voluntas, & difficultas in ea reſpecta de ſe nata ſit, remittere, imò, & tetrahere Voluntatem, ut ſatis experientia conſtat; debet utique gratia ipſa non ſolùm excitare, non ſolùm in volendo comitari, ſed & in èxequendo ſubſequi, ut ipſi voluntati conſtantiam, & perſeverantiam tribuat, nè vacillare contingat.

30. Ex quò inſuper patet, quòd in operis executione, ut plurimùm augetur, & creſcit meritum, vel demeritum, non tamen virtute ipſius externi operis præciſè,

sè, & ſecundùm ſe ſumpti, verùm quia in executione augetur Voluntas, & intenditur; cum enim novam inveniat difficultatem, ad illam ſuperandam, utique majori conatu, vel actuum frequentatione, ſeù innovatione fertur. Et adhuc admiſſo, quòd ab initio ante operis inceptionem, efficax adeò, & intenſa fuerit Voluntas, ut de ſe quamcunq; difficultatem vincere ſufficiens eſſet: additur nihilominùs ad illam, ſi non intenſio, continuatio, & extenſio, ac proindè meriti quoque continuatio, & augumentum. Plùs enim certè meretur, qui in charitatis affectu per horam perſeverat, quam qui per dimidiã, etiam ſi cùm eadem intenſione. Quarè dum dicitur, quòd tantùm meretur, qui æqualem Voluntatẽ habet alicujus boni operis, quòd tamen exequi non valet, quantùm ille, qui æquali Voluntate exequitur; intelligi debet, quòd æqualitas ſit in intenſione ſimul, & duratione, cæteriſque circunſtantiis.

31. Sed inquiunt adverſarii: hic prorsùs error eſt inter cæteros Petri Abailardi ab Eccleſia damnatus; quòd ſcilicet Deus præmiat, aut punit Voluntatẽ ſolùm, & quòd propter opera non efficitur homo melior, aut pejor, niſi fortè in ipſo opere Voluntas augeatur.

At verò impudentiam eſſe, ait Medina, aſſerere, hanc ſententiam ab Eccleſia damnatam; cum non ſolùm D.Thom. ſit, verùm SS. PP. plurimorumque Theologorum. Quòd autem illam docuerit Abailardus adeò incertum eſt, ut D.Bern. qui ut ſubdit Medina diligenter hujus Hæretici refert errores, nullam fecerit hujus dogmatis, & ſententiæ mentionem, ſicut nec Alphonſus de Caſtro diligentiſſimus in Hæreticis recenſendis. Vel ergò ipſe Abailardus hanc ſententiam non docuit, vel certè nullam ex ipſa erroris notam incurrit; Sed fortè docebat ipſe, ad æternam ſalutem ſufficere rectam intentionem, quod quidem Hæreticũ eſt; nam furans, v. gr. ut det eleemoſynam, grave cõmittit peccatum. Vel certè, ſatis eſſe,

habe-

habere voluntatem bonam, & nil curare de operibus, quod pariter eſt Hæreticũ, neque enim bona, & efficax eſt Voluntas, quæ dum poteſt, opus non implet.

32. Pro coronide tandẽ nota, duplicem eſſe meriti, vel demeriti menſuram, bonitatem ſcilicet, & malitiam objecti, cùm ſuis circunſtantiis, & efficaciam, ſeù intentionem ipſius Voluntatis, undè plus minuſvè poteſt quis mereri, vel demereri, volendo idem objectũ cum iiſdem circunſtantiis modò remiſsa, modò intenſa Voluntate. Sola ergò efficax Voluntas æquivalet operi in merito, vel demerito.

33. Undè habens, v. g. Voluntatem operandi quidquid B. Virgo, & omnes Sancti ſimul fecerunt boni, vel committẽdi omnia peccata, quæ homines; & Dæmones commiſſerunt; non tantùm meretur; quantùm B. Virgo, & omnes Sancti; nec tantùm demeretur, quãtum Dæmones, & omnes mali homines; quia tales Voluntates efficaces eſſe non poſſunt: ferri ſiquidem non poteſt efficaciter Voluntas in impoſſibile; impoſſibile autem eſt, quod unus homo illa omnia ſimul operetur, præcipuè cùm ex illis plura incompoſſibilia ſint, ut patet. Præterquàm quòd efficax Voluntas diſtinctã prærequirit objecti cognitionem in particulari; non enim fertur efficaciter Voluntas in objectum abſtractè, & in confuſo; apprehendere autem omnia illa in particulari; & diſtinctè, humanum ſuperat captum. Ac denique, ut tantùm mereretur, neceſſe eſſet, ut ejus Voluntas ità eſſet intenſa, imò, & extenſa, ut Voluntates omnium illorum adæquaret.

34. Adde inſuper ex D. Thom. *in 2. diſt. 40. quæſt. 1. artic. 3.* ad primùm, quòd quãdo ex parte objecti proponitur quantitas bonitatis, vel malitiæ, licet ad participandam totam gravitatem objectivæ malitiæ ſufficiat quæcumque Voluntas; quãtum enim aliquis credit, & intendit peccare, tantùm peccat; quia ſi credat aliquẽ actum grave peccatum, & ipſum velit, utique graviter peccat: ad bonitatẽ tamen, & me-

meritum non ſufficit, quòd quis intendat optimũ opus utcumque, ut illius meritũ habeat, etiam quò ad objectivum ſolum valorem, intendens enim, v. gr. multùm placere Deo tepida Voluntate, non indè tantùm placet; hoc autem ideò, quia plura exiguntur ad bonum, quàm ad malum; bonum enim ex integra cauſa, malum verò ex quocunque defectu.

35. Quare Gloſ. illam explicans ſuper Matt. 12. quãtum intendis, tantum facis, ait S. Doct. *ly, quantum, poteſt eſſe adverbium, vel nomẽ, etſi ſit nomen, tenet in malis, quia, quantum aliquis credit, vel intendit peccare, tantùm peccat. In bonis autem non, quia poteſt aliquis tepida Voluntate intendere, multum Deo placere, nec tantum placet. Si autem ly, quantum, ſit adverbium, ſic verum eſt, & in bonis, & in malis.*

Ubi tamen adverte, ne decipiaris; quod, etſi ly; Multùm placere, grammaticalitèr ſit adverbium; dialecticè tamen ſtat potiùs nominaliter; quia ly placere, cui additur, neque rationẽ verbi exercet, ſed potiùs nominis, non enim ibi ſignificat per modum actionis, vię, tendentiæ, & fieri, quæ propria eſt ratio ſignificandi ipſius verbi; ſed per modum objecti, & termini motus, actionis, & viæ. Dum enim dicitur, intendo, multum placere, idem eſt, ac intendo multam placentiam. Si autem ly, multum, adderętur ad ly, intendo, quod verè ſtat, ut verbum, tunc verè quoque ly, multum, adverbialiter ſtaret, ac juxta regulam ſecundi membri defacto multum Deo placerẽ. Et hæc ſatis ſuperque de iſta difficultate.

§. III. *Undè ſumatur ſpecifica diſtinctio Bonitatis, & Malitiæ.*

SUMMARIUM.

1. *Potentiæ ſpecificantur per actus, item per objecta.*
2. *Idem in re fateri tenentur Scotiſtæ.*
3. *Ratio principii exigitivi idem eſt, ac ordo traſcendentalis.*
4. *Actus moralis per ordinẽ ad morale objectum ſpecificatur.*

5. *Be-*

5. *Bonitas, vel malitia ex objecto eſt prima, & eſſentialis.*

6. *Actus de ſe indifferens, primam, & ſpecificam bonitatem, vel malitiam recipit à prima circunſtantia, quæ illum bonum, vel malum reddit; Sicut actus bonus ex genere primam, & eſſentialem recipit malitiā à prima circunſtātia ipſum vitiante.*

7. *Nulla bonitas, vel malitia poteſt actum afficere, niſi mediante objecto.*

8. *Nec objectum ſpecificare poteſt moralem actum, niſi quatenùs objectum eſt Voluntatis.*

9. *Medium etiam, ut medium, propriam habet intrinſecam bonitatem; undè finis eſt primarium, non adæquatum Voluntatis objectum.*

10. *Probatur ex Philoſopho, & D. Thom. p. pars.*

11. *Probatur efficaci ratione.*

12. *Sufficit, quòd medium apprehendatur, ut proportionatum cum fine, licèt non ſit in re.*

13. *Probatur, quòd iſta bonitas ſit diminuta, & dependens.*

14. *Quòd finis ſit primarium objectum, probatione non indiget.*

15. *Quòd non ſit adæquatum videtur de mente Sancti Doctoris.*

16. *Probatur idem ratione.*

17. *Actus Voluntatis recipit eſſentialem ſpeciem à proximo, & immediato objecto, ſivè illud ſit finis, ſivè medium.*

18. *Conſequenter abſolutè moralis actus ſpeciem habet à Voluntatis objecto.*

19. *Finis duplex intrinſecus, & extrinſecus.*

20. *Dum dicitur, quòd actiones humanæ ſpecificantur ex fine, intelligi debet de fine intrinſeco.*

21. *Vel de potiſſima, & principali ſpecie, licèt accidentali.*

22. *Quòd conſtituit rem in eſſe perfecto, eſt illi accidentale.*

23. *Finis eſt adæquata ratio formalis, ſub quà Voluntatis.*

1. PLURA fusè nimis de hac materia dictavimus in ſcholaſticis cōmentariis ſuper quæſt. 18. & 72. p. 2. ex quibus utiliora

liora quædam breviter delibabimus, ac in primis certum eſt, non ſolùm in ſchola D. Thom. ſed communiter apud Philoſophos, ac Theologos; potentias ſpecificari per actus, actus itidem per objecta; hoc eſt per intrinſecum ordinem ad illa. Quod licet abſolutè neget Schola ſubtilis, re tamen ipſi quoque Scotiſtæ fateri cōpelluntur.

2. Cum enim, ordinem iſtum ad potentiam, & actū eſſentialiter pertinere, negare non poſſint, illumque nolint pro conſtitutivo, nec habeant, quid aliud aſſignent; recurrunt ad ordinē ipſum, exigitivè tamen, & radicaliter, itaut formale conſtitutivum potentiæ, & actus ſit principium exigitivum talis relationis, & ordinis.

Ita ex D. ſubtili docet Maſtrius diſp. 2. *de Anima quæſt. 4. num.* 57. ait enim Potentias animæ eſſentialiter habere, deſervire animæ, & eſſentialiter proportiónatas eſſe, & coaptatas ad actus, & objecta in ſecundo modo dicendi per ſe, non in primo, niſi ſolùm exigitivè, & radicaliter. Et ſubdit. Quia in quacumque natura prior eſt ratio actus primi ſecundùm ſe, quàm in comparatione ad actum ſecundum; nec conſtituitur in eſſe per actum ſecundum, cum illum ſaltem natura præcedat, nec per relationē ad illum, quia fundamentū aliquo modo ſupponitur relationi; ſed per hoc ipſum, quod eſt principium exigitivum talis relationis, & ordinis ad actum ſecundum.

3. Ex quibus mihi videtur colligi, formale conſtitutivum potentiæ eſſe rationem principii exigitivi relationis, & ordinis ad actum; & proportionabiliter formale cōſtitutivum actus rationem principii exigitivi, ſeù exigentiam, vel rationē quandam exigentem ordinē ad objectum. Sed dico. Nunquid exigentia iſta connotatio quædam non eſt? Quid enim eſt aliquid exigere, niſi illud connotare, tanquam ſibi neceſſarium, vel à quò pendet, vel circa quod verſatur, aut quid hujuſmodi? Nunquid igitur non tranſcendentalis eſt ordo? Certè apud nos ordo tranſcendentalis,

talis, quem pro conſtitutivo potentiæ, & actus aſſignamus, aliud non eſt, quã ipſa entitas abſoluta connotans aliquid. Si aliud ipſi intelligant, laborabimus fruſtra in æquivoco.

4. Quidquid autem ſit, certum id ſupponimus latè probatum in lib. *de Anima*, ubi videri poterunt DD. Itẽ S. Doct. *p.p.q.77.art.3.* cum expoſitoribus. Cum igitur actus moralis verè actus ſit, ſpecificabitur utique per ordinem ad morale objectum; hoc eſt non ad objectum nudè ſumptum, ſed ut lege diſpoſitum. Cumque idem ſit ſpecificativum, & diſtinctivum, ab eodem ordine diſtinctio ſpecifica moralium actum deſumenda erit.

5. Hinc fit, quòd bonitas, vel malitia, quæ actui competit ex proprio objecto, eſt prima ſpecifica, & eſſentialis; undè, & vocari ſolet bonitas, vel malitia ex genere: Ea verò, quæ actui advenit ex quacumque circunſtantia, accidentalis eſt, v. gr. fornicatio in Eccleſia commiſſa, eſſentialiter eſt in ſpecie luxuriæ, & fornicationis; accidentaliter autem in ſpecie irreligioſitatis, & ſacrilegii.

6. Cum quo tamen ſtat, quòd, quandò actus eſt de ſe indifferens, prima circunſtantia illum vitians, aut bonificans det illi bonitatem, vel malitiam ſpecificam, & eſſentialem; ſicut prima circunſtantia inficiens actum ex genere ſuo bonum. V. gr. Deambulatio ad oſtenſionem propriæ dignitatis, eſt in ſpecie vanæ gloriæ; & ſi addatur nova malitia per aliam circunſtantiam, putà ſi indè Sacrum omittat die feſto, hæc malitia accidentalis eſt ipſi deambulationi. Similiter dans eleemoſynã Mulieri ad illam corrumpẽdam, actũ committit eſſentialiter in ſpecie fornicationis.

Horum autem ratio eſt; quia quod primò completè conſtituit rem in aliquo genere, dat illi ſpeciem eſſentialem. Jam verò deambulatio ad oſtentationem, ſecluſo quocumque alio, eſt formaliter mala, nec antecedenter aliam habet malitiam. Sicut pariter ex hoc ipſo, quòd talis eleemoſynam tribuat ad malum finem,

eleemoſyna ipſa formaliter mala eſt, nec aliam habet moralitatis ſpeciem, quia bonitas, quam de ſe haberet, impeditur ex malo fine, ut ex dictis §. 1. conſtat. Quarè tunc hujuſmodi circunſtantiæ, licèt reſpectu actus nudè ſūpti circunſtantiæ ſint; in genere tamen moris in rationē tranſeunt objecti, quia ipſum objectum in determinata ſpecie morali conſtituunt.

7. Quia verò tota ſubſtantia, & entitas actus eſt ipſa objecti attingentia, nihil enim penitùs eſt actus, quàm via, motus, & tendentia in objectum; hinc eſt, quòd non ſolùm bonitas, vel malitia eſſentialis, ſed etiam accidentalis, non niſi medio objecto, illi convenit, niſi enim circumſtantia objectū afficiat, neque actum afficere poteſt.

Nec aliquid obſtat, quòd communiter cum S. Doct. diſtingui ſoleat bonitas, vel malitia ex objecto, & ex circunſtantiis proveniens. Verum namque eſt, quòd eſſentialis bonitas, vel malitia ex objecto, & ex objecto ſumi dicitur, quia ex ipſo ex genere ſuo, & ſecundùm ſe ſumpto, provenit, undè bonitas, vel malitia ex genere appellatur. Accidentalis verò, non ex objecto nudè ſumpto, ſed ex objecti circunſtantia oritur, & ideò propriè ex circunſtantia dicitur. Aliàs autem nulla in actu bonitas, vel malitia eſſe poteſt, quæ in objecto non fuerit.

8. Cum autem nullus actus moralis ſit, niſi quatenùs Voluntarius, non poterit objectum ſpecificare moralem actum, niſi quatenùs objectum eſt ipſius Voluntatis. Magna verò eſt difficultas, adhuc intra Scholam D. Thom. an formale objectum adæquatum Voluntatis ſit ſolus finis; ac per conſequens à ſolo fine deſumenda ſit ſpecies actuum voluntariorum, & moralium. An potiùs media quoque intra latitudinem objecti formalis contineantur, & etiam ipſa dare poſſint actui voluntario ſpeciem. Controverſiam iſtam exactiùs citata q. 18. diſcuſſimus; hic autem ſufficiat, illam ſummatim reſolvere juxta pro-

babiliorem ſententiam.

9. Dico igitur in primis medium, etiam ut medium, propriam habere, & intrinſecam bonitatem à bonitate finis diſtinctam, licèt diminutam, & à bonitate finis dependentem. Ac per conſequens, licèt finis primarium ſit, & principale objectum Voluntatis, non tamen adæquatum, & totale.

10. Prima pars, in qua eſt maxima difficultas, & à quibuſdam etiam Thomiſtis negatur; videtur conſona Philoſopho, qui lib. primo Magnorum Mor. cap. 5. ait: *Bonorum alia ſunt fines, alia verò nō.* Conſonat etiam D. Thom. qui, omiſſis aliis locis, in ſecundo diſt. 21. q. 1. art. 3. loquens de bonitate mediorum, illamque diſtinguens à bonitate finis ait: *Aliquid tamen eſt, quod in ſe bonitatem habet, non tamen appetitur; ſi abſolutè conſideretur, ſed ex ordine ad finem bonitatem quandam ſortitur, quæ utilitas nominatur.* Ex quibus eruitur efficax ratio.

11. Medium etiam formaliter, ut medium, intrinſecè, & ratione propriæ naturæ, & entitatis, coaptationem, & proportionem habet ad finem, & non ſolùm extrinſecè; debet enim illū cauſare, vel effectivè, vel per modum inſtrumenti, diſpoſitionis, aut alio quocūque modo; quælibet autem cauſa adhuc minima, & imperfectiſſima, debet aliquo modo cum ſuo effectu proportionari; Sed iſta proportio ſufficit ad conſtituendū illud bonum, reddit enim ipſum verè appetibile, potenſque movere appetitum, ſicut movet de facto ad ſui electionem voluntatē: ergo aliquam habet in ſe bonitatem intrinſecam à bonitate finis diſtinctam, cum bonū idem ſit, ac appetibile; bonum ſiquidem eſt, quod omnia appetunt, nec aliquid eſt appetibile, niſi bonum.

12. Quòd ſi aliquando medium in re proportionē non habeat cum fine; ex hoc ipſo, quòd ut medium proponitur, certè ut proportionatum apprehenditur, aliàs non appeteretur: quamvis igitur tunc vera bonitate careat, habet nihilominùs propriam bonitatem apparentem, & apprehenſam; quòd ſuf-

ſufficit, ut ſit bonum potens movere Voluntatem, ſicut ſufficit in fine, apparens, ficta, & apprehenſa bonitas; ut intendatur.

13. Quòd verò dicta bonitas diminuta ſit, & à bonitate finis dependens, clarè de ſe patet; ac breviter probari poteſt ex doctrina D. Thom. *p.p. q.* 5. *art.* 6. Medium enim, ut medium, non eſt appetibile, ac proindè, nec bonum, niſi ſecundùm quid, & dependenter à fine; appetibile ſiquidem eſt id, in quod tendit motus appetitus, tanquam terminum, in quo quieſcit, motus enim quilibet in quietem deſinit per adeptionem proprii termini. Atqui mediū, ut medium, non niſi ſecundùm quid, terminat appetitum, nec illum quietat, niſi ſecundùm quid imperfectè, & dependenter à fine, non appetitur namque, niſi per modum viæ, & tendentiæ in ipſum finem; bonitas ergò illius non eſt, niſi diminuta, imperfecta, & à fine dependens.

14. Ex quibus reliqua pars concluſionis probata manet. Et certè, quòd finis primarium ſit, & principale objectum, probatione nō eget; verè namque finis per ſe primò, & principaliter à Voluntate attingitur, media verò non niſi ratione finis; quod ſufficit ad rationem objecti primarii.

15. Quod verò non ſit adæquatum, & totale, videtur de mente S. Doct. *p.* 2. *q.* 8. *art.* 2. ajentis. *Voluntas ſe extendit, & ad finem, & ad ea, quæ ſunt ad finem; ad ea enim ſe extendit unaquæque potentia, in quibus inveniri poteſt quocumque modo ratio ſui objecti; ſicut viſus ſe extendit ad omnia, quæcumque participant, quocumque modo colorem: ratio autem boni, quod eſt objectum potentiæ Voluntatis, invenitur non ſolum in fine, ſed in his, quæ ſunt ad finem.* Subditque in reſponſione ad ſecundū, quod finis, & media comparantur ad Voluntatem, ſicut lux, & color ad viſum; patet autem, quòd color eſt verè objectum viſus.

16. Probatur etiam ratione. Objectum formale, quod adæquatum, & totale alicujus potentiæ eſt illud, quod attingitur, ut quod in om-

omni actu, & quod terminat omnem actum illius potentiæ; hæc eſt enim differentia inter objectum formale, quò, & quòd, ſeù rationem, quæ, & ſub quâ; quòd iſta, ut talis, eſt ratio attingendi, non id, quòd attingitur, licèt contingere poſſit, quod etiam ipſa, ut quod attingatur, ſed tunc non ſe habet; ut ratio, ſub quâ, ſed ut ratio, quæ; ut patet in luce, quæ eſt ratio videndi colores, & ut ſic nō videtur, ut quod; nam ſpecies coloris non eſt repreſentativa lucis, videtur autem lux per ſuam propriam ſpeciem ipſam repręſentantem, ut dicitur in libris *de Anima*.

Atqui non ſolus finis, verùm, & media, ut quod attinguntur, & terminant actum Voluntatis; nam etiam ipſa, ut probatum eſt, ſunt appetibilia, ut quod, & potentia terminare actum Voluntatis, cum ſint intrinſecè bona, ergò finis non eſt adæquatum Voluntatis objectum.

Conſtat inſuper, quòd actus conſenſus, & electionis non attingit, nec terminatur, ut quod ad finem, ſed ad media, licèt finis ratio ſit, & motivum attingendi media ipſa; de fine ſiquidem, ut fine, non eſt conſenſus, nec electio: quarè dum quis, v.g. eligit, & vult laborare, ut lucretur, non dicitur formaliter, per talem actum velle lucrum, ſed laborem propter lucrum.

17. Conſequenter igitur dicendum eſt actum Volūtatis recipere ſuam ſpeciem eſſentialem à ſuo proximo, & immediato objecto, ſivè illud ſit finis, ſivè medium. Quilibet enim actus à ſuo proximo, & immediato objecto ſpeciem deſumit. Nihil enim eſt actus, ut dictum eſt, niſi via, tendentia, & motus ad objectum, & præcipuè Voluntatis actus, qui eſt quædam inclinatio, & pondus in appetibile; Via verò, tendentia, & motus à proximo, & immediato objecto, ſeù termino ſpeciem deſumit. Undè alteratio, v. gr. quamvis diſponat ad generationem, & formam ſubſtantialem, non ab hac, ſed ab accidentali, ad quam immediatè terminatur, ſuā accipit ſpeciem. Cum ergò me-

media objectum ſint Voluntatis, actus qui ad ipſam immediatè, & proximè terminantur, ſpeciem ab ipſo deſument.

18. Cumque actus quilibet non ſit in genere moris, niſi ut à Voluntate procedit, immò, ut ſupradictum eſt, actus aliarum potentiarum cum actu Voluntatis non ponant in numero; ſed moraliter idem omninò ſint, abſolutè dicendũ erit, actus morales ab objecto Voluntatis, moraliter tamen conſiderato, ideſt cum ordine, & ſubjectione ad legem ſpecificari.

19. Aliqua tamen pro pleniori intelligentia, & ſolutione plurium, quæ objici ſolent, addenda ſunt. Ac primò habendum eſt præ oculis, finem duplicem eſſe, intrinſecum ſcilicet, & extrinſecum, vel quod idem eſt, operis, & operantis. Finis intrinſecus eſt, quem per ſe reſpicit, & ad quem actus ex natura ſua ordinatur, præciſa quacumque extrinſeca, & adventitia ordinatione.

Cumque actus de ſe ad objectum ordinetur, & propter illud ſit; ad aliud ſiquidem non datur actus, quàm ad objecti attingentiã. Hinc eſt, quòd hujuſmodi finis, & objectum idem omninò ſunt. Inſuper cum Voluntas ab objecto moveatur, ſi non efficienter, & per modum principii activi, de quo nolumus diſputare, in genere ſaltem cauſæ finalis, & formalis extrinſecè, alliciendo ipſam; ſequitur, quòd idem ſint hæc tria, objectũ, finis, & motivum.

Finis autem extrinſecus ille dicitur, quem de ſe non reſpicit, ſed ad illũ ex agentis intentione ordinatur. Et hic finis de ſe non dat ſpeciem actui eſſentialem, ſed ſe habet per modum accidentis, & circunſtantiæ.

20. Quando igitur Sanctus Doctor cum communi proloquio ait, quòd actiones humanæ ſpecificantur ex fine; intelligi debet de fine intrinſeco, & immediato, & proximo, qui eſt idem, ac objectum.

21. Vel certè, quòd potiſſima, & principalis ſpecies à fine adhuc extrinſeco, & operantis, deſumitur. Verum namque eſt, quod, dum

quis

Digitized by Google

quis furatur, ut adulterium committat, magis eſt adulter, quàm fur, quia Voluntas ejus, dum furatur, magis in adulterium fertur, quàm in ipſum furtum. Cũ quò tamen ſtat, quòd talis actus ſit eſſentialiter in ſpecie furti, & tantum accidentaliter in ſpecie adulterii. Ut enim idem ait S. Doctor *p. p. q. 5. art. 1. ad 1. & alibi*, bonum, & malum ſumuntur potiſſimè à forma accidentaria ſuperaddita.

22. Nequè id mirum videri debet. Eſſentia namque conſtituit rem abſolutè; id verò, quod conſtituit illam in eſſe perfecto, jam ſupponit rem in ſuo eſſentiali eſſe conſtitutam; quidquid autem rei advenit jam in ſuo eſſe conſtitutæ illi eſt accidentale. Undè, ut cętera omittamus, ipſa ſumma, & ultima hominis perfectio, & Beatitudo formalis, accidens quoddam eſt illi ſuperadditum. Benè ſtat igitur, quòd potiſſima, & præcipua ſpecies humani actus à fine deſumatur, & ſit nihilominùs illi accidentalis.

23. Notate inſuper, quòd licèt finis non ſit Voluntatis adæquatum, ac totale objectum formale; quod eſt nihilominus adæquata ratio formalis, ſub qua media etiam attingit: Undè ait S. Thom. *p. 2. q. 1. art. 1.* finẽ ſe habere ad media, ſicut ſe habet lux ad colorem; quarè nec media, ut media attingit, niſi ratione finis.

Cum quò benè ſtat, quòd medium, etiam ut medium, non ſit objectum purè per accidens, & materiale; ad hoc enim requireretur, quòd non ſolùm ratione finis attingeretur, ſed inſuper, quòd ſecundùm ſe nullam haberet attingibilitatem, ſed per eandem omninò attingeretur attactionem, quà finis. Sicut hac ratione ſubſtantia non eſt, niſi materiale objectum viſus; quia non ſolùm ratione coloris videtur, ſed eâdem indiviſibili viſione, quà videtur color, dicitur videri ſubſtantia per accidens, & de materiali, nec aliter videtur, quàm per coloris viſionem. At verò medium, licèt non niſi ratione finis appetatur; diverſo tamen appetitu, quamvis in ipſa medii Voluntate inclu-

datur Voluntas finis, in ordine ad quem appetitur medium. Et hoc ſufficit, ut non ſit purè objectum materiale, ſed formale, licèt minus principale, & ſecundarium; quia hoc ſufficit ad hoc, ut aliquem terminet Voluntatis actum.

Sequitur Summarium.

24. *Non ſufficit ſpecifica diſtinctio in eſſe entis, ut objectum det ſpeciem in genere moris.*

25. *Tria ſunt præcipuè de legis eſſentia.*

26. *Non infert lex formalem actus diſtinctionem, niſi ſpecialem directionem importet.*

27. *Diverſus finis legis non ſufficit ad ſpecie diverſificandum actum.*

28. *Niſi fortè proponatur, tanquam finis proximus, & particularis.*

29. *Finis generalis, & remotus non inducit novam ſpeciem, niſi ab operante ſit intentus.*

30. *Quomodò intelligatur Philoſophus. Quod non eſt eadem virtus boni civis, & boni viri.*

31. *Virtutes morales faciunt bonum civem, prout inducunt rationem Juſtitiæ legalis.*

32. *Diverſa eſt Juſtitia legalis juxta regiminum diverſitatem.*

33. *Falſum eſt, Virtutes infuſas per ſolum ordinem ad finem ſupernaturalem ſpecie diſtingui ab acquiſitis.*

34. *Fidelis peccans contrà virtutem moralem nō ſemper duplici malitia peccat, ſcilicet contrà infuſam, & acquiſitam.*

35. *Non ſemper tenetur fidelis, ad præcepta ſupernaturalia, & ſupernaturalem finem advertere.*

36. *In uſu non eſt, etiam apud Doctos, de hujuſmodi malitiis diſtinctè ſe accuſare.*

37. *Tunc lex modum ſpecialem præſcribit, quandò in objecto reſpicit aliquam rationem, quæ ſufficit ſe ſola, ipſum completè conſtituere in genere boni, vel mali.*

38. *Id provenit originariè ab ipſa objecti appetibilitate.*

39. *Proprius modus operandi Voluntatis eſt, trahi ab objecto; ubi ergò eſt diverſa appetibilitas, ibi eſt diverſa ratio motivi, & objecti formalis.*

40. *Oſten-*

40. *Oſtenditur hoc in ſpeciebus gulæ.*

41. *Quæcumque directionis diverſitas ad malitiam ſpecie diſtinguendam ſufficit, non verò ad bonitatem.*

24. RESTAT modò, ut videamus, quomodo noſci poſſit, objectū ſpecie diſtingui in genere moris, ut completam habeamus regulam ſpecificæ diſtinctionis moralium actuum. Non enim ſufficit ſpecifica objecti diſtinctio in eſſe entis; aurum quippe, v. gr. & argentum ſpecie diſtinguuntur. Furari autem argentum, vel aurum, in genere moris ejuſdem ſunt omninò ſpeciei. E contrà fornicari cum libera, vel conjugata, in eſſe naturæ ejuſdem ſunt ſpeciei, diverſæ tamen in genere moris; cum autem in genere moris non conſtituatur objectum, niſi per ordinem, & ſubjectionem ad legem, hinc fit, quòd per eundem ordinem habet objectum moralem unitatem, vel diverſitatem ſpecificam.

25. Sed notandum ex D. Thom. *p.* 2. *q.* 95. *art.* 4. quod plura ſunt de ratione, & eſſentia legis; ac præcipuè, quòd ad commune bonum ordinetur, quòd ab authoritatem habente inſtituatur; ac demùm, quòd humanorum actuum ſit directiva. Id autem, quod per ſe propriè, & eſſentialiter ab actu, & ejus objecto reſpicitur in lege, eſt ratio directivi; aliæ verò rationes, quaſi de materiali, & præſuppoſitivè ſe habent; itàut, ſi per impoſſibile vera lex dari poſſet, quæ veram haberet rationē directivi, & regulæ morum abſque authoritate, vel ratione boni communis; verè actus per illā regulatus bonus, vel malus eſſet in genere moris: eo quia munus proprium legis circa humanos actus eſt, eſſe illorum regulam, & menſurā, quòd quidem non aliter exercet, quam objectum proponendo; undè & ordo actus, & objecti ad legem non eſt, niſi tanquàm ad regulam, & menſuram.

26. Licèt ergò, quotieſcumque lex diſtinguitur ſecundùm aliquam ex dictis rationibus, cùm omnes illæ ſint de legis eſſentia, lex ipſa

propriè, & eſſentialiter diſtingui dicatur; attamen ad formalem actus, vel objecti moralis diſtinctionem, non ſufficit quælibet adhuc eſſentialis legis diſtinctio, ſed requiritur, quòd ſit diſtinctio penes rationem directivi, & regulæ, quæ per ſe ab actu, & objecto reſpicitur.

Quarè, licèt lex Divina, & humana eſſentialiter diſtinguantur ex parte legiſlatorum; niſi aliquam ſpecialem directionem importent circa objectum, quod proponunt; nec illud, nec actum ſpecie diverſificant; undè furtum lege Divina & humana prohibitum ejuſdē indiviſibilis eſt ſpeciei; quia modus, & diſtinctio utriuſque legis eadem eſt omninò, putà æqualitas Juſtitiæ quam utraque lex intendit.

27. Dices tamen, quòd cùm legis directio ſit propter finem, ubi diverſus eſt finis legis, non poteſt diverſa non eſſe directio; medium enim, & finis proportionari debent. Cum igitur finis legis naturalis, v. g. & legis humanæ poſitivæ diverſus ſit: hæc enim pro fine habet politicam conviventiam, & pacem; illa verò honeſtatē, & ſecundùm rationem eſſe; diverſam quoque habebunt rationem directivi; ac per conſequens diverſam inducent moralitatem in objectum, & actum. Undè S. Doctor cum Philoſopho 3. Pol. lec. 3. docet, quòd non eſt eadem virtus boni Civis, & boni Viri; immò nec eadem eſt Virtus boni Civis, ſecundùm quod benè ſe habet ad diverſas Politicas.

Ad hæc autem dicitur, quòd cum unum, & idem medium poſſit benè ad plures fines, ſaltem extrinſecos ordinari, & optimè conducere, ut experientia ſatis conſtat, diverſus finis legis de ſe non ſufficit ad objectum, vel actum in genere moris diſtinguendum, quia non ſufficit ad variandam rationē directivi, quòd per ſe ab utroque reſpicitur in lege; directio namque legis eſt, modum præſcribere, cui debeat actus conformari, & commenſurari; quarè, niſi lex diverſum pręſcribat modum, nunquam diverſa erit formaliter in ratione directivi.

Cum igitur idem omninò

ſit

ſit modus, quem præſcribit lex naturalis, & poſitiva, prohibendo, v. gr. furtum, putà æqualitas Juſtitiæ, quà unicuique ſuum tribuatur Jus; diverſitas finis, diverſam non inducit moralitatē. Undè communiter Theologi docent, quod finis præcepti non cadit ſub præcepto, v. gr. licèt præceptum abſtinendi à ſervilibus in die feſto habeat pro fine divinum cultum; quamvis aliquis die feſto divinis non vacet; immò potiùs illicitis, modò ſerviliter non operetur, præceptum ſervat.

28. Tunc ergò ſolùm finis legis, aut legislatoris novam inducit moralitatē, quandò tanquam finis proximus, & particularis proponitur, ſicut enim lex actū, & objectum de ſe indifferens, præcipiendo, vel prohibendo ex rationabili cauſa, conſtituit in determinata ſpecie bonitatis, vel malitiæ moralis; ità præcipiendo, vel prohibendo actum de ſe bonum, vel malum ex novo titulo, & ſpeciali fine, illi addit novam bonitatis, vel malitiæ moralis ſpeciē, quæ tamen accidentalis erit, ut ex dictis conſtat, putà ſi præcipiatur jejunium in virtute obedientiæ.

29. Cæterum finis generalis, vel remotus legislatoris non inducit de ſe novā ſpeciem, niſi fortè ab operante ſit intentus; puta ſi quis patienter injuriam ſubſtineat, ut quieti Reip. cooperetur, vel ſi furtum, aut homicidium committat, ut eidem noceat: ſed tunc iſta nova bonitas, vel malitia non præcisè adveniret ex fine legis, ut talis; immò potiùs, quia jam eſt finis ipſius agentis, qui ſemper ſuā bonitatem, vel malitiam actui ſuperaddit.

30. Ad id, quòd additur ex Philoſopho, dicendum. Senſum Philoſophi, & S. Doct. non eſſe, quòd virtutes morales in ſe diſtinguantur ſpecie, ſecundùm quod ad bonum Reip. ordinantur, & bonum faciunt Civem, à ſe ipſis, ut præcisè circa propriam materiam verſantur, v. g. Quòd fortis Vir ad hoc quòd ſit bonus Civis, indigeat nova fortitudinis virtute ſpecie diſtincta à fortitudine, quà fortis eſt ſecundùm ſe. At ſenſus eſt, quòd

ratio faciens bonum Civem alia eſt, ac aliundè ſumitur, quàm ratio faciens bonum Virum, etenim ad bonum Civem ſufficit, quòd convenienter ſe habeat, & faciat opus ſuum, & miniſterium in ordine ad Reip. conſervationem, quod non ſufficit ad bonum Virum, ad quem pertinet, benè ſe habere ſecundùm rationem; Undè contingit aliquem eſſe bonum Civem, qui tamen nõ habet virtutem, ſecundùm quam aliquis eſt bonus vir, ut ait S. Doct. ibi; ex quò ſequitur, inquit Medina *p. 2. q. 63. art. 4.* quòd hoc modò virtus boni Civis, ut ſic, non eſt virtus ſimpliciter dicta; quæ ſimpliciter bonum facit habentem.

31. Si verò ſimul ſit aliquis bonus Vir, & bonus Civis, illud habebit ex propria honeſtate moralium virtutum; hoc autem, quatenus ipſæ induunt rationem Juſtitiæ legalis ordinatæ ad commune Reip. bonum: undè nec propriam ſpeciem amittent, ſed aliam accidentalẽ Juſtitiæ legalis accipient, per quam conſtituent bonum Civem.

32. Cumque diverſa, juxta regiminum diverſitatem, ſit Juſtitia ipſa legalis: diverſo namque modo ſe habere debent Cives ad Reip. conſervationem in regimine populari, & in Magnatum, vel Tyrannorum: undè bonus quis poteſt eſſe Civis in uno, & non in alio regimine; hinc eſt, quòd ipſæ Vitutes diverſam quoque ſortirentur ſpeciem, accidentalem tamen, ſecundùm quod ad diverſas politicas ordinantur.

33. Major certè difficultas apparet in lege Divina, ſupernatũrali, quæ diverſam omninò moralitatem inducit abſque ulla objecti variatione per hoc ſolùm, quòd ad ſupernaturalem finem dirigat: undè communiter cum S. Doct. Virtutes infuſas, quæ ad ipſam pertinent, ſpecie diſtinctas eſſe ab acquiſitis; Thomiſtæ docent.

At verò falſum eſt, Virtutes infuſas ab acquiſitis per ſolum ordinem ad ſupernaturalem finem ſpecie diſtingui: docet enim expreſsè D. Thom. *p. 2. q. 63. art. 4.* diſtingui ſecundùm rationes formales objecto-

rum,

rum, eò quia ratio formalis objecti virtutum moralium eſt modus à ratione inſtitutus in bono propriæ materiæ; alterius autem rationis eſt modus, qui imponitur ſecundùm regulam rationis humanæ, & modus, qui imponitur ſecundùm regulam legis divinæ: putà in ſumptione ciborum, ratione humana modus ſtatuitur, ut non noceat valetudini corporis, nec impediat rationis actum; ſecundùm autem regulam legis Divinæ requiritur, quòd homo caſtiget corpus ſuum; & in ſervitutem redigat per abſtinentiam cibi, & potus, & aliorum hujuſmodi. Undè ait ibi Medina; Medium, quod eligit temperantia acquiſita, eſt conſentaneum rationi humanæ; medium verò temperantiæ infuſæ videtur ſtultitia, ſi ratione humana examinetur.

34. Ex hoc tamen ſequi videtur, quòd ut plurimum fidelis peccans contrà quãcunque moralem virtutem duplici ſpecie diſtincta malitia peccet; Etenim modus virtutis infuſæ, licèt ſuperexcedat modum acquiſitæ, illum tamen includit, non excludit, & inſuper aliquid addit, v. gr. modus temperantiæ infuſæ non excludit moderationem cibi, & potus, quam requirit acquiſita temperantia, ut valetudini corporis, & recto uſui rationis conſulat, ſed illam includit, & ampliùs addit moderationem, quâ corpus ipſum caſtigetur, & in ſervitutem redigatur. Quamvis igitur aliquis non ſervans hanc moderationem cibi, & potus, quà corpus caſtiget ubi, & quando tenetur, ſivè ex communi, ſivè ex ſpeciali aliqua lege, aut præcepto; non niſi unica malitia peccet contra infuſam virtutem; dum tamen quis modum excedit virtutis acquiſitæ, puta plus de cibo, & potu ſumendo, quàm naturalis ratio dictet, manifeſtum eſt, quòd modũ quoque tranſgreditur virtutis infuſæ; ac per conſequens duplici malitia peccabit.

Ita planè dicendum, exiſtimat Medina *p. 2. q. 72. art. 6.* Ego autem, ſalvo meliori judicio, puto, quòd ſi taliter peccans advertat ad præceptum infuſæ virtutis,

tis, utique duplici peccabit malitia; Secus verò, ſi abſque tali advertentia. Et ratio eſt; quia ſine tali advertentia infuſa virtus non læditur, niſi ad ſummum per accidens. Cum enim actus de ſe in ordine ſit naturali, non habet de ſe contrarietatem, niſi cum actu ejuſdem ordinis, quemadmodum, & habitus vitioſus, ad quem pertinet, propriè non contrariatur virtutibus infuſis, ſed acquiſitis, ut idem ait Medina *q.* 63. *art.* 3. *in reſp. ad* 4. Undè admittit, quòd cum virtute infuſa compatibilis ſit habitus vitioſus oppoſitus.

Quia igitur modus, v. gr. temperantiæ acquiſitæ non eſt proprius, & ſpecialis modus temperantiæ infuſæ, ſed quodammodò per accidens, ac de materiali ad ipſam pertinet, quatenùs videlicet proprius ejus modus conſiſtere nequit abſque modo temperantiæ acquiſitæ, ad minùs in quantùm moderatur exceſſum cibi, & potus; hinc eſt quòd excedens modũ acquiſitæ temperantiæ non niſi per accidens, ac de materiali, virtutem infuſam lædit, niſi fortè, ut dixi, cum advertentia ad illam operetur. Hoc autem non ſufficit ad dandam actui ſpecialẽ malitiam contrà virtutem infuſam; ſicut quamvis omne peccatum mortale pugnet cum charitate, illamque expellat, non ſeqũitur indè, quòd omne mortale peccatum ſit in ſpecie malitiæ contrà charitatem, niſi cum illa ex propria, & ſpeciali ratione pugnet.

25. Neque fortaſſe dicas, non requiri ad peccatũ expreſſam, & actualẽ præcepti, & malitiæ advertentiam, ſed ſufficere, quòd quis teneatur advertere. Nam de facto non ſemper tenetur fidelis, dum quid pium agit, advertere ad ſupernaturalia præcepta, ſicut nec actualiter ſuas operationes ad finem ſupernaturalẽ dirigere; ſed ſufficit, & benè tenetur, advertere ad actus honeſtatem: ſi ergò, dùm peccat, non advertat ad ſupernaturale præceptũ infuſæ virtutis, cum aliàs ad illud advertere, non teneatur, nullo modo per ſe contrà virtutem infuſam peccabit,

cabit, nec ipſam lædet, niſi ad ſummum per accidens, ac de materiali, quòd non ſufficit ad dandam ſpeciem.

36. Quidquid autem ſit. Hæc teneant, quantum poſſunt, omnia ſaniori judicio ſubmitto. Certum eſt, apud viros, etiam doctos, in uſu non eſſe, de hujuſmodi malitiis diſtinctè ſe accuſare, niſi fortè, ut dixi cum advertentia quis peccet, vel ſpeciale virtutis infuſæ præceptum tranſgrediatur; undè puto, quòd etiam ſi verè ſemper diſtinctæ ſint malitiæ non ſit opus, de tali diſtinctione anxios nos eſſe in Sacramentali confeſſione, ſed ſufficiat, ſimpliciter nos de peccato accuſare; cum enim hæc malitia cõtrà virtutem infuſam comitetur de ſe peccatum contrà acquiſitam, ſufficienter jam utraque malitia explicatur, explicando peccatum ipſum.

37. Ex his liquidò colligitur, quòd tunc objectum in genere moris diſtinguitur ſpecie, quando lex circa illud ſpecialem habet directionem, ſpecialemque in illo modum præſcribit; ſed remanet adhuc difficultas. Quomodo noſci poſſit, legem in objecto ſpecialem præſcribere modum? Ad hoc dico, tunc legem præſcribere modum ſpecialem, quando in objecto reſpicit aliquam rationem, quæ ſe ſolâ, præcisâ quacumque alia, ſufficiat, ipſum objectum completè conſtituere in genere bonitatis, vel malitiæ: ſi enim talis ratio abſolutè bonum, vel malum conſtituit objectum, jam utique dat illi moralem ſpeciem; ac per conſequens quęlibet alia ratio adveniens quæ ſit pariter de ſe ſufficiens ad illud bonificãdum, vel vitiandum, novam afferet ſpeciem.

38. Hoc autem originariè provenit ex ipſa objecti appetibilitate: quotieſcumque enim in objecto ſpecialis ratio apparet, quæ de ſe vim habeat alliciendi, ac trahendi Voluntatem utpotè ſpecialem cum ipſa proportionem, & convenientiam habens, putà ſpecialẽ honeſtatem, vel delectationem, ſeù utilitatem, indiget utiquè Voluntas ipſa quadã ſpeciali directione, ac modo

quò ad ipſum congruè ſe habeat. Undè ſæpè, & benè repetit S. Doct. tunc eſſe diverſum formaliter objectum, quando eſt diverſum motivum.

39. Neque dicas, id eſſe petitionem principii, cum ut diximus, idem ſint objectum, finis, & motivum. Quamquam enim id verùm ſit, diverſas tamen habent hæc tria formales rationes, ut ſupra in hoc §. explicuimus. Et quia proprius modus operandi Voluntatis eſt, trahi ab objecto per modũ ponderis, & inclinationis; hinc eſt, quòd ratio motivi propriè conſtituit objectum in ſpeciali ratione objecti Voluntatis, ſecundùm proprium ejus operandi modũ. Quia verò iſta motio, & attractio non fit, niſi media objecti appetibilitate; indè fit, quòd ubi diverſa eſt appetibilitas, diverſum quoque eſt motivum, & objectum formale: Et quia hæc diverſa appetibilitas diverſam exigit directionem, & modum; ex diverſitate motivi, & appetibilitatis, optimè arguitur formalis objecti diverſitas, etiam in genere moris, exigitivè ſaltem, quamvis formaliter ab ordine ad legis directionem habeatur.

40. Oſtenditur hoc manifeſtè in ſpeciebus gulæ tali verſu contentis.

Præproperè, lautè, nimis, ardentèr, ſtudioſè.

In quibus diverſitatem objecti ex diverſitate motivi, & appetibilitatis deſumere, neceſſe eſt; non enim apparet; undè aliter deſumi poſſit. Nam quòd quis præproperè comedat, provenire poteſt ex facili conſumptione humiditatis; propter quam homo dilationem cibi ferre non poteſt, undè præpropera comeſtio ſpeciale commodũ affert, quod non affert, v. gr. lauta, hoc eſt prætioſorum ciborum. Hæc pariter ſpecialem habet delectationem in pretioſitate cibi, quàm in aliis non reperies. Item quòd multum, & nimis quis comedat, de ſe provenit ex virtute naturæ multùm potentis ad convertendum cibum, & ſic de aliis. Quarè omnes iſtæ ſpecies diverſam requirunt directionem, & modũ; patet namque, poſſe quempiam

pìam

piam moderatè comedere in quantitate, & tamen lautè, cibos videlicet pretioſos, & ſic de ſingulis. Diverſa ergò appetibilitas cum ſubjectione ad legem, quæ omninò eſſentialiter, & formaliter ſe habet in genere moris; non ſolùm in eſſe naturæ, ſed etiam moris tribuit diverſitatem.

41. Ubi tamen adverte, conſultò in tradita regula nos poſuiſſe, tunc legē ſpecialem præſcribere modum, quandò in objecto rationem aliquam invenit, quæ ſe ſola, præciſa quacumque alia ſufficiat, completè conſtituere in genere bonitatis, vel malitiæ: nam licèt quæcumque diverſitas modi, ac directionis ad malitiæ ſpeciē ſufficiat, non tamen ad bonitatem; eò quia, ut ſæpè dictum eſt, bonum ex integra cauſa, malum autem ex quocumque defectu reſultat; undè quod in vitio adæquatum eſt objectum, & ſe ſolo ſufficiens ad ipſum cōpletè in ſpecie conſtituendum, ejus moderatio inadæquata eſt, & partialis reſpectu virtutis, nec ſufficiens de ſe, in bonitatis ſpecie conſtituere, ut ſatis apertè conſtat.

§. IV. *Undè ſumenda numerica diſtinctio moralium actuum.*

SUMMARIUM.

1. *Difficile eſt, regulam aſſignare, quà peccatorum numerus dignoſci poſſit.*
2. *Numerica diſtinctio, etiā in genere moris, ab ipſo actu ſumenda eſt.*
3. *Non tamen attendenda unitas, vel diſtinctio actus in eſſe entis, ſed moris.*
4. *Multiplicato moraliter Voluntatis actu, multiplicatur etiam bonitas, vel malitia.*
5. *Moralis continuatio dat unitatem, diſcontinuatio multiplicationem.*
6. *Etiam abſquè diſcontinuatione multiplex eſſe poteſt actus moraliter.*
7. *Unitas, vel diverſitas numerica moralium actuū ab unitate, vel diverſitate morali Voluntatis penſanda eſt.*
8. *Etiam quòad actus, qui opere complentur externo.*
9. *Probatur manifeſtè.*

10. *Diſtinctio numerica non eſt ſumenda ab actibus Voluntatis, ut ſunt formaliter morales, ſed ab ipſis materialiter ſumptis, moraliter tamen judicatis.*

1. NON parvi momenti eſt in re morali præſentis difficultatis reſolutio, præcipuè quòad peccata, quorum in confeſſione, ſpecies non modò, ſed & numerum, opus eſt, explicare. At multa, & tam varia, immò, & in parte oppoſita congerunt Authores, ut difficilè ſit valdè, certam aſſignare regulam, quà numerum peccatorum dignoſcere poſſimus. Nihilominùs, quà poterimus, brevitate id, quod certiùs videbitur, ex ipſius Angelici D. Doctrina, aliorumque DD. placitis, tanquam veriorem regulã ſtatuere, conabimur.

2. In primis ergò certũ eſt, quòd, cum in moralibus actus ipſe humanus ſe habeat, tanquam materia, bonitas verò, & malitia, tanquam forma; ſicut formalis, & ſpecifica diſtinctio à bonitate, & malitia, ita numerica, & materialis ab ipſo actu ſumenda videtur; forma namque dat ſpeciem, & formalem diſtinctionem, materia verò individuationem, & numericam diverſitatem. Quin immò, cum bonitas, & malitia ſit accidens humani actus, ut ab initio notavimus; & individuatio accidentium à ſubjecto ſumatur, ut conſtanter docet S. Thom. bonitatis quoque, & malitiæ moralis individuatio ab actu ſumenda erit.

3. Quòd ſi Cajetanus tom. 1. tract. 31. reſp. 15. ad 2. dub. videatur, aſſerere, nullo modo attendendum eſſe ad unitatem, vel multiplicitatem actuum, ut unitatem, vel multiplicitatem peccatorum inveniamus, ſed tantùm ad actus deordinationem; itaut, ubi eſt una numero deordinatio, unum ſit numero peccatũ, quamvis actus plures.

Quæramus ab ipſo, à quò habet deordinatio, ut una numero ſit, niſi ab unitate actus, cujus eſt accidens.

Quarè Cajetanum intelligendum puto, non eſſe quidem attendendum ad unitatem actus in eſſe entis, & naturæ, benè tamen in eſſe

mo-

moris; Verùm namquè, & certiſſimum eſt, quòd ſicut pluresactus diverſarum ſpecierum in eſſe naturæ, in genere moris in eadem ſpecie adunantur; ità plures actus numero in eſſe entis, moraliter unus tantũ actus reputantur. Patet ſiquidẽ quod moraliter unus actus dicitur Voluntas occidendi, & externa occiſio; & ipsũ homicidium voluntariè perpetratum unum, non ſolùm ſpecie, ſed numero peccatũ, & actus moraliter dicitur, cum tamen ſpecie, & numero diſtincti ſint actus realiter, & in eſſe naturæ. Similiter è contrà; ſicut quæcumque copula cum fœmina ejuſdem eſt ſpeciei in eſſe naturæ, in genere tamen moris diſtinguitur ſpecie, ſi fœmina libera ſit, vel conjugata; ità unus numero actus in eſſe entis, multiplex dici poteſt in eſſe moris.

Patet hoc, nam ſi quis eodem actu ſimul conjugatã, & liberam concupiſceret; actus certè in eſſe naturę unus numero eſſet, in genere autem moris non poſſet, duplex non eſſe; implicat ſiquidem, quòd idem numero in duabus ſit ſpeciebus eſſentialibus; individuum nãquè determinatam ſupponit ſpeciem; talis verò actus in genere moris in duabus eſſet ſpeciebus eſsẽtialibus, quod manifeſtè convincitur. Nam ibi abſque dubio duæ ſpecies malitiæ ſunt; vel ergò utraque eſſentialis eſt, vel una eſsẽtialis, ac accidẽtalis altera; hoc eſſe nõ poteſt; tum quia nõ videtur aſſignabilis ratio, cur potiùs una, quàm alia ſit eſſentialis; tum etiam quia, nec ſecundùm ſe una eſt accidens, vel circunſtantia alterius, nec ex intentione peccantis, cum utramq; directè, & æqualiter intendat: igitur dicendũ eſt, quòd talis actus, & ſi naturaliter unus, moraliter duplex eſt.

4. Suppoſito ergò, quòd unitas, vel diverſitas numerica ex unitate, vel diverſitate numerica actus in eſſe moris deſumenda ſit. Difficultas remanet, quandò unus, vel multiplex actus moraliter dici debeat. Et certum eſt in primis, quòd multiplicato Voluntatis actu moraliter, multiplicatur quoque bonitas, vel malitia, quæ potiſſimè in ipſa Vo-

Digitized by Google

Voluntate conſiſtit, immò in ipſa ſola intrinſecè, quòad meritum, vel demeritum, ut oſtenſum eſt. Dubium autem erit, an ſtante unitate morali actus Voluntatis, cum multiplicitate actuum externorum, dici debeat abſolutè unus, vel multiplex actus moralis bonus, vel malus. Hoc igitur ėrit primum punctum diſcutiendum.

5. Deindè videndum eſt; quando nam actus Voluntatis unus, vel multiplex moraliter cenſeri debeat. Circa quod certũ eſt, quod ſicut naturaliter multiplicatur actus per diſcontinuationem, ſeù interruptionem, ità ut ſi Voluntas continuò operetur, putà continuò actualiter amando, non niſi unicum actum eliciat; ſi verò ab amore ceſſet, & iterũ amet; jam novum eliciat amoris actum à priori diſtinctum; ità moralis continuatio de ſe unitatem dabit, moralis verò diſcontinuatio, & interruptio multiplicitatem præbebit moralem.

Secundò ergo ſtatuendũ erit; quomodò noſci poſſit, actum diſcontinuari moraliter.

6. Cæterum, cum poſſit adhuc Voluntatis actus abſque ulla diſcontinuatione multiplex eſſe moraliter, ut in allato exemplo de ſimul concupiſcente liberam, & conjugatam; ibi enim diſcontinuatio eſſe nõ poteſt; nam hæc ſucceſſionem importat, ac perindè priùs, & poſteriùs; In caſu autem aſſignare non eſt priùs, & poſteriùs, non enim tempore, quia ſupponimus, quòd ſimul in utrumque objectum feratur, nec natura, cum prædicta objecta de ſe nullum dicant ordinem, quò priùs unum, quàm aliud appeti poſcat, nequè moraliter; hoc enim non videtur, undè poſſit oriri, niſi ex cõcupiſcentis intentione, quæ in caſu eſſe poteſt, quia ſupponimus, quòd utrumquè appetat æqualiter. Cumque ex alia parte non poſſit, duplex non eſſe moraliter actus, ut oſtenſum eſt, relinquitur, quòd præter diſcontinuationẽ ex alio quoque capite moraliter actus multiplicari poſſit. Hocque tertium erit reſolvendum, quibus ſtatutis, facilè ſatis numericam diſtinctionem bonita-

Digitized by Google

nitatis, & malitiæ diſcernere poterimus.

7. Dicendum ergò generaliter. Unitas, vel diverſitas numerica moralium actuum, etiam quòad bonitatem, vel malitiam ipſorum, ab unitate, vel diverſitate morali actuum Voluntatis penſanda eſt. Hæc videtur mens D.Thom. *in 2. diſt.* 42. *q.* 1. *ar.* 1. ubi licèt ſolùm quçrat utrùm actus interior, & exterior ſit unum, vel multiplex peccatum, dat nihilominùs generalem doctrinam, ait enim in corp. *Secundùm unitatem Voluntatis eſt ſumendum Judicium de unitate ejus, quod in genere moris dicitur*. Et rurſum ad 4. *Ubi non multiplicatur actus Voluntatis, non multiplicatur peccatum*.

8. Concluſio iſta, quòd actus, qui in Voluntate ipſa conſummatur, puta amoris, vel odii, clara ſatis eſt. Quòad multiplicationẽ pariter actuum, qui opere cõplentur externo, quòd ſcilicet, multiplicatis actibus Voluntatis; quamvis non multiplicetur opus externũ, multiplicetur actus moralis cum ſua bonitate, vel malitia, ex dictis etiam patet. Quòad unitatem verò, quòd nempè, uno exiſtente moraliter Voluntatis actu, quãvis multiplicetur externus, unus ſit moralis actus, una que numero bonitas, vel malitia.

9. Probatur manifeſtè. Nam actus externi moraliter non ponunt in numero cum actibus Voluntatis, neque novam addunt bonitatem, vel malitiam, ut §. 2. oſtendimus; undè actus cõſummatus furti; v. gr. non eſt novum peccatum, ſed unum, & idem cum intentione furandi, ſolùmque complementum eſt ejuſdem peccati; ergò ſtante unitate in actu Voluntatis, per multiplicationem actus externi multiplicari non poteſt moralis actus, nec bonitas, vel malitia.

Patet conſequentia; nam aliàs externi actus ponerent in numero, nec unum eſſent cum actu Voluntatis; Præterquam quod, ubi non eſt diſtincta bonitas, vel malitia, non poteſt eſſe diſtinctus actus moralis, qui per ipſam bonitatem, vel malitiam in genere moris conſtituitur.

Ubi

Ubi autem unus eſt Voluntatis actus, una numero eſt bonitas, vel malitia, quæ per actus diſtinguitur, ut dictum eſt; actus enim externi novam bonitatẽ, vel malitiam nõ addunt ſupra Voluntatis actum, ut pariter ſupra oſtenſum eſt.

10. Quæ contrà iſtam concluſionem opponi poſſent, ex dictis, & dicendis facilè ſolvuntur; Una tantum occurrit ſpecialis objectio. Quia nempè, ſicut formalis, & ſpecifica diſtinctio ex parte formæ, ità numerica ex parte materiæ deſumitur; actus autem Volũtatis, ut moralis eſt, hoc eſt elicitus cum ſubjectione ad legem, non ſe habet, ut materia in genere moris; immò eſt jam formaliſſimè cõſtitutus moraliter: ergò non ex illo, ut ſic, ſed potiùs ex actibus externis, vel etiam ipſius Volũtatis in eſſe entis, & naturæ conſideratis; quomodo verè, ut materia, ſe habent, ſumi debet numerica diſtinctio; ac per conſequens, quotieſcumquè multiplex eſt actus externus, vel actus Voluntatis entitativè; multiplex erit quoque in genere moris.

Ad hoc autem dicitur, quòd objectio procedit ex falſo ſuppoſito; Non enim dicimus, quòd numerica diſtinctio actus moralis deſumatur ex actu Voluntatis, ut moralis eſt; hoc enim eſſet petitio principii. Quæritur enim, per quid, non ſolùm actus externus, ac potiſſimè ipſius Voluntatis habeat in genere moris, quòd ſit unus, vel multiplex numericè. Et dicimus, hoc penſandum eſſe ab unitate, & diſtinctione ipſius actus Voluntatis, non ut moralis eſt, quia hoc eſt, quod quæritur, ſed ab ipſo actu materialiter ſumpto, moraliter tamen judicato, ideſt non ſecundùm unitatem, vel diſtinctionem naturalem, ſed ſecundùm unitatem; & diſtinctionem, quam habet in morali eſtimatione. Et hæc de primo puncto.

Sequitur Summarium.

11. *Voluntatis actus moraliter diſcontinuatur per actum oppoſitum, vel retractationem.*

12. *Quotieſcumque actus non retractatus formaliter in ſe,*

Digitized by Google

ſe, aut virtualiter in ſuo effectu perſeverat, continuari cenſetur.

13. *Explicatur, & ſimul probatur aſſertio.*

14. *Inclinatio, & promptitudo remanens poſt retractationem non remanet per modum actus; ſed per modum habitus.*

15. *Sola naturalis, & involuntaria ceſſatio per ſe non ſufficit ad moraliter actum diſcontinuandum.*

16. *Non quælibet Voluntatis interruptio moraliter ipſum interrumpit.*

17. *Probatur, non eſſe neceſſariam formalem perſeverantiam ad Voluntatis moralem continuationem.*

18. *Sequeretur aliàs, quòd pluries quis peccaret in actuali ejuſdem peccati executione.*

19. *Item verba, tactus, oſcula non eſſent idem peccatum cum fornicatione contrà cõmunem ſententiam.*

20. *Licèt in ſomno non dicatur homo, actualiter peccare, poteſt dici continuò peccans per antecedentem, & ſubſequentem Voluntatem.*

21. *Immò poteſt dici etiam in ſomno actualiter peccans.*

22. *Ad minùs completivè, ſi non ſubſtantialiter, & primariò.*

23. *Non tamen per hoc ullatenùs augetur malitia.*

24. *Contrarium ſentientes minus benè docent, non eſſe neceſſariũ, hujuſmodi multiplicationem exprimere in confeſſione.*

25. *Neque Voluntaria ceſſatio ſufficit per ſe ad actum diſcontinuandum.*

26. *Mulier non diſcontinuat actum concupiſcentiæ, dum illi motus ipſe concupiſcentiæ diſplicet hic, & nunc, tanquam diſtractivus applicationis, quâ ſe ornare vult.*

27. *Quæ dicta ſunt, intelligi debent ex puris terminis ceſſationis, ſivè voluntariæ, ſivè involuntariæ.*

28. *Si in toto decurſu ceſſationis Voluntas nullo moveatur impulſu; etiam ſi poſtea ſtatim redeat, non videtur ſignum ità certum cõtinuationis.*

29. *Ceſſans Voluntariè ab actu poteſt hic, & nunc illum efficaciter velle, & ſolùm inefficaciter nolle.*

Q 11. Quo-

11. QUOAD ſecundũ punctum. Dico primò. Voluntatis actum diſcontinuari moraliter per actum oppoſitum, vel retractationẽ Voluntatis. Hoc indubium omninò eſt. Per actum enim oppoſitum, vel retractationem adeò præcedens actus trãſiit etiam moraliter, ut nullo modo ampliùs, nec moraliter perſeveret. Si ergò iterum quis ad priorem Voluntatem redeat, utique moraliter quoque novum, diſtinctumque actum eliciet, nec apparet, quomodò cum priori continuari moraliter poſſit.

12. Dico ſecundò quotieſcumque actus per oppoſitam Voluntatem non retractatus formaliter in ſe, aut virtualiter in aliquo ſuo effectu perſeverat, continuari cenſetur. Iſtam concluſionem docet Maſtrius diſput. 15. *de pec. q.* 4. *art.* 1. *num.* 66. Tunc actus Voluntatis moraliter interrumpi cenſetur, quoties, nec formaliter, nec virtualiter perſeverat; hoc eſt, cum nullus effectus aſſignari poteſt, in quo virtualiter, vel interpretativè manere cenſeatur.

13. Explicatur hoc. Intendit quis, inimicum occidere, gladio armatus exit ad quærendum illum, per viã incidit in hominem, qui ad aliud negotium ipſum diſtrahit, ſicque ad tale negotium applicatus, nihil interim ampliùs cogitat de homicidio, expleto autem tractatu, ad homicidii redit intentionem: certè hic phyſicè duos actus habuit volũtarios homicidii, unicum tamen moraliter, quia primus adhuc in negotiando moraliter perſeverare cenſetur in ſuo effectu, puta in gladio ad hoc præcinto, in itinere ad hoc incepto, & multò magis in prompta animi diſpoſitione ab ipſo actu relicta, quæ, licèt à ſuperveniẽte applicatione impedita actualiter animum ad homicidium non inclinaret, verè tamen in ſua virtute permanebat. Cujus evidens eſt ſignum, qnòd remoto applicationis impedimento, abſque novo motivo, vel impulſu ad priorem Voluntatem recurrit.

Idque confirmari poteſt ex communi Theologorum ſenſu, quò ad merendum,

ſatis-

Digitized by Google

ſatisfaciendum, immò, & ad Sacramenta conficienda, ſufficere docent virtualem intentionem; omnia enim iſta moralem, & voluntarium actum requirunt: evidens ergò eſt, voluntatis actum phyſicè non exiſtentem, ſed jam tranſactũ, perſeverare moraliter in ſui virtute, ac per conſequens, dum iterum Voluntas actualis redit, moraliter non cenſetur novus actus, ſed unus, & idem cum præcedenti, qui nunquam ceſſavit, immò ſemper moraliter perſeveravit.

14. Objicies tamen contrà iſtam concluſionem. Stat Voluntatis actum diſcontinuari moraliter, adhuc ejus virtute perſeverante, per actum enim oppoſitum, vel retractationem Voluntatis, ut in prima concluſione dicimus, omninò diſcontinuatur actus: Atqui poteſt adhuc virtus ejus perſeverare, teſte quotidiana experientia, quà poſt peccatorum pœnitentiam, conſtat, pluries in Voluntate remanere promptitudinem, & expeditam inclinationem ad illa, quod potiſſimum eſt ſignũ perſeverantiæ virtutis actus, ut hic dicimus. Falſa eſt igitur, quam tradimus regula, tunc cenſeri actum continuari moraliter, dum virtualiter in aliquo ſuo effectu perſeverat.

Reſpondetur ad hoc inprimis. Talem inclinationem, & promptitudinem remanere quidē poſſe poſt pœnitentiam, vel retractationem Voluntatis: non tamen per modum actus, ſed per modum habitus, qui ex multiplicatis actibus generatur, nec per unum actum oppoſitum ſtatim deſtruitur; undè, ut §. præcedenti notavimus ex Medina, cum virtute infuſa remanere poteſt habitus vitii oppoſitus, quidquid ſit, an remaneat cum formalitate habitus vitioſi, vel tantùm de materiali, hoc enim parùm refert. Quamvis ergò remanere poſſit Voluntas habitualiter inclinata, non tamen actualiter, cujus eſt ſignum, quòd abſque novo motivo, & impulſu non recurrit ad priorē intentionem, ſicut benè facit, dum retractata non eſt.

Sed admiſſo etiam, quòd abſque novo motivo recur-

rere poſſit, adhuc non cenſebitur actus præcedens retractatus moraliter perſeverare; quia talis diſpoſitio, & inclinatio à præcedenti actu relicta, poſt ejus retractationem non remanet ampliùs voluntariè, ſed omninò involuntariè, de materiali, ac naturaliter; undè potiùs dici poteſt virtus actus in eſſe naturæ, quàm in genere moris. Quando verò Voluntas retractata non eſt, immò vult, in affectu peccati perſeverare, cum talis inclinatio rationem Voluntarii retineat participatam ab actu, benè dicitur in ipſa, tanquã in ſui virtute, actus ipſe moraliter perſeverare.

15. Dico tertiò: ſolam naturalem, & involuntariam ceſſationem per ſe non ſufficere ad moraliter actũ diſcontinuandum; Hæc probatur ex præcedenti concluſione. Quotieſcumque perſeverat in homine virtus actus voluntarii, moraliter cenſetur actus ipſe perſeverare; at non ſufficit per ſe naturaliter, & involuntaria ceſſatio ad tollendam in homine virtutem Voluntarii actus: ergò non obſtante tali ceſſatione, virtus perſeverare poteſt, & in ipſa moraliter actus; ac proindè ceſſatio iſta per ſe non ſufficit ad ipſum actum diſcontinuandum. Conſequentia videtur bona. Minor patet experientia. Nam efficaciter, v. gr. intendens homicidium, & in ipſa Voluntate perſiſtens obdormiat; vix à ſomno excitatus ad priorem voluntatem redit; immò ſæpè contingit, ut vi concitatæ paſſionis quies ipſa non ſemel interrumpatur; quid ergò clarius, quòd illius Voluntatis virtus in homine perſeveret? Et quidem voluntariè; verè igitur in ipſa virtualiter perſeverat præcedens Voluntas. Quod & ampliùs infra explicabitur.

16 Major quoque admittenda, ni velimus concedere, quamlibet Voluntatis interruptionem, ipſam quoque moraliter interrumpere, ac multiplicare. Quod licèt ab Azorio *p.p. libr. 4. cap. 4. q. 4.* inter alios tribuatur S. Doctori loco ſupra citato ex 2. ſent. Et D. Antonino *p.2. tit. 5. cap. 1. §. 10.* Certè S. Thom. nil aliud aſſerit, quàm id, quod nos retulimus:

Digitized by Google

limus: ex quo non benè colligitur, mentem S. Doctoris eſſe, quamlibet Voluntatis multiplicationem peccata multiplicare; optimè ſiquidem intelligi poteſt de morali multiplicatione. Quod videtur explicare *p.* 2. *qu.* 72. *art.* 7. *ad* 3. ubi ait: *Peccatum cordis, & oris non diſtinguuntur à peccato operis, quando ſimul cum eò conjunguntur; ſed prout quodlibet horum per ſe invenitur*; Ly enim per ſe, denotare videtur tunc peccatũ cordis diſtinctum eſſe peccatum ab opere, quandò taliter in ipſo ſiſtit Voluntas, ut nullatenùs ampliùs ad opus tendat, quod non contingit, ſi ex involuntaria ſolùm, vel naturali ceſſatione interrumpatur, ut patet; Eodem prorsùs modò intellige D. Antoninum, ut ejus textum legens, facilè quoque intelligere poterit.

17. Ad rationem ergò redeamus. Si non ſufficit ad actum Voluntatis moraliter continuandum perſeverantia Virtutis ejus, neceſſaria erit perſeverantia formalis ejuſdem actus; ac per conſequens quælibet actus interruptio moraliter ipſum diſcontinuabit, ut dicebamus. Hoc autem ſtare non poteſt multiplici ratione. Nam de facto, ut ſupra tetigimus, & communiter admittitur; ad meritum ſufficit, quòd actus Volũtatis in virtute permaneat, licèt formaliter tranſierit, ut patet de recitante Divinum Officium, vel aliã quamcunque bonam exercente operationem, & aliquandò involuntariè ad alia diſtracto; non enim pro illo tunc, & mora talis diſtractionis deſinit eſſe meritoria talis operatio. Id verò aliter dici non poteſt, niſi quia præcedens actus moraliter in ſua virtute cõtinuari cenſetur; non enim, niſi actibus voluntariis, mereri poſſumus; Si ergo non continuetur actus ad minùs moraliter, neque meritum continuari poterit.

18. Deindè, quia ſequeretur aliàs, quòd pluries peccaret quis in actuali executione ejuſdem peccati; poſſet namque cõtingere, quòd dum aliquis, v. gr. actualiter furatur, pro aliqua mora Voluntas ad alia intenderet, ac diſtraheretur, & indè ad

furtum rediret, hoc autem ridiculum ſanè videtur.

19. Tùm demùm, quia in omnium ſententia actus, qui ex natura ſua ad unum ordinantur, & ſi realiter ſpecie quoque diſtincti ſint, in eſſe tamen moris unum ſpecie, & numero peccatum conſtituunt; putà verba, tactus, oſcula cum fornicatione, unum omninò peccatum ſunt. At nonnè in his omnibus plures Voluntatis actus realiter diſtincti contingere poſſunt? Poterit namque Voluntas oſculis, v. gr. taliter delectari, ut pro illo tunc nil cogitet Intellectus, nec proindè actualiter appetat Voluntas copulæ actũ. An ergo novum erit peccatum, dum Voluntas actualiter copulam vult? Hoc certè non videtur dicendũ; & abſque dubio tunc novus eſt actus Voluntatis; quotieſcumque enim Voluntas aliquid vult, quod ante actualiter nõ volebat, novum elicit actum. Debet ergò ſufficere omninò ad moraliter continuandum Voluntatis actum, quòd in ſua perſeveret virtute.

20. Sed objicies. Continuato actu voluntario peccati, continuatur ipſum peccatũ: ergò durante morali continuatione actus, homo actualiter continuò peccat. At dici non poteſt, quòd homo in ſomnis, v.g. actualiter peccet; ergò ad minùs per naturalem ſomni ceſſationem diſcontinuatur actus Voluntatis. Diſcurſus videtur bonus. Minor ſubſumpta, in qua poteſt eſſe difficultas probatur. Nam ad actualiter peccandũ requiritur actualis libertas, quà ſit in hominis poteſtate peccatum ipſum; nemo enim peccat in eò, quod vitare non poteſt, ſed non eſt in poteſtate dormientis retrahere, vel proſequi peccatum; dormiens igitur dici non poteſt actualiter peccare.

Ad hoc reſponderi poſſet in primis. Quòd licèt in ſomno non dicatur homo actualiter peccare, nihilominùs Voluntas peccati ſomnum præcedens, & illud ſubſequens, benè dici poteſt continuari, & homo ipſe continuò peccans; Et hoc ideò, quia tempus ſomni moraliter non computatur; undè per ſomni interjectionem

nem diſcontinuari non poteſt actus moraliter; nullum ſiquidē inſtans morale currit, in quò talis in ſua libertate non ſit; ac proindè actualiter non peccet, ſi in ipſo Voluntas peccati, vel in ſe formaliter, vel in ſua virtute perſeveret.

21. Vel ſecundò dici poteſt; Ad peccatum requiri, & ſufficere actualem libertatem, ſivè in ſe, ſivè in alio; Ut enim communiter aſſerunt Theologi, ad peccatū non requiritur voluntarium directè, & in ſe, ſed ſufficit voluntarium indirectè, ſivè in alio, puta in cauſa: ità pariter ſatis eſt, quod ſit liberum in eò, in quo eſt voluntarium. Cum ergò in dormiente remaneat virtus prioris actus, & quidem voluntariè Voluntate ipſius actus; pariter liberè libertate actus talis vis in eò perſeverat. Nequè ad hoc opus eſt, quòd ipſa coſummatio peccati ſit hic, & nunc in poteſtate peccantis; hoc enim requiritur ſolùm ad liberum, & voluntarium in ſe; ad voluntarium verò in cauſa ſufficit, quòd illud, in quò eſt voluntarium, fuerit in poteſtate peccantis. Ut patet de pollutione in ſomnis, accidente ex voluntaria cauſa, quæ certè dum contingit non eſt in poteſtate patientis, quia tamen fuit in ejus poteſtate cauſa, ipſa pollutio, dicitur voluntaria, libera, & peccaminoſa, non in ſe, ſed in cauſa.

22. Vel deniquè tertiò dici poteſt. Quòd homo in ſomnis non poteſt dici quidem, peccare, actualiter primariò, & ſubſtantialiter; benè tamen completivè: Etenim peccatum quòad ſubſtantiam cōmittitur in primò Volūtatis actu, & ad hoc requiritur omninò, quòd actualiter, & formaliſſimè liber ſit peccans, in ejuſque poteſtate actus peccati; cōplementum verò nō eſt neceſſe, quòd ità formaliter ſit liberum, & in poteſtate peccantis, ſed ſufficit, quòd ſit liberum in antecedenti Voluntate; patet namque; v.g. non eſſe ampliùs in poteſtate ſagittarii poſt emiſſam ſagittam, illam retrahere, nè occidat, & tamen ipſa occiſio peccatum eſt Sagittarii, non quidem novum, ſed complementū prioris actus,

quò

quò voluit occidere, quippè in ejus poteſtate fuit, & cum quo ipſa occiſio non ponit in numero.

23. Verum tamen eſt, quòd cum hujuſmodi complementũ, & annexa voluntaria, & libera, & conſequenter bona, vel mala non ſint, niſi virtute actus voluntatis, de ſe bonitatem, vel malitiam non augent, niſi ſimul augeatur, vel intendatur actus Voluntatis; undè per pollutionem in ſomno accidentem, non additur major malitia, quam habuit actus, quò quis Voluntariè cauſam poſuit pollutionis, & ſic pariter, licèt in ſomno continuetur peccatum, non augetur ejus malitia toto illo tempore, cum non poſſit in eò actus Voluntatis intendi, nec ipſi aliquid addi; cum neque formaliter in ſe, ſed tantùm virtualiter perſeveret; eò, vel maximè quòd, ut in prima ſolutione dictum eſt, illud tempus moraliter non computatur; ac per conſequens moraliter, neque augetur ipſius actus duratio.

24. Adverto inſuper, quòd aſſerentes, per hujuſmodi ceſſationem diſcontinuari, ac perindè multiplicari peccatum; docent nihilominùs, in confeſſione neutiquam eſſe neceſſarium, exprimere, quot vicibus fuerit diſcontinuatum, verum ſufficere, ut exprimatur tempus, in quò perſiſtit in peccato. Quod certè in hac ſententia, neſcio, quomodò abſolutè poſſit affirmari; cum habeamus ex Tridentino, peccatorum numerum neceſſariò exprimendum in confeſſione; Si ergò in eorũ ſententia plura ſunt numero peccata, ipſorum numerus exprimi debet eò prorſùs modo, quò numerus aliorum peccatorum, ità ut, ſi morali diligentia inveniri poſſit certò, ità omninò exprimatur; alias plùs, minuſvè; ut de cæteris peccatis.

25. Dico quarto: Neque voluntariam ceſſationem ſufficere per ſe ad moraliter actum diſcontinuandum. Iſta concluſio, licèt à pluribus negetur, etiam ex admittentibus præcedentem, ut à Maſtrio loc.cit. evidenter nihilominùs eâdem ratione cõcludi videtur. Nam quandocumquè actus in ſua vir-

virtute perſeverat, actus ipſe moraliter perſeverare, & continuari dicitur, ut probatum eſt: at non obſtante voluntaria ceſſatione, actus in ſua virtute perſeverare poteſt; ergò voluntaria ceſſatio non eſt per ſe ad illum diſcontinuandum ſufficiens. Minor probatur. Potiſſimũ ſignum, quòd actus in ſua virtute perſeveret eſt: cùm remoto interruptionis, vel diſtractionis impedimento, Voluntas ad ipſum abſque indigentia novi motivi recurrit; ſed ità contingere poteſt non obſtante voluntaria ceſſatione; puta, ſi quis ad fornicandũ pergens recordetur alicujus negotii magni momenti, decernatque, priùs tale negotium explere, & poſtmodùm fornicationem proſequi; immò, etſi negotium peragendo, ipſi diſpliceat, quòd pro illo tunc à fornicationis cõcupiſcentia diſtrahatur ab applicatione negotii; quo tamen expleto, intendit, & defacto abſque alio motivo ad fornicationem redit. Quis dubitet, hunc voluntariè omninò ceſſaſſe ab actu fornicario Voluntatis?

Quòd autem nihilominùs perſeveret actus in ſua virtute, conſtat non ſolùm ex eò, quòd expleto negotio, de ſe Voluntas ad ipſum recurrit; verùm quia talis vult expreſsè in affectu, & diſpoſitione ad actum perſeverare, licèt nolit hic, & nunc ad actum exire; Sicut v. gr. ſi Mulier præparando, & ornando ſe, ut aptiùs ad amaſium accedat, ex impetu concupiſcentiæ ab ornatus applicatione diſtraheretur; ac perindè ipſi talis concupiſcentiæ motus diſpliceret hic, & nunc, tanquàm impeditivus meretricii ornatus; quis unquam dicat, ipſam diſcontinuaſſe actum concupiſcentiæ per talem voluntariã ceſſationem inter ornandum?

26. Neque dicas. Ità eſſe in hoc ſecundo caſu, quia, cùm ea intẽtione Mulier ornet ſe, ut amaſio placeat, in ipſa ornandi actione verè perſeverat principalis intentio, non verò in primo caſu, cùm negotium omninò diſparatè ſe habeat ad actũ fornicationis. Nam licèt hoc totum verum ſit, non ideò Mulier ceſſans vo-

luntariè ab actu concupiſcētiæ, dicitur, ipſum adhuc moraliter continuare, quia ipſa ornandi actio de ſe ad concupiſcentiam ordinatur; defacto enim, ſi priorem Voluntatē retractaret, omninò actus diſcontinuaretur. Tota ergò ratio moralis continuationis eſt, quia prior Voluntas virtute perſeverat, licèt formaliter ceſſet. Cùm ergò non minùs perſeveret Voluntatis virtus in primo caſu, nihil obſtat continuationi actus, quòd applicatio ad illum diſparatè ſe habeat.

27. Notandum verò, quòd conſultò in his duabus ultimis concluſionibus appoſita eſt illa particula, per ſe, intendimus enim, quòd ſolummodò ex puris terminis ceſſationis, ſivè Voluntariæ, ſivè involuntariæ, actus moraliter non diſcontinuatur, cum quò tamen ſtat quòd ex alio capite diſcontinuari poſſit. Et quidem tunc, quandò ex ceſſatione, vel diſtractione ceſſaret in Voluntate proxima, & expedita inclinatio ad actum; neque circa hoc aſſignari poteſt certa regula, ſed totum ex ipſius operantis diſpoſitione penſandum eſt. Contingit namque multoties, quòd Voluntas adeò tenaciter fixa eſt in affectu, & appetitu objecti, ut etiam per notabile tempus ad extranea diſtracta, ſponte ad ipſum recurrat; aliquando verò ex levi diſtractione taliter ipſum deſerat, ut niſi ex novo motivo, & impulſu, illud non appetat.

28. Regulariter tamen loquendo, puto, quod tunc cenſeri debeat continuata Voluntas in ſua virtute, quando, non ſolùm expleto negotio, vel diſtractione, ſpontè, ac de ſe ad priorem intentionem recurrit; verùm etiam, cùm inter agendum aliquali motu excitatur; Si verò in toto negotii decurſu nullo moveatur impulſu, etiam ſi poſt negotii explicationem ſtatim redeat, non videtur ità certū continuationis ſignum præcipuè ſi notabilis, & diuturna fuerit diſtractio: Experimur namque multoties, quod ex quadam ſubita excitatione memoriæ, fertur Voluntas in objecta jàm à tempore multo, nec appetita,

Digitized by Google

tita, neque cogitata. Quarè hoc prudentum judicio potiſſimùm relinquendum eſt.

29. Objicies contrà iſtã concluſionem. Ceſſans voluntariè ab actu hic,& nunc, ipſum non vult: ergò ſi virtus ejus perſeveret, involuntariè perſeverat, ac per conſequens moraliter etiam diſcontinuatur. Conſequentia patet; antecedẽs quoque videtur certùm: Nam de facto, ut dictum eſt, hic, & nunc diſplicet ipſi, non ſolùm actus, verùm etiam concupiſcentia, & inclinatio ad illum, ergò ipſum abſolutè non vult.

Reſpondetur, quòd ceſſans voluntariè ab actu, modò Voluntatẽ nõ retractet, ſed velit in affectu perſiſtere, ut in allatis exemplis; ineſficaciter quidẽ hic, & nunc ipſum non vult, ſed abſolutè, & efficaciter vult; Sic pariter ejus concupiſcentia, licèt illi diſpliceat hic,& nunc quatenùs impeditiva præſentis applicationis;abſolutè tamen ipſi placet,illamq;vult. Hæc eſt enim differentia inter efficacem, & inefficacem Voluntatem, quòd efficax executiva eſt, ac electiva mediorum ad finem intentum conducentium; Inefficax verò minimè. Cùm ergò talis,media non eligat impeditiva concupiſcentiæ, & inclinationis ad actum, puta Voluntatem retractando; immò in ipſa perſiſtere velit; inefficaciter ſolùm,& per noleitatem quandam ipſum non vult; verè tamen abſolutè, & efficaciter vult. Sicut Mercator nollet quidẽ projicere merces in Mare,& non niſi cum magna projicit diſplicentia; abſolutè nihilominùs, ut vitam ſalvet, vult, & voluntariè projicit.

Subſequitur Summarium.

30. *Unicus Voluntatis actus eſt moraliter multiplex, dũ æqualiter tendit ad plura objecta per ſe integra.*

31. *Si non æqualiter omnia reſpiciat, unus erit actus etiam moraliter, licèt cum bonitate, vel malitia multiplici.*

32. *Sola bonitas, vel malitia primariò ab actu reſpecta eſſentialis eſt.*

33. *Volens furari, ut fornicetur, unum committit peccatum; procedens autèm ad furti, & fornicationis executio-*

cutionem duplex omninò.
34. *In tali caſu eſt duplex actus Voluntatis, moraliter nedùm, ſed realitèr, formalitèr ad minùs, ſi non entitativè.*

30. CIRCA tertium punctum. Dico. Tunc unicum actum Volũtatis multiplicẽ eſſe moraliter, quandò æqualiter tendit ad plura objecta per ſe integra, hoc eſt, quorum unum non ſe habeat, ut pars vel complemẽtum alterius; neque unum ad aliud ordinetur, neque omnia ſimul ad unũ aliquid, & hoc quidem, non quia numerica diſtinctio, vel unitas actus moralis, ex numerica unitate, vel diſtinctione objectorũ formaliter ſumi debeat, ut ait Azorius *p.p.lib.4.cap.4. q.* 3. Sed quia, cùm ſingula hujuſmodi objecta de ſe petant completum Voluntatis actum, omnia ſimul plures completos actus ex poſtulant. Si ergò ad omnia unico actu feratur Voluntas æqualiter; talis actus pluribus eſt æquivalens; ac perindè moraliter cẽſetur multiplex, & cum multiplici adæquata bonitate, vel malitia. Quod ſatis convincitur ex allato exemplo ſuprà numero tertio.

31. Si verò non æqualiter omnia objecta reſpiciat, unus erit numero actus, etiã moraliter, cum una eſſentiali malitia, & multiplici accidentali. Quod patet ex eo, quòd omne adveniens rei jam completè in ſuo eſſe cõſtitutæ, & individuatæ, non poteſt ad illam ſe habere, niſi ut accidens illi ſuperadditum; at per primam bonitatem, vel malitiam ab objecto primariò inſpecto, jam actus eſt completè in ſuo eſſe conſtitutus, & quidem in individuo; non enim forma poteſt actuare in abſtracto, ſed quod ponitur in re, in individuo ponitur: ergò bonitates, vel malitiæ à ſecundariis objectis, & minùs principaliter inſpectis omninò accidentales erunt.

32. Nec dici poteſt, quòd tales bonitates, vel malitiæ, quamvis adveniant actui jã individuo ſecundùm unam virtualitatem, adhùc tamen dici poſſunt eſſentiales, & primariæ ejuſdem actus ſecundùm diverſam virtualitatem

tatem

tatem, cùm ſit actus virtualiter multiplex.

Non inquam hoc dici poteſt; Nam tales moralitates nullo modo eſſentialiter ſe habere poſſunt ad actum, etiam ſecundùm diverſam formalitatem, ac virtualitatem; Quod enim eſt eſſentiale, omninò principaliter, & primariò ad rem ſpectat; hujuſmodi autem bonitates, vel malitiæ abſolutè ſecundariò, non principaliter inſpiciuntur ab actu, ut ſupponimus; Et ſic nullo modo ad ipſum eſſentialiter ſpectare poſſunt. Cùm verò nihil individuetur, niſi in ſua eſſentiali ſpecie conſtitutum, nullatenùs per tales bonitates, vel malitias novam individuationem actus recipere poteſt; ac per conſequens nec numero multiplicari.

33. Objicies nihilominùs. Volens, v. gr. furari, ut fornicetur, duplex committit peccatum, & tamen non æqualiter duo reſpicit objecta, ſed unum primariò, aliud ſecundariò, & ratione alterius: ergò ut Voluntatis actus ſit moraliter multiplex, non eſt neceſſe, quòd plura objecta reſpiciat æqualiter; ſed ſufficit, quòd plura ſint objecta de ſe integra, & adæquata. Major, in quā poteſt eſſe difficultas, probatur evidenter. Nam talis defacto vi prædicti actus Voluntatis continuati uſque ad conſummationem furti, & fornicationis, duo peccata diſtincta committit; non enim rationabile videtur cōtrarium; at hoc eſſe non poteſt, niſi etiam in Voluntate ſit duplex peccatum, immò principalitèr: ergò vera eſt propoſitio, ac per conſequens id, quod ſequitur.

Reſpondetur ad hoc ex Medina *p.2. q.18. art.3. & 4.* negando abſolutè majorem; ad cujus probationē, in primis negatur ſuppoſitū, quòd ſcilicèt, continuato prædicto actu uſq; ad furti, & fornicationis conſummationē, vi ſolius dicti actus talis furetur, & fornicetur; talis namque actus eſt electionis, ut patet, eſt enim de medio in ordine ad finem; electio autem, neceſſariò ſupponit finis intentionem, cujus virtute movetur Voluntas ad eligenda media. Non ergò poteſt quis, velle furari

ad fornicandum, niſi priùs fornicationē intendat. Conſtat autem, quòd actus intentionis, & electionis duo actus diſtincti ſunt; non moraliter ſolùm, verùm & in eſſe naturæ. Itaque talis, furando, & fornicando, duo peccata committit, quia duplici, non externo ſolùm, ſed & Voluntatis actu primariò duo integra objecta reſpicit; fornicationem quidèm actu intentionis, furtū verò actu electionis.

34. At fortè dices. Poſſe quempiam, eodem naturali actu ſimul velle fornicationem, & furtum propter illam; non enim implicat, Voluntatem ſimul appetere plura objecta inter ſe ordinata, vel quodammodo in unum congregata. Tunc ergò iſta Voluntas continuata uſque ad furti, & fornicationis effectum duplex erit peccatum, & objecta non æqualiter primariò, ſed unum primariò, aliud ſecundariò volitum.

Reſpondetur, Quòd licèt Voluntatis actus formaliter diſtincti poſſint aliquando in eadem entitate adunari, ità ut unus entitativè ſit actus, duplex autem formaliter, puta dùm quis finem ſimul in ſe vult; & illum per media efficaciter aſſequi; tunc enim volitio, & intentio in eodem materiali actu coincidunt. Et ſimiliter eodem actu conſentire, & eligere medium: immò etiam electio medii formalitatem intentionis habere in ordine ad aliud medium; putà electio furti ad fornicandum, habere poteſt rationem, & formalitatem intentionis, quatenùs movet Voluntatē ad eligenda congrua media ad furandum; Non eſt fortè adeò certum, intentionem unius finis, & electionem medii ad ipſum conducentis in eodē actu materiali poſſe adunari.

Sed quia nolumus de hoc diſputare; admiſſo caſu, dicimus; quod tunc talis actus non ſolùm moraliter, ſed realiter formaliter, ſi non entitativè, duplex erit; & utrumque objectum primariò ſecundùm diverſam formalitatem reſpiciet. Et quidem prioritate ſaltèm naturæ ad fornicationem terminabitur primariò per formalitatē intentionis; ac deindè

per

per formalitatem electionis pariter primariò ad furtum. Intentio namque finis eſt vera, & realis cauſa, realiter movens ad mediorum electionem.

Sequitur Summarium.

35. *Proponens, tota die Veneris comedere Carnes, toties peccat novo peccato, quoties comedit, non autèm perſiſtens in odio, niſi fortè odii Voluntas moraliter diſcontinuetur.*

36. *Idem dic de rem alienam detinente, vel de ordinato in Sacris, non emiſſo Caſtitatis voto, & ſimilibus.*

37. *Quòd ſemper inſtet præceptum, ſolùm infert, quòd ſemper quis peccet, non autē ſemper novo peccato.*

38. *Sicut unicus actus plura implere poteſt præcepta, ità unicus plura tranſgredi.*

39. *Immò plura præcepta circa idem omninò obiectum non inducunt plures obligationes, ſed unam numero.*

40. *Cauſa de ſe ſufficiens, abſque ullo virtutis detrimento impediri poteſt, nè producat effectum, per hoc ſolùm, quòd productum inveniat.*

41. *Quarè duplex præceptum ejuſdem rationis inducere poſſit duplicem pœnam, & non duplicem culpam.*

42. *Duplex Præceptum non poteſt inducere duplicē pœnam totalem, ſed partialem: ità dici poſſet inducere duplicem culpam, quaſi partialem.*

43. *Pluralitas præcepti auget culpam, non autèm notabiliter.*

44. *Duplex præceptum inducere poteſt duplicem pœnam ejuſdem rationis, quantùm ad vim coërcitivam, non quantùm ad effectum.*

35. ALIQUÆ ſunt demùm objectiones diluendæ contra hucuſque traditam doctrinam, quas conſultò diſtulimus; faciliùs enim ſolvuntur ex dictis. Objicies ergo primò ad probandum, quamcunque multiplicitatem actus Voluntatis multiplicare actum, quoad moralem bonitatem, vel malitiam. Si quis odio habens inimicum pluries iteret actum odii, toties, quoties peccat, etiamſi ſemper intendat, ipſum odium continuare, & in illo per-

perſiſtere. Sicut proponens per totum diem non abſtinere, ſed comedere Carnes in die Veneris, toties peccat novo peccato, quoties comedit ergo? &c.

Reſpondetur, negando abſolutè antecedens, quod licèt à pluribus admittatur, neſcio tamen, quà ratione, niſi fortè intelligant, toties, quoties moraliter diſcontinuatis actibus iteratur odiũ. Ad inſtantiam negatur paritas; magnum ſiquidèm eſt diſcrimen. Nam quælibet comeſtio eſt de ſe integrum, completum, & adæquatum objectum Voluntatis, ac proindè, licèt unico actu ad omnes comeſtiones feratur Voluntas, actus ille moraliter eſt multiplex: Sicut ſi quis unico Voluntatis actu vellet, quinquies, vel decies cùm eadem fœmina fornicari, quinque, vel decem committeret peccata, cæterùm in odio unum penitùs, & idem eſt objectum, & cõſequenter, exiſtente unitate morali actus per continuationem, nòn eſt, undè moraliter multiplex cẽſeri poſſit.

36. Idem omninò dici debet in ſimilibus caſibus; putà in detentione rei alienæ, detinens enim continuè peccat, quòad uſque non reſtituat, ſed non ſemper novo peccato, durante in ipſo morali continuatione actus, ut explicatum eſt. Idẽ de ordinato in Sacris, non emiſſo caſtitatis voto, quod præcipit Eccleſia Latina, cõtinuè quidẽ peccat uſque dum emittat, eodem tamen continuato peccato, ſi Voluntas cõtinuata perſeveret.

37. Nec aliquid obſtat, quod opponunt, videlicèt, ſemper inſtare præceptum emittendi votum, reſtituendi, vel deponendi odium. Nam ſi hoc valeret, ſequeretur, quòd unica comeſtione carnium in die prohibita tot quis peccata committeret, quot ſumeret buccellas, quia ſemper inſtat præceptum abſtinendi, quod ſemper comedens tranſgreditur, & ſic de ſingulis; quod planè ridiculum videtur. Quòd ergò ſemper inſtet præceptum, nil aliud facit, niſi quòd ſemper talis peccet; non verò ſemper novo peccato, niſi novum eliciat actum.

38. Ex

38. Ex quibus patet ad argumentum, quod objici poſſet ad probandum, præceptorum multiplicationem ſaltèm numero multiplicare peccata. Ubi enim eſt diſtincta tranſgreſſio, ibi eſt diſtinctum peccatum; ſed ubi ſunt plura præcepta, ſunt plures tranſgreſſiones, quia ſunt plures obligationes, tranſgreſſio autē nihil aliud eſt, quàm contraventio, vel omiſſio obligationis.

Sed reſpondetur. Quòd ſicut unicus actus plura implere poteſt præcepta, ità unicus plura tranſgredi; & ſicut unus actus implens duplex præceptum ex eodem motivo non habet duplex meritum, ità nec unus actus duplex tranſgrediens præceptum duplex habet demeritum, vel malitiam: Cujus multiplex adduci poteſt ratio. Prima quidem. Nam, ut ſæpè diximus, moralitas in ordine ad legem conſiſtit; benè autem poteſt idem ordo ad plures terminos materiales terminari, ut patet in relatione quoque prædicamentali; puta eadē paternitas ad plures filios. Si ergò iſta præcepta purè materialitèr diſtinguantur, eundem numero ordinem terminare poterunt.

Deindè, quia talia præcepta unicam numero menſurabilitatem important, & unam numero rectitudinē; nec enim magis eſt rectus, & bonus actus ex eo, quòd pluribus præceptis imperatur. Sicut non magis artificioſum eſt opus ex hoc, quòd pluribus regulis idem omninò dictantibus coaptetur. Demùm, quia ut dictum eſt, numerica diſtinctio ex materiali, & ſubjecto ſumi debet, quod in moralibus eſt actus; præcepta verò ex parte formalis ſe tenent. Undè ex ipſorum diſtinctione ſpecifica potiùs, quàm numerica diſtinctio moralium actuum ſumenda eſt, de quà jàm ſuprà.

39. Vel negari poſſet abſolutè, plura præcepta circa idē omninò objectū plures inducere obligationes. Et ratio eſt evidens. Obligatio ſiquidem nil aliud eſt, quàm neceſſitas quædam, quà exigit actus modum à lege propoſitum ad ipſum regulandum, & rectificandum; ubi ergò modus non additur, &

rectitudo, neque nova neceſſitas, & obligatio. Indigens enim, v. gr. uno denario, unam numero neceſſitatem habet, ſivè neceſſitas illi ab uno, vel pluribus inducta fuerit.

40. Neque huic obſtat, quòd unumquodque præceptũ de ſe potens eſt, obligationem inducere, nec amittit veram Præcepti rationem, & virtutem per hoc, quòd aliud præceptum inveniat. Nam licèt hoc totum verum ſit, nihil convincit. Benè ſiquidem poteſt cauſa de ſe ad producendũ effectum ſufficiens abſque ullo ſuæ virtutis detrimento impediri, nè illum producat, ex hoc ſolùm, quòd jã productum inveniat; ut innumeris patet exemplis. Ignis enim quilibet de ſe materiã ignire valet, & non præſtat ſi jam ignitam invenit. Sacerdotes plures verba conſecrationis proferentes habẽt omnes virtutem conſecrandi, & nihilominùs, qui primus verba profert; ſolus conſecrat, & hujuſmodi.

41. Sed inſtabis adhuc. Præceptum non minùs habet vim obligandi ad culpã, quàm ad pœnam; ſed duplex præceptum ejuſdem omninò rationis poteſt inducere duplicem pœnam, etiam ejuſdem rationis, puta duas excommunicationes; ergò, & duplicem culpam.

Reſpondetur in primis. Quòd licèt quantùm eſt ex parte præcepti, & præcipientis, eadem ſit vis obligandi ad culpam, & ad pœnam; valdè tamen eſt diſpar ratio ex parte peccantis, & puniti: nam ad pœnam ſufficit actio ipſius præcipientis, nec requiritur Voluntas puniti; immò contrà, & omninò præter ejus intentionem eſt pœna, ut pœna, de cujus ratione eſt, quòd ſit contraria Voluntati, ut docet S. Thom. *p.2. q.46. art.6. ad 2. & alibi*; undè non requirit actionem ex parte puniti, ſed ſolùm ex parte punientis; & ſic, ſi duplex ſit punientis actio, duplex erit punitio, & pœna. Cæterùm in culpa requiritur omninò, immò principaliſſimè actio ipſa peccantis, ità ut præceptum non ſe habeat, niſi per modum termini extrinſeci, quem tranſgreditur peccans; undè ſi una tantùm

tùm ſit actio peccantis, una tantùm erit culpa cõtrà duplex præceptum.

42. Reſpondetur ſecundò. Quòd duplex præceptum circa idem, non poteſt inducere duplicem pœnam totalem, ſed ad ſummum partialem, ut enim ait S. D. *2. 2. q. 39. art. 4. ad 3. & q. 99. art. 4. ad 2.* Unius peccati eſt tantùm una pœna totalis, & adæquata; multiplicatur autem pœna, quandò una non ſufficit ad corrigendam culpam; ſi enim una ſufficeret, injuſtè altera infligeretur. Quarè dùm plures pœnæ infliguntur, partialiter ſe habent; ità ut ex ipſis una totalis, & adæquata pœna reſultet. Et ſic poſſet etiam admitti, quòd aliquo modo duplicis præcepti tranſgreſſio, duplex quoque ſit culpa, quaſi partialis, unam totalem integrans.

43. Præcipuè cùm in ſententia Cajetani, & aliorum, pluralitas præcepti gravitatem augeat culpæ, etſi non ità notabilitèr, ut ſit neceſſe, in cõfeſſione explicare.

44. Tertiò demùm reſpondetur, quòd licèt duplex præceptum inducere poſſit duplicem pœnam ejuſdem rationis, quantùm ad vim coërcitivam, non tamen quantùm ad effectum; duplex enim excommunicatio ejuſdem rationis unum tantùm effectum pœnalem cauſat; quia eiſdem privat bonis, nec aliquo privat una præ alia. Et hoc ideò, quia ſecunda jàm invenit ſubjectum privatum per primam omni bono, quo poſſet privare. Ità paritèr, licèt duplex præceptum duplicem habeat vim obligandi ad culpam; non tamen ad duplicem culpam in effectu; quia ad eandem culpam utrùmque obligat, ſi ejuſdẽ ſit rationis. Undè retorqueri poſſet argumentum. Sicut duplex præceptum ejuſdem rationis pœnam ejuſdẽ rationis inferens, non niſi unicam pœnam in effectu ponit; ità pariter neque ad duplicem, ſed unam culpam obligare poterit in effectu.

CAPUT V.

De Specie Moralitatis, quæ Malitia dicitur.

§. I. *Quid ſit Malitia Moralis.*

SUMMARIUM.

1. *Malitia moralis definitur, quòd ſit privatio rectitudinis debitæ.*
2. *Rectitudo eſt adæquata conformitas ad rationem, & legem.*
3. *Duplex eſt Malitia, & malum, ſcilicèt malum abſolutè, & privativè, & malum alteri, ſeù reſpectivè.*
4. *Moralis malitia formalitèr conſiſtit in ordine diſſonantiæ, cui annexa eſt privatio debitæ rectitudinis.*
5. *Diſtinctio inter malum ſimpliciter, & ſecundùm quid non eſt commentitia.*
6. *Gratis aſſeritur, ſine ullo fundamento, malum morale appellari malum ſecundùm quid.*
7. *Diſtinctio malitiæ privativæ, & poſitivæ habetur expreſſè Hieremiæ 2.*
8. *Aptè SS. PP. peccatum explicarunt per privationē, tanquàm per magis notum.*
9. *Concilia multotiès per poſitivum explicant.*
10. *Item quoque Sancti Patres.*
11. *Probatur ratione, formale peccati conſtitutivum, eſſe ordinem diſſonantiæ.*
12. *Confirmatur à ſimili.*
13. *Argumentum ſumptum à divina cauſalitate ab adverſariis quoque ſolvendū eſt.*
14. *Solvitur argumentum idem.*

1. EX duabus Moralitatis ſpeciebus, quòad bonitatem ſufficiant, quę hucuſque dicta ſunt; in iſto capite aliqua ſpecialitèr de malitia cōſideranda occurrunt relictis pluribus, quæ minùs utilia videntur ad intentum noſtrum, quæquæ potiùs Metaphyſicam ſpeculationem, quàm Moralē praxim ſapiunt. Et primò ſe offert. Quidnam ſit iſta mo-

moralis malitia? Cùm autē malum, ut ſic, nil aliud ſit, quàm privatio boni: Privatio, inquam, non ſimplex carētia, hoc eſt privatio formę, perfectionis, & bonitatis debitæ privato; ſi enim debita non eſſet, ejus privatio non eſſet malum, v. gr. in lapide malum non eſt carentia viſus. Hinc malitia moralis aliud eſſe non videtur, quàm privatio boni moralis: Ex quo communitèr definitio moralis malitiæ colligitur. Quòd ſit privatio rectitudinis debitæ in eſſe, in quà cōſiſtit bonitas moralis.

2. Rectitudo namque dicitur, quaſi recta Inclinatio, Tendentia, & Propenſio ad præfixum terminum; ſicut linea recta dicitur, quæ nulla obliquitate, vel ambitu ad ultimum uſque punctum protenditur; Via recta, quæ ad metam, ſeù terminum directè ducit, nec ab eò per ullas ambages, vel circuitus deflectit. Sic igitur in humanis actionibus rectitudo eſt adæquata conformitas ad rationem, regulam, & legem, quà actio ipſa directè ad Statutū, & præſcriptum legis, & rationis in debitum tendit objectum; ità ut in nulla circunſtantia à præſcripto legis deviet, vel deflectat, & ſic actio bona eſt, ac per conſequens mala, ſi hac rectitudine careat. Nihil ergò videtur malitia, niſi privatio debitæ rectitudinis.

3. Hoc non obſtante, magna eſt difficultas inter Theologos, an verè moralis malitia formaliter in hac privatione conſiſtat; an potiùs in aliquo poſitivo, cui talis privatio annexa ſit? Quam difficultatem fusè in tractatu *de Peccatis ad q. 72. p. 2. S. Doct.* diſcuſſimus; & hic libenter penitùs omitteremus, tanquàm purè ſpeculativam; quia tamen ab ejus reſolutione plurimùm pendet ſpecifica Peccatorū diſtinctio, cogimur, vel ſummis labiis, quà poterimus brevitate, delibare. Pro quo. Notandum eſt, malum, ſeù malitiam duplicē eſſe, aliud enim eſt malum abſolutè, & in ſe, aliud malum reſpectivè, & in ordine ad aliud. Primùm certè nihil eſſe poteſt, quàm privatio; cùm enim bonitas ſit impræſcindibilis ab entitate,

te, quodcunque ens eſt, bonum eſt, undè, & dicitur malum ſimpliciter, & abſolutè privativum. Secundū verò abſolutè, & in ſe bonum eſt, quia entitas eſt, malum tamen alteri, quia illi diſconveniens, & repugnans, undè, & dicitur malum ſecundùm quid, & contrariè.

Quia verò nil eſt alteri diſconveniens, repugnans, & malum, niſi in quantùm illud privat aliqua ſua perfectione, & bonitate; quod enim alteri non nocet, nec aliquid aufert, illi diſconveniens nō eſt, nec repugnans, ſed vel conveniens, vel diſparatè ſe habens. Hinc eſt, quòd etiam hoc ſecundùm malum privationem habet annexam, immò formaliſſimè illam importat; ità ut malum intelligi nequeat, niſi cum reſpectu, & connotatione ipſius privationis.

Cæcitas v. gr. in homine abſolutè, & ſimpliciter malum eſt, quia in ſe nihil eſt; ſed pura viſionis privatio. Ægritudo autem nō eſt malum ſimpliciter, & abſolutè privativè, ſed ſecundùm quid, & contrariè, quia in ſe non eſt pura privatio, ſed entitas quædam poſitiva, puta qualitas, & diſpoſitio humorum, quæ quia privat hominem debita ſibi humorum diſpoſitione, ac temperie, illi diſconveniens, & mala eſt, nec mala eſſet, niſi hanc privationem afferret.

4. Dico igitur; licèt moralis malitia indiſpenſabiliter ſecum afferat, & formaliter connotet privationem debitæ rectitudinis, non tamen in illa formaliter conſiſtit, ſed in ordine diſſonantiæ ad legem, & rationem. Quòd malitia moralis privationem importet, adeò clarum eſt, ut probatione non egeat.

Quòd autem in ipſa formaliter non conſiſtat, in quo eſt difficultas, videtur expreſſa D. Thom. ſententia innumeris penè locis; ac præcipuè 3. cont. *Gen.* cap. 9. ait inter cætera. *Nec malum, ſecundùm quòd eſt differentia ſpecifica in Genere moralium, importat aliquid, quod ſit ſecundùm eſſentiam ſuam malū, ſed aliquid, quod ſecundùm ſe eſt bonum, malum autem homini, in quantùm privat ordine rationis; quod eſt hominis*

bonum

bonum. Idem docet *p.p.q.*48. *art.* 1. *ad* 2. Et clariùs explicat q. 1. de malo art. 1. ad primum, & infrà.

5. Ex quibus liquidò apparet, diſtinctionem inter malum ſimpliciter, & ſecũdùm quid, & morale, non eſſe fictam; & commentitiam, ut cùm Vaſquez, & aliis ait Maſtrius in 2.diſp.6. *de Pec. q.* 1. *art.* 1. neque à Cajet. excogitatam, cùm illã, ut videre eſt locis citatis, expreſsè doceat S. Doctor, quem ipſi,aut non legerunt, aut intelligere noluerunt.

6. Gratis quoque omninò cùm Suar. diſp. 99. *Met.* Sect. 1. n.16. idẽ aſſerit Maſtrius, ſine ullo prorsùs fundamento,malum morale appellari malum ſecundùm quid, & non ſimpliciter. Ut enim notat vocabulum ipſum, omnium malorum maximum eſt malum ſimpliciter, quam appellationem convenientiùs multò meretur morale malum; Cætera namque mala naturalia in ejus comparatione longè minora ſunt. Quod certè non dicerent, ſi advertere vellent, nos idem malum morale in genere quoque mali ſimpliciter conſtituere, cùm ipſi privationem adjunctam aſſeramus.

Quòd ſi adhuc velimus dicere, morale malum, etiã præciſa privatione illi adjũcta, excedere in immenſum quodcunque malum ſimpliciter in eſſe naturali, nil contrà nos convincerent. Minimum enim ſuperioris ordinis excedit maximum ordinis inferioris; undè maxima perfectio argenti pervenire non poteſt ad minimã auri perfectionem, vel perfectiſſimum corporum ad infimum ſpiritũ. Etſi ergò Malum morale ſit malũ ſecundùm quid, quia ſuperioris eſt ordinis, excedit quodcumque malum ſimpliciter ordinis naturalis.

7. Porrò tantùm abeſt, quòd hæc duplex malitia, privativa ſcilicet, & poſitiva, ficta ſit, & commentitia, ut cæteris omiſſis, habeatur expreſsè Jer. 2. ajente Domino. *Duo mala fecit Populus meus. Me dereliquerunt fontem Aquæ vivæ* (en privativum, & averſio) *& foderunt ſibi Ciſternas, Ciſternas diſſipatas*, (en poſitivum, & converſio:) Nonne

nè apertè converſionem ipſam, ut ab averſione diſtinctam, vocat Dominus malum? an fingit, an commentum loquitur Deus? an iſta ignoraverunt SS. PP. quòd Maſtrius aſſerit, ipſos nullũ aliud agnoviſſe malũ, quàm defectum, & privationem?

8. Negari certè non poteſt, multotiès Patres malitiam, & peccatum per privationem explicaſſe; & id quidem non incongruè, ſed aptè nimis, tanquàm per magis notum; Cùm ex alia parte valdè obſcura ſit, nec facilis explicationis ejus natura, & eſſentia; maximè quòd ipſa privatio, licèt eſſentia non ſit peccati, eſt nihilominùs quid neceſſariò connexum, & formaliter conſecutum; Et quidem propriè, ſpecialique modo, non ex cõmuni conditione, quà ad unamquamque eſſentiã, negatio alterius naturæ conſequitur. Sicut objecta fidei, & ſpei poſitiva quædam ſunt pro formali, ſed tanquàm intrinſecos modos, negationem habent; Puta fides non viſum, ſpes non habitum, per quas complentur utique, non conſtituuntur. Item motus eſt realis tendentia, quæ tamen intelligi nequit ſine carentia termini ad quem, & demùm unitas quid poſitivum eſt, nihilominùs ipſam per privationem explicamus, Carentiam ſcilicèt diviſionis: Ita pariter licèt morale malum, & peccatum in poſitivo formaliter conſiſtat, ipsũ benè abſque privatione explicare non poſſumus.

9. At falſum omninò eſt, ſemper PP. per privationem explicaſſe peccatum, & malitiam: Conſtat ſiquidem nedùm PP. ſed Concilia, & Scripturas multotiès per poſitivum explicaſſe; puta vocando peccata actus, mala opera, & ſimilia, & præſertim Trid. Seſſ. 6. Can. 6. *Si quis dixerit, non eſſe in poteſtate hominis, vias ſuas malas facere, ſed mala opera, ità ut bona, Deum operari, non permiſſivè ſolùm, ſed etiam propriè, & per ſe &c. anathema ſit*. Et certè loquitur Concilium de peccato pro formali, qualiter ſolùm permiſſivè à Deo eſt, nam prò materiali propriè ab illo eſt effectivè, ſicut entia cætera. Peccata igitur mala opera ſunt,

ſunt, opus autem quid poſitivum eſt.

10. Patres quoque centies peccatum per poſitivum explicant. Sufficiat autem pro cunctis Auguſtinus innumeris in locis lib.22. contrà Fauſtum cap. 27. *Peccatum eſt factũ, vel dictum, vel cõcupitum aliquid contrà æternã legem*: Lib. *de duabus animabus* cap.11.*Peccatũ eſt Voluntas retinendi, vel conſequendi, quod Juſtitia vetat*. Primo de libero arbitrio capit. 16. Peccare nihil aliud eſt, quàm neglectis rebus æternis, temporalia ſectari. Lib. 83. quæſtionum q. 30. Omnis humana perverſitas eſt, uti fruendis,& frui utendis. Sed potiſſimùm lib. de perfectione Iuſtitiæ in initio ait: *Quærat ergò, quod eidem vitio nomen imponat, utrùm rem velit dicere an actum; an rei potiùs qualitatem malam, quà deformis actus exiſtit*. Ubi clarè deformitatem actus in qualitate conſtituit. Et lib. item de perfectione Juſtitiæ ratiocinatione 4. *Iterum quærendum eſt, quid eſt peccatum, Actus, an res? Reſpondemus, peccatum quidem actum dici, & eſſe, non rem*. Ideſt non ſubſtantiã; diſputabat enim contrà Cœleſtium. Demùm *de natura, & gratia* cap. 64. Pelagio alleganti, *Joannes Conſtantinopolitanus Epiſcopus dicit; Peccatum non eſſe ſubſtantiam, ſed actum malignum*, reſpondet Auguſtinus: *Quis hoc negat?* Patet ergò, Auguſtinum, & Chryſoſtomum peccatum in actu conſtituere. Nec certè dici poteſt, in his præcipuè locis Auguſtinum ſumpſiſſe peccatum pro materiali: cùm enim contrà Hæreticos quærentes, in quo nàm peccatum conſiſteret,diſputaret, inſufficienter nimis locutus eſſet, per materiale, non per formale peccati reſpondendo; quòd ſi formalitatem ipſius in privatione cognoſceret; Utique facillimè reſpondere potuiſſet. Peccatum nihil eſt, ſed privatio.

11. Probatur igitur breviter hac una, & efficaci ratione aſſertio noſtra. Illud eſt formale conſtitutivum cujuſcumque rei, quod primò in ipſa re intelligitur, & quo poſito, ponitur, & intelligitur ipſa res, quocum-

que alio præciſo, atqui primum, quod in malo morali intelligitur, non eſt privatio, ſed ordo diſſonantiæ, & contrarietatis ad legem, & hoc poſito, etiam non intellecta privatione, ponitur, & intelligitur morale malum: ergo in ordine iſto formaliſſimè, & adæquatè conſiſtit. Diſcurſus eſt legitimus. Major eſt evidens. Minor verò quòad primam partem, videtur certa: privatio enim ſupponit fundamentum; priùs ergo intelligitur fundamentum, quàm ipſa privatio; hoc autem eſſe non poteſt, niſi contrarietas ad legem; in tantùm enim actus peccati ſecum fert privationem rectitudinis legis, & virtutis oppoſitæ, in quãtùm cum utràque pugnat, illiſque contrariatur; ità ut ſi illis non contrariaretur, nec privationem induceret, immò cum illis compatibilis eſſet. Sicut calor in tantùm frigus expellit, ejuſque privationem inducit, quia cum illo pugnat, illique contrariatur; ità ut ſi contrarius non eſſet, ipſum non expelleret, nec ejus induceret privationem. Non ergò privatio, ſed ordo contrarietatis, & diſſonantiæ, ad quẽ ſequitur ipſa privatio, eſt id, quod primò in malo morali intelligitur.

Quòad ſecundam partem etiam probatur eadem minor. Ex hoc ipſo, quod actus intelligatur diſſonus, & cõtrarius legi, quocumque alio præciſo, formaliſſimè moraliter malus eſt, eo enim ipſo, quod cum ordine, & reſpectu, & ſubjectione ad legem eliciatur, utique moralis eſt, cum in alio non conſiſtat moralitas, quàm in ordine, & ſubjectione ad legem: atqui non poteſt bonus eſſe, quia bonum dicit conformitatem: ergo malus. Et quidem formaliter, non tantùm initiativè, materialiter, aut fundamentaliter: ex hoc enim, quod actus cum reſpectu, & ſubjectione ad legem eliciatur, eſt formaliſſimè in genere moris; cùm reſpectus ad legem ſit ipſiſſima formalis moralitas: ergo ex hoc ipſo, quod cum repugnantia, & contrarietate legem reſpiciat, eſt formaliſſimè malus moraliter.

12. Confirmari poteſt.

Ca-

Calor enim, v. gr. non ſolùm, quia privat aquam frigiditate ſibi debita, & convenienti, eſt diſconveniens aquæ, ſed etiam, quia de ſe qualitas eſt naturæ aquæ repugnans; ità ut, etiamſi per impoſſibile abſque frigoris expulſione introduceretur calor in aquam, illi diſconveniens eſſet, utpotè forma, non ſolùm nihil conferens; immò repugnans ipſius naturæ; ergo pariter actus, non ſolùm, quia privatur legis rectitudine, ſed quia illi contrarius, & cum illa pugnans, diſconveniens, ac difformis eſt: immò certè primariò ex iſta contrarietate; cùm non niſi ex illa privationem importet; Sicut calor ex contrarietate privationem infert frigoris: igitur adhuc non intellecta privatione, actus per contrarietatem ad legem, formaliſſimè malus eſt moraliter.

13. Potiſſimùm argumentum, quòd contrà opponunt Adverſarii, eſt ex inconvenienti. Si enim formalis malitia quid poſitivū eſſet, non pura privatio, peccatum ipſum pro formali cauſaretur à Deo; omne ſiquidem poſitivum à Deo cauſatur; quod nimis eſt abſurdum.

Cruciat certè objectio iſta, quæ tamē ab ipſis quoque omninò ſolvenda eſt. Ut enim cætera brevitatis gratia omittam, eſtò apud ipſos peccatum pro formali ſit pura privatio; hæc certè reale fundamentum habere debet, aliàs non privatio, ſed mera negatio eſſet; at hoc fundamentum eſſe non poteſt, niſi quid poſitivum; privatio enim non eſt privationis fundamentum, ni velimus dare proceſſum in infinitum. Si ergo fundamentum privationis, in qua per illos formalis malitia conſiſtit, poſitivum eſt, utique à Deo cauſatur; cauſans verò fundamentum non poteſt non cauſare privationē, quæ poſito fundamento, reſultat, hæc enim aliter cauſabilis non eſt, nec aliter ab ipſa Creatura cauſatur, quā per fundamenti poſitionem. En ergo, quod ponendo formale malitiæ, & peccati in privatione, difficultatem non effugiunt.

14. Dicendum eſt igitur, brevi, facili, ac vera ſolutio-

Digitized by Google

ne. Omne poſitivum cauſari à Deo, non tamen ſub omni formalitate, & ratione, ſed tantùm ſecundùm id, quod habet de entitate, & perfectione; non ſecundùm id, quod à perfectione deficit. Conſtat enim, Deũ cauſare liberum arbitrium, non tamen, ut eſt cauſa peccati, licèt liberum arbitrium, ut cauſa peccati, non ſit quid à ſe ipſo abſolutè ſumpto diſtinctum. Ipſa defectibilitas, & potentia ad peccandum, non eſt certè privatio; non eſt enim ipſe defectus, ipſum peccatum, ſed quid poſitivum connotans defectum, peccatum, & privationem; eſt autem à Deo, ut entitas eſt, non ut connotans defectum. Actio limitata eſt à Deo, ut entitas, non ſub formalitate limitationis, ut ſic enim defectũ importat. Motus tibiæ claudicantis, à Deo, & ab Anima eſt in ratione motus, non obliquitatis, & claudicationis. Ipſum fundamentum privationis, in quà ponunt Adverſarii formale peccati, dicere ipſi quoque debent, quod cauſatur à Deo, cùm ſit quid poſitivum, non tamen, ut formaliter privationis fundamentũ, ut ſic enim cauſaret Deus ipſam quoq; privationem, quæ aliter cauſabilis non eſt.

Hoc autem ideò, ut benè advertit Cajetanus *p.* 2. *q.* 79. *art.* 1. quia in reſolutione effectuum in cauſas nõ conſideratur diſtinctio rei, ſed ratio rei. Præcipuè quando formalitas aliqua, quantumvis cum effectu identificata, eſt extra ſphæram cauſalitatis, & efficaciæ ipſius cauſæ. Sicut quamvis obliquitas in motu ſit illi identificata, vel adminùs inſeparabiliter, ac intimè connexa, nihilominùs anima, tibiam curvam movendo, cauſat motum illum quatenùs phyſicus, & vitalis, non quatenùs obliquus, & defectuoſus; quia obliquitas illa non continetur intra objectum adæquatum potentiæ loco motivæ, ſed tota in tibiam curvam reducitur; quo exemplo utitur D. Thom. *p.* 2. *q.* 79. *art.* 2. & S.P. Auguſt. *de perf. jus: rat.* 4. Sic igitur quamvis formale peccati quid poſitivum ſit, non dicitur cauſari à Deo; quia licèt cauſet illud poſitivum,

quan-

quantùm ad entitatem, & ſecundùm id, quod habet de perfectione; non tamen ſecundùm quod contrariatur legi, & rationi, eſtque fundamentum privationis, & averſionis, quamvis iſta contrarietas, & hoc, quod eſt, eſſe fundamentum privationis, non ſit quid diſtinctum realiter ab ipſa entitate poſitiva, quæ cauſatur à Deo; quia talis contrarietas, & fundamentum non eſt intra ſphæram divinæ cauſalitatis, & efficaciæ, cùm defectum importet, & receſſum ab ultimo fine; objectũ autem divinæ omnipotentiæ adæquatum eſt ſolùm id, quod in ipſum Deum ultimum finem eſt reducibile. Et hæc ſint ſatis, ſuperque dicta, nè à noſtro nimis recedamus inſtituto; reliqua apud Authores videnda relinquimus, cui libuerit.

§. II. *Quid ſit Peccatum, & à quò ejus diſtinctio ſumenda.*

SUMMARIUM.

1. *Peccatum, aliud originale, aliud perſonale, & hoc, aliud actuale, aliud habituale.*
2. *Peccati actualis definitio explicatur.*
3. *Peccata diverſis oppoſita virtutibus, proculdubio ſpecie differunt.*
4. *Eidem virtuti opponuntur peccata ſpecie diverſa per exceſſum, vel defectum, ſeù etiam per omiſſionem, & commiſſionem.*
5. *Privatio ejuſdem formæ, diſtingui poteſt ſpecie, ſi conſideretur ex parte poſitivi, cui neceſſariò conjuncta eſt.*
6. *leges, & præcepta diverſum præſcribentia modum, & directionem, diverſificant ſpecie peccata, non aliter.*
7. *Ex fine intrinſeco, proximo, & immediato ſpecie diſtinguntur peccata.*
8. *Tutior, formalior, & infallibilior eſt regula; peccata ſpecie diſtingui per objecta.*

1. MUltiplex eſt peccatum. Aliud originale dicitur, quod ab Adamo derivatur, & per originem, & generationem in ejus poſteros transfunditur. Aliud

Aliud perſonale, quod ab alio non derivatur, ſed propria peccantis Voluntate committitur. Perſonale inſuper dividitur in actuale, & habituale. Primum eſt actus malus, & difformis regulis morum; ſecundùm eſt macula quædam, quæ in anima relinquitur ex actuali peccato, & in ea remanet, donec per gratiam ſanctificantem auferatur. Undè peccatum habituale non eſt habitus vitioſus; hic enim eſt quædam proxima, expedita, & prompta potentia, quæ ad peccandum inclinat; & non unico actu peccati, ſicut macula, ſed multiplici generatur. Relictis autem cæteris, utpotè ad noſtrũ finem parùm conducentibus; hic pauca de actuali peccato ſubjiciemus; plura ſiquidem ex jam dictis patere poſſunt.

2. Definitur ergo communiter hujuſmodi peccatum ex Auguſt. lib. 22. *con. Fauſt.* cap. 27. Dictum, vel factum, vel concupitum contra legẽ æternam. Quam definitionem explicat S. D. *p.* 2. *q.* 71. *art.* 6. per aliam ſtrictiorem, & formaliorem, dicendo: *Peccatum nihil aliud eſt, quàm actus humanus malus*. Duo igitur ſunt in peccato, actus videlicet humanus, hoc eſt voluntarius, & liber; & malitia. Ideò benè Auguſt. in dicta definitione utrùmque ponit; id, quod pertinet ad ſubſtantiam actus humani, ſcilicet dictũ, factum, vel concupitum; & quod pertinet ad rationem mali, ſcilicet contrà legem æternam, quæ prima regula eſt humanorum actuum, à quà omnes aliæ dependent, & legis, ac regulæ rationem participant. Quia verò ſubdit S. Doct. ad idem genus pertinet affirmatio, & negatio; ideò accipiendum eſt in dicta definitione dictum, & non dictum, factũ, & non factum; & ſic etiam comprehendit peccatum omiſſionis, de quo paulò poſt dicemus.

3. Pro nunc aliqua de peccatorũ diſtinctione breviter advertenda ſunt. Et quidem de numerica nihil prorsùs addendum remanet ad ea, quæ generaliter capite diximus præcedenti. Quò ad ſpecificam verò triplex adeſt ſententia. Prima eorum, qui ponunt formale

con-

cōſtitutivum peccati in privatione perfectionis oppoſitæ virtutis, & conſequenter, cum privatio ex forma oppoſita ſpecificetur, & diſtinguatur, aſſerunt, peccata ſpecie diſtingui per oppoſitas virtutes. Quod hæc ſententia de certò habet eſt, quòd peccata diverſis virtutibus oppoſita citra dubium omninò ſpecie diſtinguuntur; ſivè hoc ſit, tanquam ex ratione formali, ſivè ex quocunque alio capite.

4. Cæterum, cum eidē virtuti peccata ſpecie diſtincta opponi poſſint, puta liberalitati prodigalitas, & avaritia (non enim audiendus eſt Maſtrius in 2. diſp. 6. *de Pec. q. 2. art.* 3. *& Met. diſput.* 5. *num.* 318. admittens, peccata eidem virtuti oppoſita per exceſſum, & defectum, ejuſdem eſſe ſpeciei in genere moris, quòd neſcio, quomodo poſſit admitti cōtrà communē Philoſophorum ſententiam.) Recurrendum eſt ad formalem diſtinctionem objecti, ut benè recurrit idem Maſtrius loco citato *in* 2. *art.* 4. ad ponendam ſpecificam diſtinctionem inter peccata omiſſionis, & commiſſionis contrà eandem virtutem, puta inter Dei odium, & omiſſionem amoris ejuſdem. Quod certè omninò dici poteſt de peccatis per exceſſum, & defectum; licèt enim prodigalitas, & avaritia idem habeant materiale objectum, ſcilicet bona fortunæ; formale tamen objectum avaritiæ, eſt pretium illorum, ex quo ad illa congreganda Voluntas urgetur; prodigalitatis verò eorundem utilitas, ex quà ad illa parvipendenda, & diſſipanda movetur: & intellige ſemper cùm ordine, & reſpectu ad legē, quæ perindè, ut cap. præcedenti diximus, diverſo modò dirigit, ac moderatur.

5. Ubi etiam advertite ex Greg. Martinez *p.* 2. *q.* 72. *art.* 1. *dub.* 1. quòd ſi privatio in ſe conſideretur per ordinem ad formam, cujus privatio eſt, proculdubio, eâdem forma manente, privatio diverſificari non poteſt; Si autem conſideretur ex parte poſitivi, cujus eſt proprietas, vel cui neceſſariò conjuncta eſt, etiamſi forma privata eadem omninò ſit, benè poterit privatio

tio diſtingui, ſecundùm diſtinctionem formæ, ad quā ſequitur. Sicut diſtinctæ ſunt hoc modo privationes rationalitatis in equo, & Leone; quia licèt rationalitas, quà privant, eadem ſit, differentiæ tamen equi, & leonis, quibus tales privationes naturaliter conjunctæ ſunt, ſpecie diſtinguuntur. Undè in noſtra ſententia, diſtincta erunt peccata ſpecie contrà eandem virtutem, etiam in ratione privationis, & mali ſimpliciter, ſi rationes poſitivæ, quibus connexæ ſunt ſpecie diſtinguantur: Ità pariter in hoc ſenſu admitti poterit hæc ſententia, quod ex virtutibus, peccata ſpecie diſtinguantur; ità ſcilicet, ut nō ſolùm diſtincta ſint ſpecie peccata contrà diſtinctas virtutes; verùm etiam, quādo eidem virtuti opponuntur ſecundùm diverſam rationem rectitudinis, modi, ac directionis juxta ea, quæ à nobis tradita ſunt cap. prçcedenti §. 3.

6. Secunda ſententia eſt aliorum, formale peccati cōſtitutivum ponentium in privatione rectitudinis legis, ſeù præcepti; ac per conſequens ex diverſitate præceptorū peccata diſtinguentium. Quæ pariter ſententia in praxim admitti poteſt modò intelligatur, tunc prçcepta, ſeù leges peccata ſpecie diſtinguere, quando diverſum imponunt modū, ac directionem præſcribunt, & non aliter, ut ſatis quoque in præcedenti capite explicatum eſt.

7. Tertia eſt quoque ſententia, ſpecie diſtingui peccata ex fine. Quæ ſi benè intelligatur, vera eſt, & cum noſtra coincidit; finis enim intrinſecus, proximus, & immediatus idem eſt, ac objectum, à quo, nos diſtinctionem ſpecificam peccatorum ſumendam eſſe, aſſerimus: finis autem extrinſecus poterit quidem addere novam ſpeciem malitiæ accidentalem, ſi novam ſecum afferat formalem rationem objecti, ut pariter in dicto capite oſtendimus.

8. Quamvis igitur in praxi ad cognoſcendas peccatorum ſpecies uti poſſis pro regula præceptorum diſtinctione, formali tamen, & ex diverſo motivo proceden-

cedentium, diverſumque modum præſcribentium, & directionem; vel etiam oppoſitione virtutum modo explicato: Formalior tamẽ, tutior, infallibilior, ac expeditior eſt regula, ſi ab objectis formalibus in genere moris diſtinctionem peccatorum exquiramus. Cum enim peccata, etiam in genere moris, actus humani ſint; actuſque per objecta formalia diſtinguantur ſpecie; nec aliter, quàm per ordinem ad objecta, ipſam legem reſpiciant, ut præcedenti capite ſatis oſtenſum eſt; per eundem ordinẽ moralitatem recipiunt, ac perindè ſpeciem ipſius. Recolite, quæ capite eodem dicta ſunt, nè hic fruſtra repetantur.

§. III. *De multiplici Peccatorum diviſione.*

SUMMARIUM.

1. *Peccata dividuntur primò in carnalia, & ſpiritualia.*
2. *Item alia ſunt ſpecialiter in Deum, alia in ſe ipſum, alia in proximum.*
3. *Item dividitur peccatum, in peccatum cordis, oris, & operis.*
4. *Dividitur etiam generaliter in peccatum commiſſionis, & omiſſionis.*
5. *Etiam omiſſionis formalis malitia eſt poſitivus ordo diſſonantiæ, & contrarietatis ad legem.*
6. *Fundatur iſte ordo in actu voluntatis, quò vult omiſſionem, vel qui eſt cauſa, vel occaſio omittendi.*
7. *Omnis actus, qui eſt cauſa, vel occaſio inficitur malitia ipſius omiſſionis.*
8. *Secus ſi non influat in illam, quamvis cum actu præcepto ſit incompoſſibilis.*
9. *Cenſendus eſt influere, niſi firma, & ſtabilis præceſſerit omittendi Voluntas.*
10. *Immò quotieſcumque ſpes adeſt mutandi propoſitum.*
11. *Clericus longam aſſumens navigationem cùm firmo propoſito non recitandi horas canonicas, tot peccata committit, quot ſunt dies!*
12. *Breviarium projiciendo, novum & diſtinctum peccatum committit.*
13. *Actus qui eſt cauſa omiſſionis, ex hoc præcisè non inficitur, niſi malitia ipſius omiſ-*

Digitized by Google

omiſſionis, quamvis privetur propria bonitate.

14. *Peccatum omiſſionis, non ſolùm eſt formaliter, dùm quis vult, omittere, ſed etiam, dùm inſtat præceptum eliciendi actum.*

1. NON intēdimus hic. omnes peccati diviſiones in ſpecie aſſignare, ſed quaſdam ſolùm generales; Illud enim longum eſſet nimis, ac per ſingulas materias diſcurrendo, prout ſe obtulerit occaſio, ex regula jam tradita facilè quiſque athomas etiam peccatorum ſpecies dignoſcere poterit.

Primò ergò dividuntur peccata actualia in carnalia, & ſpiritualia: ea, ſunt, quæ in carnali delectatione perficiuntur, ut gula, & luxuria: Iſta verò, quæ in quadam ſpirituali delectatione, & appetitu conſiſtunt; & ſpirituale intellige, prout ſpiritus à carne, & corpore diſtinguitur, non verò in alia ſtrictiori acceptione, ut à Spiritu Sancto nominatur, & ſic ſpiritualia peccata ſunt omnia, quæ in ſola apprehenſione, & Voluntate de ſe conſummantur, ut ſuperbia, invidia, & hujuſmodi.

2. Secundò peccatū dividitur ex parte perſonæ, in quam peccatur immediatè, & ſic alia ſunt peccata ſpecialiter contrà Deum, licèt ex generali cōditione quodlibet peccatū contrà Deum ſit, utpotè injuriam, & offenſam illius includens: Alia ſunt peccata contrà ſe ipsū: Alia contrà proximum. Ad hæc enim tria homo benè, ac moderatè habere ſe debet; Ad Deum quidem per debitum amorem, & reverentiam; ad ſe ipſum juxtà debitum, & exigentiā propriæ naturæ, & ad alios homines, quibus convivere debet, ut animal ſociabile. Quotieſcumque igitur ab aliquo ex dictis ordinibus deflectit, ac deficit, peccare dicitur; in Deum quidem; cùm illi debitum amorem, & reverentiam ſubtrahit. In ſe ipſum, cùm juxtà rationis exigentiam proprias non regulat paſſiones, & actus; Bonum enim proprium hominis eſt, ſecundùm rationem eſſe. In proximum denique, cum illi proprium

Jus

Jus non ſervat, vel humanam ſocietatem offendit.

Patet autem, quòd omnia hucuſque enumerata peccata, formaliter inter ſe diſtinguuntur, cum habeant diſtincta immediata, & propria objecta formalia; quidquid ſit, an carnalia, & ſpiritualia ex præciſa ratione ſpiritualis, & carnalis diſtinguantur.

3. Tertiò dividitur in peccatum cordis, oris, & operis: quæ certè, ſi accipiantur, ſecundùm quòd cordis peccatum eſt illud, quod ex natura ſua cōſummatur in corde interiùs, puta odium; peccatum oris, quod conſummatur in ore, ùt mendacium, ac peccatum operis, quod opere completur externo, ut homicidium, formaliter diſtinguuntur; patet enim, quòd diſtincta habent objecta formalia; ſi verò intelligantur, ſecundùm quòd ad idem ordinātur, potiùs gradus quidam ſunt ejusdem peccati, quàm diverſa peccata, v. gr. in luxuria priùs ex concupiſcentiæ motu quis appetit, dein per verba, vel alia externa ſigna internam cordis concupiſcentiam demonſtrat, ac demùm actū ipſum opere complet: non ſunt autem hæc tria, ſed unum etiam numero peccatum, niſi fortè diſcontinuetur, juxta regulas cap. præc. §. 4. generaliter de numerica diſtinctione traditas.

4. Quartò dividitur peccatum generaliter in peccatum cōmiſſionis, & omiſſionis. Primū eſt actus malus, & regulę, rationi, ac legi difformis. Secundùm eſt carentia, ſeù privatio actus debiti, & à lege præcepti. Quarè commiſſio eſt contrà præceptū negativum prohibens actū, quem commiſſio ponit; omiſſio verò contra præceptū poſitivum præcipiens actū, quem omittens non curat, ponere. Quæ peccata ex præciſa ratione commiſſionis, & omiſſionis formaliter non differunt, ſed purè materialiter; Undè ſi ex eodem motivo procedunt, & circa idem objectum, ejuſdem ſunt omninò ſpeciei in genere moris, puta rapere alienum, & non ſolvere debitum, ut expreſsè docet S. Thom. *p. 2. q. 72. art. 6.*

5. Sicut ergò formalis

V 2 di-

Digitized by Google

diſtinctio peccati commiſſionis ab objecto formali actus ipſius deſumenda eſt; ità & omiſſionis ab objecto actus, cujus eſt carentia, ubi tamen advertite, quod licèt omiſſionis peccatum, ſecundùm ſuam ſpecialem omiſſionis rationem pura ſit privatio; nihilominùs ejus quoque formalis malitia, non pura privatio eſt, ſed poſitivus ordo diſſonantiæ, vel contrarietatis ad legem; qui quidem ordo non in ipſa privatione actus, quam dicit omiſſio, fundatur, privatio enim capax non eſt alicujus poſitivi, ſed in actu Voluntatis, quò ipſam vult omiſſionem, quique malitia ejus inficitur, ut inſinuat Martinez ad dictum art. 6. dub. 2. ad 2.

6. Et quidem, ſi directè volita ſit omiſſio, puta dum quis expreſsè vult, omittere, ſeù non agere actum præceptum, clarè patet; quando verò expreſsè volita non eſt, fundabitur in actu, qui cauſa eſt, vel occaſio omittendi, qui pariter indè malitiam ipſius omiſſionis cõtrahet, quia verò nolumus diſputare, an poſſit dari omiſſio culpabilis abſque omni actu, licèt probabilius omninò, & conformius ad S. Doct. mentem exiſtimemus, non poſſe, cùm enim culpabilis eſſe nõ poſſit, niſi voluntaria; ſiquidem volita non eſt directè, ad minùs certè indirectè, ac per conſequens ad Voluntatem alterius, quod cauſa ſit, vel occaſio illius; ſed nolumus, inquam, de hoc diſputare, quia parùm refert, ideò adhuc in ſententia eorum; qui contendunt, abſque omni prorsùs actu poſſe omiſſionem dari culpabilem, dicimus; quod tunc ordo ipſe in potentia, ſeù voluntate fundabitur, non quidem nudè ſumpta, ſed ut ſuſpendente actum à lege præceptum, ut ſic enim verè legi contrariatur.

7. Aliqua demùm circa hujuſmodi omiſſionis peccatum notanda ſunt, & primò certum eſt, quòd omnis actus, qui ſit verè cauſa, vel occaſio omittendi, ejus malitia inficitur, v. gr. ſi quis propter nimiam ſtudendi aviditatem omittat Sacrum in die Feſto, tale ſtudium, quamvis bonum in ſe, vitia-

tur

tur ex iſta circunſtantia mali effectus, & malum redditur. Dubium eſt autem, an quando actio non eſt cauſa, neque occaſio omittendi, nihilominùs eâdem inficiatur malitia, ſi cum actu præcepto incompoſſibilis ſit, v.g. ſi quis jam deliberaverit, Sacrum omittere, ac interim, dum urget præceptum, ſtudio vacet, an, inquam, tale ſtudium vitietur eâdem omiſſionis malitia?

8. Ad quod negativè reſpondetur. Siquidem tale ſtudium nullatenùs in omiſſionem influit, ſed merè per accidens, & concomitanter ad illam ſe habet: quotieſcumque igitur actus de ſe incompoſſibilis cū adimpletione præcepri ſupponit, jam firmum, & efficax Voluntatis decretum non ſervandi præceptum, ad ejus omiſſionem talis actus merè per accidens ſe habet, nec ejus malitia inficitur.

9. Si verò tale propoſitum non ſupponit, etſi aliqua præceſſerit omittendi Voluntas, non tamen adeò firma, & ſtabilis, actus ipſe incompoſſibilis cenſendus eſt, aliqualiter influere; cùm enim de ſe humana Voluntas variabilis ſit nimis, talis actus eſt cauſa, quòd præcedens non retractetur, cum de ſe adeò non fuerit efficax.

10. Immò addo, quòd licèt Voluntas efficax fuerit omittendi; ſi tamen aliqua ſit ſpes moraliter mutandi propoſitum, puta quia longum adeſt implendi præceptum tempus, actus cum ejus impletione incompoſſibilis cēſetur adhuc influere utpotè obicem, & impedimentum ponendo, nè Voluntas retractetur, ſicut veri ſimiliter poterat retractari: undè Clericus, v. g. longam aſſumens navigationē cùm firmò propoſito non recitandi horas canonicas toto navigationis tempore peccaret mortaliter, projiciendo Breviarium, quia veriſimile eſt, quòd toto illo tempore priorē retractaret Voluntatem, & per projectionē neceſſitatur ad omittendum.

11. Et quidem puto, quòd novum eſſet ac diſtinctum peccatū à præcedente Voluntate; & ratio eſt, quia licèt Voluntas omittendi con-

continuata ſit; moraliter tamen diſcontinuata cenſetur, juxta regulam ſuperiùs traditam cap. præcedenti §. 4. Pro cujus intelligentia notandum, quòd proponens, non recitare Divinum Officium per menſem, v. g. non unum, ſed tot peccata committit, quot ſunt dies in menſe, quia cujuslibet diei officium eſt de ſe completum, integrum, & adæquatum objectum præcepti; ac proindè tranſgreſſionis, nec unum ad aliud ordinatur, nec aliquo modo per modũ partium ſe habent; undè talis actus Voluntatis, quò proponit, per menſem non recitare, virtualiter eſt multiplex, ſic eâdem ratione intendens ter, vel quater fornicari, etiam eodem ſimplici Volũtatis actu in eſſe naturæ, tria, vel quatuor fornicationis peccata mentaliter committit, licèt opere non expleat.

12. Inſuper advertendum, quòd in tali caſu duplex eſt omninò actus Voluntatis, etiam realiter, & in eſſe naturæ, vel entitativè, ut probabilius puto, vel ſaltem formaliter, juxta ibidem tradita: prior enim voluntas eſt intentionis, quà intendit non recitare, ex quà movetur ad electionem medii conducentis, projectionem ſcilicet ipſius Breviarii; undè talis actus, quò vult Breviarium projicere, diſtinctum omninò habet primarium, & adæquatum objectum à priori Voluntate; per hunc enim vult primariò, & immediatè, obſtaculum ponere ad officii recitationem, ità ut, etiam ſi prior Voluntas retractetur, non poſſit officium recitare, & hoc quidem, aut directè, & expreſsè, aut ſanè indirectè, dùm enim vult, Breviarium projicere, indirectè ſaltem vult omne id, quod ipſam projectionẽ conſequitur. Quarè talis Voluntas æquivalet, & virtualiter cõtinet actum, quò poſt retractationem prioris voluntatis, iterùm ad ipſam recurreret; Sicut defacto, ſi talis Voluntatem retractaret, nõ poſſet amplius Divinũ Officium recitare; hoc autem eſt quod ſaltem indirectè, & in cauſa volvit, dùm projectionem volvit Breviarii, ac per conſequens per talem

actum

Digitized by Google

actum Divini Officii omiſſionem, etiam ſuppoſita retractatione prioris Voluntatis; quod conſtat diſtinctum eſſe peccatum, & actum etiam in genere moris.

13. Aliud occurrit dubium. An actus de ſe bonus, dum vitiatur, eò quod ſit cauſa, & occaſio omiſſionis, duplicem habeat malitiam ſpecie diſtinctam; unam ſcilicet ipſius omiſſionis, & aliam oppoſitam virtuti, ad quam ſpectaret, ſi non vitiaretur, v. gr. utrùm ſtudium cauſans omiſſionem Sacri ſit, non ſolùm contrà Religionem, ſed etiam contrà virtutem ſtudioſitatis. Et ratio dubitandi eſt, quia talis actus privatur de facto bonitate, quam aliàs haberet ex ſpecie ſua, non videtur autem hac poſſe privari, niſi per contrariam malitiã, quod enim alteri non contrariatur, illud non expellit. Præterquamquod nimius, & immoderatus affectus ad ſtudium eſt propriè contrà ſtudioſitatis virtutem; omittens autem Sacrum, ut ſtudio vacet, omninò videtur excedere in affectu ſtudendi; ac per conſequens etiam contrà ſtudioſitatem peccat.

Dicendum nihilominùs, actum, qui eſt cauſa omiſſionis, niſi aliundè pariter vitietur, ex hoc præcisè non infici, niſi unica omiſſionis malitia: licèt enim privetur etiam propria bonitatis ſpecie, id non eſt per ſe, ſed omninò per accidens ratione incompoſſibilitatis, quã habet generaliter malitia cũ bonitate; quælibet enim ſpecialis malitia cum omni bonitate pugnat, illamque expellit: Sicut quodlibet mortale peccatum expellit gratiam, charitatem, omneſque virtutes infuſas; non tamen ſequitur, quòd quodlibet mortale peccatum tot habeat malitias, quot virtutes expellit, ſed tantùm illã, quæ virtuti opponitur, cùm quà ſpecialiter pugnat. Similiter non quilibet exceſſus eſt propriè contrà ſtudioſitatem, ſeù quamcunq; aliam virtutem, ſed tantùm ille, qui tranſgreditur limites, & modum ab ipſa virtute ſpecialiter præſcriptos; puta ſi quis prohibitis, inanibus, vel propriã facultatẽ ſuperantibus ſtudere vellet:

let: quandò verò exceſſus non eſt in propria materia, nec per tranſgreſſionem limitis, aut modi talis virtutis, ſed tantùm ratione alterius virtutis, ut in caſu, non vitiatur actus per malitiam propriæ virtuti oppoſitam, ſed per malitiam oppoſitam virtuti, quam lædit.

14. Nota demùm, quòd ſicut, licèt tota malitia; præcipuè quòad demeritum, ut ſupradictum eſt, in actu voluntatis conſiſtat, ità ut externa executio novam non addat, nec augeat malitiã, nihilominùs ipſa externa executio mala, & peccaminoſa eſt formaliter, & non ſolùm objectivè, neque ut purus effectus; eâdem tamen formali malitia voluntatis: ita pariter in omiſſione, tota quidem formalis malitia eſt in actu, quò quis directè, vel indirectè vult ipſam omiſſionem, nihilominùs, dum inſtat præceptum eliciendi actum, quamvis tunc non adſit actualis Voluntas omittendi, omiſſio ipſa mala eſt formaliter, & peccaminoſa; eâdem tamen, & non diſtincta malitia, & non purus effectus malæ Voluntatis, vel peccati, modò Voluntas ipſa retractata non ſit.

Quod non eſt ſpeciale in omiſſione, ſed in quocumque alio effectu voluntario in cauſa; puta dum quis turpi cogitatione delectatur, ac indè in ſomnis polluitur, pollutio ipſa, dùm contingit, non eſt purus peccati effectus, ſed in ſe mala, & peccaminoſa, eâdem tamen malitia præcedentis delectationis, in quà, tanquam in cauſa voluntaria eſt; ità pariter dùm quis inebriatur, aut ſomno indulget, ex quo Sacrũ tempore debito omittit, ipſa omiſſio mala, & peccaminoſa eſt, nòn purus peccati effectus, quia in cauſa voluntaria eſt; eâdem tamen malitia, quà fuit mala Voluntas cauſæ; hujuſmodi enim effectus, & omiſſiones ſunt veluti quædàm ſubſtantialia complementa ipſius Voluntatis, ſicut actus externi.

§. IV. De

§. IV. *De Peccato mortali, & veniali.*

SUMMARIUM.

1. *Mortale dicitur, quod infert animæ mortem, privando gratia, & charitate; veniale autem dignum venia, nec privans gratia.*
2. *Non diſtinguitur mortale à veniali ex parte ſubjecti, fidelis ſcilicet, & infidelis, prædeſtinati, & reprobi.*
3. *Nec etiam per hoc, quod mortale ſit contrà præceptum, veniale contrà conſilium.*
4. *Sed potiſſimè; quòd mortale eſt contrà legem, veniale autem, non contrà, ſed præter legem.*
5. *Veniale ex parvitate materiæ, vel imperfecta deliberatione nō eſt propriè contrà legem.*
6. *Veniale ex genere non eſt contrà, ſed præter legem, hoc eſt, non contrà finem intentum à lege.*
7. *Veniale eſt contrà legem particularem, non contrà totam legis unitatem, ſeù contrà modū ad perfectionem pertinens, non ſubſtantiam legis.*
8. *Vel demùm, ſi veniale eſt contrà legem, non tamen, quæ ſimpliciter ſit lex, ſed potiùs modus, & accidens legis.*
9. *Mortale includit ſaltem virtualiter magnum Dei contemptum, non autem veniale.*
10. *Mortale charitatē, Deique amicitiam excludit, non veniale.*
11. *Mortale avertit ab ultimo fine, veniale verò non; licèt ab illo retardet.*
12. *Mortale ab intrinſeco eſt irreparabile, non autem veniale.*
13. *Regula generalis: peccatum graviter lædens Dei, ſui, vel proximi dilectionem, vel commune bonum, eſt mortale, aliàs veniale.*
14. *Peccatum ex genere ſuo mortale fit veniale ex parvitate materiæ, vel imperfecta deliberatione.*
15. *Quod ſit præter intentionem, non ſufficit ad reddendum veniale, niſi adſit, vel imperfectio deliberationis, vel parvitas materiæ.*
16. *Ignorantia, vel inadverten-*

Digitized by Google

tentia reducitur ad imperfectam deliberationem.

17. *Veniale ex genere fieri poteſt mortale, ſi in ipſo conſtituatur finis ultimus, vel ex contemptu, conſcientia erronea, ſcandalo, vel quacumque mortali circunſtantia.*

18. *Plura venialia ſimul non poſſunt unum conſtituere mortale; immò intrà propriam materiam nunquam veniale poteſt fieri mortale.*

1. Dividitur tandem generaliter peccatum in mortale, & veniale; mortale dicitur, quod infert animæ mortem, eam privando gratia, & charitate, & ab ultimo fine avertendo. Veniale verò, quod ex ſe venia dignum eſt, utpotè leve in comparatione ad mortale; neque enim gratia, vel charitate privat, ſed ſolummodò fervorem ejus diminuit; Nec ab ultimo fine avertit, ſed potiùs aliqualiter ab eò divertit, ac retardat.

2. Itaque in primis non diſtinguitur peccatum veniale à mortali, ut volunt Lutherus, Calvinus, aliique Hæretici, ſolùm ex parte peccantis, ità ſcilicet, ut infideli, aut reprobo omnia peccata ſint mortalia, fideli autem, vel prædeſtinato omnia venialia. Neque pariter, ut olim docuere Gerſon. & Almainus, ex ſola Dei miſericordia, quædam punire nolentis æterna morte, licèt omnia de ſe juſtè ipſa punibilia ſint, ſed quia mortale de ſe dignum eſt æterna morte, utpotè gravis, & ſimpliciter offenſa Dei; Veniale verò de ſe venia dignum eſt, utpotè levis, & tantùm ſecundùm quid ipſius Dei offenſa. Undè à B. Pio V. & Gregorio XIII. dãnata meritò fuit hæc Michaëlis Bay propoſitio. *Nullum eſt peccatum natura ſua veniale, ſed omne peccatum meretur pœnam æternam.*

3. Non item differt mortale à veniali, ut docent Scotus, Gabriel, & alii, quia mortale eſt contrà præceptum, veniale verò contrà conſilium; etenim conſilium ad nullum peccatum obligat, ac perindè, contrà conſilium agere, nullum eſt peccatum. Undè Apoſtolus 1. ad Cor. 7. *de Virgi-*

nibus

nibus præceptum Domini non habeo, conſilium autem dò, & ſubdit. *Si nupſerit Virgo non peccavit*; conſilia enim ſunt, non de neceſſariis, ſed de perfectioribus, ad quæ homo non tenetur.

4. Potiſſima ergò inter mortale, & veniale peccatum differentia, ex quà omnes aliæ derivantur, conſiſtit in hoc, quòd mortale eſt contrà legem, veniale verò non contrà, ſed præter legem. Pro cujus intelligentia notandum: Venialia peccata in triplici eſſe differentia; quædam enim venialia ſunt ex genere ſuo, putà Verbum otioſum, mendacium jocoſum, aut quid tale; quædam verò ex parvitate materiæ, putà furtum unius pomi; quædam demùm ex imperfecta deliberatione; adde, ſi vis quartam ex intentione legislatoris nolentis graviter obligare, de quà infra cap. *de legibus*.

5. Ex his ergò patet, quòd peccatum veniale ex parvitate materiæ non eſt propriè contrà legem, ſed potiùs præter ipſam, vel ad ſummum contrà ſecundùm quid, & imperfectè; parum enim pro nihilo moraliter cõputatur. Similiter ex imperfecta deliberatione peccans non poteſt dici, ſimpliciter agere contrà legẽ, cùm enim lex agentibus liberis imponatur, propriè in rigore non violatur, niſi à liberè, & cum deliberatione operantibus. Cæterum difficultas eſt circa venialia ex genere, vel etiam ex intentione legislatoris; patet ſiquidem, quòd proferens deliberatè mendacium, abſolutè legem tranſgreditur nõ mentiendi; & agens deliberatè; quod lex prohibet ſub veniali illam abſolutè violat, & tranſgreditur.

6. Ad hoc reſpondet Cajetanus *p.2.q.88. art.1.* Cùm dicitur veniale ex genere eſſe præter, non contrà legem; poteſt dupliciter intelligi: Primò, ut ità ſit præter legem, ut contrà nullam ſit legem; & in hoc ſenſu falſum eſt, nam mendacium eſt ſecundùm ſe pravum, & contrarium virtuti; ac per hoc contrà legem illius virtutis, & tamen non eſt mortale ex genere. Alio modo, ut ſit præter legem, & non

contrà, quia non eſt contrà intentum finem legis;& hoc modo contrà nullam legem eſt veniale, quia finis cujuſcumque legis eſt dilectio Dei, ſui, & proximi; Idem fere ait Medina ibidem. Quæ doctrina fundamentum habet in D.Thom. *q. 7. de ma. art.* 1. *ad primum*, ubi ait. *Cõvenienter dicitur, quòd peccatum veniale non eſt contrà legem, ſed præter legem; quia ſi in aliquo recedit ab ordine legis, non tamen ipſum corrumpit, quia non corrumpit dilectionem, quæ eſt plenitudo legis.*

7. Idipſum clariùs expendit Gabriel à S.Vinc. p.2. diſp. 19. dub. 1. num. 7. advertens, quòd nomen legis ſumitur aliquandò pro hac, vel illa determinata; aliquando verò pro tota lege, à quà dirigimur, & ordinamur ad ultimum finem humanæ vitæ; ſecundùm quã rationem amplectitur omnes leges, omniaque earum præcepta, velut partes integrales, ex quibus coaleſcit: in lege autem ſic accepta aliquid ſe habet, veluti ſubſtantia legis, & eſt id, ſine quò lex nequit, homines ad finem ultimum perducere, ut ſunt præcepta obligantia ſub mortali; & aliquid ſe habet, ut modus, vel accidens pertinens ad perfectionem legis, quia ſine illo poteſt lex, homines ad dictum finem perducere, ut ſunt præcepta obligantia ſolùm ſub veniali. Peccatum ergò veniale eſt præter legem primo modo, licèt cõtrà ſecundo modo.

8. Hoc pariter fundamentum habet in D.Thom. *p. 2. q. 88. art. 1. ad primum* ſic enim ait. *Venialiter peccans non facit, quod lex prohibet, nec prætermittit id, ad quod lex per præceptum obligat; ſed facit præter legem, quia non obſervat modum rationis, quem lex intendit.* Quibus verbis inſuper inſinuare videtur aliam doctrinam clariorem certè, ac expeditiorem, licèt fortè aliquibus non nimis placeat, quàm tradit Gonet *in Clyp.* tom. 1. tract. 5. diſp. 9. art. 1. §. 4. Quòd ſcilicet, ut verificetur, aliquem actum eſſe contrà legem ſimpliciter, duo requiruntur; primum eſt, quòd lex, cui opponitur, ſit de numero illarum,

quæ

quæ ſimpliciter leges vocantur, eò quòd omninò neſſariæ ſunt ad finem ultimum conſequendum; ſecundùm quòd talis actus ſimpliciter tendat contrà talem legem, ſeù ſimpliciter illam tranſgrediatur. Leges ergò tantùm ad veniale obligantes non ſimpliciter leges dicuntur, cum non imponant neceſſitatem ſimpliciter, ſed ad melius eſſe, & ſecundùm quid. Undè actus contrà tales leges non dicuntur propriè, & ſimpliciter contrà legem, quia non ſunt defacto contrà legem, quæ ſit ſimpliciter talis. Hoc inquam inſinuat S. D. dum ait, quòd peccans venialiter non facit, quod lex prohibet, nec prætermittit id, ad quod lex obligat per præceptum, hoc eſt, per veram legem, quæ ſimpliciter ſit talis; ità ut ly, præceptum, denotet legem præceptivam, & graviter obligantem, aliàs enim patet, quod peccans venialiter verè facit, quod lex prohibet, ſi nomine legis intelligatur, quæcumque lex; ſed hujuſmodi leges ad veniale obligantes potiùs modi, & accidentia legis, ut ait Gabriel; quàm propriè leges dicendæ ſunt; Undè ſubdit S. Doctor. *Sed facit præter legem, quia non obſervat modum rationis, quem lex intendit.*

9. Ex hac igitur potiſſima differētia ſequuntur aliæ. Prima quidem, quòd mortale peccatū virtualiter ſaltem includit magnum Dei contemptū, cùm pro amore Creaturæ non curet homo, graviter ipſum Deum offendere, contrà ejus legem, & voluntatem agendo. Undè creatoris amori amorem præfert creaturæ: quod non facit peccans venialiter, ex hoc ipſo, quòd contrà Dei legem non agat ſimpliciter, quamvis aliqualiter ab illa deficiat.

10. Secundò, quòd mortale peccatum charitatem excludit, Deique amicitiam, cujus certè legem violat, amicum graviter offendens ejuſque amori quidpiam vile præferens: quod non facit veniale, cum tantùm levem offenſam importet, neque abſolutè contrà charitatem ſit, cum lex, quam tranſgreditur, ad illam conſervandam non ſit abſolu-

tè,

tè, & ſimpliciter neceſſaria.

11. Tertia, quòd mortale peccatum avertit ab ultimo fine, ad quem per charitatem dirigimur; eſt enim contrà legem, quæ ad illius aſſecutionem neceſſaria eſt, charitatemq; excludit. Veniale verò licèt ab illo retardet, non tamen avertit propter oppoſitam rationem.

12. Quarta demùm, quòd mortale peccatum ab intrinſeco eſt irreparabile, non autem veniale: Ultimus enim finis, à quò avertit mortale, eſt ſicut primum principium in ſpeculativis. Sicut autem errans in primis principiis incorrigibilis eſt, non autem errans circa concluſiones, quia per ipſa principia reduci, corrigi, & illuminari poteſt, ità qui ab ultimo fine averſus eſt, non habet in ſe, undè ad ipſum converti, & reduci poſſit, ſed ſolùm per extrinſecam Divinam virtutem; qui verò ab ultimo fine non eſt averſus, per ipſam rectam finis intentionem poteſt reduci: Ex quo fit, quòd mortale de ſe reatum inducit pœnæ æternæ; cum enim ejus malitia purgari nō poſſit, quæcumque temporalis pœna illi eſt inadæquata; per pœnam ſiquidem reparari debet ordo juſtitiæ, qui per culpam pervertitur; ac proindè culpa, quæ inordinationem dicit de ſe irreparabilem, quantùm eſt de ſe, pœnam exigit interminabilem; ſecus verò peccatum veniale, cum ejus inordinatio ſit ab intrinſeco reparabilis.

13. Ex dictis licèt regulam colligere ad cognoſcendum, quando peccatum veniale ſit, vel mortale. Si enim graviter, ac notabiliter charitatem, & dilectionem lædat Dei, vel proximi, & multò magis ſui ipſius, aut commune bonum, peccatum erit mortale; ſi verò tantum leviter, peccatum erit veniale: quod & meliùs explicabitur infrà capite *de legibus*.

14. Conſtat pariter ex dictis, quomodo peccatum aliàs ex genere ſuo mortale poſſit eſſe veniale, ſcilicet ex parvitate materiæ; puta minimum furtum; vel ex imperfectione actus, cum non ex plena deliberatione, ju-

juxta doctrinam ſupra traditam cap. 2. §. 1. Et nota, quòd nunquam imperfecta deliberatio ad mortale peccatum ſufficit; tùm quia, ut diximus, non poteſt ſimpliciter, & perfectè violari lex niſi ab agente libero, & ex perfecta deliberatione operante. Lex enim eſt regula humanorum actuum: non autem perfectè humani ſunt actus ex imperfecta deliberatione procedentes; tùm quia ſatis dedecet infinitam Dei bonitatem, pro hujuſmodi culpis, quas humana fragilitas vitare vix poteſt, æterna morte punire.

15. Dominus Cajetanus in *Summula* pluribus in locis addere videtur tertium aliud Caput, ex quò peccatum ex genere ſuo mortale, fiat veniale, ſcilicet, cum eſt præter intentionem, præcipuè in peccatis linguæ, aut ſimilibus, quæ ſine intentione talia non ſunt, niſi materialiter, puta contumelia, detractio, & hujuſmodi: cũ tamen addat, quòd ſi notabiliter lædatur proximus, actus redit in naturam ſuæ formæ, & eſt mortale peccatum, quamvis non ex intentione; manifeſtum eſt, quòd ſi levitas materiæ, vel imperfecta deliberatio non excuſet, adhuc hujuſmodi peccata mortalia remanent, quamvis præter intentionẽ.

16. Addi etiam poſſet ignorantia, vel inadvertentia venialiter tantùm culpabilis, puta quia tantum ex levi negligentia, hæc enim, licèt omninò à peccato non excuſet, tantùm nihilominùs minuit, ut de mortali reddat veniale; cùm enim facta per ignorantiam, vel inadvertentiam, voluntaria non ſint, ac perindè nec peccata, niſi quatenùs ignorantia ipſa voluntaria eſt, ſi hæc non niſi venialiter mala eſt, nõ poteſt actio ex ipſa procedens mortalis eſſe. Quia verò ignorantia ipſa, vel inadvertentia venialis eſſe nõ poteſt in materia gravi, & peccati mortalis, dum eſt perfectè, & ex plena deliberatione voluntaria; hinc eſt, quòd ex imperfecta deliberatione habet, quòd ſit venialis, ac per conſequens peccatum ex illa procedens, quod aliàs erat mortale, veniale fit ex imperfecta deliberatione. Undè relinquitur,

tur,

tur, ex duplici tantùm capite peccatum ex genere veniale fieri, ſcilicet ex levitate materiæ, vel imperfecta deliberatione.

17. At verò peccatum veniale ex genere multipliciter quidem reddi poteſt mortale. Primò ex contemptu, non ſolùm Dei, ſed etiam ſuperioris, aut legis, aut etiam Perſonæ, vel loci. Si quis enim in ſpretum Eccleſiæ, ibi confabulari vellet, aut in contemptum nollet, obedire Prælato, etiam in his quorum tranſgreſſio de ſe mortalis non eſſet, proculdubio mortaliter peccaret. Notate verò, quòd, ut contemptus mortale reddat peccatum ex genere ſuo veniale, neceſſe eſt, quòd verè quis tota deliberatione, & ex determinata intentione contemnendi Deum, Superiorem, vel legem, actum eliciat; & inſuper, quòd abſolutè, & ſimpliciter Deum, Superiorem, aut legem contemnere intendat, & non tantùm in his minimis; undè ſi quis, v. gr. paratus abſolutè, obedire Deo, Prælato, ac legi graviter præcipienti, contemnat nihilominùs, parere in levibus, & minimis, quia minima ſunt, & de illis curare non vult; non ideò mortaliter peccat, quia non contemnit ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, & cum addito, ſcilicet in minimis. Videte Cajet. V. *Contemptus*.

Secundò veniale peccatũ mortale redditur, ſi quis in ipſo ultimum finem conſtituat, puta ſi taliter eſſet affectus, ut illud omninò vellet, quamvis indè gravis offenſa Dei conſurgeret.

Tertiò ex conſcientia erronea, ut videbimus cap. *de Conſcientia*.

Quartò ex ſcandalo, & generaliter ex quacumque circũſtantia, quæ de ſe mortalem importet malitiam, præcipuè autem ex fine, & effectu, & periculo incidendi in mortale peccatum, qui enim amat periculum, in illo peribit.

18. Quibus non obſtantibus fieri non poteſt, quòd multa peccata venialia ſimul, unum conſtituant mortale peccatum; *non enim*, ut ait D. Thom. *p. 2. q. 88. art. 4. omnia peccata venialia de mũdo, poſſunt habere tantũ de reatu, quantum unum peccatum mor-*

mortale. Quod pluribus rationibus demonſtrãt Theologi, apud quos videndas relinquimus. Immò, & quando peccatum ex genere ſuo veniale fit per aliquã circunſtantiam mortale, nõ remanet ampliùs in propria materia, ſed ab illa quodammodo extrahitur; quod quidem patet, dum fit mortale ex primo, vel quarto capite, trahitur enim tunc ad ſpeciem contemptus, vel ſcandali, aut ejus malitiæ, quam ſecum fert circunſtantia illa aggravans. Quandò verò ex ſecundo, vel tertio capite, quamvis in propria materia permanere videatur, formalitas tamen verè ab illa extrahitur: dum enim v. gr. quis mendacium profert officioſum cum erronea conſcientia, quòd ſit mortale peccatum, vel ſi ponat in illo rationem ultimi finis, defacto in illo apprehendit, illique tribuit inordinationem, contrarietatem, & averſionem, quam ex genere ſuo, & propria materia non habet, undè quaſi ad extranea ducitur per conſcientiam errantem, vel inordinatum affectum: Si verò intra limites propriæ materiæ maneret, nunquam poſſet mortale fieri.

§. V. *De comparatione Peccatorum*.

SUMMARIUM.

1. *Peccati gravitas conſiderari poteſt, vel per ordinem ad rationem, vel Deum; item ex parte converſionis ad objectum, vel privationis gratiæ, & oppoſitæ virtutis.*
2. *Ex parte converſionis ad objectum, non omnia peccata mortalia paria ſunt.*
3. *In ratione offenſæ quodlibet mortale eſt infinitum, ac per conſequens abſolutè unum non eſt majus alio.*
4. *Similiter quodlibet mortale tota gratia, & charitate privat, undè nec unum eſt gravius alio.*
5. *Nec plura eidem virtuti oppoſita, benè verò diverſis virtutibus.*
6. *His non obſtantibus, licèt omnia mortalia in ratione offenſæ paria ſint, quòad gravitatem ſubjectivam, & perſonalem, non tamen quòad objectivam.*

7. *Nec etiam in ratione privationis, ſi privatio conſideretur, ut proprietas, vel conſecutum ad aliud.*

8. *Gravitas eſſentialis ex objecto, accidentalis verò ex circunſtantiis penſanda eſt.*

9. *Non ſolùm mala intrinſecè, ſed etiam mala, quia prohibita, differunt in gravitate.*

10. *Poteſt unum peccatum eſſe gravius alio contrà eandem legem, quamvis modus præſcriptus ſit indiviſibilis.*

11. *Gravius eſt peccatum ſecundùm ſe, quò præſtantior eſt virtus oppoſita.*

12. *Secundùm ſe graviora ſunt peccata in Deum, deindè in ſe ipſum, poſtremò in proximum. Item graviora, quæ in Spiritualibus lædunt, quàm quæ in corporalibus, & graviora, quæ in vita, quàm, quæ in bonis exterioribus, ac demùm graviora, quæ contrà bonum commune, quàm quæ contra particulare.*

13. *Intellige hæc primò ſecundùm objectum primarium, & principale virtutis oppoſitæ.*

14. *Secundò nè peccatum inferiori oppoſitum includat etiam oppoſitionem cum ſuperiori virtute.*

15. *Tertiò, quòd habeant eundem modum oppoſitionis ad virtutem peccata, inter quæ ſit comparatio.*

16. *Timiditas ex formali objecto pejus eſt peccatum, quàm intemperantia; ex annexis tamen è contrà.*

17. *Regula generalis. Comparatio fieri debet, proportione ſervata, puta maximi cum maximo, minimi cum minimo.*

18. *Potiſſimè habenda eſt ratio voluntarii, & libertatis, difficultatis vincendæ, & motivi impellentis.*

19. *Peccans ex certa ſcientia graviùs peccat, quàm peccans ex ignorantia etiam culpabili, vel infirmitate, aut paſſione.*

20. *Licèt peccans ex habitu peccet ex certa malitia; poteſt malè habituatus quandoq; non ex habitu peccare.*

21. *Præcipuè ſi jam pœnituit de præteritis.*

22. *Peccatum ex objecto minùs grave poteſt ex circunſtantia gravius eſſe peccato aliàs graviori ex objecto.*

23. *In*

23. *In moralibus fallere poteſt Metaphiſica ratio, quòd perfectius, quòad ſubſtantiam excedi nō poteſt à perfectiori quòad accidens.*

24. *Immò fallit, quando accidētalis imperfectio impedit eſſentialem formam, nè totam ſuam perfectionem ſubjecto communicet.*

25. *Demùm, quia moralitas ipſa accidens eſt.*

1. NON parùm utile eſt Confeſſariis, peccatorum gravitatem dignoſcere, ut prudentiali judicio gravioribus prò merito congruas adhibeant medicinas. Ex duplici autem capite potiſſimùm gravitas peccatorum penſanda eſt. Primò quidem per ordinem ad rationem, cujus regulas tranſgreditur, ordinemque pervertit peccatum. Secundò in ordine ad Deum, cujus offenſa eſt. Similiter conſiderari poteſt peccatū, vel ex parte converſionis ad proprium objectū, vel ex parte privationis gratiæ, & charitatis, aut etiam rectitudinis oppoſitæ virtutis. Hoc poſito.

2. Certum eſt, quòd ſi conſideretur peccatum ex parte converſionis ad objectum, non omnia peccata, etiam mortalia, paria ſunt; ſed unum gravius alio, ſecundùm quod magis, vel minùs contrariatur bono cōmuni, ordini rationis, dilectioni Dei, vel proximi.

3. Difficultas verò eſt, quomodò unū gravius alio dici poſſit in ratione offenſæ vel privationis; cum enim quodlibet mortale peccatū ſimpliciter ſit offenſa Dei, ex hoc quandam infinitatē participat ratione infinitæ dignitatis perſonæ offenſæ, ſiquidem ex dignitate perſonæ offenſæ creſcit gravitas injuriæ, & offenſæ; ac per conſequens quodlibet mortale peccatum in ratione offenſæ infinitam gravitatem habet; unum autem infinitum non eſt majus alio.

4. Similiter cum omne mortale peccatum totaliter gratia, & charitate privet, nec etiam in hac ratione unum gravius alio dici poteſt; una enim privatio non eſt major alia.

5. Immò licèt in ratione privationis rectitudinis oppoſitæ virtutis, peccata

diverſi generis inæqualia dici poſſint, unumque gravius alio ſecundùm quòd unum digniori virtuti opponitur; pejor ſiquidem eſt privatio, quæ meliori forma privat; v. gr. pejor eſt mors, quæ privatio eſt vitæ, quàm cæcitas, quæ privatio eſt viſus. Peccata nihilominùs mortalia ejuſdem ſpeciei paria omninò erunt in ratione privationis, cum omnia eâdem, & tota virtutis oppoſitæ bonitate privent.

6. Sed his non obſtantibus certè dicendum eſt; non omnia peccata, etiam mortalia æqualis gravitatis eſſe, adhuc in ratione offenſæ, vel privationis. Et in primis notandum, quòd gravitas offenſæ duplex eſt. Objectiva ſcilicet, quæ deſumitur ex ipſa injuria, & offenſa; & ſubjectiva, quæ deſumitur ex perſona læſa, & offenſa, quæ ſubjectum eſt morale, in quò cenſetur ipſa injuria moraliter recipi. Quamvis ergò omnia peccata mortalia in ratione offenſæ paria dici poſſint, quò ad gravitatem perſonalem, & ſubjectivam, cum omnia infinita ſint moraliter, ut benè dicebatur; inæqualia tamen ſunt, quòad gravitatem objectivam, ut patet quoque in humanis. Quamvis enim omnis offenſa Regis, regia ſit, non tamen omnis æqualis eſt in gravitate; graviùs enim, quis regem offendit, ipſum percutiendo v. gr. quàm verbis tantùm reſiſtendo, aut impugnando.

7. Similiter, quanquam privatio, ſi præcisè conſideretur ex parte poſitivi, quo privat, ſeù cujus eſt privatio, ejuſdem ſit omninò rationis, in quocumque reperiatur, ſi forma privata ſit eadem; attamen ſi conſideretur ipſa privatio, ut proprietas, & quid conſecutum ad aliud, ex illius diverſitate diverſificatur, ut ſuprà §. 2. notavimus ex Martinez. Quia ergò privatio, ſivè Gratiæ, & Charitatis, ſivè oppoſitæ rectitudinis, in peccato conſequitur ex converſione ad objectum, & contrarietate ad legem, ac dilectionem Dei, vel proximi; nec non ad oppoſitam virtutem; quo deterior erit converſio, & objectum, magiſ-

giſque diſconveniens, ac repugnans; eò pariter deterior erit ipſa privatio.

8. His præmiſſis. Cùm gravitas peccati ex ejus malitia debeat attendi; cùm, ut ſuprà oſtenſum eſt, eſſentialis malitia ex proprio objecto, accidentalis verò ex circunſtãtiis deſumatur; cõſequens eſt; ut pariter eſſentialis gravitas ex objecto, accidentalis ex circunſtantiis penſanda ſit.

9. Antequam verò, quænam graviora peccata ſint, quævè nimis gravia ſtatuamus, notandum eſt; non ſolùm eà, quæ intrinſecè, & ex natura ſua mala ſunt, verùm illa, quę mala ſunt, quia prohibita lege poſitiva, inter ſe in gravitate differre. Cujus ratio eſt; quia ex hoc ipſo, quòd lex aliquem actum prohibet, vel præcipit, ponit illum, ſub determinata ſpecie Virtutis, vel Vitii, juxta motivum, ex quò præceptum, vel prohibitio dimanat. Cum autem ipſæ Virtutes, & Vitia inæqualia ſint in bonitate, & malitia, per conſequens etiam tales actus præcepti, vel prohibiti.

10. Sed reſtat adhuc difficultas; an peccata contrà eandem legem poſitivam ex eodẽ motivo prohibita, poſſint eſſe inter ſe inæqualia, ſicut contingit in his, quæ intrinſecè mala ſunt, v. gr. gravius peccatum eſt; Furari centum, quàm furari decem. Quamvis autem Mag. Serra *p. 2. q. 73. art. 2.* videatur ſentire, quòd ſi leges humanæ determinent modum indiviſibilem, tunc peccata contrà eandem legem æqualia ſint: Quod quidem verum eſt, per ſe loquendo, ut idem ſubdit; ſed hoc non eſt ſpeciale in his peccatis, ſed cõmune etiam de ſe malis; unà enim fornicatio v.gr. non eſt gravior alia, per ſe loquendo: Cùm quo tamen ſtat, quòd una præ alia poſſit aggravari ex circunſtantia illi adjuncta: Ego puto, quòd ex eodem capite peccata contrà eandem legem poſitivam inæqualia eſſe poſſint, ac unum graviùs alio, quantumque ſit indiviſibilis modus à lege præſcriptus. Undè omittens audire Sacrum v. gr. ut vacet ludo, graviùs peccare videtur, quàm omittens,

tens, ut ſtudio, vel gravi negotio incumbat. Nec oppoſitum ſentire judico Cajet. Sylv. & Navar. à Serra citatos. Sed tantùm velle, non ita notabiliter aggravari peccatum, ut in confeſſione ſit neceſſarium, hanc exprimere gravitatem, quod ultrò concedimus.

11. Itaque cum gravitas eſſentialis ex objecto, accidentalis verò ex circunſtantiis deſumatur, manifeſtum eſt; illud ſecundùm ſe gravius eſſe peccatum, quod pejus habet objectum. Cumque objectum omnis peccati contrarium ſit objecto alicujus virtutis, cui perindè ipſum peccatum contrariũ eſt; patet etiam, quòd eò gravius erit peccatũ ſecundùm ſe, quò præſtantior virtus oppoſita: Ex hoc enim ipſo tale peccatum pejus habet objectum, majuſque bonum habet corrumpere, ac deſtruere.

12. Quarè ſecundùm ſe graviora ſunt peccata in Deum, deindè in ſe ipſum, poſtremò in proximum: Item graviora, quæ in Spiritualibus lædunt, quàm quæ in temporalibus; Et graviora, quæ in vita etiam corporali, quàm quæ in bonis exterioribus. Item graviora, quæ contrà commune bonum, quàm quæ contrà particulare.

13. Tria nihilominùs cum Salmanticenſibus advertit Gonet in man. tract. *de pec.* cap. 3. Primò, quòd, cum dicitur, illud peccatum eſſe gravius, quod præſtantiori virtuti opponitur, intelligi debet ſecundùm objectum primarium, & principale talis virtutis; undè licèt charitas perfectiſſima ſit omnium virtutum; non omne peccatum charitati oppoſitum graviſſimum erit; nam odium proximi v. gr., immò & ſchiſma, licèt charitati opponatur, eſt minùs peccatum, quàm infidelitas, ut docet S. Doct. 2. 2. *q.* 39. *art.* 2. at verò odium Dei, qui eſt primarium, & principale charitatis objectum, inter alia peccata gravius eſt, ut idem docet ibidem *q.* 34. *art.* 2. *&* *p.* 2. *q.* 73. *art.* 4. *ad* 3.

14. Secundò notandum, quòd ſi peccatum inferiori virtuti oppoſitum includat etiam oppoſitionem cum vir-

virtute ſuperiori, poterit, ex tali incluſione ſuperare in malitia, & gravitate peccatum directè ipſi majori virtuti oppoſitũ: & ſic, quamvis juſtitia, cui opponitur furtum, ſit perfectior caſtitate, cui adulterium opponitur, gravius tamen furto eſt adulterium, quia ſimul cum oppoſitione ad caſtitatem, includit etiam oppoſitionem ad juſtitiam.

15. Tertiò demùm, quòd peccata, inter quæ ſit comparatio, eundem habeant modum oppoſitionis ad virtutem; ità ut utrumque ſit peccatum commiſſionis, vel omiſſionis; aliàs enim ſatis probabile videtur quòd ſi peccatum inferiori virtuti oppoſitum ſit commiſſionis, & oppoſitum ſuperiori omiſſionis, illud poſſit eſſe gravius, v. gr. homicidium, quòd juſtitiæ opponitur, gravius omiſſione Sacri, quæ præſtantiori virtuti religionis opponitur. Hoc tamen nõ videtur omninò verum: nam omiſſio, v. gr. reſtitutionis, vel cujuſcumque actus Juſtitiæ in materia gravi, & notabili, abſolutè, & ſimpliciter peccatum videtur gravius fornicatione ſimplici: quòd ergò in aliquo caſu omiſſio præcepti ſuperioris virtutis minùs grave peccatum ſit commiſſione contrà inferiorem, ex alio proveniet capite, quòd ex dicendis hic, & ſequenti capite patebit.

16. Aliqua hic interim occurrit difficultas ex D. Th. 2. 2. *q.* 142. *art.* 3. ubi abſolutè docet, ac probat, quòd intemperantia majus eſt vitium, quàm timiditas, cum tamen fortitudo, cui opponitur timiditas nobilior omninò ſit virtus, quàm temperantia; non ergò verum eſt, eò pejus, & gravius eſſe peccatum, quò præſtantiori virtuti opponitur.

Ad hoc tamen reſpondetur ex doctrina ipſius Angelici Præcept. ibidem ad 1. Ubi ait: *Quòd excellentia fortitudinis ſuprà temperantiam poteſt conſiderari dupliciter, unò modò ex parte finis; quod pertinet ad rationem boni, quia ſcilicet fortitudo magis ordinatur ad bonum commune, quàm temperantia; ex hac etiam parte timiditas habet quandam excellentiam ſuprà intemperantiam, in quantum*

tùm

tùm ſcilicet per timiditatem aliqui deſiſtunt à defenſione boni communis: alio modò ex parte difficultatis, in quantùm ſcilicet difficilius eſt, ſubire pericula mortis, quàm abſtinere à quibuſdam delectabilibus; & quantùm ad hoc non oportet, quòd timiditas præcellat intemperantiam: Sicut enim majoris virtutis eſt non vinci à fortiori; ità etiam è contrario minoris vitii eſt, à fortiori vinci, & majoris vitii à debiliori ſuperari: Ex quibus clarè patet, quod ſi conſideretur timiditas ex proprio formali objecto, ſecundùm quod fortitudini directè opponitur, abſolutè, & ſimpliciter pejus peccatum eſt, quàm intemperantia; ſi verò conſideretur ex annexis, puta ex cauſa, & motivò inducente timiditatem, ut neceſſarius vitæ amor, benè poterit minus peccatũ eſſe, quàm intemperantia, quia ex hoc ipſo habet plura minuentia, & excuſantia, ut de ſe patet. Non mirum autem, quòd S. Doct. abſolutè quæſtionem reſolvat, dicendo, quòd intemperantia gravius eſt vitium, quàm timiditas; quia defacto, ut plurimùm, ità eſt, ſicut in citato Articulo diſcurrit; & caſus valdè rarus eſt, quòd timiditas gravius peccatum ſit, quàm intemperantia; ſecundùm ea, quæ regulariter accidunt. Satis nihilominùs mentem ſuam explicavit Sanct. Doct. præcipuè in reſp. ad 1.

17. Satis placet regula generalis, quam tradit Mag. Medina *p. 2. q. 73. art. 4.* Quòd ut cognoſcatur, quod nam peccatum ſit gravius, debet fieri comparatio, proportione ſervata, puta maximi cum maximo, minimi cum minimo, mediocris cum mediocri. Quod patet in primis in virtutibus ipſis; licèt enim juſtitia v. gr. dignior ſit fortitudine, non ideò quilibet actus juſtitiæ excedit omne opus fortitudinis; vendere enim triticum juſto pretio, actus eſt juſtitię, quis autem dicet, hunc actũ digniorem eo, quo quis pro defenſione Reipublicæ fortiter pugnat? Deindè in naturalibus, Leo de ſe fortior eſt Urſo, poterit nihilominùs grãdior Urſus, catulum ſuperare leonis. Item in humanis, Aurum pretioſius eſt

Ar-

Argento, vas tamen argenteum affabrè conſtructum pretioſius eſſe poterit vaſe aureo ſimplici. Semper ergò digniori virtuti oppoſitum, gravius eſt peccatum, cæteris paribus; quandò verò cætera non ſunt paria, benè poterit oppoſitum inferiori virtuti gravius eſſe: quod certè multoties, immò fortè ſemper continget, ſi peccatum inferiori virtuti oppoſitum ſit intrinſecè malum, oppoſitum verò ſuperiori malum tantùm, quia lege poſitiva prohibitum; ex hoc enim ipſo illud majorem dicere videtur ad rationem repugnantiam: & hoc etiam intellige, cæteris paribus.

18. Potiſſimè autem in gravitate peccatorum dijudicanda, ratio habenda eſt voluntarii, & libertatis; quodlibet enim, voluntariū & libertatem diminuens, minuit quoque malitiam. Item notanda eſt difficultas vincenda, motivumq; inducens ad peccatum; nam, quę non niſi cum magna difficultate ſuperari, & repelli poſſunt, ex hoc ipſo eorum culpa alleviatur, & quodam modo excuſatione digna redditur: Sicut pariter excuſabilis eſt in parte, qui gravi motivo, paſſione, vel tentatione impulſus delinquit; damnabilis autem valdè, qui tota libertate, ac propria electione peccat. Undè S. Doct. *p.* 2. *q.* 73. *art.* 5. benè cum D. Gregorio 31. *Mor.* cap. 31. docet, quòd peccata carnalia ſecundùm ſe ſunt minoris culpæ, & majoris infamiæ, quàm ſpiritualia, nam ex una parte valdè ſunt exprobrabilia, ut ait Philoſophus 3. *Ethicor*: quia ſunt circa illas delectationes, quę ſunt communes nobis, & brutis, undè quodammodò per iſta peccata homo brutalis redditur, ex alia tamen parte ſunt minoris culpæ, quia vehementius habent impulſivum, ideſt ipſam concupiſcentiam carnis nobis innatam.

19. Ex his manifeſtè colligitur, quòd peccans ex certa ſcientia, hoc eſt, benè quidem advertens ad malitiam actus, & nihilominùs propter affectum ad bonum delectabile concupitū peccare volens, graviùs peccat, quàm peccans ex ignoran-

Digitized by Google

tia, inadvertentia, vel inconſideratione etiam culpabili, vel ex infirmitate, ac paſſione. Ille ſiquidem peccat ex certa malitia, quod omninò gravius eſt, ut cum D. Thom. *p.* 2. *q.* 78. *art.* 4. *& alibi*, docent communiter Theol. Peccare namque ex certa malitia, ut explicat Medina ibi *art.* 1. eſt nulla opprimente, vel impellente paſſione, eligere malum, quod ſcitur, eſſe malum.

20. Sed advertendum ex eodem S. Doct. *ibi art.* 2. *&* Medina ibi. Quòd licèt peccãs ex habitu peccet ex certa malitia, eo quia per habitum fit illi per ſe diligibile, & quodammodò naturale id, quod ſecundùm ipſum habitum eſt ei conveniens, ex hoc quidem, ſivè malus habitus ſit in Voluntate ipſa, ſivè in appetitu ſenſitivo; quia etſi motus ſenſitivi ſecundũ ſe habeant potius minuere peccatum, impellendo voluntatem, & rationem perturbando; cùm tamẽ ex habitu quis peccat, jam voluntas inordinata eſt, ac in objectum propenſa; undè potiùs ipſa paſſiones, & ſenſitivos motus excitat, quàm ab illis trahatur. Cum hoc tamen ſtat; quòd aliquandò malè habituatus nõ ex certa malitia peccet, immò nec propriè ex habitu, ſed ex aliquo paſſionis impetu. Habitu enim, non eſt neceſse, quòd ſemper utamur, ſed ſubjacet imperio Voluntatis; undè definitur, quod ſit, quò quis, cum voluerit, utitur; Tunc igitur peccatum non aggravatur.

21. Addit inſuper, & benè Medina juxta ſuperiùs à nobis tradita cap. 2. §. 2. & cap. 4. §. 4. Quod ſi malè habituatum pœniteat, quãvis in illo remaneat inclinatio, & pronitas ad peccatum, quia tamen illi ampliùs voluntaria non eſt, immo involuntaria, ſi contingat, ex ipſa iterum ad peccatũ impelli, ejus peccatum non erit ex certa malitia, ſed potiùs ex infirmitate; pronitas enim illa potiùs minuit rationem voluntarii, ac proindè malitiam, quàm augeat. Idque notaverim pro Confeſſariis, ut cùm hujuſmodi malè habituatis, non rigoroſæ procedant, pœnitentias aggravando, ſed potiùs

tiùs inſiſtendo, ut veram, ac perfectam peccati deteſtationem concipiant; conſiliis adjuvando, modoſque ſuggerendo, quibus faciliùs ab hujuſmodi noxiis retrahant voluntatem; ac potiſſimùm per Sacramentorum frequentiam, præcipuè Sanctæ Confeſſionis.

22. Reſtat demùm aliqua difficultas. An quando peccatũ inferiori Virtuti oppoſitum aggravatur nõ ex propria formali ratione objecti; ſed ex aliqua omninò accidentali circunſtantia, dici debeat abſolutè gravius? Quamvis autem quidam ex D. Thom. Diſcipulis velint, peccatum ex objecto minùs grave nunquam poſſe, tantùm ex circunſtantiis aggravari, ut excedat peccatum gravius ex objecto: Id tamen falſiſſimum putat Medina. Sit enim v. gr. ſimplex furtum ex una parte; ſimplex fornicatio ex altera; furtum nudè ſumptum gravius eſt fornicatione pariter nudè ſumpta. Aggravetur modò fornicatio ex circunſtantia, nedum accidentali, ad aliam ſpeciem non transferente. Puta quòd quis non adeò vehementi paſſione concitatus, immò tota plenaque libertate fornicetur. Allevietur ex alia parte ſimili circunſtantia furtũ, puta quod quis ex neceſſitate, licet non extrema, ſed gravi, furetur; quod nam horum gravius erit peccatũ? Videtur certè, quod fornicatio: talis enim fornicator excuſationem ullam non habet de peccato ſuo; multam autem fur: Graviùs verò peccatum abſque dubio rigoroſiorem expetit vindictam, ſtrictiorique Judicio dignũ eſt; ac perindè peccatum excuſationem admittens gravius eſſe non poteſt excuſationis experti.

23. Contrarium autem ſentientes fundantur in metaphyſica ratione. Quia id, quod perfectius eſt, quòad ſubſtantiam, & eſſentiam, quamvis ab alio in aliquo accidenti excedatur, non ideò dicitur minus perfectum; immo abſolutè, & ſimpliciter perfectius, & ſolùm ſecundùm quid imperfectius: Si ergo unum peccatum eſt alio gravius ex objecto, ex quo gravitas ſubſtantialis, & eſſentialis de-

deſumitur; quamvis in aliqua circunſtantia, & gravitate accidentali ſuperetur; dicendum nihilominùs eſt abſolutè, & ſimpliciter gravius, & ſecundùm quid minùs grave.

Cæterum ipſi, meo videri, multipliciter falluntur. In primis, quia eſtò illa metaphyſica ratio abſolutè convinceret, fallere tamen poſſet in moralibus, in quibus non adeò metaphyſicæ rationis rigor, ſed magis prudentialis attẽditur exiſtimatio. Ut enim dicebamus, Vas aureum pretioſius eſt ſubſtantialiter Vaſe argenteo; ſi tamen huic addatur accidentale pretium, puta ſi optimè ſit fabrefactum, abſolutè, & ſimpliciter pretioſius judicatur Vaſe aureo, licèt hoc illud ſuperet in pretio ſubſtantiali.

24. Deindè poteſt illa propoſitio diſtingui, ità ut vera ſit, quandò accidentalis imperfectio ſubſtantialẽ perfectionem non impedit; ſecus verò, ſi obſtaculum ponat, nè forma ipſa eſſentialis totam ſuam perfectionem ſubjecto communicet; Quod certè in moralibus cõtingit. Sicut enim poteſt accidentalis circunſtantia taliter impedire objectum, ut non ſolùm totam ſuam bonitatem actui non tribuat, immò nullã penitùs conferat; & actus circa objectum de ſe bonum aliqua circunſtantia vitiatum abſolutè, & ſimpliciter malum reddatur ut ſuprà vidimus cap. 4. §. 1. Poterit eodem modo circũſtantia impedire, nè objectum totam ſuam malitiam transfundat in actum: & hoc ideò, quia ut pariter eodem cap. notavimus §. 5. tota malitia, vel bonitas actus ex objecto derivatur, nec circunſtantia poteſt actum afficere, niſi objectum ipſum afficiat; undè quelibet circunſtantia objectum ipſum reddit meliùs, vel pejus, magis, vel minùs bonum, aut malum.

25. Demùm, quia moralitas ipſa accidẽs eſt actus, & objecti, undè licet perfectio eſſentialis actus, quam recipit ab objecto in eſſe naturæ, quę verè eſſentialis eſt, ipſum actum in ſua ſpecie eſſentiali conſtituens, per nullã accidentalem circunſtantiam ſuperari nõ poſſit;

benè

benè verò perfectio, ſeù gravitas moralis per aliam circunſtantiam in eſſe moris. Hoc ſiquidem non eſt, perfectionem accidentalem excedere eſſentialem, ſed unã accidentalem, aliam pariter accidentalem, quod nullum eſt inconveniens. Dicitur nihilominus bonitas, vel malitia ex objecto ſubſtantialis, & eſſentialis, quia per illas verè primò conſtituitur actus in ſpecie moris; quæ tamen ſpecies abſolutè illi accidentalis eſt. Hæc ad ſuperabundantiam dicta ſint, neque enim in his diutiùs nobis immorandum.

CAPUT VI.

De Circunſtantiis humanorum actuum.

§. I. *Quid, & quotuplex ſit Circunſtantia.*

SUMMARIUM.

1. *Circunſtantiæ, accidentia quædam ſunt actus humani.*
2. *Propriè circunſtantiæ actus non ſunt locus, v. gr. vel tempus, ſed aliquid in ipſo actu reſultans ex illorum reſpicientia.*
3. *Septem communiter aſſignãtur circunſtantiæ actus humani.*
4. *Nomine circunſtantiæ, Quis, intelligitur conditio Perſonæ elicientis actum.*
5. *Circunſtantia ſemper objectum afficit moraliter, dans illi ſpecialem conformitatem, vel diſſonantiam ad legem.*
6. *Circunſtantia, Quid, eſt effectus ſecutus, vel accidens objecto principali adjunctum.*
7. *In Circunſtantia, Ubi, cõſideratur qualitas, vel conditio loci.*
8. *Nomine auxiliorum, veniunt, ſivè Perſonæ, ſivè Inſtrumenta, quibus utitur operans.*
9. *Circunſtantia, Cur, eſt finis, non quidem proximus, & immediatus actus, ſed ad quem ex intentione operantis ordinatur.*
10. *Circunſtantia, Quomodò, dicit modum quemdã ipſius actus,*

actus, vel ex parte operantis, vel ex parte ipſius actus, vel ex parte medii.

11. *In Circumſtantia, Quando, conſideratur tẽporis qualitas, & quantitas.*

12. *Numerus non eſt propriè circumſtantia.*

1. CIrcunſtantiæ, ut nomen ſonat, à circunſtando dictæ ſunt, à localibus translato vocabulo, ut notat S. Doct. *p.* 2. *q.* 7. *art.* 1. Dicitur autem in localibus aliquid circunſtare, quod eſt quidem extrinſecum à re, tamen ipſam attingit, vel ei appropinquat ſecundùm locum; Et ideò quæcumque cõditiones ſunt extrà ſubſtantiam actus, & tamen aliquo modo ipſum attingunt, circunſtantiæ dicuntur. Quod autem eſt extra ſubſtantiam rei, ad rem ipſam pertinens, accidens ejus dicitur; Undè circunſtantiæ humanorũ actuum accidentia eorum dicenda ſunt. Ex quibus habetur, quòd circunſtãtiç nihil aliud ſunt, quàm accidentia quçdam actus humani. Proprium autem eſt accidentis, inhærere ſubjecto, cujus eſt accidens; ſi ergò circunſtantiæ, accidentia ſunt actus humani, debent ipſi actui inhçrere, quod tamen omninò falſum apparet. Dum enim quis, v. gr. occidit hominẽ in Eccleſia, Eccleſia certè non inhæret occiſioni, & tamen ejus circunſtantia eſt novam ipſi tribuens malitiam.

2. Verum nihilominùs eſt, quòd circunſtantiæ omnes actui inſunt: licèt enim locus, v. gr. vel tempus, & alia hujuſmodi circunſtantiæ dicantur actus humani; attamen propriè, non ipſa in ſe circunſtantiæ ſunt; ſed aliquid in actu reſultans ex illorum reſpicientia: Sicut in Logica, vel Metaphyſica dici ſolet, quod, Ubi, non eſt locus ipſe continens, ſed modus quidam intrinſecus, locato adveniens, ipſique inhærens, ex loci circunſcriptione. Sit exemplum. Vult quis inimicum occidere; actus iſtæ voluntatis eſt quædam tendentia, quà Voluntas fertur in Vitam inimici auferendam. Contingit, inimicum eſſe in Eccleſia, & adhuc ipſum vult occidere; Jam voluntatis actus non reſpi-

reſpicit eodem modo inimici Vitam; priùs enim, ut abſolutè auferendam, reſpiciebat, nunc verò illam reſpicit, ut auferendam in Eccleſia. Datur ergò in tali actu eſſentia, quæ in ordine ad vitam auferendam conſiſtit; & accidens, ſeù circunſtantia, quæ in ordine ad ipſam auferendam in Eccleſia. Nó quod iſti ſint duo ordines, ſed idem ordo eſſentialiter, & primariò ad vitam terminatur, & ſecundariò ad illam loci circunſtantiam.

3. Septem autem communiter aſſignantur circunſtantiæ actus humani hoc verſu comprehenſæ. Quis, Quid, Ubi, Quibus auxiliis, Cur, Quomodo, Quando. Explicemus ergò breviter ſingulas.

4. Et primò circunſtantia, Quis, intelligitur de perſona eliciente actum; dupliciter autem eliciens comparari poteſt ad actum; eſſentialiter ſcilicet, ſeù per ſe, & accidentaliter, ſeù per accidens: eſſentialiter quidem, tanquam cauſa efficiens neceſſariò ad actum ipſum cócurrens; hujuſmodi autem eſt perſona liberè operans cum uſu, & judicio rationis; hoc enim eſt de eſſentia actus humani, quòd à ratione deliberata procedat, ut ſæpè dictum eſt; quare hoc non eſt circunſtantia, ſed quid eſſentialiter, & neceſſariò ad actum requiſitũ. Illud ergò, quod nomine circunſtantiæ, Quis, intelligitur, & quod accidentaliter ad actum pertinet, eſt conditio perſonæ elicientis, puta dignitas, officium, ſtatus &c. Ex hoc enim, quòd operans hujus, vel illius ſit conditionis, diverſimodè actus objectum reſpicit, ac ſi talis conditionis non eſſet.

5. Nota verò, quòd licèt aliquandò circunſtantia nullo modo videatur objectum afficere moraliter, nihilominùs ipſum verè afficit, ac variat, diverſamque conformitatem, vel diſſonantiam ad legem, & rationem in illud inducit: dum enim Judex, v. gr. furatur, licèt cõditio Judicis nil reale ponat in objecto furti, re ſcilicèt aliena; illam tamen reddit reſpectu Judicis aliter diſſonam, ac ſit in ſe, puta quod violet juſtitiam, qui ponitur Juſtitiæ defenſor: &

Digitized by Google

& hoc quidem ad minùs moraliter, quidquid ſit in eſſe phyſico, de quo nolumus diſputare.

6. Secunda pariter circunſtantia. Quid, non ſignificat ſubſtantiam actus, vel ipſius objecti, quod etiam pertinet ad ſubſtantiam, ſed intelligitur, vel effectus ex actu ſecutus, puta, damnũ, aut utilitas; vel etiam accidens aliquod objecto principali, & ſubſtantiali adjunctum, puta in furto magna, vel parva quantitas; in acceſſu ad non ſuam, quòd ſit ſoluta, vel conjugata. Undè ſicut diximus, quòd circunſtantia, Quis, dicit accidens, conditionem, vel ſtatum perſonæ elicientis actum, ità circunſtantia; Quid; conditionem objecti, vel effectum ex actu ſecutum.

7. Tertia circunſtantia, Ubi, ideſt locus; in quà pariter conſideratur loci qualitas, vel conditio, puta ſi privatus, vel publicus, Sanctus, vel prophanus: Etenim in loco publico peccare, peccatum reddit ſcandaloſum; multa item licent in privato, quæ in publico indecentiam afferunt; Similiter in loco Sancto conſideratur, vel tantùm indecentia quædam, quam omne peccatum dicit in loco Sancto commiſſum, quia Domum Dei decet Sanctitudo: vel conſideratur propria ratio injuriæ, quæ loco Sancto fit, quandò ſcilicet ad prophanos uſus trahitur, ſic enim violatur ſpecialiter Sãctitas loci, & quaſi jure ſuo privatur, quo Sanctis uſibus deſtinatus eſt; ſicut ſi committatur in eo luxuria, homicidium, negotiatio, aut quibuſcumque prophanis uſibus deſtinetur; quę omnia ſacrilegii ſpeciem inducunt, ut ait Jo. à S. Thom. *p.2.q.7.* Vide infra §. ſeq. num. 19. Alia verò peccata, licèt ratione indecentiæ aggraventur, non tamen propriè ſacrilegii ſpeciem contrahunt.

8. Quarta, Quibus auxiliis. Poſſunt nomine auxiliorum intelligi, & perſonæ, quarum quis utitur opera, & exteriora inſtrumenta, quibus exequitur, vel præparàt ad exequendum opus, v. gr. ſi quis utatur auxilio infidelium ad bellum præcipuè contrà Catholicos, ſi ope Dæmonum; vel magicis

cis incantationibus, quæ diſtinctam ſpeciem malitiæ præbent: ſi quis alium occidat inſtrumento majori cruciatu necante, aut ſi arundine, vel fuſte ignominiæ cauſa percutiat, quæ aliquandò ſolùm aggravant, aliquandò ſpeciem mutant, puta ſi ſpecialẽ dehoneſtationem afferant.

9. Quinta, Cur, ſeù propter quid, & intelligitur finis, ſeù intentio. Cum autem, ut ſuprà diximus, duplex ſit finis, operis videlicet, & operantis; finis operis, qui eſt ipſum proximũ, immediatum, & proprium objectum actus, non eſt circunſtantia, ex ipſo enim ſpecies eſſentialis deſumitur, finis verò operantis reſpectu actus intentionis neque circunſtantia eſt, cum ſit illius proprium, & immediatum objectum, ſed eſt circunſtantia reſpectu actus electionis, & imperati; quandò tamen non per ſe, ſed per accidens, & ex pura intentione operantis ad illum ordinatur, v. gr. dum quis vult, furari, ut ludat, ludus ipſe non eſt circunſtantia reſpectu actus, quô quis ludere intendit, ſed eſt ejus objectum ſpeciẽ eſſentialẽ ipſi tribuens; quia verò ex hac intentione ludi movetur, ut eligat, & velit furari, ipſe ludus dicitur circunſtantia furti, vel quia furtum non eſt de ſe ad ludum ordinatum, ſed hoc accidit illi ex intentione furantis propter ludum.

10. Sexta, Quomodò; & hæc dicit modum quendam ſpecialem ipſius actus abſque ullo reſpectu ad aliud extrinſecũ; qui poteſt conſiderari, vel ex parte operantis, puta quòd tardè, aut velociter, promptè, vel ineptè operetur; ſicut in gula attenditur, quòd quis præproperè, vel ardenter comedat. Vel poteſt conſiderari ex parte ipſius actus, quòd ſit intenſior, aut remiſſior; vel demùm ex parte medii, ut ſi per fraudem, vel inſidias occidat, ſi modos extraneos adhibeat; puta in gula, venere, faſtu &c.

11. Septima denique: Quandò, ideſt tempus, in quo conſideratur, & qualitas, & quantitas; ut ſi dies feſtus, vel in quo aliquid eſt prohibitum; item ſi multùm, vel parùm in actu

perſeveraverit.

12. Addunt aliqui octavam circunſtantiam quoties, hoc eſt, numerum non eſſe propriè circunſtantiam, nam hæc dicit propriè conditionem accidentalẽ unius actus humani, numerus verò non reperitur in uno, eodemque actu. Præterquàm quòd numerus, etſi non ſit ipſa ſubſtantia, ſed accidens; multiplicat nihilominùs ipſam ſubſtantiam rei, & actus, ità ut in qualibet unitate conflante numerum ſit tota ſubſtantia actus; circunſtãtia verò ſupponit ſubſtantiam, & aliquid accidentale ſuperaddit. Sed quidquid ſit, hoc parùm refert; de numero certè omninò ratio habenda eſt, ut de ſe conſtat.

§. II. *Quomodò dictæ Circunſtãtiæ minuant, augeant, vel mutent ſpeciem.*

SUMMARIUM.

1. *Ex circunſtantiis quædã augent, quædam minuunt bonitatem, vel malitiam.*
2. *Aggravantes, vel minuentes, præcipuè quòad malitiam, quædam aggravant; vel minuunt in infinitum, quædam citrà infinitum.*
3. *Dupliciter mortale peccatum dici poteſt gravitatis infinitæ, ſcilicet ratione offenſæ, & ratione privationis infiniti boni.*
4. *Tripliciter adhuc iſta gravitas conſiderari poteſt; Primò in ordine ad ipſum Deum offenſum, & ſic eſt infinita.*
5. *Secundò in ordine ad offendentem, à quo non poteſt infinitatem accipere.*
6. *Tertiò in ordine ad objectum, quod nequè infinitatem dare poteſt.*
7. *Aggravare in infinitum, dupliciter ſtare poteſt, negativè ſcilicet, & poſitivè.*
8. *Circunſtantia mutans ſpeciem dici poteſt, aggravare in infinitum negativè, non autem poſitivè, niſi faciat de veniali, mortale.*
9. *Immò ex D. Thom. non aggravat in infinitum, niſi addat gravitatem peccati mortalis.*
10. *Dupliciter adhuc ſtare poteſt, aggravare in infinitum, materialiter ſcilicet, & formaliter.*

11. *In*

11. *In rigore nunquàm circunſtantia in infinitum aggravat, niſi dum facit de veniali mortale.*

12. *Addens novam ſpeciem peccati mortalis novo titulo reddit infinitè grave, nō autem formaliter infinitè aggravat.*

13. *Colligitur hoc ex D. Th.*

14. *Ex ipſo S. Doctore colligitur item, circunſtantiam novam ſpeciem addentem peccati mortalis aggravare in infinitum ſolùm materialiter.*

15. *Vel, ſi velis etiam formaliter, intellige, non in effectu, ſed quantùm ad ſufficientiam, & efficaciam de ſe.*

16. *Circunſtantia non minuit in infinitum, niſi dum facit de mortali veniale.*

17. *Tunc ſolùm circunſtantia mutat ſpeciem, quandò ſpecialem ordinem ad rationē importat.*

18. *Sacrilegium propriè importat violationem rei Sacræ formaliter, ſeù contrà id, ad quod ſanctificata eſt.*

19. *Quodlibet peccatum in Eccleſia commiſſum diſtinctā contrahit ſpecie malitiam, non tamen ex genere ſuo mortalem, nec propriè ſacrilegium dicitur, niſi latiori vocabulo.*

20. *Peccatum veniale dici poteſt quodammodò ejuſdem ſpeciei cum mortali circà eandem materiam, reductivè tamen, & ut quid imperfectum in tali ſpecie.*

21. *Immo formaliter diverſum dicit ordinem ad rationem.*

1. EX dictis ergò circūſtantiis quædam augent bonitatem, vel malitiam actus, quædam verò minuunt: Augent, quæ actū reddunt magis rationi conformem, vel difformem; puta dum quis multùm eleemoſynę tribuit; per ly, multùm, augetur bonitas eleemoſynæ; Si enim eleemoſynam dare, eſt rationi conſonum, plùs dare, magis eſt conſonum. Et ſimiliter, ſi furari malum eſt, ac diſſonum, eſt magis diſſonum, ac malum, furari multùm. E contrà minuunt, quæ non ità conformem, vel difformem rationi, & legi reddunt actum, puta minimum dare, vel furari, & ſic diſ-

currendo per ſingulas circũſtantias.

2. Inſuper pręcipuè quòad malitiam, aliquę ſunt aggravantes, vel minuentes in infinitum, aliæ citrà infinitum.

3. Pro quo notandum. Quòd mortale peccatũ dupliciter dici poteſt gravitatis infinitæ. Primò ratione offenſæ, quia per illud infinita Majeſtas offenditur: ſecundò ratione privationis infiniti boni, quam habet annexam.

4. Gravitas porrò, maximè offenſionis, adhuc tripliciter conſiderari poteſt. Primò in ordine ad ipſum Deum offenſum, ſeù ſecundùm id, quod ab ipſo, ut offenſo, recipit: Et ſic verè dicitur infinitæ gravitatis moraliter; quidquid ſit, an debeat dici ſimpliciter infinitę gravitatis, nec ne? Quia ſicut honor, & meritum accipit valorem, ac æſtimationem ab honorante, ac merente, in quo ſubjectatur; ità injuria, & offenſa gravitatẽ ſumit ab ipſa Perſona læſa, & offenſa in quà moraliter ſubjectari dicitur, undè gravitas iſta, ut ſupra tetigimus, dici poteſt gravitas perſonalis, & ſubjectiva.

5. Secundò conſiderari poteſt in ordine ad offendentem, ſeù ſecundùm id, quod ab offendente recipit. Et dici poteſt gravitas affectiva, quia ex affectu, & voluntate offendentis deſumitur; quæ cum ſit finita, non poteſt in actum infinitam gravitatem refundere.

6. Tertiò demùm ex parte objecti, ſeù ſecundùm id, quod ab objecto, ejuſque circunſtantiis deſumitur, & gravitas dicitur objectiva; neque iſta infinita eſt, ſed finita, ſicut objectum, & Circunſtantiæ: Quod, ſi aliquod peccatum objectum habeat infinitum, puta odiũ Dei; neque tamen ipſi actui gravitatem infinitam communicare poteſt; Quia objectum non cõmunicat omni actui totum id, quod aliàs communicare poſſet, ſed ſecundùm modum, & menſuram, quo per actum attingitur: Quarè neque actui Charitatis, quo Creatura ipſum Deum diligit, infinitam ſuam tribuit bonitatẽ, ſed ſecundùm menſurã illi

par-

participat. At verò injuriæ, & offenſæ, quia illam in ſe recipit moraliter, eſtque forma ejus gravificativa, totam gravitatem communicat. Sicut dignitas tota Perſonæ merentis actui communicatur. Hujus verò diſcriminis ratio eſt; Quia objectum, eſtò ſit terminus, vel etiam forma actus, eſt forma extrinſeca, non autē forma extrinſeca totū ſuum præbet effectum ſemper; at verò ſubjectum eſt intrinſeca moralis forma valorans, aut gravificans actum; forma autem intrinſeca ex hoc ipſo, quòd informat, totam ſe ipſam communicat.

7. Notandum inſuper; quòd aggravare in infinitū, dupliciter poteſt intelligi; negativè ſcilicet, & poſitivè: negativè quidèm, quatenùs unum pervenire non poteſt ad gravitatem, ſeù perfectionem alteriùs; puta argentum, quantumcunque perficiatur, manens argentum, ad perfectionem auri pervenire non poteſt; & hoc modo quæcunque ſpecies infinitè diſtare ab alia dicitur, quia nulla ſpecies ad perfectionem alteriùs poteſt pertingere: Poſitivus autem exceſſus infinitus eſt, quòd unius perfectio infinita ſit, alterius autem finita; ſic enim verum eſt, quòd id, in quo unum aliud excedit, infinitum eſt; ſicut Deus in infinitum excedit omnes Creaturas, non verò una Creatura aliam, cum omnes finitæ ſint.

8. Juxtà quam doctrinam circunſtantia dici non poteſt, aggravare in infinitum poſitivè, niſi dùm actū de ſe finitæ gravitatis ad infinitam trahit; quod non eſt, niſi dùm ex veniali facit mortale. Poterit nihilominùs dici, aggravare in infinitum negativè, quotieſcunque novam ſpeciem addit; cùm una ſpecies infinitè negativè diſtet ab alia: Ita ſentire videtur Nugnus in *ad. q. 9. art. 2. dub. 2. ibi 4.* notandum.

9. Cæterùm ex hoc ſequeretur, quòd circunſtantia quoque addens novam ſpeciem peccati venialis, in infinitum aggravare, dici poſſet; puta ſi quis jocoſum dicat mendacium ad irridēdum proximum; quod, certè non video, quomodò poſſit

ſit affirmari: Immo S. D. *in 4. diſt. 16. q. 3. a. 2. quæſtiunc. 4.* expreſsè ait, quòd, ſi circunſtantia *mutet ſpeciē, tunc poteſt, in infinitum aggravare, ſed non ſemper hoc facit, quia quandò ex deformitate ſpeciali, quam circunſtantia addit, habet directè oppoſitionem ad Charitatem, quod oſtēditur ex hoc, quòd eſt directè contrà præceptum legis, cujus finis eſt Charitas; tunc in infinitum gravitatem addit, ſcilicet peccati mortalis.*

10. Alitèr ergò fortè meliùs dicendum, puto: Quòd aggravare in infinitum, dupliciter ſtare poteſt, primò quaſi materialiter, inquantùm ſcilicet malitia, quæ additur, eſt abſolutè in ſe infinitæ gravitatis; hoc autem non eſt, abſolutè, in rigore, & formaliter in infinitum aggravare, ſed potiùs ex parte materiæ; quia ſcilicet id, quod additur; eſt infinitæ gravitatis: Aggravare autem in infinitum formaliter, eſt, reddere infinitè gravius id, ſupra quod aggravans additur, eò quia formaliter aggravare, eſt graviùs reddere; in infinitum ergò aggravare, eſt, reddere infinitè gravius. Hoc poſito.

11. Dico: nunquàm circunſtantiam formaliter, & in rigore in infinitū aggravare, niſi dùm actum de ſe venialem reddit mortalem. Quod patet: Si enim addatur malitia venialis, cum iſta finita ſit, non poteſt utique actum, cui additur, infinitè graviorem reddere: Si verò novam addat mortalē malitiā actui jàm in ſe mortali, neque dici poteſt, formaliter in infinitum aggravare, cum enim ſupponatur actus jàm infinitę gravitatis, per ſupervenientem circunſtantiam, quantumcunque pariter infinitæ gravitatis, reddi nō poteſt infinitè gravior, nam infinitum additum infinito non facit magis infinitum, præcipuè in eodē genere. Sicut ſi infinitæ quantitati adderetur alia quantitas pariter infinita, illam non faceret magis infinitam, nec extenſam; quia jàm ſupponitur adeò extenſa, ut ampliùs extendi non poſſit, aliàs infinita non eſſet. Cum ergò infinitas peccati ſit ſolùm in ratione Divinæ offenſæ, vel privationis in-

infiniti boni, quod totum omni minimo peccato mortali convenit; non poterit una mortalis gravitas alteri mortali addita, in infinitum aggravare formaliter.

12. Poterit quidem, novo titulo infinitè gravē reddere; Sicut novo titulo Dei offenſivum reddit actum, & infiniti boni privativum, quod eſt, materialiter tantùm in infinitum aggravare. Sicut pariter aggravabit formaliter offensā ipſam, quòad objectivam, vel affectivam gravitatem, non autem in infinitum; quia hujuſmodi gravitates infinitæ non poſſunt eſſe, ut explicatū eſt.

13. Hoc totum inſinuare videtur S. Doct. loco citato, ubi ait; quòd circunſtantia, *quandò ſpeciem non mutat, ſed aggravat, adhuc remanet in ratione circunſtantiæ, & non poteſt, in infinitum quantitatem peccati augere, ut ex veniali mortale fiat*. En ergò ſentit, quòd tunc aggravat in infinitum, quandò facit de veniali mortale: *Quia*, ſubdit, *ut dictum eſt, circunſtantia taliter aggravans, ex ſuppoſitione præcedentis deformitatis, habet rationem majoris deformitatis ex ejus virtute; undè, ſi etiam illa ſit infinita, non poteſt, infinitam deformitatem addere*. En expreſsè ratio noſtra, quòd ſi jàm peccatum infinitæ ſit gravitatis, quale eſt omne mortale, non poteſt, infinitæ aggravari, quia jàm ſupponitur infinitum. Quæ ratio currit omninò, ſivè circunſtātia novam addat ſpeciem peccati mortalis, ſive non, ut explicatum eſt.

14. Sed fortè dices, quòd S. Doct. apertè, & abſolutè admittit, circunſtantiam aggravare in infinitum, quandò ex deformitate ſpeciali habet directè oppoſitionem ad Charitatem, & ſolùm id negat de circunſtantia ſolùm aggravante ex ſuppoſitione præcedentis deformitatis, & per conſequens non mutante ſpeciem.

Ad hoc tamen dicitur, quòd ex allato contextu ſatis patet, S. Doct. intelligere, quòd circunſtantiam in infinitum aggravare, idem eſt, ac de veniali mortale reddere; nec enim quolibet paſſu eadem repetere, neceſse eſt: Adde, quòd ibidem S. Doct. non aſſerit abſolu-

ſolutè, circunſtantiam, quæ ex ſpeciali deformitate directè oppoſitioně habet ad Charitatě, in infinitũ aggravare, ſed quod in infinitum gravitatem addit, ſcilicet peccati mortalis; hoc eſt infinitam addit gravitatem, quòd eſt, aggravare in infinitum, quaſi materialiter, non formaliter, ut explicuimus: præcipuè cum jàm expreſsè paulò ante inſinuaverit, quid ſit, in infinitum aggravare hoc eſt, ut ex veniali mortale fiat.

15. Quòd ſi adhuc velis contendere, intelligendum eſſe de formali aggravatione; dicamus, quòd hujuſmodi circunſtantiæ in infinitum aggravant, quantùm ad ſufficientiam, & efficaciam, de ſe namque gravitatem important, quæ actũ de veniali reddere poteſt mortale, quamvis per accidens id cum effectu nõ præſtent formaliter; quia jàm actum infinitæ gravitatis inveniunt. Sed quid de his, quæ parùm, vel nihil ad noſtrum? Tenenda tamen eſt doctrina pro ſequentibus.

16. Ex quibus facilè cõſtat de minuentibus, quòd ſcilicet circunſtantia minuere non poteſt in infinitum, niſi de mortali faciat veniale juxta regulas traditas capit. præced. §. 4.

17. Quænam verò circircunſtantiæ mutent ſpeciem, quæ non, conſtat pariter ex dictis de ſpecifica diſtinctione humanorum actuum, ac de Peccatorum diviſione: Ex quibus regula generalis hæc eſt. Quotieſcumque circunſtantia ſpecialem ordinem ad rationě importat, mutat ſpeciem, ſecus verò, ſi ſpecialem ordinem non dicat, de quo ſatis in citatis locis.

18. Neque contrà hoc eſt, quod ſupra de tertia diximus circunſtantia, peccata in loco Sancto commiſſa, quę ſolùm indecentiã quandam important, non contrahere propriè ſpeciem ſacrilegii, ſed ſolùm aggravare; Cum tamen ſemper circunſtantia loci ſacri ſpecialem ordinem ad rationem importet. Nam verè utique ſemper hujuſmodi peccata novam ſpeciem contrahunt, eò quia circunſtãtia loci ſacri novam illis addit malitiam contrà Virtutě aliam,

puta

puta Religionem: Diximus tamen, propriè non contrahere ſpeciem ſacrilegii, quia ſacrilegium propriè importat violationẽ rei ſacræ formaliter, hoc eſt, in eo, ſeù contrà id, ad quod ſanctificata eſt ſpecialiter; undè licet ager, v. gr. ſanctificatus ſit Eccleſiæ, & Deo, non tamen, ſi quis in eo fornicetur ſacrilegium committit, quia non eſt ſanctificatus ad hoc, ut ibi non exerceatur fornicatio, vel aliud peccatum; ſed ad hoc, ut oneribus ſecularibus ſit immunis, omneſque fructus ad honorem Dei, miniſtrorumque ejus ſuſtentationem applicentur, quarè ſacrilegium cõmitteret, qui illum devaſtaret, aut redditus exigere, conaretur.

19. Eccleſia pariter ſanctificata eſt ſpecialiter ad Divinum Cultum, & Refugium; Undè ſolùm propriè ſacrilegium eſt, ad ipſam confugientes extrahere, capere &c. Vel in ipſa exercere, quæ Divinum Cultum impediunt, puta ſanguinis, vel ſeminis effuſionem, vel negotiationes, quæ ipſam in Speluncam Latronum converterent, ut ajebat Dominus Jeſus. Quia tamen Domum Dei decet ſanctitudo, quodlibet peccatum in ea commiſſum nonnullam indecentiam, & irreverentiam præſefert, quæ, licèt aggravet peccatum, & certè diſtincta ſpecie malitiæ; non tamen ex genere ſuo mortali; undè nec neceſſariò in Confeſſione declaranda, ut cõmuniter docent Caſuiſtæ; niſi fortè contemptum, aut grave ſcandalum ſecum ferret: Poſſet nihilominùs ampliori vocabulo ſacrilegium dici, quia circà rem ſacram.

20. Sed reſtat difficultas. Nam peccatum mortale, & veniale circà eandẽ materiam, puta furtum grave, & leve ſpecie differunt, immò plùs, quàm genere, in ſententia D. Thom. apud quem, non univocè, ſed tantùm analogicè conveniunt in ratione peccati, ut expreſsè docet *p. 2. q. 88. art. 1. ad primum*; Non videtur autẽ, quomodo ſpecialem diſtinctum ordinem ad rationem dicant, utrumq; enim Juſtitiæ ordinem, & æqualitatem violat, quãvis magis, & minùs, quod non mutat ſpeciẽ.

Reſpõdetur ad hoc ex eodem D. Thom. *ibi q. 72. artic. 5. ad primum. Quòd peccatum mortale, & veniale differunt in infinitum ex parte averſionis, non autem ex parte converſionis, per quam reſpicit objectum, undè peccatum ſpeciem habet; undè nihil prohibet, in eadem ſpecie inveniri aliquod peccatum mortale, & veniale.* Quod tamen non ſic intelligendum eſt, quòd mortale, & veniale peccatum circà eandem materiam, omninò, & abſolutè dici debeant ejuſdem ſpeciei; ſed quòd ad eandem ſpeciem ſpectant; mortale quidem; & abſolutè, & ſimpliciter ſpeciei rationem participans; veniale verò ſecundùm quid, & imperfectè; undè nec ſimpliciter dici debet peccatum illius ſpeciei, ſed quid reductivè ad talem ſpeciem pertinens. Sicut embrio, v. gr. non dicitur quidem eſſe in ſpecie hominis, ſed benè quid ad talem ſpeciem pertinens, tanquam imperfectum, & homo in fieri.

21. Dici etiam poſſet, quòd licèt ordo, quem ad rationem, & legem dicit furtum grave, & leve, materialiter ejuſdem ſit rationis, & ſpeciei, formaliter nihilominùs diverſus eſt valdè; Tota ſiquidem ratio legis, quam reſpicit actus humanus eſt rectitudo, & modus, quem lex illi præſcribit: Satis autem diverſimodè legis directionem reſpicit mortale, & veniale peccatum: Illud enim reſpicit ejus fini contrarium, hoc verò tantùm ſecundùm quid, ſeù præter ipſius legis finẽ, & non contrà.

§. III. *Quænam circunſtantiæ ſint neceſſariò in Confeſſione Sacramentali explicandæ.*

SUMMARIUM.

1. *Circunſtantia ſpeciem addens peccati mortalis neceſſariò explicanda eſt.*
2. *Circunſtantia verò addens tantùm ſpeciem venialis nõ eſt de neceſſitate aperienda.*
3. *Circunſtantia in infinitũ aggravans, vel minuens eſt neceſſariò explicanda.*
4. *Aggravantes citrà infinitum, ſalutiferum eſt, aperire; minuentes verò neque con-*

conſilium; ſincerè tamen ſunt explicandæ, ſi à Confeſſario petatur.

5. *An Circunſtantiæ purè aggravantes explicãdæ ſint, necnè? Utraque pars graviſſimos habet fautores.*

6. *Media via incedendum; Ut ſolæ circunſtantiȩ neceſſariò explicandæ ſint, quæ notabiliter variare poſſunt confeſſarii judicium.*

7. *Falſum eſt, Circunſtantias intrà eandem ſpeciem aggravantes de ſe ferre gravitatem peccati mortalis.*

8. *Ex D. Thom. abſolutè, & per ſe loquendo, non ſunt neceſſariò explicandæ circunſtantiæ ſolùm aggravãtes.*

9. *Quàm claræ ſint S. Doct. authoritates.*

10. *Refellitur explicatio Jo. à S. Thom. ex contextu ejuſdem S. Doct.*

11. *Conſonat ſententia noſtra Conc. Trid.*

12. *Expenditur ipſius Concil. authoritas.*

13. *Ratio potiſſima noſtræ aſſertionis.*

14. *His non obſtantibus, neceſſariò explicãdæ ſunt circunſtantiæ, quæ notabiliter diverſũ expoſcunt judiciũ.*

15. *Id convincunt authoritates Canonum, & Conciliorum, quæ pro contraria ſententia poſſent afferri.*

16. *Falſum eſt, in morali æſtimatione poſſe hujuſmodi circunſtantias æquivalere, & ſuperare multiplicationẽ peccatorum.*

17. *Furans, aggrediendo viatorem, vel per rapinam, debet, has circunſtantias explicare, quia non ſunt purè aggravantes.*

18. *In ſententia, quòd omnes inceſtus unius atomæ ſint ſpeciei, non eſſet ſubſtantialiter gravius, accedere ſemel ad Matrem, quàm ter, vel quater ad aliam conſanguineam.*

19. *In foro externo graviùs puniuntur, quæ magis lædunt politicam conviventiam, & commune bonum, quàm graviora in ſe.*

20. *Omnia prædicta diverſum valdè poſtulant Judicium; undè neceſſariò explicanda ſunt.*

21. *Ratione confirmatur limitatio noſtræ aſſertionis.*

22. *Quomodò in furto centum, vel mille notabiliter aggravet, ut ſit neceſſariò explicandum, vel non?*

23. *Qui furatus eſt mille, peccat mortaliter, confitendo, ſe furatum nongenta, quia tota furti quantitas eſt materia neceſſaria.*

24. *Immo, qui furatus eſt unum ſcutum, confitens, furatum ſe novem Julios, præcipuè in tutiori, & probabiliori ſententia, quòd in confeſſione mentiri etiam circà venialia, ſit mortale peccatum.*

25. *Adhuc in ſententia, quòd mentiri circà venialia, ſit ſolùm veniale, mentiri circà materiam peccati mortalis, eſſet mortale.*

26. *Etiam neceſſariò explicandæ ſunt circunſtantiæ minuentes, dùm notabiliter variant judicium.*

27. *Si circunſtantia minuens aliquid importet magni momenti, neceſſariò explicanda eſt; ſi verò tanti momenti non ſit, poterit illam pænitens explicare, ſed fortè non tenetur neceſſariò.*

28. *Abſolutè, quòad neceſſitatem explicandi, idē eſt judicium de minuentibus, ac de aggravantibus.*

29. *Id non eſt, ſe excuſare, ſed juſtè accuſare, quòd pænitentis eſt munus.*

1. QUÆDAM in hac re certa ſunt apud omnes, alia controverſa inter DD. Certum eſt in primis, quòd circunſtantia mutans ſpeciem neceſſariò in confeſſione declaranda eſt, modò tamē ſpecies ejus peccati ſit mortalis, non autem, ſi tantùm ſit venialis. Horum eſt ratio, quia tota malitia mortalis eſt neceſſaria materia cōfeſſionis, ad ejuſque integritatem ſpectat, ità ut, ſi unum tantùm de mille peccatis mortalibus taceatur voluntariè, confeſſio nō integra, ſed invalida, & ſacrilega ſit. Si ergò circunſtantia novā addit ſpeciem peccati mortalis, neceſſariò aperienda eſt; aliàs non tota malitia mortalis exponeretur, & confeſſio integra non eſſet.

2. Per oppoſitum peccata venialia non ſunt neceſſaria materia, licèt ſufficiant ad Sacramentalem abſolutionem recipiendam, undè licitè quis poteſt, cum conſcientia decem peccatorum venialium unum tantummodò confiteri. Si ergò circunſtantia variet ſpeciem peccati ſolùm venialis,

non

non erit de neceſſitate in confeſſione aperienda, puta ſi quis in Eccleſia detraxerit.

3. Pariter certum eſt, quòd ſi circunſtantia in infinitum aggravet, vel minuat; hoc eſt, de veniali reddat mortale, aut de mortali veniale; omninò explicanda eſt; aliàs in materia gravi, & neceſſaria confeſſio non eſſet fidelis, & graviter falleretur confeſſarius exiſtimans pœnitentem reum venialis tantùm, qui verè peccati mortalis reus eſt, vel è contrà.

4. Hic autem nota, quòd licèt ſalutiferum, & optimũ ſit valdè, in confeſſione circunſtantias omnes aperire, quæ adhuc tantùm venialiter aggravant, ſicut optimũ eſt de venialibus quoque ſe accuſare; Circunſtantias tamen, quæ non ità notabiliter minuunt, neque conſilium eſt explicare; immò conſulunt, & benè DD. illas omittere; munus enim pœnitentis eſt, ſe accuſare, non excuſare: Si tamen de hujuſmodi quoque à confeſſario interrogetur, illas explicet pœnitens: v. gr. ſi quis gravi tentatione, aut metu, vel prompta occaſione invitatus fornicetur, aut falſum juret, debet ſimpliciter ſe accuſare, dicendo; Semel falſum juravi: Si verò interroget confeſſarius; Quod habuiſti motivum? Sincerè dicat, ex metu, occaſione &c. Sed & inſuper addat. Potui, occaſionem vitare, & non feci; fortiter metum excutere, & nolui. Debet enim accuſans eſſe confeſſio, non excuſans. Quod tamen intellige juxtà ea, quæ infrà dicemus de circunſtantiis notabiliter aggravantibus, & §. ſeq. de conſuetudine habitu, & occaſione.

5. Tota igitur difficultas reducitur ad circunſtantias illas, quæ intrà eandem ſpeciem aggravant; puta ſi quis furtum committat mille aureorum; An ſufficienter ſe accuſet, dicendo. Semel furatus ſum in quantitate gravi; an ſit neceſsè, quantitatem ipſam exprimere? Utraque ſententia graviſſimos habet fautores, nec levia fundamenta, quæ fusè nimis, & accuratè libravimus in tract. *de moralitate ad artic.* 11. *q.* 15. *p.* 2.

Ex

Ex quibus breviter meo videri:

6. Media quædam via in hac re tenenda eſt, quam ni fallor, Sapientiſſimus inſinuat Mag. Soto *in 4. diſt.* 18. *q.* 2. *art.* 4. *con.* 7. Videlicèt; Non eſſe quidem ex neceſſitate omnes circunſtantias aperiendas, quomodocunque aggravantes; at illas tantùm, quæ ità notabiliter aggravant, ut earum explicatione diverſa notabiliter exiſtimatio, ac judicium formetur de pœnitente ab eo, quod ſinè illis formaretur.

7. Quarè mihi non ſatis probatur regula, quam cum aliis tradit Jo. à S. Thom. *p.* 2. *q.* 19. *diſp.* 10. *art.* 3. Quòd ſcilicet neceſſariò ſint explicandæ, quandò ſecundùm ſe ſumptæ gravitatem important peccati mortalis; ità ut in furto v. gr. ſuppoſito, quòd materia ſufficiens ad mortale peccatum ſit quinque Juliorum, quod modò non definimus, ſi quis furetur decem ſcuta cum dimidio, teneatur ex neceſſitate dimidium illud explicare: Non enim eſt diverſum notabiliter judicium de furto decē, ac de furto duodecim, vel quindecim ſcutorum; Satis autem diverſum eſſet de furto centum, aut mille: Hujuſmodi ergo circunſtantiæ neceſſariò erunt explicandæ, ſecus aliæ.

Nec aliquid obſtat, quod gravitas, quam iſtæ circunſtantiæ addunt, ſit, ut inquiunt de ſe peccati mortalis, ac per conſequens neceſſaria confeſſionis materia. Nam ut optimè docet S. Th. *in 4. diſt.* 16 *q.* 3. *art.* 2. *queſtiun.* 4. *Circunſtantia taliter aggravans*, hoc eſt intrà eandem ſpeciem, *ex ſuppoſitione præcedentis deformitatis, habet rationem majoris deformitatis ex ejus virtute*: Undè falſum eſt abſolutè, quòd hujuſmodi circunſtantiæ de ſe gravitatem peccati mortalis importent; immò de ſe nullam dicunt malitiam, ſi ut puræ circunſtantiæ conſideretur, ſed totam hauriunt ex virtute præcedentis malitiæ, qua ſuppoſita, illam habent augere: Puta in caſu parum, vel multum, de ſe neque malitiam, nec bonitatem dicit, additum verò furto ejus contrahit malitiā, illamque auget, vel minuit:

Non

Non oportet igitur pro circunſtantia ſumere, & conſiderare furtum, v. gr. unius, vel dimidii ſcuti; hoc enim totum non eſt circunſtantia, ſed circunſtantia ſimul cum ſubſtantia furti; undè non valet arguere, furtum unius ſcuti eſt neceſſaria materia confeſſionis: ergò circunſtantia unius ſcuti eſt neceſſariò explicanda. Scutum enim ſecundùm ſe malitiam non dicit, & hoc modo eſt circunſtantia, quæ addita furto illius, ut dixi, malitiã contrahit, & auget.

8. Salvo igitur meliori judicio; dico in primis, abſolutè, ac per ſe loquendo, non ſunt neceſſariò explicandæ in cõfeſſione circunſtantiæ ſolùm aggravantes, ſed tantùm illæ, quæ novam ſpeciẽ peccati mortalis addunt. Hæc expreſſa omninò eſt ſententia S. Doctoris in 4. *diſt*. 16. *q*. 3. *art*. 2. *q*. 5. ubi ſic habet: *Alii verò dicunt, quod non ſunt de neceſſitate confitendæ, niſi circunſtantiæ, quæ ad aliud genus peccati trahunt, & hoc probabilius eſt, ſed addendum eſt; quæ ad aliam ſpeciem mortalis trahunt*. Idem repetit ad Annibaldum eadẽ *diſt.q.unica art.3.& opuſ.12.art.6.* ait: *Sic igitur hujuſmodi circunſtãtias aggravantes, quæ non trahunt in aliud genus peccati,* non credo, *quòd aliquis teneatur confiteri*.

9. Adeò claræ ſunt hujuſmodi authoritates, ut Illuſtriſſimus Aravio 3.*p.q.*84. *art*. 5. *dub*. 3. *n*. 19. abſolutè aſſerat, hanc ſententiam tenuiſſe D. Thom. Martinez item de Prado tom. 2. *Theolog. Mor*. cap. 25. *q*. 1. *n*. 31. exiſtimat, hanc eſſe mentem S. Doctoris, & veram ſententiam, de qua tamen ſe remittit ad tract. *de Sac. Pœnit.* ubi *q*.2. *de integ. confeſ.dub*.2. §. 2. idem ferè docet, ac nos. Idem ſentiunt alii graviores Thomiſtæ inter quos Sapient. Mag. Soto in 4. *diſt*. 18. *q*. 2. *art*. 4. *concluſ*. 7. addit verò cum quibuſdã aliis, quod ſi fortè S. Thomas cõpleſſet ſummam, ſententiam mutaſſet; quod ego non video, quarè? Cùm iterùm atque iterùm ex profeſſo talem doceat ſententiam.

10. At verò Jo. à S.Th. loco citato conatur, mentẽ S. Doctoris explicare, dicendo S.Doctorem loqui de circun-

cunſtantiis aggravātibus citrà mortale, hoc eſt, dum gravitas, quam addunt; non ſit adeò notabilis, ut de ſe ad mortale ſufficiat. Quod cōprobatur ex contextu ejuſdem quæſtiunculæ 5. ad 1. ubi hujuſmodi circunſtantias venialibus æquivalentes aſſerit.

Sed contrà eſt duplex cōtextus literæ; ibi enim immediatè præmiſerat. *Quidam dicunt, quod omnes circunſtantiæ, quæ aliquam notabilem quantitatem peccato addunt, confiteri, neceſſitatis eſt*; Loquitur ergo de circunſtantiis notabiliter etiam aggravantibus; nec autem dici poteſt notabiliter aggravans, quæ ſolam quantitatem ad veniale, non ad mortale ſufficientem, addit; puta in furto; ſupponamus, quod ad mortale furtum, requiratur quantitas quinque juliorum, de quo modo non diſputamus; ſi quis furetur novem, non poteſt dici aggravari furtum notabiliter.

Sed expreſsiùs ibidem ad 2. ait, *quòd determinata quãtitas non poteſt Sacerdoti innoteſcere, quia nec ipſe peccator ſcit, undè ſufficit, quòd cognoſcat quantitatem, quæ ex ſpecie peccati conſurgit*. Idem repetit in 4. ad Annibaldum *diſt.* 16. *q. unica art.* 3. *ad* 2. Immo addit, *quòd ſi cognoſceret, non tamen tenetur confiteri; quia tantùm peccatum mortale eſt de neceſſitate confitendum*.

Neque poteſt explicari; quod cum hujuſmodi circunſtantiæ de ſe importent gravitatem ſufficientem ad mortale, comprehenduntur potiùs, quàm excludantur in dictis verbis, dùm aſſerit, quod peccatum mortale de neceſſitate eſt confitendum. Non inquam valet, quia præter jam dicta circa hoc, quantùm ad mentem Sancti Doctoris, ipſe manifeſtè ibi loquitur de iſta gravitate, ut ab ipſo mortali peccato diſtincta; & vult, quod mortale tantùm peccatum ſit de neceſſitate confitendũ, non verò iſta gravitas, ſed ſufficit, quod Sacerdos cognoſcat quantitatem, quæ ex ſpecie conſurgit.

Ex quo inſuper colligitur non benè conſonare literæ S. Doct. explicationẽ, quam tradit idem Jo. à S. Thom.

Quòd

Quòd ſcilicet, dùm ait, circunſtantiam, quæ novam rationem peccati mortalis addit, eſſe de neceſſitate cõfitendam; aliam verò non; Senſus eſt, eſſe confitendam ex neceſſitate circunſtantiã, quæ novam addit rationem peccati mortalis; hoc eſt, quæ in aggravando addit id, quod ſufficit ad mortale peccatum, quamvis novam ſpeciem non addat: Etenim ex allato contextu ad 2. ſatis clarè conſtat; D. Thom. intelligere, ſolùm eſſe confitendam circunſtantiam, quæ novam rationem, hoc eſt ſpeciem peccati mortalis addit; ait ſiquidem expreſsè, quòd ſufficit cognoſcere quantitatem, quæ ex ſpecie conſurgit.

Ad authoritatem ex op. 12. dicit Jo à S.Thom. quòd litera videtur eſſe mendoſa, & legi debere : *Sic igitur hujuſmodi circunſtantias non aggravantes &c.* Tum quia ly, hujuſmodi, refert circunſtantias paulò antè cõmemoratas, quas vocaverat S. Thom. non aggravantes, dicendo, *Circunſtantias verò non aggravantes, quæ in aliud genus peccati non trahunt &c.* Tum etiam, quia titulus articuli de non aggravantibus poſitus fuerat ; Sic enim dicit: *Sexta quæſtio eſt, an circunſtantias peccati trahentes in alterum genus, non notabiliter aggravantes, teneatur homo confiteri*. Et certè litera videtur ſuboſcura ; ex contextu nihilominùs patet omninò, quòd mendoſa non eſt: nam ſubditur; *Quod autem dixi, circunſtantias aggravantes, quæ nõ trahunt in aliud genus peccati, non eſſe de neceſſitate confitendas, non eſt referendum ad numerum, quem aliquis confiteri tenetur*. En ergò confirmat, ſe verè dixiſſe, circunſtantias aggravantes, & non mutantes ſpeciem, non eſſe neceſſariò confitendas; à quibus tamen claritatis gratiâ numerum excipit, licèt propriè circunſtantia non ſit, ut ſupra dictum eſt: Numerus autem, nedum aggravat, ſed multiplicat peccatum; undè penitùs incongruè fieret exceptio numeri à circunſtantiis non aggravantibus.

Neque titulus aliquid officit; Non enim erat abſolutè de circunſtantiis non

aggravantibus, ſed de non aggravantibus notabiliter, ut patet; undè cùm ſubdit: *Circumſtantias autem non aggravantes &c.* cum eâdem clauſula intelligi debet, hoc eſt, non aggravantes notabiliter, nec in aliud genus trahentes; de quibus docet, non eſſe quidem neceſſariò confitendas, licet ſit laudabile, quòd homo confiteatur, ſicut peccata venialia: manifeſtum eſt autē, quòd circunſtantias, quæ nullo modo aggravant, confiteri, neque laudabile eſt, immò inutile, ac vanum.

Demùm quod S. Doct. ait, hujuſmodi circunſtantias venialibus æquivalere; dici poteſt, vel quòd in hoc venialibus æquiparantur, quòd ſicut illa de ſe directè non opponuntur charitati, & Gratiæ, ità nec iſtæ circunſtantiæ, ut circunſtantiæ ſunt, in tantùm enim Gratiæ, & Charitati opponuntur, in quantùm ſpecies peccati, cui adduntur, talem oppoſitionem dicit: Si enim furtum, v. gr. de ſe oppoſitionem ad Charitatem non diceret, nec furari millia, millium; undè in hoc venialibus æquiparantur. Vel certè, quia ut opuſ. 12. ait de his in ordine ad Confeſſionem idem videtur judicium, ac de venialibus.

11. Conſonat etiam hæc ſententia Trid. ſeſſ. 14. capit. 5. *de Pœnit.* ubi explicans, quid neceſſariò in confeſſione Sacramentali aperiendum ſit; nullam facit mentionem de circunſtantiis tātùm aggravantibus, benè tamen de mutantibus ſpeciem, ut ibi videre eſt: Ad hoc tamen dicit Jo. à S. Th. quod per ly, ſpeciem intelligit Conc. non ſolùm ſpeciem moralem, ſed etiam Theolog. & ſic complectitur circunſtantias aggravātes, quæ intrà eandem ſpeciem moralem novam, ſeù majorem offenſam mortalem inducunt: quam explicationem dat etiam authoritatibus D. Thom. allatis. At fateor cum pace tanti Viri; non video, quomodo circunſtantia intrà eandem ſpeciem moralem aggravans; niſi fortè de veniali mortale peccatum reddat; dici poſſit, variare ſpeciem etiam Theolog. Unum enim furtum mortale ab alio furto

to mortali non differt ſpecie, nec morali, nec Theologica, ſed tantum numero: quomodo ergo idem furtum per hoc, quòd aggravetur intrà eandē ſpeciem Theologicè ſpecie differre poteſt?

12. Aliter ergò puto, quòd meliùs, & communiùs dici poſſet, Conc. expreſsè tantùm nominaſſe circunſtantias mutantes ſpeciem; quia hoc certum eſt, alias verò omiſit, quia de illis controverſia erat inter DD. Concilia enim in ſuis Decretis certiorem ſolummodo exponunt Doctrinam, dubiam relinquendo Theologis diſcutiendam. Quare, ut benè advertit Medina *p.2. q. 7. art. 2.* Argumentum negans, neque in Divinis Scripturis, neque in definitionibus Conc. validum eſt; & Aravio *3. p. q. 84. art. 5. dub. 3. n. 20.* Argumentum ab authoritate negativa nihil convincit. Quod certè omninò verum eſt; non parùm tamen ad noſtrum confert. Cum enim ibi ex profeſſo tractarent Patres de circunſtantiis neceſſariò cōfitendis, videtur quòd in re tam gravi diminutè valdè locuti eſſent, nullam penitùs de hujuſmodi circunſtātiis mentionem facientes, ad minùs conſulendo, ſi non abſolutè determinando, ut in aliis fortè non tam gravis momenti.

13. Ratio autem potiſſima noſtræ aſſertionis hæc eſt, quia neceſſaria materia confeſſionis non eſt, niſi malitia mortalis; atqui hujuſmodi circunſtātiæ de ſe malitiam non afferunt mortalem, ut ſatis ex dictis liquet, nullam enim de ſe malitiam afferunt; ſed ſolummodò jam præſuppoſitam participant, & participādo augent; non igitur, per ſe loquendo neceſſaria materia ſunt.

14. His non obſtantibus. Dico ſecundo. Neceſſarium eſſe in confeſſione Circunſtantias aperire, quæ licèt ſpeciem non mutent, ità notabiliter aggravant, & notabiliter quoque diverſum expoſcunt judicium; alias verò non. In hoc ſenſu intelligi poteſt S. Doctor. quod ſcilicet per ſe, & ſecundùm id, quod eſt ex natura, & ratione ipſarum circunſtantiarum, non ſunt neceſſariò

confitendæ. Cum quo tamen ſtat, quod per accidens aliquandò ſint neceſſariò explicandæ, ſecundùm id, quod in caſu contingere poteſt. Hoc, & non ampliùs convincere videntur authoritates, & rationes, quæ pro contraria ſententia poſſent afferri.

15. In primis cap. Conſideret *de Pœnit.* diſt. 5. ſic dicitur: *Conſideret qualitatē criminis in loco, in tempore, in perſeverantia, in varietate Perſonæ, & quali fecerit hoc tentatione, & in ipſius vitii multiplici executione*: Quod ſumptum eſt ex Auguſt. lib. *de vera, & falſa pœnit.* capit. 14. ubi ſubdens exempla multarum ſimilium circunſtantiarum, concludit. *Omnis iſta varietas confitenda, & deflenda eſt, ut cùm agnoverit, quòd peccatum eſt multum, citò inveniat Deum propitium*. Sed hoc parùm urget. Multa namque SS.PP. dicta, quæ in Decretis inſeruntur, conſilia ſunt, non præcepta; Nec apparet, quomodò iſta præceptivè ponantur; non enim ibi terminus, aut dictio reperitur præceptum, aut ſimpliciter neceſſitatem indicans, immò quod S.P. ſubdit, *Citò inveniat Deum propitium*: ſatis conſilium præſefert, non neceſſitatem: Præterquam quod plura ibi allata, ut in plurimum, non ità notabiliter aggravant, etiam in contrariorum ſententia, ut neceſſariò explicanda ſint, v. gr. locus, tempus, & perſeverantia.

Non magis convincit authoritas Jo. à S. Thom. *p. 2. q. 19. diſp. 10. art.* 3. Conc. Wormacienſis can. 25. ubi dicitur. *Debere Sacerdotē conſiderare cauſas, originē, modumq; peccatorum*: Cōmodè namque poteſt hoc intelligi, quandò hujuſmodi circunſtantiæ ſpeciem variant, aut valdè notabiliter aggravant: Vel etiam præcipuè, quòad cauſam, & originem, quandò ex occaſione proxima pœnitens ruit, quam noſcere omninò debet Sacerdos; undè Concil. expreſsè ait, debere Sacerdotem iſta conſiderare, ut opportuna remedia præbeat, ac diſpoſitionem pœnitentis agnoſcat, de quo nos §. ſeq.

Item idem ibi Conc. Flor. in Decreto Eugenii Papæ habet: *Pœnitentem debere omnia*

Digitized by Google

nia integraliter cõfiteri. Quod ità explicat Jo. à S. Thom. ut per ly; Omnia, intelligãtur omnia peccata mortalia, & per ly; integraliter, quidquid pertinet ad iſtas circũſtantias aggravantes; quia iſtæ ſunt, quæ integrant peccatum, & ſunt quaſi partes ejus integrales. Sed meliùs dicamus nos, quod ly; Integralitèr, cadit ſupra confiteri, non ſupra peccata; ità ut ſenſus ſit, debere confiteri omnia integraliter, hoc eſt nullum omittendo, ut confeſſio integra ſit. Non verò, ut ſit ſenſus, quod omnia peccata integra, hoc eſt, cum omnibus annexis, etiam non de ſubſtantia, confiteatur.

Vel etiam ſi cadat ſuprà peccata, ſenſus eſt, quod omnia integra ſubſtantialiter, non verò quòad integritatem purè accidẽtalem. Integritas autem ſubſtantialis peccati conſiſtit in externa cõſummatione actus, quæ licèt de ſe novam non addat malitiam, ut ſupra dictum eſt, pertinet verè ad integritatẽ peccati, ex actu enim interno, & externo unum peccatum integratur. Cæterùm hujuſmodi circunſtantiæ penitùs accidentariæ dici poſſunt, nec ſolùm extrà eſſentiam, verùm extra ſubſtantiam, ſeù integritatem peccati. Sicut in homine longitudo comæ, vel magnitudo membrorum non pertinet ad ipſius integritatem ſubſtantialem, benè verò ipſa membra.

Deindè in Rituali Romano à Paulo V. approbato Rubrica de Sacramẽto pœnitentiæ dicitur, Idem ibi. *quod ſi pœnitens numerum, ſpeciem, & circunſtantias explicatu neceſſarias nõ expreſſerit, Sacerdos eum interroget.* Ubi diſtinguens Pont. circunſtantias à ſpecie, intelligi nequit de circunſtantiis mutantibus ſpeciem; ſed hoc facilè refellitur: Satis enim congruè, non obſtante prædicta diſtinctione, intelligi poteſt de circunſtantiis variantibus ſpeciem; Non ſolùm, quia ſola ſpecies eſſentialis dicitur propriè ſpecies, accidentales verò non, niſi cum addito, ſcilicet ſpecies accidentales, undè ſi quis interroget. Cujus ſpeciei eſt Petrus: adæquatè reſpondetur hominis, & omninò incon-

congruè reſponderetur albi, vel nigri. Ita cujus ſpeciei eſt, rapere aliena in Eccleſia? Utiq; benè reſpōdetur fürti; hæc enim eſt eſſentialis ſpecies. Quamvis verum ſit, in moralibus aliquo potiori jure ſpecies etiam vocari accidentales. Non ergò hac ſola ratione, verùm quia id apertè videtur inſinuare Pont. dùm ait ſpeciem non ſpecies: Si verò nomine circunſtantiarum intelligeret ſolùm non mutantes ſpeciem, non ſufficienter dixiſſet, ſpeciem, ſed ſpecies dicere debuiſſet; Cum poſſit actus in pluribus eſſe malitiæ ſpeciebus; At verò etiam admiſſo, quod nomine circunſtantiarū intelligat puras circunſtantias non mutantes ſpeciem, non eſſet opus intelligere de circunſtantiis aggravantibus utcumque, ſed ut ſubdit, de neceſſariis explicatu, puta frequentia, occaſione, & ſimilibus, vel etiam in noſtra ſententia valdè notabiliter aggravantibus.

Denique Trid. loco citato, quamvis expreſsè de ſolis circunſtantiis mutantibus ſpeciem fecerit mentionem, ratio tamen, quam affert de aliis quoque convincit, ait Jo. à S. Thom. Sic enim ibi dicitur. *Colligitur prætereà, etiam eas circunſtātias in Confeſſione explicandas eſſe, quæ ſpeciem peccati mutant, quòd ſine illis peccata ipſa, neque à pœnitentibus integrè exponantur, nec Judicibus innoteſcant, & fieri nequeant, ut de gravitate criminum rectè cenſere poſſint, & pœnam, quam oportet, pro illis pœnitentibus imponere.* Quæ currere videntur etiam in circunſtantiis nō mutantibus ſpeciem, ſed ſolùm aggravantibus. Cæterùm, & ad hoc dici poteſt, quod ſine hujuſmodi circunſtantiis peccata ipſa integrè, & exponuntur, & innoteſcunt, quòad integritatem ſubſtātialem, & hoc ſufficit, ut expreſsè ait S. Doct. ſupra citatus. Non enim eſt neceſſe ad ſubſtantiam, & validitatem Sacramenti, ad lancem, ut ità dicam, peccata ponderare, nec Metaphiſica proportione tantam imponere pœnam, quanta eſt gravitas culpæ; ſed ſufficit, quod pœna ſit ſuo modo proportionata peccato,

ſe-

Digitized by Google

ſecundùm gravitatẽ, quam ex ſpecie habet.

16. Rationes pariter, quæ adducuntur facili quoque negotio ſolvuntur. Ajũt in primis, quòd in morali æſtimatione, & in ordine ad punitionem, & medicinam conſcientiæ, poteſt circunſtantia aggravans æquivalere, immò, & ſuperare multiplicationem peccatorum in numero, & in ſpecie: ergo ſi tenetur quis confiteri numerũ, & ſpeciem peccatorum; etiam circunſtantias aggravantes; furtũ enim v. gr. mille aureorum ſuperat in morali æſtimatione centum furta duorum. Et confirmatur; nam ſequeretur ex oppoſita ſententia, quod ex majori gravitate, & malitia quis commodum reportaret; & minùs teneretur confiteri, qui plus damnificavit, v.gr. furans mille unico furto ſatisfaceret confitendo, ſe furatum ſemel quantitatẽ ad mortale ſufficientem; qui verò tantùm centum furatus eſſet; ſed hęc decem vicibus, teneretur dicere, ſe decem furta mortalia commiſiſſe.

Ad hæc autem dici poſſet in primis, falſum eſſe in morali etiam æſtimatione hujuſmodi circunſtãtias æquivalere, aut ſuperare multiplicationem peccatorum: adhuc enim morali æſtimatione vituperabiliùs, & graviori pœna puniendus eſt, qui decies furatur unum ſcutum, quam qui ſemel viginti; Undè nullum eſt inconveniens, quod affertur pro confirmatione: quod nihilominùs cum debita limitatione ſtatim explicabimus, ſicut & alia.

17. Addunt, qui decem furatur, viatorem aggrediendo, graviùs peccat, quã qui centum in Civitate, vel Domo; Sed in primis furans aggrediendo viatorem, duplicem injuſtitiam committit, dum rem tollit, & vim infert Perſonæ, undè neceſſariò explicanda eſſet hæc circunſtantia, ſicut rapina, quæ diſtincta eſt ſpecies à ſimplici furto. Immò Graſſatores viarum lædunt quoque publicũ Jus, & indè hujuſmodi furta ſpecialẽ quandam habent ad legem repugnantiam.

18. Item inquiunt, ſemel ad Sororem, vel Matrem acce-

cedere, horribilius eſt, quàm ter, vel quater ad aliam cōſanguineam in tertio, vel quarto gradu; Ad hoc autẽ valdè probabilis eſt ſententia, inceſtum ſecundùm diverſos gradus ſpecie differre, & probabilior atque communis quo ad Matrem, & Sororem. In ſententia tamen, quod unius atomæ ſit ſpeciei, ſubſtantialiter, & in re, non eſſet graviùs, accedere ſemel ad Matrem, vel Sororem, quam bis, vel ter ad aliam conſanguineam. Quòd autem hæc horribiliora hominibus appareant, parùm refert; nam aliqua multoties vituperabiliora ſunt apud homines, quæ in ſe minoris ſunt culpæ, undè illud Greg. apud S. Thom. quod peccata carnalia ſunt minoris culpæ, & majoris infamiæ, quàm ſpiritualia.

19. Denique ſubdunt. Quòd ratione hujuſmodi circunſtantiarum adeò peccatum aliquandò aggravatur, quod graviſſima pœna, etiam in foro exteriori, dignum efficiant. Sed neque hoc quidquam convincit. Nam externa punitio ad Politicam conviventiam ordinata eſt, undè, quæ illi magis contrariantur, graviùs puniuntur, & graviſſima quandoque impunita relinquuntur. Facilis item ſolutionis cætera ſunt, quę adduci poſſent ex hac parte.

20. Ad noſtrum autem unico verbo: Iſta omnia ità notabiliter aggravant, ut diverſum poſtulent valdè judicium; quarè noſtram confirmant reſolutionem, & libenter admittimus, quòd neceſſariò explicanda ſunt, quamvis non mutent ſpeciem.

21. Hac igitur unica brevi ratione dicta limitatio cōfirmari poteſt. Confeſſio enim Sacramentalis eſt medicinale quoddam Judiciū, quo Confeſſarius congruam pœnitenti Medicinam adhibere debet. Quamvis ergo neceſse non ſit, minutim, & ad unguem peccati, ac morbi gravitatem illi innoteſcere; ad minimum certè, neceſſariū eſt, ut groſſiori quadam menſura juſtum dare poſſit judicium. Igitur neceſse eſt, illi circunſtantias innoteſcere, quæ valdè notabiliter judicium variant. Quod nō ità paſſim, & ut in

plu-

plurimum occurrit, niſi mutent ſpeciem. Quarè optimè, & per ſe loquendo ait S. Doct. quod non ſunt ex neceſſitate aperiendæ, niſi circunſtantiæ, quæ mutant ſpeciem: Cum quo tamen benè ſtat, quod in caſu particulari neceſſarium ſit, etiā non mutantes ſpeciem, at verò notabiliter aggravantes, explicare.

22. Addo nihilominùs ad majorem claritatē: Quòd licèt ſuprà dixerim, in furto v. gr. furari centum, vel mille, notabiliter variare judicium, ac per conſequens explicandum eſſe in Confeſſione: Id tamen penſandū eſt ex aliis quoquè circunſtantiis: Etenim ſi furtum fuerit ſimplex, & incidenter commiſſum, ità ſentiendum puto; at verò in famoſo Latrone ad graviora furta jàm aſſueto, puto neque centum, neque mille notabiliter adeò variare judiciū: ex quo enim pravam ſuam voluntatem, & conſuetudinem confitetur, ſatis percipit Confeſſarius ejuſdē conſcientiæ ſtatum; ſicut etiam ſi ſemel magni Divitis Domum, quis depredatus fuerit. Omnia tamen ſaniori ſubmitto judicio.

23. Unicum reſtat præ cæteris argumentum, ſpecialem ingerens difficultatem ex Mag. Soto loco jam ſuprà citato, ſi quis furatur mille, non tenetur quantitatem confiteri, ſequitur, quòd mentiens, dicēdo ſe furatum octingenta, vel nongenta, non redderet invalidā Confeſſionē, mendacium enim in Confeſſione circà materiam non neceſſariam non eſt mortale, ſed veniale peccatum, quòd ipſam non invalidat; hoc autem abſurdum videtur. Et nè dicas, id eſſe mendacium perniciosūm, ac per conſequens mortale, ſupponamus, quod pœnitens habeat jam firmū propoſitū ſatisfaciendi plenariè, & integraliter.

Sed negatur ſequela: eſſet enim, verè mentiri circà materiam neceſſariam, quia circà mortale peccatum; Aliud eſt enim, quòd non ſit neceſſarium, explicare quantitatem; aliud, quod ipſa quantitas non ſit materia neceſſaria. Cùm enim ſit quantitas peccati mortalis, tota ejus malitia eſt ne-

ceſſaria materia Cõfeſſionis; undè mentiri circà illam eſt, mentiri circà materiam neceſſariam : Unius enim peccati, una eſt malitia, neque licet, partem explicare, partem abſcondere, ſed totam exponere neceſſe eſt; non tamen totam explicitè, ſed ſufficit implicitè. Dùm ergò quis confitetur furtum in materia gravi, quamvis non explicet tantum, vel quantum, totum implicitè confitetur, quia totum in furto includitur : Si verò confiteretur decem, cùm ſit furatus viginti, jam reticeret quantitatẽ mortali malitia affectam, nec implicitè alia decem exponeret; ac circà rem peccati mortalis mentiretur.

24. Sed inſtabis. Hinc ſequeretur, quòd furans unũ ſcutum, & confitens, ſe furatum novem Julios, peccaret mortaliter, & invalidam redderet confeſſionẽ, quod videtur durum.

Reſpondetur: ita eſſe, neque durum videri debet, maximè in tutiori ſententia, quam docet Cajet. *V. Confeſſio* & 2. 2. *q.* 69. *art.* 1. *in reſp. ad tertium*, quòd ſcilicet mẽtiri in Confeſſione, adhuc circà materiam peccati venialis, peccatum ſit lethale, non abſolutè quidem, ſed ſuppoſito, quod illud clavibus, & judicio ſacramentali exponatur, quam ſententiam ego veram omninò puto. Sic ergo in caſu, quamvis non teneatur, aperire quantitatem explicitè; ſuppoſito, quod illam explicet, ſub mortali tenetur, illam ſincerè omninò exponere.

25. At quid in ſententia, quam tuetur mordicus Magiſt. Soto de tegendo ſecreto, & de Juſtitia, ac demum 4. *diſt.* 18. *q.* 2. *art.* 4. *con.* 3. quod ſcilicet, mentiri circà venialia quantumcunq; judicio expoſita, non eſt mortale. Certè vix argumentũ ſolvi poſſe video : Nihilominùs dici poteſt; diſparem ſatis eſſe rationem de peccato veniali, ac de quantitate materiæ peccati mortalis, quantumvis exigua, propter adductam rationem, quia ſcilicet veniale nullo modo eſt neceſſaria materia; peccati autem mortalis materia tota eſt neceſſaria, quia tota mortali malitia inficitur.

26. Ex dictis manifeſtè col-

colligi videtur, etiam neceſſariò explicandas circunſtātias notabiliter minuentes; valdè namque diverſum eſt judicium de Puella, quę vix effugere potuit illatam violentiam, ſed ferè vi oppreſſa eſt, quamvis tandem conſenſerit; ac de alia, quæ ſua ſponte conſenſit. Immo aliquandò aperiendæ ſunt non adeò notabiliter alleviativę, non quidem per ſe, & ad excuſandum peccatum; ſed per accidens, ratione alicujus annexi, puta ut propriæ famæ conſulat penitens, aut quid tale: Sed & hoc ſemper, ſe accuſando, non excuſando. Audiamus in hoc ſententiam, & præciſa verba Sapientiſſimi Mag. Soto loco citato, con. 5.

27. Sic de his habet. *Licèt non ſit neceſſarium, illas confiteri, tamen ſi multùm minuant, neceſſarium eſt, illas exprimere, exempli gr. ſi Puella gravi inopia oppreſſa, aut mortis metu, ut periculo vitæ ſuccurreret, Juvenem admiſit, licèt peccatum mortale ſit, poteſt tamen* (nota ly, poteſt) *ſuæ famæ, & honori conſulere, dicendo cauſam, quę turpitudinem ſuam aliquo modo alleviet. Pariter, ſi quis putans, ſe benè facere, furtum fecit, quod Pauperibus largiretur, aut pejeraverit, ut vitam ſervaret Regis. Ut enim Eccl. 41. admonemur, cura habenda eſt de bono nomine, ſalva confeſſionis veritate. Immo verò, ſi eſſet Perſona, quæ multū prodeſſe poſſet Reipublicæ, & confiteretur Epiſcopo, quòd occiderit hominem, teneretur* (nota ly, teneretur) *honorem ſuum protegere, dicens, ſi verum eſſet, quòd ille occiderat Parentes ſuos. Si autem tantùm nō minuant, ſatiùs eſt, eas non confiteri; Hæc ille.*

Ex quibus duo colligo: primùm, quòd ſi fama, vel aliud annexum eſt magni momenti, ut in ultimo caſu, tenetur quis, exprimere, ſi verò non ſit tanti momenti, poteſt, ſed fortè non tenetur ex neceſſitate, & ſub præcepto, undè ait de Puella, quòd poteſt.

28. Secundò colligo; quod cum in omnibus dictis exemplis notabiliter ſint alleviantes circunſtantiæ, & ad annexa, puta famam, vel Reipublicæ utilitatem, recurrat M. Soto, videtur ſentire,

tire, quod nec hujuſmodi circunſtantiæ ſint per ſe neceſſariò confitendæ, ſed ſolùm per accidens,& ratione annexi; at ratio procedit abſolutè; Quarè, & abſolutè quoque dicerem,quod ſicut neceſſarium eſt, notabiliter aggravantes exprimere, ut juſtum fiat judicium, ità & notabiliter alleviantes.

29. Neque contrà id facit,quod pœnitentis munus eſt, ſe accuſare, non excuſare; nam hoc non eſt, abſolutè ſe excuſare, ſed juſtè accuſare,quòd ad pœnitentem pertinet, & quamvis, non exprimente ipſo pœnitente, debeat Confeſſarius de hujuſmodi interrogare, ut juſtum formet judicium, non tamen debet pœnitens, expectare interrogationem Confeſſarii de his, quæ ipſe benè novit. Munus enim Confeſſarii non eſt interrogare, niſi ad ſupplendum pænitentis defectum: Quarè dùm pœnitens ſcit, debet ſincerè, ac ſpontè aperire, quod ad juſtum exigitur judicium, ſemper tamen accuſatoriè, non excuſatoriè, ut ſæpe dictum eſt.

Scio quidē;hac in re limites exceſſiſſe,quem intendimus Summarii tractatus, at verò parcat lector; nam gravitas, & ſimul neceſſitas ipſius materiæ; ac difficultas circà mentem S.Doct.à quà nec minimum apicem,quòad ſuppetent ingenii vires, recedere conamur; cauſa fuit protractionis. Extrà chorum inſuper ceciniſſe videbimur: Dum hæc materia, non hujus quidem loci, ſed magis tractatus de pœnitentia propria eſt.

Verùm propter connexionem,& quia corporis debilitas nō adeò longam promittit Vitam, ut ad ipſum de pœnitentia perveniamus tractatum;hæc quæ jam præ manibus habuimus, ſubnectere, ſatiùs viſum eſt; undè nec pigeat, ad complementum alia quoque ſeq. §. audire.

§. IV. *Aliæ quædam examinantur difficultates.*

SUMMARIUM.

1. *Quomodò circunſtantia novam dans mortalis peccati ſpeciem, dici poſſit, non notabiliter aggravans.*

2. Pec-

2. *Peccatum veniale, vel mortale aliàs confeſſum, poteſt quis, confiteri in genere, abſque alia determinata ſpecie.*

3. *Quod ait S. Doct. quòd non confitetur peccatum, qui non confitetur ſpeciem, intellige de confeſſione diſtincta, non utcunque, & prout ſufficit de materia non neceſſaria.*

4. *Conſuetudinem, ſeù habitum alicujus peccati explicare, tenetur pœnitens.*

5. *Ex duplici capite oritur hæc neceſſitas, ut cognoſcatur præſentis peccati gravitas, & ſtatus pœnitentis.*

6. *Quomodò cognoſci poſſit, aliquem ex habitu peccare.*

7. *Potiſſimùm ex ſecundo capite neceſſitas oritur explicandi conſuetudinem.*

8. *Quandò malè habituato abſolutio differenda non ſit.*

9. *Peccata ſemel confeſſa nõ iterùm exponuntur judicio, ſed per accidens iterùm explicanda ſunt, ut alia juſtè judicentur.*

10. *Conſuetudo facilè de ſe innoteſcit.*

11. *In uno caſu præcipuè neceſſariò explicanda eſt, ubi triplex conditio concurrat.*

12. *Nullatenùs abſolvendus eſt, qui proximam non vult occaſionem dimittere.*

13. *Quædam circunſtantiæ, nec trahunt in aliud genus, nec tantùm augent, ſed rationem peccati multiplicant.*

14. *Ut plurimùm hujuſmodi circunſtantiæ non ſunt neceſſariò explicandæ.*

15. *An ſit neceſſarium explicare circunſtantiam, ut circunſtantiam, vel ſufficiat illam confiteri utcunque.*

16. *Tutiús quidem eſt, non autem neceſſarium, circunſtantiam, ut circunſtantiam explicare.*

17. *Dùm quis furatur ad mœchandũ, non eſt duplex mœchiæ malitia, neque pars malitiæ ipſius mœchiæ furto communicatur, ſed in morali æſtimatione cenſetur, quòd tota, & eadem furto communicetur.*

18. *Dupliciter conſiderari poteſt furtum, & mœchia, dùm quis ad mœchandum furatur, ſcilicet furtum, ut furtum, & ut formaliter ad mœchiam ordinatum, & è contrà.*

19. *Malitia propria, & eſſentialis quandoque per circũſtantiam augetur, quandoque minuitur.*
20. *Aggravatio malitiæ eſſentialis non eſt regulanda, vel menſuranda ex quantitate malitiæ circunſtantiæ, ſecundùm ſe ſumptæ.*
21. *Regulariter circunſtantia non ità notabiliter aggravat malitiam eſſentialem, ut neceſſariò iſta gravitas explicanda ſit; in aliquo tamen caſu poterit, notabiliter aggravare.*
22. *Circunſtantia de veniali faciens mortale regulariter id non facit per hoc, quòd eſſentialis malitia mortalis evadat, ſed mortalis eſt actus ratione malitiæ ipſius circunſtantiæ.*
23. *Poterit tamen aliquandò ipſa malitia eſſentialis fieri mortalis, quod cum grano ſalis intelligendum eſt.*
24. *Ratio efficax noſtræ aſſertionis ex paritate, ſeù exẽplo actus, qui eſt cauſa, vel occaſio omiſſionis præcepti.*

1. ET primò animum pulsát litera S.Doct. opuſ. 12. Ibi enim quæritur. *An circunſtantias peccati trahentes in alterum genus, non notabiliter aggravantes, teneatur homo, confiteri, etiam innoteſcendo Perſonam cum qua peccauerit*. Et reſpondet S. Doct. quod omninò debe thas homo confiteri, non enim homo confitetur peccatum ſuum, niſi ſpeciem confiteatur peccati, quæ cognoſci non poteſt, niſi per circunſtantias trahentes in aliud genus, ex quibus peccatum ſpecificatur.

Fateor meam ignorantiã. Neſcio planè ſenſum legitimum hujus literæ. Suppoſito enim, quod hujuſmodi circunſtantiæ mutent ſpeciem, & non aggravent notabiliter; videtur ex conſequenti, quod non trahant ad aliud genus peccati mortalis; ſic enim notabiliter utique aggravarent: Si ergo ſolùm addunt ſpeciem peccati venialis, quomodò ſibi conſtat S. Doct. qui expreſſè loco ſupra citato ex quarto docet, hujuſmodi circunſtantias mutantes ſpeciem eſſe quidem neceſſariò confitendas, ſed cum addito, dum ſcilicet ad genus trahunt peccati mortalis? Et conſequenter, ſi tantùm ſpe-

ſpeciem addunt peccative-nialis, non erunt ex neceſſitate confitendæ.

Poſſet dici fortè, quod licèt gravitas peccati mortalis de ſe notabilis ſit, unum tamen mortale peccatum non eſt ſemper notabiliter gravius alio pariter mortali; immò taliter poterit utriuſque gravitas ponderare, ut vix dari poſſit judiciũ, quod nam ſit gravius, v. gr. Stuprum ſecundùm ſe gravius certè notabiliter eſt ſimplici fornicatione. Ponamus modò ex una parte ſimplicem fornicationem cum libera commiſſam toto libero conſenſu, & ex certa malitia; ex parte alia Stuprũ cum Puella, quæ ſub nullius cuſtodia ſit, ſed omninò ſui juris, commiſſum à Juvene graviter, & verbis, & blanditiis, aliiſque hujuſmodi ab ipſa Puella invitatum, & illectũ, ex quibus certè ſtupri ſpeciem non omittit, adhuc enim eſt ſpecialis deformitas ex parte ipſius Puellæ, quæ per ſtuprum ponitur, quaſi in via meretricandi, ut docet idem S.Th.*2.2.q.144. art. 6.* Quod nam ergò iſtorum gravius eſt peccatum? Certè non auderem aſſerere, quòd peccatum Juvenis cum Puella; valdè namque in caſu videtur excuſabilis, cum hujuſmodi ſtimulis, ac tentationibus abſque Divina ſpecialiſſima gratia, qualem habuit Angel. ipſe Præceptor humana fragilitas reſiſtere non poſſit: At nihilominùs tenetur Juvenis, hanc Perſonæ, ac ſtupri circunſtantiam aperire. Quia ut ſubdit S. Doct. non confitetur homo peccatũ ſuum, niſi ſpeciem confiteatur.

De his ergò, & ſimilibus circunſtantiis, puto, ſalvo meliori judicio, intelligendam eſſe literam S. Doctor. quæ licèt ſpeciem afferant peccati mortalis, benè tamen in ſenſu expoſito dici poſſunt, non notabiliter aggravantes: Sicut pariter ait Jo.de la Crux in direct. ad 6. Dec. præcept. art. 4. con. 2. Inceſtum extrà ſecundùm gradum non notabiliter aggravare, at nihilominùs explicandã eſſe in Confeſſione ſpeciem inceſtus, licèt neceſſe non ſit, exprimere in tertio, vel quarto gradu, ſed ſufficiat dicere, cõmiſi inceſtũ extrà ſecundum gradũ.

2. Sed

2. Sed ex allata D. Th. ratione infert idem Jo. de la Cruz. Direct. *de Sacram. Pœnitent. q.* 3. *dub.* 1. *con.* 4. quod, qui confitetur peccatum veniale, tenetur confiteri circunſtantiam dantem ei ſpeciem: Ratio enim currit de peccato etiam veniali; quia ſcilicet, nec peccatum confitetur, qui ſpeciem non confitetur. Et hoc idem dici poteſt de mortalibus aliàs confeſſis, dùm iterùm confeſſioni exponuntur: Et quidem ſi addatur in caſu, quò talia peccata ſint totalis materia Confeſſionis; puta dũ pœnitens non niſi de venialibus ſe accuſat, aut de mortali aliàs confeſſo, videtur ſatis probabile. Nihilominùs probabilius puto, quòd veniale peccatum, vel mortale jam ante confeſſum, quamvis tota ſit materia cõfeſſionis, poſſit abſolutè, & ſimpliciter exponi, etiam ſine expreſſione circunſtantiæ dantis illi ſpeciẽ quamvis explicare ſit meliùs; non tamen neceſſarium. Moveor, quia hujuſmodi peccata non ſunt materia neceſſaria confeſſionis, licèt ſint materia ſufficiens: Hæc autem eſt differentia inter neceſſariam, & ſolùm ſufficientem materiam; Quòd neceſſariam, teneor omninò, totam, & integram exponere, ſufficientem verò, & non neceſſariam poſſum quidem exponere, ſi velim, & poſſum, non exponere; & poſſum totam, vel partem, ut meliùs viſum fuerit. Volo igitur modò v. gr. me accuſare de levi mendacio, nec exprimere, an fuerit officioſum, vel jocoſum, aut hujuſmodi. Peto nunc; expono ſufficientem materiã, vel non? Si ſufficientem expono; quarè vis me ultra compellere, cùm totum fuerit in mea electione, exponere, vel non exponere? Si dicas, quod non ſufficientẽ expono materiam: Probatur evidenter oppoſitum ex eodem Jo. de la Cruz. infrà dub. 8. con. 2. citante Navar. Man. cap. 10. n. 7. ubi ait, eſſe abſolvendum, qui non valens, explicare peccatum in ſpecie, explicat ejus genus: Immò ſi pœnitens ſolùm recordetur ſe peccaſſe eſſe abſolvendum, quod verum eſt ad minus in caſu neceſſitatis. Patet ergò, quod pec-

peccatum expoſitum, etiam non in determinata ſpecie, eſt materia ſufficiens; aliàs iſti nullo modo eſſent abſolvendi; non enim cadere poteſt abſolutio ſuprà materiam non ſufficientem.

3. Quod ergò ait S. D. quòd non confitetur peccatum, qui non confitetur ſpeciem; verùm eſt de peccati confeſſione diſtincta, qualis eſſe debet in materia neceſſaria; non verò de confeſſione utcumque. Si enim confiteor v. g. dixi mendacium, cognovi mulierem non meam; verè peccatum confiteor; quia ſecundùm ſe mendacium; & acceſſus ad non ſuam, verè peccata ſunt; licèt non diſtinctè confitear, quia non explico ſpeciem. Materia ergò neceſſaria diſtinctè exponenda eſt, quia de illa diſtinctum debet ferri judicium, & tota judicio exponi. Materia verò non neceſſaria, ſatis eſt, ſi utcumque exponatur, modò ſufficienter ad hoc, ut Sacerdos cognoſcat, verè ſufficientem, & capacem abſolutionis materiam fuiſſe expoſitam. De hujuſmodi enim eſt magis judicium gratioſum ad impertiendum abſolutionis beneficium, & Gratiam Sacramentalem, quàm punitorium.

Et confirmari poteſt ex ratione, quà idem cum aliis probat eodem dub. abſolvẽdum eſſe Infirmum, qui nec in genere, valet explicare peccatum, vel etiam mutũ, modò explicet, ut poteſt, ſe peccaſſe. Confeſſio enim generalis peccatorum oblitorum, ſimul cum confeſſione aliquorum in particulari, eſt vera materia Sacramenti pœnitentiæ, ut ait D. Thom. 4. *diſt. 21. q. 2. artic. 1. ad primum*, ergò eâdem confeſſio generalis poteſt eſſe materia totalis; nam, quod in hoc Sacramento eſt materia partialis, poteſt eſſe totalis ergò à fortiori cõfeſſio explicita peccati particularis, quamvis nõ in diſtincta, & determinata ſpecie.

4. Secundò eſt difficultas. An teneatur quis, conſuetudinem, ſeù alicujus peccati habitum confiteri. Et videtur, quòd ſic; nam de conſuetudine, Jure, poteſt Confeſſarius, interroga-

re, undè Summus Pontifex Innoc. XI. in Decreto Fer. 5. 2. Martii 1675. ſequentem damnat propoſitionē. *a.* 58. *Non tenemur, Confeſſario interroganti fateri peccati alicujus conſuetudinem*: ergò tenetur pœnitens, ſpontè illam exprimere, ſi advertat: probatur conſequentia: Non enim poteſt, jure Confeſſarius, exigere à pœnitente, quod ipſe non tenetur, confiteri; undè ſi de venialibus, aut aliàs confeſſis interrogetur, poteſt negare licitè reſponſionem: Et ex alia parte tenetur pœnitens, ſua ſponte quidquid neceſſariū eſt ad Sacramentale judicium exponere.

In contrarium tamen eſt, quòd nemo tenetur, ſemel confeſſa, & ritè abſoluta, iterùm confiteri, non enim Deus judicat bis in idipſum, neque proindè Miniſtri ejus: ergò ſi aliquis, ritè confeſſus, & abſolutus eſt de præteritis, non tenetur, eadem iterùm exponere; quod eſſet omninò, ſi conſuetudinem fateri teneretur.

5. Ad hujus elucidationem ſciendum; quòd neceſſitas exprimendi conſuetudinē ex duplici capite oriri poteſt: primò quidem, ut præſentis peccati gravitas dignoſcatur; ut enim docet S. Thom. *p.* 2. *q.* 78. *art.* 4. graviùs peccat, qui peccat ex certa malitia, quam qui peccat ex paſſione; ut autē idem docuerat a. 2. quicumque peccat ex habitu, peccat ex certa malitia. Secundò, ut ſtatus, & diſpoſitio pœnitentis Confeſſario innoteſcat, illique proportionatam adhibeat medicinam conſtat namque; ſatis diverſa indigere curatione; dùm mala per longas convaluere moras, ac dùm vix in primo limite fixere pedes.

6. Quòad primum recolenda eſt doctrina præced. cap. 5. ult. tradita; ſcilicet non ſemper habentem habitum ex habitu peccare, ac per cōſequens ex certa malitia. Poterit autem cognoſci aliquem in vitio habituatum hic, & nunc ex habitu non peccare, ſi jam præceſſerat in illo verum, ac firmum propoſitum vitandi tale peccatum; ac poſtmodum inſurgente paſſione, adhuc ad peccatū trahitur; quia tunc videtur, quòd pec-

cet

cet quidem eligens, non tamen ex electione, ut loquitur D. Thom. loco citato ad tertium; Quia ſcilicet electio non eſt in eò primum peccandi principium; ſed ex paſſione inducitur ad eligẽdum id, quod extrà paſſionem exiſtens non eligeret; quod non eſt, peccare ex certa malitia, ut ex dictis in citato §. conſtat.

Si ergò malè habituatus non peccet ex habitu, cùm indè non aggravetur peccatum, non eſt neceſſariò explicanda in Confeſſione cõſuetudo, vel habitus ex primo capite: Immo fortè neque ſemper, dum ex habitu quoque peccat; niſi enim adeò pertinax, & obſtinata ſit voluntas in malo affectu, ut meritò valdè nimis augeri malitia exiſtimetur; non apparet, quod ſecundùm ſe peccare ex habitu, ità notabiliter aggravet peccatum, ut neceſſariò gravitas iſta exprimenda ſit.

7. Puto igitur, quod ex ſecundo capite magis oriatur neceſſitas exprimendi conſuetudinem; primò, ut conſtet Confeſſario, pœnitentem verè deteſtari, & firmum habere propoſitum vitandi, quantùm in ſe eſt, hujuſmodi peccata; plùs enim ad hoc exigere debet à conſuetudinario peccatore, quàm ab alio ex fragilitate peccante; undè, & non ſtatim impertiendam eſſe illi abſolutionem, ſed differendam, conſulunt DD. Quod tamẽ cum grano ſalis penſandũ eſt, neq; præſentis eſt loci ſigillatim diſcutere.

8. Secundò etiam, ut ipſi conſilia, & remedia porrigat, quibus faciliùs in futurũ à talibus cavere poſſit, ſalutares item pœnitentias imponat, & alia hujuſmodi, quæ omnia boni confeſſarii ſunt. Hic tamen obiter advertere licèt, quod ſi taliter habituatus humiliter peccata ſua fateatur, & ex mala conſuetudine, dicat credere ſe iterùm peccaturum; nihilominùs de hoc valdè dolere, & omninò totis viribus velle, à peccato abſtinere, uno verbo talia dederit ſigna, quibus prudens confeſſarius de ejus præſenti bona intentione, ac propoſito certioretur; ac potiſſimùm, ſi illum obedientem, & promptũ ad omnia

impoſita inveniat, debet illum omninò abſolvere, nec abſolutionem differre, ſed conſolari, & hortari ad fiduciam in divino adjutorio; fecit enim, quod eſt in ſe, & tali Deus non denegat gratiam ſuam, nec igitur confeſſarius abſolutionem.

9. Ad argumentũ porrò in contrarium reſpondetur; quòd ſemel confeſſa non ſunt per ſe iterùm confitenda ex neceſſitate, & ut judicio ſubdantur; per accidens tamen, non ut de illis judicetur, ſed ut juſtè de aliis judicium proferatur, nihil prohibet, iterùm eſſe exponenda; immo neque formaliter exponi dicuntur, ſed tãtùm materialiter quatenùs videlicet notitia præſentium ab illis dependet. Quod conſtat etiam in foro externo; puta v. gr. punitus de uno furto, ſi aliud furtũ committat, benè poteſt, ac debet judex inquirere, an talis alia furta commiſerit, & ſit ſolitus delinquere, ut juſtum de præſenti ferat judicium; aliter enim judicatur reus primo delinquens, aliter ſolitus delinquere.

10. Neque dicas, in uſu non eſſe, ut vix fortè aliquis etiam doctus, & timoratæ conſcientiæ de conſuetudine ſe accuſet, nec ut plurimum id exigunt confeſſarii. Etenim prudentes confeſſarii de hoc benè interrogant; quando ratio poſtulat, & pœnitentes, qui advertunt, hanc circunſtantiam explicant; quod verò plures non exprimant, id eſt ex inadvertentia. Verum tamen eſt, quod conſuetudo, ut plurimùm ſtatim innoteſcit ex numero peccatorum, habita relatione ad tempus ab ultima ad præſentem confeſſionem; undè neceſſe non eſt, illam ſpecialiter exprimere, ſicut nec alia, quæ de ſe patent.

11. In uno tantùm caſu puto, quòd neceſſarium ſit, conſuetudinem exprimere, ac ſi pœnitens non exprimat, debere à confeſſario interrogari; ubi ſcilicet hæc triplex concurrat conditio. Quod pœnitens confeſſario notus nõ ſit, & quod à modico tempore, puta tribus, vel quatuor diebus, ſit confeſſus, & demùm, quod tali tempore ſemel tantùm, aut bis ad ſummum peccatum

tum commiſerit, ſi enim quater, vel quinquies, conſuetudo, vel malus habitus jam videtur evidens. Sed neque iſta regula omninò certa videtur; poterit namque contingere, quod talis nunquam, vel rarò pro tempore præterito in hujuſmodi peccatum inciderit, at illis tribus, vel quatuor diebus ex prompta quadam occaſione ſæpiùs lapſus ſit. Quarè ſi aliàs Confeſſario non conſtat, ſatiùs eſt, quòd interroget.

12. Sed jam tetigimus aliud punctum de proxima occaſione, quam pauci exprimunt, & certè abſolvendus non eſt, qui occaſionem non vult dimittere; quarè de hoc interrogare omninò, debet confeſſarius, ſi aliàs ipſi notum non ſit; undè inter cæteras præpoſitiones in decreto 18. Martii 1666. ab Alexandr. VII. ſequens dãnatur num. 41. *Non eſt obligandus Concubinarius ad ejiciendam concubinam, ſi hæc nimis utilis eſſet ad oblectamentum concubinarii vulgò*, regalo: *dum deficiente illo, nimis ægrè ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficilè inveniretur*. Hæc tamen materia ſaniori diſcuſſione indiget, præcipuè, ut quænam proxima cenſeri debeat occaſio, & quomodo vitanda cognoſcatur; quæ hujus loci non ſunt: ſufficiat ergo tetigiſſe.

13. Alia difficultas eſt; an circunſtantiæ, quæ non trahunt in aliud genus peccati, neque tantùm ſimpliciter augent, ſed multiplicant rationem peccati, ut loquitur D. Thom. *p.* 2. *q.* 73. *art.* 7. v. gr. ſi prodigus det, quandò non debet, & cui nòn debet; an inquam hujuſmodi circunſtantiæ ſint neceſſariò explicandæ? Pro quò ſupponendũ eſt, quòd hujuſmodi circunſtãtiæ abſolutè ſpeciem non mutant, ſed ad eandem omninò pertinent.

Et ratio eſt, quia ex eodem omnino motivo procedunt, eandemque ad rationem diſconvenientiam habent, puta in adducto exemplo, dare quando, & cui nõ oportet, ex eodem vitioſo divitiarum contemptu oritur, & hanc ſimplicem diſconvenientiam habet ad ratio-

tionem; quæ eſt immoderata divitiarum diſperſio. Dicit nihilominùs S. Doctor. quòd multiplicant ratione peccati; non quidem eſſentiam, & ordinem ad rationem, & legem, quia ſic ſpeciem variarent; ſed quaſi quaſdam ejuſdem ſpeciei, & ordinis accidentarias rationes, & modos, qui tamen in eadem ratione eſſentiali adunantur.

14. De his ergo puto, quòd ut plurimùm non ſint ex neceſſitate aperiendæ; quia de ſe non vidẽtur notabiliter aggravare; quinimmò ſine ipſarum diſtincta expreſſione totã poſſe malitiæ gravitatem explicari. Puta ſi quis diceret, Confiteor, quòd prodigè, & inutiliter ſatis diſſipavi ſubſtantiam; immò graviùs, perdidi ipſam, nihil omninò curando, per quæ ſatis utique declaratur, quanta fuerit prodigalitas ejus. Dico tamen, ut plurimum, & per ſe loquendo: quia ex earũ multiplicatione poterit fortè adeò notabiliter aggravari peccatum, ut explicandæ meritò cenſeantur; quod nihilominùs vix contingere poſſe, arbitror. Dùm enim quis fatetur, ſe nihil penitùs de ſubſtantia curaſſe, totum inutiliter diſſipaſſe, aut quid ſimile, non video, quid ampliùs dici poſſit.

15. Gravior denique difficultas eſt: An ſit neceſſarium, explicare circunſtantiam, ut circunſtantiam; vel ſufficiat, ejus malitiam, utcumq; accuſare: v. g. Dùm quis furatus eſt, ut fornicaretur: Dubium eſt, an ſit neceſſarium, quòd ſe accuſet, dicendo furatus ſum? Duplex autem eſt potiſſima ratio dubitandi, quarum utraque oſtendere videtur, non explicari totam malitiam, & mortalem quidem, & neceſſariò declarandam; niſi circunſtantia, ut circunſtantia explicetur.

Eſt igitur prima. Quia dùm quis furatur propter mœchiam, duplex omninò peccatum committit; mœchiam ſcilicet, & furtum; quorum utrumque duplicẽ habet malitiam mortalem: furtum enim eſt eſſentialiter furtum, & accidentaliter in ſpecie mœchiæ, tanquã circunſtantiæ finis: mœchia pariter in ſpecie furti, tanquam

quam circunſtantiæ. Quibus auxiliis, vel etiam Quid, ut dicit effectum: manifeſtum eſt autem, quòd malitia mœchiæ afficiens furtum eſt mortalis; & è contrà: Ibi ergò eſt duplex malitia, mœchiæ, & ſimiliter furti, una ſcilicet eſſentialis: accidentalis altera. Cùm enim diverſi ſint actus mali, non ſolùm phyſicè, ſed moraliter, non poteſt unica malitia furti, v. gr. in ambobus reperiri: ſed conſtat, quòd talis non confitetur, niſi unicam, non ergò ſufficienter.

Alia ratio eſt: Quia per hujuſmodi circunſtantiam, nō ſolùm additur furto v. g. malitia mœchiæ, ſed & ipſa malitia furti notabiliter aggravatur: Quod patet; nam circunſtantia ſecùm ferens mortalem malitiam tantùm aggravat peccatum, cui additur, ut illud mortale faciat, quamvis non eſſet ex genere ſuo niſi veniale, ut expreſsè docet Cajet. V. Prodigalitas, & alibi paſſim.

16. Sed his non obſtantibus: quamvis tutius ſit, cicunſtantiam, ut circunſtantiam explicare, idque neceſſarium eſſe, cùm ſumma Angel. ſentiat Nugnus in add. *q.9. art.2. dub.* 2. Nihilominùs ego puto, id non eſſe neceſſarium. Quod meliùs oſtendi nō poteſt; quàm rationes dubitandi diluendo. Et ita ſentit Martinez de Prado *de Conf. q.2. dub.2. n.4.*

Ad primam ergò dicitur: quod quamvis in rigore metaphyſico duplex dici poſſit illa malitia; moraliter eadē omninò cenſetur: Nec aliquid obſtat, quòd actus duo ſint, etiam moraliter. Ad hoc enim dici poſſet, quod eſtò unum accidens numero eſſe non poſſit in duplici ſubjecto intrinſecè, benè tamen in uno intrinſecè, in alio extrinſecè, moraliter nedū, ſed etiam phyſicè: Sicut eadem viſio in oculo intrinſecè, in objecto extrinſecè reperitur, illudque viſum denominat. Ita malitia mœchiæ intrinſecè tantùm eſt in ipſo actu mœchiæ, & extrinſecè furtum denominat.

Sed quia nolumus, modò de hoc diſputare, & fortè veriùs mœchiæ malitia intrinſecè quoque furtum afficit: Aliter dicamus, quòd talis malitia duplex eſt inadæquatè, & quaſi partialiter,

liter, non verò adæquatè, & totaliter: Non enim ibi ſunt duo peccata mœchiæ, quod eſſet omninò, ſi duplex adæquata malitia in duobus actibus exiſteret: quarè dùm confitens, mœchatus ſum, adæquatam mœchiæ malitiam exprimat, ſufficit ad illam integrè accuſandam, & ſi non ità explicitè.

17. Dices, quòd neque implicitè ullo modo totam fatetur malitiam, eò quia dicere mœchatus ſum, non continet, niſi malitiam, quæ in ipſo actu mœchiæ reperitur, & nullatenùs, neque implicitè malitiam, quæ in furto eſt.

Ad hoc autẽ negari poſſet ſuppoſitum. Non enim fingere debemus, quod in actu mœchiæ ſit tota ſua malitia, & poſtea alia mœchiæ malitia diſtincta furto adveniat; quod videtur ſupponere inſtantia. Sed tota malitia eſt in actu mœchiæ, & ab ipſo diffunditur, ſeù participatur furto. Non ità, quòd pars malitiæ, quodãmodò ab actu mœchiæ, ut ità dicam, decidatur, & furto communicetur: Sed quaſi materialiter ipſa malitia dividitur, ità ut tota ejus gravitas in actu mœchiæ remaneat, undè ipſe actus mœchię malus eſt in ſe cum tota gravitate mœchiæ, quã tamen furto communicat. Neque id mirum videri debet, nam in morali æſtimatione, quæ in moralibus attenditur, quidquid ſit de Metaphyſica ratione; cenſetur eadem omninò malitia, & gravitas utriuſque; & tota gravitas eſt in mœchia, & tota in furto. Verè namque in morali æſtimatione cenſetur tota mœchię malitia furto communicari, & ex tali communicatione gravificari malitiam ipſam in actu mœchiæ, ut mox explicabimus.

18. Vel etiam dici poteſt faciliùs: Quòd tales moraliter unus cenſentur in ordine ad mœchiæ malitiã; actus enim, qui ad idem ordinantur, moraliter unum ſunt, ut patet de actu interiori, & exteriori; & generaliter de actu imperante, & imperato, ſi ut ſic formaliter conſiderentur. Dum ergo quis furatur, ut mœchetur, duos elicit actus; etiam moraliter, in ordine ad utrã-

que

que malitiam, furti ſcilicet, & mœchiæ, ſed comparativè ad unam furti, vel mœchiæ malitiam unum ſunt.

Et ut tacitæ occurramus inſtantiæ: Nota quòd furtum perpetratum propter mœchiam dupliciter conſiderari poteſt, & ut furtum, & ſic malitia mœchiæ illi accidentaria eſt, & ut formaliter ad mœchiam ordinatum, & ſic eadem malitia illi eſſentialis eſt; quia ut ſic unus, & idem actus eſt moraliter cum ipſa mœchia.

Hæc probabiliter dicta ſint pro aliquali Doctiorum ſatisfactione. Cæterum verũ omninò eſt, quòd in morali æſtimatione hujuſmodi malitiæ non ponunt in numero; cenſetur enim ipſa mœchiæ malitia, quæ in actu mœchiæ eſſentialiter eſt, per modum circunſtantiæ, & accidentis afficere ipſum furtum; quarè videtur, quòd ex iſto capite ſufficienter fiat confeſſio modo prædicto.

19. Ad ſecundam ergò dubitandi rationem dicimus cum Jo. à S.Thom. loco ſupra citato art. 2. Quòd malitia propria, & eſſentialis per circunſtantiã quandoque augetur, & quandoque minuitur. Si enim ex circunſtantia creſcat in ipſo actu, etiam ergà proprium objectum major voluntarii ratio, vel major contemptus legis, procul dubio aggravabitur peccatum, etiam intrà latitudinem propriæ ſpeciei. Undè S. Thomas 2. 2. *q.* 154. *art.* 1. *ad ſecundum*: ait. Quòd augetur in adulterio ex circunſtantia injuſtitiæ, malitia luxuriæ; quia ex hoc oſtenditur gravior ipſa malitia, quòd ità ſequitur concupiſcentiam, quòd pro illa contemnat juſtitiam. Ex quibus tamen manifeſtè videtur colligi, quòd circunſtantia ſit ſignũ potiùs à poſteriori, & ab effectu demonſtrans gravitatẽ eſſentialis malitiæ; quàm illã formaliter aggravet: Indeque colligitur, quòd in furto propter mœchiã, malitia mœchiæ augetur modo prædicto ex circunſtantia furti; quia oſtenditur clarè pejor voluntas ergà mœchiam, quæ ut ad ipſam perveniat, non recuſat furti malitiam, & juſtitiam contemnit: Sed ex alia parte,

minui potiùs, quàm aggravari videtur malitia furti; nam ergà ipſum non ità patet affecta voluntas, quæ aliàs nollet furari, niſi furtum ad mœchandum neceſſarium eſſet: Undè benè dicitur cum Philoſoph. quòd furans, ut mœchetur, eſt magis mœchus, quàm fur.

20. Hic tamen obſervandum ex eodem Jo. à S. Thoma. Quòd aggravatio malitiæ eſſentialis non eſt regulanda, nec menſuranda ex quantitate malitiæ ipſius circunſtantiæ ſecundùm ſe ſumptæ; ſed reſpectivè, & in quantùm cōducit ad hoc, quò d creſcat in actu ratio voluntarii, vel contemptus legis: ſeù in quantùm incrementi ipſius ſignum eſt. Contingere namque poteſt, quòd circunſtantia minoris gravitatis in ſe magis aggravet peccatum, quòad ſuam eſſentialem malitiam, quàm alia gravior circunſtantia; furari enim decem, eſt de ſe minoris gravitatis, quàm furari mille. Nihilominùs valdè gravius eſſet homicidium in ratione homicidii, perpetratum ad furandum decem, quàm ad furandum mille; quia in illa monſtratur magis perverſa voluntas, quæ pro parva ſumma non curat, occidere hominem. His præmiſſis.

21. Dico, quòd regulariter circunſtantia non ità notabiliter aggravat malitiam eſſentialem actus, ut neceſſariò explicanda ſit. In caſu tamen, quò notabiliter aggravaretur ipſa malitia, eſſet aperienda iſta gravitas: ut ſi quis hominē occideret ad furandū quinque, vel decem ſcuta; valdè namque gravior, ac deformior homicidii malitia apparet; quæ deformitas vix aliter explicari poſſe videtur; quàm talem circunſtantiam per modum circunſtātiæ confitendo: quòd ſi poſſet, neque tunc neceſſarium eſſet. Quarè puto, quòd neceſſitas explicādi hujuſmodi circunſtantias per modū circunſtantiæ proveniat ab extrinſeco; quia ſcilicet aliter explicari non poſſet notabilis gravitas peccati principalis. Ut benè advertit Martinez loco citato.

22. Ad illud, quòd ex Cajetano afferebatur; dico, quod circunſtantia mortalis

addi-

addita peccato veniali facit illud mortale; non quidem ratione ſuæ eſſentialis malitiæ, ſed ratione malitiæ, quæ à tali circunſtantia illi communicatur, eo prorsùs modo, quo mortaliter vitioſum redderet actum indifferentem, vel ex genere ſuo bonum.

23. Hoc, inquam, regulariter loquendo, nam poſſet adhuc ipſa eſsētialis mamalitia mortalis reddi, ſi taliter ad ipſam eſſet affecta voluntas, ut illam amori Dei præponeret, aut legem propter illam contemneret. Quòd cum grano ſalis intelligendum eſt. Non enim ità, ut quotieſcumque pro illius amore hic, & nunc, Deum offendere, non curat quis, malitia ipſa mortalis evadat: Sicut non ſufficit ad hoc, ut quis peccato ſpeciali contrà ſtudioſitatem peccet, quod hic, & nunc, ut ſtudio vacet, aliquod peccatum committat, puta omittendo Miſſam, vel Officium, ut fusè docet, & explicat Gonet in Clyp. *de Pec. diſp.* 3. *art.* 3. & nos quoque ſupra docuimus: Sed ſolùm, dum quis verè tota deliberatione præ amore talis objecti vult, non curare de amore Dei, ejuſque offenſa, legemq; contemnere juxta ſuperius dicta cap. 5. §. 4. Quòd non ità paſſim contingit. Sed ut plurimùm, quòd quis pro levi ſatisfactione, v. gr. grave committat peccatum, non tam ex affectu ipſius ſatisfactionis, quàm ex parva æſtimatione legis, & Dei, procedit.

24. Ex quibus efficax ratio deſumitur pro noſtra reſolutione. Actus qui cauſa, vel occaſio eſt omiſſionis præcepti, non minùs aggravatur à malitia omiſſionis, vel etiam ab ipſa mortaliter vitiatur, ſi actus de ſe bonus, vel indifferens eſſet, aut ſolùm venialiter malus; quàm per quamcunque aliam circunſtantiam aggravetur malitia eſſentialis cujuſcumque peccati de ſe mortalis; puta non minùs aggravatur fornicatio, ſi ſit cauſa omiſſionis Sacri, quā ſi ad fornicandum quis furetur, ſervata proportione: Sed in communi Theolog. ſententia ſufficit, abſolutè ſe accuſare de omiſſione, nec requiritur, quòd explicetur

cauſa, vel occaſio omittendi, niſi aliàs ex ſua ſpecie, & objecto ſit malum, ut teſtatur loco citato Gonet: ergò univerſaliter neceſſarium non eſt, circunſtantiã, ut circunſtantiam accuſare, niſi, ut dixi, valdè notabiliter malitia principalis aggravaretur, nec aliter explicari poſſet.

CAPUT VII.

De Conſcientia.

§. I. *Quid, & quotuplex ſit Conſcientia?*

SUMMARIUM.

1. *Duplex eſt regula humanorum actuum, proxima, & intrinſeca, ſcilicet humana ratio, & remota, & extrinſeca, ſcilicet lex.*
2. *Suprema, & prima Regula eſt lex æterna, ex cujus participatione omnes leges, etiam ipſa ratio, vim legis, & regulæ participant.*
3. *Syndereſis eſt habitus primorum principiorum operabilium, quò inſtigamur ad bonum, & retrahimur à malo.*
4. *Conſcientia eſt actus ipſius Syndereſis.*
5. *Triplicem actus iſte ordinem dicit ad aliquid.*
6. *Conſcientia eſt practicum judicuim.*
7. *Ex parte objecti dividitur Conſcientia in Rectam, & Errantem.*
8. *Ex parte ipſius Judicii in Certam, Opinativam, Dubiam, Suſpicantem, & Scrupuloſam.*
9. *Conſcientia dubia, & ſuſpicans propriè Conſcientia non eſt.*
10. *Scrupoloſa, quà parte aſſenſum includit, Conſcientia eſt, non verò, quà ſuſpicionem tangit.*
11. *Opinativa, dubium eſt, an ſit verè Conſcientia?*

1. CUM tota moralitas, ut ſæpè dictum eſt, conſiſtat in ordine ad Regulam, Legem, & Rationem. Potiſſimùm in re morali ſibi vendicant locum hæc

hæc omnia. Duplex autem eſt Regula humanorum actuum; Proxima ſcilicet, immediata, & intrinſeca, quæ ipſa eſt humana Ratio, & Conſcientia, de quà in iſto capite; Ac remota, & extrinſeca, lex videlicet, quę non niſi media Ratione, & Conſcientia, humanos regulat actus, de quà ſeq. & ultimo capite.

2. Ipſa tamen ratio, & conſcientia generaliter nomine legis comprehendi poteſt. Ut enim docet S. Th. *p.* 2. *q.* 19. *art.* 4. Prima, & ſuprema Regula humanorum actuum eſt lex æterna, ex qua ipſa humana ratio, & omnes aliæ leges habent regulæ, ut quædam participationes ipſius legis æternæ.

3. Sicut ergò in ſpeculabilibus datur in Intellectu habitus primorum principiorum, quo cognoſcimus veritates per ſe notas; ità pariter ad operandum naturaliter nobis inditus eſt habitus quidam, quò principia ipſa operabilium cognoſcimus: & hic habitus dicitur ſynderesis, quò inſtigamur ad bonum, & retrahimur à malo; undè ſolet dici, quòd Synderesis inſtigat ad bonū, & murmurat de malo.

4. Conſcientia igitur nihil aliud eſt, quàm actus ipſius Synderesis; quò ſcilicet Intellectus ex cognitione principiorum dictat hic, & nunc, aliquid eſſe bonum; vel malum; faciendum, aut vitandum; proſequendum; vel fugiendum: Ut enim ait S. Doct. *p.* 1. *q.* 79. *art.* 13. dicitur Conſcientia, quaſi cum alio ſcientia, quia importat ordinem, ſeù applicationē ſcientiæ ad aliquid: Undè & Sylv. V. *Conſcientia*, dicitur, quaſi concludens ſcientia. Omiſſis autem purè ſpeculativis, & ad noſtrū inutilibus; dicimus generaliter, quòd conſcientia eſt actuale dictamen rationis, ſeù intellectus practici, quod demonſtrat, quid bonum, quidvè malum, quid agendum, quidvè ſit omittendum.

5. Triplex autem eſt hic actus, ſeù triplicem ordinem, vel reſpectum dicit ad aliquid. Primò enim reſpicit præteritum, prout cognoſcimus, nos aliquid feciſſe, vel non

feciſ-

feciſſe, & ſic dicitur Conſcientia teſtificari. Secundò etiam præteritum, non abſolutè, ſed prout particulariter judicamus, nos benè, vel malè feciſſe; & ſic dicitur approbare, vel excuſare, accuſare, vel remordere. Tertiò demùm ad futurum, ſecundùm quod judicamus, aliquid eſſe, vel non eſſe faciendum, & ſic dicitur ligare, obligare, vel inſtigare, & retrahere, ſeù murmurare; Quod licèt in actuali, etiam operatione cōtingat, dicitur nihilominùs ordo potiùs ad futurum, quia judicium præcedit operationem, quamvis ipſam quoque comitari poſſit.

6. Ex his patet, Conſcientiam, judicium quoddam practicum eſſe. Cùm verò in Judicio duo potiſſimè conſideranda occurrant; ordo ſcilicet ad objectum, ſeù rem judicatam, & modus ipſius judicii; hinc duplex eruitur conſcientiæ diviſio.

7. Primò ex parte objecti dividitur in Rectam, & Errantem, ſeù Erroneam. Conſcientia recta eſt rectum judicium de re operabili, ſeù legi æternæ, ac rectæ rationi conforme, quo judicamus, aliquid bonum, vel malum; agendum, vel nō agendum; prout eſt ſecundùm rei veritatē. Conſcientia Errans per oppoſitū eſt falſum judiciū de re operabili. Tertia his addi poſſet, Conſcientia ſcilicet probabilis; hæc tamen in re, vel recta eſt, vel errans; & quòad nos reducitur ad rectam, vel errantem, ſecundùm qualitatem probabilitatis, ut infrà ſuo loco explicabimus.

8. Secundò igitur ex parte ipſius judicii, ſeù modi, quo fertur in objectum, dividi ſolet Conſcientia in Certam, Opinativam, Dubiam, Suſpicantem, & Scrupuloſam. Certa Conſcientia eſt judicium certum de re operabili; cū ſcilicet abſque timore, aut formidine dictat, aliquid bonum, vel malum agendū, vel non agendū.

Conſcientia Opinativa eſt judicium determinatum de re operabili, cum formidine tamen alterius partis; dùm ſcilicet Ratio dictat, aliquid agendū eſſe, non tamē adeò certè, ut de veritate aliquo modo non formidet.

Con-

Conſcientia dubia eſt, dùm ratio, & Intellectus, neque aſſentit, neque diſſentit, ſed anceps manet,quaſi in æquilibrio, nec ſe ad aliquam contradictionis partem determinat.

Conſcientia ſuſpicans eſt, dùm neque ad aliquam partem ſe determinat ratio, magis tamẽ in unam, quàm in alteram inclinat.

Scrupuloſa demùm eſt, quæ jam ad unam partem determinata, ex levi fundamento fortiter apprehenſo, incidit in ſuſpicionem partis oppoſitæ.

9. Ex his autem dubia, & ſuſpicans propriè Conſcientiæ nõ ſunt: Cùm enim Conſcientia ſit particulare, & actuale dictamen, ac judicium; utique determinatum eſſe debet. Dubia verò ratio nihil dictat, ſed potiùs dictamen, & judicium ſuſpendit. Suſpicans autem, quamvis determinatè ad unam partem inclinet, adhuc tamen illam non dictat, nec illi aſſenſum præbet, quod omninò dicit judiciũ, & dictamen.

10. Scrupuloſa verò, quà parte aſſenſum, & dictamen includit, verè conſcientia eſt; quà tamen ſuſpicionem tangit, Conſcientiam non format, v. gr. ſcit aliquis, quòd ſpuere in Eccleſia, peccatum non eſt: apprehendit poſtea,indè loco ſacro irreverentiam irrogari, & cogitur titubare, & ambigere, an ſit peccatum. Hæc titubatio priorem aſſenſum, & judicium, quòd non ſit peccatum, non excludit, neque judicium format, quòd ſpuere peccatum ſit, quia ut ſic, jam non ſcrupoloſa, ſed verè Conſcientia eſſet, quamvis erronea; certa, vel opinativa, juxta modum adhæſionis. Manet igitur in priori judicio, ſed cum aliqua trepidatione; undè ſcrupulus magis, quàm Conſcientia, trepidatio quædam eſt rectæ Conſcientiæ.

11. Dubium eſt apud quoſdam; An Opinativa Conſcientia verè talis dicẽda ſit? Hoc autem parùm ad nos. De his omnibus, quæ magis judicabimus neceſſaria,ſigillatim examinabimus, cætera apud Authores videnda relinquentes.

§. II. De

§. II. *De Conſcientia Erronea.*

SUMMARIUM.

1. *Conſcientia etiam Erronea verè obligat.*
2. *Obligatio deponendi Conſcientiam non eſt quid medium inter obligari, & non obligari, reſpectu ipſius Conſcientiæ.*
3. *Ut lex obliget, ſufficit, quòd, vel juſtè lata ſit, vel ut lata juſtè habeatur.*
4. *Indubitatum eſt, quòd ſtante Conſcientia erronea, contrà illam agere, peccatum eſt.*
5. *Ut quis contrà Conſcientiam operari dicatur, ſufficit, quòd præceſſerit, modò tamen in virtute perſeveret.*
6. *Non ſufficit, quòd tantùm perſeveret habitu.*
7. *Duplicis generis judicium præcedit, antequam voluntas in objectum feratur.*
8. *Quòd Judicium non ſit revocatum, nō eſt ſufficiens inditium ejus perſeverantiæ.*
9. *Perſeverat Conſcientia, dùm aliquod ipſius murmur vel trepidatio perſiſtit.*
10. *Ceſſante murmure ex oblivione, vel inadvertentia, cenſetur quoque ceſſare conſcientia; non autem ſi à pravo affectu volũtatis abſorbeatur.*
11. *Nec fidelis in verũ Deum, nec infidelis in ſuum Idòlum, tenetur ſemper actualiter omnia referre.*
12. *Conſcientia erronea non poteſt ad libitum deponi.*
13. *Ad minùs requiritur bona fides, quà credat quis, verum non eſſe, quod Conſcientia dictat.*
14. *Peccatum contrà Conſcientiam errantem nō eſt quoddam ſpeciale peccatum, ſed ejuſdem ſpeciei cum vitio, ſub cujus ratione apprehenditur, & proponitur objectum.*
15. *In caſu, quo quis putaret aliquid peccatum, neſciens tamen, quarè, vel quale, peccaret ad minùs contrà Dei obedientiam, id tamen eſt difficilè.*
16. *Regulariter eſt peccatum, mortale, vel veniale, ſecundùm quòd Conſcientia dictat.*
17. *Conſcientia dictante veniale peccatum in materia aliàs gravi, puta dictando*

eſſe

eſſe mentiendum ad vitam proximi ſalvandam, ſed non mentiri, tantùm veniale peccatum; nihilominùs peccaret mortaliter contrà talem Conſcientiam agens.

18. *Conſcientia dictante aliquod peccatum, non determinando, an mortale, an veniale; judicandum erit ex qualitate materiæ.*

19. *Regula eſſe poteſt murmur ipſius Conſcientiæ, in quo tamen cavendum cum ſcrupuloſis.*

20. *Sequens dictamen Conſcientiæ vincibiliter errãtis peccat, ſi actus in ſe ſit malus, benè tamen agit, ſi error ſit invincibilis.*

21. *Probatur aſſertio, quòad ſecundam partem, quia judicium talis Conſcientiæ eſt prudens.*

22. *Explicatur magis idipſum.*

23. *Voluntas concordans rationi invincibiliter erranti fertur in id, quod in re bonum eſt, hic, & nunc, licèt abſolutè malum.*

24. *Judicium Prudentiæ non eſt de re nudè ſumpta, ſed omnibus attentis circunſtãtiis hic, & nunc.*

25. *Sicut ratione circunſtantiæ falſificari poteſt propoſitio, quæ abſolutè vera eſt; ità è contrà.*

26. *Judicium Conſcientiæ invincibiliter errantis eſt cõcluſio per bonam conſequentiam ex utroque vero principio deducta; undè neceſſariò verum eſt.*

27. *Hujuſmodi diſcurſus fit ab operante implicitè ſaltem, virtualiter, & in exercitio.*

28. *Immo verum eſt judicium talis Conſcientiæ, quamvis ex una præmiſſa falſa.*

29. *Conſcientia invincibiliter errans non dicitur formaliter errans, quòad Judicium ultimum, & proximè directivum, ſed quia in alio falſo fundatur, cujus tamen falſitas invincibiliter ignoratur.*

1. PLURA circà iſtam Conſcientiã occurrunt explicanda, à quibus tamen majori, quà poterimus, brevitate nos expediemus.

Primò ergò quæres. Utrũ errans Conſcientia obliget: Cum enim Conſcientia vim habeat legis ab ipſa æterna lege participatæ, proprium-

que ſit legis ligare, ſeù obligare ad id, quod ipſa dictat; dicitur enim lex à ligando, quaſi ligans: Conſcientia utique ligare, & obligare debet. De Conſcientia nihilominùs errante, utpotè falſum dictante, non modica eſt difficultas.

Sed omninò cum S.Doct. *p.* 2. *q.* 19. *art.* 5. dicendum eſt: Conſcientiam etiam erroneam verè obligare, quod ſic oſtenditur. Obligari verè, & in toto rigore, nihil aliud eſt, quàm teneri ad aliquid faciendũ, vel omittendum, ſed tenemur omninò, facere, vel omittere, quod Conſcientia errans, adhuc errore vincibili, dictat faciendum, vel omittendum: ergò verè obligamur. Atqui obligatio iſta non aliundè oritur, quàm ab ipſa Conſcientia errante, ad minùs quòad proximam, & immediatam obligationem, nõ enim aſſignabilis eſt alia proxima regula, & lex talem obligationem inducens; ergò illa verè obligat. Minor principalis, in quà poteſt eſſe difficultas; probatur evidenter. Nam faciens, vel non omittens, quod conſcientia errans dictat faciendum; vel omittendum, peccat abſque dubio; quia contrà Conſcientiam; ergò tenetur illud facere, vel omittere; nemo ſiquidem peccat, non faciendo id, quod facere non tenetur, vel faciendo, quod non tenetur omittere.

2. Neque dicas cum P. Vaſquez. Quòd licèt non faciens, quod errans Conſcientia dictat faciendum, peccet, non tamen ſequitur, quòd teneatur; quia tenetur Conſcientiam deponere, ſi error ſit vincibilis. Datur enim mediũ, inquit ipſe, inter facere, & nõ facere juxta Conſcientiã, ſcilicet, ipſam deponere. Vanum tamen eſt hoc effugium. In primis non infringit rationem ex indubitato principio deductam. Quod ſcilicet nemo peccat, non faciendo, quod non tenetur facere: Si ergò non tenetur quis, facere, quod Conſcientia dictat, nõ peccabit, illud non faciendo.

Deindè. Obligatio deponendi Conſcientiam non eſt quid medium inter obligari, & non obligari, reſpectu

ctu ipſius Conſcientiæ errãtis, ſed extranea eſt omninò procedens ex vero, certo, & infallibili dictamine, quo tenetur quis, prudenter operari, & ignorantiam vincere, quæ prudentem operationem impedit. Siſtendo igitur in ordine ad ipſam Conſcientiam, neceſſe eſt, quòd ſi tenemur, contrà illam non agere, juxta illam ex conſequenti agere, teneamur; non enim poteſt quis, non agere contrà Conſcientiam, niſi juxta illam agat, ipſa Conſcientia ſtante; Quòd ergo teneamur illam deponere, ſolùm convincit; quòd non obliget abſolutè, ſed ex ſuppoſitione, quòd permaneat, & non deponatur, quod libenter concedimus.

3. Confirmatur, & explicatur magis idipſum. Ut lex obliget, ſufficit, & requiritur, vel quòd juſtè lata ſit, vel ut lata juſtè habeatur; v.g. Si Proconſul, quo exemplo utitur S. Doct. promulgaret legem, quæ verè talis non eſſet, immo potiùs cõtrà ipſius Imperatoris volũtatem, & tanquam vera lex haberetur à Populo, certè Populus obedire teneretur, & inobedientes formaliter contemptores Imperatoriæ legis eſſent: Atqui Cõſcientia errans, quamvis juſta in ſe, & vera lex non ſit, habetur nihilominùs, ut vera, & juſta lex: ergò illa obligat. Tota igitur vis obligandi, quam habet Conſcientia erronea, eſt, quòd, licèt in ſe nullam habeat vim, nec vera ſit regula, nec Divinæ rationis, æternæque legis participatio; undè omnis lex vim obligandi participat, apprehenditur nihilominùs, & proponitur, tanquam vera, & juſta lex, & Divinæ participatio rationis. Undè, quoaduſque deponatur: vim habet obligandi, non ratione ſui, ſed quia proponitur, ut vera lex, & participatio legis æternæ.

4. Quidquid autem ſit; plura conſultò relinquimus. Quod ad noſtrum, certum eſt apud omnes, quòd ſtante Conſcientia erronea, contrà illam agere, peccatum eſt. Et hoc ſufficiat nobis, ut ad utiliora procedamus.

5. Quæritur ergo ſecundò; An, ut quis dicatur, contrà Conſcientiam operari, ſit

ſit neceſſe, quòd ipſam operationem Conſcientiæ judicium comitetur? Habet v.g. quis Conſcientiã erroneam, quòd ſit in præcepto, abſtinere à Carnibus feria quarta. Dubium eſt; an,ut agat contrà conſcientiam,& peccet, requiratur, quòd actu, dùm carnes comedit,habeat judicium dictans, hoc eſſe vetitum; an verè ſufficiat, quod tale judicium præceſſerit. Ad hoc dicendum, puto cum Mag. Medina,ſufficere, quòd præceſſerit,dũmodò in virtute perſeveret.

6. Dico in virtute, non habitu: Quia Conſcientia, ut vidimus, actus eſt, non habitus: poteſtque habitus erroneus perſeverare, adveniente Conſcientia recta, ut ſi taliter erranti dicat Vir Doctus,nullum eſſe præceptum abſtinendi à carnibus feria quarta,illique talis credat; formabit Conſcientiam rectam, cum quà tamen benè perſeverare poteſt habitus ex antiquo jam errore genitus; nec ita facilè mobilis: manducans ergo carnes, nec contrà conſcientiã aget, licèt contrà erroneum habitum, ex quo fortè aliquam etiam habere poterit formidinem.

7. Quòd autem non requiratur, quòd actuale judicium formaliter perſeveret, videtur certum, nam aliàs vix aliquis contrà Cõſcientiam ageret, præcipuè in actibus interioribus volũtatis; actus enim voluntatis judicium ſubſequitur, & nõ eſt ſimul cum illo. Pro quo notandum, quòd,antequam Voluntas in objectum feratur, duplicis generis præcedit judicium. Primò namque judicat ratio de honeſtate objecti, quod eſt judicium Conſcientiæ dictans, aliquid eſſe, vel non eſſe faciendum ſecundùm rationẽ. Deindè judicat de illius executione, hic, & nunc: Quæ licet multoties in unum coincidant, & imperceptibiliter fiant: Dùm verò ſecundum judicium dictat, aliquid exequendum, vel appetendum contrà primum Conſcientiæ judicium; cùm illi hoc ſecundum quodammodò contrarietur, non videtur ſimul ſtare poſſe: v.g. in allato exemplo: Judicat ratio, malum eſſe, carnes comedere,quia prohibitum,

non

non poteſt ſimul judicare, bonum eſſe, comedere, quia delectabile: nam & hoc ſecundum judicium conſultationem exigit, & quòd magis eſt, aliquam contrarietatẽ dicit cum primo, licèt, quia ex diverſo principio procedunt, non ſint omninò contraria: Voluntatis autem actus judicium ſecundũ ſequitur, ut patet: Verum tamen eſt, quòd ut plurimum Judicium, quod dictat ratio aliquid appetendum contrà Conſcientiam, comitatur quædam trepidatio, formido, & quaſi renitentia, vel difficultas, quæ provenit ex Judicio cõſcientiæ, illiuſque murmuratio dici poteſt, ac perindè, licèt formaliter tranſierit, in virtute permanet: Neque in hoc ampliùs immorandum.

8. Major eſt difficultas; quomodò noſci poſſit, judicium Conſcientiæ in virtute perſeverare. Mag. Medina inſinuare videtur, quòd perſeveret, quòadusque revocetur. Id tamen abſolutè nõ admitterem. Plura namque judicia recta, & certa, nedùm falſa, evaneſcunt ex naturali oblivione, licèt revocata non ſint. Adde, quòd perſeverare aliquid in virtute actu, & non ſolùm habitu, eſt, perſeverare in aliquo, quod actu ſit, & aliquam virtutem ejus contineat: puta, ut cenſeatur intentio virtualiter perſeverare, non ſufficit, quòd retractata non fuerit, ſed requiritur, quòd actu perſeveret aliquid ab ipſa relictum, quod nos potiſſimùm eſſe, diximus, dùm de numerica diſtinctione actuum ageremus, promptam quandam animi diſpoſitionem, quà, præciſo novo impulſu, ac motivo, ad priorem voluntatem redimus.

9. Ita dicerem hîc, Judicium errantis Conſcientiæ in virtute perſeverare, quotieſcumq; murmur aliquod, aut renitentia, vel trepidatio rationis mox explicata perſiſtit, quà ceſſante, putarem, judicium ipſum ceſſare; proprium ſiquidem eſt Conſcientiæ murmurare de actu, quem illicitum judicat. Ita ſentire videtur cũ pluribus Ferd. de Caſtro Pal. diſp. 1. *de Conſcientia* pun. 4. ubi docet expreſsè, peccatũ non eſſe, niſi actu Conſcientia

tia

tia dictet, eſſe peccatum, aut ſaltem, operari dubitet. Quod probatur manifeſtè. Nam aliàs illud judicium non manet in ſe, nec in aliquo actuali effectu; ſed ad ſummum in habitu: ergò non poteſt dici, actu, nec virtualiter perſeverare.

10. Nihilominùs etiam hoc limitandum puto; Sæpè namque murmur Conſcientiæ à pravo affectu voluntatis abſorbetur, ut in malè habituatis, ac perditæ conſcientiæ patet: non igitur defectus murmurationis infallibilis eſt regula, judicium Conſcientiæ penitùs evanuiſſe, nec in virtute quidem perſeverare. Id ergò tantùm habere locum, puto, quando murmur ceſſat ex totali oblivione, vel inadvertentia. Quarè, ſi prædictum habens errorem carnes mãducaret feria quarta, nihil advertens; puto, quòd non peccaret, licèt poſteà conſcientia ipſum remorderet; Ratio eſt; quia tunc nullo modo conſcientia errans influeret in comeſtionem, ac perindè non poſſet illam vitiare.

Sed, ut fatear, hoc non eſt peculiare Conſcientiæ errãtis: oblivio enim naturalis, & inadvertentia involuntaria excuſat à tranſgreſſione, cujuſcumque veræ legis. Cùm autem dictamen conſcientiæ errantis pro vera lege habeatur, judicandum in omnibus de illa videtur, ſicut de quacumque alia lege; Sicut ergo ex culpabili inadvertentia tranſgrediens legem peccat, ita ex culpabili inadvertentia peccabit agens contrà dictamen conſcientiæ errantis.

11. Difficilè tamen eſt, contrà hoc argumentum; Nam indè ſequeretur, quòd Paganus habens Idòlũ pro Deo, quidquid ageret, peccaret; Nam, vel referret opera ſua in Idòlum, & ſic certè peccaret; vel non referret; & ſic pariter peccaret contrà conſcientiam; ex quò enim Idòlũ habet pro Deo; in ipſum, dictat Conſcientia, omnia opera eſſe referenda.

Duplicem huic argumẽto ſolutionem adhibet Mag. Medina, & licèt utramque, ut putat Ferd. de Caſtro Palao, ſolvat optimè Salas; mihi tamen earum vim non videtur omninò infringere.

Quid-

Quidquid autem ſit: faciliùs reſpondetur ex doctrina tradita ſupra cap. 1. §. 3. Quod, ſi nos fideles non tenemur, ſemper actualiter omnia opera noſtra in verũ Deum dirigere, ut benè, ſaltem moraliter operemur; ſed ſufficit, quòd ſecundùm rectæ rationis dictamen agamus: Ita nec infidelis ex errante Conſcientia tenetur, omnia ſua opera ſemper ad ſuũ referre Idòlum. Quarè, ſi bonum opus de ſe, rectęque rationi conforme operetur, nec ipſum ad falſum Idòlũ referat, benè utique operabitur, nec peccabit. Videte, quæ ibi diximus: Hæc enim eſt ſana doctrina Theologorum, quam præcipuè cõtrà Janſenium tradit Gonet Man. Tract. *de gratia* cap. 2. §. 1.

12. Quæres tertiò: Quomodò Conſcientia errans deponi poſſit? Cajet. & Medina ſentiunt, deponi poſſe ad libitum; Ità ut, quantumcunque ex magna ratione, & authoritate judicet quis falsò; poſſit pro ſua authoritate, & libito, errorem illum deponere, vel non acceptare: v. gr. ſi mulier à Prædicatore audiat, mortale peccatum eſſe, uti alienis capillis, ab eoque adducta ratione convincatur; ipſa tamen ex affectu ad hujuſmodi vanitates credat nihilominùs, ſibi licere, & de facto alienis capillis utatur, non peccat. Rationem afferunt; Quia errans conſcientia non obligat per ſe, ſed ſolùm, quia acceptatur; ergo ex quocumque capite non acceptetur, non obligabit.

Sed verius eſt, ut communiter ſentiunt Caſuiſtæ, non poſſe, prò libito deponi. Ratio eſt; Quia Conſcientia errans ab errante vera putatur; ergo ab illa recedere, eſſet formaliter à veritate recedere: Sicut, contrà illam facere, eſt formaliter contrà legem, & rectam rationem facere, quia ſtat pro lege, & recta ratione. Nec obſtat, quod hujuſmodi conſcientia nõ obligat per ſe, ſed ex ſola acceptatione; nã acceptatio iſta non eſt pro libito; ſed quia proponitur, & accipitur, ut vera; quouſque igitur vera apparet, non poteſt rationabiliter non acceptari: ſed omninò imprudenter.

13. Ve-

13. Verum nihilominùs puto, quòd, eſtò quis ratione, vel authoritate, ſe vinci ſentiat ad aſſenſum præſtãdum erranti dictamini: ſi tamen verè bona fide credat, id verum non eſſe, quamvis rationem ſolvere neſciat, neque contrariam habeat; poteſt rationabiliter non acceptare; multoties enim experimur, plura nos percipere non poſſe, immo impoſſibilia nobis apparere; quorum tamen reddere neſcimus rationem, neque ſolvere contrarias, quod rudioribus potiſſimùm accidere ſolet. In hujuſmodi ergò Caſibus ad cõſcientiam deponendam, ſeù potiùs non acceptandam, non exigerem neceſſariò contrariæ, & veræ ſcientiæ acquiſitionẽ; dummodò verè quis bona fide credat, ſe poſſe licitè oppoſitum ejus, quod errans conſcientia dictat; puta in caſu poſito, ſi verè mulier putaret, ſe licitè poſſe uti alienis capillis. Si verò ideò, rationem reſpuere, ac ſententiam non acceptare conetur, ut liberè, quod vult, exequatur, non verè, ſed fictitiè conſcientiam deponere, videretur. Quarè puto, quòd in ſimili caſu teneretur quis, conſulere DD. ac iterum ſuſpendere actum, quòaduſque de veritate certioretur. Quòd ſi urgeret neceſſitas, quà non poſſet ab operatione deſiſtere, puto, quòd poſſet excuſari, modò verè, ut dixi, bona fide licitam credat.

14. Quęres quartò: Quodnam peccatum ſit, agere contrà Conſcientiam errantem? Ad hoc in primis dicendum, non eſſe quoddam ſpeciale peccatum; ſicut nõ eſt ſpeciale peccatum, agere contrà legem; Conſcientia enim habetur, ut lex; Eſt ergo peccatũ ejuſdẽ ſpeciei, ac eſſet, ſi Conſcientia non eſſet errans, ſed recta; puta dictante conſcientia, peccatum eſſe, in Eccleſia ſpuere, propter inreverentiam loci ſacri, ſpuendo, quis contrà Religionem peccaret. Quamvis enim actus de ſe totaliter ſit indifferens, dùm tamen conſcientia illum præceptum, vel prohibitum dictat, ſemper id facit, apprehendendo in illo aliquam rationem Virtutis, vel Vitii, ut ait S. Doctor.

p. 2. q. 19. art. 5. ad 3. undè ex tali apprehenſione judicanda erit peccati ſpecies.

15. Subdit autem Medina, quòd, ſi quis tam ignarus eſſet, quòd putaret aliquid eſſe malum, & neſciret, quarè, vel quale; peccaret ad minùs contrà Dei obedientiam; ſed puto, quod omninò ſemper, implicitè ſaltem, aliqua ratio boni, vel mali particularis apprehendatur, licet non explicitè, ac diſtinctè, ut ſatis conſideranti patere poteſt.

16. Major eſt difficultas; an ſit mortale, vel veniale peccatum? Reſpondetur, quòd, ſi conſcientia dictet eſſe mortale, mortale proculdubio erit. Si dictet veniale, ita pariter, ut dicunt Monteſinus, & alii; Sed hoc puto limitandum, nam, ſi malitia, quam apprehendit, ſit ex genere ſuo mortale, & materia aliàs gravis; penſatis circunſtantiis, exiſtimo, id verùm non eſſe univerſaliter; ſed poſſe, mortale peccatū eſſe, quamvis cōſcientia dictet, eſſe tātùm veniale.

17. Pro cujus intelligentia notandum; quòd in caſu poteſt conſcientia dupliciter errare. Primò dictando, talem actum, vel ejus omiſſionem eſſe peccaminoſam, quæ in ſe talis non eſt. Secundò, judicando peccatum veniale, quod in ſe mortale eſt: v. gr. dictat Conſcientia, mentiendum eſſe ad ſalvandam proximi vitam, quando alia non ſuppetit via, ſed omittere hoc mendacium, eſſe tantùm veniale peccatum. Errat primò, dictando, eſſe mentiendum, ac perindè peccatum; non mentiri. Errat Secundò, judicando veniale peccatum, non ſubvenire proximo in extrema neceſſitate: Tunc ergò, ſi error ſecundus eſſet invincibilis, certè omiſſio peccati non eſſet plus, quàm veniale peccatum. Si autem error ſit vincibilis, mihi videtur, quòd omiſſio eſſet mortalis. Ratio eſt, quia talis, quantùm eſt in ſe, directè contrà proximi charitatem ageret, licèt ex errore. Tum quia, ſi liceret in caſu mentiri, utiq; mortaliter peccaret, nō mentiendo; quamvis putaret ex vincibili errore, id non eſſe, niſi veniale.

18. Demùm, quid dicendum, ſi conſcientia dictet ab-

ſolutè, aliquid eſſe peccatũ, non determinando, an mortale, vel veniale? Azor. *p.* 1. *lib.* 2. *cap.* 8. dicit abſolutè eſſe mortale: quia taliter agens exponeret ſe periculo peccandi mortaliter; cui ex parte videtur adhærere Mõteſin. *diſp.* 29. *q.* 5. §. 2. *n.* 66. Ego verò puto, id verum eſſe, quandò materia eſt aliàs gravis; ſecùs quando materia levis eſſet; puta, ſi conſcientia dictet eſſet peccatum in Eccleſia ſpuere; nõ crederem, niſi venialiter quempiam peccare ſpuendo. Si autem ambiguum eſſet, an materia gravis eſſet, aut levis; tunc fortè locum quoque haberet dicta ratio de periculo: neque in hoc certa regula poteſt aſſignari.

19. Mihi tamen pro quaſi certa regula probatur; ut ex conſcientiæ ipſius murmurè judicium ſumamus. Ità ut, ſi fortiter de aliquo murmuret, ex hoc ipſo mortale peccatum dictare, cenſenda ſit: veniale verò, ſi tantùm leviter. Sed & in hoc valdè cavendum cum ſcrupoloſis, ac timoratis cõſcientiis, quæ minima quæque fortiter apprehendere, ac pavere ſolent. Quarè prudentia multa opus eſt.

20. Quæres quintò. An ſequens dictamen errantis Conſcientię benè agat? Suppoſito, quòd, contrà Conſcientiam agere, ſemper ſit peccatũ: Et ſimiliter ſi error ſit vincibilis, & culpabilis, quod non excuſetur, ſed, omninò peccet, ſequens tamen dictamen, ſi contrà legem, & rectã rationem ſit: Ac demùm, quod ſi error ſit invincibilis, & inculpabilis, excuſet à peccato, quamvis actũ in ſe contrà rectam rationem eſſe contingat: Reſtat modò difficultas: an ſequens dictamen conſcientiæ invincibiliter errantis, non ſolùm excuſetur, ſed etiam benè agat.

Quamvis autem S. Doct. citata *q.* 19. *art.* 6. ſolùm concludat in corpore, quòd ſi error ſit vincibilis, voluntas erranti conſcientiæ concordans erit mala, non bona: Si autem error ſit invincibilis, non erit mala, quia excuſatur à malitia: Dubitandum non eſt, ipſum verè intelligere, conſcientiam invincibiliter errantem, non ſolùm excuſare, ſed & bonam

ſiam reddere operationem illi conformem; aliàs enim diminutè proceſſiſſet, nec ſatisfeciſſet quæſito propoſito: Utrùm ſcilicet, voluntas concordans rationi errãti ſit bona: qui titulus erat articuli. Puto nihilominùs, quòd ſatis D. Thom. mentem ſuam explicaverit in principio corporis, ubi præmiſit quæſtionem hanc eandem eſſe cum illa, qua quæritur, utrùm conſcientia erronea excuſet; ac proindè apud ipſum idem eſt, conſcientiam excuſare, & voluntatem illi concordantem eſſe bonam: Si ergô determinat, rationem invincibiliter errantem excuſare, cõſequenter ſentit, voluntatem hujuſmodi rationi concordem bonam eſſe.

Nec certè aliter aſſerere potuit, ſi conſequenter ad ſuperiora locutus eſt; Quęſt. enim præced. nullum vult S. Doct. dari actum indifferentem in individuo; ſed omnem eſſe, vel bonum, vel malum: ergô ſi voluntas rationi erranti concordans nõ eſt mala, quia excuſatur: ſi bona non eſſet, jam utique indifferens: ac per conſequens D. Th. ſibimet contradiceret; Ità expreſsè D. Thom. intelligit Alvarez ad dictum art. 6. & Monteſin. cum aliis *diſp.* 27. *q.* 5. §. 1. tanquam certum ſupponit, acceſſum Jacob ad Liam, nedùm caruiſſe malitia, ſed bonum, honeſtum, ac meritorium fuiſſe, & infrà ſupra eundem art. 6. repetit, voluntatem bonã eſſe, quandò error eſt involuntarius.

21. Probatur ergò aſſertio iſta, quam præter alios, docent ex antiquis Almaynus, & Cordubenſis apud Azor. *p.* 1. *lib.* 2. *cap.* 8. Voluntas concordans, & ſequens prudens judicium, bona eſt: atqui talis eſt voluntas concordans rationi invincibiliter erranti: ergò bona eſt: major videtur omninò certa; judicium enim prudens eſt proxima, & immediata regula humanorũ actuum: Minor, in quà poteſt eſſe difficultas, omiſſis cæteris, quæ in ejuſdem confirmationem poſſent afferri, probatur evidenter. Judicium in operabilibus moraliter certùm de veritate, ac rectitudine operationis, eſt judicium prudens: cum

enim in operabilibus, utpotè, quæ à circunſtantiis, variiſque accidentibus, hic, & nunc occurrentibus potiſſimùm dependent; evidens, & ſcientifica certitudo, ut plurimùm, haberi non poſſit, ſi ad prudens judicium non ſufficiat moralis certitudo; vix dabitur in humanis judicium prudens: Atqui judicium Conſcientię invincibiliter errantis eſt judiciū certum moraliter de veritate, ac rectitudine operationis; illud ergò eſt prudens judicium. Probatur hæc minor. Certitudo, quà major humano modo haberi non poteſt; proculdubio eſt certitudo moralis: hujuſmodi autem eſt certitudo cōſcientiæ invincibiliter errantis, aliàs non eſſet invincibilis error: igitur ejus judicium eſt moraliter certum de veritate, ac rectitudine operationis, & conſequenter prudens judicium.

22. Explicatur hoc ipſum. Habens erroneam conſcientiam, aliquam certitudinem de ſuo judicio habere debet; ac talem, quæ dubium excludat; aliàs conſcientia eſſet dubia, non erronea: Si autem non adeò certus ſit, quin aliquam admittat trepidationem, ad hoc, ut invincibilis illi cenſeatur error; tenetur majorē adhibere diligentiam, juxta ea, quæ infrà dicemus. Vel ergo commoditatem habet adhibendi congruam diligentiam, vel non: Si non habet; jam utique humano modo majorem certitudinē habere nequit. Si habet commoditatem, & non facit; adhuc error non cenſetur illi totaliter invincibilis; quia invincibile dicitur, quod, morali adhibita diligentia, vinci non poteſt. Si autem facit, & adhuc error non ſuperatur, jam non poteſt majorem habere certitudinem, & per cōſequens moraliter certus erit.

23. Contrà tamen eſt in primis authoritas S. Doct. in eodem art. 6. in reſp. ad primum, ubi ait ex Dionyſ. quòd, *Bonum cauſatur ex integra cauſa, malum autem ex ſingularibus defectibus; & ideò ad hoc, quòd dicatur malum id, in quòd fertur voluntas, ſufficit, ſivè, quòd ſecundùm ſuam naturā ſit malum, ſivè quòd apprehendatur, ut*

ma-

malum, ſed ad hoc, quòd ſit bonum, requiritur, quòd utroque modo ſit bonum. Ex quibus manifeſtè colligitur, qnòd, cum id, in quod fertur voluntas ex dictamine Conſcientiæ adhuc invincibiliter errantis, in ſe malum ſit, quamvis, ut bonum apprehendatur, non ſufficit ad bonificandum voluntatem, licèt per invincibilem ignorantiam à peccato, & malitia excuſetur; quia, ut bona ſit, requiritur, quòd feratur in bonũ utroque modo, ſcilicet, & bonum apprehenſum, & bonum in ſe.

Sed ex hoc nil contrà nos convincitur: Notandum ergò, quòd S. Doct. hujuſmodi ſolutionem adhibet, ut oſtendat, non omnem voluntatem rationi erranti concordem eſſe bonã, quòd probabat argumentum. Dicit ergò, quòd, ut ſit mala, ſufficit quod in malum feratur, vel in aliquod, ut malum, apprehenſum. Ut autẽ bona ſit, requiritur utrũque, & quòd bonum ſit, id, in quod fertur, & ut bonum apprehendatur. Quia ergò voluntas concordans rationi erranti vincibiliter fertur in aliquid, quod in re malũ eſt, quamvis apprehendatur, ut bonum, non ſufficit, ut ipſa bona ſit. Cæterum voluntas concordans rationi errãti invincibiliter, non ſolùm fertur in id, quod ut bonum apprehenditur, ſed etiam, quod bonum eſt in re: Bonum, inquam, hic, & nunc, licèt abſolutè, & nudè ſumptum ſit malum; quia per invincibilem errorem à malitia depuratur, & bonum redditur, hic, & nunc, quod non contingit, ſi error ſit vincibilis; undè volũtas fertur in malum in re, nec à malitia ullatenus depuratum.

24. Pro cujus intelligentia ſciendum eſt. Quòd Judicium Prudentiæ non eſt judicium de re abſolutè, & nudè ſumpta; ſed attentis omnibus ejus circunſtantiis, quibus, hic, & nunc veſtitur; Cum enim ſit dictamen practicum, exercitiũ, & actualem operationem, ut ponendam in re, dirigens, debet ipſam reſpicere, non ſecundùm ſe, & in abſtracto, ſed in ſingulari, & cum circunſtantiis, cum quibus in re ponitur. Hinc fit, quòd multoties Prudentia ipſa pro-

prohibet operationes de ſe, & ex genere ſuo bonas, & honeſtas propter aliquam particularẽ circunſtantiam, ratione cujus, hic, & nunc non expediunt, v.g. bonum, & honeſtum eſt abſolutè, Peregrinari ad viſitanda Sãctuaria, locaque Sacra; nihilominùs id prohibere poteſt Prudentia Patrisfamilias, aut Prælati, nè abſentia eorum in præjudicium familiæ cedat, vel commiſſi gregis: Indèque ſequitur, quod Judicium in practicis, quod abſolutè conſideratũ verum eſt, falſum eſſe poſſit, attentis circunſtantiis, hic, & nunc occurrentibus; puta in allato exemplo; Verum eſt hoc judicium, Bonum eſt peregrinari, falſum autem idem eſt, attenta Patriſfamilias, aut Prælati circunſtantia cum præjudicio gregis, aut familiæ.

25. Sicut autem ratione circunſtãtiæ propoſitio, quæ abſolutè conſiderata vera eſt, falſificari poteſt; ita per oppoſitum propoſitio, quæ nudè ſumpta falſa eſt: attentis circunſtantiis, vera eſſe poteſt: v. gr. hæc propoſitio, licitum eſt hominem occidere, nudè ſumpta, falſa omninò eſt. Si autem illi addatur circunſtantia invaſoris, à quo aliter invaſus defendere ſe non poteſt, vera eſt: verè namque licitum eſt, occidere hominem invaſorem, quando alia nõ ſupereſt defenſio. Ità in caſu noſtro; quamvis Judicium cõſcientię invincibiliter errantis nudè ſumptum falſum ſit, attentâ nihilominùs circunſtantiâ invincibilis ignorantiæ, verum omninò eſt; ſicque Judicium, quod habuit Jacob, accedendo ad Liam, verum fuit, non enim abſolutè dictavit, licitũ eſt accedere ad iſtam mulierẽ, quòd falſum fuiſſet, ſed ex ſuppoſitione, quòd ſua Uxor eſſet.

26. Quod manifeſto convincitur argumento. Impoſſibile eſt, quòd concluſio per bonam conſequentiam ex utroque principio vero deductam, vera non ſit: ex vero ſiquidem falſum ſequi non poteſt; hæc autem propoſitio ex utroque principio vero deducitur, hoc ſyllogiſmo. Licitum eſt accedere ad mulierem, quæ invincibiliter ſua Uxor creditur; ſed iſta invincibiliter pro-

propria Uxor creditur: ergo licitum eſt ad illam accedere. Vera igitur eſſe debet iſta concluſio, cum utraque præmiſſa, ex quà deducitur, vera ſit, ſuppoſito invincibili errore. Cùm autem, ut dictum eſt, operatio prudēti judicio conformis nō poſſit bona non eſſe: manifeſtum eſt, quòd voluntas tali dictamini concordans bona ſit: quia non ſolum eſt erga bonum apprehenſum; ſed bonum in re, hic, & nunc, utpotè prudenti Judicio cōforme.

27. Neque dicas, hujuſmodi diſcurſus, ac reflexiones, neque neceſſarias eſſe, neque fieri ſolitas. Quamvis enim expreſsè non fiant, virtualiter tamen, implicitè, & quaſi in exercitio fiunt; & verè in re virtute illius diſcurſus conſcientia dictat.

28. Quia immo, adhuc admiſſo, quòd nec implicitè fiant hujuſmodi reflexiones; propoſitio illa vera eſt; quamvis ex una præmiſſa falſa deducatur; ut patet in hoc Syllogiſmo. Licet accedere ad propriam Uxorē, hæc eſt propria Uxor; ergò ad ipſam licet accedere. Quamvis minor falſa ſit, cōcluſio eſt vera; ex falſo nāque juxta regulam Dialecticorū ſequi poteſt verum. Quod autem talis concluſio vera ſit, probatur manifeſtè, nam, licèt, abſolutè loquendo, falſum ſit licitum eſſe, ad hanc mulierē accedere, verum tamen eſt, ſuppoſita ignorantia invincibili; nam verè licitum eſt accedere ad illam, quæ invincibiliter creditur propria Uxor. In concluſione autem non aſſeritur abſolutè, quod liceat ad iſtam accedere, ſed ex ſuppoſitione minoris, quæ invincibiliter ignoratur, & cujus virtute intellectus aſſentitur concluſioni; ergò illa vera omninò eſt.

Quod, & confirmari poteſt ad uberiorem doctrinā. Suppoſito enim invincibili errore, talis actus, vel eſt licitus, vel illicitus; vel indifferens; uſque modò aliam ſpeciem actus moralis, neſcierunt excogitare DD. Certum eſt autem, quòd talis actus nō eſt illicitus, quia excuſatur à malitia in omnium ſententia, cùm nemo peccet in eo, quod vitare nō poteſt. Si dicas, quod eſt in-

indifferens: Hujuſmodi actus quamvis de ſe neque boni, neque mali ſint; boni tamen, vel mali reddi poſſunt per aliquam circunſtantiam: Manifeſtum eſt ergò, quod, ſi accedens, v. gr. ad non ſuam, quam invincibiliter ſuam credit, ad honeſtum finem, ut debet, ſuum ordinet acceſſum; illum utique bonificabit, quamvis aliàs eſſet indifferens: ergò abſolutè verum eſt, quod agens opus de ſe malum cum invincibili errore, quod bonum ſit; benè agit, non ſolùm à malitia excuſatur: quia ex hoc ipſo ad honeſtum finem ordinat, quem dicit ratio ipſa bonitatis, quam in actu, & opere apprehendit.

29. Ex quibus colligitur, quod Conſcientia errans invincibiliter non dicitur propriè errans, quia erret formaliter in ſuo ultimo judicio proximè, & immediatè directivo operationis; in hoc enim verè, & non falsè judicat formaliter; ſed quia judicium hoc fundatur in alio judicio falſo, quod quidem falſum eſt, licèt invincibiliter ignoretur. Et ideò conſcientia ipſa non dicitur abſolutè vera, & recta, ſed errans invincibiliter. In quo differt à Conſcientia vincibiliter errante, hujus enim Judicium, non ſolùm fundatur in errore, ſed & ipſum falſum eſt; quia dictat licitum id, quod in ſe malum eſt, & malum permanet; cum error vincibilis non ſufficiat ad purgandam illius malitiam. Per quæ facilè ſolvuntur, quæ contrà poſſent objici, undè iſta ſint ſatis.

§. III. *De Conſcientia Dubia.*

SUMMARIUM.

1. *Conſcientia formaliter dubia eſt, dùm ratio judicium ſuſpendit, & nulli parti aſſentitur.*
2. *Admittenda eſt in legitimo ſenſu diviſio Conſcientiæ in ſpeculativam, & practicam.*
3. *Speculativam dicimus, quæ dictat in communi, & univerſali; practicam verò, quæ in particulari, hic, & nunc.*
4. *Poteſt etiam hæc diviſio his terminis explicari, ſcilicet in Conſcientiã generalem, & particularem.*
5. *Conſcientia formaliter, & pra-*

practicè dubia, operantem peccare, authoritate oſtenditur.

6. *Idem probatur; quia talis peccandi periculosè exponit.*

7. *Explicatur, an, & quomodo liceat, pro ſpirituali vita proximi, periculo exponere propriam etiam ſpiritualem.*

8. *Petrus dubitans, an ager poſſeſſus verè ſit ſuus, licitè retinet, quia in Dubiis melior eſt conditio poſſidentis, ex quò dubius non eſt formaliter de ſua poſſeſſione licita.*

9. *Ad peccatum ſufficit, operari ſinè certa regula, nec requiritur, quòd actus contrà particulare ſit dictamen.*

10. *Generale dictamen ſufficiens non eſt ad bonificandum, benè verò ad vitiandum ab illo diſcordem.*

11. *Si requiritur etiam particulare dictamen ad peccatum, ſufficit dictamen, vel ſignatum, vel exercitum, diſtinctivè.*

13. *Stare poteſt judicium certum de petendo, vel reddendo debitum, cùm dubio de validitate matrimonii.*

1. CIRCA dubiam cõſcientiam occurrit primò; An ſtante Conſcientiâ dubiâ, liceat quidquam operari; Et quæritur de conſcientia dubia formaliter, ità ſcilicet, ut ratio judicium ſuſpendat, & nullum præſtet aſſenſum ad aliquam contradictionis partem: Hoc eſt enim, eſſe formaliter dubium, nam ſi ad unam partem aſſenſum præbeat, quãquam cùm formidine, ac timore alterius partis, non erit dubia, ſed probabilis, vel opinativa Conſcientia, de quà infrà. Ubi advertendũ eſt, quòd non ſufficit ad excludendũ formale dubium, quòd ratio aliqualiter potiùs in unam, quàm in alteram partem inclinet, quod ſuſpicionem eſſe, diximus, ſed requiritur, quòd verè determinatè judicet.

2. Deindè notandum, quòd licèt univerſim Conſcientia practicum ſit dictamen, immo, & ipſa Syndereſis, utpotè directè, & per ſe, ac ex natura ſua opus reſpiciens: hoc non obſtante, communiter dividi ſolet cõſcientia in ſpeculativam, & practicam, quæ diviſio, li-

cèt ab aliquibus immeritò rejiciatur, omninò admittenda eſt in ſuo vero, & legitimo ſenſu, in quo ab Authoribus uſurpatur; valdè namque conducit ad plures difficultates in re morali reſolvendas.

3. Dicitur ergo Conſcientia ſpeculativa, non quia verè practicum dictamen non ſit, verùm quia ſpeculativo judicio aſſimilatur, & ad illud quodammodo accedit. Proprium eſt enim ſpeculativi, abſtrahere ab hic, & nunc, & ſingularibus circunſtantiis, de quibus non datur ſcientia; & rem in abſtracto, & univerſali quadam ratione conſiderare. Sic igitur Conſcientia ſpeculativa dicitur, quæ in communi, & univerſali dictat, aliquid faciendum, vel nō, puta malum eſt aliena rapere; Præceptum eſt die feſto Sacrum audire; Non licèt ex mutuo aliquid accipere. Conſcientia verò practica eſt, quæ dictat hic, & nunc aliquid eſſe faciendum, vel non: v. gr. Hodie mihi laborandum non eſt, quia feſtum: Hæc acceptio ultra ſortem non eſt licita, ſed uſuraria.

4. Si quis verò ad vitandas contentiones velit, ſpeculativā Conſcientiam generalem Conſcientiam vocare, & practicam particularem, admittamus; parùm enim ad rem, ſed quæſtio eſt de nomine. Præ oculis tamen habenda eſt hæc diſtinctio, quia valdè utilis eſt: Ut enim diximus præced. §. judicium, quod in ſe nudè ſumptum verum eſt; per aliquam advenientem circunſtantiam falſificari poteſt, & è contrà; Hinc eſt, quòd ut juxtà Conſcientiam operemur, non tantùm generale, & ſpeculativum, ſed potiſſimè practicum, & particulare attendendum eſt; hoc enim eſt proxima, & immediata regula operationis. Abſtrahendo igitur nunc à quæſtione, utrùm ſtante dubio generali, & ſpeculativo, poſſit particulare, & practicum certitudinem habere; puta, an dubitans, aliquem contractum illicitum eſſe, determinatè poſſit judicare, ſibi licitum hic, & nunc, de quà infrà: Quærimus nunc; An ſtante judicio particulari, & practico formaliter du-

dubio, licitum ſit, operari.

5. Et omninò dicendum eſt; peccare, qui conſcientia formaliter, & practicè dubia operatur, quod manifeſtè colligitur ex illo ad Rom. 4. Quod non eſt ex fide, peccatum eſt; Ubi communiter à Sanctis Patribus per fidem, Conſcientia ipſa intelligitur; Opus autem factum, ſtante dubia conſcientia, non eſſet ex fide; qui enim eſt formaliter dubius, non habet Conſcientiam de honeſtate ſuæ operationis, cùm conſcientia determinatum importet judicium: ergò tale opus peccatū eſſet.

Confirmatur ex Dionyſ. ſæpè adducto; Bonum debet eſſe ex integra cauſa, malum autem ex quocunq; defectu: talis autem operatio non eſſet ex integra, ſed deficiente cauſa; deficeret enim ipſi regula proximè directiva, quę eſt practicum, & particulare judicium cōſcientiæ; mala ergò eſſet.

6. Probatur deindè communi ratione. Exponens ſe manifeſto peccandi periculo, peccat, juxta illud: Qui amat periculum, in illo peribit; omninò enim imprudēter agit: operans autem cōſcientia formaliter, & practicè dubia, manifeſto ſe periculo peccandi exponit: ergò peccat. Probatur minor. Qui nullam habet de operationis honeſtate ſecuritatem, evidenti ſe peccandi periculo exponit; operationem eliciendo; ambulans enim v. gr. per loca, ubi poteſt impingere, & cadere, abſque ulla ſecuritate, ſe manifeſto exponit cadendi periculo; atqui operans, conſcientiâ dubiâ, nullam habet de bonitate operationis ſecuritatem; non enim apparet, undè vel minimam poſſit habere; Si enim aliquam haberet, illam utique cognoſceret, hanc autem cognitionem habere non poteſt, niſi per aliquod judicium, quo aliquo modo licitam cognoſceret operationem; ſed ſi hoc judicium haberet, jam non eſſet formaliter dubius, quia conſcientia dubia omne judiciū excludit: operans igitur cōſcientiâ dubiâ, ſe periculo exponit, ac perindè peccat.

7. Dices fortè. Non eſſe univerſaliter verum, peccatū eſſe, periculo ſe peccādi ex-

ponere: ut enim docet Mag. Soto lib. 5. *juſt. q.* 1. *art.* 6. licitum eſt prò ſalute ſpirituali proximi propriam vitam ſpiritualem exponere periculo; immo id opus eſſet præſtantiſſimæ charitatis: nemo autem exponit periculo ſpiritualem vitam, niſi exponendo ſe periculo peccati: Falſo ergò nititur fundamento noſtra concluſio, vel ſaltem non univerſaliter vero; ac per conſequens deficere poteſt in aliquo ſaltem caſu.

Ad hoc Mag. Medina vellet negare abſolutè, licitum eſſe, ullo modò ſpiritualem vitam periculo exponere; ſed tenetur authoritate tanti Magiſtri: Sano igitur modo intelligenda eſt propoſitio illa; ità ſcilicet, ut periculum ſe teneat ſolùm ex parte imbecillitatis, & infirmitatis humanæ, non autem ſi abſolutè periculum adſit, nulla ex parte roborata propria ſalute. Itaque ſi quis v. gr. dubitaret abſolutè ſe in peccatum caſurum, alloquendo mulierem, non liceret ipſi, ad eam convertendam, vel conſilium, aut aliud ad ſalutẽ neceſſarium præſtandum, alloqui: eſſet enim id non ex charitate, ſed ex imprudentia operari, ac totum charitatis ordinem pervertere, quo certè, non plùs proximum, quàm nos ipſos; immo plus noſmet ipſos, quòad ſpiritualia, quàm proximum, diligere, & curare debemus: ut idem Mag. Soto ibi explicat ad ſecundùm. In tantùm ergò licet aliquo ſpiritualis vitæ periculo ſe exponere pro ſpirituali proximi vita; in quantùm, cùm id cautè, & debita fit circumſpectione, ac potiſſimùm firmiter Divino adjutorio confiditur; ſatis optimè propriæ ſaluti conſulitur. Undè nec abſolutè Mag. aſſerit, licitum eſſe, periculo ſe exponere, ſed aliquo; ideſt poſt habita aliqua tutiori cura, & via, quà quis propriæ ſaluti commodius, & ſeveriùs poſſet conſulere; puta intrà clauſtra meditationibus, aliiſque piis exercitationibus inſiſtendo. Si quis ergo ex nimio charitatis ardore, ac perindè prudenter hæc omittat, ut proximo ſubveniat, ex hoc ipſo meliùs, aut tutius propriæ conſulit ſaluti; cùm hoc ip-

ſo Charitatem nutriat, quæ eſt vinculum perfectionis. Quarè licèt, hoc modo qualicumque periculo exponi, quia eadem periculi expoſitione periculo ipſi cavetur.

8. Ad majorem explicationem, Objicies primò. Petrus dubitans, an ager, quem poſſidet, ſit ſuus, poteſt illum tutâ conſcientiâ retinere; ſed tunc illud retineret conſcientiâ dubiâ, ergo non eſt peccatum conſcientiâ dubiâ operari.

Reſpondetur, quòd Petrus in tantùm poſſet agrum retinere, quia in dubiis melior eſt conditio poſſidentis, ac per conſequens haberet verum, & certum dictamen, quòd ſibi licèt poſſidere agrum, de quo dubium eſt, an verè ſit ſuus, teneretur nihilominùs inquirere veritatem; nam regula illa, melior eſt conditio poſſidẽtis; valet ſolùm, quòaduſque veritas haberi non poteſt: Si autem culpâ ſuâ veritas lateret, in mala eſſet fide; undè nec frui poſſet beneficio præſcriptionis. Ad ſummum igitur Petrus poſſideret agrum conſcientiâ dubiâ ſpeculativè, nam practicè per dictam regulam certificaretur.

9. Objicies ſecundò. Omne peccatum eſt contrà ſpeciale aliquod practicum, & ſingulare dictamen, quod eſt proxima, & immediata regula operationis, nam generale non eſt ſufficiens regula, undè ab illo diſcordare poteſt operatio, ut ſupra tetigimus, & infrà meliùs explicabimus; operans autem conſcientiâ dubiâ non agit contrà practicum, & particulare dictamen, quia nullum tale dictamen adeſt, conſcientia manente dubia, non ergò peccat.

Reſponderi poſſet in primis, neceſſarium non eſſe ad peccatum, quòd quis contra particulare dictamen operetur, ſed ſufficere, quod ſinè certa regula operetur; quod ſatis inſinuare videtur Apoſtolus, dùm ait; Quod non eſt ex fide, hoc eſt ex conſcientia, peccatum eſt: Et ampliùs comprobatur; nam agens juxta conſcientiã vincibiliter erranteẽ peccat, & certè non agit contrà practicum dictamen.

10. Nec probatio in cõtrarium aliquid obſtat. Ex

hoc

hoc enim, quòd generale dictamen ſufficiens non ſit regula, benè argui poteſt, quòd actus illi conformis adhuc bonus non ſit, niſi etiam conformetur dictamini practico, & particulari; quia bonum adæquatā exigit regulam,& cum illa perfectam adæquationem. Non autem poteſt inferri, quòd actus à generali dictamine diſcordans malus non ſit: cùm enim illud verè ſit regula,& malum ex quocunque defectu naſcatur; licèt non ſufficiat hujuſmodi dictamen ad bonificandum, ſufficit ad vitiandum actum ab eo diſcordantem. Quòd autem aliquando poſſit licitè operatio à generali dictamine diſcordare, id eſt,quia per aliquam particularem circunſtantiam,& dictamen modificatur, & limitatur ipſum generale, ut videbimus.

11. Vel etiam ſi velimus admittere, omne peccatum eſſe cōtrà particulare dictamen humanę rationis: intelligendum erit de dictamine, ſivè ſignato, ſivè exercito; disjunctivè; hoc eſt contrà dictamen, quod actu habet operans, vel contrà dictamen, quod natura ipſius actus, attentis omnibus circunſtantiis, expoſceret. Sicut, ut artifex contrà regulas artis operari dicatur; non eſt neceſse, quòd præ oculis regulam habeat, ſed ſufficit,quòd ejus opus à regula, cui conformari deberet, deficiat: de moralibus enim pariformiter ad artificialia diſcurrendum eſt.

12. Objicies tertiò: Si operari conſcientiâ dubiâ, peccatum, eſſet, ſequeretur, quòd aliquis citrà ſuam culpam eſſet perplexus, & ex neceſſitate peccaret; puta, ſi conjux dubitaret de valore ſui matrimonii, & ſtante dubio, quod non potuit deponere, peteretur ab alio Conjuge; ſivè redderet, ſivè negaret debitum, peccaret; non reddendo enim, exponeret ſe periculo injuſtitiæ, & reddendo, fornicationis, quod maximum eſt inconveniens.

Reſpondetur, quòd caſus iſte difficillimus eſt, nec in ejus reſolutione conveniũt DD. ut videre eſt apud Monteſin.præcipuè diſp.29. q.4. §.4. Pro quanto autem

ſpe-

ſpectat ad præſens, notandum eſt, quod manente dubio de valore matrimonii, poteſt certum haberi judicium de reddendo debito, vel non, quod ex dicendis infrà conſtabit, cùm agemus de dubia conſcientia deponẽda. Dico ergo, quod ſtante dubio, non ſolùm de validitate matrimonii, ſed etiam de licita redditione, vel negatione debiti; utique talis, quidquid ageret, peccaret, quia exponeret ſe periculo; non tamen abſque ſua culpa eſſet perplexus, quia dubium quodlibet deponi poteſt, ut dicemus; Si ergò non deponit, ut poteſt, ac debet, ſibi imputet.

Sequitur Summarium.

13. *Anſtare poſſit cum dubio ſpeculativo certitudo practica.*

14. *Quid ſit dubium juris, & facti.*

15. *Adveniente aliqua particulari circunſtantia, variari poteſt judicium hic, & nunc.*

16. *Tunc autem particulare judicium extrahitur quoddammodo à ſubjectione generalis, & ſub alio pariter generali collocatur.*

17. *Non poteſt ſingulare, & practicum judicium ab univerſali, & ſpeculativo prudenter diſcordare, invariatis omninò terminis.*

18. *Probatur aſſertio ex illo principio. Omne, quod non eſt primum, in unoquoque genere, ad aliud reduci debet, & ab illo menſurari.*

19. *In moralibus præciſa ratio ſpeculativi, & practici non ſufficit ad contradictionem tollendam.*

20. *Probatur, quia judicium ſpeculativum eſt regula, cui debet commenſurari practicum.*

21. *Judicium ſpeculativum, & practicum in veritate omninò conveniunt.*

22. *Exercitium variat quidem objectum in ratione ſpecificantis actum, vel habitum, non autem in ratione menſuræ veritatis.*

23. *Argumentum ad hominẽ contrà adverſarios.*

24. *Ad tollendam contradictionem non ſufficit ſola diverſitas ex parte attingentiæ, ſed requiritur diverſitas ex parte objecti.*

25. *Nulla ſuperveniente circunſtantia, concluſio ſpeculativè*

lativè probabilis, etiam talis eſt practicè .

26. *Stare non poteſt cum dubio ſpeculativo certitudo practica ; cùm non poſſit regulatum certius eſſe regulâ .*

27. *Confirmatur ; quia non poteſt concluſio præmiſſas excedere in certitudine .*

28. *Item; quia non poteſt quis judicare , poſſe utramque contradictionis partem eſſe veram .*

29. *Quarè poteſt dari concluſio vera ex principio falſo , & non certa ex dubio .*

30. *Immo ſtare non poteſt practicum judicium verũ cùm falſitate ſpeculativi ; ſub quo adæquatè continetur .*

31. *Vel etiam admitti poteſt , modò veritas aliundè concluſioni adveniat .*

32. *Aliud eſt, aliquid eſſe certum in ſe , aliud, certum intelligenti .*

33. *Ut milites in conſcientia teneantur obedire , non eſt neceſſe , quòd judicent practicè bellum juſtum, ſed ſufficit , quòd ejus injuſtitia non conſtet .*

13. QUæres ſecundò . An ſtare poſſit cum dubio ſpeculativo certitudo practica. Quod idem eſt, ac quærere . Utrùm dubitans , an aliqua actio licita ſit, necnè : poſſit item certus eſſe , hic , & nunc in exercitio ſibi licitam eſſe ; puta: dubitat quis, an ſibi liceat Sacrum omittere , ut infirmum cuſtodiat , quæritur , an tali dubio ſtante , poſſit certò judicare ſibi licitam Sacri omiſſionem . Et pro nunc certum judicium voco quodlibet judicium determinatum, formale dubium excludens . Reſolutio præſentis, & ſequentis quæſtionis valdè neceſſaria eſt , nedùm pro dubia, ſed & pro Conſcientia opinativa , & probabili; undè utraque aliquando accuratius examinanda eſt .

14. In hac re diſtinguunt aliqui . Si enim dubium ſit de jure, dicunt poſſe cum dubio ſpeculativo practicũ determinatũ judicium componi ; ſecùs verò , ſi dubium ſit de facto . Dicitur autem dubium de Jure, quandò dubium eſt , an actio licita ſit ; quia dubitatur , an ſit contrà diſpoſitionem Juris , legis , Præcepti , aut Rationis, quod idem eſt : v. gr. ſi quis du-

dubitaret, an licitum ſit, die feſto aliquod opus exercere. Dubium autem facti; quando dubitatur, an actio licita ſit, quia dubitatur, an aliquid factum ſit, vel res talis, vel talis ſit; v. gr. Si Sacerdos dubitet, an ſibi liceat celebrare, quia dubitat ſe feciſſe homicidium, ſeù dubitat, an Panis triticeus, ſit, vel azy mus. Cæterum hæc diſtinctio nulla eſt, ut ex reſolutione dubii patebit.

15. Quia verò dubium hoc ferè coincidit cum eo; An Judicium practicū diſcordare poſſit à ſpeculativo; quòd infrà, dùm de Opinativa Conſcientia tractabitur, eſſet reſolvendum, ideò nè inutiliter eadem repetenda forent, hic univerſaliter difficultatem reſolvemus. Ut autem, quòad fieri poteſt clariùs, & breviùs procedamus, & ab incertis certa ſeparemus: Dubium eſſe non poteſt, quia adveniente in ſingulari aliqua circunſtantia, variari poſſit Judicium, hic, & nunc: Puta; certò ſcio, quòd rem alienam retinere, non poſſum, ſed Domino reddere, teneor: Si tamē hic, & nunc rem habeam alterius, quā nunc extremè indigeo, prudenter judicare poſſum, non teneri me, nunc illam Domino reddere.

16. Sed advertite, quòd tunc meum judicium extrahitur quodāmodo à ſubjectione illius generalis, & ſub alio pariter generali judicio, ac dictamine collocatur; puta iſto. In extrema neceſſitate poteſt quilibet, uti re alterius; quia in tali caſu Jus acquirit ad id, quod ſibi neceſſarium eſt; nec poteſt rationabiliter Dominus, illud repetere. Sicut enim dari non poteſt individuum, quod ſub aliqua determinata ſpecie non cōtineatur; ità nec dari poteſt aliquod ſingulare judicium, quod ſub aliquo univerſali, velut ſub ſpecie, contentum non ſit: Non autem contineri poteſt ſub univerſali judicio, à quo diſcordat: ergo ſub alio, cui conſonet.

17. Quibus præmiſſis nō minùs clarè ſtatus quæſtionis, quàm ejuſdem reſolutio apparet. Quæritur enim; an de eadem re, ſeù actu, invariatis omninò terminis; prædicato ſcilicet, & ſubje-

ɛto, poſſit judicium ſingulare ab univerſali, ſub quo adæquatè continetur, diſcordare; ità ut, quòd univerſale judicium dictat illicitum, ſingulare dictare poſſit licitum?

Et dicendum. Non poſſe ullo pacto prudenter, invariatis omninò terminis, practicum; ſeù ſingulare judicium ab univerſali, & ſpeculativo diſcordare. Probatur in primis concluſio ex Philoſophia. Repugnat omninò, quod aliquis ſanæ mentis duabus propoſitionibus contradictoriis aſſentiatur; atqui hoc eſſet, ſi omninò invariatis terminis, ferret quis judicium ſingulare diſcordans ab univerſali, ſub quo adæquatè continetur: ergò nemo, niſi inſanus, nedùm imprudens, poteſt hjuſmodi judicium habere. Major eſt indubitatum Philoſophię axioma, quod negare eſſet, totam deſtruere Philoſophiam. Minor quoque certiſſima eſt: Etenim propoſitio univerſalis affirmativa, & particularis negativa, vel univerſalis negativa, & particularis affirmativa in eiſdē terminis contradictoriè opponuntur, ſic autem eſſet in caſu, de eodem enim actu, de quo judicium univerſale dictaret eſſe illicitum, particulare negaret, aut è contrà v. gr. Non licet in mutuo aliquid ultrà ſortem accipere: Licèt nunc mihi in mutuo aliquid accipere, quis non videat, contradictionē evidentiſſimam eſſe, niſi aliqua interveniat circunſtantia, quà conditio actus varietur?

18. Probatur deindè non minùs efficaci, quàm evidenti ratione morali petita pariter ex Philoſophico Principio. Omne, quod primum non eſt in unoquoque genere ad aliud reduci debet, & ab illo menſurari. Primum enim in quolibet genere eſt menſura cæterorum. Sic prima principia in ſpeculabilibus menſura ſunt omnium veritatum. Sic Deus primum ens, eſt menſura omnium entium. Primum mobile, menſura omnium motuum. Sic igitur quælibet regula, & menſura, quæ prima non eſt, menſurari debet ab alia Superiori, illique conformari, ut

vera

vera, & recta ſit. At quodlibet judicium particulare practicum non eſt prima regula moris, & operationis humanæ: ergò ab alia ſuperiori menſurari, illique conformari debet, ut recta ſit, & prudens; atqui menſurari non poteſt, niſi à judicio ſpeculativo, & univerſali, ſub quo adæquatè continetur: ergò, ut vera, & recta regula ſit, ab illo menſurari, & illi conformari debet; ac per conſequens ab illo diſcordare nõ poteſt.

Major, præterquam quòd ex illo communi principio ſatis conſtat; certiſſima eſt in moralibus, nulla enim regula vim, & virtutem regulæ habere poteſt, niſi primæ regulæ, rationi ſcilicet Divinæ, ſit conformis, immo nulla eſt regula, niſi quatenùs participatio eſt ipſius Divinæ rationis, æternæ legis, ac primæ regulæ. Minor indubitata eſt, & cõſequentia evidens.

Minor autem ſubſumpta probatur, & explicatur. Nullum particulare Judicium, nedum practicum, ſed nec ſpeculativum, immediatè derivatur à Divina Ratione, ſed omnia medio aliquo judicio univerſali, ſpeculativa quidem per prima principia ſpeculativa, & practica per prima principia practica, ad hoc enim dantur habitus naturaliter inditi primorum principiorũ ſpeculabilium, & Synderеſis pro practicis: Commune ſiquidem eſt cauſis inter ſe ſubordinatis, ut infimæ, non immediatè, ſed mediis aliis cauſis ſuperioribus, influxum recipiant à prima: undè nullus effectus naturalis naturaliter producitur à Deo, niſi mediis cauſis ſecundis, quanquam poſſit extrà ordinarium curſum naturæ ipſe Deus, præciſo cujuſcumque alterius cauſæ concurſu, aliquem præſtare effectum. Sic igitur naturali, & humano modo nullũ particulare judicium regulatur immediatè à prima regula, ſed medio aliquo univerſali principio, quamvis poſſit extraordinariè, puta; per immediatam Dei regulationem, aliquod particulare judicium haberi, de quo modò non diſputamus. Hoc poſito; ſic probatur minor ſubſumpta. Judicium

Digitized by Google

particulare menſurari non poteſt, naturaliter ſaltem, à prima regula, & menſura, niſi media regula proxima, & immediata; ſed nulla poteſt aſſignari proxima, & immediata regula illius, niſi univerſale judicium, ſub quo immediatè, proximè, & adæquatè continetur: nam, & ipſa principia univerſaliſſima, puta Bonum eſt faciendum, Malum fugiendum; non niſi per alia inferiora particularibus applicantur; ut manifeſtum eſt: ergò à judicio univerſali, ſub quo continetur, particulare menſurari debet, illique conformari, ut primæ regulæ ſit conforme.

19. Per quæ penitùs evacuatur effugium, quod ſcilicet, ex hac ipſa ratione, quòd unum ſit ſpeculativũ, & aliud practicum, benè poteſt unum ab altero diſcordare; nedùm univerſale à particulari, ſed idem particulare judicium à ſe ipſo. Per hoc enim tollitur contradictio; quia licèt materialiter judicium ſit idem, formaliter tamen eſt diverſum: v. gr. Non licet mihi, hic, & nunc manducare carnem, licèt mihi, hic, & nunc manducare carnem, Contradictoria non ſunt: Si in primo judicio præcisè ad veritatis contemplationem, & terminorum convenientiam attendam. In ſecundo verò exercitè operationem reſpiciam. Hoc inquam, nihil valet: Nam prærerquãquòd in moralibus coincidunt ſpeculativũ, & practicũ, & in re ipſa univerſaliſſima principia Synderesis practica ſunt, ſicut ipſa ſyndereſis practicus habitus.

20. Præter hæc, inquam, judicium practicum immediatè ſubjicitur: non poteſt ergò à prima regula non diſcordare, ſi à proxima, & immediata diſcordet.

Deindè, ut dictum eſt; dari non poteſt particulare judicium, quod ſub aliquo univerſali non contineatur; cui proindè conformari debet, ut alteri univerſaliori, ac demùm ipſi primæ regulæ ſit conformis, materialiter enim gradatim procedunt cauſæ ad invicem ſubordinatæ, ita ut una non niſi media alia concurrat, & influat. Tum ſic. Illud univerſale judicium, cui neceſ-

ſa-

ſariò debet conformari particulare, non reſpicit exercitè operationem, ſed ſignatè, & in communi; univerſale ſiquidem ex ipſa natura univerſalitatis abſtrahit ab exercitio, hic, & nunc: ergò ſi hoc ſufficit, ut judicium ſpeculativum ſit; tale judicium ſpeculativum erit; at nihilominùs non poteſt ab illo diſcordare judicium particulare, & practicum; quia debet omninò habere, & conformari ſuæ regulæ proximæ, & immediatæ: ratio ergò præciſa practici, & ſpeculativi non eſt ſufficiens cauſa diſſonantiæ; ſed aliundè ratio diſcordantiæ peti debet; undè autem, niſi ex aliqua nova ratione, & circunſtantia, quā non reſpiciat illud univerſale judiciū.

21. Denique Judicium ſpeculativum, & practicum in veritate omninò conveniunt, & ſolùm differunt penès hoc, quòd ſpeculativum ab exercitio actuali operationis præſcindit, practicum verò applicat veritatem, & ſcientiam in exercitio ad opus; ità ut eandem omninò veritatem, quam cōtemplatur ſpeculativum; exerceat, ſeù applicet ad exercitium, & actuale opus judicium practicum; ergò non poſſunt, abſque manifeſta contradictione circà idem omninò, & invariatū ab invicem diſcordare. Probatur antecedens. Ubi eſt eadem omninò veritas objectiva, eadem eſt quoque veritas formalis: hæc enim tota cōſiſtit in adæquatione ad veritatē objectivam; ſed eadem omninò eſt veritas objectiva utriuſq; judicii: ergò in veritate omninò conveniunt. Probatur minor. Veritas objectiva conſiſtit in cōvenientia, & connexione, quam in ſe habent extrema, objecta, & formalitates ad invicem, ſed hæc eadem omninò eſt, non enim eſt alia convenientia, vel connexio inter hæc extrema, quæ ſunt honeſtas, & actus; ſivè actus ipſe conſideretur ſignatè, & in abſtracto, ſivè conſideretur in exercitio.

Urgetur ampliùs. Veritas formalis conſiſtit in adæquatione ad rem, ut eſt in ſe: ergò duo judicia reſpicientia eandem omninò, & invariatam rem, non poſſunt

Digitized by Google

ſunt,ab invicem diſcordare, niſi unum ſit falſum;ſi enim diſcordent,non poterit utrũque cum re adæquari.

22. Neque dicas. Ex hoc ipſo, quòd eadem veritas objectiva modò ſpeculativè, modò practicè attingatur,variari formaliter,etſi nõ materialiter:quia ex hoc ipſo practicum aliquid reſpicit in objecto, & veritate ipſa objectiva, quod non reſpicit ſpeculativum, ſcilicet exercitium. Hoc enim nil valet. Nam eſtò exercitium variet objectum in ratione ſpecificantis actum, vel habitum; in hoc enim potiùs modus attingentiæ, quàm res attacta conſideratur,non tamen variat ipſum ullo modo in ratione menſuræ veritatis; nam hæc tota conſiſtit in extremorũ connexione, quam habent in ſe, quæ omninò eadem eſt;ſivè objecta cõſiderentur ſignatè, ſivè exercitè. Quænam, quæsò, variatio connexionis, & convenientiæ honeſtatis cùm eleemoſyna per hoc, quòd modò præcisè, ut veritatem cognoſcam, hoc profero judicium, honeſtum, ac bonum eſt dare eleemoſynam, & modò idem Judicium profero, ut actu eleemoſynam tribuam. At gratis admiſſo, quòd etiam in hac ratione varietur objectum.

23. Arguitur ad hominem. Judicium practicum omninò adæquari, & commenſurari debet veritati objectivæ exercitæ: ergo adæquari debet judicio ſpeculativo. Antecedens negari nõ poteſt,quodlibet enim judicium adæquari debet cum proprio immediato, & formali objecto. Conſequentia probatur. Veritas objectiva exercita commenſurari, & adæquari debet veritati objectivæ ſignatæ,quę judicio ſpeculativo reſpondet: ergò non poteſt judicium veritati exercitæ adęquari, niſi adæquetur etiam veritati ſignatæ, ac per conſequens judicio ſpeculativo, quod illi commenſuratur. Antecedens probatur, immo cõſtatex eo,quòd veritas exercita non eſt prima veritas: ergo habere debet ſuam regulam immediatã, cui adæquetur, hæc autem alia non videtur aſſignabilis, quàm veritas ipſa ſignata:

ta: Eſt enim res in actu ſignato exemplar, quoddam, forma, & idea, ad cujus inſtar ponitur ipſa res in actu exercito. Quid enim eſt homo in actu poſitus, niſi id, quod exprimit homo ipſe in actu ſignato?

24. Ex his jam patet ſolutio ad argumentum, quod fieri poſſet; quòd ſcilicet per rationem ſpeculativi, & practici tollitur contradictio, quæ debet eſſe affirmatio, & negatio ejuſdem de eodẽ; in judicio autem ſpeculativo, & practico non affirmatur, & negatur idem de eodem omninò; quia non eodem, ſed diverſo modo, quod enim in uno affirmatur ſpeculativè, negatur in alio practicè. Ad hoc autem dicitur, quòd ad tollendam cõtradictionem ſufficit quidem, quòd non eodem, ſed divreſo modo idem affirmetur, & negetur, diverſitate modi ſe tenente ex parte ipſius objecti; non autem ſufficit, ſi diverſitas tantùm ſit ex parte attingentiæ. Sicut eadem concluſio poteſt demonſtrari per diverſa media, immo à diverſis ſcientiis, impoſſibile tamen eſt, quòd, ut deducta per unum medium, & principia unius ſcientiæ, vera ſit, & deducta per alia, ſit falſa. Ita ergo in caſu noſtro, quia diverſitas practici, & ſpeculativi eſt ſolùm ex parte attingentiæ, ſuppoſito, quòd utrumque judicium ſit de eodem invariato objecto; impoſſibile eſt; quòd unum ſit verum, & aliud falſum; ac per conſequens, ut verũ ſit, utrumque, convenire, non diſcordare debet.

25. Objicies ergo ſecundò. Poteſt eadem concluſio ſpeculativè probabilis eſſe, & practicè improbabilis: ergò poteſt practicum judicium à ſpeculativo diſcordare, ut quòd ſpeculativum affirmat, practicum neget. Probatur conſequentia, nam, quòd eſt probabile, ſano judicio affirmari poteſt, quòd autem eſt improbabile, omninò debet negari.

Reſpondetur, poſſe quidem judicium practicum à ſpeculativo diſcordare per adventum alicujus circunſtantiæ, quam non conſiderat ſpeculativum: & hoc modo concluſio ſpeculativè probabilis practicè impro-

probabilis eſſe poteſt: quia ſpeculativè, & in abſtracto aliquas habet probabiles rationes, quibus fulta quodammodò veriſimilis apparet; practicè verò improbabilis judicatur, quia poſtmodum in ejus uſu aliqua occurrit repugnantia, vel ratio urgens in contrarium. Cæterum, nulla ſuperveniente ratione, vel circunſtantia, concluſio, quæ ſpeculativè probabilis eſt, etiam eſt probabilis practicè.

26. Conſequenter ergo dicendum eſt ad præſens quæſitum, ſtare non poſſe cum dubio ſpeculativo certitudinem practicam, omninò invariato manente objecto. Iſta concluſio deducitur ex dictis uſque nunc, & probatur. Non poteſt regulatum habere majorem certitudinem, quàm habeat regula; ſed judicium ſpeculativum, ut ex dictis conſtat, eſt regula Judicii practici: ergò non poteſt Judicium practicum excedere in certitudine ſpeculativum. Diſcurſus eſt legitimus. Minor conſtat ex dictis, & major quoque certa videtur, regulati enim certitudo, cum prima non ſit, eſt certitudo participata ab alio, nec certè, quã à ſua regula, non ergò poteſt regulæ certitudinem excedere.

27. Confirmatur. Concluſio non poteſt in certitudine præmiſſas excedere, immo è contrà ex præmiſſis certitudo refunditur in concluſionem; at quodlibet judicium practicum, & ſingulare per modum concluſionis ab univerſali, & ſpeculativo deducitur, conſultatio enim, quæ ad prudens judicium requiritur, fit per quendam diſcurſum, quo veritas univerſalis, & ſpeculativi iudicii applicatur ad particulare, & practicum; cùm enim hoc nõ ſit prima regula, nec primam habeat certitudinem, ab alio regulari, & certitudinem participare debet; non autem ab alio, quam à ſpeculativo judicio, ſub quo immediatè, & adæquatè continetur, ut pariter ex dictis conſtat: non ergò poteſt illud in certitudine excedere.

28. Probaturdenique. Impoſſibile eſt, quòd judicet quis utramque contradictionis partem poſſe verã eſſe;

Digitized by Google

eſſe; hoc autem ſequeretur, ſi ſtante judicio ſpeculativo dubio, practicam certitudinem haberet, ergò impoſſibile eſt, cum dubio ſpeculativo dari certitudinem practicam. Probatur ſequela: Nam ſi quis certus eſt de judicio practico, jam utique illud verum judicat, & ſi eſt ſimul dubius de ſpeculativo, & univerſali, ſub quo tale practicum judicium adæquatè continetur, jam pariter judicat illud falſum eſſe poſſe, & ideò ſuſpendit judicium, ſed ſpeculativum negans actionem licitam, & practicum eandẽ affirmans licitam,vel è contrà;contradictoriè opponuntur, ut ſatis oſtenſum eſt, ergo &c.

29. Objicies. Magis diſtat verum à falſo, quàm certum à dubio, ſed ſtare poteſt judicium practicum verum, ſtante judicio ſpeculativo falſo: ergò pariter practicum certum cum ſpeculativo dubio. Probatur minor hoc ſyllogiſmo; in habente ignorantiam invincibilem, ut fuit in Jacob, licitum eſt accedere ad propriam Uxorem;hæc eſt propria Uxor: ergo licitum eſt ad illam accedere. Concluſio vera eſt, ut nos docuimus, & minor, à quâ deducitur, eſt falſa; ergo &c.

Reſponderi poteſt in primis, neg. Conſequentiam. Et ratio diſparitatis eſt;nam falſitas principii; à quò deducitur concluſio vera, non apparet, immo ignoratur, & ſic nullum eſt inconveniens, quòd intellectus errans utramque propoſitionem veram exiſtimet, licèt una falſa ſit; at verò principium dubium, dubium apparet, undè non poteſt concluſio ex illo deducta certa eſſe, cùm in vi principii aſſentiatur illi intellectus. Deindè, quia veritas attenditur præcisè ex adæquatione intellectus cùm re, quarè licèt prẹmiſſẹ de ſe non inferant in concluſionem veritatem, quam non habent, ſi tamen concluſio ipſa in ſe adæquetur cum objecto, vera erit: non veritate à præmiſis derivata, ſed aliundè per accidens in ipſa concluſione reſultante, quia ſcilicet objectum, ità invenit in re; undè habent Dialectici, quòd ex falſo poteſt ſequi verum. Cæterùm quòad certitu-

titudinem, cùm totaliter à præmiſſarum aſſenſu cauſetur; à quo ipſe concluſionis aſſenſus cauſatur, non enim intellectus concluſioni aſſentitur, niſi in virtute præmiſſarum; hinc eſt, quòd non poteſt concluſioni aſſentiri, niſi priùs aſſentiatur præmiſſis, aliàs cõcluſio non erit concluſio.

30. Reſpondetur ſecũdò, ſtare non poſſe judiciũ practicum verum cum falſitate ſpeculativi, ſub quò adæquatè continetur. Itaque illa concluſio, licitum eſt, accedere ad iſtam; ideò vera eſt, quia continetur adæquatè ſub principio ſpeculativo vero, aliàs vera non eſt; puta ſub hoc; licitum eſt accedere ad illam, quæ invincibiliter propria Uxor creditur, per invincibilem ergò errorẽ extrahitur quodammodò à ſubjectione illius principii falſi; hæc eſt propria Uxor, & ponitur ſub alio vero, ſcilicet hæc propria Uxor creditur; nam verè talis concluſio non continetur ſub illis præmiſſis, cum nec illa ſit Uxor, neque ad illam accedere liceat, quia uxor, ſed benè continetur ſub iſtis, licitum eſt accedere ad eam, quæ invincibiliter propria uxor creditur, & hæc invincibiliter creditur propria uxor, à quibus veritatem ſuam habet ipſa concluſio.

31. Vel demùm reſponderi poteſt, diſtinguendo minorem, poteſt judicium practicum eſſe verum, ſtante falſitate ſpeculativi, ſi ipſi aliundè veritas adveniat, cõcedo, niſi aliundè ipſi adveniat veritas, nego: & eodem modo diſtinguitur cõſequens. Aſſignetur autem, undè judicio practico adæquatè ſub ſpeculativo dubio contento adveniat certitudo, & libenter ipſam concedemus; quod tamen invenire poterit nemo, ut ex dictis patet.

32. Objicies ſecundò. Si videam à longè hominẽ, & dubitem, an diſputet, hæc eſt evidens conſequentia. Iſte diſputat, ergo eſt ens: antecedens autẽ dubium eſt, & conſequens certiſſimum.

Reſpondetur, quòd, ſi dubito, non affirmo: quomodò ergò infero, iſte diſputat, ergo eſt ens? Sed quidquid ſit, admiſſa utcumque tali

tali conſequentia, negatur ex vi præciſè illius conſequens eſſe certiſſimũ. Aliud eſt enim, quòd ſit certum in re, aliud quod mihi certum ſit: Si autem, & mihi quoq; ſit certum, id non erit ex antecedenti, ſed aliundè, puta, quia mihi certò conſtat, quòd eſt homo, vel movetur, aut quid tale.

33. Objicies tertiò. Milites habere poſſunt dubium ſpeculativum de Juſtitia belli, & nihilominùs tenentur obedire præcepto Principis ſui, uſque dùm conſtet de Juſtitia, vel injuſtitia belli: nè igitur agant, conſcientiâ dubiâ, debent practicè judicare bellum juſtum.

Reſpondetur neg. Conſequentiam, ut enim agant milites certa conſcientia, nedùm practicè, ſed & ſpeculativè, non eſt neceſſe, quòd bellum determinatè judicent juſtũ, ſed ſufficit, quod ejus injuſtitia non conſtet: non enim ideò tenentur Principi obedire, quia bellum juſtum eſt, ſed ex alio capite, & certa regula, puta quia in dubiis melior eſt conditio poſſidentis; eſt autem Princeps in poſſeſſione præcipiendi, quarè propter dubium, an licitè, ac juſtè præcipiat; non eſt à ſua poſſeſſione turbãdus; aut propter aliam rationem, quam expendere, non eſt præſentis loci. Non itaque poſſunt dubitare de juſtitia, & practicè bellum judicare, niſi aliqua adveniat circunſtantia. Et ſic facilè reſpondetur ad omnia, quæ objici poſſent, ad quæ ex dicendis quoque conſtabit.

Sequitur Summarium.

34. *Aliqua certitudo neceſſaria eſt in conſcientiæ judicio, nè periculo peccati nos exponamus.*

35. *Non eſt exigenda logica, vel metaphyſica certitudo, ſed ſufficit moralis.*

36. *Moralis certitudo compatitur, nec neceſſariò excludit omnem formidinem.*

37. *Et quidem formido hæc practica eſſe poteſt, non ſolùm ſpeculativa.*

38. *Erit nihilominùs formido logica, non moralis.*

39. *Ad moralem certitudinẽ ſufficit, & requiritur idem, ac ad prudentiale Judiciũ.*

40. *Sufficit ad prudentiam, quòd ſingularia cognoſcantur, ſecundùm quod, ut*

in pluribus accidunt.

41. *Debet prudentię judicium per modum concluſionis ex aliquo principio certo deduci per applicationem ipſius ad particularẽ operationem.*

42. *Velle, abſque ullo certo principio judicare, eſſet, vagari extrà regulas, ubi regulæ adſunt.*

43. *Certitudo in moralibus cadere poteſt, vel ſuprà veritatem judicii, vel ſuprà bonitatem, & rectitudinem operationis.*

44. *Certitudo ſufficiens ad prudentiale judicium, non debet neceſſariò tanta eſſe, quà major hic, & nunc haberi non poſſit, certitudine ſe tenente ex parte rectitudinis operationis.*

45. *Probatur, quia nemo tenetur ad id, quod melius, & tutiùs eſt.*

46. *Explicatur idipſum.*

47. *De ratione regulæ eſt, modum præſcribere, quem attingens operans, rectè agit, & à quò deficiens malè operatur.*

48. *Ad prudentiale Judicium requiritur neceſſariò, & ſufficit certitudo, quà major hic, & nunc haberi non poteſt, certitudine ſe tenente ex parte veritatis. Ex Divo Auguſtino.*

49. *Probatur, quia aliter operans, ſi contingat errare, errat errore vincibili.*

50. *Probatur item, quia aliàs prudentiæ judicium poſſet eſſe falſum, quod eſt inconveniens.*

51. *Idem ſummariè comprehenditur.*

52. *Ad prudentiam pertinet præferre majus bonum minori bono, & conſequenter imprudentiæ eſt abſque rationabili cauſa minùs bonũ eligere, relicto meliori.*

53. *Actus circà minùs bonum comparativè ad melius, quomodò indifferens dici poteſt?*

54. *Explicatur, quomodò ſtare poſſit, quòd eligens minus bonum vitioſè agat.*

55. *Ut plurimùm non eſt, niſi veniale peccatum, niſi addatur alia circunſtantia mortalis.*

56. *Certitudo, quam ad prudentiale judicium requirimus, eſt certitudo veritatis practicæ in ſua regula, & fundamento, veritate ſcilicet ſpeculativa.*

57. *Tota veritas, & certitudo practica præcontinetur*

in ſpeculativa; id tamen, quod ſufficit judicio practico, ut abſolutè verum, & certum dicatur, non ſufficit ſpeculativo ex natura ipſius ſpeculationis.

58. *Rectitudo inſeparabilis eſt à veritate practica, proportione ſervata; ità ſcilicet, ut certitudo neceſſaria correſpondeat veritati practicæ, quæ ſe habet per modum regulæ neceſſariæ; rectitudo verò ſuperexcedens correſpondeat veritati practicæ, non per modum regulæ, ſed potiùs cujuſdam ipſius regulæ extenſionis.*

59. *Certitudo, quam requirimus, eſt, quà major haberi non poteſt inter membra contradictionis, non extrà.*

60. *Inter dubium, & certum, datur opinativum etiam in moralibus.*

61. *Dux imprudenter, abſque morali certitudine victoriæ, hoſtes aggreditur; niſi aliàs ex neceſſitate compellatur.*

62. *Irridendus pariter mercator lucrum quærens, ubi ut plurimū damna ſequuntur.*

63. *Medicus imprudenter, & infideliter medicinam daret ambiguam, certiori poſtpoſita, quomodo id poſſit ad experiendum pharmacum.*

64. *Finis ludi non eſt lucrum, ſed animi ſublevatio, ludens autem ad lucrandum vitioſè agit; & adhuc magis imprudenter, ſi abſque morali certitudine lucri.*

65. *Sortibus modicum exponens cùm aliqua ſpe magni lucri, prudenter agit, ſecus è contra.*

66. *Citatus à Judice prudenter agit, ſi ex obedientia compareat, reſpectu etiam propriæ ſalutis ad vitandum pejus.*

67. *Quomodò intelligendum ſit illud Proverbiorum 23. Prudentiæ tuæ pone modum?*

68. *Concluſio immediatè deducta ex certis principiis ſcientifica eſt; non tamen omnis, quæ mediatè ſolùm deducitur.*

34. Quæritur ergò tertiò. Quænam certitudo requiratur in conſcientia, ut certò ac prudenter operemur? Præmittendum fuit dubium hoc, ut ad aliud reſolvendum procedamus, quomodò ſcilicet du-

dubia conſcientia deponenda ſit, & certa formanda, ne in operatione errare cõtingat? Inſuper ex hujus reſolutione cætera quoque dependent, quę de conſcientia remanent conſideranda. Patet autem ex dictis, quòd aliqua certitudo exigitur in judicio conſcientiæ, nè periculo erroris, & peccati nos exponamus: difficultas eſt ergò, quæ, qualis, & quanta iſta certitudo eſſe debeat? Res planè difficilis, ac periculoſa, utpotè fundamentum, ac baſis totius moralis doctrinæ. Pro modulo tamen ingenii noſtri, divina ope, ac Angelici Præceptoris implorato ſuffragio, tantam aſſumimus Provinciam, & quidem, ut ſpero tuto, evidenti, ac brevi regendam calamo.

35. Supponendum eſt autem in primis, ad rectitudinem operationis non requiri omnimodam certitudinem judicii, ad quam in moralibus, ut plurimùm; pertingere, non valemus; cùm circa ſingularia verſemur, quæ defectibilia, & contingentia ſunt: non ergo exigenda eſt certitudo logica, ut ait *Mercorus p.1.art.15* Certum enim certitudine logica, ſeù metaphyſica eſt, quod, implicat, eſſe falſum. Debet igitur moralis certitudo ſufficere, quà attentis circunſtantiis, & communiter accidentibus, non poteſt res aliter ſe habere, quamvis abſolutè poſſit; puta; certũ eſt moraliter, quod publici Notarii fide firmatur, licèt abſolutè aliter eſſe poſſit, puta, ex malitia ipſius Notarii: Nec enim aliud rationabiliter exigi poteſt ab humana fragilitate.

36. Hinc evidenter deducitur, moralem certitudinem, & quæ ſufficere debet ad prudentiale judicium rectificans humanam operationem, compati poſſe, nec neceſſariò omnem penitùs formidinem excludere: Ex quo enim intellectus, vel non cõvincitur perfecta ratione evidenti, vel certa fide, ſeù Divina, ſeù humana non captivatur, naturaliter non niſi cum aliqua formidine aſſentitur. Cùm autem in pluribus, nec omninò certam fidem, nec evidentiam habere poſſimus; neceſſariò aliqua remanet for-

formido; quæ ſi deſtrueret moralem certitudinem, & prudentiale judicium, vix aliquandò prudenter, ac tuti in cõſcientia operari poſſemus. Et certè juxta documentũ Apoſtoli ad Philip. 2. Quod cum metu, & tremore noſtram operemur ſalutem; ſæpè quidem timoratæ conſcientiæ viros, ac Sanctos formidinem experiri, negari non poteſt. Undè magnus inquit Greg. 5. *Moral.* cap. 4. *Sancti viri, cùm mala ſuperant, ſua etiam benè geſta formidant; nè, cùm bona agere appetunt, de actionis imagine fallantur, nè peſtifera labes putredinis ſub boni ſpecie lateat coloris.*

37. Neque dici poteſt, quòd hujuſmodi formido ſolummodò ſpeculativa ſit, non practica, ſcilicet non deſcendens ad opus. Nam præterquàm quòd intellectus trepidare non deſinit, quouſque per aliquam evidentem rationem certioretur; vel certè per aliquod motivum extrinſecum ſaltèm, puta, gravem authoritatem, vel fidem, firmetur. Experientia docet, quòd multotiès recta omninò intentione, ac veritatis exacta diſquiſitione præmiſſa, non ſinè formidine opus aggredimur, quam quidem expellere, non valemus. Nimis autem eſſet durum, prò hujuſmodi formidine opus damnare.

38. Meliùs ergò dicitur, meo videri, cùm citato Mercoro; quod hæc formido logica eſt, non moralis, & cùm ipſa morali certitudine compatibilis; Cùm enim certitudo moralis minor ſit certitudine logica, ſeù metaphyſica, non eſt neceſse, quòd omnem prorſus formidinem excludat, ſed ſufficit, quòd moralem excludat formidinem, cùm quà pugnat.

39. Totum ergò difficultatis robur eſt in aſſignãdo; Quid tandem requiratur, & ſufficiat ad moralem certitudinem. Et concors eſt DD. ſententia, requiri, & ſufficere id, quod requiritur, & ſufficit ad formandum Prudentiale judicium; ipſa namque Prudentia eſt recta Ratio agibilium. Sed valdè magnũ eſt diſſidium, & controverſia quidnã exigatur ad prudens judicium.

40. Pro

Digitized by Google

40 Pro quo notandum, quòd ideò incertæ ſunt providentiæ noſtræ, ut dicitur *Sap.* 9. quia, cùm Prudentia non dicat ſimplicem veritatis cognitionem, ſed applicationem ejuſdem ad opus; nec poſſit aliquis convenienter unum alteri applicare, niſi benè utrumque cognoſcat; hinc eſt, quòd ad Prudentiam exigitur, nõ ſola conſideratio veritatis in communi, ſed & potiſſimùm ipſius operis, cui applicanda eſt: Cùm autem ſingulares ſint operationes, neceſse utique eſt, quòd Prudentia ipſa ſingularia cognoſcat, & conſideret; Singularia verò quodammodò infinita ſunt, nec ſemper eodem modo contingunt, ac proindè, nec poſſunt humana ratione comprehendi. Hinc fit inſuper, quòd humana Prudentia non poſſit in ſuo judicio certitudinem habere omnimodam; ad hanc enim requireretur, quòd omnia ſingularia cognoſceret. Sufficit ergo ad Prudentiã, quod Prudens cognoſcat ſingularia ſecundùm quod, ut in pluribus accidunt, ut expreſsè docet S. Thom. 2. 2. *q.* 47. *art.* 3. *ad ſecundum*.

41. Licèt ergò Prudentia, ut ait Philoſ. 6. *Ethicor.* cap. 6. Scientia nõ ſit, quia id, quod in actionem venit, eſſe aliter poteſt, nihilominùs in ſcientia fundatur, ſeù in principiis omninò certis, & infallibilibus, à quibus perindè certitudinem aliquam participat, licèt non omnimodam. Debet ergo judicium Prudentiæ per modum concluſionis ex aliquo principio certo deduci per applicationem ipſius ad particularem operationem; Itàut ſyllogiſmus conſtet ex una ſaltèm præmiſſa certa, & alia certa ſaltèm certitudine experimentali, quà ſcilicet penſatis omnibus, quæ ut plurimùm accidunt, vera putetur: Niſi enim una ſaltem pręmiſſa certa eſſet, non haberet concluſio, undè certitudinem participaret.

42. Dices fortè, ſufficere, quòd utraque præmiſſa certa ſit certitudine experimentali, & ſecundùm quod in pluribus accidit; cùm non major certitudo in concluſione requiratur. Cæterum

terùm ; licèt hoc abſolutè admitti poſſet , ubi certa principia deficerent. Cùm tamen habeamus in moralibus principia omninò certa, quæ perindè regulæ ſunt generales operationũ ; velle abſque ullo certo principio judicare ; idem eſſet , ac vagari extrà regulas,ubi regulæ adſunt. Omiſſis etiam aliis ſpeculationibus, ac ſophiſmatibus, ad reſolutionem accedendo.

43. Inſuper advertendum eſt ; Certitudinem in moralibus cadere poſſe, vel ſuprà veritatem Judicii, vel ſuprà bonitatem, & rectitudinem operationis. Primo modo dicitur aliquis habere moralem certitudinem, quandò , attentis omnibus circunſtantiis, judicium ipſius verum eſt, ſeù pro vero habetur. Secundo autem modo, quandò operatio, quam ex tali judicio eligere debet, attentis pariter omnibus, bona eſt. Putà, Dubium eſt, an ſufficiat, quòd Pœnitens ad Confeſſionem accedat cùm ſola attritione, vel neceſſariò contritio requiratur? Cõſideratis omnibus conſiderandis , moveor ad aſſerendum , ſufficere ſolam attritionem; jam ſum certus moraliter de veritate mei judicii; Cùm autem judicium ipſum regula ſit operationis; ex quo judicium certum eſt moraliter de veritate; operatio illi cõformis certitudinem habebit de Bonitate; ac rectitudine. His poſitis..

44. Dicendum eſt primò. Ad moralem certitudinem ſufficientem ad prudentiale judicium, non exigitur neceſſariò, quòd tanta ſit, quà major haberi non poſſit hic, & nunc, attentis omnibus circunſtantiis; certitudine ſe tenente ex parte bonitatis , & rectitudinis operationis. Quod idem eſt, ac dicere; Non tenetur Prudens , eligere ſemper , quod tutius eſt. Poſſidet, v. gr. Petrus agrum , ſuprà quem jus prætendit Paulus, & quidem rationabili fundamento, nihilominùs prævalent aliqualiter pro Petro rationes: habet ergò Petrus certitudinem moralem de ſua licita poſſeſſione, præcipuè roboratus à regula, quòd in dubiis melior eſt conditio poſſidentis : Si tamen

men cederet agrum, aut cõcorditer cum Paulo divideret, magis certus eſſet, quòd benè, ac tutò operaretur, omnimodam enim haberet certitudinem. Dicimus ergò, quòd, ut Petrus prudentialiter, ac licitè agat, ſufficit illi certitudo moralis, quam habet de ſua licita poſſeſſione, quamvis majorem certitudinem habere poſſet de ſua bonitate, ac rectitudine, cedendo, aut concordando. Iſta concluſio admittitur ab omnibus, nec certè rationabiliter in dubium revocari poteſt.

45. Et probatur manifeſtè. Nemo tenetur ad id, quod melius, & tutius eſt, melius enim, ac tutius comparativa ſunt, undè ſupponunt aliud extremum bonũ, ac tutum: Si autem teneremur ad id, quod melius, ac tutius eſt; extremum comparationis non eſſet bonum, nec tutum, immo malum; quia malum eſt, omittere id, ad quod tenemur; eſſet ergò implicãtia in terminis: Atqui, ſi ad Prudentiale judicium requireretur certitudo, quà major haberi non poſſet, ex parte bonitatis, & rectitudinis, hoc certè ſequeretur; nam data quacumque certitudine in parte oppoſita, ſemper id, quod melius, ac tutius eſt, majorem habet certitudinẽ ſuæ rectitudinis, & bonitatis; non ergò exigitur neceſſariò ad prudentiale judicium tanta certitudo ex parte bonitatis, quà major haberi non poſſit.

46. Probatur ſecundò, & magis explicatur idipſum. Judicium, & opus undequaq; regulis conforme, & nulla ex parte diſſonum, prudens, & rectum eſt: At poteſt eſſe iudicium, & opus undequaquè conforme regulis, & nullâ ex parte diſſonum, abſque tantâ certitudine: Illa igitur neceſſariò non requiritur. Minor, in quà poteſt eſſe difficultas, probatur manifeſtè in allato exemplo. Si judicium dictans Petrum licitè poſſe retinere agrum, illiuſque retentio alicui regulæ non conformaretur; maximè regulę dictanti melius eſſe cedere, vel concordare; non enim alia videtur aſſignabilis: Sed etiam huic regulæ conformatur illud

judi-

judicium, & retentio; prædicta enim regula permittit, & approbat retentionem, quippè regula dictans aliquid melius; jam ſupponit aliud bonum; melius enim non eſt, niſi comparativè ad bonum; licèt ipſi præponatur, ſeù illud excedat: ergò &c.

47. Declaratur ampliùs idem, ac roboratur. De Ratione regulæ eſt, modum præſcribere, ac determinare, quem attingens operans, rectè agat, & à quo deficiẽs, vel devians, malè operetur. Et quidem, ſi regulæ modus in indiviſibili conſiſtat, nedùm defectus, ſed exceſſus quilibet vitiabit opus; ut præcipuè in mathematicis menſuris. Si autem non in indiviſibili cõſiſtat, ſed latitudinem quandam admittat modus à regula præſcriptus; defectus quidem vitiabit opus, at exceſſus non ſemper, ſed tantummodò, quando cùm in ipſo modo incompatibilis eſt, ejuſque deſtructivus, at verò, ſi ipſũ perfectè contineat, & aliquid addat perfectius, non ſolùm opus non vitiabitur, ſed excellens erit: Cùm hoc tamen, quòd tali excellentia carens, modò cum regula neceſſaria ſit conformis, bonum adhuc, & perfectum erit. Si quis v. gr. in latino ſermone regulas omnes à Grãmatica præſcriptas obſervet, benè utique, ac rectè latinè loqui dicitur: Si autem præter exactam regularũ obſervationem, elegantiarum cultu loquatur, non ſolùm benè, ſed optimè loquetur; Ita pariter in moralibus; ut quiſpiam rectè, ac prudenter judicet, ac operetur ſufficit, quòd operetur juxta neceſſarias regulas; quòd autem ipſas excedit exceſſu non deſtruente, ſed compatibili, immò perficiente, meliùs quidem aget; non autem ob hoc malè, qui ad hanc perfectionem non pertingit.

48. Dicendum eſt ſecundò. Ad Prudentiale judiciũ requiritur neceſſariò, & ſufficit certitudo, quà major, hic, & nunc haberi non poſſit, penſatis omnibus circunſtantiis, certitudine ſe tenente ex parte veritatis. Quod idem eſt, ac dicere. Prudens judicium debet ferri ſecundùm id,

quod veriſimiliùs apparet, facta debita diligentia, & circumſpectione. Traditur hæc aſſertio expreſsè à S. P. Auguſt. libr. 1. *contra Acad.* cap. 4. ubi ait: *Quiſquis minùs inſtăter, quàm oportet, veritatem quærit, is ad finem hominis non pervenit. Quiſquis autem tantùm, quantùm homo poteſt, ac debet, dat operam inveniendæ veritati, etiam ſi eam nõ inveniat, beatus eſt*, (ſeù eximitur à peccato) *totum enim facit, quod ut faciat; ità natus eſt*. Ex quibus.

49. Probatur primò cõcluſio. Judicium Prudentiale tantam exigit certitudinem, quanta requiritur ad hoc, quòd operans juxtà illud benè operetur, & peccare nõ poſſit; ex hoc enim, quòd actio prudens eſt, ſeù prudenter elicita, bona eſt, utpotè conformis rectè rationi, quæ in operabilibus eſt ipſa Prudentia; undè implicat omninò, quòd idem actus prudenter ſit elicitus, & malus: Sed hæc certitudo haberi nequit, niſi feratur judicium ſecundùm id, quod veroſimiliùs apparet, ergò ad prudens judicium hoc requiritur.

Probatur minor. Judicium in operabilibus eſt fallibile, utpotè dependens à ſingularibus, quæ humanitùs comprehendi non poſſunt, ac perindè, quod prudentialiter judicatur licitum, in re poteſt, illicitum eſſe; ergò, ut peccare non poſſit ſequens prudens judicium, hoc neceſſariò ferri debet ſecundùm id, quod veroſimiliùs apparet.

Probatur conſequentia, aliàs enim judicans licitum actum, qui eſt illicitus in ſe, omninò peccat: quod manifeſtè probatur, nam talis errat errore vincibili, qui non excuſat: error enim, qui commodè vinci, & ſuperari poteſt vincibilis eſt. Proferens autem tale judicium, vel congruam adhibet diligentiam ad veritatem inveniendam; vel non; Si non adhibet, jam utique ipſi error invincibilis dici nõ poteſt, ut clarè patet. Si verò cõgruam adhibeat diligentiam, aut ipſi veriſimiliùs apparet id, quod judicat, vel minùs veriſimile; Si primum, habemus intentum; Si ſecundum, omninò

vin-

vincibiliter errat, ſuppoſito, quòd in re aliter ſe habeat: quod probatur manifeſtè.

Fugiens, vel terga vertens veritati, non poteſt dici, veritatem invincibiliter ignorare: Sed iſte in re fugeret à veritate, ipſiq; terga verteret. Cùm enim veritas una ſit, non poteſt in duabus oppoſitis partibus inveniri. Si ergò veritas apparet ipſi in alia parte veriſimilior, & ipſe ad aliam declinát, utique fugit à veritate: Etenim quandò aliquid eſt occultũ, quærendum eſt per ejus veſtigia, & ſigna, qui verò ſigna, & veſtigia relinquens, alio diverteret, non verè illud quæreret, immo ab illo ſe imprudenter elongaret. Ergò dùm veritas occulta eſt, quærenda erit, ubi aliquod ejus veſtigium, impreſſio, aut ſimilitudo appareret, quæ ſi quis deſerat, & alio declinet, à veritate ipſa declinare, ſeſeque ab ea elongare potiùs, quàm verè quærere, cenſendus eſt.

50. Probatur ſecundò, ſeù magis idem explicatur: Prudentiale judicium adeò certum eſſe debet, & verum, ut ipſi nullo modo poſſit ſubeſſe falſum; at ſi judiciũ non feratur ſecundum id, quod veriſimilius apparet, congrua facta diligentia, poſſet illi ſubeſſe falſum: ergò neceſſariò taliter ferri debet. Major probatur, & explicatur. Prudentia eſt virtus intellectualis perficiens ipſum Intellectum practicum, ut ex Philoſoph. 6. *Ethicor.* docet S. Doct. *p.* 2. *q.* 57. *artic.* 4 *&* 5. de ratione autem virtutis eſt, quòd ſit determinata ad bonum; eſt enim bona qualitas, quà rectè vivitur, & quà nullus malè utitur, ut ex Auguſt. tradit idem S. Doct. *q.* 55. *art.* 4. & ex Philoſoph. 2. *Ethicor.* Virtus eſt, quæ bonum facit habentem, & opus ejus bonum reddit. Bonum autem Intellectus eſt verum; undè, & Prudentia ipſa dicitur recta ratio agibilium. Non poteſt ergò Prudentiæ Judicium eſſe falsũ: aliàs Virtus non redderet abſolutè, & univerſaliter bonũ opus habentis ipſam, unde propter hoc excluditur opinio à ratione Virtutis, quia poteſt eſſe falſi; ut ait D. Thom. *q.* 52. *art.* 2. *ad tertium*.

Minor etiam probatur, & expli-

explicatur ex eodẽ S. Doct. *art.* 5. *ad tertium*, & ex his, quæ ſuprà diximus. *Alitèr* enim, ait S. Doct. *accipitur verum Intellectus practici, quàm verum Intellectus ſpeculativi, ut dicitur in* 6. *Ethicor. nam verum intellectus ſpeculativi accipitur per conformitatem Intellectus ad rem, verum autem intellectus practici accipitur per conformitatem ad appetitum rectũ:* Hoc eſt, non ſecundùm id, quòd in re eſt, ſed ſecundùm id, quod conducit ad dirigendum ipſum appetitum ad rectum finem ab illo jam intentum. Prudentia enim, & ejus directio non eſt de fine, ſed ſupponit jam appetitum rectificatum per intentionem boni finis, & ut ad ipſum pertingat, dirigitur, & ordinatur à prudentia; ut cùm D. Thom. ibidem docent ejus Expoſitores. Cùm igitur in moralibus finis intentus ſit honeſtas; tunc judicium dicitur verum, quandò appetitum ipſum honeſtum reddit circà ea, quæ ſunt ad finem. Hoc ſuppoſito.

Sic probatur minor. Si judicium non feratur, ſecundùm id, quod veriſimiliùs apparet, non eſſet ſufficiens ad rectificandum appetitum, ſed poſſet contingere, quòd appetitus illud ſequens malus eſſet: ergò judicio illi poſſet ſubeſſe falſum. Antecedens probatur. Voluntas appetens malum, mala eſt, niſi aliundè excuſetur, ſed excuſari non poteſt, pro quantò facit ad præſens, niſi ex ignorantia, & errore invincibili: ergò, ſi judiciũ vincibiliter erret, voluntas mala erit: Atqui ſi judicium latum non ſit ſecundùm id, quod veriſimilius apparet, vincibiliter errat, ut ſatis oſtenſum eſt: ergò voluntas mala eſſet, ac per conſequens judicium nullam veritatem, neque practicam haberet, quod repugnat judicio Prudentiæ.

51. Tota ergo vis, ratio, & fundamentũ noſtræ concluſionis eſt. Quòd Prudẽtiæ Judicium aliquo modo verum eſſe debet, cùm debeat eſſe recta ratio regulans, & honeſtam reddens operationẽ illi conformem; Cùm autem cõtingere poſſit, quòd judicium falſum

ſit,

ſit, quòad veritatẽ ſpeculativam, ſeù adæquationem ad rem in ſe; niſi verificetur per invincibilitatem, nullo modo verum erit. Si autem judicium non feratur ſecundùm id, quod facta debita diligentia, veriſimilius apparet, non poterit ex invincibilitate verificari, ac proindè, nec prudens eſſe.

52. Objicies primò contra primam concluſionem. Ex D.Thom. 2. 2. *q.* 53. *artic.* 5. ſed contrà. Ad Prudentiam pertinet, præferre majus bonum, minùs bono: ergò deſiſtere à meliori, pertinet ad imprudentiam, ſed omninò melius eſt eligere, quod tutius eſt: ergò prudens tenetur, ſemper eligere tutius, & alitèr eligens imprudens eſt.

Reſpondetur ex Medina *p.* 2. *q.* 88. *art.* 1. *con.* 4. cui etiam adhæret Monteſinos. Quod actus contrà conſiliũ; ac per conſequens minori bono, relicto meliori, adhærens, de ſe malus non eſt, ſed indifferens ex objecto, in actu tamen exercito, ſeù in individuo elicitus, vel bonus, vel malus eſt, juxtà ea, quæ ſupra tradidimus. Si ergò relinquens majus, & perfectius bonum, ex aliquo bono, & honeſto fine moveatur, puta, ſi quis Uxorẽ ducat ad providendum familiæ, cui aliàs nõ ità commodè providere poſſet, benè agit; Si autem, ut libidinem expleat, malè, ſaltèm venialiter. Ità ergò ad Prudentiam pertinet, majus bonum præferre minori, ac proindè minùs, præferre majori, imprudentiæ eſt; quandò nullum adeſt rationabile, & honeſtum motivum; quandò verò ex aliquo rationabili motivo minus bonum prçeligitur, prudenter fit; majoris tamen prudentiæ eſſet, motivo non obſtante, modò neceſſarium non ſit, meliori adhærere. Quarè hoc eſt excellentis Prudentiæ, illud Prudentiæ neceſſariæ.

53. Sed videtur hæc doctrina contradictionem involuere. Actus enim minori bono adhærens bonus eſt; cùm actus ab objecto ſpeciem deſumat; quomodò ergò indifferens vocatur? Deindè, ſi melior eſt actus majori bono adhærens, ergò bonus adhærens minori; melius

lius

lius enim eſt comparativum ad bonum. Et certè, Matrimonium contrahere, de ſe bonum eſt, non indifferens.

Ad hæc dici poſſet, quòd hujuſmodi actus non dicuntur indifferentes abſolutè, & ex genere ſuo; ut ſic enim boni ſunt, utpotè ad bonum determinati, & non vitiantur, niſi per defectum alicujus circunſtantiæ. Dicuntur autem indifferentes per comparationem ad melius bonum, ut ſic enim benè, & malè poſſunt eligi: Si enim ex honeſto motivo, benè, ſecùs malè: Sed quidquid ſit; an verè, ut ſic, indifferentes dici debeant.

54. Certum eſt, quòd ſi per ipſos poſtponatur melius bonum abſque rationabili motivo, vitiantur, & mali ſunt; eo modo, quo ſtudium in ſe bonum eſt; ſi autem impeditivum ſit alicujus præcepti, malum redditur. Præceptum eſt autē Prudentiæ, melius eligere, ubi aliquod honeſtum, & rationabile motivum ad minùs bonum non inclinat. Cùm autem dicitur, quòd actus circà minùs bonum, bonus eſſe debet, quia melius non dicitur, niſi comparativè ad bonum. Dicendum in primis, quòd melius dicitur comparativè ad minùs bonum, ut eligibile ex honeſta cauſa, & motivo, ut dictum eſt. Si autem velis, quòd melius dicatur comparativè ad minùs bonum, etiam ut eligibile, utcumque; Dicatur, quòd comparatio fit inter extrema ſignatè, non exercitè, hoc eſt inter ipſa, quæ de ſe bona ſunt abſolutè, non quòd utrumq; bonum permaneat in actu exercito, ſi minùs bonum abſque rationabili motivo meliori præferatur; tunc enim ex defectu honeſti finis, qui debet in omni humana operatione inveniri, vitiatur. Vel quòd in idem redit. Comparatio tenet in ſenſu diviſo, hoc eſt inter melius, & id, quod aliàs bonum eſſet, licet minùs; non autem in ſenſu compoſito prçelectionis minoris boni, abſque rationabili cauſa.

55. Hic tamen advertite; Quòd eligens minùs bonum, relicto meliori, abſque rationabili cauſa; ſiquidem

ex

ex aliquo malo fine movetur, peccat malitia ipſius finis, quæ tanquàm circunſtantia, refunditur in ipſum actum eligendi minùs bonũ, juxtà ſuperiùs dicta de circunſtantiis. Si verò ex aliquo fine de ſe indifferenti, vano, ac inutili, peccabit per otioſitatem. Otioſum eſt enim, quod caret juſta neceſſitate, vel pia utilitate. Undè, ut plurimùm, adhærere minori bono, relicto meliori, non eſt plùs, quàm veniale peccatum, niſi addatur malitia finis mortalis.

56. Objicies ſecundò. Veritas practica, ut dicebamus ex D. Thom. ſumitur per conformitatem ad appetitum rectum; ac per conſequens idem eſt, judicium eſſe verum practicè, ac rectam reddere operationem illi conformem. Tùm ſic. Per nos, ut habemus in ſecunda concluſione, ad prudentiale judicium requiritur neceſſariò certitudo ex parte veritatis, quà major, hic, & nunc haberi non poſſit: ergò requiritur eadem certitudo ex parte rectitudinis operationis. Probatur conſequentia. Certitudo, quam exigimus ex parte veritatis, debet eſſe certitudo practica, ſeù veritatis practicæ, hanc enim importat judicium prudentiale, nam quòad veritatem ſpeculativam, poteſt prudentiale judicium falſum eſſe, ut vidimus; ſed veritas practica inſeparabilis eſt à rectitudine operationis, & per neceſſariam conſequentiam una infertur ex alia: ergò certitudo rectitudinis non poteſt excedere certitudinem veritatis; immo, ſi aliquis dari poteſt exceſſus potiùs ex parte veritatis eſſe debet, cùm iſta ſit regula, & cauſa rectitudinis, ac per conſequens, ſi neceſſaria eſt ex parte veritatis tanta certitudo, quà major haberi non poſſit; eadem neceſſaria erit ex parte rectitudinis, aliàs poſſet rectitudo, quæ eſt regulata, excedere in certitudine ſuam regulam, quod videtur abſurdum. Certitudo ſiquidem veritatis eſt tota in rectitudine, cùm veritas practica in rectificãda operatione conſiſtat; hæc autem per nos majorem non poteſt habere certitudinẽ, & rectitudo ipſa majorem poſſet habere.

Reſpondetur negando conſequentiam: ad probationem diſtinguo majorem. Debet eſſe certitudo veritatis practicæ ultimatè, & formaliter, nego, fundamentaliter, & originativè concedo. Itaque, ut ſæpè dictum eſt, Judicium practicum in ſpeculativo fundatur, & ab illo regulatur; ac perindè veritas practica in veritate ſpeculativa fundari, & ab illa regulari debet; intantùm enim judicium veritatem habet practicam, qua rectificat operationem, in quantùm judicatur, verè in re ità eſſe, ſicut ipſum judicat, quod eſt, eſſe verum ſpeculativè, & per conformitatem ad rem. Cujus evidens eſt ſignum, quòd omninò imprudenter judicaret quiſpiam, actum eſſe licitũ, ſi verè ſentiret, in re licitum non eſſe: Ad hoc ergò, ut prudenter judicet, & veritatẽ habeat practicam, præcedere in ipſo debet cognitio veritatis ſpeculativæ, ſeù conformitatis ad rem, ut in ſe eſt. Quia tamen iſta veritas, & conformitas in moralibus omninò certò, & infallibiliter attingi non poteſt; ſufficit, quòd attingatur, ſecundùm quod in pluribus accidit, & quod magis ad ipſam veritatem videtur accedere. Quandò ergò dicimus in concluſione, requiri certitudinem, quà major haberi non poſſit ex parte veritatis: intelligi debet de veritate quidem practica, non in ſe, & formaliter conſiderata, ſed in ſua regula; fundamento, & origine, veritate ſcilicet ſpeculativa. Hæc enim veritas eſt antonomaſticè; cùm veritas abſolutè dicatur conformitas intellectus ad rem, quæ ſpeculativa veritas eſt.

57. Sed quomodò, inquies, Veritas practica majorem certitudinem habere poteſt, quàm ejus regula, ſcilicet veritas ſpeculativa? Immo quomodò ſtare poteſt veritas practica, & ſpeculativa falſitas, ſi hæc regula illiùs eſt? Patet autem, quòd in habente invincibilem errorem datur circà eundem actum falſitas ſpeculativa, & practica veritas, cùm operatio recta ſit.

Reſpondetur ad hoc. Quòd tota veritas practica præcontinetur in ſpeculati-

va,

va, ac proindè non major eſt certitudo veritatis practicæ; quàm ſpeculativæ: neque ſtat falſitas judicii ſpeculativi, inquantùm regula eſt, cùm ipſa veritate practica. Explicatur hoc totum. Veritas, ut mox dicebamus, conſiſtit in conformitate ad rē, quam conformitatem non excludit practica veritas, aliàs nullomodo veritas dici poſſet: licèt enim dicatur veritas per conformitatem ad appetitū rectum, non ad rem; id eſt, quia veritas hæc tota eſt ad rectificandum ipſum appetitum in ordine ad rectum finem præintentū; ad quod nō exigitur conformitas ad rem, ſecundùm id, quod verè in re eſt;ſed benè requiritur conformitas ad rem ſecundùm id, quod eſſe deberet, attentis rationibus, & circunſtantiis, ut plurimùm occurrentibus, ſecundùm quam conformitatem formatur judicium ſpeculativum, quod perindè non dicitur abſolutè certum,& verum; quia de ratione ſpeculativi eſt conformitas abſoluta cùm re ſecundùm quod eſt in ſe; præcontinet nihilominùs ipſum judiciū ſpeculativum practicam veritatem, quia verè dictat, & judicat ſecundùm id, quod, ut plurimùm, eſſe deberet; ac per conſequens ſecundū hoc habet conformitatem ad rem. Hæc tamen conformitas non ſufficit ad reddendū ipſum judicium abſolutè verum, & certum, ſed tantùm probabile, eò quia veritas abſoluta, & ſpeculativa importat adæquatam conformitatem ad rem, ut eſt in ſe; & abſoluta certitudo excludit omnē formidinem, ità ut nullomodo alitèr poſſit ſe habere. Non eſt ergò, quòd judicium ſpeculativum regulans dubium, vel falſum ſit; & practicum, & regulatum verum, & certum, ſi judicium ſpeculativum, ut regula ſumatur, ut ſic enim habet totam veritatem, ac certitudinem, quam habet practicum, & regulatum, eſt enim conforme ad rem, ſecundùm id, quod regulariter accidit,& vera eſt regula, & certa certitudine experimentali, & ut in pluribus. Sola differentia eſt, quòd hæc veritas, & certi-

tudo ſufficit, ut abſolutè verum, & certum dicatur judicium practicum, & rectā reddat operationem; non tamen ſufficit, ut abſolutè verum, & certum dicatur ſpeculativum, quod omnimodam certitudinem, & conformitatem expoſcit ex natura ipſius ſpeculationis. Hæc dicta ſint, ut meliùs percipiatur ordo regulationis prudentialis, & concordia practici cùm ſpeculativo judicio.

58. Cæterùm ad objectionem faciliùs reſponderi poteſt; negando conſequentiam. Ad probationem, admiſſa majori, diſtinguo minorem. Inſeparabilis eſt, & una infertur ex alia, utcunque, nego; proportione ſervata, concedo minorem; Et eodem modo diſtinguitur conſequens. Itaque, ſicut in operatione duplex dari poteſt rectitudo, ità illi duplex correſpondet veritas practica. Dari enim poteſt in operatione rectitudo neceſſaria, quà deficiente, operatio recta non eſſet, & rectitudo ſuperexcedens, ſeù ad meliùs eſſe, non ſimpliciter operationē rectificans, ſed ipſam reddens perfectiorem. Ità datur in judicio veritas practica per modum regulæ neceſſariæ, & veritas, non per modum regulæ, ſed potiùs per modum extenſionis cujuſdam ipſius regulæ. Rectitudo ergò neceſſaria inſeparabilis eſt à veritate regulæ, & ex illa infertur; at rectitudo ſuperexcedens, & perfectiva non infertur neceſſariò ex regula, neque ab illa inſeparabilis eſt: ſed correſpondet veritati extenſivæ, per quam infertur, & à quà inſeparabilis eſt. Sit exemplum. Nè Petrus injuſtè retineat agrum, de quo dubitatur, an verè ſit illius; ex omnibus rationibus, & circunſtantiis regula neceſſaria ervenda eſt, quæ juſtā ipſius agri poſſeſſionē reddat; omnibus ergò benè perpenſis, judicium profertur, licitum, & juſtum eſt, agrū poſſidere. Hæc eſt regula neceſſaria, quà non extante, poſſeſſio recta eſſe non poteſt. Vult nihilominùs Petrus majorem ſuæ licitæ poſſeſſionis certitudinē habere; conveniensq; Paulum prætenſorem, offert illi aliquid

quid

quid, ut libenter cedat, ſi quod Jus haberet in agrum; formatque judicium. Bonum eſt, dare aliquid Paulo, ut cedat juri ſuo. Hoc judicium non eſt regula, quia non imponit obligationem, neque modum præſcribit, quem præterire, nefas ſit: de ratione autem regulę eſt, obligare ad modum ab ipſa præſcriptum, ità, ut, ab eo deficere, ſit obliquum, & malum. Habet nihilominùs rationem extenſionis, & perfectionis ipſius regulæ, quia modum à regula præſcriptum perfectè continet, & aliquid inſuper addit, nō ipſius deſtructivum, ſed perfectivum. Modus enim, quem ponit regula, eſt juſta poſſeſſio, quam includit ſecundùm judicium, & ęquiorem reddit. Primum ergò dictat ſufficiens, ſecundum ſuperabundans. Nec unum deſtruit aliud, nam primum judicium abſolutè dictat juſtam poſſeſſionem abſque alio addito, vel requiſito; non tamen illud excludit, ſed permittit. Secundum pariter nō deſtruit primum, quia non dictat, hoc ſuperadditū eſſe neceſſarium ad juſtam poſſeſſionem, ſed tantùm, eſſe quid melius. Quandò igitur in concluſione dicimus, requiri certitudinem, quà major eſſe non poſſit, ex parte veritatis, intelligi debet de veritate regulæ, non ſupra regulam, quæ veritas neceſſaria non eſt, ut ampliùs ex dicendis conſtabit.

59. Objicies ergò primò contrà ſecundam Concluſionem. Stat recta, & prudens operatio cùm certitudine judicii, quà major haberi poteſt, ut patet in caſu poſito; nam Petrus rectè, ac prudenter poſſidet agrū ex certitudine judicii, quod ex majori probabilitate dictat licitam poſſeſſionem, majorem tamen certitudinem habet hoc aliud judicium. Bonum eſt, convenire cùm Paulo, ergò &c.

Reſpondetur ex dictis, diſtinguendo antecedens, quà major haberi poteſt, certitudine regulæ, nego, ſupra regulam, concedo. Vel etiā claritatis gratia, & ad ubertatem doctrinæ dici poteſt. Certitudinē veritatis, quam exigimus, eſſe certitudinem, quà major haberi non poſſit in-

inter membra contradictionis, non extrà. Certitudo autem talis judicii eſt major quidem, ſed illud judicium non eſt membrum contradictoriè oppoſitum ad judicium, quod habet Petrus pro regula; non enim quid illi contrarium dictat, vel repugnans, ſed cùm illo benè compatibile. Hic ergò eſt ſenſus concluſionis, quòd ad prudentiale judicium ferendum, quærenda eſt inter membra contradictionis veritas, ſcilicet inter hoc, quòd eſt, actum eſſe licitum, vel non; & pro quà parte major eſt certitudo veritatis, pro illa judicium ferendum eſt, & in hoc nulla exceptio admittenda.

60. Objicies ſecundò. Intellectus judicans probabiliter, quamvis non habeat tantam certitudinem, quam nos requirimus, non eſt moraliter dubius: ergò eſt moraliter certus; ac per conſequens judicium ejus eſt prudens; cùm ſufficiat ad Prudentiam certitudo moralis.

Reſpondetur, negando conſequentiam, nam inter dubium, & certum datur mediū, ſcilicet opinativum, nedùm in ſpeculativis, ſed etiam in practicis, & moralibus.

61. Objicies tertiò, & poteſt eſſe inſtantia præced. Sola probabilitas ad prudēter operandum ſufficit: ergò probabile, eſt certum moraliter, ac per conſequens &c. Probatur antecedens pluribus experientiis. Primò enim Dux belli cùm ſola probabilitate, & ſpe Victoriæ aggrediens hoſtem, prudenter operatur. Sed ad hoc dicitur. Imprudenter omninò ducem agere, ſi abſque neceſſitate hoſtem aggrediatur, dùm non habet, undè ex circunſtantiis, & accidentibus, ut plurimùm ſolitis, certitudinem hauriat victoriæ; In caſu tamen neceſſitatis, vel ad majus vitandum damnum id licèt; quia melius eſt, aggredi, quàm aggreſſionem pati, vel minori ſubjacere damno voluntariè, quàm vi majori.

62. Item Mercator prudenter agit, cùm ſola ſpe, & probabilitate lucri, emendo merces, in quibus damnum ferre poteſt.

Et ad hoc dicitur. Irridendum eſt, qui lucrum quæ-

quæreret, ubi, ut plurimùm damnum reperitur, quod tamen limita, ut infrà de ſortibus, vel etiam, ſi fortè aliquis ex nova quadam induſtria, vel alitèr certam ſpem lucri conciperet.

63. Tertiò: Medicus potionem dat ægroto cùm ſola probabilitate profectus: immo ſæpè ad experiendum pharmacum.

At certè Medicus, nedùm imprudenter, ſed injuſtè, ac infideliter ageret, ſi certiori poſtpoſita, medicinam daret ambiguam. Nec etiam cohoneſtaretur ex fine pharmacum experiendo. Hoc tamen liceret, quandò medicina non eſſet aliàs noxia infirmo, ſed tantùm dubitaretur; an eſſet profutura; id, inquam, liceret, abſque tamen infirmi damno, quia id cederet in commune Reipublicæ bonum, de quo infrà §. 5.

64. Qui ludunt, prudenter agunt, cùm Virtutis actum exerceant, ſi moderatè, & tamen vix probabilitatem habent vincendi.

Ad hoc dicitur, finem Eutrapeliæ, ad quam pertinet moderatus ludus, non eſſe lucrum, ſed animi ſublevationem, ac jucunditatem; ideò prudenter quis ludere poteſt abſque ulla certitudine lucri, quia certus eſt de fine, quem intendit: Si quis autem primariò ad lucrandum ludat, vitioſè in primis agit, quia ludo abutitur; & inſuper adhuc imprudenter in ordine ad ipſũ lucrum, ſi de eo certitudinem non habeat moralem.

65. Quintò. Prudenter agunt, qui ſortibus pecuniam exponunt, cùm tamen ſciant, ut plurimùm, pecuniam perdi, & rarò lucrum accidere.

Dicitur ad hoc; quòd ſortibus exponẽtes pecuniam; idemque dici poteſt de mercatore periculoſum aggrediente negotium; imprudenter omninò agunt, ſi magni ſe periculo damni exponunt; prudenter tamen agere poſſunt, ſi cùm periculo parvi damni, puta modicum quid exponendo, magni lucri ſpem habeant, ſpectata conditione Perſonarum, & facultatum. Eò quia parum pro nihilo reputatur; maximè in comparatione magni lucri, de

quo

Digitized by Google

quo aliqua ſpes eſt, licèt incerta, tunc autem certitudo Prudentiæ non deſumitur ex lucri ſpe, quæ incerta eſt omninò, ſed ex modicitate jacturę, quæ prudenter contemnitur ex quacunq; magni lucri ſpè, quamvis incerta.

66. Deniquè. Citatus à Judice in cauſa criminali prudenter agit, ſe conſtituendo, etiam ſi certus non ſit, ſe abſque gravi damno evaſurum.

Sed iſte moveri poteſt ad comparendũ ex duplici capite. Primò titulo obedientiæ, quam debet Superiori legitimè præcipienti; an autem teneatur, & benè faciat; non eſt hic locus diſputandi; videri de hoc poteſt S. Doct. & Cajet. 2.2. *q.* 69 *art.* 4. Secundò, in quo currit argumentum, ad ſalvandum ſe, & ſic etiam prudenter agit; non quia ſit certus evadendi omninò, ſed ut majus vitet damnum, ac malum: exponit ergò ſe periculo alicujus damni ad gravius vitandum.

67. Objicies quartò. Prudens errare poteſt, ſaltẽ quantùm ad modum, juxtà illud Prov. 23. *Prudentiæ tuæ pone modum*, ſed ſi ad prudens judicium tanta requireretur veritatis certitudo, quà major haberi nõ poſſet, nullatenùs poſſet errare, ut explicuimus in probatione conclusionis ergo &c.

Reſpondetur ly; *Prudentiæ*, intelligendum eſſe in caſu genitivo, & non dativo; ità ut ſit ſenſus; operationibus tuis pone modum Prudentiæ, quæ modum omnibus præbet Virtutibus. Hanc expoſitionem tradit Mercorus *p.* 1. *art.* 8. ex D. Thom. *p.* 2. ſed legendum eſt 2. 2. *q.* 47. *art.* 4. *ad tertium*.

68. Objicies quintò. Ad prudens judicium non requiritur certitudo logica, omnimoda, & ſcientifica, ut nos admittimus, atqui, hoc eſſet, ſi requireretur tãta certitudo, ergo &c. Probatur minor. Principia univerſalia ſynderesis omninò certa ſunt, & infallibilia; ſed nulla datur actio; quæ regulari non poſſit per judicium ab ipſis univerſalibus principiis deductũ per modum concluſionis; ut enim ſuprà dicebamus, quodlibet

bet particulare judicium, ut ſit regula, reduci debet ad primam, ad quam non reducitur, niſi mediis principiis univerſalibus, ergò ſequeretur ex noſtra concluſione, requiri ad prudens judicium ſcientificã certitudinem. Probatur conſequentia, nam concluſio per bonam cõſequentiam ex principiis omninò certis deducta ſcientificam habet certitudinem.

Reſpondetur, negando minorem, ad cujus probationem, diſtinguo minorẽ. Per judicium deductum ex univerſalibus principiis, ſivè mediatè, ſivè immediatè, concedo, ſemper immediatè, nego. Licet enim concluſio immediatè à principiis certis deducta ſcientifica ſit; non tamen omnis, quę mediatè ſolùm ex principiis quantumcunque certis deducitur: eò quia ſemper certitudo decreſcit, quo magis à principio elongatur; ſicut puritas aquæ per elongationem à fonte, quia per iſtam elongationem aliquid extraneũ admiſcetur: quod potiſſimè currit in moralibus, in quibus certitudo principii nõ immediatè judicio particulari cõmunicatur, ſed media applicatione, quæ à ſingularibus circunſtantiis, & experimentali cognitione dependet, quæ omnia fallibilia ſunt, & contingentia. Sit exemplũ, ut formẽ prudentialiter hoc judicium, nunc mihi eſt comedendum, ad univerſale principium recurro; puta, comedendum eſt, quandò neceſſitas vitæ ſubſtentandę poſtulat: quod quidem certiſſimum eſt; ſed ab illo nõ immediatè, ac evidenter deducitur; Ergò modò eſt mihi edendum; neceſsè igitur eſt, ut illam univerſalẽ, ac certam veritatem applicem ad particulare Judiciũ; puta nunc vitæ ſubſtentandæ neceſſitas, comedendum poſtulat, quæ propoſitio valdè contingens eſt, utpotè à multis dependens ſingularibus circunſtantiis, & ideò concluſio, quæ ſemper debiliorem ſequitur partem, nõ poteſt omnimodam certitudinem habere. Dicimus ergò, quòd, ut prudenter inferatur, ergò mihi modò comedendum eſt: neceſſaria eſt tanta diligentia, quæ

moraliter fieri poteſt, ut de veritate illius minoris certitudinem habeam, quam poſſum habere, ut per illam etiam concluſio certitudinẽ participet. Alia multa, quæ objici poſſent, remittimus ad ſequentia, ad quæ magis pertinent, quæque diviſim elucidanda ſubjicimus, ut clariùs procedamus, & rem hanc graviſſimam diſcutiamus accuratiùs.

Sequitur Summarium.

69. *Non ſufficit ad formandam rectam Conſcientiam, quòd aliqualiter inclinemur potiùs ad unam, quàm ad aliam partem.*

70. *Per congruam diligentiam inquirendi veritatem, Conſcientiã dubia deponenda eſt.*

71. *Quandò verò id fieri non poteſt; Prima regula eſt. In dubiis melior eſt conditio poſſidentis.*

72. *Dicta regula extendi poteſt ad alias quoq; materias, præter juſtitiam.*

73. *Poſſeſſio non juvat eligentem, ſed partem eligendam.*

74. *Libertas, quam voluntas juſto titulo poſſidet, eſt ſecundùm rationis dictamen.*

75. *Explicatur ſecunda Regula. In dubiis tutior pars eſt eligenda, quæ univerſalis, & præceptiva eſt in verè dubiis.*

76. *Ly.* Tutior, *in dicta regula intelligendum eſt adverſativè, non comparativè.*

77. *Tertia Regula explicatur. Ex duobus malis minus eſt eligendum, quæ non valet, niſi urgente operandi neceſſitate.*

78. *Si urgeat neceſſitas, nec appareat, prò quà parte ſtet poſſeſſio, nec quæ tutior, nec quod minus malum, dividatur æqualiter, ſi res eſt diviſibilis.*

79. *Si res diviſibilis non eſt, potero, mè determinare adhuc ex levi motivo, aut etiam liberè.*

80. *Ad hæc principia reducuntur alia.*

81. *Quæ dicta ſunt de Conſcientia dubia, intellige pariter de ſuſpicante.*

82. *Maturè conſiderandum eſt, an aliquis dubio, vel ſcrupulo laboret.*

83. *Unicum eſt remedium ſcrupuloſis, ut promptè ſpirituali Patri, ac Magiſtro*

in

Digitized by Google

in omnibus obediant.
84. *Cogendi ſunt, ut contrà ſcrupulum agant.*
85. *Cauſæ item removendæ.*

69. QUæritur quartò. Quomodò Conſcientia dubia deponenda ſit; ſeù quid agendũ, quandò Conſcientia eſt formaliter dubia: ità ſcilicet, ut ex neutra parte habeatur ſufficiens motivum ad formandum judicium determinatum, & moraliter certum? Quamvis enim aliqualiter inclinemur in unam potiùs, quàm in alteram partem, modò id non fiat ex aliquo motivo, ac ratione alicujus momenti, ſpectatis circunſtantiis hic, & nunc occurrentibus, non ſufficit ad formandam rectam Conſcientiam, quæ regula poſſit eſſe humanæ operationis, ut ſatis ex dictis conſtat; id enim per ſe non ſufficit in caſu erroris, ut invincibilis error cenſeatur.

70. Certum eſt igitur in primis; quòd ad Conſcientiam dubiam deponendam vera eſt via, congruam adhibere diligentiam, ut meritis cauſæ penſatis, eam eligamus partem, pro quà ſolidiores ſunt rationes, & graviores authoritates, ut in ſequentibus videbimus. At vero, ſi cùm tota diligentia moraliter poſſibili ratio ſufficiens, & motivum non occurrat, quo moraliter certi ſimus de opinionis, quam eligimus, veritate, aut certè urgens operandi neceſſitas conſulendi commoditatem non permittat; quid agendum ſit, breviter in hoc dubio elucidabimus.

71. Prima igitur ſit regula generalis. In dubiis melior eſt conditio poſſidentis. Hoc eſt, quandò aliter de veritate certificari non poſſumus; prudenter judicare licèt pro illa parte, pro quà ſtat poſſeſſio, & ſecundùm illam formare conſcientiam. Pro cujus regulæ intelligentia notandum, quòd poſſeſſio dicitur propriè, rei corporalis detentio juris adminiculo ſuffulta: Ut enim Sylv.notat. V. *Poſſeſſio*, ſinè jure non eſt Poſſeſſio, ſed iniqua detentio. Et de Reg. juris in 6. reg. 36. dicitur. Quòd pro Poſſeſſore habetur, qui dolo deſiit poſſidere. Ut igitur ſit

Poſſeſſio, debet Jure; hoc eſt aliquo juſto titulo poſſideri. Puta, ſi Petrus emit equum, de quo poſtea dubitatur an ſit Franciſci, quouſque dubium liquidetur, Petrus juſtè poſſidet, & melior eſt ejus conditio, quia poſſidet, non utcunque, ſed juſto titulo emptionis. Si autem nullum titulum haberet, per hoc, quòd equus apud illum ſit; non diceretur poſſidere, nec melioris eſſet conditionis.

72. Quamvis autem plures velint, regulam iſtam non habere locum, niſi in materia juſtitiæ, eò quia jus, & titulus faciens poſſeſſionem in ſola Juſtitiæ materia locum habeat: Nihilominùs commodè ſatis, licèt non ità propriè, & in rigoroſo ſenſu, extendi poteſt ad quamcunque materiam cæterarũ Virtutum; ut cùm aliis pluribus docet Jo. à S. Thom. *p.* 2. *diſp.* 12. *art.* 4. Ratio autem eſt, quia in materia quoque aliarum Virtutum dari poteſt quodammodo Jus; Poſſeſſio, & titulus juſtæ poſſeſſionis, licet non ità ſtrictè, & in ſenſu rigoroſo. Hic autem titulus, & quaſi Jus, vel quaſi poſſeſſio facit omninò præponderare partem, pro quà ſtat; ac proindè, ubi clariùs apparere non poteſt veritas, motivum ſufficiens habetur ferendi pro illa parte judicium.

Rem exemplis illuſtremus. Vim habet conſuetudo legitimè introducta derogandi; immò totaliter abrogandi legem, rectiſſimè namque illud receptum eſt, ut leges per deſuetudinẽ abrogentur. Lege de quibus ff. *de legibus*. Et D. Thom. *p.* 2. *q.* 97. *artic.* 3. docet, quòd conſuetudo, & habet vim legis, & legem abolet, & eſt legum interpretatrix. Si ergò aliqua vigeat conſuetudo contrà legem, vel Præceptum, & dubium ſit, an legitimè fuerit introducta, licitè poſſumus, illam ſequi, & ſi meliùs eſſet, legem, ac præceptum implere; quia conſuetudo eſt quodammodò in poſſeſſione. Item, ſi dubium ſit, an Prælatus aliquid juſtè præcipiat, obediendum eſt, quia ipſe eſt in poſſeſſione præcipiendi. Itẽ ſi dubium ſit, an aliquis fuerit

Digitized by Google

rit legitimè profeſſus, judicandum eſt, legitimè, quia profeſſio eſt in poſſeſſione. Item, ſi poſt emiſſum Votum dubitet aliquis, an emiſerit animo ſe obligandi, obligatus cenſeri debet; quia poſſeſſio ſtat pro Voto; & ſic in ſimilibus.

73. Dices autem. Sequeretur ex hoc, quòd in quocunque dubio poſſet quis liberè, quod ſibi magis libuerit, eligere; quia eſt in poſſeſſione ſuæ libertatis, quà ob dubium ſpoliari non debet. Propter hoc argumentum Gonet, & alii negant prædictam regulam extrà materiam Juſtitiæ; ſequeretur enim, quòd in concurſu duarum opinionum poſſet quilibet, eligere, quam maluerit. Idemque ſentit Fagnanus, & pluribus exẽplis, ac regulis Juris probat in cap. Nè innitaris. De quo Nos in ſequenti §. Pro nunc ad argumentũ negatur ſequela. Poſſeſſio enim non juvat eligentem, ſed partem eligendam; tunc ergò melior eſt conditio poſſidendis, quandò ex una ſtat parte contrà aliam, inter quos eſt diſſenſio.

74. Neque dicas, diſſenſionem adhuc eſſe inter legem, & præceptum ex una parte, & voluntatẽ ex alia: cùm ergo voluntas naturaliter ſuam libertatem poſſideat; poſſeſſio pro illa ſtat, & pro illa judicandum eſt. Etenim cùm voluntas appetitus rationalis ſit, libertas, quam Jure, ac juſto titulo poſſidet, eſt ſecundùm rationis regulam, & dictamen, ubicunq; igitur juſtum rationis dictamen non eſt; voluntas non juſtè, ſed iniquè poſſidet; ac per conſequens illi non ſuffragatur poſſeſſio. Cùm ergò in dubiis nullum ſit rationis dictamẽ, quod per modum regulæ ſequi poſſit, jus non habet, nec titulum poſſeſſionis. Quærenda igitur eſt ratio, & juſtus titulus: Pro quo ſit.

75. Secunda regula generalis. In dubiis tutior pars eſt eligenda. Hanc non admittunt aliqui, ac potiſſimùm probabiliſtæ, tanquã præceptivam; ſed ſolùm eſſe conſultivam: eò quia, inquiunt ipſi, pręceptũ eſt, ut eligamus tutum; ad tutius autem eligendum non tene-

Digitized by Google

tenemur, licèt melius eſſet. Alii ipſam limitant, ut locum habeat ſolùm in caſibus à jure ſpecialiter expreſſis. Verius tamen eſt, illam univerſalem, & præceptivam eſſe, ac omninò ſequendam in dubiis, ubi alia nõ eſt ratio in alteram partem inflectens prudentialiter. Quarè illa regula fruſtranea eſſet omninò, & malè reſtringeretur ad dubia. Traditur ergò tanquàm remedium prò dubiis conſcientiis ſedandis; ac proindè univerſaliter intelligenda eſt. Sic enim traditur cap. Juvenis de ſponſalibus, & indicatur cap. ſi quis autem diſt. 7. *de Pœnit*, ut refert Jo. à S. Thom. Et colligitur ex dictis à nobis in præcedentibus. Etenim, ſi ubi ſufficiens non eſt motivum ad judicandum pro altera parte, non eligeretur, quod tutius eſt, non haberet operans moralem certitudinem de rectitudine ſuæ operationis, ac perindè periculo peccandi ſe exponeret.

76. Pro explicatione tamen hujus regulæ, & ſolutione contrariæ rationis advertendum. Illud tutum dici, quod ſine periculo peccati ſequi, poſſumus, illud verò tutius, quod ſequendo magis à peccato elongamur. V. G. tutum eſt jam, & abſque ullo dubio, & periculo peccati, modicam refectiunculam ſerò accipere in die Jejunii; tutius autem eſſet, omninò abſtinere. Licèt ergò meliùs facerem, nihil ſumendo penitùs, attamen licet mihi, abſque ullo ſcrupulo, modicum quid accipere. Ly ergò, tutius, in dicta regula intelligi non debet comparativè ad aliã partem quoque tutam; id enim certè conſilium eſt, nõ præceptum; ſed intelligi debet adverſativè ad aliã ſcilicet partem, de quà non conſtat, quòd tutò eligi poſſit, ſed ſub dubio eſt. Hic igitur ſenſus eſt regulæ. In re dubia ſi conſtat, quòd, unam partem ſequendo, peccare non poſſumus, de alia verò minimè; certam ſequi debemus, & dimittere incertam: Hoc autem ideò, quia moralem certitudinem alitèr habere non poſſumus.

77. Quid autem agendum

dum, quandò ex utraque parte periculum imminet, puta, quia utrobique præceptum eſt: v. gr. tenetur Sacerdos, die feſto celebrare, quod omittere nō poteſt abſque gravi ſcandalo, & ex alia parte conſcientiam habet peccati mortalis, nec habet copiam confeſſarii; ſi non celebrat, peccat ex ſcādalo; ſi celebrat, peccat accedendo, abſque prævia Confeſſione. Pro his igitur eſt tertia regula. Quòd ex duobus malis minus eſt eligendum. Quæ regula pariter non ſic intelligenda eſt, quòd liceat, malum, ut malum, eligere, hoc eſt malum permanens: Sed ſenſus eſt, dùm aliqua duo occurrunt, quæ in ſe mala ſunt, & omninò alterum faciendum eſt; illud, quod ſecundùm ſe ſpectatum malum eſſet, ſed minùs, eſt eligendum, quod tunc excuſabitur à ſua malitia, & bonum erit, illud agere. Sic ergò in caſu poſito poſſet, ac deberet Sacerdos, abſque prævia confeſſione celebrare, dummodò eſſet contritus, quia minus malum eſt, celebrare cùm ſola contritione, quàm grave dare ſcandalum; ſicque in caſu ceſſat præceptum præmittendæ confeſſionis, & benè ageret Sacerdos, ut habetur ex Trid. ſeſſ. 13. cap. 7. Dixi, modò eſſet contritus, quia aliàs gravius peccatum eſſet, indignè celebrare, quàm Populum ſcandalizare. Cum autē conteri poſſit Sacerdos, ſi vult; ſi non pœniteret, ita, ut ſibi probabiliter videretur contritus, non excuſaretur, ſed peccaret, tàm celebrando, quàm omittendo. Et nota benè, quod iſta regula non valet, niſi dùm urget neceſſitas operandi; aliàs deſiſtendū eſt ab operatione, quoaduſque moralis certitudo poſſit haberi.

78. Alia eſt difficultas. Quid agendum, ſi urgeat neceſſitas, nec appareat, pro quà parte ſtet poſſeſſio, nec quæ tutior, nec quod minùs malum. Dico, quòd tunc, ſi judicium ſit de re diviſibili, dividatur æqualiter ex utraque parte, ut ſcilicet, nec totaliter contrà unum præceptum, nec totaliter contrà aliud agatur; hoc enim eſſet minus malū, quàm totaliter unum tranſ-

gredi

gredi præceptum: v.g. Cras habere debeo concionem, & lectionem, & neutram abſque gravi ſcandalo, vel honoris, aut famæ detrimento, poſſum omittere; nec ſufficiens pro utraque ſtudium facere, poſſum. Dividam ſtudium æqualiter, ut ad ſufficientiam, ſi non adæquatè, ſatisfaciam utrique parti.

79. Si aut res diviſibilis non ſit; puta in caſu; quia ſtudium, nec ad ſufficientiam, pro utraque habere, poſſum. Potero ex aliquo, etiam levi motivo, mè ad unam determinare: Si verò nec leve motivum habeam pro altera parte, licitum erit, liberè quamcunque eligere. Hoc enim ſufficiens erit ad mè certificandum, quòd rectè agam: fundatur enim electio in certiſſimo principio; Quòd nemo citrà ſuam culpā debet eſſe perplexus, & ex neceſſitate peccare, cùm igitur ex una parte ſtāte dubio, non liceat operari, & ex alia non poſſim, alitèr dubium deponere; licitum utique mihi erit ad quamlibet mè determinare.

80. Ad hæc principia reducuntur, & alia, quæ habentur in Jure præcipuè tit. *de Reg. Jur.* in 6. Puta in obſcuris Reo potiùs, quā actori, eſt favendum. In obſcuris minimum eſt ſequendum. In obſcuris inſpicimus, quod veriſimilius eſt, ſeù plerumque fieri cōſuevit, & ſi quæ ſunt alia, quæ facilè ex dictis intelligi poſſunt.

81. Quæ autem de conſcientia dubia dicta ſunt, eadem prorsùs de ſuſpicante intelliguntur, hæc enim in re à dubia non differt.

82. Quòad ſcrupuloſam pariter ferè nihil occurrit dicendum. Hoc tamen adverti debet, ut matura conſideratione inſpiciatur, an verè ſcrupulus, an potiùs dubium ſit, quod ex allatis definitionibus, ac differentiis conſcientiarum ſatis patere poteſt.

83. Ubi ergò ſcrupulus deprehenditur, unicum eſt remedium, ut ſcrupuloſus promptè in omnibus ſpirituali Patri, ac Magiſtro obediat, quod certè nimis eſt difficilè, hujuſmodi malè affectis perſuadere, cùm fortiter levia illa fundamenta appre-

apprehendat, & gravia ipſis videantur.

84. Conſultò autem cogendi ſunt, ut contrà ſcrupulum agant, ut tandem ipsũ Deo Adiutore propellant, illudque firmiter credant, quòd ſpiritualis Patris conſilia ſectando, tuti omninò incedunt, quamvis fortè, illum errare, contingat. Sed tali ſuper omnia ſe cõmittant, de cujus ſcientia, prudentia, charitate, ac zelo fidere, benè poſſint.

85. Cauſæ item removendæ ſunt, ex quibus, ut plurimùm, oriri ſolent, tùm ex conſuetudine ſimilium Perſonarum, tùm ex librorum lectione, tùm ex triſtitia, Diffidentia Divinæ Miſericordiæ, occulta ſuperbia, & prava quoque humorum diſpoſitione, de quibus non eſt hic nobis longiùs diſcurrendum; videri autem poſſunt, qui expreſsè de his tractant, ac præcipuè Mag. Medina in ſua brevi Inſtructione Sacerdotum.

§. IV. *De Conſcientia Opinativa, ſeù probabili.*

SUMMARIUM.

1. *Quid ſit propriè Conſcientia Opinativa.*
2. *Voluntarius purè aſſenſus ad alteram contradictionis partem, formare non poteſt rectam conſcientiam.*
3. *Aſſenſus adeò moraliter firmus ex vi rationabilis motivi, ut ferè credatur, alitèr eſſe non poſſe, format Conſcientiam rectã, ac certam, non tamen ſi ortum habeat ex pravo affectu.*
4. *Aſſenſus ex rationabili motivo cùm formidine practica, & morali, non format rectam Conſcientiam, benè verò, ſi formido ſit tantùm ſpeculativa, vel logica.*
5. *Ut opinio ſit probabilis, debet rationabili, & gravi motivo fulciri.*
6. *Duplex probabilitas, intrinſeca, & extrinſeca.*
7. *Cæteris paribus, antiquiores modernis DD. præferendi ſunt.*
8. *Non ex multitudine Authorum præcisè judicanda*

eſt ſententia communis; ſed quandò à pluribus docetur, re maturè diſcuſſa.

9. *Temperanda eſt Juris, ac Theologiæ ratio, ut una alteram juvet; ſed cæteris paribus Theologica præferenda.*

10. *Patrum Authoritas præferenda, moderatus tamen eorum rigor, dùm aliqua per exaggerationem dixerunt, ut in Sermonibus.*

11. *Authoritates ponderandæ ſunt juxta ſubjectam materiam, in quà unus D. præ cæteris excelluit.*

12. *Priùs ad rationes, deindè ad authoritates attendendum, ex utroque colligitur Jure.*

13. *Communis ſententia relinquenda non eſt, niſi verè magni momenti ratio ad contrariam impellat.*

14. *Probabiliorem opinionem reddit gravitas Authorũ, quamvis in rationibus a contraria adæquetur.*

15. *Illa probabilior, immo certa eſt, quæ fidei definitione fulciri videtur.*

16. *Illa probabilior, quæ Juris ſenſui magis innititur, niſi aliàs æquitas poſtulet, fallitque regulam in odium Judæorum.*

17. *Item probabilior, quæ laudabili, & approbata conſuetudine firmatur.*

18. *Canonica lex præferenda Civili; Recentior antiquiori, & ubi nil certum, communior.*

19. *Item quæ magis Religioni favet, Pietati, Juramẽto, Teſtamento, Libertati, Matrimonio, & Sacramento.*

20. *Odia reſtringi, & favores convenit ampliari.*

21. *Aliud eſt, Opinionem eſſe tutiorem, aliud probabiliorem.*

22. *Immo in rigore tutior dici non debet opinio minùs probabilis, nec illa prò regula eſt habenda.*

23. *Uſus tamen invaluit vocandi tutiores hujuſmodi ſententias, à quo recedendum non eſt.*

1. QUidquid autem ſit; an Cõſcientia opinativa, Judicium ſcilicet determinatum de re operabili, cùm formidine tamen alterius partis, formidine inquã, practica, & morali; conſcientia dici debeat, necnè? Sicut etiam, an conſcientia pro-

probabilis, quæ formidinem tantùm retinet ſpeculativã, vel logicam, ut ſupra explicuimus, diſtingui debeat à conſcientia certa? Hæc enim parùm, vel nihil conferunt. Potiſſima difficultas eſt hac in re, quam probabilitatem habere debeat opinio, vel ſententia, ut poſſimus, juxtà illam formare conſcientiam, quæ nos moraliter certos reddat de rectitudine noſtræ operationis, ac per conſequens, illam ſequendo, tuti ſimus à periculo peccati. Dubium autem hoc præmittendum eſt, ut majori cum diſtinctione, & claritate ad reliqua procedamus. Opinio ergò, vel ſententia probabilis eſt Judicium, ſeù aſſenſus determinatus ad unam contradictionis partem ex rationabili motivo, cùm formidine alterius partis.

2. Tripliciter enim, poteſt quis, alteri contradictionis parti aſſentiri. Primò quidem voluntariè, hoc eſt, non rationabilis motivi ductu, ſed quia ſibi magis talis pars placet. Hic autem aſſenſus non poteſt certè, formare conſcientiam, quæ ad minùs recta poſſit eſſe regula operationis. Hæc enim debet eſſe dictamen rectæ rationis, quæ ut diximus eſt lex, & proxima regula morum; tali verò ſic aſſentienti eſt prò lege, & ratione voluntas.

3. Secundò poteſt quis, alteri parti aſſentiri firmo, ac omninò certo aſſenſu, ſi non formali, ac ſcientifica certitudine, adeò tamen moraliter firma, ut ferè credat, aliter eſſe non poſſe, quia ſcilicet vi rationis, ac motivi fortiter adeò trahitur, ut quaſi immobiliter ſententiæ adhæreat. Et hic aſſenſus propriiſſimè format conſcientiã rectam, & certam, niſi fortè immobilitas hæc ortum habeat à pravo voluntatis affectu, qui perindè vincibilem, ſeù culpabilem reddat errorẽ.

4. Tertiò demùm aſſentiri quis poteſt alteri parti ex motivo quidem rationabili, non tamen adeò forti, quin relinquat formidinem aliquã partis oppoſitæ, quæ formido ſi practica ſit, & moralis modò ſuprà explicato, impediet rectã conſcientiæ formationem, ità ut non poſſit eſſe regula tuta; ſecùs verò, ſi formido tantùm ſit ſpeculativa, ſeù logica.

Pp 2 5. Da-

Digitized by Google

5. Datur ergò latitudo in opinionibus, ut una ſit alia probabilior. Et quidem, ut abſolutè probabilis opinio cenſeatur, debet ſufficienti, rationabili, & gravi motivo prudentum judicio fulciri: Si enim quis ex levi quadam, & frivola ratione, ſeù motivo feratur ad aliquid aſſerendum, non tàm probabilem opinionẽ, quàm improbabilem, & omninò voluntariam aſſumet ſententiam. Quo fortior autem ac majoris ponderis fuerit ratio, & motivum ducens ad aſſentiendum, eo probabilior erit opinio.

6. Duplicis autem generis poſſunt eſſe motiva probabilem aſſenſum regulantia; & proindè duplex quoque eſt probabilitas ipſa. Intrinſeca videlicet, quæ ex intrinſecis principiis, & meritis ipſius cauſæ deſumitur, puta benè fundata ratione, lege, conſuetudine, poſſeſſione, effectibus, neceſſitate imminente, etſi, quæ ſunt alia, quæ ex ipſa rei, & cauſæ natura derivantur. Altera extrinſeca, quæ deſumitur ex authoritate DD. Cùm enim, ut benè advertit Cajet. *in Prologo p.2.* Acribologia Mathematica in moralibus expetenda nõ ſit, nec ità ſubtiliter Metaphyſicæ rationis rigor; immo in pluribus Epykeia, diſcretio, ac in primis Prudentia ſectanda; Hinc eſt, quòd graviorum DD. authoritas non parùm addit opinionibus probabilitatis. Juxtà quod Spiritus Sanctus admonet Eccleſ. 8. *Nè deſpicias narrationem Presbyterorum Sapientium, & in Proverbiis eorum converſare: ab ipſis enim diſces Sapientiam Intellectus, & ſervire Magnatis ſine quærela. Non tè prætereat narratio ſeniorum, ipſi enim didicerunt à Patribus ſuis, quoniam ab ipſis diſces intellectum, & in tempore neceſſitatis dare reſponſum.*

7. Graviorũ porrò DD. voto, quorum doctrina frequenter utimur, eorumque ſententiis Viri aliàs Docti, ac prudentes, ut plurimùm adhærent. Ex ipſis autem, cæteris paribus, Antiquiores modernis præferri debent, & quidem, non ſolùm in rebus fidei; ſed etiam in agibilibus, in quibus licèt aliquãdò recentiores magis æſti-

æſtimandi ſint; eo quia penſanda plurimùm ſunt ex circunſtantiis temporum, morum, & hujuſmodi, ut benè advertit Reginaldus initio ſuę Praxis in Epiſt. ad Lectorem. Id tamen locum non habet, niſi in particularibus controverſiis de rebus, quæ pro varietate temporum, & locorum variari ſolent. Cæterùm, quòad methodicam, & fundamentalem doctrinam, omninò antiquiores præferendi ſunt, ſed, ut dixi, cæteris paribus: Contingere namque poteſt, ut aliquis Junior fortiorem adinveniat rationem antiquis ignotam, quæ tamen cautè, ac maturè conſideranda erit, antequàm ejus vi ab antiquorum ſententia retrahamur.

8. Sed inſuper notat, & benè Sanchez. in Decal. lib. 1. cap. 9. num. 9. non præcisè ex Authorum multitudine communem ſententiã, & majoris ponderis eſſe judicandam; accidit namque pluries, multos, inſtar acriũ ſequentes priores, unam ſententiam aſſerere abſque ulla, vel non magna diſcuſſione. Tunc ergò verè communis, & majoris ponderis habenda erit ſententia ex authoritate; cùm à pluribus DD. utriuſque partis meritis benè perpenſis, docetur; quamvis fortè multò plures, abſque tamen matura diſcuſſione, contrarium teneant.

9. Adde, quòd licet in caſibus ad legem poſitivam ſpectantibus plurimi ſit facienda Juriſconſultorum authoritas; non tamen adeò Theologorum præferenda eſt authoritati; etiam in dictis caſibus, ut ſententia communis inter Juriſtas abſolutè cenſeri debeat probabilior communi inter Theologos; nam plura lege ſeculari permittuntur, quæ tamen in conſcientia non licent. Plura quoque in Sac. Can. ſtatuuntur ad tollendas lites, fundanturque in præſumptione, cùm aliàs in foro fori veritas probari non poteſt, quæ ſi pateret, aliter judicaretur. Et ideò prædicti canones locum non habent, ubi aliàs veritas patere poteſt, ac præcipuè in foro conſcientiæ. Item Juriſtæ, etiam Canonum DD. errant faciliter, ni Theologicis

gicis fulciantur fundamentis. Penſanda igitur eſt, & ſimul temperanda Juris, ac Theologiæ ratio, ut una alteram juvet, non deſtruat; ſed cæteris paribus, Theologica præferenda eſt in foro conſcientiæ.

10. Nota inſuper quòd PP. plura dixerunt per exceſſum, ſeù exaggerationē, & ex affectu ad Virtutem, Chriſtianamque perfectionem; undè licet eorum authoritas cæterorum præferenda ſit authoritati; in multis nihilominùs eorū rigor probabiliùs mitigatur, præcipuè; cùm non ex profeſſo diſputantes, ſed ut dixi per exaggerationem, puta in ſermonibus, protulerūt ſententias; quas tamen, dùm poſſumus, exemplo Angel. Præcept. explicare; non rejicere omninò debemus.

11. Denique, tùm ex PP. tùm ex reliquis DD. alii aliis excellentiores fuerunt in aliquo genere, ac certa materia, ut Hieronym. in exponendis Sacris Scripturis, quem Deus, Doct. maximum Eccleſiæ ſuæ providere dignatus eſt; Auguſt. verò in Doctrinalibus, quem de ſervitute Babylonis propugnatorē ſtrenuum redemit idem Summus Rex noſter, ut canit Eccleſia: Quarè & eorū authoritates ponderandæ ſunt juxtà ſubjectā materiam.

12. Illa igitur probabilior judicanda eſt opinio, quæ ſolidioribus rationibus, graviorumque DD. authoritati innititur. Ità tamen, ut priùs ad rationes, deindè ad authoritatē attendatur. Sic enim in cap. Capellanus de feriis; cùm duæ eſſent propoſitæ opiniones, poſterior electa eſt, quia, inquit Pont. meliori, & ſubtiliori ratione nitebatur. Et Juſtin. Inſt. lib. 2. cap. de hæredibus inſtituendis, relicta plurium DD. authoritate, unius Attilicini ſententiam eſt ſecutus, quia id *æquius erat*, ut idem fatetur.

Ubi notavit, & benè Aldobrandinus, *quòd opinio unius D. quandò eſt fulcita melioribus rationibus, attenditur contrà opinionem plurium*. Et clariùs: *l. Deo Authore cap. de vetere jure enucleando*, hæc habentur. *Sed neque ex multitudine Authorum, quod melius, & æquius eſt*,

eſt judicatore; cùm poſſit unius forſan, & deterioris ſententia, multos, & majores aliqua in parte ſuperare.

13. Quibus nihilominus non obſtantibus, cavendum nè de facili communē DD. ſententiam relinquamus, niſi verè magni momenti ratio ad contrariam impellat: faciliùs namque unus falli poteſt, quàm plures, & ex alia parte, ut optimè adnotavit Gloſs. lib. 2. inſtit. *de Teſtamen. ordinandis §. Sed cum aliquis. Communis opinio quandòque prævalet veritati, & communis error facit Jus*; ſed ut ibidem ſubditur, quandò veritas patens non eſt, ſed occulta.

14. Itaque ex duabus opinionibus æqualis ponderis rationes habentibus illa probabilior ęſtimabitur, pro quà ſtāt graviores DD. cùm hac diſtinctione, quòd ſi una eſt communis inter antiquos, alia inter modernos, illa præferatur; niſi fortè aliqua ſuperveniente circunſtantia, meritò à modernis antiquorum ſententia relicta ſit. Quod ſi una ſit plurium quidem antiquorum, non verò ità communis, & alia communis modernorū, poterit hæc probabilior judicari, ſemper cæteris paribus, attentà maximè DD. gravitate, ac materia, & modo tradendi ſententiam.

15. Aliquæ demùm ſunt regulæ generales ad cognoſcendum, quęnam inter opiniones probabilior haberi debeat. Et prima ſit. Ubi manifeſta eſt ſententia, vel definitio fidei, quidquid graviſſimi etiam DD. aſſerant, illa probabilior; immò recta eſt cenſenda ſententia, quæ fidei definitione fulciri videtur; & ad illam propiùs accedit.

16. Secunda. Illa item ſententia eſt præferenda, ut probabilior, quæ legis, ac juris ſenſui magis innititur: Quod intellige, quādo ęquitas alitèr judicandum non poſtulat; non enim ſemper cùm Acribodicæis eſt legis rigor ſectandus; immo ſæpè conſulenda æquitas; quæ lex quædam ſuperior eſt nullo deſcripta codice, ſed ipſius naturalis rationis dictamine firmata, quà leges ipſas interpretari, ac moderari perfectæ rationis judicio debemus. Hoc tamen

fal-

fallit in odium Judæorum, contrà quos rigor præfertur æquitati, ut habetur ex cap. 2. *de Judæis, & Sarracenis*.

17. Cùm autem conſuetudo legitima vim legis obtineat, idem prorſus dicendum erit; illam videlicet eſſe probabiliorē ſententiam, quæ laudabili, & approbata conſuetudine, ac uſu firmatur, & intellige ſemper, cæteris paribus, puta, dùm pro altera parte, nec lex eſt clara, nec potiſſima ratio.

18. Quòd ſi pro utrâque parte ſit lex, concordari debent, ſi fieri poteſt, ſi verò leges concordari nō poſſint, & una Civilis, altera ſit Canonica, hæc præferri debet, ſi verò utrâque ſit Civilis, vel Canonica, recentior, ut plurimùm eſt ſequenda, quia per novas leges, & conſtitutiones antiquis derogatur. Si demùm omninò incertum ſit, quænam ex legibus in ſua vi perſeveret, communior ſententia erit amplectenda, ni contrà obſtet fortis, & certior ratio; certior quidem, non enim de facili à communi eſt opinione recedendum.

19. Tertia regula. Item cęteris paribus illa, ut ęquior & probabilior, ſententia eſt eligenda, quæ magis religioni favet, ac pietati, Juramento, Teſtamento, Libertati, Matrimonio, & Sacramento.

20. Quarta demùm juxta regulam Juris, Odia reſtringi, & favores convenit ampliari, probabilior eſt ſententia judicanda, cæteris paribus, quæ omnia potiſſimùm ex Sylv. V. *Opinio*, & Azor *p. 1. lib. 2. cap. 9. & ſeq.* prælibavimus.

21. Pro complemento notandum eſt: Aliud eſſe opinionem eſſe tutiorem, aliud probabiliorem, ex diverſo namque capite probabilitas deſumitur, ac tutela. Probabilis enim dicitur opinio ex hoc, quòd rationabilis, hoc eſt bona ratione, fundamento, ac motivo ſuffulta. Dicitur autem tuta ex hoc, quòd nos à peccato tuetur, & ab eo elongat. Quarè poterit una opinio, melioribus, ac ſolidioribus niti fundamentis, & rationibus; ac proindè probabilior dici, & nihilominùs cōtraria nos magis à peccato elōgare, ac indè tutior haberi.

22. Ve

22. Verum tamen eſt, quòd in rigore loquendo, neque propriè tutior dici debet opinio minùs probabilis, laqueos enim potiùs parat, ubi non ſunt, & ſcrupulos ingerit. Magis ergò propriè dicendū eſſet, quòd tutius eſt, agere, quod illa dictat; non autem, quòd tutior ſit illa ſententia; quæ certè, ſi minùs ſit probabilis; pro regula non eſt habenda, licet bonum ſit, & conſilium agere, quod illa dictat, non tamen ex vi ejus dictaminis, quod pro falſo potiùs habendum eſt. Sed quia in re illud bonum eſt, & ab alio vero dictamine habetur, non per modum præcepti, ſed conſilii; ut benè advertit Mag. Soto 4. *diſtinct.* 18. *q.* 1. *art.* 3. *con.* 4. v. gr. Probabilior omninò, & vera ſententia eſt, quòd peccata venialia nō ſunt neceſſariò confitenda, ut remittantur, ſed abſque illorum cōfeſſione remitti poſſint per actum Charitatis, aut quid aliud; nihilominùs tutius omninò eſt, illa confiteri, & ità conſulendum. Opinio ergò aſſerens, neceſſariam eſſe venialium confeſſionem, tutior dici nō debet, immo falſa penitùs; at benè, quòd tutius eſt, venialia confiteri.

23. Cæterum, quia uſus jam invaluit vocandi hujuſmodi minùs probabiles opiniones tutiores, à communi modo loquendi non eſt nobis recedendum. Verè namque tutiores aliquo modo dici poſſunt materialiter ſaltem, & ratione materiæ, licèt non formaliter, & ratione dictaminis, ac regulæ. Sicut in Dialecticis ratione materię neceſſariæ valet cōſequentia, v. gr. ab indefinita ad ſingularem, puta Homo eſt animal: ergò Petrus eſt animal; quod non valet abſolutè, & in vi conſequentiæ, quia ſcilicet in materia neceſſaria propoſitio indefinita æquivalet univerſali. Et teneat exemplum, quantùm poteſt. His præmiſſis.

Sequitur Summarium.

24. *Licet omninò, ſequi tutiorem, etſi minùs probabilem, opinionem, ſed cavendum, nè juxtà illam formetur Conſcientia.*

25. *Item licet, ſequi probabiliorem, etſi contraria ſit magis tuta.*

Qq *26. Licet*

26. *Licet, ſequi minùs tutam, & minus probabilem, ſi poſt ſufficientem diligentiã probabilior appareat.*
27. *Peccat omninò ſcienter docens minùs probabilem, licèt magis tutam.*
28. *Excuſantur Cathedratici, qui ex munere, Magiſtri ſui ſententias docere, tenentur.*
29. *Extrà fidei, & morum materiam non eſt mortale, niſi aliundè gravitas augeatur.*
30. *In rebus fidei, & morum non facilè à mortali ſunt excuſandi minùs probabilia docentes.*
31. *In praxi nullatenùs licet, ſcienter juxtà minùs probabilem, minuſque tutam opinionem operari.*
32. *Probatur, quia apud nullum* SS. PP. *invenitur fundamentum, cui moderniores Probabiliſtæ nituntur, ut ipſimet fatentur.*
33. *Probatur Auth. Auguſt. & Bernard.*
34. *Conf. ex Petro Damiano.*
35. *Fundamentum Probabiliſtarum eſt ferè damnatum ab Innoc. XI.*
36. *Non obſtat, quòd in damnata ſententia dicatur.* Quantùm vis tenui, probabilitate, *quia ſubditur*, modo à probabilitatis finibus non exeatur.
37. *Ad minùs illud Principium limitandum eſt, nec univerſaliter verum eſt.*
38. *Probabiliſtæ DD. omnes ferè moderni, ipſis quoque teſtibus, ipſiſque numerus non poteſt ſuffragari.*
39. *Antiqui unò ferè ore noſtram fatentur ſententiam.*
40. *Probabiliſtæ in varias, veluti ſectas, diviſi ſunt.*
41. *Oſtenditur, ex Apoſtolica traditione à majoribus ad poſteros noſtram deſcendiſſe ſententiam.*
42. *Authoritas D. ſubtilis.*
43. *Authoritate Angel. Præcept. idem comprobatur.*
44. *Probatur ratione. Quia non poſſumus, aliter prudenter operari.*
45. *Non poteſt quis, prudenter operari, niſi determinatam habeat regulam, quam non voluntas, ſed ratio, determinare debet.*
46. *Implicat omninò, quòd quis certitudinem habeat de veritate duarum contradictoriarum.*

24. Quæ-

24. Quæſtio celeberrima eſt, nec minùs ejus reſolutio neceſſaria. Utrùm ſemper teneamur, operari juxtà probabiliorem, ac tutiorem ſententiam. Et nè omnia fruſtrà in dubium revocemus. Tanquam certum ſupponendum eſt, licere, immo omninò melius eſſe, operari juxtà minùs probabilem opinionem, quæ tamen tutior eſt. Sed cavendum, nè juxta illam formetur conſcientia, nè, ut dixi nobis ipſis laqueos paremus.

25. Item certum eſt, licitè poſſe quemquam, probabiliorẽ ſequi ſententiam, quam talem ipſe operans verè putat, licèt alia ſit magis tuta; Sed hoc limitandum in materiâ Sacramentorum, de qua diſtinctè infrà §. 5. num. 58. & ſequentibus.

26. Item licitè ſequi, poteſt minùs tutam, & in re minùs probabilem, quæ tamen facta ſufficienti diligẽtia, ſibi probabilior apparet. Hæc omnia patent ex dictis. Taliter enim operans de facto moraliter certus eſt de veritate opinionis, quam ſequitur, illique prudenter aſſentitur; immo imprudens eſſet, ſi judicans illam probabiliorem, contrariæ aſſentiretur.

27. Tota ergò difficultas eſt. An judicans probabiliorem ſententiam, quæ tutior eſt: poſſit licitè illa relicta, ſequi contrariam probabilem? Et loquimur in practicis, & in ordine ad operationem. Etenim quò ad ſpeculationem, & doctrinam univerſaliter dico, quòd peccat, qui ſcienter minùs probabilem ſequitur opinionem, relicta probabiliori, etiam ſi minùs probabilis tutior ſit. Id enim eſt directè contrà dictamen rectæ rationis, & ipſius naturam ſpeculationis, quà veritatem indagamus, ac per conſequens id ſequi, debemus in quo major veritatis lux effulget. Dixi ſcienter, quia ſi ex errore minùs probabilem in ſe probabiliorem putaret, nullatenùs peccaret, ſicut nec in operabilibus, ipſam practicè ſequendo, ut prænotavimus.

28. Quod autem ait Magiſt. Sotò lib. 3. *juſt. q.6. artic.5. ad* 4. in ſpeculativis, & in

in Gymnaſio licere aliquãdo, ſequi opinionem probabilem, relicta probabiliori; debet intelligi per modum diſputationis, & ad ingenia exercenda, non verò abſolutè, docendo ipſique adhęrendo. Quia hoc eſſet, omninò à ſpeculationis fine, & ipſa veritate recedere. Hinc excusãtur Cathedratici, qui ex munere proprii magiſtri, cujus Cathedram ſubſtinet, Doctrinam debent defendere; quamvis enim judicent probabiliorem ſententiam oppoſitam, licitè magiſtri ſui opinionem in Cathedra tuentur, quia hoc onus eorum eſt; ac prudẽter in Univerſitatibus inſtitutum, ut per oppoſitas diſputationũ concertationes clariùs veritas eluceſcat.

29. Extrà tamen materiam fidei, ac morum in purè ſpeculabilibus, non video mortale peccatum, ex quadam jactantia, vel ad ingenii oſtentationem ſequi, ac defendere minùs probabilẽ opinionem; niſi aliundè gravitas augeatur, puta ſi nimio affectu circà hujuſmodi opiniones ad veritatis odiũ inducatur, vel jactantia in damnabilẽ ſuperbiam elevetur, aut in aliorum cedat perniciem, vel contemptum de quibus vide Summiſtas, & præcipuè Cajet. V. Magiſtri, & alibi.

30. In rebus autem fidei, & morum non facilè à mortali excuſarem ſequentem, & multò minùs docentem ſententiam minùs probabilem, relicta probabiliori, vel impugnata: ſi tamen id voluntariè, & ad libitum fiat: Nam ſi aliàs probabilior ſibi videatur ſententia, quam ſequitur, excuſabitur modò tamen in veritate inquirenda debitam adhibuerit diligentiam, ac ſtudium. Ad praxim ergò deſcendendo.

31. Dicendum eſt. Nullatenùs licere, probabiliori, & tutiori ſimul relicta ſententia, juxtà minùs probabilem, minuſq; tutam operari ſcienter, ut jam explicatum eſt. Hanc Concluſionẽ præ cęteris fusè probant, ſolidioribuſque fundamentis confirmant, ac pluribus illuſtrant Metonus in ſua baſi Theolog. moral. Gonet in ſpeciali diſſertatione *de Opinionũ probabilitate*. Vincen-

cen-

Digitized by Google

centius pariter Baronius in libro de probabilitate opinionum, & Contenſon. to.2. Theolog. mentis, & cordis diſſert. 6. ex quibus aliqua, vel breviter hic afferemus, plura videnda relinquentes apud eoſdem; nec non apud Illuſtriſſimum Fagnanum in cap. Ne innitaris, & Reverendiſſimum Thyrſum Gonzalez Inclitæ Soc. Jeſu Præpoſitum Generalem in Opere Noviſſimo, hac de re edito Romæ 1694.

32. In primis ab authoritate Antiquorum PP. & DD. probatur iſta Concluſio. Etenim, ut recentiores ipſi fatentur Probabiliſtæ, Axioma illud, quod pro fundamento, ac regula generali ſtatuũt, videlicet prudenter agere, nec peccare, quicunque agit ſecundùm id, quod ei probabile videtur; quia ſi contingat errare, ignorantia excuſabitur; apud nullum SS.PP. invenitur, nec de illo unquam meminerunt, immo ipſis fuit ignotum; Mirum autem ſanè, annos ferè mille ſexcentos tam neceſſariam Doctrinam, ac ſuavem regulam, tam facillimum iter planantem ad Cœlum in Eccleſia Dei tenebris fuiſſe involutã ignorantiæ. Quæ certè ſi vera eſſet, meritò cum Guidone Carmelitanum Generali non ironicè quidem exclamare, liceret apud Gonet man. tract. *de actib. hum.* cap. 16. *O Apoſtolorum tempora infeliciſſima? O Viros illos ignorantiæ tenebris involutos, & omni miſeratione digniſſimos. Qui, ut ad vitam pertingerent, propter verba labiorum Dei, tam duras vias cuſtodiebant, & hæc noſtra compendia neſciebant.* Planè gaudendum ex alia parte, noſtrorumque temporum felicitati plaudendũ. Ut enim ajebat Caramuel diſp.6. Theolog. regul. Gonet Clyp. diſſert. de opin. prob. art.2. q.52. hiſce temporibus *Eccleſia Catholica felicior debet dici, quòd exuberet Sanctiſſimis, & Doctiſſimis Viris, qui introduxerunt benignas opiniones; quia damnarentur plurimi, quos ſententiæ probabilitas ſalvat: Nec indè Eccleſia infelix eſt, quòd DD. opinentur paſſim; ſed & indè felicior, quòd benigniùs, & faciliùs ſuos, poſſit ad Lauream Empyream promovere.*

Cer-

Digitized by Google

Certè vix mortaliter unquã peccarent hodie fideles, ſi quamlibet ſequendo opinionem, tuti incederent:

33. Audiant autem, quomodò ſummus Eccleſiæ D. Auguſt. nimis aliter ſentiat, ac doceat: Epiſt. 154. ità ſcribit. *Si quis bonum putaverit eſſe, quod malum eſt, & fecerit, hoc putando utiquè peccat. Et ea ſunt omnia peccata ignorantiæ, quandò quiſque benè fieri, putat, quod malè fit*. Et certè, ſi quælibet probabilitas excuſaret, vix quiſpiam ex ignorantia peccaret, niſi craſſa nimis, aut affectata. Sed clariùs lib. 3. con. Acad. cap. 16. ipſiſſimum Probabiliſtarũ axioma, refert ſic. *Cùm agit quiſquam, quod ei videtur probabile, nec peccat, nec errat*; Illudque plurimis confutat, quæ longum eſſet, hic referre. Item lib. 1. de Bapt. con. Donatiſtas cap. 3. & 5. ait, *Graviter peccaret, vel eo ſolo, quòd certis incerta præponeret*; Et ut cætera omittam brevitatis gratia; Bernard. lib. de Præcepto, & diſpenſatio: poſt plura concludit. *Sivè itaque malum putes, quod forte agis, ſivè bonum, malum, quod operaris, utrumque peccatum eſt*. Quæ omnia, & ſimilia intelligenda ſunt, dùm quis de veritate ſui judicii moralem non habet certitudinem, quam habere, non poteſt, qui ſecundùm id, quod veriſimilius apparet, judicium non profert, ut jam ſatis in ſuperioribus probatum eſt.

34. Quarè S. Petrus Dam. optimè ſcripſit Epiſtol. 18. apud Contenſ. diſp. 6. de prob. com. cap. 1. ſpe 2. in reſl. *Quoniam ab Apoſtolis fidem, ab Apoſtolicis autem viris converſandi in Eccl. percepimus ordinem, ità propèmodũ non mutamus diſciplinæ modũ à majoribus traditum, ſicut illibatum tenemus ipſum quoque fidei fundamentum*. Et in Apol. pro Greg. 7. *Non minùs reſiſtendum eſt auth. inſtitutionũ impugnatoribus, quàm ſac. fidei violatoribus*; *Cùm & Dæmonibus aſſimilentur, quicunque inſtitutionẽ SS. PP. in fide tantùm, & non etiam in converſatione pro viribus affectantur*.

Quid ergò iactanter aſſerit Caramuel apud Gonet, ubi ſuprà §. 6. *Tota moralis Theologia nova eſt; Quis enim nega-*

negare audebit, eſſe hodie in Diana centenas opiniones probabiles, quæ Auguſt. & Antiquis Eccleſiæ PP. ignotæ fuerunt. Verũ quidem, & negare non poſſumus; At nè benè? Ipſe viderit cùm cæteris cõmilitonibus. Nos autẽ ſcimus, ut Lorin. in Act. Apoſt. c. 34. com. ſcripſit apud Conten. ubi ſuprà ſpec. 3. *Catholicorum hoc ferè proprium eſt, depoſita SS. PP. & Comiſſa ſervare, damnare prophanas novitates, & ſicut dixit, & iterùm dixit Apoſt. Si quis annunciaverit, præterquã quòd acceptum eſt, anathema ſit.* Sed, *obſecro*, dicamus cùm Auguſt. *Nõ ſit honeſtior Philoſophia Gentium, quàm noſtra Chriſtiana.* Ipſi enim Gentiles naturali rationis lumine ducti, ſatis optimè cognoverunt, nefas eſſe, id agere, de cujus honeſtate non patet: Ait enim Tul. 1. de off. *Quo circà benè præcipiunt; Qui vetant, quidquã agere, quod dubites, æquum ſit, an iniquum; Æquitas enim lucet ipſa per ſe; dubitatio autem cogitationẽ ſignificat injuriæ.*

35. Adde inſuper illud Probabiliſtarũ axioma jam ferè damnatũ videri ab Innoc. XI. 2. Martii 1679. ſequentem damnante propoſitionem. *Generatim, dùm probabilitate ſivè intrinſeca, ſivè extrinſeca, quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur confiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus.* Falſum eſt ergò, quòd prudenter, & licitè agat, quicunque ſequitur opinionem, etiam minùs probabilem. Falſo ergò, & quaſi damnato, nituntur fundamento Probabiliſtæ.

36. Scio quidem, hoc irridere præcipuè noviſſimũ quendam recentiorem, de quo infrà. Neque enim, ut inquit ipſe, in pilo tacta fuit benigna ſententia per tale Decretum. Ibi enim in primis damnatur ſolùm, prudenter agere, qui tenui probabilitate confiſus operatur; tenuis autem probabilitas vix ſufficit ad merendum titulum probabilitatis: immo, ſi verè tenuis ſit, nec verè probabilitas erit: nec enim vim habebit trahendi ad ullum aſſenſum intellectum. Cùm tamen in dicta ſententia damnata expreſsè dicatur, *modò à probabilitatis fini-*

finibus non exeatur; manifeſtum eſt; quòd ibi eſt ſermo de opinione verè probabili, quæ alicujus momenti rationibus innitatur, qualis omninò eſſe debet opinio probabilis, ut omnes, fateri, tenentur; nam, quæ levibus, & frivolis innititur, exit jam probabilitatis fines. Damnat ergò Pont. ſententiam aſſerentem, univerſaliter nos prudēter agere, dùm juxtà verè probabilem agimus opinionem, cui perindè tenuis tribuitur probabilitas, non quia rationibus alicujus momenti careat;ſed quia majoris ponderis rationes habet contraria probabilior ſententia.

37. Sed benè, ſubdit idē Author, damnatur, id *generatim* licitum eſſe, quia verè non ſemper licet, probabiliori ſententia relicta, minùs probabili adhærere. Quandò enim probabilior ſententia nimis in probabilitate aliam excedit, non licèt, minùs probabilem ſequi; nam hæc in comparatione tanti luminis ferè à probabilitate cadit; adveniente enim lumine majori, ceſſat minus, Quod certè verū eſt,ſed nos infrà oſtendemus, id planè contingere in quocunque probabilitatis exceſſu. Pro nunc ſufficiat nobis. Illud axioma, non eſſe univerſaliter verū, ſed ad minùs limitandum.

38. Quia tamen contraria ſententia numeroſa DD. turba, nè dicam, innumerabili, freta eſt: Id præ oculis habendum, eos ferè omnes modernos hoc noſtro laxiori ſeculo prodiiſſe in lucem, dùm facilis adeò librorum evulgationi aditus patet, quòd non ità facilè retroactis temporibus contingebat. Ut enim refert citatus Reverendiſs. Thyrſus initio introductionis ſui operis. Graviſſimus Theolog. Antonius de Cordula in ſuo Quæſtionario Theolog.in lucem edito 1581. libro 2. q.3. in tertia aſſertione, cùm aſſeruiſſet: *Partem tutiorem tenendam eſſe, quandò oppoſitæ ſententiæ ſunt, aut creduntur æquè probabiles*; etiam in prima aſſertione: *Partem tutiorem eſſe tenendā, quandò illa eſt probabilior oppoſita*, ſtatim addit; *Et in hoc omnes Theolog. cōveniunt.* Et P.Franciſcus Amicus be-

nignæ

nignæ ſententiæ Patronus tom. 3. Curſus Theolog. primùm excuſo 1640. diſp. 15. num. 75. expreſsè fatetur, *omnes ferè antiquos Theolog. negare licitum eſſe, operari ſecundùm ſententiam minùs tutam, & ſimul minùs probabilem; ſemperque ad licitè operandum ex ſententia minùs tuta, exigere, ut illa ſit probabilior*. Innumeri autem, ut ait Tabiena in Proëmio, & diffuſi extabant ſuo tempore de re morali tractatus. Et Poſſevinus in ſua Bibliot. lib. 3. cap. 22. pluſquàm ſexaginta ex antiquis enumerat, qui ſummas caſuum cõſcientiæ ediderunt. Quòd ergo ex impreſſis, & vulgatis Modernorum numerus antiquorum numerum ſuperet, nihil penitùs benignæ ſententiæ ſuffragari debet.

39. Adde, quòd Antiqui, quorum, ut prænotavimus, cæteris paribus, preferenda eſt authoritas; Quaſi uno ore noſtram fatentur ſententiam; Nullum verè pro ſe citare poſſunt contrarii; qui tamen velint, nolint ipſos totius Doctrinæ, ac Sapientiẹ Corypheos venerari tenentur, & quod mirum, in hac ſententia tam Angelica, quàm ſubtilis, convenit Schola, & fusè demonſtrat Thyrſ. diſſ. 9. & 13. Et quid certè recentiorũ turba cõtrà Auguſt. Chryſoſt. Thomã, Antoninum, Scotũ, Adrianum, Cordubam, Gerſonem, Henricum, Majorem, Sotum, Sylveſtrum, & ſexcentos alios, tùm ex SS. PP. tùm ex graviſſimis DD. etiã ex Modernis, quos apud ipſum Thyrſum videre licet?

40. At verò Moderniores Probabiliſtæ in varias, veluti ſectas, diviſi ſunt. Cùm enim effugere nõ poſſint, rationum vim, nec ſubſtinere contrariæ authoritatis pondus, conantur, per quaſdam limitationes, ac ſubterfugia ſe tueri, & quidem alius ſic, alius ſic, quod manifeſtum indicium eſt falſitatis, veritas enim una, ſolida, & firma eſt.

41. Ex quibus certè validum omninò ſumere, licèt argumentum. Cùm enim præceperit Dominus Apoſtolis Matt. 28. docere omnes Gentes, ſervare omnia, quæcunque mandaverat eis; Neque credibile ſit, Apoſtolorum tempore inter cõ-

ſcientiæ Magiſtros, ac Directores plures non exortas quæſtiones; an hoc, vel illud agere, vel omittere peccatum eſſet, præcipuè cùm tunc Gentilium mores primò reformarētur: Satis utiq; muneri Apoſtolico defuiſſent, ſi regulam non tradidiſſent, ac modum, quo fideles, in hujuſmodi ambiguitatibus tuti, poſſent incedere. Fuit ergò in Eccleſia regula iſta ab Apoſtolis tradita, quà in opinionum contrarietate, quid ſequendũ eſſet, fidelibus innoteſceret. Ni dicere velimus, per tot ſecula Deum Eccleſiam ſuam tam neceſſario præſidio voluiſſe deſtitutam, ſolumq; recentioribus noſtris revelare. At porrò ſi Apoſtolicas traditiones, ac præcepta venari, velimus, ubi expreſsè in ſacris literis non habentur, alia non apparet via, quàm communis PP. ſenſus, & Eccleſiæ conſenſus; Atqui nullum ex antiquis PP. & DD. nullum invenimus Eccleſiæ monumẽtum, quo illud Probabiliſtarum dogma doceamur. Ex alia parte, quotquot extant hac de re, vel Canonum PP. vel DD. teſtimonia, tutiorem, & probabiliorem partem amplectendam, admonent. Hoc ergò proculdubio Apoſtolicum eſt preceptum, & regula Eccleſiæ. Et certè ſi tot DD. ſententia nova in Eccleſia fuiſſet, ut minùs plauſibilem, contrà ipſam mille non defuiſſent impugnatores. Cùm igitur DD. ipſi, aliàs alter alterius opiniones impugnare ſoliti, unanimi adeò conſenſu in hac parte conveniant, ſignũ evidens eſt, jam omninò certam, communem, & indubiam fuiſſe.

42. Nè autem in longiùs protrahamur Angel. & Subtil. Doct. audire, ſufficiat. Subtilis quidem 3. diſt. 25. quæſt. 1. ſic habet. *Si enim ità eſſet, quòd unus Doctor diceret, aliquem peccare mortaliter, niſi ſic faceret; Et alius, quòd peccaret, ſi ſic faceret; tunc Ruſticus foret perplexus. Ideò benè videndũ eſt in moralibus, antequam aliquid aſſeratur*. Et 4. diſt. 11. q. 6. *Cùm negativa multis ſit probabilior, non ſine peccato aliquis ſe exponit tali dubio*. Et q. 2. prol. *Si objicias, multa in actibus humanis ſunt dubia, ... utrùm*

utrùm ſint peccata mortalia, etiam ſuppoſitis omnibus doctrinis DD. & Expoſitorum. Reſp. non eſt dubia via ſalutis ſimpliciter, quia à talibus, tanquam à periculoſis, debet homo, ſibi cavere, & cuſtodire ſe nè homo, dùm ſe exponit periculo, incidat in peccatum. Quibus nil clarius.

43. Angel. Doct. quodlibeto 8. art. 3. ſic ait. *Illud, quod agitur contrà legem, ſemper eſt malum, nec excuſatur per hoc, quod eſt ſecundùm conſcientiam.* Quæ aſſertio vera eſſe non poteſt abſolutè ſumpta; conſcientia enim errans invincibiliter excuſat, ut idem S. Doct. habet expreſsè *p. 1. q. 19. art. 6.* Debet ergò intelligi juxtà ſubjectam materiam, de quà quærebatur; An ſcilicet, quandò ſunt diverſæ opiniones de aliquo facto, ille, qui ſequitur minùs tutam, peccet. Ergò ſentit D. Th. quòd non licet, in concurſu opinionũ ſequi minùs probabilem, & minùs tutam; Aliàs excuſaretur à peccato, ſi contingeret, illam eſſe falſam, cùm tamen ipſe oppoſitum aſſerat. Quod confirmat, reſolvendo quæſitum. *Dicendum, quòd quandò duæ ſunt opiniones contrariæ de eodem, oportet, eſſe alteram veram, & alteram falſam; Aut ergò ille, qui facit contrà opinionem Magiſtrorum, utpotè habendo plures præbendas, facit contrà verã opinionem, & ſic, cùm faciat contrà legem Dei, non excuſatur à peccato, quamvis non faciat contrà conſcientiam; ſic enim contrà legem Dei facit. Aut illa opinio non eſt vera, ſed magis contraria, quam iſte ſequitur, ità quòd verè licet, habere plures præbendas, & tunc diſtinguendum eſt; Quia aut talis, habet conſcientiam de contrario, & ſic iterùm peccat contrà conſcientiã faciens, quamvis non contrà legem; Aut non habet conſcientiam de contrario, ſed certitudinem, ſed tamen in quandam dubietatem inducitur ex contrarietate opinionum; Et ſic ſi manente tali dubitatione, plures præbendas habet, periculo ſe committit, & ſic proculdubio peccat, utpotè magis amans beneficium temporale, quàm propriam ſalutem: Aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem inducitur, & ſic non ſe committit diſ-*

crimini , & non peccat .

Ex quà S. Th. Doctrina clarè patet, quòd in concurſu opinionũ licitè quis poteſt ſequi minùs tutã, quàm tamen verã exiſtimat, itaut in nullam dubietatem inducatur ex contrariæ ſententię probabilitate. Si autem aliquam dubietatem habeat, periculo ſe exponit, & peccat ſequens minùs tutam, licèt veram illam exiſtimet: Quanto ergò magis peccabit, ſi illam minùs probabilem judicet?

Item S.D. *quodlib. 9. a. 15.* ſic habet. *Omnis quæſtio, in quà de mortali peccato quæritur, niſi expreſſa veritas habeatur, periculosè determinatur. Quia error, quo nõ creditur eſſe mortale, quod eſt peccatum mortale, conſcientiam non excuſat à toto, licèt fortè à tãto. Pręcipuè autẽ periculoſũ eſt, ubi veritas ambigua eſt.* Ex quibus idẽ formatur argumentũ: Si non excuſat error ex opinione probabili quomodò licet illã ſequi? Quarè non dicit S. Doct. Ex quò probabilem invenit opinionem, tutò illam ſequi poteſt, & excuſabitur, ſi contingat eſſe falſam.

Demùm *quodlibeto 3. a.10.* ait: *Dicendum quòd diverſæ opiniones DD. Sacræ Scripturæ, ſiquidem non pertineant ad fidem, & bonos mores, abſque periculo, Auditores, utrãque opinionem ſequi poſſunt; Tunc enim habet locum, quod Apoſt. dicit ad Rom. 14. Unuſquiſque in ſuo ſenſu abundet. In his verò, quæ pertinent ad fidem, & bonos mores, nullus excuſatur, ſi ſequatur erroneam opinionem alicujus Magiſtri. In talibus enim ignorantia non excuſat.* In quibus omninò S. Doct. fideliter S. Patris Auguſt. mentem ſecutus eſt. Sic enim ille ait hom. 11. *Ecce dat tibi ſecuritatem procurator; Quid tibi prodeſt, ſi Paterfamilias non acceptet? Procurator ſum, ſervus ſum: vis dicam tibi; Vive quomodò vis, Dominus te non perdet? Securitatem tibi Procurator dedit; Nihil valet ſecuritas Procuratoris: utinam tibi Dominus ſecuritatem daret, & ego te ſollicitum facerem. Domini enim ſecuritas valet, etiam ſi nolim. Mea verò nihil valet, ſi ille noluerit.* Non ità Probabiliſtæ, ſed quemcunque ſua probabilitate firmam dare

poſſe

poſſe ſecuritatem, aſſerunt. Ipſi viderint. Hæc ſint ſatis quòad authoritates.

44. Quòad rationes, plures apud citatos Author. videndas relinquendo; hac unicâ firmatur noſtra concluſio. Nemo licitè operatur, niſi prudens habeat judicium de rectitudine ſuæ operationis: at in concurſu opinionum, quarum una tutior, & probabilior apparet, non poteſt quis, prudens habere judicium ſecundùm minùs probabilem, & minùs tutam: ergò non poteſt licitè ſecundùm illam operari. Conſequentia eſt evidens. Major certiſſima: licita enim operatio ex prudenti judicio debet procedere; cùm Prudentia ſit ipſa recta ratio agibilium.

Minor autem prob. Prudens judicium de rectitudine operationis importat determinatũ aſſenſum ad partem contradictionis dictantem licitam operationem; atqui ſtante probabiliori, altera parte dictante operationem illicitam, non poteſt quis, prudenter aſſentiri parti dictanti licitam; ergò habere non poteſt, ſecundùm illam prudens judicium de rectitudine ſuæ operationis. Conſequentia tenet. Major videtur certa. Prudens enim Judicium habere debet certitudinem, & dubietatem excludere, aliàs non poſſet eſſe regula tuta, debet ergò habere determinatum aſſenſum ad partem, cui conformari debet operatio.

Minor quoque probatur evidenter. Non poteſt quis prudẽter aſſentiri alicui propoſitioni, niſi illam veram exiſtimet. Prudentia enim eſt Virtus intellectualis; ac perindè verũ habet pro objecto: Sed exiſtimans probabiliorem partem oppoſitam, non poteſt, veram exiſtimare alteram partem: ergò non poteſt illi prudenter aſſentiri. Major videtur certa. Cùm enim objectum intellectus adæquatum, ſit verum, in tantùm potiùs uni quàm alteri parti aſſentitur, in quantùm ibi veritas illi apparet; aliàs contrà naturalem ſuam inclinationem, & omninò imprudenter aſſentiretur. Minor quoque conſtat. Aliquam enim propoſitionem eſſe probabiliorem

rem altera, nihil aliud eſt, quàm majorem ſpeciem, & ſimilitudinem veritatis habere: Si ergò exiſtimat quis hanc propoſitionem probabiliorem, illam veram, ſeù veriſimiliorem putat: ergò non poteſt exiſtimare verã oppoſitam. Cùm enim veritas una ſit, & non poſſit, in utraque contradictoria exiſtere, impoſſibile eſt, quẽpiam judicare utramque veram: ergò ſi verã exiſtimat probabiliorem, non poteſt, veram exiſtimare oppoſitam.

45. Dices. Exiſtimans unam partem probabiliorẽ, & aliam probabilem, neutram abſolutè veram judicat, ſed utramque veriſimilem, licèt aliam veriſimiliorem, & hoc ſufficit, ut ſecundùm utramque, poſſit ferre judicium: Ubi enim veritas nòn patet; ſufficere debet, quòd judicium feratur ſecundùm id, quod veriſimile apparet.

Sed contrà in primis eſt, quòd, ut aliquis prudenter operetur, neceſſariò determinatam habere debet regulam ſuę operationis; cùm hæc determinata ſit, ac determinatam habere debeat menſuram, & rectitudinem, ac per conſequens determinatam utique regulam expoſcit, quà menſuretur, illique conformetur: non ergò ſufficit, quòd utramque veriſimilem judicet, ſed ex his alteri determinatè adhærere debet, illamque pro certa regula aſſumere. Tum ſic. Vel ergò ad hanc partem ſe determinat ex mera voluntate, vel ex ratione. Si ex mera voluntate, omninò imprudenter; Prudentia enim dictat, ut in formando judicio, nõ propriam voluntatem, ſed rationes, & merita cauſæ attendamus: Ex ratione autem non poteſt, ad minùs probabilem ſe determinare. Cùm enim intellectus ex natura ſua ſit determinatus ad verum, naturaliter ad eam partem inclinat, ubi major veritatis lux, & ſplendor effulget: Vim ergò, eſſet inferre intellectui contrà ejus inclinationem, judicium ferre ſecundùm partem minùs probabilem, minùſque veriſimilem.

46. Deindè judicium Prudens debet eſſe adeò certum

tum

tum de veritate, certitudine ſaltem morali, ut ipſi falsũ ſubeſſe non poſſit, ut ſuprà ſatis explicatum eſt. Atqui judicium ſecundùm opinionem minùs probabilẽ hanc certitudinẽ habere nequit: ergò nec prudens eſſe poteſt. Probatur minor. Si aliquam veritatis certitudinem haberet, maximè, quia fundatum in rationibus, & motivis alicujus momenti: ſed oppoſita ſententia majoris ponderis habet fundamẽta: ergò & ipſa certa erit de veritate. At implicat omninò, quòd certitudinem quis habeat de veritate duarum contradictoriarum: ergò ſi judicans probabiliorem ſententiam aſſerentem operationem illicitam habet certitudinem de ejus veritate, nullam penitùs certitudinẽ habere poteſt de ejus cõtradictoria, licitam aſſerentem operationem eandem: ac per conſequens non poteſt, abſque imprudentiæ nota, ſecundùm illam judicium proferre. Recolenda ſunt hic dicta §. præced.

Sequitur Summarium.

47. *Sententia minùs probabilis, etſi fundetur in bona ratione, ſecundùm ſe, & ſignatè, non tamen excercitè, & in concurſu probabilioris.*

48. *Vel certè non ſufficit ad certificandum operantem.*

49. *Ad judicandam opinionẽ abſolutè probabilem, ſufficit, quòd tali nitatur fundamento, quòd Prudentum judicio ſit alicujus momenti, ſed hoc non ſufficit ad moraliter certificandum.*

50. *Judicans utramque partem probabilem, ſi non ſpeculativè; practicè abſolutè veram judicat probabiliorem, ſi determinatum ferat judicium.*

51. *Aliud eſt, quòd judicium opinativum fundetur in apparentia, & probabilitate, aliud eſt, quòd per illud res judicetur tantùm apparens, & probabilis.*

52. *Habens judicium de quacunq; probabilitate opinionis, niſi determinatè judicet illam veram, non habet certam regulam ſuæ operationis.*

53. *Moraliter impoſſibile videtur, quòd ex puro verita-*

ritatis amore omnibus ferè perpenſis, probabiliorem judicet quis opinionem Probabiliſtarum.

54. *Immo gratis admiſſo caſu, talis non excuſaretur hic & nunc ſequendo ſententiã, quam judicat minùs probabilem.*

55. *Reflexio, quà Probabiliſtæ, defendere, conantur, uſum licitum opinionis minùs probabilis, quia ſcilicet judicat quis probabilius, in Concurſu duarum opinionũ licitum eſſe, quamlibet ſequi, eſt potiùs implicatoria, quàm potens moraliter certificare.*

56. *Concluſio, quam pro regula Probabiliſtæ volunt, ex nullo certo principio deducitur, benè verò ejus contradictoria.*

57. *Ad moralem certitudinẽ ferri debet judicium ſecundùm probabiliorem ſententiam, ſub quà proximè, immediatè, ac directè judiciũ practicum continetur.*

58. *Expenditur quædam reſponſio Urbani VIII. ad Paraquanæ Miſſionarios.*

59. *Credendum eſt omninò; Summos Pontif. in diſpenſationibus, aliiſque decretis probabiliorem exiſtimaſſe ſententiam, quam ſecuti ſunt.*

60. *Quomodò ſententia noſtra, nec ſuavitatem Jugi Chriſtiani exaſperat, nec onus aggravat.*

47. OBJICIES primò. Prudenter operatur, qui bonæ rationis ductu operatur, atqui taliter operatur, qui minùs adhuc probabili ſententiæ adhæret ergò&c. Probatur minor, nam ſententia minùs probabilis bona ratione fulcitur, aliàs probabilis non eſſet.

Reſpondetur negando minorem. Ad probationem diſtinguo antecedens: fulcitur bonà ratione, ſecundùm ſe, & ſignatè, concedo: bonà exercitè, & in concurſu probabilioris, nego; licet enim ratio, quà probabilis opinio fulcitur, poſſet abſolutè bona judicari, & ſecundùm illam quis prudenter agere, adveniente tamen efficaciori, evaneſcit ejus vis, ac frivola remanet; Sicut, luce Solis adveniente, Stellarum lux occultatur. Ut ex Philoſophia docet S. Thom. *p. 1. q. 50. àrt. 1. ad pri-*

primum, medium comparatum ad unicũ extremum, videtur alterum extremum; ſicut tepidum comparatum calido videtur frigidum; Sic ergò licèt probabilis ratio comparata frivolæ, bona videatur; comparata verò probabiliori, à bonitate cadit, & frivola videtur.

48. Vel ſecundò reſponderi poteſt, diſtinguendo majorem. Prudenter operatur, qui operatur ductu bonæ rationis illum certificantis moraliter, concedo; non præbentis illi moralem certitudinem, nego. In cõcurſu autem probabilioris non poteſt minùs probabilis certum reddere, ut ſatis ex dictis conſtat.

49. Contrà. Probabiliori adhęrens opinioni adhuc ipſe probabilem judicat oppoſitam, aliàs falsò judicaret; cùm in re ſit probabilis: ergò verè judicat illam bona ratione fultam, & potentem certificare moraliter.

Reſpondetur negando abſolutè ultimam partem conſequentis, & diſtinguendo primam: judicat bona ratione fultam, ſignatè, ac meliori non occurrente, concedo, in conſpectu melioris, nego conſequentiam. Ad hoc enim, ut abſolutè opinio probabilis cenſeatur, nõ eſt neceſſe, quòd judicetur abſolutè, & ſimpliciter tuta, ſeù veritati conformis; id enim nõ præſtat, niſi opinio, quæ omnibus benè perpenſis, vera putatur. Sufficit autem ſententiæ probabili, ſi tali rationi ſit innixa, quæ Prudentum judicio alicujus roboris, & momenti exiſtimetur, & non ſit omninò frivola, quam Prudentes flocci faciant, & irrideant. Talis ergò debet eſſe ratio probabilis opinionis, quæ meliori non occurrente, firmare illam poſſit pro regula vera. Cùm verò fortiori victus ratione, omninò prudenter judicet verã contrariam, poſſibile non eſt, quòd habeat etiam pro vera regula minùs probabilem; Veritas enim una eſt.

50. Inſtabis. Judicans unam ſententiam probabiliorem, & aliam minùs probabilem, neutram abſolutè veram judicat; ſed utramque veriſimilem, ac dignã, quæ pro vera regula habeatur. Quid enim eſt proba-

bile, niſi dignum approbatione? Sicut credibile dignũ fide? ergò liberè, licitè, ac prudenter utramque approbare, ac pro vera regula poteſt aſſumere.

Reſpondetur diſtinguendo totum, & retorquendo argumentum, & paritatem. Sicut enim credibile dicitur, quod ſecundùm ſe dignum fide judicatur; cùm quo tamen ſtat, quòd propoſitum alicui jam de falſitate ipſius certificato dignum ampliùs non ſit, ut ab eodem illi fides præſtetur; Ita probabile ſecundùm ſe dignum non eſt, quod approbetur ab eo, qui jam certus eſt moraliter de contraria veritate, ac per conſequens de illius falſitate; Et ſicut certus de falſitate credibilis, nõ ideò judicat illud abſolutè incredibile, quia benè videt, quòd tantam habet veritatis apparentiam, ut poſſit illi fides adhiberi à nõ habente certitudinẽ de oppoſito. Ita certus de contraria veritate, nõ ſtatim oppoſitum judicat improbabile, quia videt, quòd tantã habet veritatis apparentiam, & ſimilitudinem, ut pro vero poſſit approbari à non habente majorem certitudinẽ de oppoſito. Judicans ergò utramq; ſententiam probabilem, neutram abſolutè veram judicat, ſpeculativè, cõcedo; quia de neutra certitudinem ſpeculativam habet, ac evidentiam, quod requireretur ad judicium ſpeculativum abſolutè certum. Practicè nihilominùs abſolutè veram judicat probabiliorẽ; quia de illa, ejuſque veritate certitudinem habet moralem; undè non poteſt, ſimul practicè veram judicare oppoſitam.

Vel etiam aliter diſtingui poteſt: Neutram abſolutè veram judicat, ſi determinatum judicium per determinatum aſſenſum proferat nego; Si judicium, & aſſenſum ſuſpendat, concedo: Quid enim eſt, ferre judicium, niſi proferre ſententiam, quòd res ita ſe habet? Quid aſſentiri, niſi pro vero, ac rato habere, quod proponitur? Cùm autẽ ad operandum neceſſe ſit, determinatum, immò certum moraliter habere judiciũ, quod certa ſit regula operationis; ac omninò imprudẽter hoc judicium cõtrà ſententiam,

quæ

quæ probabilior apparet, ferretur, ut ex dictis planè conſtat: neceſse utique eſt; quòd operans veram, ac certam judicet probabiliorem ſententiam, & conſequenter veram, non poteſt oppoſitam judicare.

51. Inſurges adhuc: eſtò probabiliorē judicans opinionem, illique aſſenſum præbens æſtimet illam verā, non tamen certo, ac firmo judicio, ſed tantùm probabili: ergò ſtat, quòd ſimul judicio pariter probabili veram æſtimet oppoſitam. Probatur conſequentia. Judicium probabile, ac opinativum non judicat abſolutè, aliquid eſſe verum, & quòad eſſe, vel non eſſe in ſe; ſed ſolùm quòad apparentiam, probabilitatem, ſeù veriſimilitudinem: ſed ſtat benè omninò, quòd quis prudenter judicet, utramq; contradictionis partem habere veritatis apparentiam, probabilitatem, & ſimilitudinem: ergò &c.

Reſpondetur admiſſo utcumque antecedenti, judicium enim adhęrens probabiliori eſt certum moraliter, ſi non metaphyſicè; negando conſequentiā. Ad probationem negatur major. Aliud eſt enim, quòd judicium opinativum fundetur in apparentia, probabilitate, ac veriſimilitudine; aliud eſt, quòd judicet rem apparentem, probabilem, & veriſimilem; per hoc enim nullo modo præbetur aſſenſus; ſed tantùm fertur ſententia de probabilitate opinionis, quæ quidem eſſe poteſt adhuc certa, & evidens, nedùm opinativa; & nihilominùs intellectus neutri parti aſſentiri, ſed omninò judiciū de re ſuſpendere. Puta dùm quis, benè conſideratis, ac maturè perpenſis utriuſque partis rationibus, & motivis, æqualis omninò ponderis, & gravitatis utriuſque fundamenta judicat, ac proindè certò, & abſque ulla formidinę probabilem, immo probabiliſſimam judicat utramque ſententiam: nulli tamen præbet aſſensū; quàm potiùs ex hoc ipſo, quòd ſano judicio ęquè probabilem putat utrumque; aſſenſum, & judicium ſuſpendit: Dùm ergò ex aliqua majori probabilitate uni parti adhæret, illam non

præciſè probabilem, & apparentem, ſeù veriſimilem, ſed veram in re judicat, quamvis non certò; quia de illius veritate nõ habet evidentiã, ſed cùm aliqua formidine partis oppoſitę;quã doctrinam authoritate S.D. confirmat Reverend. Thyrſus diſſ.1.§. 1.n.7.& ſeq.

52. Adde, quòd gratis admiſſo, poſſe quempiam hujuſmodi probabile judicium habere de utraq; contraditionis parte, non ſufficeret ad hoc, ut certam haberet regulam ſuæ operationis. Ad hoc enim, ut ex dictis patet; requiritur, quòd moralem habeat certitudinem de veritate, ac per conſequens determinatum judicium,quòd actio licita ſit: Impoſſibile autem eſt,quòd certum, ac determinatũ judiciũ habeat de utraq;parte.

53. Objicies ſecundò: Sententia, quam nos tuemur, quòd Scilicet in concurſu opinionum probabilior, & tutior ſequenda ſit: non excedit limites probabilitatis: ergò eſtò nos, qui illam probabiliorem judicamus teneamur, ità operari: qui tamen contrariam ſententiam probabiliorem putat; quòd ſcilicet liceat, etiã ſecundùm minùs probabilẽ operari; licitè quoque operabitur. Prob. conſequentia; nam ſecundùm nos, & omnes licitè poteſt quis, operari juxtà ſententiam, quæ ſibi probabilior apparet.

Reſponderi poſſet in primis; negando conſequentiam: ad probat. diſtinguo antecedens: licitè &c. quæ ſibi probabilior apparet, facta debita diligentia, nec poſito aliàs obſtaculo ad veritatis lucem, concedo; aliter nego. In tantùm ergò ſequens opinionem, quæ ſibi videtur probabilior, licitè operatur, in quantum, ſi errare contingat,ex invincibili errore, ac ignorantia. excuſabitur. Qui autem, vel debitam omittit diligentiam in veritatis inquiſitione, vel certè paſſione, propriæque voluntatis placito præoccupatus, veritatis lucem non ſatis, valet aſpicere; propriâ culpâ errat, ac perindè nõ excuſatur. Moraliter autem impoſſibile videtur, quòd hiſce præcipuè temporibus, & rationum, & DD. pravitate penſata puro

puro mentis oculo, ac ex veritatis amore, probabiliorẽ quis judicet Probabiliſtarũ ſententiã. De quo Thyrſus diſſ.13.c.2. §.14.& ſeq.

54. At gratis admiſſo, quòd poſſint Adverſarii omnibus benè, ac ritè perpenſis, probabiliorem ſuam judicare ſententiã; Dico quòd etſi tali ſententiæ adhærendo, nõ peccent, à peccato nihilominùs non excuſabuntur, ſi hic, & nunc juxtà minùs probabilẽ opinionẽ operentur. Quod ut pateat, aliter ad propoſitũ argumentũ

Reſpond. negando conſequentiam, ad probat. diſtinguo antecedens. Licitè poteſt quis, operari juxtà ſententiam, quæ ſibi probabilior apparet, practicè, & in actu exercito; concedo, tantùm ſpeculativè, & ſignatè; nego antecedẽs cùm conſequentia. Judicium enim, quod regulare debet operationem, eſt judicium practicum, & immediatè operationem ipſam reſpiciens: formare namque debet conſcientiæ dictamen. Hoc nunc eſt ſic agendum, vel non agendum. Cùm autem de aliqua particulari actione duę concurrunt opiniones, una probabilior dictans ipſam illicitam, alia minùs probabilis dictans licitam. Quantumcunque putet quis probabiliùs, licere, ſequi minùs probabilem, non poteſt, hic, & nunc prudenter judicare probabilius, licitam eſſe talem actionem; quia ſupponimus, quòd probabilius judicet, eſſe illicitam: agendo ergò talem actionem; aget utique secũdùm opinionem, quàm minùs probabilem exiſtimat; non enim poteſt, ſimul, & ſemel utramq; judicare probabiliorem. Verè igitur aget juxtà ſententiam, quam judicat minùs probabilem.

55. Inſtabis, retorquendo reſponſionem. Ad licitè operandum ſufficit, quòd formetur judicium practicũ ultimum, & immediatè regulans operationem juxtà probabiliorem ſententiam; atqui eſtò quis judicet unã partem contraditionis probabiliorem; poteſt ferre practicum, ultimum, & immediatum judicium pro parte oppoſita per reflexionem, quòd licitum ſit ſequi partem, etiam minùs probabilem

lem, quæ quidem ſententia eſt apud ipſum probabilior: ergò defacto talis licitè operabitur; quia ultimum judicium habebit juxtà probabiliorem ſententiam: v. g. dubitat quis, an iſte contractus ſit licitus; & omnibus benè perpenſis, movetur ad aſſerendum, non eſſe licitũ, non tamen improbabilem, immo verè probabilem judicat ſententiam aſſerentẽ, eſſe licitum. Judicium hoc, quod profert, contractus iſte non eſt licitus; non eſt illi practicum, ultimum, & immediatum; Quia poſt hoc reflectit adhuc, ſuprà ſententiam ſuam, quam omninò probabiliorem putat; ſcilicet quòd liceat, ſequi ſententiam minùs probabilem: Ex quo format ultimum, & practicum judiciũ, quòd ſibi liceat contractus ille. Certè judicium hoc practicum eſt formatũ juxtà ſententiam apud ipſum probabiliorẽ, & conſequenter poteſt illi eſſe pro certa regula ſuæ operationis.

Reſpond. tamen primò, admiſſo gratis, quòd poſſit ferri tale judicium; diſtinguendo minorem. Poteſt, ferre judicium pro parte oppoſita, judicium prudens, ac moraliter certum, nego, utcunque, concedo. Tale ſiquidẽ judicium nullo modo prudens eſſe poteſt, eò quia per illud aſſeritur licitum, quod omninò prudenter judicatur illicitum. Quomodò enim poteſt homo prudens judicare, hoc licitum eſſe, de quo certitudinem habet moralem, quòd non ſit licitum? Nec enim illa reflexio facit, quòd ſententia dictans actum illicitum, ipſi probabilior non appareat. Si ergò ipſi probabilior, certa moraliter eſt: quomodò ergò eidem certũ poteſt eſſe moraliter oppoſitum? Quarè iſta reflexio implicatoria potiùs eſt, quã potens moraliter operantem certificare.

56. Deindè; ut certum ſit moraliter judicium practicum, ut ſuprà tetigimus; debet per modum concluſionis, & per bonam conſequentiã deduci ex uno ſaltèm principio abſolutè, & ſecundùm ſe certo; præcipuè quandò commodè haberi poteſt; & quidem principio univerſali, ſub quo

adæ-

adæquatè contineri poſſit judicium illud practicum,& particulare. Quodnam autem eſt hoc univerſale principium, ex quo per talem reflexionem deducatur judicium particulare dictans licitam operationem? An fortè ſententia dictans, licitum eſſe, minùs probabilem ſequi opinionem? Aliud certè non video. Hic enim eſt ſyllogiſmus ille reflexus. Licitum eſt, ſequi opinionẽ probabilem, etiam minùs tutam,& minùs probabilem quàm oppoſita: ſed ſententia dictans licitum iſtum cõtractum eſt verè probabilis, quamvis minùs, quàm oppoſita: ergò licitum eſt, illam ſequi, ac per cõſequens licet mihi, hunc celebrare contractum. At porrò major illa univerſalis, non ſolùm non eſt abſolutè certa, immo vix probabilis,quamvis illam probabiliorem putent contrarii, quomodò ergò certitudinem dare poteſt concluſioni? præcipuè cum ex principio abſolutè certò concludi poſſit optimè contractum nõ eſſe licitum; puta per hunc ſyllogiſmum. Licitum non eſt agere,quòd quis,omnibus benè perpenſis,illicitũ judicat,atqui omnibus benè perpenſis,judicãs probabiliorẽ ſententiam aſſerentem contractum illicitũ verè judicat illum illicitum, ergò illi non eſt licitum,talẽ celebrare cõtractum. Major univerſalis adeò certa eſt,ut & ipſi cõtrarii fateri teneantur. Minor autẽ quamvis Probabiliſtæ per ſuam reflexionem conentur,illã abeo univerſali principio extrahere; adminùs certè probabilis remanet. Cõcluſio ergò,quòd contractus non ſit licitus,deducitur ex majori certa, & minori ſaltèm probabili;undè benè poteſt ad moralem certitudinem pertingere. At verò concluſio, quã per ſyllogiſmum reflexũ deducunt Probabiliſtæ, cùm neutram habeat præmiſſam certam, ſed ad ſummum utramque probabilem; nullam omninò, nec moralem, poteſt, habere certitudinem. Hæc enim, ut ſæpè dictum eſt, talis eſſe debet, quà major hic, & nunc haberi non poſſit; loco enim abſolutæ certitudinis debet ſubſtitui,quã in moralibus habere nõ poſſumus. Quomodò ergò pro cer-

certa moraliter haberi poteſt concluſio, cujus oppoſitum, & directè, & reflexè certiùs, ac evidentiùs concluditur.

57. Reſponderi poteſt ſecundò, diſtinguendo majorem, ſufficit, quòd formetur judicium practicum juxtà probabiliorem ſententiam, ſub quà proximè, immediatè, ac directè ipſum judicium practicum continetur; concedo: ſub quà cõtinetur tantùm remotè, & per quandam reflexionem; nego. Ut enim ſuprà diximus: judicium ultimum, practicum, & immediatè regulans operationem, regulari, & commenſurari debet judicio ſpeculativo, ſub quo adæquatè, & immediatè cõtinetur, niſi aliqua particularis circunſtantia illud extrahat quodammodò ab ejus ſubjectione: Ac proindè, cùm reflexio iſta Probabiliſtarum nullã afferat circunſtantiã, ratione cujus veritas objectiva varietur; ac per conſequens neque formalis veritas ipſius judicii, quod cum tota reflexione remanet in ſua majori probabilitate; non poteſt, ullomodo prudenter formari aliud practicum judicium, quo ab illo diſcordet.

Ex quibus inſuper clarè patet; quàm difficilè ſit; quòd Viro prudenti extra paſſionem, & ex puro veritatis amore, utriuſque partis merita ponderanti, apparere poſſit probabilior ſententia bènigna Probabiliſtarũ; Cùm nullo ſtabili, ac certo fundamento fulciatur, ſed per ſophyſticas ambages illam tueri, conentur Probabiliſtę: cõtraria verò ſolidiſſimis, ac omninò certis nitatur principiis.

58. Objicies tertiò. Urbanus Octavus conſultus à Miſſionariis Provinciæ, & Regni Paraquariæ, ut refert P. Nicolaus del Tacho Soc. Jeſu Miſſionarius in eàdem Provincia; ſic exponentibus, & ſupplicantibus, *SS. Pater. In Provincia, & Regno Paraquarię in India Occidentali maxima difficultas ſuboritur in converſione infidelium ad fidem noſtram, quãdò aliqui ex Miniſtris volunt illos cogere ad recipiendum, & retinendum primum conjugem, quẽ in infidelitate habuerunt. Gens quippe, ex innata barbarie paſſim conjuges, ſi verè*

verè conjuges dicendi ſunt; dimittunt, non aliter, quàm noſtri famulas, & famulos. Itaque plerique putant, non eſſe, ſaltèm communiter, apud illos verum matrimonium, ſed concubinatum; atque adeò permittunt, quòd conjugem Baptizatum accipiant, quandò ad fidem convertuntur. Alii tamen ſcrupulum habent, & cogunt eos ad repetendam primam conjugem; Ex quo magna incōmoda ſequuntur &c. Undè attenta eorum praxi, & conſuetudine, multi pii, & docti Viri putant, communiter non fieri apud ipſos verum contractum matrimonii. Cæterum ad tollendos ſcrupulos, & dubia &c. à Sanctitate veſtra humiliter petitur, ut quādoquidē juxtà Virorum Doctorum doctrinam Sedes Apoſtol. ex gravi cauſa poteſt, aliquandò matrimonium Infidelium diſſolvere, prout Sanctitas Veſtra declaravit in Brevi ſuo expedito die vigeſima Octobris anno 1626. & rurſus in alio ſimili die 17. Septiembris anno 1627. his verbis. Nos attendentes, hujuſmodi infidelium matrimonia non ità cenſeri, quin neceſſitate ſuadente, diſſolvi poſſint &c. Et quidem in hoc graviſſimæ cauſæ ſunt, immo neceſſitas ad converſionem illorum infidelium, dignetur Sanctitas Veſtra, ex benignitate Apoſt. concedere Provinciali Soc. Jeſu facultatē, ut ipſe, & ii ex Societate, quibus ipſe converſionem gentis demandaverit, poſſint, occurrente caſu, & facto examine, & manēte dubio de valore prioris matrimonii in infidelitate facti; vel magna difficultate inveniendi veritatem, vel magna difficultate repetendi primum conjugem jam dimiſſum: poſſint, inquam, ad converſionem faciliorem reddendam, vel ad converſorum manutentionem in fide, & obedientia legum Eccleſiaſticarū, diſpenſare cùm ejuſmodi converſis, ut poſſint poſt Baptiſmum contrahere verum matrimoniū in facie Eccleſiæ &c.

Ad hæc Pont. reſp. *Non videri ſibi ſpeciali ſua diſpenſatione opus eſſe, ubi DD. ſententiæ utrimque probabiles intercederent; ſequerentur opiniones pro cōditione locorū, ac hominum, Barbaris favor abiliores; Salva interim utriuſque partis authoritate, ſinerent doctis hominibus ſentiendi libertatem &c.* Hæc autē

Pont. reſponſio prorſus docet, licitum illis eſſe, quamcunque ſectari opinionem certò probabilem Barbaris favorabiliorẽ, quamvis illa minùs probabilis fuerit; Totam rem per extenſum refert Reverendiſſimus Thyrſus diſſert. 14. capit. 7. §. 1. & expendit quàm accuratè §. ſeq. ex quo vel breviter aliqua referemus.

Reſpondetur ergò in primis, allatam Pont. reſponſionem authenticam non eſſe, nec hiſtoricum formalia verba Pont. referre, ut neceſſarium eſſet ad aliquã ſaltèm authoritatem, & fidem. Quidquid autem ſit de hoc, admiſſo utcumque Pont. reſponſo, nihil ex eo contrà nos colligitur. Tota enim ſupplicatio Miſſionariorum conſiſtebat in hoc; quòd apud Viros doctos, ac pios illorum infidelium matrimonia pro nullis habebãtur; & quidem ſatis rationabilibus, immo evidentibus fundamentis, ac motivis, quibus tamen non obſtantibus, aliqui ſcrupuloſiores de hoc dubitabant; ad tollendos igitur ſcrupulos, ac dubietates Pont. facultatem diſpenſandi poſtulabant. Ad quod Pont. reſpondet. *Non videri ſibi ſpeciali ſua diſpenſatione hìc opus eſſe*: Sed attenta locorum, ac hominum conditione, ſequerentur tutò opiniones Barbaris favorabiliores, hoc eſt, dato, & ſtante, quòd crederent, verè matrimonia in infidelitate contracta nulla fuiſſe, permitterent, liberè converſis, nova contrahere matrimonia. Quod manifeſtè deducitur ex eodem Hiſtorico ità concludente. *Conſtans igitur Sociorum, plerorumque in his Terris degẽtium opinio praxi confirmata fuit, horum Barbarorum matrimonia ob rationes ſuprà relatas nulla eſſe; & poſſe Barbaros ad fidem converſos, quamcunque Baptizam, rejectis aliis, in conjugem ſumere: quanquam eam ſemper adhibuere cautelam, quam rei gravitas poſtulabat*. Monet nihilominùs Pont. nè contrarium ſentientes diſturbarentur, ſed ipſis ſentiendi libertas concederetur; quia fortè in aliquo caſu contingere potuit, ut inter aliquos infideles per legitimũ conſenſum verum fuerit matrimo-

monium. Nunquam tamen Pont. libertatem permiſit, ut ſententiam, & opinionē ſequerentur, quæ ſibi minùs tuta, minùſque probabilis videretur: præcipuè in tam gravi materia validitatis matrimonii; Aliàs enim Pont. reſponsū dediſſet juxtà ſententiam, quæ jam inter cæteras ſcandaloſas, ut minimùm, & in praxi pernicioſas, eadem Apoſt. Sedes damnavit. In decreto enim Innocent. XI. 2. Martii 1679. ſequens damnatur propoſitio. *Non eſt illicitum, in Sacramentis conferendis ſequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relictā tutiori &c.* Verè namque nullum fuiſſet matrimoniū contractum à converſis poſt Baptiſmum; ſi contractum in infidelitate validum erat. Igitur concedendo Pontif. quòd ſtante majori probabilitate de valore primi, poſſent adhuc, novum contrahere matrimonium, conceſſiſſet, quòd, ſtante minori probabilitate de valore Sacramenti matrimonij, poſſet, celebrari, quod abſit de tanto Pont. ſuſpicari.

59. Solent adhuc objici quædam Summorum Pont. geſta, præcipuè diſpenſationes, in quibus videntur manifeſtè minùs probabiles opiniones ſecuti: Ad hæc tamen, ceteris omiſſis, dicitur, quòd omninò tenendū eſt, Summos Pontifices, ſi talia egerunt; probabiliorem tenuiſſe ſententiam, quam ſecuti ſunt.

60. Objicies deniquē, Jugum Domini ſuave eſt, & onus leve, ut ait Chriſtus Jeſus Matth. 11. hoc autem non eſſet, ſi nos ad tutiores, probabilioreſque ſententias neceſſariò ſequēdas adſtringeret, cùm hæ, ut plurimùm, ſint ſeveriores, ac perdifficiles. Quinimmò id eſſet, ſcrupulis, & anxietatibus conſcientias exponere, gravique nimis pondere onerare, intolerabili jugo præmere, crudeliterq; cruciare; ergò &c.

Reſpondetur in primis, levitatem, ſuavitatemq; oneris Divinæ legis, nō ex opinionum laxitate, ac probabilitatis abuſu; verùm, ut optimè docet S. Thom. *p. 2. q. 98. art. 1. ad tertium*, ex dono Gratiæ, & Charitatis oritur, onus ipſum allevian-

te, ac jugum emollientem: Dùm libenter ex Jeſu amore illi caput inclinamus, & collum ſubmittimus, eò vel maximè; ſi laborantes, onerati ad ipſius Cœleſtis Gratiæ dulciſſimam refectionẽ properemus: eodem Salvatore nos invitante. *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos*. Ad quam tamen ſuaviſſimam refectionem, non niſi per arctam viam, quæ ducit ad vitam, relicta ſpatioſa, & lata, quæ iter ad perditionem pandit, ipſa docente supremâ Veritate, pervenire poſſumus.

Nec demùm ſcrupulis, & anxietatibus noſtra ſententia fomitem præbet, vel aditum aperit. Nam tutior ſententia de ſe facilè, cuique innoteſcit, ac ut in plurimũ, probabilior communior eſt. Magnum autem videri non debet, communiorem quærere opinionem, præcipuè inter antiquos, gravioreſque DD. Adde, quòd nõ imponimus majorem neceſſitatẽ, ac pondus ad probabiliores inquirendas opiniones, quàm certè adhuc adverſarii, concedere, ac requirere, debent, ad inveſtigandũ, an opinio verè ſit probabilis. Aliàs quippè omninò eſſet, ſalutis viam, dilatare non modò, ſed veriùs pervertere, ſi quacunque occurrente opinione, ipſam abſque ulla diſcuſſione quempiam ſequi, poſſe, doceremus.

Quid ergo nimis grave, anxium, difficilè, vel ſcrupuloſum? Si quærenti mihi; an liceat aliquid agere, duplex occurrat ſententia, quarum una probabilior, tutiorque appareat, quid clarius? quid facilius, quàm ipſam amplecti? Nonne potiùs, minùs probabilem ſequendo, ſtatim irreperet ſcrupulus? Neque ad hoc intolerabilem exigimus diligentiam, ſed illam ſufficere, fatemur, quæ commodè fieri poteſt, attentis circunſtantiis Perſonarum, locorum, gravitatis materiæ, neceſſitatis urgentis, & ſimilibus. Dùm ergò, congrua facta diligentia, inquirendo, an actio aliqua ſic licita, una tantùm occurrit ſententia, quæ verè probabilibus fulciatur fundamentis, jam illam poterit

quis

quis liberè ſequi. Si verò tantùm frivolæ, ac debiles appareant rationes, & ex alia parte tutius ſit,ab actione deſiſtere; tenebitur utique, magis inquirere, vel actionem ſuſpendere; ſi verò probabilem inveniat ſententiam, & alia quoque occurrat contraria &c. Tenebitur,hujus rationes æquali diligentia diſcutere; ut quænam probabilior ſit, adinveniat. Quod non debet onerofum nimis videri pro animæ ſalute; cùm pro corpore, immo rebus ipſis caducis, fallacibuſque bonis ultrò majores quaſcunque diligentias, ac ſtudia ſubire, non pigeat.

Adde, quòd, ut benè advertit Sayrus Cla. Reg.lib.1. cap. 6. num. 2. Ut opinio cenſeatur probabilis, debent diligenter expendi rationes utriuſque partis, & tunc probabilis cenſenda eſt, quandò DD. authoritate, & rationum pondere fulcitur, & facilè argumenta in contrarium diluuntur. Quarè omninò eadem ferè diligentia eſt, & inquiſitio; an opinio ſit verè probabilis, & an probabilior. Pro rudibus autem ſufficiet, ſi bona fide credant conſilio alicujus, quem doctum, ac timoratæ conſcientiæ putant. Non enim poſſunt ipſi, rationes benè diſcutere. Sed nota, quòd bona fide conſiliū quærant, Conſiliarium eligant,conſilium ſuſcipiāt, de quibus jam ſupra ſuo loco ſatis dictum eſt.

APPENDIX

APPENDIX

Pro quodam noviſſimo Tractatu in favorem Benignæ Sententiæ.

SUMMARIUM.

1. *Intentum hujus Digreſſionis.*
2. *Primarium ſententiæ noſtræ intentum eſt, veram, ac certam firmare regulã, quà tuti incedamus, quamvis ex conſequenti opinandi licentia coarctetur.*
3. *Aliundè probabilitas, aliũdè rigor, vel benignitas, aut latitudo ſententiæ deſumitur.*
4. *Laxæ, temerariæ, aut ſcandaloſæ, non præcisè, quia latæ, ſed quia ultrà rectæ rationis dictamen ſunt, has merentur notas.*
5. *Non prohibetur uſus, at abuſus probabiliũ ſententiarum, ad quarum licitum uſum requiritur, quòd operans prudenter ſententiæ ipſi præbeat determinatum aſſenſum.*
6. *Sicut amabile ſecundùm ſe non eſt mihi amabile, ſi ejus amor melioris boni ſit impeditivus, ità probabile &c.*
7. *Abſoluta probabilitas non ſumitur ex præciſa relatione ad operantis intellectũ, ſed, ut ipſi regula ſit opinio, hæc relatio impreſcindibilis eſt.*
8. *Ex Probabiliſtarum principio ſatis incurioſi reddebantur Doctores in veritatis inquiſitione, & ex noſtra ſententia valdè ad illam excitantur.*
9. *Sententia noſtra, nec ad deſperationem inducit, nec ad melius cogit, ſed ad abſolutè neceſſarium.*
10. *Sufficit in noſtra ſententia, quòd operaturus ex puro veritatis amore, ac ſalutis zelo congruam adhibeat diligentiam pro conditione perſonæ, & aliarum circunſtantiarum.*
11. *Sententia noſtra indubitata fuit apud Doctores, ſi modernos excipias, & ſufficienter promulgata.*

12. *In-*

12. *Inconveniens, quòd ſequeretur, ſi verum eſſet, legem nullam eſſe, dùm probabile eſt, an aliquid ſit præceptum, vel prohibitum; necnè.*

13. *Ex hoc ipſo, quòd probabilior apparet ſententia, ſatis lex promulgata eſt.*

14. *Aliud graviſſimum inconveniens ex contraria doctrina.*

15. *Contradictio in eadem, & grave ſcandalum in moralibus.*

16. *Leges naturales per rationis dictamen ſatis promulgantur, & poſitivæ, ubi obſcuritas occurrit per eandem ratione̅ declarãtur.*

17. *Levitas Chriſtianæ legis eſt libertas Filiorum Dei, non laxitudo morum.*

18. *Expenditur, quàm benè Author aſſerat, ſuam ſententiam antiquorum fuiſſe regulam, præcipuè Divi Antonini, & Nidei.*

19. *Quàm extortè Divi Auguſtini ſententiam ide̅ explicet.*

20. *Benè diſcurrit Author circa veram probabilitate̅; ſed quæſtio de nomine eſt, an veriſimile, & probabile idem ſint.*

21. *Claſſicorum DD. approbatio, ut plurimùm requiritur ad firmandam probabilem ſententiam; ſed in caſu probabiliſſima eſſe poteſt opinio abſque tali approbatione.*

22. *Per ſe loquendo, quòd probabile eſt ſpeculativè, ità etiam practicè, nè aliqua in contrarium ſuperveniat circunſtantia.*

23. *Opinio, circà quam extat lex, decretum, vel deciſio, neque ſpeculativè cenſenda eſt ampliùs probabilis.*

24. *Graviorum DD. authoritas in moralibus magni facienda, nè graviſſima ratio ad contrarium impellat.*

25. *Nulla reflexio juvare poteſt, dùm quis rationis, & authoritatis vi ex utraque parte perpenſa; probabiliorem unam judicat, ut in contrariam poſſit prudenter deflectere.*

26. *Satis eſt, exceptionem utilem eſſe ad majorem regulæ declarationem.*

27. *Unica naturalis juris interpetratrix eſt ipſa legislatrix ratio, quam ſequi, tenemur.*

28. *Quo-*

28. *Quomodò leges benignè interpretrandæ ſint?*

29. *Expenditur quodnam præjudicium benignæ ſententiæ attulerit Innoc. XI. Decretum.*

30. *Quàm benè urgeat contra nos Author iſte; decretum Alexandr. VIII.*

31. *Regula; In dubiis tutior pars eſt eligenda, quomodò præceptiva, & conſultiva eſt.*

32. *Illuſiones potiùs, quàm argumenta, quæ contrà nos affert Author iſte.*

33. *Tenemur, ſequi probabiliorem ſententiam, ut à periculo peccandi formaliter liberemur, non ſolùm materialiter.*

34. *Ex doctrina dicti Authoris liberaremur etiam à periculo peccandi materialiter, undè nimis probat.*

35. *Quòd in noſtra ſententia liberemur à periculo formaliter peccandi, clarè oſtenditur; non autem probare poterunt in ſua Probabiliſtæ.*

36. *Certitudo, quam exigimus, eſt moralis, ad quã non ſufficit minor probabilitas.*

37. *Exempla in favorem noſtrum adducta juſtiſſimè, non nimis probant.*

38. *Exempla, quæ pro ſe adducit Author, in ipſum retorquentur.*

1. DUM iſta meditaremur, pervenit ad manus cujuſdam Recentioris Tractatus manuſcriptus per modum Epiſtolæ, seû potiùs Epiſtola per modum Tractatus ad quendam Romanæ Curiæ Prælatum directa italico idiomatè anno 1694. quo tandem Romæ pariter in lucem prodiit opus Reverendiſs. Patris Thyrſi, quem licèt Author ſileat, potiuſque *Mercorum* nominet jam ab annis multis vulgatum, ſatis apertè licet colligere, ab hoc noviſſimo Thyrſi opere impulſum habuiſſe dictum Authorē ad acuendum calamum in benignæ ſententiæ favorem; cujus Tractatus multa verborum apparenti vi, ac eloquenti energia ſuffulti, quia plura, quamvis clanculum, à benignæ ſentētiæ patronis diſſeminantur exemplaria, nè penitùs deſtituta periclitetur; opere pretium duximus, hic, è tenebris ad lucem ipſum tractatum deducere

cere, ut clarè cunctis appareant jam omnia detecta ſophiſmata, confractæ vires, diſſipata conſilia. Diſplicet autem, quòd ea brevitate, quà cuperemus, & jam in conſiliis erat, non licet percurrere; Cùm enim potiùs, quàm in rationum pondere, in verborum, & eloquentiæ vi manifeſtè cõfidat Author; Et nos ipſum de numero ad numerum, nè dicam de verbo ad verbum proſequi, neceſsè fuit. Non tamen per extenſum, & Italico, ut ſcripta ſunt, idiomate, ſed ſummatim latinè, omni tamen fidelitate, & cum omni ſententiarum pondere, afferre, ſatiùs viſum fuit; illud enim, & longius, & inutilius omninò arbitrati ſumus.

2. Fatetur ergò in primis iſte Author à numero primo uſque ad ſecundũ incluſivè, tanquam indubitatum, dignum quidẽ eſſe Caſuiſtarũ jactantiam, & libertatẽ reprimere, quà ſatagunt laxas effundere doctrinas; at verò ad ipſorũ licentiam cõprimendã calumniari, damnare, ac veluti à literatorum republica in exiliũ expellere ſententiam aſſerentẽ, quandòque licere, ex duabus opinionibus certò probabilibus ſequi, etiam operanti non adeò probabilem; inquit ipſe non intelligo, immo enormiſſimam veritati, puto, injuriam irrogari: Ad quod probandum, hos veluti duos firmiſſimos figit cardines: primum ſcilicet, hoc remedium eſſe incongruum, & improportionatum; ſecundum verò, eſſe pejus malo, quod curari intenditur. Sed ut verum fatear, Probabiliſtæ, ut ſophyſtici, nunquam directè, ſed per obliquos, ac diſtortos calles incedunt; ſic planè Author iſte per varios circuitus veritatem obtegere conatur, licèt veritatis defenſorem ſe jactet. En ecce in primo limite à recto deviat; primarium enim intentum noſtrum non eſt, laxitatibus modum imponere, ſed veram, ac certam firmare regulam, quà tuti poſſimus incedere; quanquam ex conſequenti, hac poſita, non parùm opinandi licentia coarctetur, ut videbimus. Audiamus igitur ipſum.

3. Sic à num. 3. uſque ad 6. probat primum punctum.

Vu

ctum. Quia doctrinæ, vel ſententiæ latæ, vulgò, largæ, non ſunt probabiles: ad tollēdas igitur latas opiniones, quomodò congruū eſt remedium, prohibere uſum probabilium, & quòd latæ ſententiæ non ſint probabiles, conatur oſtendere; tum quia opinio probabilis contrà ſe nequit habere aliquod certum principium, vel deciſionem, dogma, vel reprobationem, quod totum admittunt latæ, & ſæpè meritò damnantur: tum quia probabilis opinio talis debet eſſe, ut antecedenter ad omnem paſſionem à Viro prudenti mereatur aſſenſum, quarè validas pro ſe rationes exigit, ac fundamenta; latæ verò ſententiæ debilibus, ac frivolis nituntur fundamentis: tùm etiam quia probabilis opinio approbari debet à DD. omni exceptione majoribus: latæ verò, ut plurimùm, pro ſe non habent, niſi Doctorem aliquem nō magnæ authoritatis; quæ igitur convenientia latarum opinionum cum probabilibus?

Quis non videat, hunc Doctorem per obliqua tendere, latebras quærere? quid jactat, latas doctrinas probabiles non eſſe? Quid latum, vel ſtrictum ad probabilitatem? Aliundè ſiquidē probabilitas, aliundè rigor, vel benignitas, ſeù, dicamus, latitudo ſententiæ deſumitur; hæc enim à commodo, vel incommodo menſuratur operantium; illa verò ab adæquatione cum re, ſeù veriſimilitudine, tota pendet: undè optimè ſententia benignior, & latior probabilior, ac certa eſſe poteſt; rigoroſior, & ſtrictior minùs, immo totaliter improbabilis: Et certè ſententia minùs probabilis, quam tuta conſcientia quemlibet ſequi poſſe, contendunt Probabiliſtæ, ſemper latior, ac benignior eſt magis probabilis magiſque tuta; Si enim tutior ſit, non controvertitur, an liceat, agere, quod illa dictat.

4. Verum quidem eſt, multoties opinandi libertatem nimis laxas immo temerarias, & ſcandaloſas introducere ſententias; has tamen notas, ac cenſuras nō merentur, quia latæ ſunt præcisè; verùm quia ultrà

rectæ

rectæ rationis dictamen. Nos autem nec latas, nec probabiles damnare intendimus opiniones, ad hoc enim, ſingularium in particulari merita diſcutere, neceſſe eſt; benè autem ſuppoſito, quòd in ſe verè ſint abſolutè probabiles, modũ ac regulam tradere, quà earum ſit licitus uſus, nec aliã certè, quàm à ſacris Canonibus, PP. gravibuſque DD. acceptam.

5. Subdit Author à n.7. uſque ad 10. Ex hoc ipſo, quòd probabilis eſt opinio, utique licitus ejus uſus; probabilitas enim de ſe tota gaudet honeſtate: ſicut enim amabile non eſt, niſi dignũ amore, appretiabile, dignum quòd in pretio habeatur; ità probabile, dignũ eſt approbatione, & conſequenter licita executione; quare manifeſtam involuit contradictionem, aſſerere opinionẽ probabilem, & negare licitum ejus uſum. Nec aliquid obſtat, quòd opinio ſit minùs probabilis, aut enim verè probalis eſt, aut non; ſi non, non ſumus in caſu; ſi autem verè probabilis, quarè ad prohibendas latas, prohibentur etiam probabiles.

Ad hæc, ut ab ultimo incipiamus, jam dictum eſt nos non prohibere uſum, ſed abuſum probabilium ſentẽtiarum; neque in hoc quidquam curamus, an ſententiæ latę ſint, vel ſtrictæ, quod tàm ſæpè, & ardenter Author hic jactat, dilatans philacteria, ſed canens extrà chorum. Ad uſum autem licitum ſententię quantumcunque probabilis, ut ex dictis planè conſtat, non ſufficit, quòd ſententia ſit in ſe, & abſolutè probabilis, ſed requiritur, quòd operans per determinatum aſſenſum prudẽter ipſi adhæreat, formans conſcientiam, licitum eſſe, quod illa dictat; hoc autem eſſe non poteſt, dùm prudenter judicat probabiliorem ſententiam oppoſitam: quarè ipſi, licèt ſignatè, ac ſpeculativè ſit probabilis ſententia dictans licitã operationem, exercitè nihilominùs, & practicè verè ipſi non eſt probabilis, nec digna, ut ab ipſa approbetur, cùm veriſimiliorem exiſtimet oppoſitam, cui perindè prudenter aſſen-

ſum præſtare debet.

6. Sicut ergò, quamvis amabile ſit in ſe aliquod objectum, quod aliquam pręſefert bonitatem, indignum tamen eſt, ut ametur à mè, ſi ejus amor impeditivus mihi ſit melioris boni, quia non ampliùs eſt mihi bonũ, ſed perniciosũm, & pariter ſecundùm ſe appretiabile vileſcit, & contemptu, non pretio dignum eſt, ſi poſſeſſionem, vel aſſecutionem pretioſioris impediat; ità quod ſecundùm ſe probabile judicatur, in conſpectu probabilioris cõtrarii à probabilitate cadit, nec dignũ eſt, ut vir prudens illi præſtet aſſenſum, quia prudenter omninò debet contrario aſſentiri, cum quo ſtare non poteſt aſſenſus minùs probabilis.

7. Per quæ patet ad id, quod ſubdit Author n. 11. uſque ad 18. & pro ſolido firmat principio. Videlicet opiniones per hoc, quòd ſint minùs probabiles, non amittere probabilitatem, ſed ſolùm fit indè, quòd non ſint adeò fortes ad trahendum intellectum, ſicut probabiliores: vera enim probabilitas non conſiſtit in relatione ad judicium operantis, qui probabilem judicet ſententiam, ex quo certè multi naſcuntur errores; ſed vera probabilitas, eſt probabilitas objectiva, de quà Philoſ. ait primo Topic. *Probabilia ſunt, quæ videntur omnibus, vel pleriſque, vel ſapientibus, atque his, vel omnibus, vel pleriſque, vel maximè notis.* Quarè igitur minùs probabiles doctrinæ longiùs expelli debent, ac ſi magis, & minùs variarent ſpeciem? Sicut ergò minùs doctus, vel pius, verè pius, & doctus eſt; ità minùs probabile, verè eſt probabile. Hic error, inquit, cauſa, & origo eſt mali totius in hac materia; Credunt enim aliqui, idem prorſus eſſe, dicere, minùs probabile, ac improbabile; pluraque ſubdit eleganter quidem, & in ſumma concludit ejiciendas non eſſe, nec damnandas minùs probabiles opiniones.

At, quæsò, quis damnat? Quis ejicit? quis à literaria expellit Republica minùs probabiles opiniones? Dãnatur abuſus, non opinio, cujus quidem probabilitas abſo-

abſolutè ſumenda non eſt ex præciſa relatione ad intellectum operantis, ſed ut ipſi regula ſit propriæ operationis, impreſcindibilis eſt relatio iſta, immo potiſſimũ attendenda. Quid enim juvat operantem probabilitas, immo certitudo ſententiæ in ſe, ſi operans ipſe juxta illam nõ habeat conſcientiæ dictamẽ, (quod quidem, ut ſatis oſtenſum eſt, formare non poteſt juxta ſententiam, quæ ſibi minùs veriſimilis apparet,) ſicut enim ut utar exemplo, & ſimilitudine Authoris ejuſdem; quamvis nudus magnes vim habeat in ſe trahendi ferrũ, ſi tamen ex adverſo magnes armatus fortiùs trahat, non poterit nudus ad ſe trahere ferrum, ità licet opinio de ſe probabilis vim habeat trahendi ad aſſenſum intellectum, nunquam poterit illum trahere, ſi probabilior opinio ad contrarium fortiùs impellat; ni fortè perverſa Voluntas contrà ipſius intellectus naturam ad minùs probabilem inclinet: remanet igitur hæc opinio probabilis ſpeculativè, ac ſignatè, non autem practicè, ac exercitè, quia per majorem vim contrarię ſententiæ impeditur, nè trahere poſſit ad ſui aſſenſum operantis intellectum.

8. Proſequitur Author num. 19. uſque ad 29. ad probandum prohibitionem ſequendi ſententiam minùs probabilẽ in conſpectu probabilioris; nihil valere penitùs ad reprimendas laxitates. Eò quia nullus Doctor ſententiam docet, dicendo, illam eſſe minùs probabilẽ, immo quilibet propriam opinionem, tanquam probabiliorem, jactat. Addit inſuper, plures Doctores, qui ſuſtinent, licere quandoque juxta minus probabilem ſententiam operari, nullam docere laxam opinionem; è contrà verò graviſſimos Doctores prohibẽtes minùs probabilis uſum in conſpectu probabilioris, multas valdè laxas tradere opiniones, quarũ nonnullas affert. Vera igitur regula moderandi laxitates, eſt diſcernere inter verè probabiles, & improbabiles; cæterũ adſtringere ad probabiliores inutile, ac improportionatũ eſt omninò remediũ.

Jam

Jam verò dictum eſt, non eſſe primarium finem noſtrum, laxitatem opinionũ coërcere, ſed regulam ſtatuere certam, quà probabilibus tutò poſſimus uti. Quod autem, & ad ſecundarium finem reprimendi nimiam opinandi laxitatem aptiſſimè; nec parùm quidem conferat ſententia noſtra, ex duplici capite fit evidens. Primò, namque ex illo Probabiliſtarũ principio adeò reddebantur incurioſi DD. ad veritatis inveſtigationẽ,ut nihil de ſententiæ veritate curarent, ſed ferè unicè quęrerent an ſententia probabilis eſſet; quo habitò, illam & docere, & conſulere tutò, non dubitabant. Sapiens id teſtatur Eminentiſſimus de Aguir, qui olim, & ipſe Probabiliſta, re maturiùs inſpecta, ſana mente probabiliſmum deſeruit, cujus plura per extenſum affert Reverendiſſimus Thyrſus diſſert. 13. cap. 2. §. 11. num. 78. & ſeq. Aliqua nos tantùm Cardinalis verba referemus ex ipſius præfatione ad Tomos Conciliorum Hyſpaniæ pagina 6. num. 31. Sic enim de ſe inquit: *Eo uſquè communi ferè ſenſu, aut præjudicio abductus in probabiliſmo, veluti in pulvino, molliter quieſcebam, & plerumque ſtudium meum (ità ingenuè fateor) ſitum erat in examinando potiùs, an aliquid eſſet probabile, quàm in inveſtigando, an eſſet verùm; detecta enim probabilitate, nullatenùs dubitabam, mè poſſe illud in praxi ſequi, aut aliis conſulere.* Et poſt pauca, ſubdit; *De hoc enim nemo tunc Salmanticæ dubitabat, uſq; adeò invaluerat probabiliſmus ibidem, quamvis paulò anteà Magiſter Joannes Martinez de Prado, & Vincentius Baronius, ambo Dominicani, ſcriptis editis, impugnaſſent longè, ac latè Caramuelem, & rejeciſſent uſum opinionis minùs probabilis faventis libertati in concurſu probabilioris ſtantis pro præcepto: nulla enim ferè ratio utriuſque laudati Scriptoris, habebatur in ea parte ob multitudinem innumerabilium aliorum liberiùs ſcribentium, ut poſſent ji dicere cum Poëta; Obruimur numero.*

Vide igitur in primis, quàm aptum ſit remedium ad moderendam DD. libertatem

tatẽ ſententia noſtra? Quàm perniciosè ipſam laxaverat probabiliſmus? Nec minùs utile quidem ad praxim coërcendam. Sicut enim ex probabiliſmo veritatem ferè contemnentes de ſola probabilitate ſolliciti erant Doctores, ità cæteri Fideles nõ curabant, an verè actio liceret, ſed an ſententia ipſam licitam dictans probabilis eſſet, noſtra verò ſententia utroſque ad veritatis indaginem ſtimulat, ſi veritatis amatores ſint, ac de propria ſalute ſolliciti. Si verò perditæ conſcientiæ Doctores adhuc velint probabiliores jactare ſententias, quas verè minùs probabiles aſpiciunt, aliique ipſorum ductũ pertinaciter ſequi; quid ad nos? Ipſi viderint: Veritas enim, non probabiliſmus judicabit.

Ad hoc enim nullum ſuppetit remedium; ſicut enim ad extirpandas hæreſes habet quidem Eccleſia divinas paginas, ſacros Canones, Apoſtolicas traditiones, ſanctoſque PP. quibus nititur, falſum, ac diabolicum expurgare fermentum; at nihilominus paſſim novæ pullulant hæreſes, inſurgunt errores, aut veteres novis adinventionibus obtecti renaſcuntur; ità regulas quidem habemus ad probabiles, probabioreſq; opiniones ab improbabilibus, vel temerariis diſcernendas, quibus Apoſtolica Sedes DD. ac Sapientum conſilio ſententias pernicioſas convellere nititur; quis autem cohibere poterit luxuriantium ingeniorum audaciam, nè paſſim novæ diſſeminentur. Habeamus ergò ad minimum tutam, ac certam regulam, quà Fideles in praxi ab hujuſmodi laqueis liberentur.

Omitto hic, diſcutere, an verum ſit, quod ait Author, benignæ ſententiæ Patronos, & præcipuè ab eo nominatos, nunquam tradere doctrinas latas, cum fortè, nedùm latas, verùm etiam damnatas docuerint; ſicut etiam, an ſententiæ omnes, quas latas, ac proindè improbabiles apud ipſam, refert, verè tales ſint, adminùs in legitimo ſenſu, quo eas tradiderunt Doctores noſtræ ſententiæ faventes; nihil enim hoc ad nos.

Quiſquis ſit Doctor, ſi verè debita ponderatione adhibita, probabilior ſibi videtur ſententia, tutò illam docet, quamvis fortè fallatur; ſi verò congruam diligentiam omittat in diſquiſitione veritatis, vel certè minùs judicet probabilem, peccat utique, & graviter, illam docendo, præcipuè in rebus fidei, ac morum, nec ullam excuſationem habebit de peccato ſuo.

9. Ad ſecundum principale punctum eruditè progreditur Author n.30.uſque ad 33. Si enim, inquit, ad laxitates corrigendas hoc remedio, prohibendi uſum probabilium ſententiarum, uti velimus, potiùs, quàm ad rectam, ac tutam viam reducerentur, ad horam certè gentes in deteriora præcipites ruerent; ut enim optimè docet S. Thomas; majus proculdubio peccatum eſt deſperatio, quàm præſumptio; quamvis autem ex benignâ ſententiâ poſſimus, quandòque ad præſumptionem declinare, certè rigida in deſperationē projiceret; ſi non ſolùm ex conſilio, ſed ex neceſſitate ad amplectendum id, quod melius eſt, cogeremur; multi namque modicæ virtutis non valentes ad melius pertingere, bonum quoque abſolutè relinquerent.

En magna quidem vorago deſperationis totam illicò abſorptura Chriſtianitatē? Undè, quæſo, hæc deſperatio? Quomodò ad melius cogimus, & ſimplici bono contenti non ſumus? Neceſſarium præcipimus, quod utique ſecundùm rationē eſt; Et homo rationalis non difficilè nimis, non proprias vires excedens judicare debet, quod propria dictat ratio. Cogimus ergò homines, ut humanitùs, non brutaliter vivant, ſequendo videlicet rationis, non appetitus, vel paſſionis ductum. Quomodò autem rationis ductum ſequitur, qui benè perſentiens rationis ipſius dictamen, quòd actio honeſta non ſit; quod certè ſentit, dùm illud veriſimilius judicat, & nihilominùs vult, illam, tanquam honeſtam, elicere? Non Voluntas, ſed ratio ſequenda eſt homini, qui hominis vult ducere vitam.

10. Heù

Digitized by Google

10. Heù me! ſubdit Author num. 34. uſque ad 38. Undique me tenent anguſtiæ, neſcio planè, quomodò ſalvari, ſi mihi ad ſalutem neceſſarium eſt, probabiliorem ſemper ſequi opinionem. Quæro ſiquidem, an tenear, ſequi probabiliorem in ſe, vel probabiliorem mihi. Si primum, jam perii; Quomodò enim in omnibus, quænam ſit probabilior ſententia, invenire, ac judicare potero? Si ſecundùm, ampliùs augetur anguſtia. Ad hoc enim non ſufficit, quòd ego ſciam, talem ſententiam à gravioribus doceri DD. ſed requiritur inſuper, quòd judicem ipſos verum docuiſſe. At quomodò, ſi ego ignarus ſum? Vel ſi doctus, non doctior ipſis? quorum tamen ſententia mihi apparet multoties minùs vera? Quid faciam? ſtudere quòad uſq; pertingā ad veritatem, quæ inter homines latet, quaſi fera ſylveſtris, & quàm rarò invenitur? Quid, ſi neceſſitas urgeat, nec ſpatium ſuppetat, vel commoditas conſulendi, aut ſtudendi.

Mirum planè, quòd Author iſte aliàs prudens, ac ſapiens, trepidare velit, immo in deſperationem inducere homines, ubi nullus eſt timor. Quænam anguſtiæ? Quæ montium prærupta tranſilienda? ſufficit nobis omninò, quòd operaturus mente ſincerà, & puro veritatis amore, ac propriæ ſalutis zelo eam adhibeat diligentiam prò conditione Perſonæ, loci, temporis, aliarumque circunſtantiarum, quam poteſt humanitùs, quæque humanæ congrua ſit fragilitati; ut ſciat, an actio licita ſit, nec nè. Et ſi vel rationum, vel authoritatis pondere, bona fide judicet, licitam eſſe, ità planè ſentiat, formet conſcientiam; tutò, & abſque formidine, vel timore ullo operetur; ipſique ſecuritatem promittimus, cùm enim fecerit, quod in ſe eſt, quamvis errare contingat, penitùs excuſabitur, immo benè aget, ut ſatis in ſuperioribus oſtenſum eſt. Hæc firma ſecuritas eſt, quam Ratio, Scripturæ, Jura, Authoritas, Natura ipſa teſtatur. Quam verò ſecuritatē promittunt Probabiliſtę, qui

volunt, quemquam tutò agere poſſe, quod ipſe operans, omnibus benè perpenſis, illicitum judicat, ſi prudenter, & ſecundùm rationem judicare velit, dum ſibi veriſimiliùs apparet, illicitum eſſe.

11. Auget anguſtias Author num. 38. uſque ad 39. exaggeratq; incommoda, ex eo, quòd jugum hoc intollerabile præter rationẽ imponimus: Obligari namque ex certa lege, non valdè juvat bonas Animas; at verò intimè ferit obligatio dubiæ legis, qualis eſt noſtra: Lex enim, lex non eſt, niſi fuerit ſufficienter promulgata. Quomodò autẽ ſufficienter promulgata cẽſeri poteſt lex noſtra, de quà per tot ſæcula inter DD. controvertitur, an ipſa detur? Alii quidem affirmant, alii negant. Non igitur lex eſt, ſed opinio, quòd ſi opinio, quam vult unuſquiſque teneat, nam, quantumcunq; probabilis, lex non erit.

Quis non miretur Virum hunc abſque dubio mirabilẽ? Quà libertate jactat, per tot ſæcula inter DD. controverſam ſententiam, quæ per tot ſæcula unanimi conſenſu apud PP. indubitata uſque adeò fuit, ut ipſi fateri tenentur Probabiliſtæ, ſolumque à modernioribus in dubium revocata, immo jam ferè vi oppreſſa, cooperantibus certè inviſibilibus ſæculi hujus Principibus: Cùm enim pro contraria Benigna ex antiquis nullus inveniatur Patronus, quem zelantiſſimi Defenſores in ſubſidium advocare nullatenùs prætermiſiſſent, breviſſimo tempore tam latè ſubdola potiùs, quàm Benigna ſententia iſta diffuſa eſt; ut cùm anno 1571. adhuc omnes in noſtram convenirent Theologi, ut ſupra notavimus ex Corduba, anno poſtea 1592. fateatur Michael Salonius ex S. P. Auguſt. familia *de Juſt. & Jure* ad *quæſt. 63. art. 4. 2. 2.* D. Th. controv. 2. Conc. 4. jam Benignã tenuiſſe multos, & graviſſimos Theologos; Et ſucceſſivè anno 1593. Gregorius de Valentia tom. 3. diſp. 5. quæſt. 7. pun. 4. eandem Benignam ſententiam, tanquam communem citet: Ac demum

anno

anno 1597. Petrus de Navarra in Opere *de Reſtitutione* lib 3. cap. 1. n. 237. aſſerat juxta communiorem ſententiam Theol. ſufficere ad ſecuritatem conſcientiæ probabili opinioni ſe conformare, etiam ſi ſit minùs probabilis: refert ſic Thyrſus in Introd.

Ad noſtrum igitur fuit, nè per tot Sæcula ſufficienter, legitimè per tot Sanctiſſimos PP. ſapientiſſimos DD. immo, ut ſuprà innuimus, per Apoſtolicas traditiones, ſacroſque Canones, qui ſatis illi favent, promulgata ſententia noſtra, & unanimi totius Chriſtiani Orbis conſenſu acceptata. Fuit nè vera, & legitima lex per tot ſæcula? Quis ergò illam noviſſimis hiſce temporibus abrogavit? Porrò, ſi unquam lex ea naturalis, ac Divina fuit, naturali dictata ratione, per Apoſtolicas traditiones ad poſteros tranſmiſſa. Quis naturalis, aut Divinæ legis abrogator? An moderni Scriptores, qui viam Domini arctam, & anguſtam, ſe latam, ac ſpatioſam reddere poſſe, auſi ſunt, buccis concrepantibus proclamare. Beatos certè, ſi à veritate non aberrent. Qui æternos Codices altiùs, ac profundiùs, quàm tot Sanctiſſimi, & Sapientiſſimi Viri, immo, & ipſi à Deo afflati ſacrorum Antiſtites, ac Petrus ſuprema, & antiquiſſima Theologorum ſummitas, ſcrutati ſunt.

12. Addamus cum Reverendiſſimo Thyrſo diſſ. 6. §. 8. num. 36. & ſeq. Si, ut aſſerit Author iſte, ex hoc ipſo, quòd inter DD. controvertatur, an actio aliqua licita ſit, necnè; cenſeri debet legem de ea dictantem ſufficienter promulgatam non eſſe; ridiculum omninò foret, quærere, an talem actionem elicere, ſit peccatum? Indubitatum eſt enim apud Authorem n. 42. legem non eſſe uſque dum probabile eſt, non eſſe. Cum igitur conſtet ex DD. controverſia, eſſe probabile, nullam extare legem talem prohibentem actionem; ad quid quærere, an licita ſit, necnè? Damnandi ſunt meritò quicunque hoc in dubium ampliùs vertunt. Id enim eſſet planè, femina

Xx 2 pec-

Digitized by Google

peccati ſpargere. Ubi ſiquidem certò non eſt lex, neque prævaricatio. Si ergò certùm eſt, non eſſe legem, cur illam quærunt, ut ſcrupulos, & laqueos parent fidelibus, dùm tuti omninò poſſunt incedere? Doceant omnes abſque ulla dubitatione, licitum eſſe, nam certi ſumus, legem non eſſe prohibentem. At verò ipſi cæcorum oculi non videant, quæ morum laxitudo, quæ injuria veritatis inquirendę ſecutura indè ſit. In perniciosiorem valdè Author iſte incidit ſcopulum, quàm ſuis cavillis in noſtra fingere conatur ſententia. Non intollerabile quidem, ſed rationabile omninò ratione utẽtibus, vel uti volentibus, nos jugum imponimus.

13. Sed benigniùs adhuc prædictũ obſtruamus effugium. Concedatur modò gratis, quòd poſſint Probabiliſtæ, omnibus benè perpenſis, ex puro veritatis amore ſuam probabiliorem noſtrà prudenter judicare ſententiam. Quod quàm difficile, ſuperiùs oſtenſum eſt. Probabilitas hæc tota ſalvare illos non poterit, dũ hic, & nunc determinatum elicient opus, quod meritis cauſæ ponderatis, illicitum eſſe, probabilius apparebit. Ex hoc enim ipſo lex prohibens ſatis, ſuperque illis promulgata eſt. Promulgatio ſiquidem legis naturalis, & Divinæ, non poſitivæ, non ſcriptæ, alio non intimatur Præcone, quàm rationis dictamine. Quomodò igitur ibi tota, & ſufficienter promulgata non eſt lex prohibens actum, quem ratio ſibi dictat prohibitum?

14. Ampliùs autem, aperi oculos, quæſò, & vide, in quæ præcipitia detrudat effugium iſtud; ſequeretur enim indè, quòd non modò minùs probabilem, ſed abſolutè falſam judicans opinionem aſſerentem licitum actum, adhuc licitè poſſet, illum elicere; quia nec dùm illi ſufficienter lex prohibens intimata, eſſet: quia videt adhuc, quòd cõtroverſia eſt inter DD. & probabile inter ipſos; non eſſe talem actum à lege prohibitum; quod enim falſam judicet horum DD. ſententiam, non facit, ut neſciat, illàm

illam eſſe abſolutè probabilem. Et ut plura brevitatis gratiâ omittamus.

15. Reſpondeat Author iſte cùm ſuis Probabiliſtis. Poſſit nè dari caſus, quòd actio aliqua, de quà inter DD. eſt controverſia, utrùm ſit prohibita, verè prohibita ſit Divinâ lege? Dent ſecuritatem, ſi poſſunt, quòd iſta lex non detur, & eos libenter ſequemur omnes. Securitatem iſtam dare quidẽ non audebunt, nè manifeſtè notã temeritatis incurrant, dùm & ipſi rationibus victi concedunt, probabiliorem eſſe opinionem aſſerentem, dari legem talem actionem prohibentem, ut ſupponimus, aliàs non eſſemus in caſu. Quarè igitur docent, poſſe nihilominùs tutò quẽpiam, ſequi contrariam minùs probabilem; quia ſi re ipſa detur lex, excuſabitur à peccato, nec formaliter, ſed materialiter ſolùm contrà legem ibit, quia illa ſufficienter promulgata non eſt? Bone Deus! Quomodò ut fugiant lucem, palpabiles ingrediuntur tenebras? ac ſeipſos evidentiſſimis cõtraditionibus involuunt? Si promulgata ſufficienter nõ eſt, jam utique, tanquam indubium apud ipſos, lex non eſt; quomodò igitur nec materialiter agere poſſumus contrà legem, quæ non eſt? Quid opus excuſatione, ubi nulla poteſt eſſe prævaricatio? Immo quomodo hic, & nunc poſſibile eſt, dari legem, de quà hic, & nunc certum, evidens, ac indubitatum eſt, non dari? Certum eſt, inquam, apud ipſos, non dari, quia ſufficienter promulgata non eſt, ac per conſequens lex non eſt? Expungantur itaque à Codicibus omnes regulæ Juris, quibus, quid in dubiis, vel obſcuris agendum, præſcribitur; & una pro cunctis authenticè ſtabiliatur. Ubi veritas evidens non eſt, ſed ſub dubio, ac probabilitate latet, agat quiſque prout vult, & benè faciet. Taceant DD. de re morali diſputantes; ac ſola de ſe patentia tradant præcepta; Et inter ipſa unicum hoc Axioma. Ubi evidens non extat præceptum, omnia liceant; De cætero, cùm tot immenſis, innumeris voluminibus projiciantur in

pro-

profundum maris omnia peccata noſtra.

16. Subdit Author n.40. uſque ad 46. Si Dominus vellet, exemplum ponit, omnes Fideles teneri ad cōfitendum omnes circunſtātias aggravantes, adhuc ſpeciem non mutantes; modum fortè hucuſque non inveniſſet, id clarè præcipiendi? Si ergò pro legibus habendę ſunt omnes probabiliores opiniones, quarum non eſt numerus, Chriſtianus Populus tot legum onere gravaretur, quot certè non habuerunt Hebræi, à quorum dura ſervitute per Gratiam libertatis Filiorum Dei liberati ſumus. Ex hoc fieret procul dubio, ut minùs probabiles ſententiæ brevi omninò probabiliores evaderent. Ut enim ab hac rigida lege DD. ac Populi ſimul alleviarentur, nemo jam doctrinam ſuam intra eos limites contineret, oſtēdendi ſentētiam ſuam benè fundatam; ſed omninò ſtabiliori fundamento, quàm oppoſita, fulcitam: Ac proinde, ubi modò pii, ac timorati Fideles nolunt, in praxi minùs probabiles ſequi opiniones hoc ſolo titulo, quòd minùs probabiles audiant; tunc abſque ullo timore, illas amplectentur audiendo, tanquàm probabiliores, à DD. evulgari: Quod certè magnum eſſet lucrum.

Sed & inſuper audivi nō ſemel, multos quidem ſuſtinentes, non licere juxta minùs probabilem opinionem operari, poſtmodum in praxi minùs probabiles tutò ſequi. Abſit autem, illis parùm timoratæ conſcientiæ notā impingere: Verùm, quia homines, ubi gravem ſentiunt in executione difficultatem, facilè ſibi ſuadere poſſunt, quòd agunt, eſſe rectiſſimum. Unuſquiſque enim facilè credit, quòd appetit, ait Angel. Doct. 2. 2. *q. 60. art. 3.* Ubi ergò hinc, indè rationes ponderant, magnum non eſt, ad eam partem deflectere, ad quam genius, & voluntas inclinat; Etenim amor meus pondus meum. In ſumma, quod nunc in paucis accidit, ſi verum eſt, quòd dicitur, jam ferè in omnibus contingeret; facillimum eſſet quippe ſuadere hominibus; quæ

verè

verè probabilia ſunt, probabiliora eſſe. Aſt, heù quàm lata pateret via relaxationibus? Morbo itaque deterius valdè remedium eſt, quod applicatur. Vera itaque, ac tuta regula eſſe debet, quam Divina tradit Scriptura Prov.22. *Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt Patres tui*.

Optimè ſatis, ac ſapientiſſimè concludit; At quarè Probabiliſtæ contineri nolunt, immo contemnunt, ac liberè tranſgrediuntur antiquos terminos, quos poſuerunt PP. noſtri? Sed quid mirũ? Si Author iſte, Summo ipſi legislatori in legibus promulgandis, vult modũ imponere? Scit quidem Æterna Sapientia modum utique optimum, ſuas hominibus manifeſtandi leges: Quia verò attingit à fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter; ſe naturis accommodans rerum, leges quidem naturales, quemadmodum irrationalibus naturali dictat inſtinctu, ita rationalibus naturalis rationis dictamine intimat. Poſitivas autem, ſive Divinas in ſacris paginis, ſivè Humanas in Codicibus exaratas, per ipſam rationem interpretatur, explicat, & declarat, ubi obſcuritas, dubietas, vel difficultas enaſcitur; eſt quippe recta ipſa ratio legum optima interpres; Et ideò, ubi rationis lumen, quid agendum, quid omittendum, oſtendit; ſufficienter unicuique lex omnis promulgata eſt; quia ex hoc ipſo benè potuit, ſi voluit, intelligere, ut benè ageret: Quòd ſi noluit, veniam non habet, inquit Auguſtinus.

Quid ampliùs vellet Author iſte? An fortè, quod Deus Angelos, Principes Præcones perpetuò in capite omnium platearum, immò, & Vicorum deputarent, qui buccinis clangentibus proclamarent continuò. Hæc Dei, hæc Principis lex; Hæc legis intelligentia; Vel certè ſcribas inſtitueret, Prophetas mitteret Deus, qui omnia in Codicibus adamuſſim exararent. Id fateor, neceſſarium foret, dùm paſſim difficultates de lege, tùm naturali, tùm poſitiva ſuboriantur: At verò Sylvæ calamorum,

maria

maria non ſufficerent atramenti, mundus totus, qui ſcribendi eſſent, capere non poſſet libros. Quid ampliùs velit, neſcio; Benè ſcio, quod vult, non rationem, ſed voluntatem habeamus prò lege, ut ſtatim apertè demonſtrat.

17. Interim ruinam magnam, quam certam Eccleſiæ promittit; ſi noſtra firmetur ſententia, nullatenus planè motivum ab ipſo adductum timere ſinit? Quid enim graviùs, aut duriùs Chriſti fidelibus, quàm Hebræis imponitur, ſi probabilior ſententia omninò ſequenda proponatur, ut ejus gravamine, ac duritie DD. perverti, neceſſe ſit? legibus quippè naturalibus, nedùm Hebræi, ſed univerſæ ſubduntur Gentes; leges autem poſitivæ ſcriptæ jam extant; nec illas igitur, nec iſtas innovat, minuſque multiplicat ſententia noſtra; ſed utrarumque veriorem, ac genuinam tradit intelligentiam.

Levitas porrò, ac ſuavitas Chriſtianæ legis, libertas Filiorum Dei, non laxitudo Morum, ſed jucundiſſima Gratiæ Charitatiſque dulcedo, quà libenter, & aſperrima quæque animali homini, ſed ſpirituali facillima, ultrà non dubitamus, aggredi; ſed lęti cervicem flectimus, jugo colla ſubmittimus. Sibimet onus aggravat, qui durà cervice obſiſtere, ſtimulis recalcitrare, conatur.

Hinc fit, ut veri Chriſtiani DD. non modò ex noſtra, ut velint, rigidiori ſententia ad falſas, quas minùs probabiles norunt, pro certis diſſeminandas opiniones non inducantur; quin verò maturiori, ac ſaniori conſilio incuriam, ac libertatem ex benigna contractam corrigentes, ad exactioris veritatis ſtudium inardeſcant. Cùmque, prima teſte ipſa Veritate, in ore duorum, vel trium ſtet omne verbũ; duplici hoc, ſufficiat, irrefragabili, ac omni exceptione majori Eminentiſſimo cõprobare teſtimonio: Sfortia videlicet. Card. Pallavicino, & adhuc ſuperſtite Card. Aguirre. Qui ambo jam benignæ fuerunt aſſeclę ſententiæ; at dùm zelus veritatis non minùs, quàm

Ani-

Animarum calamos acuit ſapientum DD. ad reprimẽdas Probabiliſtarum laxitates; uterque, re maturiùs diſcuſſa, retractare ſententiam, dedignatus non eſt. De quibus per extenſum videri poteſt Thyrſus diſſ. 13. cap. 2. §. 11. Quòd ſi demùm aliqui, proprii amoris pondere, vel appetitus ductu præcipites, velint, ſpontè ruere; ſecùm certè, de propria ſalute ſollicitos trahere, non valebunt.

18. Sed jam Author n. 47. limites, quos poſuerunt Patres ſui Probabiliſtarum Anteſignani manifeſtè trãſgreditur. Cùm enim ipſi, velint, nolint, apertè fateantur, omnes antiquos Theol. in noſtra convenire ſententia, ut jam ſuprà monſtravimus, nullumque pro ſua citare, vel audeant, vel queant: hic ſatis ultrà progreditur, aſſerendo: Quidquid aſſerant aliqui Scriptores abſq; probatione ulla, nec per totam æternitatem probaturi: Antiqui hac ſunt uſi regula; Ut ubi certa lex eſſet, illam ſequerentur; ubi dubia, dubietatem deponerent, à Doctoribus conſilia quærendo, aut rationes diſcutiendo, ſi & ipſi de ſe, ut potè docti, ſufficerent. In quo & nos libenter convenimus. At quod ſubdit: Ubi ex utraque parte bonę rationis fundamenta adeſſent, quod cuique magis placeret, amplecti cùm omnimoda non errandi fiducia, liceret. Heù nefas! quòd placitum, & voluntas legem determinet, ac ſtabiliat?

Audiamus verò, quinam ſint antiqui DD. qui regulam iſtam tradidere. Citat Author n. 48. uſque ad 52. S. Antoninum; Vlricum, Humbertum, & Nider; qui tanquam acceptam a Magno Alberto hanc tradunt regulam. *Frater ſimplex, vel quilibet homo cùm ſalute poteſt ſequi in conſiliis quamcunque opinionem voluerit, dummodò alicujus Magni D. opinionem ſequatur.*

Hujuſmodi regulam non videtur S. Doct. à Magiſtro ſuo Alberto accepiſſe; ſub cujus tamen diſciplina fuit per multos annos; nobis enim non tribuit; immo cõtrarium nimis docuit, ut ſatis ex dictis in ſuperioribus manifeſtum eſt. Quidquid

autem ſit, an apud citatos DD. extet hæc regula, & fideliter, necnè, fuerit ab Authore deſumpta; cum enim determinatū, ex quo ſumpſit, non citet locum, ut debuiſſet, utpotè robur ſuum totum, ac fundamentum in illa conſtituens; ad fontes pro veritate recurrere non voluimus, nec ad ipſam perquirendam temporis anguſtia, codicumque penuria DD. eorumdem opera omnia percurrere non permittit.

Videamus certè, quomodò in primis regulam ipſam intelligat Archiepiſcopus Antoninus: hic ſiquidem p. 1. tit. 3. cap. 10. §. 10. Regula 6. ſic habet explicans quid agendum in dubio, & poſt cætera concludens: *Sic agendo contrà tale dubium, non peccatur, dùm adhæret opinioni alicujus Doctoris, & habet rationes probabiles pro ipſa magis, quàm pro oppoſita opinione*. Et inſuper addit infrà, quòd neceſſe eſt, ut licitè, ac tutò quis operetur, quòd *bonam conſcientiam, & credulitatem formet de eò, quod credit, tanquam de probabiliori parte*.

Audiamus & Nider, quē videre non poſſum propter Codicis defectum; ſed apud Thyrſum diſſert. 13. cap. 2. §. 9. ità refertur ex conſolatorio timoratę conſcientię 3. p. cap. 11. *Dico cum Altiſſiodorenſi, quòd regula Magiſtralis, videlicet; dubitans de aliquo, an ſit illicitum, & ſtante dubio, illud agens, peccat; quia diſcrimini ſe committit; intelligenda ſit de dubio tali, quod eſt vehemens, & magis, aut æquè inducit mentem, credere illicitum, ſicut quod eſt licitum. Secùs enim eſt, ubi mens plùs inclinatur, & judicat, quod eſt licitum, quàm illicitum, quamvis non habeat uſquequaque certitudinem evidentem, aut fixam, quia nec hoc ipſum requiritur.* Dum igitur idem cap. 12. ut refert Author, aſſerit; *Ex quo opiniones ſunt inter Magnos, & Eccleſia non determinavit alteram, teneat quis, quam voluerit, dummodò judicium in hoc reſideat propter dicta eorum ſaltèm, quos reputat peritos*, ut conſequenter loquatur, ità planè intendit; quòd bona fide peritorum dictis credat; ut tā ta ſit eorum authoritas; ut me-

meritò mentē ejus inclinet ad credendum, verè ità eſſe, ut ipſi conſulunt. Hoc modo pariter intelligenda eſt regula, quam Author adducit, quòd ſimplex cùm ſalute ſequi poteſt Magni Doctoris opinionem, dùm ejus conſilium bona fide ſuſcipit, ac juxta illud prudenter conſcientiam format.

Libertas ergò voluntatis, quam dicta regula,& Nider in hujuſmodi caſibus concedere videntur, non eſt ad hoc, quòd Voluntas inclinet ad credendum licitum, quod illicitum probabiliùs apparet; verùm ad eligendum, ſivè tutiorem partem, ſivè minùs tutam, quæ tamen probabilior ex rationum, aut authoritatis pondere prudenter judicatur. En ubi deſinit apud Authorem iſtum antiquitatis totius authoritas.

19. Uſque ad num. 53. nil ferè dicendum occurrit, aliquid fortè inferiùs referemus; ibi autem uſque ad num. 55. ſententiam affert S. P. Auguſt. Epiſt. 19. ad Hier. ſic ajentis de Authoribus non Canonicis: *alios autem, ità lego, ut quantalibet ſanctitate, doctrinaque polleant, non ideò verum putem, quia iſti ſenſerunt, ſed quia mihi, vel per illos Authores Canonicos, vel probabili ratione, quòd à vero non abhorreat, perſuadere potuerunt.* Ex quibus duo infert Author noſter. Primò quanti S. Doctor faciat rationem, non probabiliſſimam, ſed purè probabilem, ut illam unicè poſtponat ſcripturarũ canonicarum, ac infallibilium dictis;& quia talis propria non erat, humiliter fatetur ſe rationibus probabilibus perſuaſum. Secundò infert, cùm S. Doctor acquieſceret non rationibus tantùm, quæ ipſum neceſſariò ad aſſenſum, tanquam ad certò, & abſolutè verum, compellerent, ſed iis etiam, quæ à vero non abhorrerent, conſequens eſt omninò, ut cuilibet poſſimus acquieſcere ſententiæ probabili; nulla enim verè probabilis, à vero abhorrere, dici prudenter poteſt.

Ædificii magni concepit ideam; at quis non videat? Dum in conſtructione fortis Columnæ, validæ trabes de-

deſunt, ad ſtructuram, feſtucas, debileſque paleas nititur compaginare. Et quibus contendit ſuadere, potuiſſe unquam Auguſtini mentem rationi acquieſcere, quæ minùs probabilis, ac veriſimilis appareret? Mirum ſi vel ſimpliciores ipſum audiant homunciones. Probabilem ergò vocat S. Doctor rationem, quia verè talis, dùm non evidens, non de fide; adeò tamen fortis, quàm validum ejus ingenium, ut ipſum perſuadere potuerit; ipſique omninò veriſimilior, aliàs à vero tantùm abhorrens, ut falſam judicet, qui contradictoriæ prudenter aſſentitur, de quo ſatis in ſuperioribus; undè iſta hic ſufficiant. Afferant, ſi habent, Probabiliſtæ, non emendicata, non ficta, ſed vera, & dilucida majorum noſtrorũ teſtimonia, ut illorum nos obruant pondere, ſicut fruſtra verboſis cavillis, obvolutis ſophiſmatibus, ac moderniorum turba conantur opprimere.

20. Proſequitur hinc Author à num. 56. uſque ad 66. Quomodò remedium adhiberi poſſit multorum laxæ nimis licentiæ, ac libertati opinandi. Prò quo ſtatuit in primis ex mala probabilitatis interpretatione contrà benignam ſententiam plures ad arma, & oppugnationes excitatos; putant enim aliqui probabile idem eſſe, ac veriſimile, at quænam allucinatio eſt iſta? Omne quidem probabile eſt veriſimile, nõ avtem è contrà; malum enim, quod temerarius de proximo ſuſpicatur, eſt veriſimile, & tamen peccat, quia non tantùm veriſimile, ſed & probabile vult illud judicare. Probabile itaque eſt veriſimile benè fundatũ, veriſimile autem præcisè multoties meram habet apparentiam.

Primum ergo probabilis conſtitutivum eſt, quòd ſolidis adeò fulciatur fundamentis, ut meritò claſſici etiam DD. dignum æſtiment, quod in ſuis operibus inſeratur. Hinc fit rurſum, non omne, quod in quocũque reperitur Authore, ſtatim probabile cenſendum eſſe; ut enim Doctor tantam habeat authoritatẽ, ut probabi-

babilitatis gradum ſuis tribuat opinionibus, non ità paſſim contingit. Requiritur enim in primis, quòd benè ſit, non ſolùm in naturali, ſed & in poſitivo jure verſatus; poteſt enim aliquid abſolutè intellectui veriſimile apparere, cui tamen obſtet Canon, conſtitutio, aut lex: deindè, quòd non fallacibus, aut ſophiſticis, & non concludentibus DD. judicio rationibus utatur. Item, nè ſit potiùs novitatis, quàm rationis; & rectitudinis conſectator: ac demùm nè potiùs recitator, quàm examinator ſit alienę doctrinæ; hujuſmodi enim potiùs compilatores, quàm Authores, dicendi ſunt. Manifeſta igitur eſt calumnia, aſſerere, quòd idem ſit, docere, licitum eſſe, minùs probabilem ſequi opinionẽ, ac docere, licitum, ſequi opinionem quamcunque apud quemlibet Authorem probabilitatis ornatam amictu. ſecundum igitur conſtitutivum probabilis opinionis eſt, quòd, ut talis, à Claſſicis approbetur Doctoribus.

Satis optimè in his diſcurrit Author, & ferè in omnibus convenimus libenter; quãvis enim videatur quæſtio de nomine, an probabile, & veriſimile idem ſint, necnè; ſiquidem veriſimilia, quæ dicit, levibus fundata, & merè apparentibus, umbram potiùs veri, quàm veriſimilitudinem præſeferre dicenda ſunt. Quidquid ſit de hoc, maturè nos quoque aſſerimus, ad veram probabilitatem magni ponderis, & momenti requiri, nec levia ſufficere fundamenta.

21. Unicè diſplicet, nè aliqua limitatione moderetur parumper, quod ultimo loco dictum eſt; ad probabilitatem ſcilicet opinionis requiri claſſicorum DD. approbationem. Hoc enim, ut plurimùm, verum eſt; immo & abſolutè, ut communiter, tanquam probabilis, recipiatur, neceſsè ad minùs eſt, quòd magnæ nimis authoritatis D. illam doceat, vel à ſimilibus approbetur, omnibus benè perpenſis. Cæterum, quanquam non ità facilè à graviorum ſententia ſit recedendum, cùm ratio, ſi verè omninò valida ſit, ac fortis:

Au-

Authoritati præponderet; quis dubitet, poſſe quandoque non adeò excellentem D. fundatiſſimam, gravioribuſque occultam rationẽ adinvenire, quæ ſufficiens benè ſit ad probabilitatem firmandam? Id §. 4. immediatè præced. cap. ex utroque comprobavimus Jure; Sicut & ipſe Author n. 68. de ſententia quadam non dubitat affirmare, acutiores, quàm antiqui, habuiſſe oculos moderniores in ejus inveſtiganda practica veritate, quam, nè in longius debito protrahamur, omittimus conſultò referre.

22. Non placet item, quod num. 66. uſque ad 85. inquit Author; non omne ſcilicet, quod eſt probabile ſpeculativè, ad praxim eſſe deducibile: Quamvis enim admittamus citato cap. §. 3. contingere poſſe, quòd ſpeculativè opinio aliqua ſit probabilis; & practicè improbabilis; id tamen, ut ibi docuimus, eſſe non poteſt, niſi ratione alicujus circunſtantiæ, quæ à ſpeculativo judicio non conſideretur; Cæterum, omnibus ritè perpenſis, & nulla in contrarium ſuperveniente circunſtantia, practicum judicium à ſpeculativo diſcordare nõ poteſt. Undè quod ſpeculativè eſt probabilius, abſolutè practicabile eſſe debet

23. Cùm enim in moralibus ratio ſpeculativi, & practici vix ullatenus differar; undè & ab aliquibus hujuſmodi rejicitur diſtinctio, quamvis à nobis dicto loco admittatur in legitimo ſenſu; ipſum ſpeculativum judicium præſcindere non debet à lege, immo potiſſimè ipſam conſiderare. Opinio igitur, contrà quam extat lex, decretum, vel deciſio, nedùm practicè, ſed nec ſpeculativè ampliùs cẽſenda eſt probabilis. Quidquid autem ſit de hoc, parùm ad noſtrum. Nec aliquid notatu dignum occurcurrit uſque ad n. 76.

24. Ubi uſque ad n. 78. fatetur quidem, ſi dum inter DD. controvertitur, aliquem contractum, v. g. eſſe uſurarium, plureſque affirmant, pauciores negant, ipſeque pro indubitato habeat, hos pauciores falli, quamvis aliàs tot eſſet Bartoli, ac lucernæ legis, non

haberet operaturus fundamentum ſufficiens ad eorũ ſequendam opinionem, ſi autem probabiliores quidẽ judicet rationes dictantes contractum uſurarium, non tamen adeò claras, & convincentes, poterit, judicium ſuſpendere illius rectiſſimi principii ductu, quòd interdum falſa ſunt probabiliora veris, poteritque contractũ celebrare, non conſcientia dubia, ſed certà, quia cognitione reflexa ſcit, in hujuſmodi caſibus ſtare poſſe Perſonæ gravis authoritatis conſilio; ſi enim aliquod remaneat dubium, illud ſpeculativum erit, non practicum; Aliàs certè impoſſibile eſſet, Pacem unquam habere: timoratæ conſcientiæ fidelibus, ni ſemper, quod tutius eſt, ſequerentur; quod in altam ipſos dejiceret deſperationem.

Hic nota in primis, quòd fatetur Author, in caſu dari poſſe probabilem, immo probabiliorem, immo indubitatam ſententiam nullius gravioris D. authoritate approbatam, immo relictam. In caſu enim ſupponit contrarios DD. tot Bartolos, quibus autẽ conſentit operans, Parva lumina vix lucentia, & Doctorculos, ut ait num. præced. Et optimè, ut jam diximus, quandò verè ſolidis rationibus nititur opinio. Benè item cætera ſubdit, cùm enim in moralibus magni facienda ſit in omnibus DD. authoritas, dùm rationes adeò validæ non ſunt, quamvis ex mei debilitate ingenii plenè ſolvere non poſſim, tutò, ac prudenter juxta graviorum conſilia formare poſſum conſcientiam: At quid indè? Potero nè, dùm & rationum vi, & authoritatis pondere benè perpenſis, adhuc probabilior, & veriſimilior apparet hæc ſententia, prudenter ad contrariã flectere? Et quonam fundamento? quo rationabili motivo? genio, appetitu, ac voluntatis placito, ac perindè imprudenter, immò brutaliter, non humanitùs.

25. Per quæ patet ad ea, quæ num. 79. uſque ad 81. ſubdit Author, ut ſecundam expellat calumniã, dicit ipſe, hoc eſt operari contrà cõſcientiam, qui juxta id, quod minùs probabile judicat, opera-

operatur; licet enim talis judicio directo æſtimet illicitum id, quod agit, judicio tamen reflexo licitum omninò putat, & hoc ſufficit. Sicut infirmus directo judicio credit ſe obligatum die ſolemni ad audiendum ſacrum; judicio tamen reflexo credit, ſe non teneri, quia in hujuſmodi licet omninò, Medici conſilio acquieſcere. Sed quæro: Dùm inter DD. eſt controverſia, licitum ſit hoc, aut illicitum? Vel ponderaſti rationes, & DD. authoritates pro utraque parte, vel non? ſi non, pondera, quantùm ingenii, loci, temporis, aliarumque circunſtantiarum poſſibilitas admittit. Si ponderaſti; Vel rationum, & authoritatis pondus flectit ad aſſerendũ licitum actum, & ſic liberè, ac tutò ages. Vel potiùs ad judicandum illicitũ urgent; Et ſic quænam reflexio ad licitum judicandum inducere poteſt? Reſpondet Author; quia & iſta opinio aſſerens licitum, eſt benè fundata; & ego tantam fidem præſto Authoribus illã docentibus, quantam infirmus Medico; At porrò, ſi jam libraſti rationes, libraſti DD. authoritates, nec te ad hanc partem flectere potuerunt; immo potiùs præponderans ratio, & authoritas ad oppoſitũ urgebat; Quod pondus auget reflexio tua, quo nunc ad fidẽ huic magis D. quàm alteri præſtandam inclineris? Ingenuè fatearis; Voluntatis pondus. Reflexio iſta contradictionem aliàs involuit; Dum abſque ullo addito authoritatem eandem ſufficientẽ, & inſufficientem vellet ad captivandum aſſenſum.

26. Uſque ad num. 95. Notatu dignum nihil reperiri omninò; Cuncta ſiquidẽ, quæ verbis multis jactat, ex dictis liquidò ſatis conſtant. Ab eo igitur uſque ad 101. proſequitur ad oſtendendã falſitatẽ alteriùs calumniæ; quòd ſcilicet aſſerentes, licitum eſſe, minùs probabilem ſequi opinionem, ex conſequenti aſſerant, id omnibus licere. Non enim licet Judici in ſententiis ferendis, non licet Principi in bellis, aut gravaminibus imponendis; Non licet Epiſcopo in diſtributione Beneficiorum Curatorum; Non licet

licet Medico in infirmorum curatione; Et hoc ideò,quia his omnibus indubitata, & ſpecialis lex juſte limitat univerſalem. Cùm igitur, indè concludit n. 101. Caſus exceptus firmet regulã in contrarium cap.quoniam *de Conjug. Lepro;* his exceptis,omnibus aliis licitum eſt; aliàs inutiles forent hujuſmodi limitationes.

Quàm validum ſit argumentum iſtud, ex conſimili colligamus. In decalogo ſola Mulieris, aut rei alienę prohibetur concupiſcentia, ergò in ipſo permittitur cõcupiſcentia liberæ, vel concupiſcentia homicidii, vel cujuſcumque alterius in ipſo prohibiti. Aliàs enim ſruſtrà prohiberetur ſpecialiter concupiſcentia rei, & mulieris alienæ; ſi jam omnis mali cõcupiſcentia prohibita eſt: legitima itaque Can. illius, ac ſimilis regulæ interpretatio eſt, quam habemus ex l. Quæ dubitationis ff. de ſeq. juris, ubi dicitur; *Quæ dubitationis tollendæ causà inſeruntur, jus commune non lædunt*; ex quibus colligitur, quòd ſatis eſt, exceptionem ūtilem eſſe ad majorem ipſius regulę declarationem, & expreſſionem. Quà ratione utilia, non fruſtranea ſunt duo ultima Decalogi Præcepta, ut explicat S. Doct. *p.*2. *q.*100. *art.* 5. *ad quintum*, & 2. 2. *q.* 122. *art.* 6. *ad quartum*, quia propter eorum, quæ prohibentur, appetibilitatẽ facilis eſt valdè concupiſcẽtia hominibus, digna perindè, quæ ſpecialiùs prohibeatur.

Ità, & in caſibus adductis propter graviora pericula, & incommoda conſultiſſimum fuit, Judicibus, Principibus, Epiſcopis, ac Medicis eorum obligationem præ oculis ponere, quamvis aliàs communiter omnibus quoque tradita ſit regula ſe in dubiis, & obſcuris moderandi; ut ſatis patet ex ſacris Canonibus, reguliſque Juris, partim ſuprà à nobis adductis, & ab aliis Doctoribus fuſiùs expenſis, præcipuè Fagnano ſuper caput, nè innitaris. Thyrſus item diſſ. 4. §. 5. Manifeſtè probat,abſurdum eſſe,Judicem in judicando, Medicum in applicandis medicinis obligari ad ſequendam ſenten-

tiam probabiliorem, & non obligari hominem, quando controverſia eſt, an res licita ſit, necnè, ad operandum ſecundùm ſententiam tutiorem, & probabiliorem. Quidquid autem ſit de hoc, nè diutiùs immoremur.

27. Poſſem, inquit Author num. 103. & 104. Et ego plures afferre Canones, & Jura in contrarium, ſed quia ex neutra parte claræ ſunt leges, nec in propriis terminis; eorum, qui tota laude jura interpretati ſunt, conſultò ſtandum eſt judicio. At porrò famoſiſſimus Juriſconſultus à D. Thoma *p. 2. q. 96. art. 6.* Meritò laudatus, ità pro benigna ſententia determinat. L.nulla ff. *de legibus*. Nulla juris ratio,aut æquitatis benignitas patitur, ut quæ ſalubriter pro hominum utilitate introducuntur, ea nos duriore interpretatione contrà ipſorum commodum perducamus ad ſeveritatem.

Sed iſte in primis loquitur de legibus tantùm poſitivis, quæ ab hominibus per authoritatem introducuntur: Admittamus autem, utcumque Juriſconſultum ad omnes leges. Omnis certè lex, non niſi rationis ordinatio eſt; undè & ipſius interpretatio rationabilis, non voluntaria, eſſe debet: Aliàs lex non rationis, ſed voluntatis eſſet ordinatio. Si ratio igitur ad benignam traher e poſſit ſententiam; ſequamur eam; ſi autem ad noſtrum invitet, ut ſatis, ſuperque in ſuperioribus probatum eſt; non reſiſtant,ſed libenter veniant Probabiliſtæ nobiſcum.

28. Adde, quòd benigna legis etiam poſitivæ interpretatio exigitur, ut optimè loco citato explicat S. Doct. quia in ſingularibus caſibus plures occurrunt circunſtantiæ, quas omnes in ferenda lege, nec advertere potuit, nec exprimere debuit legislator, nè confuſionem potiùs multitudine, quàm directionem pareret; in quibus tamen legis rigor, non utilis, ſed pernicioſus foret. In caſu autem noſtro jam ſupponimus, quòd ratio ipſa legifer, omnibus benè perpenſis, intimet, legem juxta id, quod probabilius judicat, nec enim aliter poteſt; quænam igitur

beni-

benigna erit ejus interpretatrix ? Voluntas ? Abſit hoc à Viro prudenti: benignitas à prudentis rationis dictamine debet procedere, aliàs non benigna interpretatio, ſed legis eſſet perverſio: Et quidem etiam in poſitivo Jure; quod quidem, non ad ſeveritatem, ſed rationabilẽ perducimus æquitatem.

29. A num. 105. uſque ad 112. Acriter invehitur contrà quoſdam aſſerentes ab Innoc.XI. hanc damnante propoſitionem. *Generatim, dùm probabilitate, ſivè intrinſeca, ſivè extrinſeca, quantumvis tenui, modo à probabilitatis finibus nõ exeatur, confiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus*: nimis benignæ ſententiæ derogatum, ſed talis, inquit, non eſt ſententia 60. quos refert nominatim DD. ſed iſta. In conflictu opinionũ licet non nunquam, adhærere minùs probabili faventi libertati, relicta probabiliori favente præcepto. Quænam hujus ſententiæ cùm damnata convenientia eſt ? Damnata omnem admittit probabilitatẽ, quamvis tenuem, hæc autem, excluſa tenui, ſolùm admittit minùs probabilem in comparatione, quæ fortè multoties eſt maxima. Præterea damnata ſententia, ut jacet, haud facilè invenietur apud Authorem aliquẽ, nec antiquum, nec modernum; Tamburinus enim, cui præcipuè adſcribitur, non ponit illum terminum, *Generatim*, in quo tota ferè ſentẽtiæ malignitas reſidet; ut enim ſupra dictum eſt, id Judici, Principi, Epiſcopo, Medico non licet. Neque item ſemper aliis, in multis namque caſibus, puta in Sacramentorum adminiſtratione, tenemur omninò, non ſolùm probabiliorẽ, ſed tutiorem ſequi. Quis inſuper non videat, probabilitatem, dùm eſt tenuis, neque ampliùs probabilitatem eſſe? Quarè damnata ſententia, ſi benè conſideretur, ſe ipſam deſtruit: Nec igitur in pilo per tale decretum attacta fuit benigna ſententia.

Fatetur ad hæc Thyrſus diſſ. 8. §. 3. non eſſe quidem per talem deciſionem tactã ſententiam eorum Probabi-

liſtarum, qui ſententiam ſuam ſatis moderaverunt, ut benè dicit Author; Nihilominùs, nedùm in pilo, ſed in intimis viſceribus penetrata fuit; ut potè cujus præcipuum, immo unicum fundamentum à priori valdè per talem damnationem infirmatur, ſi non totaliter evertitur; In hoc enim potiſſimè fundantur etiã ſtrictiores Probabiliſtæ: Quòd ſi verè probabilis eſt opinio, fundata ſcilicet, valida, & magni momenti ratione, & authoritate; quamvis oppoſita validior ſit; Sufficiens eſt ad prudens judicium, ac perindè licitè operandum. Eſt nè iſte fortis eorũ Achilles? Alium ego non video, ſi habent, advocent ad pugnandum. Quarè igitur nõ liceat Generatim, & ſemper ſequi ductum prudentis Judicii? Siquidem Prudens eſt, recta regula eſt; Prudentia enim eſt, ipſiſſima recta regula agibilium. Quà ergo juſtitia damnandus, qui rectæ regulæ ſe conformat.

Non meminit fortè Author, quòd ipſe pro ſtabili fundamẽto ſuę regulę n. 49. indubitàter hoc ſtatuit. Audiamus illius præciſa Italica verba. *La ragione fondamentale ſi è, perche ad operar bene in tutta le coſe, è di ſufficienza, operare prudentemente; E tanto è quello, che fà, che nell' operare ſi regola dà dottrine veramente probabili ancora in prattica*. Et n. 52. repetit. *Qualunque opinione veramente probabile è ſempre tuta, altramente ella non ſarebbe probabile, mà improbabile*. Magnum ergò ipſius calamus effudit venenum, & malignitatem; ſi tota malignitas in ly *Generatim*, & *ſemper*, ipſo Teſte, reſidet; ac non veretur ſcribere; In omnibus, ac per conſequens, *Generatim*, & *ſemper* tutam eſſe probabilem ſententiam.

Nec aliquid obſtat, quòd in damnata ſententia ponit ly *Tenui*, cum enim ſubdatur; *modò à probabilitatis finibus non exeatur*; manifeſtè declaratur, quòd non eſt ſermo de probabilitate adeò tenui, vel in ſe, vel in conſpectu nimiùm ſuperexcedentis, ut meritò ſententia cadat à ſua probabilitate, tanquam per oppoſitã obſorta; ſed tenuis dicitur in-

com-

comparatione validioris; modò tamen ità ſit fortis, ut probabilem ſervet ſententiam, quam tuetur. Quod totum optimè Tamburinus ipſe novit; dum inquit lib. 1. Dec. cap. 3. §. 3. n. 11. Modò major probabilitas dictæ partis non ſit tanta, ut dejiciat à probabilitatè aliam oppoſitam. Hoc ipſum refert Author num. 111. quarè neſcio, quomodò cogitare potuerit, nedùm aſſerere, Virum hunc acuti aliàs ingenii, ſeſe in contradictionem apertam involuiſſe, quam optimè norat.

30. Multum quidē, ſequitur Author n. 113. uſq; ad 116 ſeveræ ſententiæ derogavit Alexand. VIII. hanc damnando propoſitionem: *Non licet, ſequi opinionem, vel inter probabiles probabiliſſimã*. Id enim apertè probant rationes omnes, quibus Probabilioriſtæ Probabiliſtas impugnare intendunt. Eorum primum argumentum eſt, quòd *in dubiis tutior pars eſt eligenda*. Si enim legem iſtam, velut ſanum conſilium acceptent; nihil indè concluditur; Si verò tanquã præceptum, promulgant, jam fateri tenentur per bonam conſequentiam; quòd *non licet, ſequi opinionem, vel inter probabiles probabiliſſimam*. Tutior enim ſemper eſt illa, quæ ſtat pro lege; ergò, quamvis probabiliſſima ſit opinio favens libertati, non licèt, illam ſequi, ſi tutiorem ex præcepto ſequi tenemur.

Heù me! In medio cordis intus jam pereo! Ingenuè fatear; magis ridere, quàm diſſerere, aut diſputare cōpellor; Dùm Author iſte potiùs, quàm rationum vi, & armis pugnare; verborum, vult, energia, Oratoriis coloribus, ac vix apparentibus fallaciis, & ſophiſmatibus ludere.

31. Ludamus ergò cùm ipſo, dicendo; Regulam illam, & conſultivam eſſe, & præceptivam; Præceptivam quidē in rigoroſè dubiis, dùm ſcilicet ad alteram partem nos determinandi prudenter ſufficiens non habemus motivum. Id enim eſt, verè in dubio verſari, ut ipſe Author optimè ait numer. 127. Probet ipſe modò, rationes, ac fundamenta ſententiæ minùs probabilis, poſſe

poſſe ad ejus aſſenſum nos prudenter flectere; Sicut nos de probabiliori certi ſumus, nemine contradicente Viro prudentia, & ſapientia prædito, nec ipſis exceptis Probabiliſtis: Sicut oppoſitum de minùs probabili ſatis, ſuperque oſtendimus; & victi cedemus. Dùm igitur ad alteram partẽ poſſumus nos determinare prudenter; cõſultiva eſt regula ſequendi tutiorem, quia nec propriè in dubio ſumus, ſed certi, quamvis aliqua remanere poſſit formido, vel trepidatio, ut ſuo loco explicuimus.

32. Eodem proſequitur ſuas Author illuſiones n. 117 ad 132. Secundum, inquit, ex illo trahunt Eccl. 3. *Qui amat periculum, in illo peribit*; Vel enim loquitur de periculo peccandi formaliter; & ab hoc liberatur utiq; ſciens per atteſtationem centenorum DD. fide omni digniſmorum, ſe poſſe tutò, ſequi opinionem adhuc minùs probabilem. Vel de periculo peccandi materialiter, & ab hoc liberari non poſſumus; niſi tutiorem, & præcepto faventem ſequamur ſententiam, favens enim libertati, quantumcunq; probabiliſſima, niſi omninò certa ſit, & evidens, intrà probabilitatis terminos cõtingere poteſt, quòd falſa ſit; ac per conſequens illam ſequens poterit materialiter peccare. Si ergò aliquid ex hoc deducitur, conſequens etiam eſt, ut *non liceat ſequi opinionem, vel inter probabiles probabiliſſimam*.

Ex certis argumento deducto ex Auguſt. authoritate cap. ſi quis *de Pœnit.* diſtinct. 7. *Tene certum, dimitte incertum*. Idem planè convincitur. Si enim dicta verba in puro ſenſu, in quo ab Auguſt. prolata ſunt, de pœnitentia non differenda ſumantur; nihil ad rem: Si autem ad alium ampliorem extendantur, pro ut extendũtur à ſeveris DD. en jam optimè concluditur: *Non licet, ſequi opinionem, vel inter probabiles probabiliſſimã*. Nulla etenim probabiliſſima intrà limites probabilitatis certa eſt. Debet ergò ſufficere, quòd practicè opinio certa ſit, qualis eſt etiã minùs probabilis; nam ſpeculativè, nec probabilior

certa

certa eſt. Vide igitur, quòd fulmen, Apoſtolicum, ſi non ſtatuam ipſam, baſem certè fortiter percuſſit ſeveræ ſententiæ, falsò applicata principia evertendo, in quibus fundata eſt.

Et quod probant, ſubdit, rationes, idẽ probant exempla theatralia potius; quàm magiſtralia, contrà Probabiliſtas à ſeverioribus adducta. Sic, inquit Fagnanus num. 291. *de opinione probabili*; Quænam prudentia eſſet ejus, qui probabilius credens, adhuc eſſe latrones in Sylva, eam ingredi vellet pecuniis oneratus? Quænam prudentia, velle in puteum deſcendere per funẽ, quem probabilius frangendum citò æſtimat? Quænã prudentia, velle plagam curare unguento, quod probabilius putat venenoſiorẽ putredinẽ illaturum? Quænam prudentia, flumen velle trajicere, quo probabilius judicat, ſe fore mergendũ? At hic non agitur, niſi de corporali periculo; Quid ergo ubi agitur de ſpirituali, ac tremendo nimis? Juſtiſſimæ ſubdit Author, admirationes? at verò, quia nimis probant, nihil probant; probarent enim, ſi probarent, quòd *non licet, ſequi opinionem, vel inter probabiles probabiliſſimã*; Quis enim cum auri pondere ſylvam unquam ingrederetur, etiam cùm probabiliſſima opinione, ampliùs non eſſe latrones? Nunquam porrò tranſibit, ni certus omninò ſit, exemplo Noë uſque tertiò exploratores mittens, ut columbam ille, ut certioraretur, an ceſſaſſent aquæ ſuper terram: Idem prorſus de reliquis exemplis eſt dicendum. Hoc autem ideò, quia omnes iſti dubitant; quarè ſtulti eſſent valdè; ſi uſque dũ perfectè dubium non deponant; alia regula ducerentur, quàm tutiſſimo illo principio. *In dubiis tutior pars eſt eligenda*.

Non ſic eſt in caſu noſtro niſi fortè apud illos, qui probabilem à dubia conſcientia non diſtinguunt. Si quis enim, libratis ex uraq; parte rationibus, videt utrãque benè fundatam, jam dubius non eſt, ſed certus, poſſe licitè ſe operari juxta quamlibet illarum. Cùm enim à DD. aſſeratur, ſuffice-

ficere ad non peccandum, quòd operans juxta probilem opinionem, ſuam formet conſcientiam; ſi adhuc dubium aliquod in eo remaneat, dubium erit ſpeculativum; hoc eſt de opere nudè ſumpto; non autem dubium practicum, de opere ſcilicet omnibus circunſtantiis veſtito; puta authoritate, reflexionibus, regulis, & motivis ultimum practicũ judicium conſtituentibus.

Denique, nè ab initio propoſita argumenta inſoluta remaneant; primum ſolvitur juxta jam dicta. Ad ſecundum dicitur peccata materialia communia eſſe quoque Sanctis propter invincibilem ignorantiam, undè oriuntur. Ad tertium denique, ad rectè operandum, non phyſicam requiri, ſed moralem ſufficere certitudinem, quam utique habet, qui bonæ rationis ductu opinionem ſequitur etiam libertati faventem; *Qui enim certus eſt, non debet ampliùs certiorari*. l. ſi reſ. §. & generaliter ff. de act. empt. & vend. cap. eum, qui de Reg. Jur. in 6.

33. Lepidè quidem ludit, ac illudit Author, aërem verberans, verbis pugnans, impugnans non oppugnantes, aggreſſoribus terga vertens. At verò, dùm nos adeò ſuaviter calumniatur, abſque calumniæ cenſum, eadem quà nos ab onere longiùs propoſita, & oppoſita ſibi declarandi eximit, permittere dignetur, ut vel ſummis labiis ipſius eludamus illuſiones. Ut igitur à periculo formaliter peccandi liberemur, probabiliori volumus conformari ſententiæ; ad nos itaque non dirigitur, nec ullatenus ferit, vel tangit fulmen Apoſtolicæ damnationis: non nimis igitur probat hæc ratio.

34. Nimis valdè, ac perindè nihil pœnitùs probat ratio, & effugium, quo ipſe cùm ſuis Probabiliſtis utitur, ut ſe à jugo exoneret præcepti, ut jam ſuprà tetigimus, quòd ſcilicet *lex non eſt, dùm ſufficienter promulgata non eſt*; *nec ſufficienter eſt promulgata, dùm adhuc inter DD. controvertitur, an verè detur*; ergò in hujuſmodi controverſiis, quamcun-

cunque ſequamur opinionem, tuti omninò ſumus à periculo, nedùm formaliter, ſed nec materialiter quidem peccandi. Quomodò enim periculum, vel materialiter peccandi, aut legem tranſgrediendi eſſe poteſt, ubi certò lex non eſt? indubitanter autem apud ipſum num. 42. & alibi; *Lex non eſt, quouſque probabile eſt, non eſſe, quia ſufficienter adhuc promulgata non eſt.* At nos jam ſuprà oſtendimus, utique ſufficiētiſſimè promulgatam unicuique, dùm rationis dictamine, quo naturalia intimantur, & poſitiva congruè declarantur, videt veriſimilius eſſe, non licere, quod agit. Probet, ſi poteſt, legem non eſſe, & nimium valdè probabit.

35. Hoc autem omiſſo, probet ad minùs, quomodò per minùs probabilem liberari quis poſſit à periculo peccandi formaliter, quod ſatis optimè in ſententia noſtra probamus, quia totum fecit, quod in ſe eſt, ad veritatē inveſtigandam; Undè ſi ad ipſam pervenire non potuit, invincibiliter ignorat, ac per conſequens à formali culpâ excuſatur, & eſt immunis, ſi fortè errare contingat; Probet ipſe, quomodò invincibiliter ignorare ſit dicendus veritatem, quam ratio ſolidior, gravior authoritas ipſi antè oculos porrigit? Claudat oculos, & voluntariè non videbit illam; Et de hoc item jam ſuprà dictum eſt; neque hic ampliùs inutiliter immorādum.

36. Certitudo pariter, quam exigimus ad rectè operandum, non logica, non metaphyſica, vel ſpeculativa, ſed moralis eſt; quarè neque ex hac parte ad nos Apoſtolicum fulmen ingreditur. Probet ipſe, quòd minùs probabilis opinio moralem certitudinem dare ſufficiat: Nos quidem latè inſufficientiam ipſius demonſtravimus §. 3. hujus cap. Hæc ſolida, & inconcuſſa ſtatuæ noſtræ fundamenta, & baſes evertat Author, & habebit intentum; ſuper has, non ſuper jocoſa ſtabiliat ſuam, & non corruet.

37. Accedamus ad exēpla. Juſtiſſimæ, inquit, admirationes, ſed qnia nimis

probant, nihil probant; At porrò quis non obſtupeat? Quis non irrideat? Immo ſaniùs defleat Viri aliàs prudentiſſimi obcæcationem? Juſtiſſimè admiramur, quod velint Probabiliſtæ anxiores, & ſollicitiores homines in vitandis corporalibus, quàm ſpiritualibus periculis; Illud igitur admirabile, portentoſum eſt; immo valdè monſtruoſum, utpotè, quòd rationalem naturam in brutalem ferè convertat. Omni planè commiſeratione digniſſimi, qui ſeculi voluptatibus involuti; propriiſque paſſionibus excæcati monſtra hujuſmodi, ac probra factis utique venerantur. Quòd verò Filii hujus ſeculi prudentiores Filiis lucis in generatione ſua ſint? Proh Deus! Et non veretur Author iſte alioquin Religioſiſſimus, aſſerere; non debere Viatorem, v. gr. ut aurum, vel corporis vitam ſervet, acquieſcere probabili, nec probabiliori, neque archiprobabiliſſimæ, ut ipſe ait, credulitati; ſed omnimodam exigere certitudinem, ut autem Dei Gratiam ſuper aurum, & lapidem pretioſum multum longè pretioſiſſimam, ut Animæ Vitam à periculo tutã reddamus, ſufficere, ut minùs etiam probabili adhæreamus opinioni.

Sed fateor, ut in cæteris, ità in his allucinatur. Quis enim Viatori, vulnerato, vel in puteum deſcendenti omnimodam præbeat certitudinem? An non omnis, quam habere poteſt, vel humanæ fidei, vel experimento nixa eſt? ergò fallibilis utique abſolutè, ſolumque certa moraliter: Eandem igitur ad conſcientiæ tutamen exigere nos juſtiſſimè adducta exempla convincunt. Non ergò nimis, ſed juſtè probant. Remanet ſolùm ipſi probandum; hanc moralem certitudinem dare poſſe minùs probabilẽ opinionem. Quod, heù quàm difficilè! Ni lux vertatur in tenebras, & Dies in noctem.

38. Relinquamus verò theatralia, in ſcenam prodeant Magiſtralia, quæ adducit ipſe. De Magnete nudo, & armato, jam ſuprà vidimus, quod contra ipſum pugnat. Exemplum

plum de Vino debili, ac generoſo planè ipſum jrridet. Debile Vinum eſt minùs probabilis, generoſum probabilior ſententia ipſe fatetur, dùm Vini affert exemplum. Quiſnam autem ità demens, ac tardus; ut fęculento velit inebriari, dùm optimi, ac puriſſimi copiam habet? Dignum non eſt, ait ipſe, ut vulgare Vinum in menſa Principis apponatur, non tamen ejici debet, utile ſiquidem eſt popularibus. Ità planè verè probabilis opinio ejicienda non eſt, nec damnanda; quia utilis eſt non habenti meliorem. Indigna tamen penitùs, ut in conſpectu Principis; Intellectus videlicet generoſiori ſolidioris rationis Vino jam inebriati, cōpareat, niſi, ut veluti fæculentum Vinum reprobetur.

Quid dicam de aureo nummo Italico, vel Hiſpanico? De Virgilii carminibus pulchrioribus, & minùs pulchris? Omnia quidem æſtimabilia ſunt. Ità nè igitur minùs probabilis opinio in conſpectu probabilioris? Abſit, abſit; Elegantiùs etenim carmen inferioris pulchritudinem nullatenus deturpat, nec Valor Hiſpanici minuit Italici nummi valorem; nec enim ad invicem pugnat, immo juvantur. At probabilior abſorbet, enervat, comminuit, ac ferè ad nihilum redigit efficiam minùs probabilis opinionis, cui contrariatur; trahit ſiquidem ad ſe intellectum adeò, ut non poſſit ampliùs à probabili trahi, niſi vis naturæ inferatur, ut in ſuperioribus demonſtravimus. Demus autem ipſi optionem. En Italicus, En Hiſpanicus nummus, eligas, quem vis; aſt verò unum habens, alterum perdas. An nè prudenter Italicum eligeres? Hiſpanicus eſt nummus probabilior ſententia, Italicus minùs probabilis, quò negotiaturus es theſaurum non deficientẽ in Cœlis. Nos quidem Hiſpanicum, tibi ſumas Italicum, & quàm prudenter feceris, ipſe videris.

Hæc dixiſſe, ſufficiat, ut tot verborum ornatu, artiſque ingenioſæ fucata coloribus, nuda veritas, ut decet, appareat: Quæ enim pauca ſubnectit Author, vel

nihil reflexione dignum afferunt, vel ex dictis liquidò conſtant; Cæterum injuſtè ſatis concludit, nos arguendo, quòd more Judæorum, qui Prophetas exaltabant veteres, coætaneos lapidabant. Nos itidem antiquos veneremur Doctores, Modernos contemnamus: Ipſe quidem neminem, præter ſocios Probabiliſtas, in pretio habet; Antiquos nos veneramur; Modernos honoramus; in quibus tamen à veritate conſpicimus aberrantes, ut poſſumus, ad rectam ſemitam reducere cogimur: At ſi fortè nos fallimur; en libenter correctioni ſubjicimur: Afferànt ipſi melius,& ſtatim acquieſcemus; etenim ratione duci cupimus, non placito, & Voluntate.

§. 1. *De formanda conſcientia in particulari juxta diverſitatem Statuum.*

SUMMARIUM.
De Principe, vel Superiore.

1. *Quinque in Principe attendenda ſunt.*
2. *Inferenda lege, aut præcepto, debet Princeps moralem certitudinem habere de ejus Juſtitia.*
3. *Bellum ſpecialiſſimè exigit juſtificationem, nec niſi pro ultimo remedio, adhibendum eſt.*
4. *Ad bellum offenſivum debet omninò Princeps probabilioribus duci rationibus.*
5. *Non excuſatur per hoc quòd utatur jure ſuo.*
6. *Per ſe loquendo, non poteſt dari bellum juſtum ex utraque parte.*
7. *Ubi non apparet ex una parte ſaltèm probabiliùs juſtitia, committi debet cauſa Judicibus Arbitris.*
8. *Ad bellum defenſivum ſufficit etiam probabilis ratio, modò aggreſſionem patiens in cauſa non ſit belli, nec ipſi conſtet de probabiliori contrariæ partis Jure.*
9. *Ad tributa imponenda ſola, certa, & evidenti neceſſitate moveri debet Princeps; & curare, nè ſubditi plùs juſto graventur.*
10. *Sufficit gravis, nec exigitur extrema neceſſitas.*
11. *Ceſſante neceſſitatè, ceſ-*

ſare

ſare debet Tributum.

12. *Conſideranda eſt neceſſitas, inſufficientia Ærarii, & ipſa tributorũ exactio, & effectus indè ſequentes.*

13. *Tenentur ſubditi, ſolvere, dùm non conſtat de injuſtitia, & admonere Principem, ubi fraudem adverterint.*

14. *Poteſt Princeps, mutare pecuniam ex juſta cauſa; tutiuſque in hoc erit, audire Populum.*

15. *Nec licet ad libitum, ſed ſolùm ex gravi boni communis neceſſitate.*

16. *Debet eſſe cauſa moraliter certa, quæque, ut plurimùm eſſe poſſit?*

17. *Debet fieri cùm minori ſubditorum damno, quo fieri poteſt.*

18. *Si legitimus adeſt ſuperior, ad ipſum pertinet ſententia determinans, quinam Jurè debeat in Regno ſuccedere.*

19. *Etiam ſi ſuperior ipſe ſit ex una parte prætenſor, poteſt enim, ad hoc Judices delegare.*

20. *Si Regnum legitimum non habeat ſuperiorem, decedens abſque certo ſucceſſore debet, antè obitum Judices deſignare.*

21. *Aliàs deſignandi ſunt à Regno ipſo ſecundùm ſtatuta, & conſuetudines illius.*

22. *Prætenſor certum habens Jus, timenſque injuſtitiam, non tenetur, expectare ſententiam; poteſtque armis etiam poſſeſſionem invadere.*

23. *Poteſt rationabiliter Prętenſor, Judices allegare ſuſpectos, ac petere, ut alii deputentur, vel etiam ad Judices Arbitros cauſa remittatur.*

24. *Judices non poſſunt, Regnum adjudicare, niſi parti ad ipſum Jus practicè probabile habenti.*

25. *Ad bonum commune titulo Juſtitiæ legalis favere poſſunt parti minùs etiam in ſe probabili cùm debita limitatione.*

26. *Diligentia Principis inquirendi Conſiliarios, non ſolùm doctos, ac peritos, verùm timentes Deum.*

27. *Non debet, ipſis propriã voluntatem, ſeù inclinationem detegere, ſed conſulendum cùm omni indifferentia proponere.*

28. *Non ſolùm Vota Conſultorum, ſed rationes audiat*

audiat, & motiva.

29. *Dùm congruos habet in propria Ditione; poteſt illos in Conſiliarios aſſumere, aliàs aduocare debet aliundè.*

1. AD majorem dictorum explicationẽ, & doctrinæ complementũ, aliqua hic breviter addenda ſunt ſpeciali digna conſideratione, ut juxtà diverſitatem ſtatuum, & conditionum, poſſit quis, rectè ſuam formare conſcientiam. Et primò à capitè, Principe ſcilicet, Prælato, vel Superiore incipiendum. Quinque autem in Principe ſunt potiſſimùm attendenda; ſcilicet inſtitutio legum, indictio belli, impoſitio tributi, mutatio monetæ, Jus, & ſucceſſio ad Regnum.

2. Quõad primum; & ſi certum ſit, quàm dici non conſtat de injuſtitia legis, & præcepti, ſubditos omninò teneri ad obediendum; quia Princeps, & Superior eſt in poſſeſſione legitimà præcipiendi; attamen ipſe Princeps, & Superior in ferenda lege, aut præcepto certus debet eſſe moraliter, quòd lex juſta ſit, ſuamque juriſdictionem, ac poteſtatem non excedat; Quæ certitudo penſanda erit juxtà regulas generales, jam superiùs traditas, habita materiæ proportione.

3. Quòad ſecundum notandum ex Jo. à S. Thom. *p. 2. q. 18. diſput. 12. art. 5.* Quòd bellum eſt actus Juſtitiæ vindicativæ, quo Princeps, vel Reſpublica vindicat ſuum Jus, & ſatisfacit læſioni, ſivè in rebus, ſivè in injuriis. Quia tamen Juſtitiæ hujus executio difficilis eſt valdè, plurimorumque Innocentium damnificativa, ſpecialiſſimam exigit juſtificationem, ac ultimum eſſe debet remedium, & medium, quod eligatur pro Jure tuendo, vel acquirendo, ſcilicèt quando aliter fieri non poteſt. Undè nõ videntur excuſandi Principes, dùm ex levi motivo, aut certè alia faciliori, ac tutiori via ſatisfactionem procurare negligentes Bellum indicunt.

4. Deindè notandum ex eodem, Bellum duplex eſſe, offenſivum ſcilicet, & Defenſivum, quamvis enim de-

defenſio proprii Juris finis eſſe debeat univerſalis cujuſcumq; belli juſti: dicitur nihilominùs Bellum offenſivum, dùm quis ad proprium Jus, aut ſatisfactionem petendam, ipſum indicit; Defenſivum autem cùm ab alio indictum ſuſtinet, vel repellit.

Ad Bellum igitur offenſivum, ſeù ad Bellum intimandum alteri, omninò requiritur in Principe, quòd habeat pro ſe probabiliores rationes, ac ſolidiora fundamenta, nec ſufficiunt probabilia, ſivè minùs, ſivè æqualiter. Hoc autem prætérquàm quòd ex dictis in ſuperioribus deducitur, probatur ſpeciali ratione. Quia nullus, tueri, poteſt, ſuum Jus incertũ cùm certo damno Innocentis. In caſu autem Princeps non habet certum Jus, neque morali certitudine, ut ex dictis conſtat; damna verò Innocentum, ſine quibus Bella non dantur, certa ſunt; ac per conſequens Innocentes ipſi ſunt in legitima poſſeſſione, à quà turbari non debent ad tuendum, vel acquirendum Jus incertum.

5. Nec poterit excuſari Princeps ex hoc, quòd utatur Jure ſuo, undè per accidens eſt, quòd damna indè ſequantur. Uti enim Jure ſuo certo, & ſecuro, licitum eſt, at ſi damna ſequantur, per accidens ſunt, nec imputantur jure ſuo utenti; Secùs autem, quandò Jus incertum, ac dubium eſt; non enim ſpoliari debet Proximus Jure ſuo certo ad vindicandum, tuendum, ſeù acquirendum Jus proprium incertum.

6. Undè ſubdit, & benè Jo. à S. Thom. quòd per ſe loquendo, non poteſt dari Bellum ex utraque parte juſtum, ſed tantùm per accidens, ex ignorantia ſcilicet injuſtitiæ; Cùm autem ignorantia, ut ex dictis conſtat, invincibilis, & inculpabilis eſſe non poſſit, niſi ferendo judiciũ ſecundùm id, quod probabiliùs, & veriſimilius apparet; hinc eſt, quòd Bellum indicens cùm probabili tantùm opinione, periculo ſe exponit injuſtè bellandi, nec ignorantiâ excuſari poteſt.

7. In caſu igitur, quo probabiliùs adeò non appareat

reat

reat Juſtitia ex una parte; Cauſa Judicibus Arbitris committenda eſt, qui ſinè medio ità damnoſo pro una parte judicent, aut dividant, attentis ex utraque parte meritis.

8. Quòad Bellum verò defenſivum, dùm ſcilicet quis ab alio patitur aggreſſionem; modò ipſi non conſtet, aggredientem probabiliori fultum ratione bellū indicere; nec ipſe in cauſa ſit, ut per bellum ad litis deciſionem deveniatur; ſed quantùm eſt in ſe, abſque bello, ſit paratus, cauſam Judicibus decidendā committere; juſtè quidem probabili tantùm ratione fultus per defenſivum bellū tueri poterit, ſuum Jus, etſi non ità certum; ac damna belli, non ipſi, ſed aggredienti erunt imputanda; Et ratio eſt; quia in caſu iſte verè patitur injuriam ab aggreſſore, qui contrà Juſtitiæ ordinem abſque ſuâ culpâ illum à prætenſo Jure, vult, repellere; Undè jure quoque ſe defendere poteſt, & belli damna, non ab ejus defenſione juſtà, ſed ab alterius injuſtâ dimanant aggreſſione.

9. Pariter quòad Tributorum impoſitionem, non niſi certa, & evidenti neceſſitate moveri debet Princeps; ita ut ordinarii non ſuppetant redditus. Ratio eſt, quia per hujuſmodi impoſitiones re ſua ſubditi ſpoliantur, quam juſtè poſſident, quarè non debent ex dubiâ tantùm, vel probabili neceſſitate gravari. Non eſt enim Princeps Dominus facultatum ſubditorum, ſed pro bono tantùm communi, cujus eſt adminiſtrator, & conſervator, jus habet in ſubditorum bona. Maxima item cura Principi habenda eſt, ut in tributorum exactione ſubditi plùs juſto nō graventur, quod ſæpè contingit, dùm potiùs exactores, indè impinguantur, quàm commune bonum juvetur.

10. Ad juſtam nihilominùs Tributi, ſeù Gabellæ impoſitionem extrema neceſſitas expetenda non eſt, ſed gravis omninò ſufficit, modò conſuetæ contributiones, aliæque Principis facultates non ſuppetant; ut colligitur ex D. Thom. 2.2. *q.* 32. *art.* 6. ubi gravem

Rei-

Reipublicæ neceſſitatem æquiparat extremæ neceſſitati proximi. Idque conſonum ſatis rationi videtur; dùm enim Reſpublica extremè laborat, vix, aut nullatenus à ſubditis poſſet ſublevari, quí certè nõ poſſunt, commune damnum nõ ſentire, utpotè membra illius.

11. Juſtà igitur urgente neceſſitate, poterit, congruum, Princeps, imponere tributum ſecundùm neceſſitatis exigentiam, quâ ceſſante, ceſſare quoque debet gravamen; immo addit, & benè Jo.à S.Thom.quòd ſi aliàs Principis facultates ad omnia ſuppeterent, & ex ejus incuria, vel à Miniſtris dilapidentur, vel ab aliis uſurpentur, curare debet, pro viribus earundem recuperationem, & conſervationem, nè ſubditos gravare, cogatur, aliàs mortaliter peccat alieni uſurpatione.

12. Tria igitur in hujuſmodi impoſitione conſideranda ſunt. Primò. Neceſſitas Reipublicæ, cui proportionari debet gravamen ſubditorum, & non excedere. Secundò, quòd verè propria bona Principis non ſuppetant, neque id eveniat ex Miniſtrorum dilapidatione. Tertiò conſideranda eſt ipſa Tributorum exactio, & effectus indè ſecuti; quòd ſcilicet fiat ſine violentia, & oppreſſione pauperum, quòd revera hujuſmodi tributa pro neceſſitate applicentur, nec aliò diſtrahantur, & rectè, ac fideliter adminiſtrentur. Quibus omnibus maturè debet Princeps invigilare, aliàs graviter peccabit, injuſtè populum gravans, & opprimens.

13. Undè, quamvis teneantur ſubditi obedire, ac tributa ſolvere, dùm non conſtat de injuſtà impoſitione, ubi tamen advertérint, vel Principem ſiniſtrè fuiſſe informatum, vel malè facultates ejus, vel hujuſmodi tributa exigi, ſeù adminiſtrari, aut quid ſimile, debent Principi cùm debita reverentia exponere, iſque tenetur, audire, & pro viribus conſulere, ut colligitur ex cap. Si quando de reſcriptis, & cap. Cùm teneamur de præbendis; tolerat enim ipſe Pontifex, dùm

Digitized by Google

pro veritate informãda ejus mandatum prætermittitur.

14. Quòad monetæ mutationem, ſupponimus, tanquam certum, poſſe quidem ſupremos Principes, mutare monetam, ſivè propriâ authoritate, populi nullo requiſito conſenſu, ut communior fert ſententia, vel etiam audito populo, ut aliqui malunt, quod certè omninò tutius eſt, non quòd populi conſenſus ad hoc per ſe requiratur, verùm, quia, cùm ipſa moneta ſit regula, & menſura omnium commutationum in his, quę pretio æſtimantur, ut ait ex Philoſopho S. Doct. lib. 2. *de Regimine Principũ* cap. 13 Ex ejus mutatione plurima ſequi ſolent damna, incommoda, & populi turbationes.

15. Non licet ergò Principi, ad libitum variare monetam, ſed ſolùm ex gravi, ac urgente neceſſitate pro communi bono; hoc enim jus Principi non competit, niſi ex dominativâ, & gubernativâ poteſtate, quà legitimam ſtatuere, poteſt, ac debet, menſuram in commutationibus, & proindè legitimâ, & juſtâ ſemel ſtatuta menſurâ, non poteſt, illam abſque urgentiſſima cauſa mutare cùm gravi populi damno, quod ex hujuſmodi ſequitur mutationibus.

16. Non eſt autem hujus loci, ſingulas examinare cauſas, quibus licet, monetæ valorem augere, vel minuere, ſufficiat advertiſſe; non ſufficere ad id probabilem ſolùm, & dubiam, ſed moraliter certam, & urgentiſſimam cauſam requiri. Puto nihilominùs, quòd ut plurimùm cauſa minutionis ſit, dùm legitimus valor à lege conſtitutus excedit intrinſecum ipſius monetæ valorem; idque accidere poteſt, vel ex vitio materiæ, quia non pura, ſed admixta, vel ex minori pondere; & hoc quidem, vel in ſeipſa, vel quia moneta iniquitate utentium attonſa, ſeù limata fuerit. Alia cauſa eſſe poteſt minuendi valorem exteræ monetæ, dùm ſcilicet ipſi extranei, ut bonam à regno extrahant, propriam introducunt minoris æſtimationis, ut ſi deferant æreas, ut argẽteas aſportent.

Idem

Idem proportionabiliter dicendum erit de augmento, ſi enim ab exteris moneta optima excedēter aſportetur à Regno, ad hujuſmodi occurrendum incommodo; poterit ejus pretium augeri, præcipuè, ſi valor intrinſecus ipſius id juſtè patiatur. Alia quoque poteſt eſſe juſta augmenti ratio, inopia ſcilicet, ſeù defectus monetæ, ut indè faciliùs ad Regnum confluat.

17. Illud præ oculis habendum eſt, ut non ſolùm urgens adſit Cauſa, ſed minore, quò poteſt, ſubditorum damno, & incommodo fiant hujuſmodi mutationes: & quidem ſi regium ſuppetat ærarium, providere, debet Princeps, ut ex ipſo eorundem ſubditorum damna reparentur, puta, recipiendo ab ipſis limatas, attonſas, aut aliter vitiatas, & bonas totidem reddendo, præcipuè, ſi vitium ex ejus, vel Miniſtrorum irrepſerit incuriâ, vel malitiâ: Quæ omnia ſecundùm accidentes circunſtantias penſanda ſunt.

18. Quòad Regni ſucceſſionem difficultas eſſe poteſt, dùm Rex, vel Princeps abſque certo legitimo ſucceſſore decedit. Videndum eſt autem, an Regnum ſeù Principatus abſolutum, & ſupremum habeat dominium, vel potiùs alteri de Jure ſubdatur, ut feudataria. Si adſit legitimus ſuperior, ad ipſum omninò pertinebit judicium, & ſententia determinans, quiſnam, jure ſuccedere, debeat, cùm ipſe ſit legitimus Judex; quod præſtare, poterit, ſivè per ſe immediatè, ſivè per deputatos Judices, ut videbitur expedire.

19. Et hoc quidem verum eſt, etiam ſi prætenſor ex una parte ſit ipſe Rex, vel Princeps ſupremus, qui poterit optimè, judices delegare ad judicandum inter ſe, aliumque prætenſorem, ut paſſim contingit in aliis cauſis civilibus, tales enim Judices potiùs Regni ſunt Judices, quàm Regis, qui in hac parte non propriè, ut Rex, ſed ut privata perſona ſe gerit, licet in deligendo Judices ipſe quoque vices Regni gerat, quod limita, ut infrà num. 22. & ſeq.

20. Si autem Regnum legitimum non habeat Superiorem, Rex abſque certo legitimo ſucceſſore decedens, poterit, immo ad vitãdas lites debebit, antẽ mortem deſignare Judices, qui poſt ejus obitum cauſam ritè diſcutiant, ac de legitimo ſucceſſore determinent; dùm enim vivit, legitimam habet poteſtatem decernendi, quidquid ad commune bonum fuerit expediens.

21. Quòd ſi abſque Judicum deſignatione Rex decedat, eorum deſignatio ad Regnum pertinebit, & quidem juxtà Regni ſtatuta, ſeù approbatas conſuetudines; hoc eſt, vel ab Optimatibus facienda, vel Generalibus Comitiis, aut ſupremo Conſilio, & ut plurimùm ab jis, ad quos ſpectat, nomine totius Regni Regem eligere, ſeù illi obedientiam juramento præſtare.

22. Quæ autem hucuſque dicta ſunt, abſolutè, ac per ſe loquendo, valent omninò; Cæterum per accidens duplici limitatione indigent. Ac primò, ſi quis Prætenſor certum, & evidens habeat Jus, timeatque probabiliter injuriam, ſeù injuſtam à ſupremo Principe, vel Judicibus ſentẽtiam. Ex hoc ipſo non tenetur, ſententiam expectare, ſed ſtatim poſſeſſionem Regni accipere; ac ſi fortè impediatur, armis quoque invadere; id enim eſt juſtiſſima ſui Juris defenſio, nec expectare tenetur, ut alius contrà proprium Jus in poſſeſſionem mittatur: Dùm enim Jus certum eſt, jam quaſi quodammodo poſſidet, neque eſt, aggreſſorem prævenire, immo injuſtè ſe impedientem, vel aggredientem repellere. Ubi tamen adverte, quod hoc non licet, niſi dum verè Jus certum eſt, nec ſufficit, quod ſit probabile tantùm, vel etiã probabilius; aliàs enim tenetur, expectare ſententiam, & alio congruenti occurrere ſequente remedio.

23. Limitatur ergò ſecundò tradita doctrina: Si Judices à Principe Supremo vel Regno deſignati ſuſpecti fuerint; debet Prætenſor, ipſos tanquam ſuſpectos, allegare, ac petere, ut alii non ſuſpecti deſignentur,

vel

vel etiam, ut ad Judices Arbitros cauſa remittatur; & Princeps, vel Regnum tenebitur, ſatisfacere; aliàs Prætenſor Jus habebit, ſe armorum vi defendendi; Cùm jam ex hoc ipſo injuriam patiatur, eique juſta denegetur petitio; nec alia remaneat via proprii Juris defenſioni.

24. Quæres modo. An Judices, Ordinarii ſint, vel Arbitri, parti favere, teneantur, probabiliori ſuffultæ ratione? Pro quo in primis certum eſt, non poſſe Regnum adjudicare, niſi parti verè ad Regnum practicè probabile Jus habenti; hæc enim tota eſt eorum ſphæra poteſtatis, ut inter juſtè prætendentes promulgent ſententiam; quarè, ſi ex prætenſoribus leves quaſdã, & frivolas in ſui favorem aliquis haberet rationes, nullatenus pro illo determinare juſtè, poſſent; quia nec propriè Jus ullum haberet.

25. Suppoſita ergò verâ, & fundatâ probabilitate, quamvis attento præcisè commutativæ Juſtitiæ rigore, parti probabiliori per deciſivam ſententiam favere teneantur. Nihilominùs, gravi quodam boni communis ex altera parte, adhuc in ſe minùs probabili, commodo præponderante; poterunt, immo debebunt, huic potiùs, quàm probabiliori, ex legalis Juſtitiæ titulo favere. Ut enim optimè notat Jo. à S. Thoma: Non ſunt hujuſmodi Judices præcisè Judices, verùm quaſi Regni Electores. Ubi tamen adverterem, ut verè magni momenti ſit publicũ Bonum, & quòd inſuper major probabilitas unius partis aliam non adeò excedat, ut ferè ad certam accedat, & à probabilitate altera cadat.

26. Deniquè non modici eſt momenti ad Principis, vel Superioris formandam conſcientiam, Prudentum Conſilia diligenter exquirere, quibus in gravioribus pertractandis, & reſolvendis negotiis utatur. Prava quippe conſilia, nedum Principes, ac Superiores ad tartara miſerabiliter deducunt; ſed & Regna, Communitates lachrymabili fatis devaſtant ruinâ. Oculatâ

latâ igitur nimis, debet Superior, diligentia Conſiliarios perquirere; qui & ſcientiæ, ac peritiæ Theologicæ, vel Juriſprudentiæ nomine tantùm non gaudeant; ſed qui Dei timorē prǽſeferētes, non ad quærendas excuſationes in peccatis, & laxiora dictamina, at ſinceram proponendam veritatē intenti ſint; nec hominibus placere, quærant, vel humanam captare Gloriam, ſed magis Dei dilectionem, & animarum, communiſq; Boni ſalutem, & incolumitatem.

27. Pro quibus duo potiſſima tradit optimè Jo. à S. Thom. Principibus documenta. Primum, ſuppoſito, ut prænotatum eſt, quòd Conſiliarios eligat ſapientes, ac timoratę cōſcientiæ, non ſibi magis notos, familiares, aut beneficiatos; Quantùm fieri poteſt, nec per ſe, nec per alios propriam ipſis Voluntatem inſinuat, neque propenſionem, ſed cùm omnimoda proponat indifferentia; ſeque omninò puram cùm tota libertate proponi veritatem, deſiderare, declaret.

28. Secundum; Ut non ſolùm Conſultorum audiat Vota, ſed motiva, & rationes, quibus propriam confirmant ſententiam. Non enim ſola ipſorum Authoritate duci, ſed pro viribus ponderare, debet rationes. Ex his enim facilè veritas innoteſcit; vel adminùs, ubi ejus major lux effulgeat.

29. Tandem ultimò addendum eſt; Quòd, ſi in proprio Regno, vel juriſdictione Sapientes Viros habeat, Probos, ac timoratos; Ex ipſis tutò, poterit Princeps; vel Prælatus, ſibi Conſultores deligere; præcipuè, cùm varia paſſim occurrant decernenda, quæ à propriis Regni, vel Curiæ ſtatutis dependent, & conſuetudinibus, ſine quarum notitia rectum dari, non poteſt Judicium. Aliàs tenebitur, ab extrà quærere, & advocare. Immo, & cùm aliquod graviſſimum reſolvendum occurret negotium, nec propriorum contentus conſiliis famoſos aliquot extrà conſulere, debebit. Ut multoties timoratæ conſcientiæ Principes, in arduis ipſarum Univerſitatū conſilia quærerę

rere, non erubeſcunt. Et hæc de Principe, Prælato, vel Superiore quolibet proportionabiliter.

Sequitur Summarium de Subditis.

30. *Si dubium ſit de legitima poteſtate Superioris, poſt ſufficientem diligentiam, non tenetur Subditus, obedire, niſi aliter ſcandalum, vel gravis turbatio ſuadeat, vel niſi Prælatus poſſideat.*

31. *In dubio purè negativo, an materia præcepta licita ſit, obedire tenetur Subditus.*

32. *In dubio autem poſitivo monere, debet, Superiorem, qui ſi perſiſtat in præcepto, Subditus, obedire, tenetur.*

33. *Tenetur etiam, obedire, quamvis ipſe probabiliùs judicet, rem præceptam eſſe peccatum, modò Superior probabiliùs judicet oppoſitum.*

34. *Non liceret, obedire, ſi conſtaret, Superiorem ſpontè, relicta probabiliori ſententia dictante illicitum, aliquid præciperet ex minùs probabili.*

30. Quòad Subditos duo præcipuè conſideranda ſunt; Primum quid agendũ, quandò Subditus dubitat, an Prælatus licitè, ac validè præcipiat? Secundum; quandò Superior juxtà probabilem ſententiam præcipit, relicta probabiliori.

Et quòad primum, licèt Adrianus quodlib. 2. punct. 2. apud Jo. à S. Thom. loco ſuprà citato *art. 6.* exiſtimet, in tali caſu non teneri Subditum, obedire; Alii verò è contrà putent, abſolutè Subditum obligari ad obediendum: Cùm eodem Jo. à S. Thom. ſaniùs diſtinguendum eſt. Vel enim eſt dubium circà Superioris juriſdictionem, vel circà materiam præceptam.

Et quidem, ſi dubium ſit de legitima poteſtate Prælati, debet Subditus, adhibere ſibi poſſibilem diligentiam, ut de illius legitima juriſdictione certioretur; quod ſi adhuc dubium remaneat, per ſe loquendo, non tenetur, obedire, niſi Prælatus poſſideat. Quia poſſeſſio ſtat pro Subditi libertate; quà in dubiis juvatur;

bium examinare; at ſi facta ſufficienti diligentia, dubium adhuc perſeveret, deponendum erit, & Superiori obediendum; quia poſſeſſio ſtat pro ipſo, qui certum jus poſſidet præcipiendi, quô propter dubium ſpoliari non debet. Nec indè Subditus, obediendo, exponitur periculo peccandi; quia ſi contingat, peccatum eſſe, quod præcipitur, ab ipſa obedientia excuſabitur; ut colligitur ex cap. Quid culpatur 23. *q.* 1.

Et hoc præcipuè verum eſt, quandô Princeps, aut Superior cùm dubii cognitione præcipit, debet enim ſubditus, etiam ſi aliàs ſit Vir doctus, ſupponere, quod à ſuperiore dubium benè fuerit examinatum, & reſolutum, aliàs enim cùm damno graviſſimo Communitatis in multis regimẽ ſuſpenderetur.

Si autem dubium, non facilè Superiori, potuit innoteſcere, tenebitur Subditus, illum admonere, ac interim obedientiam ſuſpendere, animo tamen ad obediendum parato; quia tunc per Epykejam cenſetur, nolle in caſu Superiorem, præcepto ſubditum adſtringi; Quòd ſi admonitus adhuc ſuperior in præcepto perſiſtat, obedire tenebitur Subditus, propter allatam rationem.

33. Quòad ſecundum. Si Prælatus, tanquam probabiliùs licitum aliquid præcipiat, quamvis probabiliùs appareat Subdito, id illicitum eſſe, tenebitur, conſcientiam deponere ex authoritate ipſius Prælati, ac obedire: Et ratio eſt, quia in caſu Prælatus jure, ac legitimè omninò præcipit ex prudenti cõſilio ſecundùm id, quod omnibus ritè perpenſis, probabiliùs judicat; ergò tenetur Subditus obedire; ſunt enim correlativa, jure præcipere, & Subditũ ad obedientiam obligari: ad hoc enim ordinatur præceptum, & fruſtrà Superior præciperet, ſi non teneretur Subditus obedire: Quamvis ergò Subdito probabiliùs appareat abſolutè illicitum, quod præcipitur; huic tamen majori probabilitati derogatur per adveniens præceptum, quô prudenter conſcientiam deponere

poteſt,ac debet,& juxtà præceptum formare.

34. Non debet autem Subditus, aliter ſuſpicari de Superiore, niſi certò conſtet ipſum ſpontè,relictâ probabiliori, minùs probabili adhærere opinioni. In quo caſu non liceret Subdito obedire; quia & injuſtè Superior præciperet; nec ejus injuſtitia, Subdito, poſſet ſuffragari ad illum à peccato excuſandum, immo formaliter contrà Dei legem faceret, obediendo; cùm tamen ſit magis Deo, quàm hominibus obediendum; Deberet ergò tunc Subditus quantùm cautè poſſet, ſe à præcepto ſubducere, vel ad Superiorem, ſi adſit, recurrere, vel in extremo caſu pœnam potiùs injuſtam ſuſtinere patienter, quàm evidenti periculo peccandi ſe committere, obediendo.

Sequitur Summarium

De Judice, Advocato, & Medico.

35. *Judex tenetur ad maximam diligentiam pro veritatis inveſtigatione.*

36. *Tam inferior, quàm ſupremus tenetur, ſequi probabiliorem ſententiam.*

37. *Et hoc, ſivè dubium ſit de jure, ſivè de facto.*

38. *Quid agendum, quandò ex utraq; parte ſunt æqualis ponderis fundamenta.*

39. *In cauſa ſanguinis exigere debet, ſolè clariores probationes.*

40. *Non debet procedere ex ſcientia, quam habet, ut privata Perſona, eà tamen benè uti ad diſtrictiùs inquirendum.*

41. *Quid facere debeat, cùm ſcit aliquem innocentem, qui falſis Teſtibus reus cõvincitur?*

41. *Quò Judicis Arbitrium ſe extendat.*

43. *Advocatus, patrocinari, non poteſt, cauſam, quam ſcit injuſtam, aliàs tenetur ad damna.*

44. *Neque, ſi pro contraria videt probabiliora fundamenta.*

45. *Poteſt autem, ſi major probabilitas non adeò clarè pateat.*

46. *Si appareat inter actionem partis adverſæ major probabilitas, deſiſtere, tenetur.*

47. *Quomodò communiter plu-*

plura petantur, quæ, juſtè peti, non poſſunt.

48. *Nec Duci, nec Advocato licet uti falſitate, benè verò occultare veritatem.*

49. *Moderatam, poteſt, exigere mercedem, nec ſemper tenetur cauſas pauperum gratis patrocinari.*

50. *Medicus ex charitate, & juſtitia tenetur ad congruã diligentiam in cura infirmorum.*

51. *Non poteſt, relicto tutiori, uti medicamento dubio, an poſſit nocere, immò nec deficiente meliori.*

52. *Benè tamen poſſet, ubi certiùs non eſſet, ac infirmi ſalus jam deſperata; ſed Infirmum, ac hæredes monere, deberet.*

53. *Non tenemur, extraordinarias, pretioſiſſimas, vel nimis difficiles adhibere medicinas.*

54. *Quomodò liceat, uti medicamento, de quo ſolùm dubitatur, an juvare poſſit.*

55. *Poteſt Medicus, ſingulare remedium apud ſe tenere, nec aliis communicare.*

56. *Teneretur tamen efficere, nè ſimul cùm ipſo remedium interiret.*

57. *Gratis curare tenetur, Pauperes, & admonere infirmos de Sacramentali Cõfeſſione.*

35. CIRCA Judicem certum eſt in primis, teneri ad maximam diligentiam in veritatis inveſtigatione juxtà viam juridicam, & ſervato juris ordine; hoc enim proprium ejus eſt officium, & ad hoc Judices inſtituuntur. Difficultas eſt, quando cùm tota diligentia Veritas adhuc non plenè innoteſcit.

36. Et quidem optimè à Jo. à S. Thom. rejicitur ſententia Vaſquez p. 2. diſput. 64 cap. 2. quòd ſcilicet inferior Judex poſſit abſolutè, in ferenda ſententia minùs probabilem ſequi opinionem, relicta probabiliori; Supremus verò teneatur, ſequi tutiùs, ac probabiliùs, eò quia ſententia inferioris Judicis per Superiorem corrigi poteſt, hujus autem ſententia inemendabilis eſt. Vel enim ſententia iſta inferioris juſta eſt, vel injuſta; ſi juſta, quarè à Superiori quoq; approbari

non poteſt? Si verò injuſta quomodò citrà injuſtitiam ferri poteſt ab Inferiori, qui Miniſter utique Juſtitię eſt, ac ſecundùm juſtitiam judicare tenetur?

37. Non item placet diſtinctio, quam cum aliis adhibet idem Jo. à S. Thom. quòd ſi dubium ſit facti, omninò tenetur Judex, ferre ſententiã ſecundùm probabiliorem partem; pro quà ſcilicet probationes, & fundamenta ſunt majoris momenti, ac ponderis: Si autem dubium ſit de jure, poterit, etiam juxtà minùs probabilem ſententiam ferre judicium. Sed ex dictis omninò clarè conſtat, quòd non poteſt quiſquam, prudenter judicare legem, v.g. præcipere aliquid, vel prohibere, quandò urgentiora motiva, ſolidioreſque habet rationes, quibus ipſi apparet, legem contrarium dictare; imprudenter igitur, ac per conſequens injuſtè ſententiam ferret Judex ſecundùm partem minùs probabilem, relicta probabiliori; Cùm prudentia ipſa ſit recta ratio agibilium, omnibuſque Virtutibus modũ imponens. Undè S. Doct. 2. 2. q. 60. art. 2. ait vitioſum, & illicitum omne Judicium, niſi præter alia proferatur ſecundùm rectam rationem prudentiæ. Quarè indubitanter tenendum eſt, debere Judicem, ſequi ſemper probabiliorem ſententiam, quodcunque dubium ſit, ſivè facti, ſivè juris; præcipuè cum Innoc. XI. in Dec. 2. Martii 1679. indiſtinctè ſequentem damnaverit propoſitionem. *Probabiliter exiſtimo, Judicem poſſe judicare juxtà opinionẽ etiam minùs probabilem.*

38. Quòd ſi pro utraq; parte ſint æqualis ponderis fundamenta, & ſit lis de re diviſibili, dividenda eſt in partes æquales; Si verò diviſibilis non ſit, uni adjudicari, & alteri in pretio, aut alio æqualis æſtimationis compenſari; poteritque ad concordiam partes cogere. Immo, etiam ſi partes æqualia omninò fundamenta nõ habeant, ſed altera præponderet aliqualiter, non autem notabiliter; Æquitas ipſa expoſcit, ut res dividatur, nec totaliter alteri adjudicetur; non quidem æquali divi-

diviſione, ſed proportione ſervata juxtà probabilitatis exceſſum. Recolenda eſt inſuper generalis Regula, quòd in dubiis favendum eſt reo; Quæ non ità intelligenda eſt, ut in Rei favorem abſolutè promulgetur ſententia; ſed quòd hæc favorabilis ratio habeatur, dùm plenè contrà illum nõ conſtat. Ex hoc enim ipſo, quòd Reus eſt, non Actor; dùm ex utraque parte rationes ponderant, in ejus favorem debet Judex aliqualiter inclinare.

39. Nota demùm, quòd in Criminalibus, præcipuè in cauſa ſanguinis, exigere debet judex Soleipſo clariores probationes, aliàs pœna moderanda eſt, attentâ qualitate delicti, ac probationum pondere, ſemper enim Reo favendum eſt.

40. Addendum inſuper eſt, ut Judex non procedat ex ſcientia, quam habet, ut privata Perſona, ſed ſecundùm id, quod ſibi, aut publicæ Perſonæ, innoteſcit; per leges videlicet, contrà quas nullas admittere debet probationes, vel per inſtrumenta, teſtes, & alia legitima documenta: Poterit tamen privata ſcientiâ uti ad probationes inductas diſtrictiùs diſcutiendas, quas nihilominùs, tenetur, ſequi inferenda ſententia, non privatam ſcientiam, ut S. Doct. docet 2. 2. *q.67. art.2.* Quarè idem S. Doct. præced. *q. 64. art. 6. ad tertium* fatetur:

41. *Quòd ſi Judex ſcit aliquem Innocentem, qui falſis Teſtibus convincitur, debet diligentiùs examinare Teſtes, ut inveniat occaſionem liberandi innoxium, ſicut Daniel fecit: Si autem hoc non poteſt, debet eum ſuperiori relinquere judicandum. Si autem hoc non poteſt, non peccat, ſecundùm allegata, ſententiam ferens*; Et idem dic de quocunque alio judicio, etiam in Civilibus. Debet enim quantùm legitimè poteſt, Innocentes ab injuria tueri.

42. Præ oculis denique Judex habere debet, quod S. Ambroſ. admonet in Pſal. 118. & Auguſt. lib. *de vera Rel.* cap. 31. apud D. Thom. 2. 2. *quæſt.67. art.2. Bonus Judex nihil ex arbitrio ſuo facit, ſed ſecundùm leges, & jura pronunciat.*

Qua-

Quarè cavendum eſt ipſi, nè in pluribus iniquè arbitrium uſurpet. Ut enim docet S. Thom. *p. 2. q. 96. art. 1. ad tertium*. Solùm arbitrio Judicis cōmittuntur quædam ſingularia, quæ non poſſunt lege comprehendi; in quibus tamē æquitate, ac recta ratione, non libito, arbitrari debet. Judex enim ponitur, ut, quod æquius eſt, determinet.

43. De Advocato certum eſt pariter, nullo modo poſſe ad patrocinandū aſſumere cauſam, quam certò ſcit injuſtam, ſolùmque frivolis, apparentibus, aut dolo is nixam fundamentis; nec etiam ad ipſius cauſæ prolongationem: facit enim injuriam parti, ac tenetur ad reſtitutionem, & recompenſationē omnium damnorum indè ſecutorum. Sola difficultas eſt: An poſſit, cauſam patrocinari, dùm pars, quam tuendam aſſumit, minori fundamento, ac ratione fulcitur, quàm adverſa.

44. Et in hoc diſtinguendum puto. Si enim Advocato clarè pateat ex una parte major probabilitas notabilis, non poterit, juſtè contrariam patrocinandam aſſumere; quòd ſi fecerit, ad omnia damna tenebitur. Patet hoc, nam ex hoc ipſo videt injuſtitiā cauſæ, petitque, quod jure petere, non poteſt, ac per conſequens injuriam facit parti contrariæ; immo, & parti, quam tuetur, illam expenſis gravando, vel abſque ſpe, vel, ſi cùm aliqua ſpe, injuſtæ tamen acquiſitionis. Idque ex dictis ſatis, ſuperque conſtat. Nec enim poteſt Judex, pro iſtà parte juſtè ſententiam ferre, ſi debitæ rationes exponantur, ac per conſequens, nec pars juſtè petere.

45. Si autem non ità clarè appareat major probabilitas partis adverſæ, habeatque ſpem, ut per ſtudium, & meritorum cauſæ diſcuſſionē poſſint ex parte quam tuetur, probabiliora, vel ſaltèm æquè probabilia fundamenta apparere; poterit, omninò licitè, ac juſtè cauſam patrocinari: ad hoc enim Tribunalia, & judicia inſtituta ſunt; ut obſcura, per cauſarum diſcuſſionem liquidentur, &

Veritas clarè pateat.

46. Verum tamen eſt, quòd, ſi inter actionem de majori probabilitate partis adverſæ certioretur moraliter, deſiſtere debebit; ac monere partem, ut ſpontè cedat actis, nec ulteriùs litē proſequatur; Jam enim ampliùs dubium formale non remanet; ſed certitudo moralis ex altera parte. Ità ex D. Thom. 2. 2 *q.* 71. *artic.* 3. *ad ſecundum*.

47. Nec aliquid obſtat, quòd communiter Advocati petere ſoleant plura, quæ juſtè prætendere non poſſunt: Id enim, ex quò jam conſuetudo invaluit: permittitur quidē per modum exaggerationis, ut ſcilicet Judex ad juſta concedenda moveatur;& hoc animo, & intentione poſſunt excedentia peti. Cæterum, ſi petantur ex animo, ut ad concedendum Judex inducatur, pænitùs injuſta eſſet petitio. Unico verbo. Non poteſt Advocatus, juſtè petere, ac patrocinari, niſi, quod Judex poteſt, juſtè parti adjudicare; aliàs cooperaretur manifeſtè injuſtitiæ,& ad reſtitutionem teneretur, ut docet S. Th. 2. 2. *q.* 71. *art.* 3. *in Corpore*.

48. Nota inſuper ex eodem S. Doct. *ibidem ad tertium*, quòd ſicut *Militi, vel Duci exercitus licet, in bello juſto, ex inſidiis agere ea, quæ facere debet, prudenter occultando, non autem falſitatem fraudulenter faciendo, quia etiam hoſti fidem ſervare oportet; Sicut Tullius dicit in pri. de Off.* Ità *& Advocato defendenti cauſam juſtam licet, prudenter occultare ea, quibus impediri poſſet proceſſus ejus, non autem licet ei, aliqua falſitate uti*. Quod certè notandum, ut abſtineant à fraudibus, mendaciis, falſiſque juramentis in Judiciis.

49. Demùm ex eodem S. Doct. 2. 2. *q.* 71. *art.* 1. *& quarto*; Quòd licet Advocatus poſſit, juſtam ſui patrocinii mercedem expoſcere, id tamen moderatè, conſiderata conditione Perſonarum, negotiorum, laboris, & conſuetudine Patriæ. Non enim ſemper tenetur ex neceſſitate, omnium pauperum cauſas patrocinandas ſuſcipere gratis,

tis, alioquin oporteret, cum omnia alia negotia prætermittere, & ſolis cauſis pauperum juvandis intendere. Tunc ergò ſolùm ex præcepto tenetur, cùm non apparet in promptu, quomodò poſſit aliter pauperi ſubveniri. Cæterum, ſubdit optimè S. Doct. *Si per improbitatem aliquid immoderatè extorqueant, peccant contrà Juſtitiam*; Undè Auguſt. dicit ad Maced. *quòd ab his extorta per immoderatam improbitatem repeti ſolent; data per tolerabilem conſuetudinem non ſolent*.

50. De Medico aliquid obiter ſuprà dictum eſt capit. 7. §. 3. num. 63. Pauca hic breviter, ac ſummatim diluenda ſunt. Et primò ſupponendum, ſi Medicus non ex charitate, & gratis, infirmum ſuſcipiat curandum, ſed cùm debita mercede; nedùm ex charitate, ſed ex juſtitia teneri ad congruam diligentiam adhibendam pro ſalute Infirmi; ità ut, ſi ex ejus incuria damnum aliquod ſequatur, præter peccatum, ad reſtitutionem ſit adſtrictus. Ad hoc enim ſtipendio conducitur, ſicut Advocatus ad patrocinium cauſæ. Hoc ſuppoſito.

51. Si dubium ſit de medicamento, an poſſit eſſe noxium Infirmo, non poteſt, relicto tutiori, adhibere cùm periculo vitæ, vel ſalutis infirmi; etiam ſi gratis curam ejus agat; etſi aliquod infirmo, vel hæredibus damnum indè ſequatur ad reſtitutionem tenebitur, quia ex hoc ipſo, non ſolùm contrà charitatem, ſed contrà juſtitiam agit, gravemque infert injuriam. Ità Jo. à S. Thom. loco ſuprà citato cùm aliis apud ipſum. Undè tenetur Medicus, in dubiis aliorum quoque Peritorum conſilia quęrere, ubi proprium non ſufficit ſtudium. Immo etiam alio deficiente remedio, adhibere dubium non licet, de quo ſcilicet prudenter dubitatur, quòd nocere poſſit potiùs quàm juvare; non enim licet, vitam, vel ſalutem proximi periculo exponere, ſed magis in tali caſu totum ipſi naturæ dimittendum eſt.

52. Excipitur, & benè contrà Monteſinũ caſus, in

quo

quo jam infirmi deſperata eſſet ſalus, nec aliud certiùs adeſſet remediũ; tunc enim remedium dubium nõ eſſet propriè in damnum, ſed potiùs in utilitatem infirmi; quia dari poſſet caſus, quòd illi prodeſſet; ac ex alia parte ſpes nulla ſalutis eſſet moraliter, ac humano modo. Ad ſummum enim, vel dolorem augere, vel mortẽ aliquantò accelerare poſſet remedium illud, & hoc non per ſe, ſed per accidens; per ſe namque daretur cùm ſpe ſalutis, quamvis dubia, quæ in caſu debet ſufficere, cùm certior haberi non poſſit. Puto nihilominùs, quòd tunc Medicus monere deberet infirmum, ac hæredes præcipuè ſi remedium valdè poſſet augere dolorem, vel notabilis eſſet diſpendii.

53. Ut enim cùm pluribus docet Layman lib. 3. tract. 3. p. 3. cap. 1. quibus addi poteſt Soto de Juſt. lib. 5. *q.* 1. *art.* 6. *ad primum*, non tenemur, ad vitam conſervandam, extraordinarias, pretioſiſſimas, vel nimis difficiles adhibere medicinas; Multò ergò minùs tenemur, uti quandò dubium eſt, quòd poſſint potiùs obeſſe. Undè Medicus, injuriam, poteſt inferre, & infirmo, & hæredibus abſque illorum conſenſu hujuſmodi adhibendo remedia.

54. Si verò certum ſit, remedium nocere nõ poſſe, at ſolùm dubium, an poſſit juvare, tunc præcipuè ad illud experiendum pro publica utilitate, adhibere liceret; ſalva tamen Infirmi, vel hæredum indemnitate, puta expenſis, aut quid tale niſi parvitas materiæ pro nihilo meritò habenda eſſet, maximè cùm ordine ad cõmune bonum; cavendum idcircò ab hujuſmodi experimentis cùm pauperibus, qui proprio labore neceſſarium victum comparare debent: his namque ſola infirmitatis prolongatio, in maximum cedere ſolet, damnum. Quarè conſulerem, hujuſmodi experimenta nõ ſumenda, niſi ex conſenſu ipſius infirmi, & aliorum, qui damnificari poſſunt. Ac potiſſimum ſumi poterunt circà infirmos publici Xenodochii, qui cùm ex communibus curentur bonis,

nis, gravari cenſendi non ſunt; ſi ad ipſum commune bonũ per aliquos dies abſq; alio periculo, vel damno prolongetur infirmitas.

55. Alia eſt difficultas. An Medicus aliquod ſciens ſingulare pharmacum, vel remedium, teneatur ad cõmune bonum alios docere? S. Doct. quodlibeto 12. *art.* 21. docet, quòd, ſi talis alteri communicaret ſecretũ ſub juramento nõ communicandi, hic malè faceret, jurando; & ſimpliciter loquendo, non teneretur, ſervare juramentum; quia *juramentum contrà omne id, quod eſt de genere bonorum, eſt illicitum, & non ſervandum*; *tamen in caſu ſervare tenetur*; *puta ſi ille, vel alius ſufficiens Medicus præſens eſſet, & paratus eſſet, curare, & uti illo experimento in ſalutem corporalem aliorum*. Ex quibus, ni fallor, deduci poteſt, quòd tenere quidem apud ſe, poteſt Medicus ſecretum ſuum, nè illius communicatione lucri detrimentum patiatur, modò tamen ſit paratus, illud quotieſcunque occurrerit, adhibere; vel etiam alteri committere, dùm ipſe, curare, non poteſt; Sic enim proximorum ſaluti ſatis cõſultum videtur, nec tenetur ipſe, proprio juri, ac licitæ utilitati cedere.

56. Nihilominùs, puto, quòd teneretur, efficere, & curare, nè ſimul cùm ipſo remedium interiret, vel alteri ſcilicet communicando, vel ſcriptis relinquendo; Et hoc quidem ex charitate non ſolùm, ſed ex legali juſtitia, quà bono communi cooperari, tenemur, dùm commodè poſſumus: Sicut enim ex S. Doct. dùm iſte, vel alius, curare poteſt; qui juravit, ſecretum non communicare, ſervare, debet juramentum. Ità dùm ipſe curare poteſt, non tenetur, alteri communicare; quia per hoc neque charitas, neque commune bonum lęditur in neceſſariis. Cæterum ſicut omni alio deficiente, juramentum non communicandi non teneret: Ità per oppoſitũ videtur, quòd contrà Proximi charitatem, & commune bonum ageret ſi, deficiente ipſo, remedium valdè utile, ſineret, interire.

57. Me-

57. Meminerit deniquè Medicus obligationis curãdi gratis pauperes, quandò ipſis aliter ſubveniri, non poteſt; & admonendi infirmos de Sacramentali Confeſſione juxtà Bullam B. Pii V.

Sequitur Summarium.
De Miniſtro Sacramentorum.

58. *Nullatenus licet in Sacramentorum adminiſtratione præſcriptum ab Eccleſia modum præterire.*

59. *Non eſſe illicitum in Sacramentis conferendis ſequi opinionem probabilem de Valore Sacramenti, relicta tutiori, damnatur ab Innoc. XI.*

60. *Si tantùm ſit ſpeculativa probabilitas, neque probabiliſſimã ſequi licet; niſi ſecundùm Eccleſiæ conſuetudines, & leges.*

61. *Licet benè, ſequi probabiliorem probabilitate practica, quamvis fortè ſit minùs tuta.*

62. *Ubi moralis eſt certitudo de valore Sacramenti, non debet ſub conditione adminiſtrari.*

63. *Licitè, etiam extrà caſum neceſſitatis, quis adminiſtrat Sacramentum, ſi probabilior ſententia ſit, illum habere miniſtrandi authoritatem.*

64. *Confeſſarius, etiam ex commiſſione, injuſtè negaret abſolutionem abſque legitimâ causâ.*

65. *Dùm pœnitens bona fide propriam opinionem probabiliorem putat, Confeſſarius tenetur, etiam contrà ſuam propriam illum abſolvere; Secùs autem, ſi in bona fide non eſſet.*

66. *Tenetur Confeſſarius, de verè probabiliori ſententia inſtruere pœnitentem; ſi profutura ſperetur inſtructio, aliàs non debet; ſi pœnitens bona fide propriã ſequitur opinionem.*

67. *Non tenetur, quandò prudenter judicat, pœnitentem doctum aliàs benè omnia diſcuſſiſſe.*

68. *Neque tenetur, ſi pœnitens etiam indoctus bona fide probabiliorem putat opinionem; nec facilè ſperatur, quòd conſiliis acquieſcet.*

69. *Item, ſi pœnitens in errore ſit invincibili; Secùs vincibili.*

70. *Debet Confeſſarius, vel Doctor, veritatem aperire conſulenti de verè dubio.*

71. *Etiam abſque ſpe moneri debet, ſi ex monitione communis boni damnum poſſet vitari.*

72. *Graves Doctores in prædictis contraria ſenſerunt, quia procedebant in ſententia, quòd liceat, ſequi opinionem minùs probabilem.*

58. Reſtant aliqua ſpecialiter de Sacerdotibus, præcipuè quòad Sacramentorũ adminiſtrationem. Et in primis; cùm jam in Eccleſia approbata ſit conſuetudo, & lex, certò, ac determinato modo Sacramenta omnia adminiſtrandi, ut ſatis conſtat ex Miſſalis, ac Ritualis rubricis; nullatenùs licet, aliter adminiſtrare; & quidem non ſolùm circa eſſentialia, ſed etiam reliqua ad decentiam apposita, præſcriptum omittere modum, vel mutare, culpa non caret; gravi certè, ſi ſit in materia gravi, & notabili, graviſſima verò circa eſſentialia.

59. Undè meritò à Santiſſimo D. N. Innoc. XI. die 2. Martii 1679. damnata fuit ſequens propoſitio. *Non eſt illicitum, in Sacramentis conferendis ſequi opinionem probabilem de Valore Sacramenti, relicta tutiore, niſi id vetet lex, conventio, vel periculum gravis damni incurrendi &c.* Hoc autem ideò, quia Sacramentorum Sanctitas ex natura ſua exigit, ut perſanċte adminiſtrentur; Ac per conſequens cùm omni meliori modo, ac reverentia.

60. Ex hujus tamen propoſitionis damnatione oritur dubium. An ità in Sacramentis adminiſtrandis tutiorem ſemper ſequi, teneamur ſententiam, ut nec probabiliorem quidem ſequi, licitum ſit? Pro quo videndum eſt; An ſententiæ probabilitas tantùm ſit ſpeculativa, hoc eſt præcisè de re, Sacramento, ejuſque valore ſecundùm ſe, & præſcindendo ab uſu; vel ſit probabilitas practica ipſum uſum reſpiciens; puta, quòd liceat, ſic, vel ſic adminiſtrare.

Si tantùm ſit ſpeculativa probabilitas, nedùm probabiliorem, ſed nec probabiliſ-

biliſſimam, immo certam, ſequi, licet, niſi ea ſit ſecundùm Eccleſiæ conſuetudinem, ac leges; quas utique in materia tàm gravi, quàm eſt concernens Sacramenti eſſentiam, & valorem; abſque mortali culpa tranſgredi poſſe, neſcio, quis aſſerat. Undè quamvis probabiliſſima, & certa ſententia ſit: Panem v. gr. ex Siligine ſufficientem eſſe materiam Sacramenti Euchariſtiæ, ipſo tamen uti, non licet, in conſecratione; Niſi fortè in aliquo caſu neceſſitatis, ut notat Jo. à S. Thom. loco ſæpè citato, & noviſſimè Thyrſus diſſ. 10. cap. 1. §. 1. n. 19.

61. Si verò probabilitas, nedùm ſpeculativa ſit, ac præcisè de Sacramenti valore, ſed practica de licita ejus adminiſtratione; tunc licitè omninò probabiliorē ſequi poſſumus, quamvis fortè tutior non ſit. Hæc enim probabilior eſſe non poteſt, immo nec probabilis, niſi juxtà Eccleſiæ conſuetudinem, & ſtatuta, vel ad minimùm permiſſionē; Quarè probabilior ſententia non ſolùm tuta cenſenda eſt, ſed contraria neque tutior unquam propriè dicenda eſt formaliter, ſed ſcrupuloſa magis, & laqueos parans timoratis conſcientiis; ac proindè cavendum omninò, nè juxtà illam cōſcientia formetur, ut in ſuperioribus generaliter dictū eſt. V. G. Tutius eſt ad Pœnitentiæ Sacramentum accedere cùm contritione, quàm attritione, pro tali cognita. Quis autem dicet, peccare Sacerdotem, abſolvendo pœnitentem cùm tali attritione confeſſum? Itē tutius eſt omninò, actualem intentionem habere in Sacramentorum confectione, illamque, ut poſſumus curare, debemus; Quis autem damnabit Sacerdotem, ſi cùm ſola virtuali conficiat, niſi propria culpa, & negligentia fuerit ad alia diſtractus? Denique tutius eſt, & ſanum conſilium, circunſtantias etiam notabiliter non aggravantes explicare in Sacramentali Confeſſione: at quis mè damnabit, ſi pœnitentem abſolvam hujuſmodi circunſtantias omittentem; Dùm certus ſum moraliter, ad illas

de-

Digitized by Google

declarandas non teneri ?

62. Ex quibus collige in primis: Quòd, quandò eſt moralis certitudo de valore Sacramenti, neque debet, ſub conditione adminiſtrari, ſed abſolutè; Puta, ſi certus eſt moraliter Confeſſarius de contritione, vel ſufficienti attritione pœnitentis, in quò Eccleſia ipſi credit, ut ait Cajet. V. Abſolutio: Niſi fortè alicui fides præſtanda non eſſet ex prudenti conjectura; quòd non ſincero animo ad Sacramẽtum accederet, quod tamen cùm grano ſalis penſandum eſt: Debet, inquam, Confeſſarius, abſolutè impendere abſolutionem, & non ſub conditione: V. G. Si es contritus, vel capax, ego abſolvo te. Hujuſmodi enim conditionibus, tantùm in rationabili, ac prudenti dubio utendum eſt; aliàs magis, quàm cautelæ, ſuperſtitiones ſunt, ut ibi ait Cajet. Et tamen abſque dubio tutius eſſet, conditionem apponere; tunc enim certũ eſſet omninò, quòd Sacramentum non fruſtraretur; Cùm non verificata conditione, illud conficere, non intenderet; Et ex alia parte contingere poſſit, fruſtraneam fore abſolutionẽ abſque conditione prolatam; quod utinam, ſæpè non accideret. Ratio autem eſt; quia hujuſmodi conditionibus fit potiùs injuria Sacramento, quod ſub certa, & non dubia forma, Chriſtus, miniſtrari, mandavit; Cùm aliàs indemnitati ejus morali certitudine ſatis proviſum ſit. Non enim exigit à nobis Deus plùs quàm humana conditio patiatur.

63. Collige ſecundò. Quòd, ſi de valore Sacramenti dubitetur, non ratione congruæ materiæ, vel formæ, ſed ratione juriſdictionis Miniſtri, puta, an talis Sacerdos authoritatem habeat ſuper hunc, vel illum caſum; Et probabilior ſit ſententia, illum authoritatẽ habere; tunc licitè, etiam extrà caſum neceſſitatis abſolvere poteſt, quia tunc præſupponitur, illi Eccleſiam tribuere juriſdictionẽ, ut communiter docent DD. ex leg. Barbarus ff. de Officio Prætoris; Quia nempè tenent facta per Judicem, etiam non legitimum, ubi

hæc

hæc duo ſimul concurrunt, ſcilicet communis error facti, & titulus.

64. Alia eſt gravis difficultas; An teneatur Confeſſarius, conformare ſe, ac ſtare probabili opinioni pœnitentis contrà ſuam probabiliorem? A quà tamen breviter nos expediemus, relinquendo plura, quæ circa hoc dicunt Authores. Sivè ergò Confeſſarius proprius ſit Parochus, qui tenetur, confeſſionem audire; ſivè ſolùm audiat ex commiſſione: licèt enim, audire, non teneatur, ſuppoſitò, quòd audierit, injuſtè abſolutionem denegaret abſque legitima cauſa.

65. Dico, quòd reſolutio difficultatis tota pendet ex hoc: An pœnitens licitè talem ſuam opinionem ſequatur? Si non licitè, certum eſt, quòd incapax eſt abſolutionis, niſi opinionē deponat: ſi verò licitè, certum pariter eſſe debet, quòd tenetur, juxtà illam; confeſſarius, abſolvere. Non enim poteſt, ab illo exigere id, ad quod non tenetur: nō tenetur autem pœnitens deponere ſententiam, quàm ſequi licitè, poteſt. Quandò autem licitè opinionem ſequi poſſit, ex dictis conſtat: quandò ſcilicet illam bona fide probabiliorem judicat, & in ſe verè probabilis eſt, licèt minùs. Ex quo patet, quòd tunc non ageret Confeſſarius contrà propriam opinionem, & multò minùs contrà conſcientiam. Hæc enim, ſi recta ſit, dictat, poſſe quemlibet ſequi licitè opinionē, quam probabiliorem judicat. Debet igitur Confeſſarius, inquirere; An verè pœnitens, facta ſufficienti diligentia, ſecundùm qualitatem, & conditionem Perſonæ, illam ſententiam bona fide probabiliorem putet.

66. Sed hic alia inſurgit difficultas; An teneatur Confeſſarius, illum de probabiliori ſententia inſtruere, & ad illam trahere? Ad quam videtur dicendum, quòd ſic, cùm aliquibus tamen limitationibus. Confeſſarius namque ſpiritualis Medicus eſt, ac proindè tenetur, omni meliori modo, quo poteſt, Animarum ſaluti conſulere. Si ergò ex inſtructione iſtà fructus aliquis

quis non ſperaretur; tunc non deberet, & multò minùs, dùm potiùs pœnitens rueret in pejora; ſed relinquendus eſſet in ſua bona fide.

67. Itaque non tenetur in primis, quandò pœnitens eſt Vir doctus, & in moralibus ſatis inſtructus, ità ut prudenter judicare poſſet, illum optimè diſcuſſiſſe utriuſque partis rationes, & Confeſſario conſtat, quòd ipſi pœnitenti probabilior apparet ſententia, quã ſequitur; aliàs enim de hoc ſaltèm interrogare debet, quia non eſſet aliter in bona fide, juxtà dicta.

68. Secundò non tenetur, nec debet, quandò pœnitens, licèt indoctus, verè bona fide probabiliorem putat opinionem, quam ſequitur, vel dicamus, veriorem, ſeù abſolutè veram, quia ſcilicet, vel rationis, vel gravis Doctoris authoritate ad taliter judicandũ inducitur; prudenterque judicat Confeſſarius, quòd non de facili ſuis acquieſcet conſiliis. Id enim eſſet, illum in dubietatem, & peccandi periculum inducere, cùm anteà bona fide ſecurus incederet. Quarè hac in re cauti nimis debent eſſe Confeſſarii, nè potiùs illaqueare, quàm ſolvere, contingat, pœnitentes. Poterit nihilominùs, probabiliorem ſententiam proponere, ſed proteſtando, ſeipſum ad opinionem ſequendam non adſtringere, at ſolùm, tanquam tutiorem, conſulere; cùm omni tamen benignitate, & cautela, conſideratis circunſtantiis negotii, temporis, ac Perſonæ, aliiſque occurrentibus. Quam regulam omninò, puto, ſequendam etiam in conſiliis extrà Sacramentum.

69. Idem prorſus dicendum eſt, quandò pœnitens eſt in errore invincibili, nec ſpes adeſt, ut per admonitionem, ac doctrinam fructus aliquis habeatur; Secùs autem ſi error vincibilis eſſet, nam tunc admonere, teneretur Confeſſarius, quãvis profutura non ſperaretur monitio: poſſet enim forte, aliquandò reſipiſcere. Sed nota duo.

70. Primùm. Quòd, ſi pœnitens dubius de re Confeſſa-

feſſarium, vel Doctorem conſuleret, deberet uterque veritatem aperire, quamvis id profuturum non credatur; Quia jam tunc pœnitentis conſcientia læſa eſt tali dubio; ac per cõſequens non bona fide incederet, nec error invincibilis redderetur. Quod intelligendum eſt de vero dubio, licèt enim aliquam haberet levem dubietatem, vel formidinem, re tamen in bona eſſet fide, monendus non eſſet abſque ſpe; Ut enim ex dictis conſtat, levis trepidatio, formido, vel ſcrupulus bonam fidem non aufert, nec ignorantiam vincibilem reddit, cùm ſit compatibilis cùm certa conſcientia.

71. Secundũ. Quòd, licèt non ſperetur fructus pœnitentis ex admonitione, ſi tamen aliquod notabile damnum communis boni timeretur; quod per monitionem vitari poſſet, fieri omninò deberet; præferendum eſt namque commune bonum bono privato, præſertim quandò malum privatum ex ipſius propria malitia eveniret. De quibus optimè diſcurrit Sanchez lib. 2. *de Matrim.* diſput. 38. apud quem cætera fuſiùs videnda relinquimus.

72. Advertite ſolùm, quòd licèt paſſim apud ipſum Sanchez Sayrum, Jo. à S. Thom. alioſque graviores DD. circà prædicta contrariæ valdè reperiantur reſolutiones, id eſt, quia ipſi in ea fuere ſententia, quòd liceat, minùs probabilem ſequi opinionem, relicta probabiliori, ac tutiori, quâ ſtante, optimè diſcurrunt, ſed ea corruente, omnia ruere, neceſſe eſt, quæ ipſi nitebantur.

CAPUT VIII.

De Legibus.

§. I. *Quid, & Quotuplex ſit lex.*

SUMMARIUM.

1. *Differentia inter Jus, & legem.*
2. *Non eſt idem Lex, & Ars boni, & æqui.*
3. *Legis definitio, ac Etymologia.*
4. *Omnis lex ad commune Bonum ultimatè ordinatur.*
5. *Præceptum, non habet veram legis rationem in purâ vi præcepti.*
6. *Neque Sententia.*
7. *Neque Privilegium.*
8. *Lex debet eſſe à poteſtatem habente.*
9. *Hæc poteſtas per ſe primò eſt in Deo, deindè in quacunque Republica, & cui ab illa committitur.*
10. *In Chriſtiana Republica Poteſtas immediatè à Chriſto collata eſt Roman. Pont. Conciliiſque legitimè congregatis.*
11. *Lex humanorum actuum debet eſſe directiva.*
12. *Promulgatio, licèt non ſit de eſſentiâ, neceſſaria eſt, ut lex in actu ſecundo obliget.*
13. *Legis Divinæ determinatus nō eſt modus promulgandæ.*
14. *Lex humana non promulgatur abſque ſolemnitate aliquâ.*
15. *Congruum eſt, licèt non neceſſarium, quòd leges ſcribantur.*
16. *Legis officium, effectus, & Actus.*
17. *Lex generaliter dividitur in Divinam, & Humanam.*
18. *Divina in Æternam, Naturalem, & Poſitivā. Æterna quid ſit?*
19. *Naturalis propriè in rationalibus tantùm eſt.*
20. *Legis naturalis definitio.*
21. *Lex Divina Poſitiva dividitur in Veterem, & Novam.*
22. *Lex Divina, & Humana contrariari non poſſunt naturali.*

23. Lex

23. *Lex vetus, bona, ſed imperfecta fuit comparativè ad novam.*

24. *Triplicis generis Vetus lex continebat præcepta.*

25. *Cæremonialia ita ſunt abrogata, ut non liceat Chriſtianis eorum uſus.*

26. *Moralia ſunt in ſuo robore, non tamen, quia Veteri lege præcepta.*

27. *Judicialia nullam habent vim in Eccleſia; obſervanda tamen, ſi legitimè præcipiantur à Superiore.*

28. *Lex nova continet præcepta moralia, Fidei, & Sacramentorum.*

29. *Lex humana dividitur in jus ſcriptum, & ſolo uſu firmatum, hocque in Jus Gentium, & Conſuetudinem.*

30. *Jus Gentium explicatur.*

31. *Conſuetudo propriè dicta explicatur.*

32. *Lex humana ſcripta dividitur in Eccleſiaſticam, & Civilem: Quid Eccleſiaſtica contineat?*

33. *Declarationes Eminentiſſimorum Card. Sac. Cong. An vim legis obtineant cũ quibuſdam conditionibus?*

34. *Ordinaria facultate potiùs, quàm leges, legum ſunt interpretationes; ex ſpeciali tamen facultate vera leges eſſe poſſunt.*

35. *Non licet, ab eis convincenter arguere in ſimili caſu.*

36. *Plurimi omninò facienda ſunt.*

37. *Aliqui aſſerunt, abſolutè doctrinales eſſe, non deciſivas.*

38. *Lex Civilis per Excellentiam Jus Romanũ, quid contineat?*

39. *In rigore tantùm in Dominio Imperatoris obligat; Quomodò ultrà extendatur?*

1. Quamvis pro eodẽ communiter, ac permixtè ſumantur lex, & jus: in re tamen aliqualiter differunt; Jus enim propriè dicitur Juſtum; Lex verò eſt ipſa regula dictans, quod juſtum eſt. Similiter Jus aliquando ſumitur pro legitima facultate aliquid faciendi, acquirendi, utendi, & ſimilium, ſecundùm quod Juſtitia dicitur Virtus unicuique tribuens Jus ſuum, quod pariter legi propriè non convenit, licèt hujus directiva ſit. Item Jus ge-

neraliter ſumitur, lex verò ſtrictè pro Jure ſcripto.

2. Nota inſuper, non eſſe idem Legem, & Artem boni, & æqui; hoc enim eſt potiùs ſcientia ad inveſtigandum, quid æquum ſit, lege ſancire. Lex verò eſt ipſa Regula jam conſtituta dictans, quod æquum eſt; ut advertit Soto de Juſt. lib. 3. *q.* 1. *art.* 1. Quidquid autem ſit, hæc parùm conferunt ad noſtrum. Pro eodem communiter, ac indifferenter ſumamus Legem, & Jus.

3. Omiſſis autem reliquis definitionibus, vel deſcriptionibus. *Lex eſt quædam rationis ordinatio ad cõmune bonum ab eo, qui Communitatis curam habet, promulgata*. Cui definitioni, quæ eſt D. Thom. *p.* 2. *q.* 90. *art.* 4. addit Mag. Soto de Juſt. lib. 1. *q.* 1. *art.* 1. aliam particulam ſcilicet Præceptio; undè ait. *Lex nihil aliud eſt, quàm quædã rationis ordinatio, & præceptio in Commune bonum ab eo, qui curam Reip. gerit, promulgata*. Et hoc ideò, quia lex à legendo dicitur, ut ait Tullius p. de legibus, apud Soto ibi; Eſt enim eligendi regula. Vel etiam, ut cùm D. Th. communiter Theologi à ligando, habet enim vim obligandi; quarè lex non ſimpliciter ordinat, ſed ordinando præcipit.

4. Hic ſolùm notandum eſt, dictam definitionem communem eſſe omni legi, tàm humanæ, quàm Divinæ, ſivè naturali, ſivè poſitivæ, ut facilè conſtat. Etſi enim aliquæ videantur leges non reſpicere commune bonum, ſed particulare; puta lex naturalis de tuenda Vita, ultimatè nihilominùs ad commune bonum ordinantur, cùm quælibet pars ordinetur per ſe ad totum, tanquam imperfectũ ad perfectum. Undè ipſe naturæ Author, & Conſervator juſtè præcipit, ut quilibet propriam conſervet vitam, ut bonum totius naturæ ſervetur, quod, niſi in individuis, ſubſiſtere, non poteſt.

5. Hæc igitur eſt prima legis conditio, quòd ſit ad Commune bonum ordinata, illique utilis: Undè Iſid. 5. Etym. cap. 21. ait, quòd lex eſt, *nullo privato commodo,*

do, ſed pro communi Civium utilitate conſcripta. Ex quò, infert Gonet: man. tract. *de legibus* cap. 1. §. 1. Præceptum, Sententiam, & Privilegium non habere veram rationem legis; Præceptum quidem, quia licèt imponi poſſit toti Communitati, non tamen id exigit præciſa natura præcepti; ſed uni particulari Perſonæ poteſt imponi. Deindè quia Præceptum expirat de ſe per mortem, vel amotionem imponentis; at verò lex de ſe, ac ex natura ſua perpetua eſt, ut notavit Abbas cap. Irrefragabili §. Cæterum de Offic. Jud. ord. Leges namque debent eſſe firmæ, ac ſtabiles; ut enim ait S. Doct. *p*. 2. *q*. 97. *art*. 2. *Habet ipſa legis mutatio, quãtùm in ſe eſt, detrimentum quoddam communis ſalutis; quia ad obſervantiam legum plurimùm valet cõſuetudo &c. Undè dicitur à Juriſperito, quòd in rebus novis cõſtituendis evidens debet eſſe utilitas, ut rectè recedatur ab eo Jure, quod dici æquum viſum eſt*. Ac demùm, quia præceptum imponi poteſt à quocũque Superiore, lex verò non, niſi ab eo, qui à Deo, vel Repub. poteſtatem habet legislativam.

6. Sententia item non eſt propriè lex, quæ ordinatio ipſa eſt Superioris, at verò ſententia eſt potiùs applicatio, & executio ipſius legis, & ordinationis circa particularem Perſonam, vel Cauſam.

7. Privilegium deniquè poteſt reſpicere particularẽ Perſonam, ejuſque privatũ bonum; Undè ab Iſid. lib. 5. Etym. cap. 18. dicitur, quaſi privata lex; ſeù lex privatorum; Lex autem ſemper Communitatem, & bonum commune reſpicit; ad quod nihilominùs ipſum quoquè Privilegium ultimatè ordinatur, quamvis proximè, & immediatè privatum reſpiciat bonum. Cedit enim in bonum commune, expeditque Reipub. quòd aliqui propter ſtrenuè geſta Privilegiati ſint, ut indè cæteri accendantur ad commune bonum promovendum.

8. Secunda conditio legis eſt; quòd à poteſtatem habente inſtituatur; Quæ quidem Poteſtas, ut S. Doctor ait. *p*. 2. *q*. 90. *art*. 3.

vel

vel pertinet ad totam multitudinem, vel ad Perſonam publicam, quæ totius multitudinis curam habet; quia in omnibus, ordinare in finem, eſt ejus, cujus eſt propriùs ille finis; bonum autem commune finis eſt totius multitudinis, vel ejus, qui totius multitudinis vices, & curam gerit.

9. Hinc eſt, quòd primò, & per ſe, leges condere, pertinet ad ipſum Deum Summum, & abſolutum Univerſi Rectorem,& Conſervatorem; deindè ad quācunque Rempub. cujus eſt, proprio cōmuni bono providere, ex ipſo naturæ Jure. Quia verò non ità commodè id præſtari poteſt à multitudine, ab ipſa Communitate hoc jus in Regem,vel Principem Supremum, & morale Caput Reip. transferri ſolet.

10. Quod tamen fallit in Chriſtiana Repub. Poteſtas namque condendi Canones, & Eccleſiaſticas leges, non ab Eccleſia, ſed ab ipſo Capite Sūmo Chriſto Domino: Vicariis ſuis Rom. Pontif. Conciliiſque legitimè congregatis collata eſt. Undè cap. Novit. de Judiciis, dicitur de Pontificia Poteſtate: *Cum non humanæ conſtitutioni, ſed Divinæ potiùs innitamur, quia Poteſtas noſtra non eſt ex homine, ſed ex Deo*.

11. Tertia conditio legis eſt, quòd humanorum actuum ſit directiva; per hos enim rationales homines, quibus lex imponitur, ad commune bonum ordinantur, qui proprius finis eſt legis. Hæc tria ſunt legis eſſentialia.

12. Cæterùm, ut lex in actu ſecundo obliget, ſuumque præſtet effectum, dirigendi, neceſſaria omninò eſt ipſius promulgatio; niſi enim innoteſcat, illi conformari, non poſſunt homines. Non eſt tamen promulgatio de eſſentia, quia, ut ait D. Thom. *p. 2. q. 90. art. 4.* Promulgatio eſt quædam applicatio legis ad illos,qui per eam obligantur; Applicatio autem rei ſupponit ipſam jam in ſe conſtitutam.

13. Promulgatio autem iſta; ſi ſit legis Divinæ, determinatum non habet modum, ſed fieri poteſt, quocunque ipſi beneplacito;

Cùm

Digitized by Google

Cùm enim ſit ſupremus, ac omnibus modis omnium Dominus, poteſt eò, quò voluerit modô, ſuam intimare legem, & ad eam obligare; ſivè per naturalem inſtinctum, vel rationis dictamen, ſivè per Angelorum, vel hominum miniſterium, ſivè per internas revelationes, ut contigit multis Prophetis.

14. Lex verò humana exigit quandam ſolemnitatem; Cùm legislator duplicem gerat Perſonam, publicam ſcilicet, & Privatam, legemque non condat, niſi, ut Perſona publica, neceſſe eſt, ut innoteſcat, legem ferre, ut publica Perſona eſt; quòd certè non fit, niſi per aliquam ſolemnitatem.

15. An autem leges ex neceſſitate ſcriptis mandari debeant? Dicendum, id omninò congruum eſſe, cùm enim de natura ſua firma, ſtabilis, & quodammodò perpetua lex debeat eſſe, cōnaturaliter modum petit, quo ejus perpetuitas, vel ſtabilitas conſervetur, qui modus, ipſa ſcriptura eſt, ut patet: Undè S. Doct. loco ſupra citato ad tertium ait, *quòd Promulgatio præ*ujuſmodi *futurum extenditur per firm*itatem ſcripturæ.

Non eſt autem de legis eſſentia; quòd ſcripta ſit; quia ut ait Philoſ. 10. *Ethicor.* cap. ultimo, *ſcriptæ ſint, an non ſcriptæ leges, intereſſe nihil videtur*. Gonet Clyp. de leg. diſp. 4. art. 1. Et inſt. de Jure naturali, Gentium, & civili ſ. ſed, & quod Principi, ſic dicitur. *Quodcunque Imperator per epiſtolam conſtituit, vel cognoſcens decrevit, vel Edicto præcepit, legem eſſe, conſtat*; ubi dividitur Decretum à ſcriptura, & ex ipſa legis ratione ſatis patet.

16. Ex his colligitur in primis; quòd legis Officium eſt, dirigere homines, tanquam humanorum actuum menſuram, & regulam oſtendens quid agere, quid omittere debeant; & inſuper habet, obligare, cùm à ſuperiore, & poteſtatem habente dimanet. Effectus ipſius præcipuus eſt, homines reddere bonos, vel ſimpliciter, ut facit lex Divina, præſertim Evangelica; vel ſaltèm ſecundùm quid. Lex enim na-

naturalis ordinatur, ut homo fiat bonus per virtutes morales, quæ naturæ commenſuratæ ſunt. Lex Civilis, ut fiat bonus civis ſecundùm ea, quæ ad Reipub. pacem neceſſaria ſunt. Et lex Eccleſiaſtica, ut fiat bonus Clericus juxtà munus ſuum. Deniquè actus legis quatuor ſunt, Cùm enim actus humani, quorum eſt regula; quidam boni ſint, quidã mali, quidã indifferẽtes. Primos, habet Lex, præcipere; ſecundos prohibere; Tertios permittere. Cùm autem efficaciter malos actus prohibere, non poſſit, niſi metu pœnarum coercendo, hinc quartum habet actum, ſcilicet Punire.

17. Variæ quoque hinc legis diviſiones eruuntur. Generaliter ſiquidem Lex dividi poteſt in Divinam, & Humanam. Divina eſt, quę immediatè ab ipſo Deo vim habet, licèt ejus promulgatio non immediatè à Deo fiat, ſed Angeli, vel Hominis miniſterio. Humana verò è contrà, quæ fertur immediatè authoritate humana, licèt hæc à Deo ipſo accepta ſit, ac derivata.

18. Lex Divina ſubdividitur in Æternam Naturalem, & Poſitivam. Lex æterna eſt ipſa *ratio Divinæ Sapientiæ, ſecundùm quod eſt directiva omnium actuum, & motionum*, ut docet S. Doct. *p.* 2. *q.* 93. *art.* 1. cum autem ſubdit Angel. *art.* 2. Nullus poſſit legem æternam cognoſcere, ſecundùm quod in ſeipſa eſt; niſi ſolus Deus, & Beati, qui Deum per eſſentiam vident, ſed omnis Creatura rationalis ipſam cognoſcit, ſecundùm aliquam eius irradiationem, quæ quidem irradiatio primò effulget in ipſa lege naturali juxtà illud Pſalm. 4. Multi dicunt, quis oſtendit nobis bona? Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. Quaſi lumen rationis naturalis, quo diſcernimus, quid ſit bonum, & quid malum, ut notat idem Angel. *q.* 91. *art.* 2. Quod lumen item ex lege naturali ad legem diffunditur humanam; & perfectiori modo in legem Divinam poſitivam ab ipſo Deo. Hinc eſt, quòd de ipſa æterna lege aliud notandum nõ occurrit. Hoc unum breviter advertamus, quòd

quòd cùm omnes cæteræ leges ab Æterna deriventur, illiuſque dimanationes quædam ſint, ex hoc ipſo, quòd quamlibet particularem legem tranſgrediamur, contrà ipſam æternam legem, operamur. Eſt enim ipſa generalis quædam regula, & menſura, omnes eminentiori modo comprehendens. Undè optimè Auguſt. Peccatum univerſaliter definivit per oppoſitionem ad legem æternam.

19. Lex Naturalis, inquit S.Doct.citata quæſt.91. art. 2. *Nihil aliud eſt, quàm participatio legis æternæ in rationali Creatura*. Nam licèt omnia creata legem æternam aliqualiter participent,quatenus ex ejus impreſſione habent inclinationes in proprios actus, & fines. Rationalis tamen creatura ſpecialiter, & magis propriè dicitur ipſam participare; quia particeps eſt Divinæ rationis, quà dirigimur propriè, & in finem ordinamur activè. Undè benè ait Gonet loco ſupra citato, cap. 3. §. 1. In irrationabilibus, non propriè lex, ſed naturalis inſtinctus, appellari debet hujuſmodi participatio; quia ſolùm per modum cujuſdam impreſſionis eſt in illis, & non per modum directionis, & præcepti, quod eſt de ratione legis; Sicut eſt in rationabilibus; Undè in ipſis propriè dicitur lex naturalis.

20. Quam conſequenter ad dicta, & S. Thomæ doctrinam ipſe Gonet: ſic definit cap. 3. §. 1. Lex naturalis eſt dictamen quoddam rationis naturalis, à natura, vel ab Authore naturæ nobis inditum, non ſolùm oſtenſivum boni, & mali, ſed etiam præceptivum. Vel breviùs, & fortè formaliùs conformiter ad allatam definitionem legis in communi,definiri poteſt, quòd ſit naturalis rationis ordinatio, & præceptio in commune bonum ab ipſo Authore naturæ impreſſa rationali Creaturæ.

21. Poſitiva denique lex, ità dicta, quaſi in tempore poſita, non innata;eſt, quæ publicâ promulgatione manifeſtata eſt. Eaque in legem Veterem, & Novam ſubdividitur. Vetus

eſt, quam Deus Moyſi dedit in Monte Sinai per Angelorũ miniſterium, & per Moyſen Iſraëlitico Populo. Nova verò, quam tulit Chriſtus novi Teſtamenti Author, & partim per ſeipſum, partim per Apoſtolos promulgavit.

22. Ubi advertite, quòd nihil prohibet, aliquid lege poſitiva, ne dùm Divinâ, ſed etiam Humanâ, præcipi, vel prohiberi, quod jam ſit lege ipſa naturali præceptum, vel prohibitum; tunc enim ex utroque Jure vim habebit. Licèt enim poſitiva lex contraria eſſe non poſſit naturali, benè tamen etiam ipſa præcipere, vel prohibere poteſt, quæ naturali pręcepta, vel prohibita ſunt. Neque id fruſtrà, ſed ad majorem explicationem, vel excitationem populi ad obſervantiam, aut quid tale.

23. Quamvis autem lex Vetus in ſe bona fuerit, utpotè à Deo Summo bonorum omnium largitore; imperfecta nihilominùs fuit comparativè ad Novam, & Evangelicam, cujus extitit Umbra, & figura; Sic optimè diſponente ſuprema Providentiâ, quæ attingit à fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter. Undè per novæ promulgationem abrogata fuit: *Quia veritate apparente, figura pertranſiit*, inquit Bernard. hom. 1. ſuper miſſus eſt; & Hieronym. in 4. ad Galat. *Poſtquam majus Evangelicæ Gratiæ lumen effulſit, & ſol Juſtitiæ toti Mundo ſe prodidit, Stellarum lumen abſconditum eſt, & earum radii caligaverunt.*

24. Ubi tamen advertendum, quòd, cùm triplicis generis præcepta lex Vetus contineret; Moralia ſcilicet, quæ ad ordinandum Populum ſecundùm naturalem rectitudinem ſtatuta erant; Cæremonialia circa Divinum Cultum, & Judicialia pro juſtæ Politicæ gubernatione.

25. Cæremonialia ità quidem abrogata ſunt, ut nullatenùs eorũ uſus Chriſtianis liceat; fuerunt enim inſtituta ad ipſum Chriſtum, & Chriſtianæ Religionis myſteria figuranda; Undè gravis eſſet error in Divino Cultu, & fide, hujuſmodi cæremonias exercere,

cere, Chriſtum enim futurum præſignabant, quem jam Redemptorem adoramus in Cœlis.

26. Moralia verò in ſuo robore permanent, quia, ut diſcurrit S. D. *quæſt.* 100. *art.* 11. naturalia præcepta ſunt, licèt quædam non omnibus adeò manifeſta, ſed ſolùm ſapientibus. Non tamen, ideò ſervanda ſunt, quia per veterem legem tradita; ut ſic enim pernicioſa eſſet illorũ obſervantia; totus enim ſtatus Judaici Populi figuralis erat: ſecundùm illud 1. Corint. 10. *Omnia in figura contingebant illis* ait S. Thom. *q.* 104. *art.* 2. Sed quia ſunt rectæ rationi conformia.

27.Ità pariter Judicialia, quamvis nullã ampliùs habeant vim obligatoriam, cùm lex præcipiens ceſſaverit, ac mortua ſit. Adhuc tamen, quia non ſunt primò, & per ſe figuralia, inſtituta ſcilicet ad Chriſti myſteria, ut futura, præfiguranda, ſed tantùm ex cõſequenti, ratione ſtatus illius Populi; ideò, ſi Princeps iſta præciperet, ſecundùm æquitatem, obſervanda eſſent; modò tamen eorum obſervantia, non præciperetur, quaſi ab ipſa veteri lege vim haberent; id enim veritati fidei præjudicaret, quia per hoc haberetur, quòd ſtatus prioris Populi, adhuc duraret, & quòd Chriſtus nondum veniſſet; inquit S. D. *art.* 3. *ejuſdem q.* 104.

28. Triplicis generis lex nova pariter continet præcepta, Moralia, quæ potiùs, quam inſtituta, explicata fuerunt à Chriſto Domino, & ab erroribus vindicata, quibus ex hominum malitia fuerant involuta. Fidei verò præcepta in lucẽ edita, cùm priùs in Veteri lege obſcurè, figuraliter, & implicitè ſolùm continerentur, præcipuè quæ Trinitatis, Nativitatis, Paſſionis, Mortis, & Reſurrectionis Chriſti Domini continent myſteria. Sacramentalia demũ, quæ verè; & ſimpliciter ab ipſo Chriſto inſtituta ſunt; De quibus, Deo dante, poſt excurſum Decalogum in tractatu de Sacramentis fuſiùs agere, in votis eſt.

29. Lex humana eſt rationis ordinatio, & preſcrip-

tio in commune bonum immediatè humanâ authoritate lata, quamvis à Deo accepta, & derivata. Dividitur autẽ primò in Jus ſcriptum, & ſolo uſu, vel conſuetudine firmatum: Hæcque ſubdividitur in Jus Gẽtium, & conſuetudinem propriè dictam.

30. Jus Gentium eſt, quòd communi conſenſu omnium Gentium receptũ eſt abſque legis determinatione. Eſt autem ferè quid medium inter legem naturalem, & propriè humanã. Ea enim ſunt de Jure Gentium, quæ ratio naturalis omnes Gentes docet, & ut ait S.D.*p.2.q.95.art 4.ad primũ.Jus Gentium eſt quidẽ aliquo modo naturale homini, ſecundùm quod eſt rationalis; in quantùm derivatur à lege naturali per modum Conclusionis, quæ non eſt multùm remota à principiis, undè defacili in hujuſmodi homines cõſenſerunt. Diſtinguitur tamen à lege naturali, maximè ab eo, quod eſt omnibus Animalibus commune*. Quarè Azor. p. 1. lib. 5. cap. 1. benè ait, quòd lex naturalis eſt id, quod ratio hominis naturaliter præſcribit, cujus tamen, quaſi veſtigium, eſt etiam in cæteris Animalibus, ut ſeipſum tueri, vim vi repellere, prolem generare, educere &c. Jus autem Gentium, quod ratio omnes Gentes docet, cujus tamen in Brutis nullum eſt veſtigium, ut Dei cultus, leges depoſiti, fidelitatis, & hujuſmodi.

31. Conſuetudo propriè dicta eſt Jus quoddam moribus inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur, cum deficit lex, quam definitionẽ tradit Gonet man.tract. *de legibus* cap. 5. §. 2. & infrà nos explicabimus. Pro nunc advertere ſufficiat, quòd conſuetudo à Jure Gentium differt per hoc, quòd Jus Gentium, ut diximus, eſt de naturali lumine notis, adminùs per modum Concluſionis evidenter ex principiis naturalibus deductæ; Undè, & apud omnes Gentes idem eſt. Conſuetudo verò propriè dicta, ut in plurimùm, non eſt eadem apud omnes, nec de per ſe notis, at de his, quæ alias determinatione legis egerent, cujus vices conſuetudo ſupplet. Quæ pe-

perindè à lege non ſolùm differt, quia lex plerumque in ſcripto conſiſtit, & conſuetudo per ſe non eſt Jus ſcriptum, ut notat Azor. Verùm, & eſſentialiter, meo videri, quia conſuetudo ſolo uſu firmatur factiſque promulgatur: Lex verò cõſilio, ac decreto ſtatuitur, promulgaturque ſcripto, vel ſaltèm Verbo; Quidquid ſit an de ſubſtantia legis ſit, quòd ſcripto mandetur; licèt non de Eſſentia, ut ſuprà diximus, de quo vide, ſi vis, Azor. loco citato, & alibi; Cæterùm ſcripta dicitur ad minùs, quòd ut plurimùm; ſcribi ſoleat.

32. Lex ergò humana ſcripta, ſubdividitur in Eccleſiaſticam, ſeù Canonicam, & Civilem. Canonicæ legis, & Juris corpus continet decretum à Gratiano Monacho ex Sum. Pont. decretis, Conciliorum Canonibus, dictiſque, ac ſententiis SS. PP. collectum, & Gregor. XIII. authoritate correctum, & editum. Item decretales Greg. IX. authoritate, à S. Raymundo Præd. Ord. in quinque libris ordinatæ, quibus à Bonif. VIII. additus eſt ſextus in quinque pariter libros partitus, quem item ſextum nuncupari voluit. Adduntur præterea Clementinæ conſtitutiones à Clem. V. inſtitutæ, & à Joan. XXII. publicatæ, quæ pariter in quinque libros diviſæ ſunt; Ipſis etiam ſubnectuntur viginti conſtitutiones ejuſdem Joan. quæ Extravagantes appellantur. Ac demùm aliæ diverſorũ Pontif. conſtitutiones in quinque libros digeſtæ, quę Extravagantes communiter appellantur. Sunt adhuc præter iſta, multa quoque Sum. Pont. decreta, & conſtitutiones, ſivè pro tota Eccleſia, ſivè pro aliqua ſpeciali Communitate edita; quæ Magno Bullario potiſſimùm comprehenduntur. Sunt, & particularia ſtatuta Eccleſiarum in Provincialibus, vel Diœceſanis Conciliis, & Synodis edita: ſunt, & proprię cujuſq; Religionis conſtitutiones, & Regulæ. Quæ omnia vim legis obtinere, nemini dubium ſit.

33. Dubitari ſolet. An declarationes, & Decreta Sac. Congr. Eminentiſſimorum Card. vim legis obtineant

neant? Quà in re, cæteris omiſſis, placet ſatis reſolutio Cabrini p. p. Eluc. Caſuum Reſerv. Reſol. 113. Illas videlicet vim legis obtinere, modò quatuor habeant conditiones, quarum prima eſt, ut certum, & indubitatum ſit, eſſe verè Eminentiſſimorum Declarationes, quod conſtabit, ſi in authentica ſint forma, ſolito ſigillo, & ſubſcriptione Eminentiſſimi Præfecti, & Secret. ejuſdem S. Cong. munitæ. Secunda, ut in ipſa declaratione exprimatur, eam conſultò à Sum. Pont. conditam, & pronunciatam fuiſſe, quam conditionem, teſte Joſepho de Januario apud eundem Cabrin. appoſuit Sixtus V. cùm S. Cong. facultatem conceſſit interpretandi Concilium. Tertia, ut Eminentiſſimi declarent ſolùm, non autem diſpenſent, vel amplient ultrà Juris regulas, quam formã præſcripſit Greg. XIII. teſte Diana apud eundem. Quarta, ut hæ declarationes conſtent publicâ notitiâ, quod fit, ſi tranſmittantur ad Epiſcopos, ipſiſque mandetur, ut eas juridicè in Diœceſi promulgare, in uſumque ducere curent; Quod limita, ut infrà §. 3. n. 16.

34. Hæc, inquam reſolutio inter omnes, quas viderim, placet magis. Aliquid nihilominùs addendũ, puto: Ac primò, quòd cùm ex hac doctrina conſtet, Sac. Cong. aliam non habere authoritatem, quàm declarandi, non autem legem condendi, & hoc quidem non, niſi conſulto Sum. Pont. abſolutè dicendum videtur, nullatenùs ejus declarationes ad vim legis pertingere, niſi à Pont. ſpecialiter ipſi facultas conferatur decreta ſtatuendi, conſtitutioneſq; condendi, ut de facto in multis ejuſdem Sac. Cong. decretis apparet. Quà facultate habita, non ſolùm declarandi, ſed & diſpenſandi, vel ampliandi, etiam ultrà Juris regulas, authoritatem habebit. Stando autem in ordinaria facultate potiùs, quàm propriè leges, legum interpretationes, vel ſententiæ ſunt, ſeù legum executiones, & applicationes ad Perſonas, & caſus particulares; Undè nec purè doctrinales, ut quidam

vo-

volunt, ſed verè deciſivæ ſunt; quamvis non per modum legis, ſed ſententiæ, aut interpretationis, nec ab ipſis ullatenùs recedendùm.

35. Secundò etiam addo, quòd, ſi hujuſmodi declarationes, aut ſententiæ particulares ſint, non generales; non licet, ab ipſis convincenter arguere, nec in ſimili caſu. Et hoc ideò, quia caſus particulares qualibet circunſtantiâ variantur. Undè, & ipſi Eminentiſſimi non ſemel in ſimilibus caſibus contraria ſenſerunt; non quidem ex inconſtantia, ut quidam audacter aſſerunt; ſed quia prudenter judicarunt, in uno caſu ex Perſonarum circunſtantia, vel alio urgente motivo, ſic dicendum, & aliter in alio ex diverſis motivis, & circunſtantiis.

36. Si autem caſus omninò ſimilis, & cùm eiſdem circunſtantiis occurreret, quod non ità facilè, judicare. Standum omninò eſſet ejuſdem S. Cong. declarationi, modò de illa conſtaret. Non dixi autem abſolutè, quòd non liceat, arguere, ſed convincenter; nam aliàs in univerſum hujuſmodi ſententiæ; ac declarationes plurimi ſunt faciendæ; ità ut probabilior ſemper cenſenda ſit opinio, pro quà ſtare videntur, niſi alia magno, ac firmiſſimo nitatur fundamẽto, & ratione; Quod multò magis erit, ſi declarationes fuerint generales, ut ſolent Eminentiſſimi, dùm ſimiles multi caſus ad eorum perveniunt aures.

37. Hæc mihi, ſalvo meliori judicio, probabiliora ſunt. Alii ſiquidem, ut videre eſt apud Bonac. de leg. diſp. 1. quæſt 1. pun. 8. & Dian. p.p. tract. *de leg. reſol.* 29. volunt generaliter hujuſmodi declarationes doctrinales eſſe, non deciſivas; licèt enim Eminẽtiſſimi jus habeant à Pont. interpretandi Concilium, & reſpondendi in dubiis, non indè colligi videtur, per tale Jus aliud ipſis concedi, quàm ſimplicis interpretationis facultatem, quam cæteris quibuſcunque Pius IV. interdixit. Hoc igitur in eorum ſententiâ eſt Jus, quod habent Eminentiſſimi, ordinaria ſcilicet facultas interpretan-

tandi, ac declarandi Concilium, quæ cæteris interdicitur, non autem, quòd eorum declarationibus taliter ſtandum ſit, ut ab ipſis recedere, nemini liceat.

38. Lex deniquè civilis per excellentiam vocatur Jus Romanum continens Digeſtum, leges videlicet, ac ſtatuta Romanorum, & antiquorum Juriſconſ. doctrinam; Codicem Juſtiniani, quô comprehenduntur ſtatuta, ſanctiones, & diverſa Imperatorum præcepta; Addidit quoque ipſe Juſtin. librum authenticorum, ſeù novellarum, quæ ſunt ſpeciales conſtitutiones ab ipſo promulgatæ. Et demùm librum, qui inſtituta, ſeù inſtitutiones inſcribitur, ejuſdem Juſtiniani authoritate compoſitum, & evulgatum. Hoc eſt corpus communi Juris Civilis, præter alias Conſtitutiones diverſorum Imperat. extrà Corpus. Sunt autem, & aliæ leges, ac ſtatuta particularia cujuſcunque Regni, Principatus, & Reipub. immo, & ſpeciales Civitatum, aliarumque Communitatũ conſtitutiones, quæ leges Municipales vocari ſolent.

39. Hic tantùm advertite, quòd licèt lex vim ſuam extendere non poſſit ultrà legislatoris authoritatem, ac per conſequens in rigore prædictum Jus commune, utpotè Imperatoriũ intrà ipſius Imperatoris juriſdictionem reſtringi debeat, nec obligare poſſit in Regnis, & Dominiis omninò ab ipſo Imperatore independentibus, illique nullo modo ſubjectis. Attamen, vel quia Imperium ipſum Romanum jam per totum ferè Orbem extendebatur; Vel ex ipſius Juris excellentiâ, & æquitate, ubique, ut plurimùm, uſu receptum eſt, ac ſecundùm illud judicandum, ubi propriæ Regni, vel Reipub. leges aliter non diſponunt.

§. II. *De Lege Naturali ſpecialiter.*

SUMMARIUM.

1. *Non eſt idem lex naturalis, & ſynderesis, & conſcientia.*
2. *Legis naturalis præcepta triplicis generis.*

3. *Lex*

3. *Lex naturalis impropriè mutationem, vel diſpenſationem recipit ex mutatione materiæ.*

4. *Variatio materiæ ex alia naturali lege oritur; undè videndum, quodnam præceptum urgeat magis?*

5. *Neque propriè de lege naturali eſt Epykeja.*

6. *In jurè naturali non eſt propriè diſpenſatio, ſed potiùs variatio materiæ.*

7. *Diſpenſatio fieri debet, dùm obſervantia legis intentioni legiſlatoris contrarietur.*

8. *Etiam in manifeſtis petenda eſt Superioris diſpenſatio, vel declaratio, ubi jure, vel conſuetudine id ſtatutum eſt.*

9. *In dubiis omninò conſulendus eſt Superior, aliàs ſervanda lex.*

10. *Periculoſum eſſet, ut hoc judicio cujuslibet committeretur,*

11. *In quibus lex naturalis, utcunque, diſpenſationem admittat, in quibus non?*

12. *Ad quem pertineat diſpenſatio, vel declaratio Juris Naturalis?*

13. *Explicantur aliqui caſus, in quibus Divinâ, vel humanâ authoritate derogatum, vel diſpenſatum videtur in Jure naturali.*

14. *Pariformiter diſcurrendum eſt de Jure Divino Poſitivo, cujus tamen declaratio Eccleſiaſticæ tantùm convenit Poteſtati.*

15. *Peccat diſpenſans abſque juſta cauſa in Divino, vel naturali Jure, & invalida eſt diſpenſatio.*

16 *Excuſat autem diſpenſantem, & diſpenſatum bona fides.*

17. *De præceptis naturalibus primi, & ſecundi generis non datur ignorantia invincibilis.*

18. *Tripliciter dici poſſunt prima præcepta, de quibus nō datur invincibilis ignorantia.*

19. *De præceptis tertii generis ignorantia invincibilis dari poteſt.*

1. PLURA ſunt hìc breviter de hac lege notanda, quæ dilucidè ſatis tradit Gonet citato tract. *de legibus* cap. 3. Cùm quo notandum in primis, non eſſe idem legem naturalem, ſynderesim, & Conſcientiā. Lex enim eſt ipſa ordinatio ratio-

tionis à Deo nobis impreſſa, ſynderesis verò naturale lumen, quô hanc ordinationem cognoſcimus, Cōſcientia demùm actus ipſius ſynderesis, quô practicè judicamus in particulari, quid bonum ſit, quidvè malum.

2. Secundò notandum, quòd legis naturalis præcepta ſunt triplicis generis. Prima univerſaliſſima, quæ potiùs præceptorum omnium principia, quàm præcepta, vocanda ſunt. Puta bonum eſt ſequendum, malum fugiendum; Deus colendus. Quod tibi non vis fieri, alteri nè feceris, & ſi quæ ſunt alia. Secunda, quæ per facilem diſcurſum ex his deducuntur; ut non eſſe furandum, non fornicandum, non mentiendum, & ſimilia. Tertia, quæ à primis derivari, non ità facilè cognoſcitur; puta, non accipiendum ex mutuò uſurā, non authoritate propria de injuriis ulciſcendū &c. Ubi nota, quòd abſolutè omnium virtutum moralium actus ad legem naturæ pertinent; *Dictat enim naturalis unicuique propria ratio, ut virtuosè agat*, ait S. Doct. *p. 2. q. 94. a. 3.* Sed ut ibidem ſubdit, *Multa ſecundùm Virtutem fiunt, ad quæ natura non primò inclinat; ſed per rationis inquiſitionem ea homines adinvenerunt*, quarè ad legē naturæ pertinent actus Virtutum ſecundùm rationem genericam tantùm, nō autem ſpecialem; V.G. præcipit lex naturæ temperantiam, non autem jejunium, ſeù abſtinentiam à carnibus benè quippè, temperatè vivere, poſſum, abſque jejunio, & abſtinentia à carnibus.

3. Tertiò notandum, quòd, licèt lex naturæ per participationem legis Æternæ, cujus eſt veluti quædam pars, ait Gonet. §. 1. nedùm firmitatem, ac ſtabilitatem, quæ omnibus legibus communis eſt; ſed ſpecialiùs perpetuitatem, & immutabilitatem habeat; Undè propriè, & in rigore mutationi, ac diſpenſationi ſubjecta non eſt: Quia tamen variabilis eſt materia, circà quam lex ipſa naturalis verſatur, ad materiæ variationem lex ipſa quoque mutari quodammodò poteſt, ac diſpenſationem recipere

cipere, licèt impropriè. V.G. depoſitum reddere, de Jure naturæ eſt, attamen reddi non debet, ſi quis depoſitum petat, ut eo ad Patriam perdendam utatur. Hic non propriè lex depoſiti reddendi mutatur, ſed ipſa materia depoſiti, quæ priùs naturali ſubdebatur legi, per talis circunſtantiæ variationem ampliùs legi non ſubditur: quia ipſa naturæ lex dictat, in tali caſu depoſitũ non eſſe reddendum.

4. Ubi notarem inſuper, quòd in hujuſmodi caſibus variatio materiæ non aliundè, quàm ex altera item naturali lege, ortum habet. In caſu enim poſito, ideò depoſitũ à lege ipſum reddendi extrahitur; quia lex alia naturæ præcipit Patriæ tutelam, ac defenſionem ab inſidiis, & proditionibus. Videndum igitur eſt, quod nam ex duobus naturalibus præceptis magis urgeat, ut ſecundùm alterius præponderationem ipſius naturæ dictamine, unum ſervandũ ſit, omittendum aliud: puta in caſu commune bonum Patriæ magis obligat, quàm Jus particularis depoſiti.

5. Undè benè docet Gonet §. 3. licèt in multis declaratione, & interpretatione lex naturalis indigeat, cùm plura non adeò liquidò conſtent, in ipſa tamen propriè locum non habet Epykeja; cùm ipſa legislatrix ratio dictet legis interpretationem, ut patet: Epykeja verò eſt propriè interpretatio legis, ſeù mentis legislatoris, quandò ab eo expreſsè haberi non poteſt.

6. Quòad diſpenſationem aliqua major eſt difficultas. Etenim Voti, & Juriſjurandi obſervantia eſt de Jure naturæ, & in ipsâ Eccleſiâ diſpenſat; immo, & Princeps in ultimis Voluntatibus, quæ ſunt pariter juris naturalis, vel Gentium adminùs. At verò S. Doct. 2. 2. *q.* 88. *art.* 10. *ad ſecundum:* ait, quòd Voti diſpenſatio; & idem intellige de reliquis; In hoc ſtat, quòd *authoritate Superioris diſpenſantis fit, ut hoc, quod continebatur ſub Voto, non contineatur, in quantùm determinatur in hoc caſu, hoc non eſſe congruam materiam Voti*. Undè abſolutè aſſerit Gonet, nullo modo in Jure naturæ

non ſolùm ab Eccleſia, vel Principe, ſed neque ab ipſo Deo propriè diſpenſari poſſe; benè tamen variari materiam, ut quæ ſubjecta priùs erat legi naturę, nunc ſubjecta non ſit. Quidquid autē ſit, ut à ſpeculabilibus ad practica deſcendamus.

7. Advertendum ex D. Thom. *p.* 2. *q.* 100. *art.* 8. Quòd diſpenſatio fieri debet, *quandò occurrit aliquis caſus particularis, in quo, ſi verbum legis obſervaretur, cōtrariaretur intentioni legiſlatoris*, quæ quidē eſt principaliter ordo ad bonum commune, deindè ordo Juſtitiæ, & Virtutis. Quotieſcunque igitur in his, quæ ſunt de Jure naturæ, manifeſtè apparet defectus à bono communi, vel ab ordine Juſtitiæ, & Virtutis, jam lex in tali caſu ceſſat, quia congruam non habet materiam. Ceſſat v. gr. lex depoſiti, ſi redditum in damnum vergeretReipub.Ceſſat Votum,ſi materia ex aliqua circunſtantia effecta ſit mala, inutilis, vel impeditiva majoris boni, quod eſt contrà Voti rationem, & ordinem Virtutis.

8. Nec in hujuſmodi caſibus, regulariter loquendò aliqua ſuperioris diſpenſatione,ſeù declaratione opus eſt, ut enim ex D. Thom. notat Cajet. *p.2. q.96. art.6. in manifeſtis opus nō eſt interpretatione*. Dixi regulariter, quia poteſt ex conſuetudine, vel etiam Jure, in aliquibus requiri Superioris diſpenſatio, vel declaratio, adhuc in caſibus manifeſtis, & tunc petenda erit; aliàs peccabit quis contrà obedientiam, & legem illam, quæ talem Superioris declarationem, aut licentiam exigit, licèt non contrà legem, ſuprà quam cadit diſpenſatio. V. G. ſi quis novit jejunium, & ex infirmitate jejunare non poſſit, lege autem, vel conſuetudine approbatâ cautum ſit, ut nihilominùs pro talis voti relaxatione Superioris licētia petatur; talis non jejunans abſque licentia reus non eſſet fracti voti,ſed inobedientiæ; Si tamen potuit, licentiam petere; aliàs neceſſitas ipſa diſpenſationem habet annexam, *quia neceſſitas non ſubditur legi*, ait S. Doct. ibidem,

9. Si

9. Si verò incertus, & ambiguus ſit defectus à bono communi, vel ordine Virtutis, omninò conſulendus eſt Superior, quòd ſi caſus moræ ſit impatiens, erit ſervanda lex juxtà regulas juris; *In dubiis tutior pars eſt eligenda, & melior eſt conditio poſſidentis*; Cùm in caſu poſſeſſio ſtat pro lege.

10. In his autem, & ſimilibus, in quibus adhuc viget lex, & ligat, ni Superior diſpenſet, neque propriè diſpenſatio eſt, ſed mutatio materiæ, quam Superior poteſt, vigore authoritatis, quam habet ex hoc ipſo, quòd curam habet boni cõmunis, & directionis ipſius Communitatis; ad quem proindè Jure ipſo naturæ ſpectat, providere in his, quę ad commune bonum, & Communitatis regimẽ ſunt neceſſaria; non ad particulares Perſonas; ac per conſequens, declarare, interpretari, & ſuo modo in lege quoque naturæ diſpenſare, ubi neceſſitas exigit. *Periculoſum* enim *eſſet*, ait S. Doctor *p. 2. q. 97. art. 4. ut hoc judicio cujuslibet committeretur*.

11. Advertendum verò ex eodem S. Doct. ibidem ad tertium: *Quòd lex naturalis, inquantùm continet præcepta communia, quæ nunquam fallunt, diſpenſationem recipere, non poteſt; in aliis verò præceptis, quæ ſunt, quaſi concluſiones præceptorum communium, quandoquè per hominem diſpenſatur; puta, quòd mutuum non reddatur Proditori Patriæ, vel aliquid hujuſmodi*. Et quæſt. 100. art. 8. & alibi: *Quòd, ſi quæ præcepta dentur, quæ contineant ipſam conſervationem boni communis, vel ipſum ordinem Juſtitiæ, & Virtutis, hujuſmodi præcepta continent intentionem legislatoris, & ideò indiſpenſabilia ſunt; putà ſi poneretur hoc præceptum in aliqua Communitate, quòd nullus deſtrueret Rempub. neque proderet Civitatem hoſtibus; ſivè quòd nullus faceret aliquid injuſtè, vel malè; hujuſmodi præcepta eſſent indiſpenſabilia. Sed ſi aliqua alia præcepta traderentur ordinata ad iſta præcepta, quibus determinantur aliqui ſpeciales modi; in talibus præceptis diſpenſatio poſſet fieri, inquantùm per omiſſionem hujuſmodi præ-*

Digitized by Google

præceptorum in aliquibus caſibus non fieret præjudicium primis præceptis, quæ continent intentionem legiſlatoris; puta ſi ad conſervationem Reipub. ſtatueretur in aliqua Civitate, quòd de ſingulis vicis aliqui vigilarent ad cuſtodiam Civitatis obſeſſæ, poſſet cum aliquibus diſpenſari propter aliquam majorem utilitatem. Præcepta autem Decalogi continent ipſam intentionem legiſlatoris, ſcilicet Dei, nam præcepta primæ tabulæ, quæ ordinant ad Deum, continent ipſũ ordinẽ ad bonum cõmune, & finale, quod Deus eſt; Præcepta autem ſecundæ tabulæ continent ordinem Juſtitiæ inter homines obſervandæ, ut ſcilicet nulli fiat indebitum, & cuilibet reddatur debitum; ſecundùm hanc enim rationem ſunt intelligenda præcepta Decalogi, & ideò præcepta Decalogi ſunt omninò indiſpenſabilia.

Ex his colligitur, quòd, ſi lex naturalis propriè, & ſtrictè ſumatur, ut contradiſtinguitur à Jure gentium, nullã admittit diſpenſationem, immò, nec declarationem, vel interpretationem; de ſe namque ſatis eſt clara, & manifeſta. Nec etiam prout continet generalia præcepta, quæ facillimè ex univerſaliſſimis innoteſcunt, ſi accipiantur in ſua generalitate, prout accipienda ſunt Decalogi præcepta, ut ibi notat Cajet. Benè tamen, ſuo modo, poteſt, diſpenſationem, declarationem, & interpretationem admittere, quòad reliqua, quæ nec ità immediatè ex primis inferuntur, & in quibus non expreſſa continetur ratio ordinis boni communis, Juſtitiæ, & Virtutis, ſed ſunt potiùs particulares quædam applicationes, & determinationes ipſorum generalium principiorum, in quibus poteſt aliquandò contingere defectus.

12. Ad quem autem pertineat, in his diſpenſare, vel declarare? Dicendum videtur, pertinere quidem primariò ad Sum. Pont. & ab eò in quibuſdam etiam Epiſcopis, aliiſque Prælatis ſecundùm eorum authoritatem, & privilegia; Sed etiam ad ſæculares Poteſtates; in iis verò tantùm, quæ præcisè humanæ conviventiæ

tiæ Pacem, bonumque concernunt, quod ipſis commiſſum eſt: Secùs autem in his, quæ ad Sacramenta, vel Religionem pertinent, ut de Voto, ac Juramento notat Azor. p.1.lib.6.cap.1. in his enim Principes ipſi, Reges, & Monarchæ ſubditi ſunt Eccleſiaſticæ Poteſtati; non Superiores. Idque, & comprobat Uſus in multis jam ab Eccleſia ipſa, nedùm permiſſis, verùm, & approbatis, ut ſtatim videbimus, Cùm autem Jus naturæ tanti ſit momenti, non videtur facultas iſta inferioribus concedenda, ſed ſublimioribus tantùm poteſtatibus reſervanda; ipſis videlicet ſupremis Principibus; alios non habentibus Superiores; niſi fortè in quibuſdam ex ſpeciali conceſſione, aut privilegio ipſis quoque inferioribus committatur.

13. Ex his ergò intelliges plures caſus; in quibus Divina, vel humana authoritate legi videtur naturali derogatum. Puta, dùm juſsù Dei, Abraham, innocentem, voluit interficere Filium; Deus enim ipſe, qui ſupremus eſt Vitæ, ac mortis Dominus, dedit Abrahę jus in vita Filii; aut eo, tanquam Miniſtro, & Executore, uti voluit; Non autem prohibet lex naturalis innocentis etiam necem ex imperio Supremi Dominii Dei.

Similiter, dùm Iſraëlitis permiſit, ac juſſit, ut ſpoliarent Ægyptios, non diſpenſavit in lege furti, ſed ut ſupremus Dominus ex Ægyptiis ad Hebræos tranſtulit dominium illarum rerũ; Vel ipſis reddere voluit mercedem laborum ſuorum, quà fuerant ab Ægyptiis fraudati.

In caſu de Oséa ad Mulierem fornicariam accedẽte, aliqui non improbabiliter aſſerunt, antè acceſſum fuiſſe inter ipſos verum cõſenſum legitimi conjugii; Undè fornicaria mulier appellatur ex antecedentibus fornicationibus, non quòd tunc fornicaria eſſet; quod inſolitum non eſt in Scripturis. Vel etiam admiſſo, quòd verum non interceſſerit matrimonium. Deus ipſe, ut Supremus Corporum Dominus, dedit hanc Meretricem Oséæ in Uxorem

antè

antè ejus acceſſum, efficiendo per ſe, quod per propriũ conſenſum faciunt mas, & fœmina; idque propter myſticam ſignificationem, quà deſignabatur Deus ipſe in Sponſam aſſumpturus humanam naturam tot peccatorum fornicationibus deturpatam.

Deniquè de Polygamia, & libello repudii Hebręis quoque conceſſo dicitur pariter, Deum naturæ Authorem optimè potuiſſe, ad commune bonum, ac naturæ ipſius propagationem, Dominiũ Corporis ab una in plures dividere Uxores in primo caſu Polygamiæ; In ſecundo verò de repudio irritare prioris matrimonii vinculum. Hoc autem non eſt, propriè in lege diſpenſare, ſed mutare materiam, ut non ſit legi ſubjecta. Nec enim lex naturalis prohibet uxorum pluralitatem, dùm aliter Deus ipſe diſponit, ſed ordinario curſu, & naturali ſervato, quem ipſa natura non excedit. Prohibet ſimiliter uxoris repudium, inſoluto Matrimonio, quod quidem ſecundùm ſe fieri, non poteſt; ſoluto autem vinculo, non prohibet ſecundas nuptias.

Jura item humana legem naturalem neque propriè diſpenſant, nec mutant; variant benè materiam, ubi commune bonum exigit. V. G. leges Uſucapionis, vel Præſcriptionis, quibus à vero Domino in alium rei dominium transfertur, nullatenùs derogant legi naturæ præcipienti, neminem propriis bonis ſpoliandum. Hoc enim lex naturæ prohibet, vero Domino rationabiliter invito, non autem rationabiliter eſt invitus Dominus, quandò commune bonum aliter exigit. Et ſic de ſimilibus.

14. Quæ dicta ſunt de Jure naturali, ferè de Jure quoque divino poſitivo dicenda videntur, cùm hac tamen limitatione, quòd, ut ait S. Doct. *p. 2. q. 97. art. 4. ad tertium. In præceptis Juris Divini, quæ ſunt à Deo, nullus poteſt, diſpenſare, niſi Deus, vel his, cui ipſe ſpecialiter committeret*, Cùm autem Divina Authoritas non, niſi Eccleſiaſticis poteſtatibus à Deo collata ſit; plenaria quidem ſupremo totius

Chri-

Chriſtianæ Reipub. Moderatori Romano Pont. aliis verò pro modo propriæ cujuſcunq; juriſdictionis: Hinc eſt, quòd in iis, quæ Divini ſunt Juris, nulla ſecularis poteſtas diſpenſandi, vel interpretandi habet facultatem. De quibus omnibus videri poſſunt Canoniſtæ, & Summiſtæ, præcipuè Sylv. V. Caſus, Diſpenſatio, & aliis titulis. Nos, Deo dante, ubi materiæ neceſſitas exiget, accuratiùs diſcutere, non prætermittemus. Hæc ſufficiant, pro nunc generaliter prælibaſſe.

15. Hoc unum ſpecialiter addo, quòd Superior, quicunque ille ſit, Eccleſiaſticus, vel Secularis, diſpenſans in Jure naturali, vel Divino, abſque juſta, vel legitima cauſa, peccat omninò, quia, ut ait S. Doctor *p. 2. q. 97. art. 4. Infidelis eſt, ſi non habet intentionem ad bonum commune*, cujus curam gerit, vel *imprudens, ſi rationem diſpenſandi ignoret*: Undè Cajet. ibi: *Pro ſola voluntate non fit diſpenſatio, ſed diſſipatio*. Quamvis autem in jure humano poſitivo, etiam illicita diſpenſatio, & ſine cauſa valida ſit; & diſpenſatum in conſcientia ſolvat à lege, ut §. 5. In lege tamen Divina, vel naturali, valida non eſt illegitima diſpenſatio; Undè nec diſpenſatus; illa uti licitè, poteſt. Et ratio eſt, quia ſicut ſolus Deus Conditor eſt Divinæ, ac naturalis legis, ità ſolus ipſe dominium ſuper illas habet; hominibus autē commiſſa tantùm eſt facultas declarandi potiùs, vel interpretandi, quàm in rigore diſpenſandi, ubi caſus occurrit; in quo ad commune bonum, quod eſt finis utriuſque legis, aliter judicatur expedire; leges autem humanæ, ſicut ab homine ponuntur, ità poſſunt per hominem abrogari, nedùm propriè diſpenſari; Undè, quamvis malè faciat Superior, diſpenſando ſinè causâ, diſpenſatio tamen valet, quia poteſt abſolutè, non ſolùm particularem Perſonam, ſed totam Communitatem ſolvere à jure legis; ità Sylv. V. Diſpenſatio: quæſt. 3. Bonac. de legibus diſp. 1. q. 2. punct. 3. & plures apud ipſum.

16. Poteſt nihilominùs,

& Diſpenſator excuſari, ſi bona fide diſpenſavit, putans rationabilẽ habere cauſam; & diſpenſatus item licitè uti ſi bona fide putat, ſuperiorem legitimè diſpenſaſſe. Et quidem uſque dùm in bona fide manet; Si enim ſucceſſu temporis de invalida cognoſceret diſpenſatione, ampliùs uti ea, non poſſet.

17. Circa ignorantiam Juris naturalis aliquid jam tetigimus ſuprà cap. 2. §. 6. in fine. Conſtans autem eſt DD. ſententia, de præceptis primi, & ſecundi generis dari nō, poſſe invincibilem, & inculpabilem ignorantiam. Et de primis quidem non videtur difficultas; De ſecundis verò ex eo patet, quòd cum evidenter, ac facili diſcurſu ex primis deducantur, & quilibet ſufficiens lumen à natura ſortiatur, ut diſcurrere poſſit, ac judicare: Quòd aliquis licitum judicet id, quod apertè illicitum convincitur ex primis principiis, non niſi ex propria culpa oriri poſſe videtur, prava ſcilicet conſuetudine, aut peſſimis inclinationibus, quibus mens, & ratio obtenebratur, ne videat, quod manifeſtè cōſpiceret, ni pravorum affectuum tenebris Divinæ illuminationi, & naturalibus radiis obſtaculum poneret.

18. Adde inſuper ex Cajet. *p. 2. quæſt.* 94. Quòd prima præcepta dupliciter dici poſſunt; uno modo abſolutè, prout ſtant pro communiſſimis, ut bonum eſt faciendum, malum fugiendum. Alio modo in tali ordine; Qui ordo triplex eſt in homine; primus ad eſſe, & vivere; ſecundus ad generationem: Tertius ad rationabiliter ſe habendum ad ſe, & ad alios. Primum ergò præceptum abſolutè eſt, quod immediatè ordinatur ad ultimum, & communem finem, qui eſt bonum perfectum, puta. Bonum eſt proſequendum, malum fugiendum. Primũ verò in tali ordine erit, quod immediatè ordinatur ad primarium finem talis ordinis. V. G. ad Vitam, eſt comedendum. Præceptum verò, quod ordinatur ad ſecundarium finem ejuſdem ordinis, vel ad benè eſſe talis finis, erit abſolutè ſecundum; v. g. tali cibò utendũ.

Cùm

Cùm ergò dicitur, quòd ignorantia invincibilis dari nõ poteſt de primis præceptis, non ſolùm intelligitur de primis abſolutè, ſed etiam de primis in tali ordine; & pariter de præceptis, quæ facili diſcurſu ex iſtis deducũtur.

19. Quòad præcepta demùm tertii generis dari poſſe ignorantiam invincibilem, non eſt minùs certum apud Authores; modò tamen ignorantia ſit verè antecedens juxtà dicta in citato §. 6. ad quem remittimus cætera, & videri poteſt de his fusè Gonet tract. *de legibus* cap. 3. §. 4. & Thyrſus diſſert. 11.

§. III. *De Lege humana ſcripta.*

SUMMARIUM.

1. *Humana Lex à recta ratione recedens, iniqua eſt.*
2. *Conditiones ad juſtam legẽ requiſitæ, ut obligent in conſcientia injuſtæ violentiæ magis, quàm leges ſunt.*
3. *Tripliciter lex injuſta eſſe poteſt.*
4. *Lex juſta, etiam civilis, per ſe loquendo, pro ſui obſervatione ad mortem obligat, licèt ex legum benignitate in caſu non obliget.*
5. *Regula ad cognoſcendum, quandò lex obliget cum vitæ diſpendio?*
6. *Quomodò humana lex præcipere poſſit, actus internos?*
7. *Quòad vim coactivam ſoli ſubditi legiſlatoris legi ſubduntur, quòad directivam verò etiam ipſe Princeps, & legiſlator.*
8. *Etiam Clerici, quòad vim directivam ex naturali æquitate ſæcularibus ſubduntur legibus.*
9. *Non tenetur quis legibus proprii Territorii extrà illud, ſed tenentur Advenæ, & peregrini legibus Territorii, per quod tranſeunt.*
10. *Quid requiratur, ut lex promulgata ſufficienter cenſeatur?*
11. *Privata ſcientia legis, antè ipſius legitimam promulgationem nõ ſufficit ad obligandum ſcientem.*
12. *Licèt in promulgatione legis ponatur, quòd ſtatim ubique obliget, requiritur, quòd ad ſufficientem ſubditorum perveniat notitiam.*
13. *Quæ notitia publica eſſe debet, nec ſufficit privata.*
14. *Promulgatio in Curia quid operetur? & quomodò*

omnes afficiat ſubditos?

15. *Quænam eſſe debeat hæc publica notitia?*

16. *Æquitati conſonum eſt, ut Pontificiæ Conſtit: ad Epiſcopos, vel Gubernatores, per ipſos promulgãdæ tranſmittantur.*

1. JAM ſuprà generaliter dictum eſt, ad legem tria eſſentialiter pertinere, videlicet, quòd ſit ad bonum commune, ab habente poteſtatẽ, & quòd humanorum actuum ſit directiva. Hæc autem primò, & originativè ſunt in ipſa Æterna lege, à quà in legem naturalem derivantur; & ab hac in legem humanam; Undè humana lex, in quantum à recta ratione recedit, iniqua eſt, ut ait S. Doctor *p.2. q.93.art.3.ad ſecundum*.

2. Ut igitur æqua ſit humana lex, aliquæ ſpeciales aſſignantur conditiones ex D. Iſid. lib. 5. *Etym.* c. 3. & 21. apud D. Thom. *p.* 2. *q.* 95. *art.* 3. quòd ſcilicet ſit *Honeſta, Juſta, Poſſibilis, Secundùm naturam. Secundùm conſuetudinem Patriæ, Loco, Temporique conveniens, Neceſſaria, Utilis, Manifeſta quoque, nè aliquid per obſcuritatem in captione contineat; Nullo privato commodo, ſed prò communi utilitate Civium ſcripta.* Debet enim lex, inquit S.Doct. Religioni congruere, undè honeſta eſſe debet; Item diſciplinæ conveniens eſſe; ut ſit directiva, & ideò Juſta, Poſſibilis, ſecundùm naturam, ſecundùm conſuetudinẽ Patriæ, loco, temporique conveniens. Ac demùm ad commune bonum, quod eſt finis ipſius legis; undè addit, Neceſſaria, Utilis, Manifeſta &c.

Quotieſcunque igitur humana lex, ſivè Canonica, ſivè Civilis, juſta fuerit, ſervans prædictas conditiones, vim habet obligandi etiam in foro cõſcientię; ità ut proculdubio illius tranſgreſſores peccent; Si autem juſtæ non fuerint, inquit S. Doct. *p.* 2. *q.* 96. *art.* 4. magis ſunt violentiæ, quàm leges, undè nõ obligant in foro conſcientiæ; niſi fortè propter vitandum ſcandalũ, vel turbationem, propter quod etiam homo, juri ſuo, debet cedere.

3. Tripliciter autem potiſſimũ leges injuſtę poſſunt eſſe, ut ait ibi S.Thom. Vel

ex

ex fine, ſicut cùm aliquis præſidēs leges imponit oneroſas ſubditis, non pertinentes ad utilitatem communē, ſed magìs ad propriam cupiditatem, vel gloriam. Vel etiam ex Actore, ſicut cùm aliquis legem fert ultrà ſibi commiſſam poteſtatem. Vel etiam ex forma, putà cùm inæqualiter onera multitúdini diſpenſantur: etiam ſi ordinentur ad bonum commune. Quandò verò dubium eſt, an lex juſta ſit, recole, quæ diximus cap. prę̨ceden: §. 5. n. 3. & ſeq.

4. Tanta porrò eſt vis obligatoria humanæ legis, etiam Civilis, ut per ſe loquendo, ad mortem quoque obliget pro ſui obſervatione, ut notavimus ex Cajet. cap. 2. §. 4. n. 14. licèt ex benignitate legum in caſu non obligent.

5. In quo tamen regulam dat optimam Gonet man. *de legibus* cap. 4. §. 2. Quotieſcunque id, quod præcipitur, ità conducit ad bonum commune, ut majus commune bonum ſit, legem obſervare, quàm propriam ſervare vitam, tunc lex obligat etiam cùm Vitæ diſpendio: Si autem ſit majus bonum commune, propriam vitam conſervare, quàm legem obſervare, tunc lex humana cùm diſpendio Vitæ non obligat. Ratio igitur boni cōmunis præ oculis habenda eſt, ut diſcernere poſſimus, quandò nam leges humanæ cùm tantò incommodò obligent, vel non? Multæ ſiquidem ex benignitate non obligant, non ſolùm cùm vitæ periculo, ſed nec etiam cùm alio gravi incommodo.

6. Obſervandum quoque cùm eodem Gonet ibi: Quòd licet humana lex, prę̨cipere non poſſit, actus purè internos, nec etiam illos, qui tantùm per accidens cùm externis connectuntur: Undè communiter dicitur, quòd Eccleſia non judicat de internis: Actus verò internos, qui per ſe ad integritatem exteriorum in genere moris requiruntur; benè utique lex humana, præcipere poteſt: quidquid aliqui contrà ſentiant. Habens enim poteſtatem præcipiendi aliquid, ex conſequenti poteſtatem habet præcipiendi, quod cùm illo ne-

neceſſariam habet connexionem, aliàs fruſtranea eſſet poteſtas. Puta cùm oratio vocalis, vera non ſit oratio, niſi ex aliqua interiori attentione procedat; præcipiens orationem vocalem, puta Horas Canonicas, ex conſequenti præcipit attentionem, ſinè quâ Oratio vocalis nō conſiſtit. Undè fusè idem Gonet in Clypeo diſſ. de probabilitate *art.* 3. §. 1. impugnat Caramuelis ſententiam docentis. *In audiendo Miſſam de præcepto, vel recitandis horis ex obligatione, ſatis eſt attentio externa; Undè poteſt quilibet, voluntariè diſtrahi.*

7. Notandum inſuper ex D. Thom. *p. 2. quæſt. 96. art. 5. ad tertium.* Quòd licèt Princeps, quòad vim coactivam, propriis legibus non ſubdatur, nemo enim cogitur à ſe ipſo; *Sed quantùm ad vim directivam Princeps ſubditur legi propria voluntate, ſecundùm quod dicitur extrà: de Conſtit. cap. Cum omnes. Quòd quiſquis jus in alterum ſtatuit, ipſe eodem jure uti debet; Undè quantùm ad Dei judicium. Princeps non eſt ſolutus à lege, quantùm ad vim directivam ejus.* Et hoc quidem, ait Gonet §. 3. Ex ipſa lege naturali, quæ dictat, non minùs contrà rationem eſſe, caput diſcordare à membris, quàm membra à capite: Undè leg. Digna vox cap. de legibus. *Digna vox eſt Majeſtate Regnantis, legibus alligatum tè Principem, profiteri.* Et cap. Juſtum eſt diſſert. 9. *Principes legibus teneri ſuis, nec in ſe poſſe damnare jura, quæ ſubjectis conſtituunt, juſta eſt enim vocis authoritas eorum, ſi quod Populis prohibent,* ſibi licere, nō patiantur. Quòad vim autem coactivam, ſoli ſubditi legislatori ſubduntur; & Princeps quoque legibus Superioris, ſi quem habeat.

8. Cùm autem Clerici non, niſi Eccleſiaſticæ poteſtati, ſubditi ſint, in rigore, & quòad vim coactivam, non ſubduntur legibus civilibus; Sunt enim exempti à juriſdictione Principum ſæcularium. Cap. Decernimus de Judiciis cap. Seculares de foro competenti in 6. Subduntur benè, quòad vim directivā ex naturali æquitate.

tate. Cùm enim ſint Reipub. membra, ut per uniformitatem corpori congruant, ad Pacem, & tranquillitatem Reipub. ſervare omninò, debent leges Principum, quæ Privilegiis non derogant Clericorum.

9. Addit item Gonet. non teneri quempiam legibus proprii Territorii, dùm extrà illud, etiam tranſeunter, immoratur, quia talium legum conditoris authoritas non extenditur ultrà proprium Territorium, vel dominium, ut habetur c. 2. de Conſtit. in 6. & leg. ultima ff. de Juriſdictione omnium Judicum. E contrà Peregrini, & Advenæ tenentur legibus Territorii, per quod tranſeunt; Par enim eſt, ut ſentiat onus, qui ſentit commodum, ut dicitur de Reg. Juris in 6. reg. 55.

10. Deindè, cùm ſuprà dixerimus, promulgationem neceſſariam eſſe, ut lex in actu ſecundo obliget; videndum eſt breviter; quid requiratur, ut humana lex ſufficienter promulgata cēſeatur? Et quidem, quòad leges Imperiales habetur expreſsè Authent. ut factæ novæ Conſtitutiones: Quòd non obligant, niſi facta in ſingulis Provinciis promulgatione in cujuslibet Metropoli, & hoc non, niſi poſt duos menſes, Ubi licèt Imperator loquatur ſolùm expreſsè de legibus Teſtamentorum; Gloſſa tamē ad omnes leges extendit, per hanc Juriſperitorum regulam. Quotieſcunque Verba Rubricę faciunt perfectum ſenſum, & non repugnant corpori legis nigris literis exarato, & ſub rubris contento. Rubrica habenda eſt pro ſenſu. Cùm igitur, infert Gonet citato cap. 4. §. 1. Rubrica illius Auth. loquatur univerſaliter de omnibus legibus, conſtitutio illa ad omnes extendenda eſt. Undè Pius IV. in quadam Bulla ſuper declaratione tēporis obſervationis Conc. Trid. ſic ait. *Jure communi ſancitum eſt, ut conſtitutiones novæ vim non, niſi poſt certū tempus, obtineant*. Non autem alibi reperitur in jure communi, quam in dicta Authent. determinatū tempus, quo novæ Conſtitutiones obligent.

Licèt autem ipſe Gonet abſo-

abſolutè aſſerat, prædictas conſtitutiones extrà Imperii juriſdictionem, neceſſarias non eſſe pro legibus ſupremorum Principum, qui Imperatoriæ non ſubduntur poteſtati: Verum id puto, per ſe loquendo; Cæterùm cùm Imperiale Jus ubique videatur uſu receptum in iis, de quibus propriæ cujuſcunq; Regni leges aliter non diſponunt; ut ſuprà notavimus; videtur, quòd etiã in hoc, niſi aliter à Principibus diſponatur, ipſi ſtandum ſit præcipuè cùm rectę rationi ſatis conſonet, humanoque uſui plurimùm ſit accomodatum.

11. Ubi nota, quòd ſtante hac lege, ſcientes alicujus novi ſtatuti, vel Conſtitutionis diſpoſitionem antè ipſius legitimam promulgationem, & antè duos menſes, non obligantur ad ejus obſervantiam; Quamvis enim promulgatio prædicta, & tempus præſcribatur, ut ad omnes commodè legis notitia perveniat; illa tamen particularis notitia non ſupplet legitimæ promulgationis defectum: ut benè advertit Cabrinus Elucid. Caſ. reſerv. p. 2. caſu 1. annotat. 6. Nec ullam confert legi obligandi vim præter illam, quam de ſe habet ex Jure.

12. Verùm tamen eſt, quòd ſi non ſolùm cæteri ſupremi Principes, ſed ipſæ quoque Imperator in promulgatione alicujus legis in Curiâ clauſulam apponat, ut ſtatim ubique obliget, ità planè obligabit. Poteſt enim Imperator, in Imperatoria lege diſpenſare, vel etiam in totò, vel in parte rationabiliter abrogarę. Nihilominùs in tali quoque caſu æquitas ipſa poſtulat, ut nõ æqualiter ubique ſtatim obliget; ſed in unaquaque Provincia, vel Civitate poſt ſufficientem ejuſdem publicationem: Æquum enim non eſt, obligare ad obſervantiam legis eos, ad quos legis notitia non pervenit. Hoc ergò faciet ſimilis clauſula, quòd lex facta promulgatione in Curiâ, ut ubique obliget, nullam requirat aliam in ſingulis Provinciis juridicam promulgationẽ, ſed ſufficiat, quòd utcunq; ad ſubditorum perveniat notitiam.

13. Quæ

13. Quæ nihilominùs notitia communis eſſe debet, nec ſufficit privata; ità nempè, ut adeò per Provinciam, & Civitatem ſit evulgata legis promulgatio, ut facilè, ad cujuslibet notitiã, poſſit devenire. Hoc autem ideò, quia cùm lex multidini, & Communitati obſervanda proponatur, non privatis Perſonis, niſi inquantùm partes, & membra ſunt ejuſdem Communitatis, ut vim habeat obligandi in actu ſecundo, ipſi Cõmunitati debet intimari, non cenſetur autem intimata Communitati per hoc quòd uni, vel alteri privatim innoteſcat; Undè puto, quòd privata illa notitia nõ ſufficeret ad obligandum unum, vel alterum, ad quem pervenit.

14. Nec aliquid facit, quòd promulgatio in Curia omnes afficit Subditos, nec tenetur legislator, per ſingulas Communitates juridicas facere promulgationes, ſed ad omnes obligandos, ſufficit, quòd ad ipſos notitia perveniat ex juridica promulgatione Curiæ. Quanquam enim verum ſit: nihilominùs notitia iſta Communitatem debet afficere, non ſolùm privatam Perſonam, undè quòad uſque Communitati non innoteſcit lex, omninò per accidens eſt, quòd alicui privatæ Perſonæ innoteſcat. Non enim æquum eſt ut Communitas iſta non obligetur ad legem, & pars adſtricta remaneat ex privata notitia. Sicut è contrà dùm lex Communitati jam innoteſcit, per accidens eſt, quòd aliqui de Cõmunitate ignorent; etſi ex eorum culpa, & negligentia procedat ignorantia, non excuſantur.

15. Quænam autem eſſe debeat notitia iſta? Diſcurrendum pariformiter ad cæteras novitates, quæ dùm per plurium ora vagantur, communes jam dicuntur in Civitate: ex hoc enim ipſo, facilè ad cujuslibet notitiã pervenire, poſſunt. Quod, Prudentum erit, judicare in ſingulis caſibus.

16. Ex his inferes, quòd licèt Pontificiæ leges, & conſtitutiones, vel immediatè ab ipſo Pont. vel ejuſdem authoritate à Sac. Cardinal Cong. ſtatim atque in

Iii Cu-

Curia legitimè promulgantur, omnes ubique afficiant: conſonum ſatis eſt æquitati, ut ad Epiſcopos, vel reſpectivè Gubernatores in Ditione Eccleſiaſtica, & quòad leges temporale concernentes regimen, tranſmittantur per ipſos publicandæ, ut optimè fieri ſolet. Nihilominùs etiam ſola Curiæ promulgatione vim habent ubiquè obligandi poſt ſufficientem earundẽ notitiam: & ſecundùm hoc limitandum eſt, quod ſuprà diximus §. 1. num. 33.

Sequitur Summarium.

17. *Generaliter lex non obligat, niſi à Populo recipiatur, ubi hoc ex lege, conſuetudine, vel Privilegio habetur.*

18. *Non alia videtur acceptatio requiri, quàm uſus, & obedientia ſubditorum.*

19. *Subditi etiam aliàs privilegiati peccant, abſque rationabili cauſa legem non acceptantes.*

20. *Ex utroque Jure lex uſu non recepta non obligat.*

21. *Acceptatio, non ex Jure Populi, ſed ex tacita Superioris conditione requiritur.*

22. *Lex expreſsè lata, ut quocunque non uſu non obſtante, obliget; adhuc non obligat, niſi uſu recipiatur.*

23. *Peccant uſu non recipientes juſtam legem; cæteri autem poſt non uſum introductum non peccant.*

24. *Ex rationabili cauſa non recipientes non peccant.*

25. *Quid requiratur, ut non uſus cenſeatur ſufficienter introductus?*

26. *Sufficit, quòd major pars, quæcunque illa ſit; legem non ſervet, licèt aliqui ſervent; immo, & major pars cujuslibet particularis Cõmunitatis.*

27. *In dubio, an lex uſu recepta ſit; Recepta cenſetur?*

28. *Aliud eſt, legem uſu non receptam nõ obligare, aliud abrogari, vel deſinere.*

29. *Per duos, vel tres actus in contrarium, Principe ſciente, & non reclamante, lex pro abrogata cenſetur.*

30. *Reclamatio Principis, etiam abſque punitione, eſt quaſi nova legis promulgatio.*

31. *Licet Populo, ſuper lege ſupplicationẽ Superiori porrigere, & interim obligationem ſuſpendere.*

32. Quid

32. *Quid agendum, ſi Populus nunquam legem obſervet, ac Princeps, quantùm poteſt, puniat, vel reclamet?*

33. *Quomodocunq; ſivè ſpontè, ſivè metu lex obſervetur, obligat in Conſcientia.*

17. ALIA eſt gravis difficultas. An, ut lex vim habeat, & obliget, requiratur Populi, vel Subditorum acceptatio? Et licèt aliqui diſtinguant inter leges Pontificias, & aliorum Principum, generaliter, & indiſtinctè reſolvenda eſt quæſtio: Cùm eadem ut conſtabit, ſit ratio de omnibus. Et quidem in primis certum videtur, nullas obligare leges, niſi recipiantur, ubi hoc ex Principis, vel Pont. conceſſione, privilegio, vel approbata conſuetudine invaluerit.

18. Deindè quoque certum videtur, non aliam Populi acceptationẽ requiri, ut lex vim habeat obligandi, quàm uſum, & obedientiam ipſius Populi, ità ut non acceptatio idem ſit, ac non uſus.

19. Tertiò demùm certiſſimum eſt, quòd Populus, vel Subditi graviter peccant, abſque legitima, & rationabili cauſa non recipientes legem juſtè à Superiore promulgatam: Undè Alexand. VII. 24. Septembris 1665. meritò hanc dãnavit ſententiam. *Populus non peccat, etiam ſi abſque ulla cauſa non recipiat legem à Principe promulgatam.* Quod extenderẽ ad omnes, quantumcunque Privilegiatos, non ſolùm, quia Pont. indiſtinctè, ac generaliter dictam ſententiam damnat: Verùm, quia irrationabiliter agere de ſe peccatum eſt, utpotè rectæ rationi repugnans, irrationabile autem nimis videtur, abſque legitima cauſa legem juſtam ob commune bonum latam rejicere.

Neque dicas, Privilegiatos uti jure ſuo, hoc enim eſſet, abuti, non uti Privilegio; in quo aliàs mandantis, ſeù concedentis intentio cõſideranda eſt. Inveriſimile autem eſt omninò, quòd Privilegium concedens alicui Communitati; ut in ea leges non obligent, niſi ab eàdem recipiantur, voluiſſe

omnimodam concedere libertatem, ut pro libito leges rejiciant. Hujuſmodi ergò Privilegiis nil videtur ampliùs concedi, quàm facultas non acceptandi leges, illiſque non ſubjici, dùm re maturè diſcuſsâ, tali Communitati nõ judicantur expedientes. Rejicientes ergò leges abſque cauſa, privilegio abutuntur, ac meritò privandi ſunt. His prænotatis.

20. Dicendum univerſaliter, Legem uſu non receptam vi obligandi carere: Nam L. de quibus ff. de legibus dicitur. *Leges nulla alia ex cauſa nos tenent, quàm quòd judicio populi receptæ ſunt*. Et paulò inferiùs. *Illud receptum eſt, quòd leges, non ſolùm ſuffragio legislatoris, ſed etiam tacito conſenſu hominum per deſuetudinem abrogentur*.

In jure quoq; Cano. cap. In iſtis d. 4. *Leges inſtituuntur, cùm promulgantur, firmantur, cùm moribus utentium approbantur*. Et cap. ult. de Conſuetudine apertè dicitur. Tolli leges conſuetudine rationabili, & præſcripta. Plùs autem videtur, legem jam in ſua vi receptam abrogare, quàm non adhuc receptam impedire, ne vim acquirat, ſi ergò illud poteſt conſuetudo, quarè non hoc Deſuetudo?

21. In hoc verò conveniunt ferè DD. Vſum Populi; non ideò requiri ad legis valorem, quia Populus Jus habeat ſuprà legislatorem, vel Principem; ſed quia Princeps ipſe, ac legislator ea conditione legem ferre cenſendus eſt, ut ea minimè liget, niſi à Populo uſu recipiatur; nè occaſio, & aditus aperiatur ad peccata, & lex, quæ ad commune bonum promulgatur, in magnam cedat Communitatis perniciem.

22. Quòd ſi Princeps, eâ conditione legem ferre, non intendat, immò expreſsè declaret, ſe omninò velle obligare quocunque non uſu, vel deſuetudine non obſtante: adhuc lex non obligabit. Non enim habet Princeps authoritatem in deſtructionem, ſed in ædificationem. Quarè dùm hujuſmodi conditiones apponuntur, comminatoriè potiùs, quàm præceptivè, intelli-

telligendæ ſunt; ut ſcilicet ipſis ad obſervantiam ſubditi excitentur. Id tamen Jure limitandum eſt.

23. Ac primò. Si lex manifeſtam contineat utilitatem, omninò peccant, qui uſu illam non recipiunt, de quò dubium eſſe non poteſt. Non uſu tamen invaleſcente, cæteri non peccant, legem non obſervando, quæ adhuc non obligat.

Si autem lex non adeò manifeſtam contineat utilitatem, ſed aliàs juſta ſit, utilis, & ad commune bonum ordinata; licèt non adeò neceſſaria ſit, vel bono communi aliâ viâ poſſit commodè provideri, aut quid ſimile. Peccant item primi non recipientes uſu legem abſque cauſa; quia in ſe juſta eſt, ac rationabilis.

24. Quòd ſi aliquâ rationabili cauſâ moveantur, neque primi peccabunt. Quòd tamen limitat Azor. *p. 1. lib. 5. cap. 4. quæſt. 5.* aſſerens, quòd primi, qui frangunt, non peccant, id ſciente legiſlatore, & non puniente, cùm poſſit, commodè punire, quamvis peccent, ignorante Principe deſuetudinem, aut ſciente, & non puniente, quia punire commodè, nequit.

Ego tamen hujus limitationis non video rationem, quam nec ibi affert Azor. Immo ratio contrarium videtur convincere. Quòd enim Princeps ſciat, & puniat, vel non, merè per accidens ad non uſus actum ſe habet, quantùm ad culpam, & peccatum incurrendum. Peccatum enim incurritur in ipſo actu; ſcientia verò, & punitio actum ſubſequuntur. Scientia ergo vel ignorantia Principis nō poteſt, actum reddere culpabilem, qui jam præceſſit, niſi aliundè culpa proveniat. Alium certè habet effectum ſcientia, vel ignorantia Principis, quem mox explicabimus.

25. Secundò: quòd, ut non uſus dicatur ſufficienter introductus, ità ut cæteri bona fide, & abſque culpa, legem poſſint, non ſervare, manifeſtam adhuc utilitatem continentem, vel abſque legitima cauſa non receptam: ſufficiunt duo, vel tres actus, legiſlatore ſciente, & non puniente,

cùm

Digitized by Google

cùm poſſit commodè, ut docent apud Dian. p.1. tract. 10. de leg. reſol. 7. plures DD. Et ratio eſt, quia tunc videtur jam legislator implicitè conſentire non uſui. Immò addunt, ſufficere, quòd hujuſmodi actus eliciantur, ſcientibus Auditoribus Regiis, vel Epiſcopis reſpectivè, ut ibidem videre eſt. Quod etiam oſtendit ratio. Auditores enim, aliique ſupremi Judices, & Miniſtri, Perſonam gerunt, & vices Principis, qui ubiquè eſſe, non poteſt, nec omnia noſcere; undè, & quæ per ipſos fiunt, à Principe facta cenſentur. Idem dic de Epiſcopis, quòad Pont. Conſtit. ipſis enim earum obſervantia incumbere videtur.

At quandò, neſciente Principe, aut non puniente, quia commodè non poteſt, lex uſu non recipitur; non ſolùm duos, vel tres actus, ſed plures, puto, requiri, ut non uſus cenſeatur ſufficienter introductus, & cæteri non ſervantes legem excuſentur. Et hoc ideò, quia cùm uſus in ordine ad Cōmunitatem, & multitudinē dicatur, abſolutè nō videtur aliquid eſſe in uſu per hoc, quòd unus, vel alter id agat; benè verò quandò plures agunt. Quòd autem, ſciente Principe, duo, vel tres actus ſufficiant, id non eſt, quia tales actus ad uſum ſint ſufficientes; verùm, quia ipſis accedit Principis conſenſus; qui ſi expreſſus eſſet, nullo etiam actu præexiſtente, lex non obligaret, per tales verò actus habetur ipſius Principis conſenſus implicitus.

Prudentis autem erit, judicare in hujuſmodi caſibus quandò lex cenſenda ſit uſu non recepta, ſeù non uſus contrà illam ſufficienter introductus: Non enim regula generalis dari poteſt. Verum tamen eſt, quòd ſtantibus his, adhuc limitandum puto; Ità ut, ſi lex præcipiat, vel prohibeat aliquid, quod frequenter uſu veniat; ac perindè ſit etiā frequens occaſio legem ſervandi, vel tranſgrediendi, omnia benè dicta ſint: Si autem raró ſit occaſio, pauciores etiam actus ad nō uſum ſufficiant, & fortè in aliquo caſu duo, vel tres, etiam Principe ignorante: puta, ſi occaſio

vix

vix eſſet, ſemel, aut bis in anno: Quod pariter æquè, Prudentis erit, judicare.

26. Tertiò notandum; ſufficere ad non uſum, quòd major pars communitatis non ſervet, licet aliqui ſervent, nec facit, ſi legem ſervantes, ut dicunt, ſanior ſit pars, licet minor. Lex enim, ut ait D. Paulus 1. ad Timoth. 1. *Juſto non eſt poſita, ſed injuſtis*: Undè, & S.Th. *p.2. q.96. art. 2.* docet, quòd cùm *lex humana ponatur multitudini hominum, in quà major pars eſt hominum non perfectorum virtute, ideò non prohibet omnia vitia, ſed ſolùm graviora, à quibus poſſibile eſt, majorem partem multitudinis abſtinere: alioquin imperfecti, præcepta ferre non valentes in pejora mala prorumperent.* Sufficit ergò indiſtinctè, quòd major pars Communitatis, quæcunque illa ſit, legem non ſervet. Et intellige de majori parte non abſolutè, ſed ex his; qui actus circa legis materiã eliciunt, ut ſcilicet plures ſint illi, qui non ſervant, quàm illi, qui ſervant legẽ, quamvis reliqua multitudo excedens indifferenter ſe habeat. Et ſimiliter de majori parte cujuſcunque Populi particularis, ità ut, etiamſi lex v. gr. ſit à pluribus Civitatibus uſu recepta,, & in una Civitate major pars illam non ſervet, pro illa non recepta dici debet. Vide Cabrinum Eluc. Caſ. Reſerv. p. 2. annot. 7. ad primum caſum, ubi ex aliorum DD. ſententia docet, Epiſcopale Edictum non obligare in aliqua Parœcia, ſi à majori parte in illa receptum non ſit, quamvis in reliquis obſervetur. Immo addit Sylv. V. Lex, quòd ubicunque lex generalis recipitur in uſu à certo genere Perſonarum, ab alio verò non; non recipientes non peccant, ſaltèm per longa tempora; ſecùs autem, ſi in eodem genere major pars recipit; quod valdè notandum.

27. Hic autem dubium excitat Azor. & poſt illum Diana p. 1. tract. 10. *de leg.* reſol.3. An quandò dubium eſt, an lex ſit uſu recepta, nec nè, præſumendum ſit, eſſe acceptatam? Quamvis autem Azor. negativã partem amplectatur; probabilior omninò eſt affirmativa,

quam

quam ſuſtinet Cabrinus cùm aliis apud ipſum loco citato in reſol. pro incidentibus. Quia pro lege ſtat poſſeſſio, & præſumptio. Eò vel maximè, quòd lex jam legitimè promulgata ſupponitur; Populique acceptatio, non ſtricto jure, ſed interdũ legislatoris benignitate, ad ejus requiritur actualem obligationem, ut prænotavimus.

28. Quartò advertendum; Non eſſe omninò idẽ legem uſu non receptam carere vi obligandi, & abrogari, ſeù deſinere. Quidquid enim alii dicant, rationabile ſatis videtur, quod aſſerit Azor. p. 1. lib. 5. cap. 4. Quòd nempè, licèt non uſus impediat legem, ne obliget, nullatenùs tamen illam tollit, niſi poſt decennium. Ità ut intrà decennium poſſit adhuc lex uſu recipi, & legislator, cogere ad ejus obſervantiam, pœnas etiam infligendo abſque nova conſtitutione, aut legis promulgatione. At decennio continuatè per non uſum tranſacto, lex omninò ceſſet, nec poſſit jure Princeps, ad ejus obſervantiam compellere, niſi noviter legem condat. Quamvis enim jure nulla ſit in hoc ſancita præſcriptio: cùm tamen jus habeat Princeps, lege promulgata, compellendi populum ad obſervantiam, rationabile quidem non videtur, ſtatim ipſum jure ſuo privari ex ſimplici populi non acceptatione: Undè rationabiliter dicta pręſcriptio aſſignatur juxtà communẽ præſcriptionũ legem. Quidquid autem ſit; Communis eſt ſententia, in quà utriuſque partis Authores conveniunt: Etiam intrà decennium legem non obligare, ſi uſu recepta non ſit.

29. Aliqua nihilominùs pro pleniori notitia hic addere libet. Ac primò, legem uſu non receptã, etiam per duos, vel tres actus, Principe ſciente, & non puniente, cùm poſſit commodè, pro abrogata jam haberi, ut benè notat Azor. loco citato, & Diana reſol. 7. Et hoc quidem, non vi conſuetudinis, ſed tacita ipſius Principis abrogatione. Immo idem, puto dicendum etiam ſi Princeps, commodè punire nequeat, dummodò

ſciens

ſciens nullatenùs reclamet; Cùm enim poſſit, commodè reclamare, ſicque ſuam manifeſtare voluntatem, ſi taceat, jam non uſui conſentire videtur.

30. Verum tamen eſt, quòd cùm Benignitas maximè Principem deceat, non ſemper eſt neceſsè, ut quà poteſt, vi ſubditos adigat. Poterit ergò, aliquando à punitione prudenter abſtinere, ac ſola reclamatione in ſuo robore ſuſtinere legem; Si ergò, vel punire commodè, nequeat, vel Clementiæ ſuaſu, non debeat, & contrà non uſum reclamet. Ipſa reclamatio erit, veluti nova legis promulgatio, Ità ut primi contrà legem agentes poſt Principis reclamationem peccent, proportione ſervata, ſecundùm hucuſque dicta, & decennium pro abolitione legis, non à prima promulgatione, ſed à primo non uſu poſt reclamationem computari debet: per ipſam enim interrumpitur præſcriptionis tempus. Tranſacto autem decennio in continuò nõ uſu, etiam neſciente Principe, lex penitùs ceſſat, nec ipſe jus ampliùs habet compellendi ſubditos ad obſervantiam, niſi de novo legem condat: tenetur enim invigilare, ut lex recipiatur, ac obſervetur, quòd ſi non fecerit, ſibi imputet. Quæ omnia limita juxtà dicenda §. ſeq. de conſuetudine.

31. Ex quibus manifeſtè apparet, multò magis licere populo, ſupplicationem ſuper aliquâ lege porrigere, ac interim ſuſpendere obligationem, illamque non obſervare, ut benè cùm aliis docet Diana reſol. 6.

32. Quid verò agendum, ſi populus nunquam legem obſervet, ac Princeps, quantùm poteſt, tranſgreſſores puniat, vel certè reclamet. Dicendum, quòd ſi lex manifeſtam contineat utilitatem, manifeſtum eſt quoque, omnes tranſgreſſores peccare, ſicut pariter, ſi abſque rationabili cauſa nolint ſervare legem, quamvis non adeò manifeſtam continentem utilitatem. Neſcio tamen, quid dicam in caſu, quo lex juſta eſſet in ſe, & nihilominùs juſta quoque ratione populus illam non reciperet.

Pono caſum. Ex juſtâ, & urgente neceſſitate lata eſt lex, nè ullus poſt meſſem, ac trituram in Prædiis triticum relinquat, ſed totum ad Civitatem tranſportet; eò quia plures cùm damno abundantiæ Civitatis alio tranſmittebant. Reclamat populus, nec vult, hujuſmodi legi ſubjacere, & quidem juſta ex cauſa, ea nempè, quia diſpendium ex illa pateretur; Cùm iterum, & pro ſemine, & pro Colonorum victu, immo, & ipſorum Dominorum pro tempore, quo in ipſis prædiis habitare ſolent, transferre cogerentur. At non obſtante Civium incõmodo, quod communi cedere debet utilitati; Lex in terminis juſta eſt. Sed ex alia parte rationabiliter adhuc Cives inſurgunt. Poteſt namque aliter Communitatis æquè, ac ſingulorum indemnitati provideri; puta legẽ aliam ferendo ſub certa pœna, ut omnes exactè tritici notam aſſignent, quod in prædiis relinquunt, ipſumque, nec ſeminare, nec aliàs inſumere, liceat, abſque Magiſtratus, vel Deputatorum licentiâ, vel quid ſimile. Quid inquam, ſi Princeps, omninò primam legem, velit ſuſtinere, populuſque nolit, obſervare, quantumvis Principe reclamante. immo, & puniente? Non audeo planè hac in re, certã proferre ſententiam.

Attamen videtur mihi, quòd ex una parte deberet Princeps, populo ſatisfacere; non enim pro libito authoritate uti, & clementia magis, quàm vi, regere, debet. Cumque, ut prænotavimus, in ædificationem, non in deſtructionem à Deo poteſtatem acceperit; puto, quòd graviter peccaret, tantæ commotionis, & peccati fomitem præbens. Eò vel maximè, quòd lata lex jam ampliùs juſta non videtur, cùm non ſit neceſſaria, nec populo accomodata, immò inutilis, ac violenta. Nec indè à peccato populum excuſarem; debemus enim *Subditi eſſe Dominis, non tantùm bonis, & moderatis, ſed etiam diſculis*, Principe Apoſtolorũ dictante. Ferè namque ſpecies quædam eſſet rebellionis hujusmodi obſtinata reſiſtentia. Cùm

aliàs

aliàs, ut ſuprà diximus ex S. Doct. teneantur ſubditi, etiam injuſtæ legi parere, ſuoque juri cedere, ad vitandum ſcandalum, ac turbationem. Sapientioribus, Prudentioribus, & Expertioribus meliorem hujus reſolutionem relinquo.

33. Quid inſuper, ſi populus nolens legi ſubiacere compellatur ad obſervantiam pœnis, ac metu? Dico quòd ex hoc ipſo lex incipit obligare in forò etiam conſcientiæ. Non enim requiritur uſus, ut lex vim habeat obligandi, tanquam à populi approbatione; ſed nè lex, quæ ad commune bonum, & ædificationem tendere, debet, in deſtructionem cedat, ac ruinam. Quomodocunquè ergò, ſivè ſpontè, ſivè metu ſervetur, ædificat, non deſtruit; ac proindè, obligare, incipit. Quod verum puto, etiamſi major pars in occulto legẽ frangat, modò publicè obſervetur. Non enim privati, ſed publici actus in populo uſum inducunt; quarè ex his, non ex illis ratio legis penſanda eſt. Publicos autem voco, qui facilè innoteſcere poſſunt, quamvis legem frangens ad ſui cautelam circumſpectione utatur.

Sequitur Summarium.

34. *Cujuſcunque legis tranſgreſſio ex contemptu peccatum eſt mortale.*

35. *Differentia inter Præceptum, Mandatum, & Conſilium.*

36. *Quomodò cognoſcendum, an lex præceptiva, mandativa, vel purè ſuaſoria ſit?*

37. *Materia valdè conducens ad finem gravis eſt, aliàs levis, in quo communis boni ratio habenda eſt.*

38. *Circunſtantiæ quoque cõſiderandæ ſunt, & præcipuè finis.*

39. *Secluſo contemptu, vel ſcandali periculo, frequentia tranſgreſſionis de ſe venialis, non facit mortale peccatum.*

40. *Stante obligatione ſub mortali, quælibet tranſgreſſio mortalis eſt, niſi parvitas materiæ à mortali excuſet.*

41. *Lex obligat juxtà cõmunem conſuetudinẽ, vel prudentum æſtimationem.*

42\. *Lex purè conſultiva cenſenda eſt, vel ex ipſa qualitate materiæ, vel ex verbis legiſlatoris.*

43\. *Si materia levis maneat, quibuſcunque verbis lex feratur, non obligat ſub mortali.*

44\. *Dùm conſtat de intentione legiſlatoris obligandi ſub mortali, aut veniali, ità lex obligat, modò materia, vel ſecundum ſe, vel ex circunſtantiis gravis ſit obligationis capax.*

45\. *Idem dicendum, ſi de intentione legiſlatoris conſtet, & dubium ſit, an materia ſit capax.*

46\. *Ubi de intentione legiſlatoris non conſtat, ex materia ipſa obligatio penſanda eſt.*

47\. *Quæ verba gravem, aut levem indicent obligationem.*

48\. *Clauſulæ, quæ omninò intentionẽ obligandi ſub mortali exprimunt.*

49\. *Probabilius eſt, hanc,* ſub Præcepto, *indicare gravem obligationem.*

50\. *Quoties congruè lex intelligi poteſt, obligare ſub veniali, non debet extendi ad mortale.*

34\. Cùm autem lex, ut jam tetigimus, nõ ſolùm Canonica, ſed Civilis vim habeat obligandi adhuc in forò conſcientiæ. Videndum eſt, an, & quandò ſub mortali obliget, vel veniali? Pro quo notanda ſunt, quæ docet Sylv. V. Lex, & Præceptum. Quòd lex aliquando præcipit, aliquandò mandat, aliquandò conſulit. Certùm eſt autem, cujuſcunque legis tranſgreſſionem ex contenptu, peccatum eſſe mortale, præciſo tamen contemptu, ſub mortali non obligat, niſi lex præceptiva.

35\. Eſt autem differentia inter præceptum, Mandatum, & Conſilium. Quòd præceptum eſt motio Superioris, aut legis imperativa faciendi, vel omittendi aliquid ex debito, id eſt ex neceſſitate ſalutis. Mandatum verò eſt motio imperativa quidem, ſed non ex debito, ſeù neceſſitate, at ad meliùs eſſe. Conſilium denique motio eſt, non imperativa, ſed purè ſuaſoria. Undè præceptũ de ſe obligat ſub mortali. Mandatum ſub veniali; Conſilium nullo mo-

modo inducit obligationẽ, niſi ad ſummum in præparatione animi, ſi oporteret, ut benè advertit Sylv.

36. Sed nimis eſt difficilè, cognoſcere, quandò lex præceptiva ſit, mandativa, vel purè Suaſoria. Nihilominùs quòad fieri poterit, hic, quæ certiora ſunt, clarè notabimus ex eodem Sylv. Sanchez. in Decal. lib. 6. cap. 4. Layman lib. 1. tract. 4. cap. 14. Sagro Clau. Reg. lib. 3. cap. 7. Quatuor ergò conſideranda ſunt. Verba legis, Materia, Legislatoris intentio, & pœna tranſgreſſoribus impoſita. Et licèt aliter quidam ſentiant, ſupponendum eſt, ut magis certum, ac verum poſſe legislatorem ſub veniali, aut etiam nullo peccato jubere materiam aliàs gravem, ut optimè probat Sanchez, eò vel maximè, quòd poſſit, nullo modo præcipere, aut legem ferre. Ex alia parte certum eſt, nõ poſſe, materiam levem ſub peccati gravis culpa præcipere; ac perindè valdè conſideranda eſt materia.

37. Sed nota ex eodem Sanchez lib. 1. cap. 4. Quòd licèt regula certa non poſſit aſſignari ad cognoſcendum, quandò ſit materia gravis, aut levis; Undè potiſſimùm id prudentum arbitrio eſt relinquendum, nihilominùs duplex tradi poteſt regula.

Prima, ſi Materia, quæcunque illa ſit, multùm cõducat ad finem ob quem à legislatore præcipitur, materia gravis erit, ac ſufficiens ad cõſtituendam tranſgreſſionem lethaliter peccaminoſam: Si verò non multùm conferat, levis erit. In quo præcipuè ratiò habenda eſt boni communis, ad quod ultimatè lex omnis ordinari debet, ut vera, & juſta ſit lex.

38. Secundò item ex circunſtantiis penſanda eſt; poteſt enim quandoq; materia de ſe levis reputari gravis ratione alicujus circunſtantiæ, ac præcipuè finis, ut dictum eſt in primâ, vel etiam ratione ſcandali, aut periculi vitandi, vel etiam contemptus præcipientis. V. G. ſi in aliqua Religione præceptũ ſit audiendi quotidie ſacrum, capax materia eſt gravis obligationis, etiam ſub mortali: eò quia mul-

multùm confert ad ſpiritualem profectum, qui eſt finis proximus Superioris, quotidiana ſacri audientia. Si verò idem præceptum alicui Seculari Univerſitati poneretur, cùm hujus legislatoris finis bona Collegii moderatio ſit potiùs, quàm Spiritualis uniuſcujuſque profectus; ad quam non videtur adeò neceſſarium, quòd quilibet ſacrum quotidie audiat, puto, quòd non eſſet ſecundùm ſe gravis materia, niſi fortè aliundè aggravaretur.

39. Licet autem Vaſquez p. 2. diſp. 158. cap. 4. num. 6. cùm aliis doceat, frequentem præceptorum tranſgreſſionem de ſe venialem fieri mortalem, quia multùm videtur obſtare fini legislatoris, ac proindè in materiam gravem tranſire. Sanch. tamen lib. 6. cap. 4. num 21. id non probat, quia nullus ex dictis actibus aſſignari poteſt, qui culpam lethalē conſtituat, nec aliàs ipſi uniuntur ad materiam gravem conſtituendam, ut benè in minimis furtis contigit. Addit verò, & optimè, quòd, ſi quis hujuſmodi tranſgreſſionibus aſſuetus periculū advertat ſcandali, vel majoris alterius peccati, tunc ſub mortali tenetur, diligentiam adhibere ad talem conſuetudinem extirpandam. Cæterùm, ſecluſo ſcandalo, contemptu, aut periculo, non video, quomodò ità poſſit per frequentiam aggravari peccatum, ut de veniali fiat mortale.

40. Nota inſuper, quidquid aliqui minùs ſanè aſſerant. Quòd ſtante præcepti obligatione ſub mortali, quamvis hic, & nunc una, vel altera hujuſmodi præcepti tranſgreſſio non multùm bono communi, ac legislatoris intentioni contrarietur; non ideò levis materia cēſenda eſt; modò tranſgreſſio præcepti, ut ſic grave damnum importet. V.C. tempore famis, & pænuriæ præceptum erit rigoroſum, nè quis frumentum extrà Civitatem aſportet; Certè ſub mortali obligat; quia valdè conducit, immo neceſſarium eſt ad commune bonum: Licet autem, quòd Titius aliquantum frumenti extrahat, non multùm no-

Digitized by Google

noceat; non indè tamen à mortali excuſatur; niſi fortè adeò parvā aſportet quantitatem, quæ de ſe judicio prudentum parvitas materiæ judicanda ſit; & per cōſequens imperfecta præcepti tranſgreſſio; aliàs enim verè Titius legem perfectè tranſgreſſus eſt, ac legem ſub mortali obligantem, ad quod non requiritur, quòd ſingulorum obſervantia utilis valdè ſit ad commune bonum per ſe diviſim ſumpta; ut ſic enim vix daretur lex obligans ſub mortali; Sed ſufficit, quòd ſecūdùm ſe, & in communi ſit ad cōmune bonum utilis, ut ſinguli,ſub gravi præcepto ſervare, teneantur.

41. His præmiſſis. Prima ſit regula generalis. Quandò lex quæcunque illa ſit, communi conſuetudine, præſertim Eccleſiæ, aut prudentum æſtimatione, intelligitur,obligare ſub mortali, ità tenendum eſt. Et idem dic de veniali: Sicut pariter, ſi ut purè Conſiliū communiter habeatur.

42. Præter hanc verò circa Conſilium nulla videtur mihi regula certior dari poſſe, niſi fortè de ſe pateat expreſsè; puta ſi legislator verbis hujuſmodi utatur, ſuademus, conſulimus, aut æquipollentibus; nec alia particula, vel circunſtantia ponatur, quæ materiam eandem ad præceptum, vel mandatum trahat; puta, ſi ſubderetur. Et volumus,ac mandamus, aut hujuſmodi. Vel certè, niſi apertè conſtet,materiam non eſſe plùs quàm Conſilii,etiam ſi verbis imperativis explicetur, ut in pluribus apparet Sac. Script. locis; ut illud, *Vendite, quæ poſſidetis, & date eleemoſinam. Si percuſſerit tè in una max illa, porrige, & alteram.*

43. Secunda regula. Quotieſcunque juxtà prænotata materia parva, & levis remanet, quibuſcunque verbis,& ſub quibus vis pœnis præcipiatur,non obligat ad mortale, quamvis id legislator intendat; eò quia expreſsè diſſonat rectæ rationi. Undè, & hujuſmodi pœnæ tantùm comminatoriæ cenſendæ ſunt, nec aliter, quàm Comminatoriè illas imponere poteſt legislator, aliàs enim lex injuſta,

juſta, & iniqua eſſet, ut notat benè Theſaurus de pœnis p. 1. cap. 4. ac proindè, nec vim legis haberet. Ut enim ait Auguſt. lib. 1. de lib. Arbtr. cap. 5. *Lex eſſe non videtur, quæ juſta non fuerit*. Et Layman libr. 1. tract. 5. p. 1. cap. 6. num. 2. Cenſuram nullam, & invalidam eſſe ob defectum juſtæ cauſæ; ſi videlicet ob nullam, vel levem, & non cōmenſuratam culpam feratur. Et infrà meliùs explicabitur.

44. Tertia regula. Quandò materia gravis eſt, vel ratione circunſtantiarum, aut finis à legislatore intenti gravis effici poteſt juxtà dicta; & conſtat intentio legislatoris obligādi ſub mortali, taliter obligabit; Et pariter ſi conſtet, nolle ipſum, plùs quàm ad veniale obligare.

45. Quarta. Si conſtet intentio legislatoris obligandi ſub mortali; & dubium ſit, an materia ſit gravis obligationis capax; cenſenda eſt capax; & lex obligat ſub mortali; Quia ut optimè notat Sanchez loco citato n. 46. Tenetur ſubditus, judicio ſtare Superioris, niſi oppoſitum conſtat.

46. Quinta. Si de intentione legislatoris non conſtet, penſanda erit legis obligatio potiſſimū ex materia; ità ut, ſi gravis ſit, cenſeatur ſub mortali obligare; & ſub veniali, ſi multùm non ſit gravis.

47. Porrò legislatoris intentio ex duplici capite maximè colligi poteſt. Primò quidē ex verbis. Pro quo nota breviter, quòd verba ſunt in multiplici differentia. Quædam enim de ſe præceptum important, ut Præcipio, Jubeo, Impero, Edico, Jungo, Prohibeo, Inhibeo, Veto, Interdico, & etiam Mando.

Alia ſunt æquipollentia præcepto, ut Debet, Oportet licet de utroque ſit difficultas; & Sanchez æſtimet, Verbum, *Oportet* abſolutè non ſignificare præceptum; & ſimiliter *Debet*; quandoque præceptum non ſignificat. Hoc autem putat Sanchez in triplici tantùm caſu. Primò. Si indè ſequeretur abſurdus intellectus, vel alterius Juris correctio. Secūdò: quandò lex principaliter

liter

ſiter eſt in favorem ejus, cui mandatur. Tertiò, quandò illi adjungitur particula importans conſilium, puta, *humiliter Debet*.

Item præcepto æquipollent, Obligentur, Teneantur, Neceſſariò, Non liceat, Non poteſt,& ſimilia. Verba verò ſimpliciter Imperativi modi, ut Facite,Faciant, ex Clement. Exivi de Paradiſo §. item quia, ver. Nos itaquè, de verborum ſignificatione, expreſsè habetur, neque continere præceptũ; nec ei æquipollere; Undè benè ait Sanchez, in his attendendam eſſe conſuetudinem, ità ut præceptum importent, vel Conſilium juxtà modum, quo conſueverunt accipi, vel intelligi in tali lege. Quòd ſi nil conſtet de uſu,materia ſpectanda erit; ſed ut plurimùm præceptiva non erunt, ſed ad ſummum mandativa.

Sunt deniqueVerba communia, ut Ordinamus, Statuimus, Volumus, Intendimus, Sancimus, Decernimus, quæ nullam obligationem, putat, inducere, Sanchez; Sed veriùs alii volunt importare obligationẽ ſaltèm ſub veniali, ad differentiam Verborũ de puro Conſilio, ut Monemus, Hortamur, Suademus.

48. Certum eſt ergò in primis, quòd, quibuſcunque Verbis feratur lex,ſi addatur aliquid clarè intentionem ſignificans legislatoris obligandi ſub mortali, taliter obligabit. Hujuſmodi autem ſunt. In Virtute S. Obedientiæ, vel Jurisjurandi præſtiti, aut Voti facti. Item; In Virtute Spiritus Sancti, in Nomine, & Virtute Jeſu. Non enim videtur probabile, gravibus his verbis uti legislatorẽ,niſi gravem intendat, inducere obligationem. Item ſub interminatione gehennæ, vel Divini Judicii. Sub pœna maledictionis æternæ, Indignationis Dei, vel Apoſtolorum, & hujuſmodi, quibus præcipuèSuperiores Eccleſiaſtici uti ſolent.

Et addit Sanchez, quòd, etiam ſi nequeat,niſi ineptè, Superior juriſdictione carens Spirituali, talibus uti formulis, adhuc tamen, ſi aliquid ità præcipiat, obligabit ſub mortali; quia ſignum evidens eſſet, velle,

ſecundùm totam ſuam poteſtatem obligare.

Item omninò dicendum eſt de quocunque Superiore jubente aliquid cùm addito, ſtrictè, arctè, aut ſimili; Quæ omnia vera ſunt, ſtante ſemper materia capaci tantæ obligationis.

49. Dubium eſt. An quandò in lege ponitur, *ſub præcepto*, puta, Jubemus, & injungimus ſub præcepto, ipſo facto inducat obligationem ſub mortali. Negat Sanchez, eo quia preceptũ, nomen eſt cõmune ad præceptum obligans ſub mortali, & ſub veniali; Quod quidem Cajetan. etiam ait V. præceptum. Sylv. autem ut ſuprà notavimus, præceptum intelligit, quod ſub mortali obligat, quod enim tantùm obligat ſub veniali, mandatum nominat; Undè quod ſub præcepto jubetur, ſub mortali obligabit.

Quamvis improbabilis non ſit ſententia Sanchez; puto longè probabiliùs, talem formulã evidens eſſe ſignum obligationis ſub mortali. Tùm quia, licèt verum ſit, Nomen Præceptum ſtare poſſe pro obligãte ſub mortali, & veniali; antonomaſticè tamen exprimit præceptum obligans ſub mortali, ut ſubdit ibi Cajet. Et S. Doct. *p.* 2. *q.* 99. *art.* 5. expreſsè docet; Propriè præcepta dici, quæ pręcisè aliquid præcipiunt, vel prohibent, ut abſolutè debitum, quę verò præcipiunt, vel prohibent aliquid, non ut præcisè debitum, ſed propter melius, dici mandata. Tùm quia addens legislator hanc particulã, videtur certè, aliquam inducere, velle, majorem obligationem, quam ſi ſimpliciter præciperet: Conſtat autem quòd ſimpliciter præcipiens obligat ſub veniali. Undè majori vi mandans ſub præcepto, videtur, velle ſub mortali obligare ad legis obſervantiam. Et quidem apud mè potiùs eſt, dicere, Jubeo ſub præcepto, quàm dicere, ſtrictè jubeo: Et ipſe Sanchez tenet de hoc, ſignum eſſe obligationis ſub mortali.

50. Cæterùm, cùm ſæpè Jura, ſignificata confundant, ut advertit Sylv. ac multoties verbis præceptivis utantur in mandatis, & com-

communibus in præceptis; Extrà hujuſmodi arctiores formulas, quamvis lex aliis præceptivis utatur verbis, judicanda eſt, non ampliùs, quàm ad veniale obligare, cùm ſemper leges benignè interpretandæ ſint, ubi non conſtat de intentione legiſlatoris; & verba etiam præceptiva ex uſu communia ſint ad præceptum ſub mortali, & ſub veniali. Undè benè docet Sayrus Clau. Reg.& cùm illo Diana p. 3. tract. 6. reſol. 74. Quoties verba legis intelligi poſſunt ſub veniali, non deberi ad mortalem obligationem extendi. Et Molina tom. 3. diſp. 674. n. 6. & ſeq. apud ipſum Dianam p.1.tract.10. Reſol. 25. probabile, ait, in dubio, an lex obliget ſub mortali, an ſub veniali, obligari tantùm ſub veniali.

Optime item docet Cajet. V. Præceptum. *Quòd legis præcipuè Eccleſiaſticæ intentio eſt, non injicere laqueos animabus, ſed ad ædificationem Corporis Chriſti Myſtici promovere. Et hinc fit, ut non tàm lata multitudo præceptorum obligantium ad mortale in Jure interpretanda ſit, nè laqueus multiplicatus contrà Animas cenſeatur*. Quæ intellige, modò ad aliter judicandum gravitas materiæ non urgeat, aut conſuetudo interpretandi legem, vel communis DD. ſententia, vel denique appoſita pœna, de quà ſtatim.

Sequitur Summarium.

51. *Lex triplex, Præceptiva, Pœnalis, & Miſta.*

52. *Pœnæ aliæ ſpirituales, aliæ temporales, aliæ graves, aliæ leves.*

53. *Aliæ ſunt latæ ſententiæ, aliæ ferendæ.*

54. *Spirituales pœnæ, quæ graves, quæ leves.*

55. *Item Temporales.*

56. *Lex præcipiens ſub gravi pœna, obligat ſub mortali.*

57. *Si autem ad pœnam prærequirat monitionem, non eſt ſignum evidens obligationis ſub mortali.*

58. *Poſt monitionem aggravatur materia, quæ de ſe non eſſet adeò gravis.*

59. *Sæpè graves pœnæ comminatoriæ ſunt, nec indicant obligationem ſub mortali.*

60. *Quomodò gravis pœna juſtè infligatur Carcerem*

frangentibus, fugiendi cauſa?

61. *Pœna gravis temporalis disjunctivè impoſita non eſt ſignũ obligationis ſub mortali.*

62. *Nec etiam, ſi non per modum pœnæ, ſed prætii, vel conventionis imponatur.*

63. *Levis pœna nunquam eſt ſignum gravis culpæ.*

64. *Dari non poteſt lex purè pœnalis excommunicationẽ majorem infligens, ſed hoc ipſo præceptiva eſt.*

65. *Lex purè pœnalis nullam aliam ſupponens ad culpam non obligat.*

66. *Leges benigniùs interpretandæ ſunt.*

67. *Votum purè pœnale non ad culpam, ſed ſolam pœnã obligat.*

68. *Idem dicendum etiam de pœnis ſpiritualibus, excepta majori excommunicatione.*

69. *In praxi nunquam, vel rarò, pœna gravis, etiam temporalis, incurritur abſque culpâ exceptâ pœna pecuniaria.*

70. *Immo, nec ipſa pœna pecuniaria.*

71. *Lex purè pœnalis aliam ſupponens, obligat ad gravem, vel levem culpam juxtà pœnæ qualitatem.*

72. *Poteſt lex humana, obligare in foro conſcientiæ antè ſententiam Judicis ad pœnam paſſivam, ſeù privativam.*

73. *Hoc autem, niſi aliter in Jure diſponatur.*

74. *Secùs dicendum de pœnâ activâ requirẽte propriam puniendi actionem, niſi fortè ſit quid leve.*

75. *Illam tamen ſubire, tenetur Reus, poſt ſententiam Judicis, dùm actio commodiùs ab ipſo Reo exercetur.*

76. *Secùs dùm actio commodiùs à Judice, vel Miniſtris.*

77. *Violentam, & gravem pœnam, Judex, præcipere, non poteſt, ut ſibi Reus inferat.*

78. *Iniquè ageret Judex, præcipiendo Filio, ut Parenti necem inferret; Neque poteſt quis, ad acerbiorem vitandam, ſibi, vel Parenti mitiorem inferre.*

79. *Judex inferior tenetur, pœnam à lege taxatam imponere; Superior verò ex rationabili cauſa poteſt, in toto, vel in parte remittere.*

51. No-

51. NOtandum priùs, quòd lex triplex eſt, alia præceptiva, quæ ſimpliciter aliquid imperat, vel prohibet, puta, Non occides. Alia purè pœnalis, quæ nihil præcipit, ſed ſimpliciter pœnam injungit, puta, occidens alium capitè plectatur. Alia deniquè mixta, quæ aliquid præcipit ſub certà pœna, puta; Nullus arma portare præſumat ſub pœna capitis.

52. Nota item, quòd pœnæ aliæ ſunt ſpirituales, ut excommunicatio, aliæque Eccleſiaſticæ cenſuræ. Aliæ temporales, ut pœna mortis, flagellationis, privationis bonorum temporalium. Et ex utriſque aliæ ſunt graves, aliæ leves.

53. Item aliæ ſunt latæ ſententiæ, cum lex præcipit, ut ſtatim abſque alia Judicis ſentẽtia tranſgreſſor pœnam incurrat: Quæ ſolent ferri. V. G. Qui id fecerit, ſit ipſo facto, ipſo jure, vel eo ipſo excommunicatus; vel nunc, pro tunc excommunicamus; vel ſtatim excommunicatus exiſtat, aut quid ſimile. Et præcipuè, ut notat Theſaurus de Pœnis p. 1. cap. 3. Verbum *Incurrere*, quomodocunq; ponatur, denotat latam ſententiam, eò quia de ſe Verbum eſt directum, hoc eſt directè pœnam importans, nec requirens factum, vel opus hominis.

Aliæ verò ſunt pœnæ ferendæ ſententiæ, dùm lex pœnam taxat infligendam per ſententiam Judicis, cujuſmodi ſunt, ut plurimùm, omnes pœnæ, dùm lex prędictas clauſulas; latam ſententiam indicantes non apponit. Dixi autem, ut plurimùm, quia, ut ibidem notat Theſaurus, aliquandò pœna verbis obliquis, vel communibus impoſita, eſt latæ ſententiæ, quia ex aliquo alio addito ipſa Verba determinantur, ſeù trahuntur ad ſenſum directum. Quòd, ſi dubium occurrat, an aliqua pœna ſit latæ, vel ferendæ ſententiæ, debet intelligi, eſſe ferendæ juxtà regulam Juris. *In pœnis benignior eſt interpretatio facienda*.

54. Porrò ſpirituales pœnæ graves ſunt, in primis Excommunicatio Major, & in veriori ſententia etiam

ſu-

Digitized by Google

ſuſpenſio, Interdictum, & Irregularitas, quando, ut pœna delicti, infligitur. A fortiori graves erunt Depoſitio, & Degradatio. Item privatio Eccleſiaſticæ Sepulturæ. De privatione vocis dic, ut infrà de pœnis temporalibus.

Pœnæ verò ſpirituales leves ſunt, excommunicatio minor, & ſuſpenſio, ac Interdictum alicujus ſpecialis actus ad breve tempus. Ubi nota, quòd Suſpenſio, & Interdictum duo requirunt, ut leves pœnæ cenſeantur, primò, quod non ſint generales, puta ſuſpenſio ab omni ſpirituali Officio, vel ab omni Eccleſiaſtico Beneficio, & multò magis ab utroque ſimul, ſed tantùm ab aliquo actu particulari, puta à Collatione Ordinum, vel ab aliqua diſtributione. Secundùm, quòd etiam hujuſmodi ſuſpenſio partialis, vel Interdictum ab aliquo actu, puta à ſuſceptione Euchariſtiæ, non ſit perpetua, ſed ad breve tempus: aliàs graves eſſent pœnæ.

55. Temporales pœnæ graves ſunt, Mortis, Mutilationis, Publicæ infamiæ, Flagellationis, ex quà publica oriatur infamia, damnationis ad Triremes, Exilii perpetui, vel ad tàm longum tempus, ut ferè perpetuum reputetur. Idem dic de perpetuo Carcere, vel ad longum tempus; Confiſcationis, vel amiſſionis omnium bonorum, aut maximæ ipſorum partis. Idem dicerem de aliquibus pœnis pecuniariis magnæ ſummæ, Item pœna Carceris etiam ad breve tempus gravis pœna cenſenda eſt in Communitatibus, in quibus pro magno habetur dedecore; ut in Religionibus; Quibus omnibus addo privationem ſuffragii, ſeù vocis activæ, vel paſſivæ, & multò magis utriuſque ſimul, etiam quòad ſæcularia; & intellige de abſoluta privatione, non pro una, vel altera vice. Demùm gravis etiam pœna eſt privatio Beneficiorum, & Amiſſio publici muneris, ac Miniſterii. quod limitat Sanchez, quandò tale Munus eſt Magni momenti, ut indè gravis infamia oriatur: Et ego addo etiam quòad Beneficia, quandò ſunt beneficia, ſeù

Mini-

Miniſteria tanti emolumenti, ut privatus grave ſubeat incommodum, ac proindè talis privatio æquivaleat gravi pœnæ pecuniariæ.

Leves pœnæ temporales erunt Carcer, vel Exilium ad breve tempus; pecuniaria non magnæ ſummæ; Privatio beneficii, vel muneris non magni momenti; Sic Vocis pro unâ, vel alterâ vice. Quæ omnia, prudentis erit, in ſingulis caſibus ponderare ſecundùm exigentiam circunſtantiarum: His poſitis.

56. Dicendum primò. Quotieſcunque lex aliquid præcipit ſub gravi pœna, ſivè ſpirituali, ſivè temporali, ſivè latæ, ſivè ferendæ ſententiæ, obligat ſub mortali. Cùm enim pœna pro ſola culpa infligatur, illique proportionari debeat, injuſta, & iniqua eſſet lex, quæ pro levi, ac veniali culpa gravem pœnam infligeret. Nec aliquid facit, quòd pœna ſit ferendæ ſentētiæ, nam ſtatim poſt tranſgreſſionē abſque aliâ culpâ juſtè infligi poteſt à Judice, non autem juſtè, ſi culpæ non eſſet pœna commenſurata.

57. Verum tamen eſt, quòd, ſi lex ad pœnam infligendã prærequireret monitionem, vel etiam ſi explicitè id lex non ſtatueret; communis DD. ſententia ita legem intelligeret; tunc ſignum evidens non eſſet, legis tranſgreſſionem eſſe lethalem, niſi poſt monitionem, ſed abſolutè gravis, aut levis judicanda eſſet juxtà regulas traditas, præcipuè ex materiã.

58. Ubi nota, quòd materia, quæ de ſe gravis admodùm non eſt, ac perindè gravis pœnę incapax, gravis, & capax redditur poſt monitionem, quia non obtemperans, monitioni reſiſtendo, Superiorem, & legem contemnere videtur, vel certè, licèt ex parte ipſius contemptus formalis non ſit, ejus tamen inobedientia in legis, ac Superioris majorem cedit contemptum, & aliorum ſcandalum.

59. Ex quibus colligit Sanchez num. 53. ſæpè excuſari à mortali Clericos, quibus, paſſim Judex Eccleſiaſticus, ſub excommunicationis pœna aliqua præcipit,

pit, quæ admodùm gravia non ſunt, nec neceſſaria, ut precibus intereſſe, coram ſe comparere, & ſimilia, taleſque comminationes potiùs eſſe ad terrorem.

60. Quòd ſi, ut alicui objectioni ſatisfaciamus, flagellationis pœna v. gr., quam inter graves connumeravimus, vel fortè alia etiam gravior, juſtè reis imponatur effringentibus carceres fugiendi cauſa; Cùm tamen probabilis opinio illos à culpa excuſet, de quo non eſt hîc nobis diſputandum; Id eſt, vel quia lex in talibus culpam ſupponit, vel quia ſequitur opinionem aſſerentem, eſſe culpam lethalem. Vel deniquè, fortè meliùs, quia, & ſi talis pœna ſivè culpa infligatur, non tamen ſinè juſtà cauſa, puta in præſidium, actu tamen publicę cuſtodiæ, quod utique fieri poteſt, teſte D. Thom. 2. 2. *q.* 108. *art.* 4. & regula, ſinè culpa, de reg. juris in 6. Hujuſmodi tamẽ pœna, quæ culpam non ſupponit, propriè pœna non eſt, ſed pœnalitas quædã ad commume bonum juſtè taxata, ut infrà ſtatim explicabimus. Cæterùm dùm lex aliquid præcipit, & trangreſſioni gravem pœnam ſtatuit, cùm ex hoc ipſo, quòd præcipit, ad culpam obliget, ex gravi pœna, gravis quoque culpa manifeſtè colligitur.

61. Concluſio iſta de ſpirituali pœna univerſaliter vera eſt. De temporali verò duplicẽ patitur exceptionem, ſeù potiùs explicationem. Et primò poteſt lex aliqua disjunctivè ferri, puta faciat hoc, vel talem ſubeat pœnam. Tunc ergò licèt pœna ſit gravis, non indè gravis culpa colligitur, immò nulla ex vi talis legis, ut enim habetur in regula; 1. in alternativis de reg. juris in 6. *In alternativis electio eſt debitoris, & ſufficit alterum adimpleri*, quarè ſubditus pro libito poterit, vel opus injunctum implere, vel pœnam ſubire. Et intelligite, ex vi talis legis; nam, ſi aliàs pœna in infamiam cederet, vel grave damnum corporis, puta mutilationis, jam ex hoc ipſo contrà naturæ legem peccaret, quà ſuam famam, & corpus, quiſque ſervare, tenetur.

62. Se-

62. Secundò excipitur: Sì pœna imponeretur, non per modum pœnæ, ſed potiùs per modum pretii, vel conventionis, puta, ſi quis equitare voluerit, tantùm ſolvat; tunc enim pœna nullius culpæ ſignum eſt, nec pœna propriè dici poteſt. Quarè duplex hæc limitatio videtur, ſolùm in pecuniariis locum habere; & juxtà mox dicta concluſio univerſalis erit, etiam quòad pœnas temporales, quæ verè pœnæ ſint; nam utraquè hæc pœna propriè pœna nō eſt, prima ſiquidē, pœnalitas quædam erit; ſecunda pretium ex conventione inter Principem, & Subditos.

63. Dicendum ſecundò; Pœnam levem, quæcunque illa ſit, nunquam ſignum eſſe gravis culpæ, ſed levis, aut nullius juxtà doctrinam in explicatione præced. Cōcluſ. traditam, & infrà tradendam circà quartam.

64. Dicendum tertiò. Dari non Poſſe legem purè pœnalem, quæ pœnam Excōmunicationis majoris infligat. Quarè, licèt aliquandò legis pœnalis modo promulgetur; ex hoc ipſo etiam præceptiva eſt; Quia Excōmunicatio major peccatum omninò mortale ſupponit; ergò lex pœnā Excommunicationis majoris imponens, vel jam lethaliter criminoſum ſupponit opus, vel ſub præcepto prohibet, ità ut ipſum eliciens mortaliter peccet; puta, ſi lex talis eſſet. Qui arma portaverit, excommunicatur; ex hoc ipſo prohiberet ſub mortali armorum delationem. Et idem dic de præcipiente aliquid ſub Excommunicatione.

65. Dicendum quartò. Lex purè pœnalis nullam aliam ſupponens ad nullam culpam obligat. Probatur iſta Concluſio. Poſſunt dari, & defactò dantur hujuſmodi leges purè pœnales ad nullam culpam obligantes; ut patet de Conſtitutionibus Ordinis Prædicatorum, & in ſententia probabili de lege pœnam ſtatuente Reis ad fugiendum, Carcerem effringentibus: ergò defactò tales ſunt omnes leges, quæ nihil præcipiunt, vel prohibent. Probatur conſequentia; Nam lex intantùm obligat, inquantùm

legiſlator intendit, ut ſuprà notavimus; at hoc ipſo, quòd legiſlator ſolam pœnam ſtatuat, manifeſta videtur ejus intentio nō obligandi ad culpam, ſed ad ſolam pœnam; ergò talis lex non aliter obligat. Probatur minor. Nam, ut modò ſupponimus, ejus intentio ad culpam obligandi non conſtat; ſi enim conſtaret, nulla eſſet difficultas; ſed potuit, ac defactò, ut plurimùm, ità contingit; uti verbis præceptivis obligationem ad culpam indicantibus; ergò, ſi talibus uſus non eſt, ſed ſolis pœnam exprimentibus, manifeſta videtur ejus intentio non obligandi ad culpam, ſed ad ſolam pœnam.

66. Eò vel maximè, quòd leges benigniùs interpretandæ ſunt, præcipuè, dùm nil incommodi commune bonum indè patitur; & ut ſuprà ex Cajet. notavimus, cùm quo ſentit Armilla. Non tàm lata præceptorum ad mortale peccatum obligantium in Jure, facienda eſt interpretatio, nè laqueus multiplex Animabus paretur.

67. Adde, quòd Votum, quod lex particularis eſt, & generali conformatur, ſi purè ſit pœnale, non ad culpam, ſed ad ſolam pœnam obligat, puta, Vovens, non manducaturum eà die, ſi luſerit, ludendo, non peccat, contrà Votum adminùs, tenetur benè, illâ die abſtinere.

68. Et quidem hæc omnia intelligo de pœnis etiā ſpiritualibus, exceptà majori Excommunicatione; alię ſiquidem, puta Suſpenſio, Interdictum, Irregularitas, ſolâ veniali culpâ incurri poſſunt, ut benè docet Cajet. 2. 2. *q.* 186. *art.* 9. circà ſolutionem ſecundi argumenti, & in ſumma V. Præcepti tranſgreſſio; licèt Sanchez aſſerat, & nos cùm illo, graves, & graviſſimas eſſe pœnas; ac proindè, cùm, ut pœnæ imponuntur, niſi pro gravi culpa, nequeunt imponi. Cùm autem non ità eſſentialiter mortalem culpam ſupponant, nil obſtat, quin etiam abſque culpa imponantur; non quidem, ut pœnæ, ſed ut pœnalitates ad publicū bonum, ut de temporalibus di-

dictum eſt. Hæc quoad doctrinam, & ex vi legis purè pœnalis.

69. In praxi tamen, puto nunquam, vel raro gravem incurri pœnam, etiam temporalem abſque lethali culpâ, quantumvis purè ſit pœnalis lex illam infligens. Nam graves pœnæ, vel grave damnum Animæ, vel Corporis, vel famæ ſecùm afferunt, ut patet, diſcurrendo per ſingulas, exceptâ pecuniariâ, quam faciliùs, crederem, poſſe incurri ſine culpâ. Nemo autem abſque gravi culpâ voluntariè poteſt, ſe gravi damno Animę, Corporis, aut famæ ſubjicere. Excipi quoque fortè poteſt Irregularitas reſpectu Sæcularium, vel Clericorum non in ſacris. His enim non videtur Irregularitas tam grave dedecus afferre, nec ex alia parte ſuſceptionem impedit ſacramentorum, præter ordinem. In conſtitutis autem in ſacris non parva cenſetur ignominia, cùm jam irrevocabiliter Eccleſiaſticæ ſint militię adſtricti; ab executione ſuorum ordinum, & majorum ſuſceptione impediri.

70. Addo inſuper de pœnâ pecuniariâ duplicem limitationem. Primam quidem, ſi quis Filios, aut Parentes habeat, quibus jure ſubvenire, teneatur, ac ex hujuſmodi pœnâ grave ipſis quoque proveniret incommodum. Secundam ex naturâ ipſius actus; licèt abſolutè ſit bonorum Dominus, non tamen ipſi licet, bona ſibi à Domino Dominorũ credita prodigaliter diſſipare.

71. Dicendum quintò. Lex etiam in ſe purè pœnalis aliam tamen legem ſupponens, obligat ad gravem, ſeù levem culpã juxtà pœnæ qualitatem, vel potiùs talis obligationis in lege, quam ſupponit, ſignum eſt. V. G. lex eſt prohibens armorum delationem, accedit poſtmodùm alia lex præcisè pœnam ſtatuens arma portantibus; ſiquidem hæc pœna gravis eſt, puta, mortis, exilii perpetui, deſignat legem prohibentem obligare ſub mortali. Quòd, etſi priùs dicta lex fortè acciperetur, tanquam nõ obligans plùs, quàm ad veniale; per adventũ legis gravem pœ-

nam ſtatuentis, ejus ampliatur obligatio. Et hoc ideò quia hæc nova lex eſt modificatio prioris, cui pœnam adjungit, quarè injuſta eſſet, ſi levi culpæ gravem taxaret pœnam. Si vero pœna levis imponatur, ex vi legis tantùm venialem induceret obligationem, niſi aliundè juxta regulas traditas obligaret ſub mortali. Pœna ſiquidem non debet culpam excedere: nil tamen obſtat, quin poſſit benignè legislator, pro culpa etiam gravi levem taxare pœnam.

72. Ex quò autem jam plura dicta ſunt de lege pœnali, aliqua hic addamus quæ de eàdem tradi ſolent. Et primò quæritur. An lex pœnalis latæ ſententię obliget in foro cõſcientiæ Tranſgreſſorem ad ſubeundam pœnam, etiam antè Judicis ſententiam? Ad quod reſpondetur breviter cùm Gonet. Clyp. *de leg.* diſput. 6. art. 2. Poſſe utique legem humanam, antè ſententiam Judicis obligare in foro cõſcientiæ ad quamcunque pœnam paſſivam, ſeù privativam, hoc eſt, quæ nullam exigit rei actionem ad ejus executionem. Ac defactò ità obligãt omnes pœnæ latæ ſententiæ; niſi aliter diſponatur in Jure. Patet id in pœnis Excommunicationis, Suſpenſionis, Interdicti, & Irregularitatis, quæ ſi latæ ſint ſententiæ, tenetur quilibet, abſque alia Judicis ſententia à prohibitis per illas abſtinere.

73. Dixi autem, niſi aliter in Jure diſponatur: quia ſic defactò diſponi poteſt; ut in Ordine Prædicatorum expreſsè habetur in Prologo Conſtitutionum, ubi ſic dicitur. *Pœnis tamen abſolutionis ab officio, privationis Vocis activæ, vel paſſivæ, gravioris culpæ, & aliis majoribus, quantumcunque, tam in Conſtitutionibus, quàm extrà, ipſo facto ſint incurrendæ, niſi ſit pœna Excommunicationis latæ ſententiæ; Nullus ſit ſubjectus, niſi ſuperveniat declaratio Prælati in particulari reſpectu hujus, quantumcunque etiam notorium facti, vel Juris, aut utriuſque interveniat.*

74. Si verò pœna ſit activa, ſcilicet requirens ad ſui executionem actum proprium ipſius puniendi, proba-

babilius eſt, non poſſe humanam legem, obligare ad ſubeundam illam antè Judicis condemnationem, vel ſententiam, ſaltèm declaratoriam, niſi fortè ſit aliqua pœna levis, ut apud Religioſos fieri ſolet. Patet hoc, nam aliàs nimis dura eſſet lex, ac intolerabilis, & non ſecundùm, ſed potiùs contrà naturam, ipſa enim naturalis inclinatio abhorret, ac refugit à pœna: Tùm quia pœnam infligere, non eſt Rei, ſed Judicis, vel Miniſtri publici; ſufficit autem Reo, ſi his, quæ Rei ſunt, ſubjiciatur, ſcilicet pati juſtam pœnam. Undè S. D. 2. 2. *q.* 62. *art.* 3. ait: *Quantùm ad culpam adhibetur remedium per pœnam, cujus inflictio pertinet ad Judicem; Et ideò, antequam ſit condemnatus per Judicem, non tenetur, reſtituere plùs, quàm accepit ſed poſtquàm condemnatus eſt tenetur, pœnam ſolvere.*

75. Poſt ſententiam verò Judicis tenetur in Conſcientia Reus, pœnam ſubire, quæ ad ſui executionem actionem exigit, quæ commodiùs exercetur ab ipſo Reo; puta condemnatus ad exilium tenetur, egredi è Regno, vel Civitate; Vel condemnatus ad certam ſummam, illam ſolvere. Hic tamen poſſet, niſi Judex in ſententia decerneret, ut ſtatim abſque alia petitione, aut inſtantia ſolvat: poſſet, inquam expectare, ut petatur, modò ſit promptus ad ſolvendũ; Sic enim æquitas dictare videtur.

76. E contrà non tenetur, pœnam ſubire, ad cujus executionem actio requiritur, quæ commodiùs exercetur à Judice, vel Miniſtris, quàm à Reo. Hujus enim, ut dictum eſt, proprium eſt, pati, non agere. Poſſet nihilominùs Judex præcipere, ut ſibi ipſi Reus hujuſmodi pœnam inferret, quæ tamen violenta non eſſet, neque gravis, puta ut ſuis manibus diſciplinam ſumat, vel aliquam levem, & nõ ignominioſam flagellationem.

77. Cæterùm violentam pœnam, & gravem, nec Judex præcipere poteſt, ut Reus inferat ſibi ipſi, puta mortem, mutilationem, veneni potionem, & hujuſmodi. Eſſet enim id crudelitatis genus. Undè S. Thom. 2. 2.

2. 2. *q. 69. art. 4. ad ſecundum. Nullus ità condemnatur, quòd ipſe ſibi inferat mortem, ſed quòd ipſe mortem patiatur, & ideò non tenetur, facere id, undè mors ſequatur, tenetur tamen, non reſiſtere agenti, quin patiatur, quod juſtum eſt, eum pati. Sicut etiam, ſi aliquis ſit condemnatus, ut fame moriatur, non peccat, ſi cibum ſibi occultè miniſtratum ſumat, quia non ſumere, eſſet ſeipſum occidere.* Ex quibus ultimis verbis colligit optimè Gonet. citatâ diſp. art. 3. Condemnatum, ut fame pereat, non ſolùm non peccare, ſumendo cibum ſibi oblatum, ſed teneri ad ſumendum, cùm nemini liceat, ſeipſum occidere.

78. Collige inſuper cum eodem art. 3. Non poſſe Judicem, præcipere, ac ſi præciperet, iniquè, filium Parenti mortem inferre, quamvis juſtiſſimè promeritam; quia natura ipſa inhumanitatem hanc ſatis abhorret. Immo nec ſibi, nec Parenti ad vitandam acerbiorē, mitiorem, poſſe quempiam, inferre, puta per venæ abſciſſionē. Poteſt benè quaſdam actiones, quæ remotè ad mortem, vel aliam pœnam cooperantur; putà ſcalam ad ſupplicium conſcendere, linguam prȩcidendam offerre; hujuſmodi enim commodiùs, & laudabilius ab ipſo Reo, ſpontè cōplentur, & nolle, prædicta facere, niſi vi, quædam potiús reſiſtentia eſſet juſtæ ſententiæ.

79. Collige demùm, Judices inferiores poteſtatem non habentes diſpenſandi in legibus, in conſcientia teneri, legem Tranſgredientibus pœnam lege taxatam imponere. Judex enim ad hoc inſtituitur, ut per legum obſervantiam commune bonum conſervet; Undè cap. in iſtis d. 4. *In iſtis temporalibus legibus, quanquàm de his homines judicent, cùm eas inſtituunt, tamen cùm fuerint inſtitutæ, & firmatæ, non licebit Judici, de ipſis judicare, ſed ſecundùm ipſas.* Superior tamen poterit, in toto, vel in parte remittere, quia, & in lege diſpenſare, poteſt, ex rationabili causâ.

Et hæc ſufficiunt, plura de hujuſmodi legibus apud Authores videnda, relinquen-

quendo, & inter ipſos Theſaurum de Pœnis Eccleſiaſticis.

§. IV. *De Conſuetudine, & Privilegiis.*

SUMMARIUM.
De Conſuetudine.

1. *Conſuetudo eſt Jus quoddam moribus inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur, cùm deficit lex.*
2. *Conditiones, ut Conſuetudo vim legis obtineat.*
3. *Conſuetudo abrogare, poteſt legem.*
4. *Conſuetudo optima legum interpres.*
5. *Niſi juſta ſit, & rationabilis, abuſus eſt, & corruptela. Undè vim non habet contrà legem Divinam, vel Naturalem.*
6. *Ut vim habeat, requiritur perſonalis, aut legalis Principis conſenſus, expreſſus, vel præſumptus.*
7. *Conſuetudo novæ legis introductiva, vel jam latæ, purè interpretativa ſtatim vim obtinet poſt rationabiliter præſumptum Principis conſenſum.*
8. *Conſuetudo verò contrà legem, probabile eſt quòd requirat præſcriptionis tẽpus.*
9. *Probabiliùs videtur, non requiri.*
10. *Si requiritur, ſolùm prò foro externo.*
11. *Adhuc in foro conſcientiæ differentia eſt inter Conſuetudinem legis uſu receptæ derogativam, & non uſum legis de novo promulgatæ.*
12. *Juſta, vel injuſta punitio vim habet novæ promulgationis.*

2. Aliqua inſuper conſideranda ſunt ſpecialiter de Conſuetudine, ac Privilegiis. Conſuetudo igitur, ait Iſid. & refertur cap. Conſuetudo d. 1. *Eſt jus quoddam moribus inſtitutum, quod pro lege ſumitur, cùm deficit lex*. Cùm autem lex tripliciter deficere poſſit; primò cùm non eſt; ſecundò cùm eſt inutilis; tertiò cùm dubia, vel obſcura, ad ſupplendum hunc triplicem defectum Conſuetudo pro lege ſuſcipitur: Undè vim legis habet, legis eſt abrogativa, & demùm interpretativa.

Quòad primum cap. in his

his diſ. 11. Sic habetur. *In his rebus, de quibus nihil certi ſtatuit Divina Scriptura; Mos Populi Dei, & inſtituta majorum, pro lege tenēda ſunt, & ſicut prævaricatores divinarum legum, ità contemptores Eccleſiaſticarum conſuetudinum coërcendi ſunt.*

2. Sicut autem lex, ità, & Conſuetudo, ut vim legis obtineat, habere debet primò proportionatam materiam, ſcilicet rationabilem. Secundò poteſtatem introducendi jus obligans; undè neceſſarius videtur adminùs tacitus Principis, vel Superioris conſenſus; præcipuè quòad Communitates, quæ liberæ non ſunt, ſed Principi ſubjectæ. Tertiò voluntatem ſe obligandi. Quartò manifeſtationem ipſius voluntatis, quæ non tàm per verba, quam per facta in conſuetudinibus habetur; ut enim inquit Julianus l. de quibus ff. de legibus. *Quid intereſt, ſuffragio Populus voluntatem ſuam declaret, an rebus ipſis, & factis?*

3. Indè ſequitur ſecundum; Cùm enim lex nova prioris obligationem tollat, ſi ei repugnet: Ità, ſi Conſuetudo vim legis habet, poterit, contrariam legem abrogare; undè citata l. de quibus, expreſsè habetur: Rectiſſimè receptum eſſe, ut leges non ſolùm ſuffragio legiſlatoris, ſed etiam tacito conſenſu omnium per deſuetudinem abrogentur: hinc plura ſunt in utroque Jure, quæ per deſuetudinem jam nullam habent vim obligatoriam.

4. Tertium deniquè habetur cap. Cùm dilectus de Conſuetudine, ubi dicitur. Conſuetudo *optima legum interpres*; Nec certè meliùs verà poteſt haberi legis intelligentia, quàm per communem hominum ſenſum conſuetudine ipſa manifeſtatum.

5. Ex conditionibus porrò aſſignatis, deducitur quidem ex prima, quòd, niſi Conſuetudo juſta ſit, & rationabilis, ac proindè circa bonum, Conſuetudo dicenda non eſt, ſed abuſus, & corruptela, Undè *nulla conſuetudo, vim legis obtinere poteſt contrà legem Divinam, vel legem naturalem*, inquit S. Doct. *p. 2. q. 97. art. 3. ad primum*.

6. Se-

6. Secunda item conditio neceſſaria eſt; Cùm enim lex à poteſtatem habente procedere debeat, & poteſtas legislativa non ſit in populo, ſed in Principe, aut Prælato; ut Conſuetudo vim obtineat legis; ejuſdem requiritur authoritas, quæ nõ, niſi per ipſius Conſenſum, haberi poteſt. Duplex autem eſt Principis conſenſus, Perſonalis videlicet, quandò per ſe immediatè conſentit expreſsè, vel tacitè; Et legalis, ſeù juridicus, dùm ipſe, vel ejus Prædeceſſores legem aliquam tulerunt, quà ipſa Conſuetudo approbatur.

Et quidem, ſi adſit Principis, aut legislatoris conſenſus legalis, vel etiam perſonalis expreſſus, dubium non eſt, quòd Conſuetudo ſufficienter introducta, per uniformem ſcilicet actuum frequentationem, ſtatim vim legis habet, vel etiam priorem legem abrogandi. Hujuſmodi enim conſenſus æquivalet omninò legi latæ ab ipſo Principe.

7. Reſtat verò non modica difficultas, quandò non adeſt, niſi tacitus, vel præſumptus conſenſus. In quo diſtinguendum, puto, vel enim Conſuetudo eſt purè novæ legis introductiva, vel jam latæ interpretativa, vel demùm legis derogativa, ſeù abrogativa. Si novæ legis introductiva eſt, vel purè interpretativa legis jam latæ, ità ut, nec in toto, nec in parte illi, aut alteri legi præjudicium inferat; poſt conſenſum Principis rationabiliter præſumptum, dicerem, vim legis obtinere; nec aliud tempus expectandum juxtà regulas præſcriptionis. Ideò enim in præſcriptionibus juſtè determinatum aſſignatur tempus; quià per ipſas læditur Jus alterius, quò ſpoliatur per legem præſcriptionis: Undè non fuiſſet æquum, legitimum Dominum jure ſuo privare, ni congruum illi tempus daretur; quò commodè poſſet, propriæ indemnitati providere. Cùm autem in hujuſmodi Conſuetudinibus nemo lædatur, immò potiùs commune bonũ juvetur, ſuppoſito, quòd rationabiles ſint, ut eſſe debent, non videtur lex ipſa præſcriptionũ locũ habere.

8. Si vero Conſuetudo ſit contrà legem, ſatis probabile videtur, ut vim obtineat legis, neceſſarium eſſe tempus ad præſcriptiones determinatum; ac proindè, ut Conſuetudo vim legis obtineat contrà legem Civilẽ, requiri decennium, contrà legem Eccleſiaſticam quadraginta annorum ſpatium; & contrà Summi Pontificis, vel Eccleſiæ Romanæ jura centum annorum.

9. Sed non minùs probabilis, immò probabilior videtur aliorum ſententia, quòd abſolutè nullum requiratur determinatum tẽpus. Legis enim derogatio, vel abrogatio per Conſuetudinem propriè dici non poteſt præſcriptio. Hæc enim legitimi Domini prioris cõſenſum non exigit, immo nec ejus notitiam, undè, niſi præſcriptionis lex aliter diſponeret, injuriam pateretur, & rationabiliter eſſet invitus, dùm ſe propriâ re, ac jure privatum cognoſceret. At verò Conſuetudo vim recipit à conſenſu ſaltèm implicito legiſlatoris; Undè nullam patitur injuriam, nec rationabiliter invitus eſſe poteſt.

Quòd ſi quandoquè Conſuetudo contrà legem poſſit ipſum latere, quamvis præſumatur ſciens; id tamen eſſe non poteſt, niſi ex ejuſdem negligentiâ, & injuriâ. Debet enim Conſuetudo etiam in hac ſententia manifeſtam adeò habere actuum frequentationem, ut facilè notitia poſſit ad legiſlatorem, ac Principem devenire; ſivè immediatè, ſivè per proprios Judices, ac Miniſtros. Ipſeque tenetur ex proprio munere, per ſe, vel per idoneos Miniſtros invigilare ad legum obſervantiam; nè leges in laqueum ſint, non in directionem Subditorum.

10. Propter quod fortè DD. etiam præſcriptionis tempus requirentes, & præcipuè Gonet diſp. 7. de leg. art. un. addunt. Hoc requiri quidem in foro externo. Cæterùm in foro conſcientiæ, tutò poſſe quemlibet, Conſuetudinem ſequi, dùm taliter fuerit introducta, ut pleriquè probi etiam, & cordati Viri non dubitent, illi ſe conformare.

11. Ego inſuper adverten-

tendum cenſeo, magnam eſſe differentiam, adhuc in foro conſcientiæ, inter Conſuetudinem legis jam uſu receptæ derogativam, & non uſum legis de novô promulgatæ. Iſta namque completam adhuc non habuit vim obligandi in actu ſecūdò, quarè non mirum; Si Principe ſciente, per duos, vel tres actus in contrarium, ut ſupra diximus n. 6. cenſeri quandoquè poſſit uſu non recepta, nec obligatoria. Lex verò jam uſu recepta totam completè vim ſuam habet; undè ad illius obligationem impediendā, etiam in ſolo conſcientiæ foro, tantā requirit actuum frequentationem, etiam Principe ſciente, & non puniente, dùm poſſit commodè, ut communis Conſuetudo cenſeri meritò poſſit. In quò ſpectanda erit qualitas materiæ, & occaſio frequentationis actuum proportionabiliter ad ea, quæ ſuprà diximus de legis acceptatione.

Quāquàm enim Princeps malè faciat, non puniendo Tranſgreſſores, dùm commodè poteſt; præbet enim cæteris aditum ad peccandum liberè contrà legem; Nemo tamen ab ejus tranſgreſſione excuſatur; modò ſufficienter Conſuetudo introducta non fuerit; quia lex adhuc in ſuo robore perſeverat; Cùm illi derogatū non ſit. Poſtquàm verò ſufficienter Conſuetudo invaluit, illam ſequentes non peccabunt.

Attamen puto, quòd etiam poſt hujuſmodi Conſuetudinem, ſi Princeps verbô, vel factô reclamet; puta Tranſgreſſores puniendo, talis reclamatio vim habeat novæ promulgationis. Ad hoc enim promulgatio requiritur, ut lex ad ſubditorū notitiam pervenire poſſit, parùm autem intereſt, an hoc, vel illô modô publicetur. Quarè tunc legem tranſgredientes primò, peccabunt, excuſabuntur cæteri juxtà ſuperiùs dicta de acceptatione per uſum.

12. Et nota, quòd in ſententiâ non requirente præſcriptionis tempus, neque juſtè poſſet Princeps, punire Tranſgreſſores, niſi priùs legem iterùm promulgando, at nihilominùs ju-

ſta, vel injuſta punitio ſatis utiquè intentionem ipſius obligandi ad obſervantiam oſtenderet. At verò in ſententiâ tempus requirente, quamvis poſt ſufficienter introductam Conſuetudinẽ excuſarētur legis tranſgreſſores, juſtè poſſet Princeps etiam per pœnas ad obſervantiam cogere, quia lex adhuc in ſua vi permanet, ſaltèm in foro externo. Undè in iſtâ ſententiâ poſt hujuſmodi reclamationem ad excuſandos cęteros non ſufficeret regula tradita de non acceptatione, ſed iterùm neceſſaria erit cõmunis Conſuetudo, quam hìc requirimus ad hoc, ut lex jam uſu recepta obligare deſinat ſaltèm in foro Conſcientiæ. Et hæc de Conſuetudine.

Sequitur Summarium. De Privilegiis.

13. *Privilegium eſt lex privata ſpeciale aliquid indulgens.*
14. *Dividitur in Reale, & Perſonale.*
15. *Item in Gratioſum, Remunerativum, & Conventionale.*
16. *Item in Locale, & Generale.*
17. *Item in Favorabile, & Odioſum.*
18. *Item in Affirmativum, & Negativum.*
19. *Privilegium per modum legis, & ſtatuti generalis requirit ſufficientem promulgationem.*
20. *Ad Privilegium per modum reſcripti alicui Perſonæ, vel particulari Communitati ſufficit acceptatio Privilegiati.*
21. *Quamvis jus acquiratur ſtatim poſt acceptationem; ad uſum licitum, & validum requiritur acceptationis notitia; ſi actus uſus de ſe aliàs eſſet illicitus.*
22. *Solus poteſt, Privilegia concedere, qui poteſt, legem condere; ità & Conſuetudo.*
33. *Non poteſt, abſque rationabili cauſa concedi, & peccaret aliàs concedens, purè tamen Favorabile valeret.*
24. *Nec licitè, nec validè conceditur abſque cauſa Privilegium Odioſum.*
25. *Concedens abſque causâ Privilegium Favorabile non excedit legitimam poteſta-*

teſtatem, licèt eâ malè utatur.

26. *Odioſa Privilegia præſumuntur non de voluntate Principis, niſi cauſa exprimatur, vel non ſint motu propriò, & ex certâ ſcientiâ: Subreptitia nulla ſunt, etiam purè Favorabilia.*

27. *Obſcura quomodò intelligenda?*

28. *Quomodò latè, vel ſtrictè interpretanda?*

29. *Non valent contrà Conſtitutionem, Conſuetudinē, vel ſententiam, niſi de his fiat mentio.*

30. *Privilegium Odioſum ceſſat, ceſſante cauſa.*

31. *Non tamen, ſi Privilegiarius jam perfectum, & conſummatum jus in rem acquiſierit.*

32. *Ceſſare quoquè Favorabilia, ceſſante cauſa, probabiliùs eſt.*

33. *Privilegium ad periculum evitandum conceſſum, ceſſat, ceſſante periculo.*

34. *Si cauſa non fuerit abſoluta, & motiva, ſed impulſiva, eâ ceſſante, poteſt admitti, quòd Favorabile non ceſſet.*

35. *Privilegium continens gratiam factam, non expirat morte concedentis, benè verò continens gratiam faciendam. Quod limita, ſi Privilegium concedatur in gratiam ejus, qui poſſit, aliis gratiam facere.*

36. *Purè Favorabilia non ceſſant per non uſum, benè odioſa per tempus præſcriptionis.*

37. *Ceſſat Privilegium per renuntiationem, ſi acceptetur.*

38. *Limita, ſi conſiſtat in remotione alicujus impedimenti, vel Cenſuræ, vel ſi per dolum fuerit extorta renovatio, vel in aliorum cedat præjudicium.*

39. *Quomodò per unicum etiam actum contrarium Privilegium poſſit amitti?*

40. *Quomodò amittatur per delictum.*

41. *Privilegium Gratioſum ad concedentis voluntatem revocari poteſt. Oneroſum verò, & Conventionale per ſe irrevocabile eſt, licèt poſſit ratione cōmunis boni.*

42. *Quomodò revocatio Privilegii fieri poſſit?*

13. QUòad Privilegia, ut habetur cap. Abba-

Abbate, de verborum ſignificatione. *Privilegium eſt lex privata, ſpeciale aliquid indulgens*: Habet enim, ſicut lex, ſtabilitatem, quà non expirat cùm morte concedentis. Cùm autem non ad totam Communitatem ſpectet, ſed ad privatas Perſonas, dicitur privata lex, quà ſpeciale aliquid ultrà commune Jus Privilegiato conceditur.

14. Dividitur autem primò in Reale, & Perſonale. Reale eſt, quod conceditur directè alicui rei, muneri, vel conditioni, ut Cauſæ piæ, Templo, Prædio, Statui Clericali, Muneri Epiſcopali, Officio Præſidis conditioni Pupillorum, & hujuſmodi. Hocque perpetuum eſt durans cùm re, officio, & ſimilibus. Perſonale verò eſt, quod immediatè alicui Perſonæ conceditur, & juxtà regulam 7. Juris in 6. Privilegium Perſonale ſequitur, & extinguitur cùm Perſona.

15. Dividitur ſecundò in Gratioſum, Remunerativum, & Conventionale. Gratioſum eſt, quod gratis conceditur abſque ullo Privilegiati meritò, vel Parentum, aut aliorum ipſi communicato. Remunerativum eſt, quod datur in præmium meritorum Privilegiati, vel aliorum ipſi Communicatorum. Conventionale eſt, quod datur pacto, ſeù conventione, ità ut quaſi Privilegiatus, emere, cenſeatur, Privilegium.

16. Dividitur tertiò in Locale, & Generale. Locale eſt, quod ratione loci conceditur, eoquè uti, non licet, niſi in loco expreſſo. Generale verò, quod loco non eſt addictum, ſed ubiquè uti, poteſt Privilegiatus. Colligitur autem, Privilegium eſſe tantùm Locale, vel quia in conceſſione id exprimitur, vel ex cauſa conceſſionis; puta Privilegium comedendi lacticinia in Quadrageſima, ubi olei, & piſcium copia deeſt.

17. Dividitur quartò in Favorabile, & Odioſum. Illud eſt Favorabile, quod Privilegiato favet, nemini autem eſt incommodum. Odioſum è contrà, quod favet Privilegiato, ſed alteri noxium eſt.

18. Dividitur quintò in Affir-

Affirmativum, quò facultas conceditur aliquid agendi; & Negativũ, quo conceditur facultàs omittendi aliquid.

19. Notandum inſuper, quòd Privilegium aliquandò conceditur per modum legis, aut ſtatuti generalis, ut Privilegium in favorem Clericorum cap. Generaliter 16. q. 1. & alibi. Hoc autem, ut ſuum habeat effectum, requirit promulgationem, & ſufficientem notitiam ad modum aliarũ legũ.

20. Aliquandò verò cõceditur per modum reſcripti alicui Perſonæ; aut particulari Communitati. Et ad hoc ſufficit acceptatio ipſius à Privilegiato, ſivè per ſe, ſivè per Procuratorem.

21. Cùm hac tamen diſtinctione, quòd Jus quidẽ ſtatim acquiratur poſt acceptationem. Si autem Privilegii uſus actum importet qui de ſe, præciſo Privilegio, illicitus eſſet, ac peccaminoſus, neceſſaria omninò ſit, vel acceptatio per ſe ipſum, vel quòd Privilegiatus notitiam habeat acceptationis nomine ſuo factæ per Procuratorem. Et hoc non ſolùm, ut licitè Privilegio utatur, ſed etiam validè. V. G. ſi alicui Privilegium concedatur non jejunandi die præcepto, vel contrahendi in gradu prohibito; Si talis antè Privilegii notitiam non jejunet, vel contrahat, peccat omninò, & invalidè contrahit. Ratio eſt, quia utens Privilegio, quod neſcit, ſe habere, ſi actus de ſe peccatum ſit, abſque dubio peccat; Voluntas enim ejus fertur in actum peccaminoſum formaliter, vel ad minimùm periculo peccandi ſe exponit; poteſt enim eſſe, quòd pro illo tunc, quo agit, Privilegium non ſit conceſſum; ac per conſequens actus remaneat in ſua malitia: ergò licitè Privilegio uti, non poteſt. Quòd autem nec validè, patet ex eò, quòd nunquam præſumi poteſt, legislatorem Privilegium concedere pro eò tempore, quo uſus ejus illicitus eſt; uteretur enim poteſtate ſua in deſtructionẽ. Ità Gonet diſp. 8. *de legibus* art. 1. quamvis contrarium ſentiat cùm aliis Bonac. *de legibus* diſp. 1. q. 3. pun. 3.

22. Multa de Privilegiis fusè tractãt DD. apud quos vi-

videnda relinquimus; Non enim hic noſtrum eſt intentum, de ſingulis exactos tenere tractatus; more autem noſtro aliqua magis neceſſaria ſubnectemus: Ac primò ſupponimus, illum ſolùm poſſe, Privilegia concedere, qui juxtà ſubjectam materiam, poteſt legem cōdere. Privilegium enim eſt quædam privata lex. Conſuetudo quoque, ſicut legem condere, ita Privilegium concedere, poteſt juxtà dicta, & dicenda proportione ſervatâ.

23. Secundò ſuppono, Superiorē Privilegium concedere, non poſſe, abſque legitimâ, & rationabili cauſâ. Ut enim advertit ex cōmuni Bonac. *de leg.* diſp. 1. quæſt. 3. pun. 4. Materia Privilegii debet eſſe honeſta, & rationabilis; Rationabile autem, & honeſtum non eſt, quòd aliquis præ aliis favore, ac beneficio gaudeat abſque cauſa. Quarè peccaret pro libito, & abſque cauſa Privilegium concedens. Attamen Privilegium purè Favorabile, & abſque boni communis, vel Tertii præjudicio, puto, quòd eſſet validum, & licitè Privilegiatus, obtento Privilegio uti, poſſet, quamvis ipſum procurando, peccaverit.

24. E contrà verò Privilegium Odioſum, & in aliorum, ſeù communis boni præjudicium, & incommodum, puto, nec licitè, nec validè poſſe concedi, nec obtento licitè uti poſſe Privilegiatum. Ratio diſcriminis eſt; Quia, cùm in purè Favorabili nemini fiat injuria, & gratis concedatur, & quandam habeat donationis rationem, quæ ſine rationabili cauſa vitioſa tantùm eſſe poteſt quadam ſpecie prodigalitatis, & imprudentiæ. Res autem adhuc prodigè, & imprudenter donata in legitimum tranſit Donatarii dominiū. Odioſum verò, ſecum ferēs aliorū, vel bonis communis præjudicium injuſtitiam cōtineret, ac proindè poteſtatem excederet concedentis, qui jus nō habet ad gravandum injuſtè, & multò minùs communi bono damnū inferendum, cujus Cuſtos eſſe debet, & Conſervator. Idem igitur eſſet, ac r Privilegium

legium à non habente authoritatem conceſſum, & per conſequens nullum.

25. Quòd ſi dicas, hac ratione invalidum eſſe Privilegium quoquè Favorabile; Non enim legislator, ac Superior poteſtatem habet favores diſpenſandi pro libito, ſed ſecundùm æquitatem, ac prudentiam ad minùs, ſi non in omnibus ſecundùm Juſtitiam. Id non convincit. Siquidem Favorabile concedens Privilegiũ abſque legitimâ causâ potiùs in modo concedendi, quàm in conceſſione deficit: verè namquè poteſtas ejus ad concedendum extenditur; nec aliud requiritur ex parte Privilegii, ſeù materiæ concedendæ: undè non excedit, ſed legitimâ ſuâ poteſtate utitur, quamvis, malè, quia imprudenter: Cujus evidens eſt ſignum quòd omninò invariatâ materiâ, & ſubjecto Privilegiando, licitè ipſum concedere poſſet Privilegium, puta ut ſe benignum, & ad beneficia pronum oſtendat, quod maximè Principem decet.

26. At verò Privilegium Odioſum ex hoc ipſo, quòd injuriam, vel injuſtum aliorum gravamen continet, poteſtatem concedentis excedit: niſi ex aliquâ rationabili causâ eeſſet injuriæ, vel injuſtitiæ ratio. Immo niſi exprimatur in Privilegio cauſa conceſſionis, vel non ſit ex certâ ſcientiâ, vel motu proprio. Hujuſmodi Privilegia non præſumuntur de Voluntate Principis; ſed per importunitatem extorta, ut ex Jure docet Sylv. V. Privilegium §. Tertiò quæritur. Subreptitia verò, dùm ſcilicet ad illa impetranda falſa cauſa fuit expoſita; nulla ſunt quamvis purè Favorabilia.

27. Notandum eſt autem, quòd, ſi Privilegium obſcurum, vel ambiguum ſit ad legislatorem, ſeù Conceſſorem pro interpretatione recurrendum eſt, ac interim ſuſpendendus uſus, ut cum Hoſtien. ex can. jurè docet idem Sylv. loco citato. Diligenter quoquè attendenda ſunt verba conceſſionis; at potiùs intentio concedẽtis, quàm verba ipſa, à quorum tamen propriâ ſignificatione recedendum non eſt, niſi aliter conſtet de

mente legislatoris.

28. Utrùm autem latè, vel ſtrictè Privilegia interpretanda ſint? Regula generalis eſt, ut Privilegia odioſa, vel quibus communi Juri derogatur, ſtrictiùs interpretentur; purè autem favorabilia extendantur latiùs. Nullum autem adeò ſtrictè interpretandum, ut nihil operetur; nec adeò ampliandum, ut mentem concedentis, & legitimum verborum ſenſum excedat.

29. Adde inſuper, quòd, ſi Privilegium aliquid contineat contrà conſtitutionē, Conſuetudinem, vel Sententiam, & de illâ non faciat mentionem, non valet, ut ex pluribus Juribus notat Sylv. §. decimò quæritur.

30. Quæres, An, ceſſante cauſa, ceſſet ipſum Privilegium? Dicendum, Privilegium Odioſum, ceſſante cauſa conceſſionis totaliter, ipſum quoque ceſſare; de quò dubium non videtur, quidquid contrà ſentiat Suarez *de leg.* lib. 8. c. 36. & alii apud Gonet. art. 2. & Bonac. quæſt. 3. p. 10. §. 1. Et probat Gonet. ex lege Urianus ff. de fidejuſſoribus. *Quod pervenit ad ſtatum, in quo incipere non poſſet in eo remanere nō poteſt*. Ubi Gloſ. *Quod impedit ad faciendum, deſtruit quoque jam factum*. Et cap. tertiò de Clericis non reſidentibus habetur; quòd Privilegium indultum Canonicis, ut abſentes præbendarum fructus recipiant, in gratiam ſtudiorum, ceſſat, cùm ſtudiis nō incumbunt.

Et ratio evidens eſt, cùm enim, ut diximus, hujuſmodi Privilegia concedi nō poſſint abſque legitima cauſa, eò quia injuſtè gravarentur alii, aut commune bonum pateretur jacturam; jam utiquè, ceſſante cauſa, injuſtus eſſet Privilegii uſus, ac injuſtè commune bonū, aut alii gravarentur. Ut pariter de Lege communiter dicemus §. ſeq.

31. Hoc tamen meritò limitandum; Si Privilegiarius jam perfectum conſummatumque jus acquiſierit in rem Privilegio, vel Diſpenſatione conceſſam; Puta, ſi ad ſufficientem ſuſtentationem habenti unum beneficium concedatur, ut aliud habere poſſit; & ſi

cùm

cùm tempore primum beneficium ſufficientem reddat ſuſtentationem, non amittitur ſecundum.

32. Quòad Favorabilia; cùm ad validitatem non requirant cauſam; videtur etiam, quòd ex legitimâ causâ conceſsâ nõ amittantur per cauſæ ceſſationem. Sed probabiliùs puto, iſta quoque, ceſſante cauſa, ceſſare; quamvis enim potuiſſent validè abſque cauſa concedi; ſuppoſito tamen, quòd ex cauſa concedantur, jam patet concedentis intentio, ultrà quam Privilegium extendi non poteſt. Quamvis contrarium ſentire videatur Gonet. dùm ait loco citato; Privilegium, vel Diſpenſatio de re, quam Princeps, etiam ſinè gravi cauſa, honeſtè concedere, poteſt, cujuſmodi eſt Privilegium de anticipando Officio Divino, non ceſſat, ceſſante cauſa, quia cenſetur Pont. illud abſolutè concedere. Sed hæc præſumptio intentionis non videtur habere locum, dùm aperta concedentis voluntas in Privilegio exprimitur.

33. Multò minùs admitterem, quod aſſerit idem Gonet. Videlicet, ſi Privilegium, vel Diſpenſatio concedatur ad aliquod morale periculum evitandum, ut ſi cùm Fœmina caſtitatis Voto adſtricta, ob morale periculum incontinentiæ diſpenſetur, ut nubere poſſit; ſi poſteà periculum incontinentiæ ceſſet, vel ob ſenilem ætatem, vel gravem infirmitatem, non ceſſat diſpenſationis Privilegium. Hoc, inquam, non admitterem propter allatam rationem; quia conſtat intentio concedentis, ultrà quam, fas non eſt, Privilegium extendere.

Addo pro utroque caſu. Quòd hujuſmodi Privilegia, neque purè Favorabilia ſunt; ſed quodammodò Odioſa, quia licèt aliis non noceant, nec bono communi, læditur tamen per ipſa commune Jus, cui derogatur. Privilegia verò, ſervatâ eorum formâ, & proprietate verborum, ſtrictè interpretanda ſunt, ut quàm minimùm fieri poteſt, commune Jus lædatur.

34. Poſſet nihilominùs in purè favorabilibus, vel

etiam aliqualiter communi Juri derogantibus, quæ tamen ex levi, aut nullâ cauſâ honeſtè concedi ſolent ex Principis liberalitate, admitti limitatio, ut ſcilicet non ceſſent, ceſſante cauſa, modò cauſa ipſa non fuerit abſoluta, totalis, & motiva; ſed potiùs impulſiva, conceſſionis. Quod ex Privilegii verbis colligendum erit.

35. Quæres ſecundò. An ceſſet Privilegium morte concedentis? Ad quod breviter dicendum cùm eodem Gonet. & communi ſententiâ; Non expirare morte concedentis Privilegium continens gratiam factam, quæ ſcilicet immediatè Privilegiario conceditur; puta ſi Pont. alicui facultatem concedat eligendi Confeſſarium. Ceſſat benè, ſi contineat gratiam faciendã, dùm ſcilicet alteri committitur, ut talem gratiam Privilegiario conferat; & hoc, niſi gratiæ collatio fiat, adhuc ſuperſtite concedente. Quod nihilominùs aliqui limitant, ſi gratia facienda ſit purè ſpiritualis, & in bonum Animæ Privilegiarii; quia id poſtulare videtur animarum ſalus, quam Legislator intendit; puta ſi Pont. committat Petro, ut Paulum à reſervato caſu abſolvat, adhuc poſt Pont. obitum abſolutionem poterit impendere. Hoc verò difficultate non caret, cùm enim in caſu Mandatarius purè ſit delegatus, expirante poteſtate delegantis per mortem, expirat quoque poteſtas ejus, quæ alia non eſt à poteſtate delegantis illi commiſsâ.

Aliud eſt, ſi delegato in ejus gratiam cõcedatur poteſtas faciendi gratiam aliis, hæc enim non expirat per concedentis mortem, quia poteſtas iſta gratia eſt facta, non facienda ipſi delegato, ſeù Privilegiario. Ità expreſsè habetur cap. Si cui nulla de præbendis in 6. ubi ſic dicitur. *Si cui, nullâ perſonarum factâ expreſſione, ſit gratiosè conceſſa facultas, ut Authoritate Apoſtolicâ poſſit, aliquibus Perſonis idoneis in certâ Eccleſia providere &c. Hujuſmodi conceſſio non expirat, etiam re integrâ, per obitum concedentis: Secùs, ſi ſuper proviſione certæ Perſonæ fa-*

facienda ſit data poteſtas eidē, non ob ſuam, ſed ejus, cui provideri mandatur, gratiam, vel favorem; Illa quidem expirat omninò, ſi concedens, re integrâ, moriatur.

36. Quæres Tertiò. An ceſſet Privilegium per non uſum? Et dicendum odioſa ceſſare per tempus præſcriptionis: Ita ff. de nundinis leg. 1. ſtatuitur, ut Privilegium nundinarum per non uſum decennio amittatur. Purè autem Favorabilia nõ ceſſare, quia cùm hujuſmodi Privilegia neminem lædant, non eſt, qui contrà illa præſcribere, poſſit.

37. Quæres quartò. An ceſſet Privilegium per Privilegiarii renunciationem? Et dico quòd ceſſat, ſi à concedente, vel ejus Succeſſore eandem habente authoritatem, acceptetur; Secùs autem, ſi non acceptetur; Cùm enim Privilegium à concedentis voluntate dependeat, ſi renunciationem non acceptet, cenſetur, moraliter ipſum Privilegium conſervare.

38. Limita hoc, ſi Privilegium conſiſtat in ablatione alicujus Canonici impedimenti, puta, Irregularitatis, vel alterius Cenſuræ: quod enim factum eſt, non poteſt, factum non eſſe; neque redire, quod ablatum eſt.

Limita ſecundò. Si renunciatio extorta fuerit per dolum, aut metum, ut notat Bonac. quæſt. 5. p. 8. §. 4. Non enim valeret ipſa renunciatio: Sicut neque, ſi per ipſum alius lædatur; poteſt enim Juri ſuo, quiſque, cedere, non autem alterius; Undè privata Perſona, cedere, non poteſt, Privilegio in favorem Communitatis conceſſo.

39. Ex quo colligitur, quandò per contrarium actum Privilegium amittatur; Ut enim benè advertit Bonac. §. 6. Intantùm per contrarium actum Privilegium amittitur, inquantùm præſumitur Privilegiarius per ipſum renunciare Privilegio: Ut igitur amittatur, debet actus ab eo, qui verè Privilegiarius eſt, vel de ipſius conſenſu, fieri, & voluntate. Quarè Privilegia in favorem Communitatis non amittuntur, niſi tota Communitas, vel de ipſius

con-

conſenſu Privilegio contraveniatur. Quò ſtante, unicó poteſt actu amitti, quamvis tractum habeat ſucceſſivum, puta facultatem aliquid faciendi.

Sed benè adverte, quòd actus, per quẽ Privilegium amittitur, debet ipſi, non purè materialiter, ſed formaliter contrariari; ità ſcilicet, ut Privilegiarius ſciat, & advertat, actum Privilegio contrarium eſſe; aliàs præſumi non poteſt, ipſi Privilegio renunciare. Quarè ſi Privilegiarius contrarium actum eliciat, cùm proteſtatione, quòd non intendit, ſuis derogare Privilegiis, vel ex aliis conjecturis, & ſignis colligatur, ipſum nõ feciſſe actum animò renunciandi, Privilegiũ non amittitur.

Adde inſuper cum eodẽ Bonac. Quòd, ut totum Privilegium amittatur, debet actus, toti Privilegio contrariari, aliàs non amittetur, niſi quòad illam partem, cui actus contrariatur; Quilibet enim præſumitur, velle, ſibi quàm minimum prejudicium afferre.

40. Quæres quintò. An per delictum Privilegiarii Privilegium amittatur? Et in primis certum eſt; Quòd ſi delictum ex jure, tanquàm pœnam, habeat annexam Privilegii privationem, per tale delictum Privilegiũ amittitur, ſivè ipſo facto, ſivè per ſententiam Judicis, iuxtà dicta de lege pœnali.

De cæteris autem delictis diſtinguendum eſt; nam, vel delictum ad uſum Privilegii non pertinet, & per hoc Privilegium non amittitur; niſi aliter à Jure diſponatur; Vel ad uſum Privilegii pertinet, ut ipſius propriè ſit abuſus; puta dùm quis Privilegio utitur ultrà, quàm illius conceſſio extendatur, vel ſi ex Privilegio ſumat occaſionem licentiùs vivendi, ac liberiùs peccandi, præcipuè cùm ſcandalo, & communis boni detrimento; & per hujuſmodi delictum, & abuſum Privilegium amittitur; Ità enim decernitur cap. Ubi d. 74. cap. Privilegium 11. q. 3. cap. Licèt de Regularibus, & cap. Ut Privilegia, de Privilegiis. Ubi notat, & benè Gonet. prædictos Cano-

nones Privilegio non privare ipſo facto, ſed poſt ſententiam Judicis. Abuſus nihilominùs, qui Privilegii finem tollit, ipſo facto privat; quia finis eſt, veluti fundamentum Privilegii, quo corruente, ipſum quoque ruat, neceſſe eſt. De quo dic, ut ſuprà de cauſa dictum eſt.

41. Quæres tertiò. An Privilegium revocari poſſit? ac per ipſam revocationem ceſſare? Et cùm diſtinctione procedendum eſt; Si enim ſit Privilegium purè Gratioſum, cùm nec Jus, nec meritum in Privilegiario ſupponat, ad concedentis voluntatem revocari poteſt; & quidem validè omninò, etiam nullâ præexiſtente cauſâ. *Decet* nihilominùs *conceſſum à Principe Beneficium eſſe manſurum*, ut habetur de Reg. Juris in 6. Reg. 16. Quarè malè faceret Princeps, abſque ulla cauſa Privilegium revocando.

Si verò ſit Privilegium oneroſum, puta Remunerativum, & multò magis conventionale, per ſe irrevocabile eſt. Per ipsũ enim Privilegiarius acquirit ſtrictum Jus, quo juſtè ſpoliari non poteſt abſque legitimâ causâ. Urgente autem cõmunis boni neceſſitate, revocari poteſt, à Principe; ſicut eâdem ratione, ſuis bonis privare poteſt, Subditos, qui pariter Juri ſuo cedere, tenentur ad providendum communi bono. Si tamen fieri poſſet compenſare, deberet Princeps, aliter Privilegiarium.

Hæc generaliter prælibaſſe, ſufficiat; plura dilucidè pro neceſſitatis opportunitate videri poterunt apud Bonac. alioſque DD. qui fusè de ſingulis pertractant.

42. Unum præ cæteris hic addere ſufficiat. Dupliciter nempè revocari poſſe Privilegium; Primò quidem expreſsè, per verba ſcilicet indicantia ſufficienter ipsã revocationem; Puta, non obſtante tali Privilegio; vel generaliter; Non obſtantibus quibuſcunque Privilegiis. Secundò tacitè, ſeù implicitè; per actum nempè cùm Privilegio incompatibilem. V. G. ſi aliud concedatur Privilegium, cùm quo

quo, aliud ſubſiſtere nequit, ut ſi jubeat Princeps, exigi tributum ab eo, quem jam per Privilegium à tributo exemerat.

Quamvis autem plures Theologi, & Canoniſtæ aſſerant; Privilegia corpori Juris inſerta non revocari, niſi de ipſis expreſſa fiat mẽtio, neque ad illorũ revocationẽ ſufficere clauſulas generales apponere, ut notat Gonet. Si tamẽ in revocatione apponatur. Non obſtantibus Privilegiis ſub quacunque formâ conceſſis; vel etiam in Corpore Juris contentis, vel conceſſis per modum contractus, aut quid tale, cenſentur omnia revocata, quamvis ad illorum revocationem expreſſa, & individua mentio eſſet facienda, vel de verbo ad verbum recitanda forent. Quia ut ait Bonac. his loquendi modis indicat ſatis Superior nolle ſe, ampliùs Privilegia curare. Memineris tamen Privilegia per contractum, ſeù Conventionalia revocari non poſſe abſque urgentiſſimâ causâ, & boni communis neceſſitate, juxtà mox dicta.

Deniquè adverte; Quòd ſi revocatio fiat privatim, ſufficit, quòd revocationis notitia ad Privilegiarium perveniat; Si verò per modum legis, ut habeat ſuum effectum, requiritur ſufficiens publicatio, ut de cæteris legibus dictum eſt.

§. V. *De Interpretatione, Ceſſatione, Derogatione, & Abrogatione Legum Humanarum.*

SUMMARIUM.

1. *Legis duplex eſt Interpretatio, Generalis, & Particularis.*
2. *Generalis habetur, vel per authoritatem legiſlatoris, vel per uſum, vel per doctrinam Interpretum.*
3. *Particularis fit per Epykejam.*
4. *Epykeja locum habet, non ſolùm quandò obſervantia eſſet contrà Juſtitiam, vel commune bonum; ſed etiam quandò nimis eſſet dura.*
5. *In dubio formali non habet locum.*
6. *In quibus caſibus ceſſet lex?*

7. Ceſſante adæquatâ cauſâ, ceſſat lex, quamvis actum de ſe bonum præciperet.

8. Quid ſit Irritatio, Derogatio, Abrogatio, Correctio, & Diſpenſatio?

9. Tàm legiſlator, quàm Conſuetudo irritare, & corrigere poteſt legem.

10. Tripliciter lex uſu receptà poteſt abrogari.

11. Superior abrogare poteſt legem à ſe, vel ab Inferiori latam. Inferior verò nõ poteſt abrogare legem latã à Superiore.

12. Immo nequè propriam à Superiore confirmatam, niſi fortè in ejus favorem cõfirmata fuerit.

13. Validè Superior etiam abſque cauſâ legem abrogat licèt peccet.

14. Abrogatur lex, vel per expreſſam revocationem; vel per contrariæ legis Cõſtitutionem.

15. Specialia ſtatuta, & Conſuetudines non abrogantur per contrariam legem, immo nequè Decreta Concilii Generalis, niſi de ipſis mentio fiat.

16. Quid dicendum de lege juramento firmatâ?

17. Contraria lex debet ſufficienter promulgari, & acceptari, ut vim abrogandi habeat.

18. Revocatio ſufficit, quòd ad notitiam perveniat.

19. Antiquæ legis pœna ceſſat per novæ impoſitionem, niſi exprimatur, per illam antiquæ non derogari.

20. Hoc tamen verum eſt, ſi utraquè pœna ſit ab eodem foro.

21. Item ſi utraquè ſit generalis, vel particularis; non autem ſi una generalis, particularis altera.

22. Pœna ex naturâ ſuâ iterabilis, ut Excommunicatio, multiplicatur, ſi à diverſâ poteſtate feratur, non verò, ſi ab eàdem.

23. Quid ſit Diſpenſatio, à quo, & quomodò ab interpretatione differat, ac Privilegio?

24. Strictè interpretanda eſt.

25. Non licet abſque legitimâ cauſâ diſpenſare.

26. Valida eſt Diſpenſatio facta etiam ſinè cauſâ; non tamen ab inferiori facta in lege Superioris.

27. In quibus caſibus Inferior in lege Superioris diſpenſare, poſſit?

28. *Diſpenſatio obreptitia, vel ſubreptitia non valet: modò taciturnitas, vel falſitas ſit in materiâ connexionem habente cùm diſpenſatione.*

29. *Si Diſpenſatio plures habeat partes ſeparabiles, valet quòad partem ſubreptione non affectam, niſi fuerit per dolum, vel malitiam impetrantis.*

30. *Etiamſi Diſpenſatio concedatur motu proprio; modò ex informatione, & ad inſtantiam concedatur, non autem, ſi ex liberalitate.*

31. *Non vitiatur Diſpenſatio, ſi culpâ ſcribæ, in litteris error irrepſerit.*

32. *Invalida eſt, tacitâ qualitate, quam Jura, ſpecialiter exprimi, volunt.*

33. *Ceſſare, vel revocari poteſt Diſpenſatio, ſicut Privilegium.*

1. NOnnulla hìc remanent pro complemento hujus Tractatus de Legum Humanarum Interpretatione, Ceſſatione, Derogatione, ſeù Abrogatione tradenda. Et primò circà Interpretationem jam aliqua in Superioribus tacta ſunt, pauca hìc breviter addimus pro clariori notitiâ. Duplex ergò fieri poteſt legis interpretatio. Una quidem veluti generalis, quæ abſolutè ipſius legis declarat ſenſum, & intellectum, ac legiſlatoris intentionem. Altera quaſi particularis, quâ oſtenditur ipſius legis, ac legiſlatoris intentio in aliquo particulari caſu.

2. Primam tripliciter habere poſſumus, vel per authoritatem ipſiuſmet Legiſlatoris, & hęc dicitur Authentica interpretatio; quæ vim legis habet, ut colligitur ex lege ultimâ Cod. *de legibus*. Vel per uſum, ſeù Conſuetudinem, ut ſuprà dictum eſt. Vel deniquè per Doctrinam Interpretum, diciturque Interpretatio Doctrinalis, quæ licèt vim legis propriè non habeat, aliquô tamen gaudet authoritatis gradû.

3. Secunda Interpretatio fit per Epykejam; ut enim inquit S. Doct. 2. 2. *q.* 120. *art.* 1. *Quia humani actus, de quibus leges dantur, in ſingularibus contingentibus conſiſtunt, quæ infinitis modis variari poſſunt, non fuit poſſibile*

ſibile, aliquam regulam legis inſtitui, quæ in nulllo caſu deficeret; ſed legislatores attendunt ad id, quod in pluribus accidit, ſecundùm hoc legem ferentes: Quam tamen in aliquibus caſibus ſervare, eſt cō trà æqualitatem Juſtitiæ, & contrà commune bonum, quod lex intendit &c. In his ergò, & ſimilibus caſibus malum eſt, ſequi legem poſitam, bonum autem eſt, prætermiſſis verbis legis, ſequi id, quod poſcit juſtitiæ ratio, & communis utilitas. Et ad hoc ordinatur Epykeja, quæ apud nos dicitur æquitas. Undè ſubdit S.Doct.a.ſeq. *Epykeja eſt quaſi Superior regula humanorum actuum.*

4. Quamvis autem ex dictis verbis colligi videatur, Epykejam ſolùm habere locum, quandò legis obſervantia contrà Juſtitiam, vel commune bonum eſſet: meritò nihilominùs extenditur quoquè, dùm obſervantia nimis eſſet dura; Cùm enim, ut ſuprà notavimus, leges benigniùs interpretādę ſint: non cenſetur legislator, velle, cùm gravi adeò incommodo Subditos obligare, niſi aliter communis boni ratio ſuadeat; quarè præ oculis habendum erit, quod ſuprà diximus §. 3. n. 5.

Præterquam quod, ait Gonet. diſp. 9. art. unic. Lex humana debet eſſe poſſibiliſis ſecundùm naturam, & conſuetudinem Patriæ, ideſt facilis obſervationis: dùm ergò in aliquo caſu nimis dura invenitur, habet locum Epykeja, quę legis eſt emendatio propter defectum.

Ratio item S.Doct. idem ſuadet: Quia ſcilicet legiſlator non attendit, niſi ad id, quod in pluribus accidit: undè rationabiliter præſumitur, quòd ſi ad hujuſmodi particulares, ac difficiles caſus adverteret, nollet quidem obligare.

5. Sed nota cùm eodem Gonet. quòd in dubiis locū non habet Epykeja, ſed, ut ait S. Doct. *p. 2. q. 96. art. 6. ad ſecundum*, operans, *ſi dubium ſit, debet vel ſecundùm verba legis agere, vel Superiorem conſulere.* Et intellige de dubio formali. Si enim quis rationabiliter, ac probabilius judicet, in caſu legē non obligare, licitè uti poterit Epykeja, ut ſubdit Gonet. Secùs autem, ſi proba-

bilius æſtimet, vel etiam æquè probabile, caſum lege comprehendi; juxtà ſuperiùs dicta de Conſcientia; Et hæc de Interpretatione.

6. Quòad reliqua. Etſi de ratione legis quædam ſit perpetuitas, ac ſtabilitas; ex rationabili tamen causâ mutari poſſe leges in toto, vel in parte; Nemini dubium eſt. Multipliciter autem lex mutari poteſt; & primò quidem per ipſius legis ceſſationem, dùm ſcilicet ex ſe deſinit obligare. Et hoc, vel abſolutè, vel in aliquo caſu, vel in toto, vel in parte. Quæ omnia ex ipſa legis ratione deducuntur; ut conſideranti patere poteſt.

Primò igitur ceſſat humanæ legis obligatio, ſi ejus obſervantia noxia reddatur. Secundò ſi fiat cùm lege naturali, vel Divinâ incompoſſibilis. Tertiò ſi ratione ſubjecti, vel alicujus circunſtantiæ reddatur moraliter obſervatû impoſſibilis. Quartò demùm ceſſante totâ, & integrâ causâ, ratione vel fine, propter quem lex fuit lata, ceſſat quoquè ipſius legis obligatio; Secùs verò, ſi ceſſet quidem cauſa in parte, non autem in toto. Immo non ſufficit, quòd cauſa ceſſet reſpectu alicujus Perſonæ particularis, ſed reſpectu Communitatis ceſſare debet, ut benè advertit Bonac. diſp. 1. q. 1. pun. ult. Quarè, ſtante cauſa reſpectu Communitatis, tenentur ſinguli ad legis obſervãtiam; licèt in aliquibus cauſa ipſa ceſſet; Excipe tantùm caſus ratione Epykejæ, de quà jam dictum eſt.

7. Hæc ferè certa ſunt apud omnes, quamvis contendat Suarez, non ceſſare legem, adhuc ceſſante adæquatâ causâ, quandò præcipit actum de ſe bonum. At verius omninò eſt, ceſſare quoquè in dicto caſu. Lex enim non obligat, niſi juxtà voluntatem legislatoris, ex quô autem conſtat ipſum non, niſi ad talem finẽ legem tuliſſe, conſtat quoquè, noluiſſe obligare, niſi dependenter ab eodem fine: ipſo igitur ceſſante, ceſſat quoquè voluntas obligandi: Quarè, ſi præcipiat, v. gr. Superior jejunium ſemel in hebdomadà ad implorandum Divinum Subſidium pro aliquà urgente neceſſitate

tate

tate, hac ceſſante, ceſſat utiquè præceptum, quamvis jejunium ſit de ſe bonum, & optimum.

8. Quòad abrogationem notandum. Aliud eſſe, Irritationem, Derogationem, Abrogationem, Correctionem, ac diſpenſationem. Irritare ſiquidem legem, eſt propriè, impedire, nè illam vim obtineat obligandi. Abrogare autem eſt, legem tollere poſtquàm obligandi jam vim habebat, & hoc in universùm, ac totalìter, ad differentiam Derogationis, quæ non in totum, ſed ſolùm in parte legem tollit. Correctio autem legem non tollit, ſed illam moderatur, aliquid addendo, vel demendo. Deniquè Diſpenſatio eſt quædam legis reſtrictio, & limitatio circà particulares Perſonas, vel aliquos effectus, ipſa lege in ſuo robore manente, quòad alios. Per quæ patet, quomodò etiam ab his omnibus differat Ceſſatio. Irritatio enim, & Abrogatio, & aliæ, actum aliquem exigunt, quo lex impediatur, tollatur, aut limitetur, ut conſtat. In Ceſſatione autem nullus requiritur actus contrà legem; ſed ipſa de ſe deſinit; vel quia tempus expirat, pro quo lata fuit; vel quia ceſſat cauſa, & finis.

9. De Irritatione vix aliquid occurrit dicendum. Poteſt enim lex irritari, ſeù impediri, nè vim acquirat obligandi, vel ex ipſius legislatoris, aut Superioris voluntate; aut declaratione, ſeù revocatione; Vel etiã ex nõ uſu, juxtà ſuperiùs dicta.

De Correctione pariter; Sicut enim ipſe legislator, vel ejus Superior; ità & Cõſuetudo, vel etiam communis DD. ſenſus, latam legem moderari, poteſt; ut paſſim contingit.

10. De Abrogatione, vel Derogatione pauca notanda ſunt. Ac primò tripliciter legem jam uſu receptam abrogari poſſe. Videlicèt per expreſſam Principis revocationem, per Conſtitutionem novæ legis priori repugnantis; ac per contrariam Conſuetudinẽ, de quà jam ſatis dictũ eſt §. præced.

11. Quòad Principis revocationem, vel repugnantis legis Conſtitutionem, Certum eſt in primis Legiſla-

latorem, à ſe latam legem abrogare poſſe, vel in toto, vel in parte; Superiorem quoquè, legem ab Inferiori latam, non verò Inferiorem, legem latam à Superiori.

12. Immò addit, & benè Layman l. 1. tract. 4 capit. 21. Quòd, ſi lex Inferioris à Superiore confirmata ſit, non poterit ab ipſo Inferiore abrogari; quia per Confirmationem facta eſt, quaſi propria ipſius Superioris lex. Quod tamen limitatur, ſi Confirmatio facta fuerit in favorem, & gratiam ipſius Inferioris legislatoris; tunc enim poterit Inferior, juri ſuo cedere, & ab ipsâ lege recedere.

13. Cæterùm, quamvis non de facili, nec abſque rationabili causâ, & præcipuè communis boni utilitate, lex jam uſu recepta debeat abrogari; ità ut peccet Superior, abſque causâ juſtam abrogando legem, validè tamen abrogat, nec legem ſic abrogatam obſervare ampliùs, tenentur Subditi: eſſentialiter enim lex, ejuſque obligatio à legislatoris Voluntate dependet.

14. Abrogatur itaquè lex, vel per expreſſam revocationem, vel per novam legem priori contrariam; Et quatenùs eidem contrariatur. Nec eſt neceſse, quòd de priori lege in novæ Conſtitutione mentio fiat. Ità enim decernitur cap. licèt de Conſtitutionibus in 6.

15. Excipiuntur nihilominùs Perſonarum, & locorum ſpecialia ſtatuta, & Conſuetudines, ipſis enim ſi rationabilia ſint, per novam Conſtitutionem in aliquo non derogatur; niſi id expreſsè caveatur in Conſtitutione, ſeù lege, ut dicitur in dicto cap. licet.

Excipiunt quoquè Layman, & alii apud ipſum locô citatô, Decreta Concilii Generalis, quibus non derogari per contrariam poſteriorem legem, colligunt ex cap. ex parte de Capellis Monachorum.

16. Excipit inſuper Azor. p. 1. l. 5. cap. 16. q. 6. legem juramentô firmatam, cui derogari non videtur per contrariam poſteriorem legem, niſi de illâ fiat mentio: Quia lex juramentô firmàta majori gaudet firmitate; ac per conſequens ali-

aliquid etiam ſpeciale requiritur ad ipſius abrogationem; quod non eſſet, ſi per ſimplicem novæ legis Conſtitutionem abrogetur abſque ullâ ipſius legis mẽtione; ut ſic enim cæteræ quęquè abrogantur.

Et quidem, ſi juramentum ſit non revocandi legem, cõſentit Bonac. quamvis contrarium ſentiat de juramento purè aſſertorio. Non enim præſumi poteſt Princeps, velle cùm periurio legem revocare, quod eſſet omninò, ſi talem revocaret legem, niſi priùs juramento ſoluto.

Probabilius tamen videtur, quomodocunque juramentum ſit appoſitum, legem non abrogari per contrariam, niſi de illâ ſpecialis fiat mentio. Appoſitio ſiquidem juramenti adminùs implicitè, ſi non explicitè, promiſſio quædam eſt ſervandi legem, à quâ licèt ſolvatur Princeps per legis abrogationem, eò quia per ipſam ceſſat lex, & conſequenter materia promiſſionis, cujus perindè obſervantia non eſt ampliùs poſſibilis; non enim ſervari poteſt lex, quæ non eſt. Negari tamen non poteſt, juramentum ipſum aliquid majoris firmitatis legi tribuere, ut dictum eſt; ipſamque ſpeciali notâ dignam reddere.

17. Hìc tamen advertendum cum Gonet. diſp. 10. art. 2. Quòd, ſi abrogatio fiat per contrariam legem, debet iſtâ ſufficienter ad modum aliarum legum promulgari, & acceptari, ut completam legis, & abrogandi priorem vim obtineat.

18. Si verò lex abſque novæ legis conſtitutione revocetur, deſinit quidem in re hoc ipſo, quòd legiſlator, ipſam revocare, intendit, quamvis nullo externo ſigno revocationem indicet; at nihilominùs obligatio ejus in ſubditis remanebit ob ignorantiam revocationis, quia illâ tranſgrediendo, formaliter contrà legem irent, cùm æſtimarent, legem in ſuo robore permanere. Verùm tamen eſt, quòd quiſque hujus revocationis haberet certam, nõ dubiam notitiam, ſolutus eſſet ab onere legis, quæ non obligat, niſi ex voluntate

Digitized by Google

tate Legiſlatoris. Quarè ad ſcandala, turbationeſque vitandum, expedit omninò, revocationem ſubditis publicò intimare documentô.

19. Aliquid eſt demùm ſpeciale circà legem pœnalem. Cùm enim pœnæ reſtringẽdæ ſint potiùs, quàm exaſperandæ, vel augendæ; neque duplici pœnâ pro delicto eòdem puniri quempiam, æquitas patiatur. Ex hoc ipſo, quòd nova lex pro eodem crimine diverſam taxat pœnam, ab eâ, quæ ab antiquâ lege fuerat impoſita, hæc tollitur per novam, ſi delictum nondùm erat commiſſum. Quarè, niſi exprimant in taxatione novæ pœnæ, per ipſam non derogari antiquæ, iſta per novam legem abrogata cẽſetur. Et quidem, ſivè pœna ſit latæ, ſivè ferendæ ſententiæ, ut cùm pluribus docet Theſaurus de pœnis p. 1. cap. 12. quamvis aliqui contrarium ſentiant.

20. Hoc tamen intelligendum eſt, quandò utraquè pœna ab eodem foro procedit; non autem ſi à diverſo. Etenim, ſi pro eodem crimine unam ſtatuat pœnâ Jus Civile, aliam Canonicum, utraquè in ſua vi permanet.

21. Præterea fallit regula, ſi altera pœna ſit generalis. altera pro aliquo ſpeciali caſu, ut in terminis de alienatione docet idẽ Theſaur. p. 2. V. Alienatio c. 5.

22. Item nota ex eodẽ, quòd aliquæ pœnæ ſunt ex naturâ ſuâ iterabiles; puta Excommunicatio. Hujuſmodi ergò pœnæ, ſi ferantur pro eòdem crimine ab habentibus eandem authoritatem, puta ſi à diverſis Summis Pont. pro aliquo delicto imponantur excommunicationis pœnæ; non multiplicantur; etiam ſi pœna per ſecundam legem quandoquè aggravatur, putà reſervando abſolutionem ab ipsâ. Si autem à diverſâ Poteſtate. v. gr. ab Epiſcopo, & Summo Pont. tunc cenſentur multiplicari, ità ut abſolutus ab unâ, poſſit, alterà manere adſtrictus.

23. Reſtat ultimò loco, ut aliqua de legum diſpenſationibus adnotemus, per quos etiam aliquô modô ceſſat lex, vel in caſu particulari, vel reſpectu ſingularis

ris Perſonæ, licèt aliàs integra in ſuo robore perſeveret. Eſt enim Diſpenſatio quędã Juris relaxatio à poteſtatem relaxandi habente facta.

Ex quo patet, quòd diſpenſatio differt ab Interpretatione, & Privilegio. Ab illa quidem, quia Diſpenſatio, ſtante legis obligatione, ab ipsâ diſpenſatum eximit. Interpretatio verò ſolùm declarat ipſam legem in caſu, vel reſpectu particularis Perſonæ vim obligandi non habere: Quarè Diſpenſatio à ſolo Superiore fieri poteſt. Interpretatio verò etiam à Subditis, ut ex dictis conſtat. A Privilegio autem differt, quia diſpenſatio ſemper eſt contrà legem. Privilegium verò poteſt eſſe contrà, vel præter Jus.

24. Indè pariter colligitur. Diſpenſationem eſſe rem odioſam, utpotè communi Juri derogantem, undè rectè vulnus quoddam legis appellatur cap. Ipſa pietas 23. quæſt. 4. Hinc ſtrictè interpretanda eſt, ut enim dicitur de Reg. Juris in 6. Reg. 28. *Quæ à Jure communi exorbitant, nequaquam ad conſequentiam ſunt trahenda.*

25. Certum eſt autem apud Theol. cum D. Th. *p. 2. q. 97. art. 4.* Quidquid aliqui contrarium ſentiant. Non licere Superiori abſque legitimâ causâ in lege diſpenſare. *Si enim abſque ratione pro ſola voluntate licentiam tribuat*, inquit S. Doct. *non erit fidelis in diſpenſatione, aut erit imprudens: Infidelis quidem, ſi non habet intentionem ad bonum commune; Imprudens autem, ſi rationem diſpenſandi ignoret.* Et Bernard. lib. 3. de conſideratione propè finem. *Quęritur inter Diſpenſatores, ut fidelis qui inveniatur. Ubi neceſſitas urget, excuſabilis diſpenſatio eſt: Ubi utilitas provocat, diſpenſatio laudabilis eſt: Utilitas; dico, communis, non propria. Nam cùm nihil horum eſt, non planè fidelis diſpenſatio, ſed crudelis diſſipatio eſt.*

26. Verum nihilominus eſt, Diſpenſationem à legitimo Superiore adhuc ſinè cauſa obtentam, validam eſſe, ac licitè, diſpenſatum, eà uti, poſſe, quamvis peccet, ſinè cauſa petendo. Ratio eſt; quia legis obligatio à vo-

voluntate legiſlatoris pendet; quarè licèt malè faciat Superior, etiam abſque cauſa in lege diſpenſando, lex tamen ipſa reſpectu diſpenſati vi obligatoria caret.

Quinam autem ſit legitimus Superior? Dico, quemlibet, qui legem condidit, vel ejus Succeſſor cùm æquali poteſtate: Vel certè huic Superior: vel etiam Inferior, cui tamen indulta ſit facultas in lege Superioris diſpenſandi. Hic tamen, nedùm illicitè, ſed invalidè in lege Superioris diſpe nſaret, abſque legitimâ causà. Quia, cùm de ſe authoritatem non habeat, ſed tantùm diſpenſare; poſſit, authoritate ſibi à Superiore conceſſa, hic preſumi rationabiliter non poteſt, facultatem concedere in ſua lege diſpenſandi abſque juſtâ cauſa. Addit inſuper Bonac. diſp. 1. q. 2. pun. 3. Quòd exiſtente in re juſta cauſa, quamvis Inferior diſpenſans illam non cognoſcat, Diſpenſatio valida eſt; licèt enim imprudenter agat, diſpenſare, intendit, & verè authoritatem diſpenſandi habet.

27. Quamvis autem Inferior, per ſe loquendo, in lege Superioris diſpenſare, non poſſit; In aliquibus tamen caſibus rationabiliter præſumitur Superior, facultatem diſpenſandi concedere, quamvis expreſsè illam non conceſſerit. Et primò in materia levi. Secundò in his, quæ frequenter accidere ſolent. Tertiò dùm urget neceſſitas diſpenſandi, ac periculum eſt in mora, neque facilis eſt ad Superiorem recurſus. Quartò demùm, quandò dubium eſt, an verè caſus diſpenſatione indigeat. Quod tamen intellige juxtà hìc dicta n. 5.

28. Suppoſito igitur, quòd ad licitam diſpenſationem juſta cauſa requiratur; duplex occurrit difficultas. Prima, an Diſpenſatio obreptitia, vel ſubreptitia; dùm ſcilicet diſpenſationem poſtulans, vel tacet aliquid exprimendum, vel falſum exponit; valida ſit? Et breviter dicendum cũm eodem Bonac. pun. 4. Quoties aliquid tacetur, vel falsò narratur, quo cognito, Superior non diſpenſaret, invalida eſt diſpenſatio; modò

dò id, quod tacetur, vel falsò exponitur, connexionē habeat cùm diſpenſationis materia: Cùm enim diſpenſatio à diſpenſantis voluntate dependeat, hic non cenſetur, diſpenſandi voluntatem habere, tali ſtante circunſtantia, juxtà regulam Juris in 6. *In generali conceſſione non veniunt ea, quæ quis non eſſet veriſimiliter in ſpecie conceſſurus*.

Secùs dicendum, ſi, quod tacetur, vel falsò exponitur impertinenter ſe habeat ad materiam diſpenſationis, quamvis forſitan, eo cognito, difficiliùs, vel nullatenùs Superior diſpenſaſſet: Etenim, ſuppoſito, quòd neceſſariam habeat materię cognitionem, in re verè diſpenſat.

29. Hìc tamen adverte, quòd, ſi diſpenſatio plures habeat partes ab invicem ſeparabiles, & ſubreptio unam tantùm partem tangat; Diſpenſatio, quòad alteram partem valida eſt. Utile namque non vitiatur per inutile, ut dicitur de reg. Juris in 6. Putà, ſi illegitimus petat diſpenſationem, ſeù habilitationem ad Beneficium, ſivè Curatum, ſivè non Curatum obtinendum, ſileatquè defectum ætatis, quem inſuper habet ad Beneficium Curatum. Diſpenſatio nihilominùs illi prodeſt, ad Beneficium ſimplex obtinendum.

Sed limita, ſi per dolum impetrantis, vel etiam ignorantiam cùm ingenti temeritate, quæ malitiæ comparatur, ſubreptio contigerit: tunc enim in pœnam irritanda eſſet diſpenſatio, etiam quòad partē ſubreptione non affectam, quamvis ipſo jure non eſſet irrita. Sic enim decernitur cap. ſuper literis de Reſcriptis. Dixi autem per dolum, vel malitiam impetrantis; quia ſi ipſo neſciente, ſubreptio fuerit ex malitia Procuratoris, Diſpenſatio valida omninò erit, quòad partem non affectam.

30. Hæc autem cùm eodem Bonac. vera puto, & ſi diſpenſatio cōcedatur ſub clauſula, Motu proprio: Modò diſpenſans ex informatione procedat, vel ad inſtantiam, & preces diſpenſati; quod ex verbis diſpenſationis colligendum erit:

Tunc enim præſumitur diſpenſans, non intendere diſpenſationem concedere, niſi ſtante veritate informationis. Aliter dicendum, ſi non prævia informatione, nec ad preces; ſed ex liberalilate diſpenſet.

31. Adde inſuper generaliter cum eodem, ubi ſupra n. 6. Non vitiari diſpenſationem obtentam à Superiore cùm veritatis expoſitione; Si culpâ ſcribæ in literis diſpenſationis error aliquis irrepſerit: Ubi enim conſtat intentio diſpenſantis, à quà vim habet diſpenſatio, nihil officit error ſcripturæ, adminùs in foro Conſcientiæ: quidquid ſit in foro externo,

32. E contrà diſpenſatio, tacita qualitate, vel circunſtantia, quam Jura, ſpecialiter exprimi volunt, invalida eſt, quamvis eà expreſſa, Superior faciliùs diſpenſaſſet. Eò, quia Superior præſumitur, velle ſecundùm Jura procedere, niſi aliter de illius conſtet voluntate; ac per conſequens tunc verè diſpenſandi non habuit intentionem. Idem pun. 5.

33. Alia eſſet difficultas. Quomodò Diſpenſatio ceſſare, vel revocari poſſit? De quà tamen ſufficiant, quæ §. præced. de Privilegiis dicta ſunt. Verè namque Privilegium contrà Jus diſpenſatio quædam eſt. Plura videri poterunt apud Authores, præcipuè Bonac. diutiùs enim hîc nobis immorandum non eſt. Exactiorem quippè occurrentium difficultatum, cùm ad particulares materias pertractandas devenerimus, diſcuſſionem reſervamus. Ità Deus Opt. Max. ex infinitæ miſericordiæ liberalitate cócedere dignetur; Si quidquam Proximorum ſaluti nos profuturos prænoverit.

INDEX

Digitized by Google

INDEX ALPHABETICUS

Rerum, & Verborum, quæ in hoc opere continentur.

Primus Numerus Caput, Secundus §. Tertius Marginalem Numerum deſignat; Litera verò A. Appendicem poſt §. 4. Cap. 7.

A

ACTUS humani, qui proprii ſint Cap. 1. §. 1. num. 2.

Actus dici poteſt humanus dupliciter, quòad ſuſtantiam, & quòad modum. Ibidem.

Actus humani ſunt in quadruplici differentia. Ibid.

Actus humanus, & liber idem ſunt. Ibid.

Actus humanus, & moralis non ſunt idem formaliter, licèt materialiter coincidant. Ibid.

Actus primo primi, ſecundò primi, & abſolutè ſecundi. 2. 1. 11. & 12.

Actus Voluntatis ſex 3. 1. 6. & ſeq.

Actus Voluntatis circa finẽ, quomodò poſſint eſſe circa media, & è contrà. 3. 2. 4. & ſeq.

Actus Voluntatis multoties inter ſe confunduntur. 3. 2. 20. item 4. 4. 33.

Actus interior vocatur actus Voluntatis, exterior autem cujuſcunque alterius potentiæ. 4. 2. 1.

Actus externus tripliciter ad voluntatẽ comparari poteſt. 4. 2. 3.

Actus externus, ut idem cùm actu Voluntatis moraliter, ſivè ut ejus effectus, aliqua gaudet intrinſeca bonitate, vel malitia formali. 4. 2. 4. & ſeq.

Actus etiam externarũ potentiarum, ut à Voluntate moventur, intrinſecè objectum reſpiciunt cum ſubjectione ad legem. 4. 2. 8. & ſeq.

Actus externus ex propriis nul-

nullám addit bonitatem, vel malitiam. 4. 2. 11.
Actus ſolus Voluntatis intrinſecè bonus, vel malus eſt in merendo, vel demerendo. 4. 2. 14.
Actus internus, & externus, quarè diſtinctis quandoquè præceptis pręcipiantur. 4. 2. 21.
Actus externus eſt naturale, & ſubſtantiale complementum peccati; undè neceſſariò explicãdus eſt in confeſſione. 4. 2. 22.
Actus moralis per ordinem ad objectum lege diſpoſitum ſpecificatur. 4. 3. 4.
Actus quilibet in genere moris ſpeciem eſſentialem ſortitur ab objecto proximo voluntatis moraliter conſiderato, ſivè finis ſit, ſivè medium. 4. 3. 17. & ſeq.
Actiones humanas ex fine ſpecificari, quomodo intelligatur. 4. 3. 20. & ſeq.
Actu voluntatis moraliter multiplicato; multiplicatur etiam bonitas, vel malitia. 4. 4. 4.
Actus Voluntatis per diſcõtinuationem multiplicatur. 4. 4. 5. Vide diſcontinuari.
Actus Voluntatis continuatus multiplex eſſe poteſt moraliter. 4. 4. 3. & 6. Vide continuàri.
Actus externus non ponit in numero, ſed eſt Unus, & idem cum actu Voluntatis. 4. 4. 9.
Actus qualiter plura objecta reſpiciens de ſe integra, & adæquata, multiplex eſt moraliter. 4. 4. 30. & ſeq.
Advertentia plena, quæ dicatur. 2. 1. 13. & ſeq.
Advertere non tenetur quis ad malitiam, niſi aliqua cogitatio, vel dubitatio præcedat. 3. 3. 18.
Advocatus cauſam defendere non poteſt, quæ frivolis nititur fundamentis. 7. 5. 43.
Advocatus quid agat, dum pro utraquè parte ſunt rationes probabiles; ibi, & ſeq.
Advocati quomodo plura petant in judicio, quæ juſtè petere non poſſunt. 7. 5. 47.
Advocato licet prudenter occultare non tamen falſitate, vel fraude uti 7. 5. 48.
Advocatus poteſt moderatam

tam

tam ſui patrocinii mercedem expoſcere. 7. 5. 49.
Advocati cauſis Pauperum gratis patrocinari tenentur, & quomodo; ibid.
Aggravare in infinitum, dupliciter intelligi poteſt, negativè, & poſitivè. 6. 2. 7.
Aggravare in infinitum formaliter, & materialiter ſtare poteſt. 6. 2. 10.
Alexandri Octavi decretum damnans hanc propoſitionem non liceat ſequi opinionem, vel inter probabiles probabiliſſimam. A. 30. & ſeq.
Appetitus duplex, rationalis, & ſenſitivus. 2. 1. 1.
Argumentum ab authoritate negativa nihil convincit. 6. 3. 12.
Aſſenſus triplex, & quinam formare poſſit rectam conſcientiam. 7. 4. 2. & ſeq.
Attritio ex metu an ſit aliquo modo involuntaria. 2. 4. 10. & ſeq.
Attritio nec virtualiter, vel implicitè debet includere immo excludere omnem affectum, & voluntatem, etiam conditionatam ad peccatum. ibid.
Aureola propriè quid ſit. 4. 2. 25. & ſeq.
Aureolam non habebit quis Martyrii, niſi Martyr cū effectu fiat, quamvis intensè id appetat. 4. 2. 27.
Authoritas SS. PP. cæteris præferenda, mitigandus tamen eorum rigor, dùm aliqua per exagerationem dixerunt. 7. 4. 10.
Authoritas penſanda eſt, attentâ materiâ, cùm quâ excellentiores aliqui fuerunt. 7. 4. 11.

B

BELLUM eſt actus Juſtitiæ vindicativæ, ſed ſpecialiſſimam exigit juſtificationē, nec niſi pro ultimo, & adhibendum remedio. 7. 5. 3.
Bellum ex levi motivo indicens, aut alia faciliori via neglecta, excuſandū non eſt. ibid.
Bellum duplex Offenſivum, & Defenſivum. 7. 5. 4.
Bellum indicere non poteſt, qui pro ſe probabiliores non habet rationes, ſed cauſa Judicibus Arbitris eſt remittenda. ibi. & n. 7.

Bel-

Bellum ex utraquè parte juſtum, per ſe loquendo, non poteſt dari, benè verò per accidens ex ignorantia injuſtitiæ. 7. 5. 6.
Bellũ defenſivum cùm ſola probabili ratione poteſt licitè ſuſtineri, modò non conſtet de aggredientis majori probabilitate, nec oppreſſionem ſuſtinens fuerit in cauſa. 7. 5. 8.
Benigna interpretatio legis quando, & quomodo facienda? A. 2. 8.
Bonitas moralis quid ſit? 1. 2. 1.
Boni actus aliqui ſecundùm ſe, alii boni, quia præcepti. 1. 2. 2.
Bonus actus ſecundùm ſe per aliquam circunſtantiam vitiari poteſt. 1.2.4.
Bonitatis moralis definitio. 1. 2. 5.
Bonum eſſe debet ex integra cauſa. 1. 3. 1.
Bonus actus bonum debet habere objectum, & debitis veſtiri circunſtantiis ibid.
Bonum præcisè moraliter, & Theologicè, eſt meritorium æternæ vitæ. 1.3.2.
Boni moralis Conditiones. 1. 3. 3.
Bonitas duplex, ſubſtantialis, & intenſiva. 1. 3. 4.
Bonus actus non requirit in operante moralem ſcientiam, nec habitum Prudentiæ, nec judicium actuale, ac expreſſum Prudentiæ dictamen, ſed ſufficit virtuale. 1. 3. 5.
Bonus actus non debet ex ignorantia, irâ, vel aliâ paſſione, ſed cum ſufficienti elici deliberatione. ibid.
Item propter honeſtam, ſaltèm implicitè, & virtualiter. 1. 3. 6. & 8. & ſeq.
Bonus actus Theologicè. Vide Meritum.
Bonitas, & Malitia humanarum actuum, undè ſumenda. 4. 1. 1.
Bonitates, & malitias plures idẽ actus quomodo poſſit habere. 4. 1. 2. & ſeq.
Bonus, & malus idem numero actus an, & quomodo poſſit eſſe. 4. 1. 4. & ſeq. uſque ad finem.
Bonum opus aggrediens cũ mala intentione nullum habet meritum, nec bonitatem. 4. 1. 9.
Bonum opus aggrediens cũ recta intẽtione ex diſtra-

ctione

ctione culpabili, vel inani gloria ſubrepente ſolùm pro morula diſtractionis, vel inanis gloriæ meritum amittit. 4.1.10. & ſeq.

Bonitas, & malitia objectiva, & formalis. 4. 2. 2.

Bonitas, & malitia formalis duplex in eſſendo, & in merendo, vel demerendo. 4. 2. 12. & ſeq.

Bonitas, & malitia ex objecto eſt eſſentialis, & ex genere; ex circunſtantiis verò accidentalis. 4.3.5.

C

CAUSA per ſe, quæ dicatur in moralibus? 2. 2. 2.

Cauſas removere tenemur, dùm eſt periculum conſensûs in malum. 3. 3. 8.

Cauſas pias præcipuè removere non tenemur, ſi deſit periculum. 3, 3. 10.

Cauſa de ſe patens non producit effectum, ſi productum inveniat. 4. 4. 40.

Certitudo aliqua in Conſcientia requiritur, ne periculo exponamur. 7. 3. 34.

Certitudo omnimodè. Logica, ſeù Metaphyſica nõ requiritur, ſed ſufficit moralis. 7. 3. 35.

Certitudo moralis non excludit neceſſariò formidinem omnem. 7. 3. 36. & ſeq.

Certitudo moralis ſufficit, quòd Prudentiali judicio. &c. 7. 3. 39.

Certitudo cadere poteſt, vel ſupra veritatem judicii, vel rectitudinem operationis. 7. 3. 43.

Certitudo moralis, quæ ſufficit ad rectè operandum. A. 36. & ſeq. Item 7. 3. 44. uſque ad finem.

Ceſſatio naturalis, & involuntaria non ſufficit ad moraliter actum diſcontinuandum. 4. 4. 15. & ſeq.

Ceſſatio voluntaria per ſe non ſufficit ad actum diſcontinuandum. 4. 4. 25. & ſeq.

Ceſſatio voluntaria, & involuntaria poteſt quandoquè actum diſcontinuare. 4. 4. 27. & ſeq.

Ceſſatio voluntaria ab actu, poteſt illum efficaciter velle, & inefficaciter nolle. 4.4.29. Vide Peccatum.

Digitized by Google

Circunſtantia prima bonificans, vel vitians actum dat ſpeciem eſſentialem. 4. 3. 6.
Circunſtantia quid ſit. 6. 1. 1. & ſeq.
Circunſtantiæ quomodo actum efficiant. 6. 1. 2.
Circunſtantiæ ſeptem explicantur. 6. 1. 3. uſque ad 11. incluſivè.
Circunſtantia propriè non eſt; *Quoties*, ideſt numerus. 6. 1. 12.
Circunſtantiæ quædam augent, quædam minuunt. 6. 2. 1.
Circunſtantiæ aggravantes in infinitum, & citrà infinitum. 6. 2. 2. Vide aggravare.
Item minuentes. ibid,
Circunſtantiæ quæ, & quomodo in infinitũ aggravent. 6.2.8. uſque ad 15.
Circunſtantiæ non minuunt in infinitum, niſi de mortali faciant veniale. 6. 2. 16.
Circunſtantiæ quæ mutent ſpeciem. 6. 2. 17.
Circunſtantia loci Sacri an ſemper mutet ſpeciem. 6. 1. 7. & 6. 2. 18. & ſeq:
Circunſtantiæ mutantes ſpeciem peccati mortalis neceſſariò explicandæ in confeſſione, non autem venialis. 6. 3. 1. & ſeq.
Circunſtantiæ in infinitum aggravantes, vel minuentes neceſſariò ſunt explicandæ, non autem citrà infinitum. 6. 3. 3. & ſeq.
Circunſtantias aggravantes venialiter explicare, optimum eſt, non autem minuentes, niſi Confeſſarius de his interroget. 6.3.4.
Circunſtantiæ notabiliter aggravantes intrà eandẽ ſpeciem, an, & quomodo neceſſariò in confeſſione ſint explicandæ. 6. 3. 5. uſque ad finem.
Circunſtantiæ notabiliter minuentes explicandæ ſunt, immò aliquando etiam non minuentes notabiliter. 6. 3. 26. & ſeq.
Circunſtantia mutans ſpeciem peccati mortalis neceſſariò aperienda eſt, etiam innoteſcendo Perſonam, cùm quà peccavit. 6. 4. 1.
Quomodo prædicta circunſtantia dici poſſit non notabiliter aggravans. ibid.
Circunſtantiæ non mutantes ſpeciem, ſed rationem pec-

peccati multiplicantes. 6. 4. 13.

Circunſtantiæ hujuſmodi non ſunt, ut plurimùm neceſſariò confitendæ. 6. 4. 14.

Circunſtantiam explicare, utcunque, an ſufficiat, vel neceſſariò tanquam circunſtantia ſit explicanda. 6. 4. 15. uſque ad finem.

Citatus à Judice, quomodo prudēter comparere poſſit. 7. 3 66.

Civis bonus non eſt idem, ac bonus Vir. 4. 3. 30.

Clericus in venatione occidens. Vide effectus, & Irregularitas.

Clericus longam aſſumens navigationem cum propoſito non recitandi horas Canonicas, projiciendo Breviarium, peccat novo peccato diſtincto. 5. 3. 10. & ſeq.

Clericus proponens per mēſem nō recitare Divinum Officium, tot peccata committit, quot ſunt dies in menſe. 5. 3. 11.

Comedens pluries Carnes die Veneris toties peccat, quoties comedit, licèt ab initio propoſitum habuerit non abſtinendi illa die. 4. 4. 35.

Concupiſcentia. Vide Mulier.

Concupiſcentia, & idem dic de alia paſſione, inclinat quidem Voluntatem, non tamen cauſat involuntarium. 2. 5. 1.

Concupiſcentia minuit, & quandoquè tollit conditionem voluntarii perfecti, & libertatem, & idem alia paſſio. 2. 5. 6. & ſeq.

Concupiſcens eodem actu liberam ſimul, & conjugatam duo peccata ſpecie, & numero diſtincta committit. 4. 4. 3. & 6.

Confeſſarius tenetur interrogare Pœnitentem de his; quæ ſcire debet, niſi rationabiliter ſupponat illum ſcire. 2. 6. 18.

Confeſſionis materia neceſſaria eſt tota malitia mortalis; Venialis verò eſt ſufficiens, non neceſſaria. 6. 3. 1. & ſeq. Item n. 13. & 23. & ſeq.

Confeſſio eſt medicinale judicium. 6. 3. 21.

Confitens ſe furatum nongenta, cùm ſit furatus mille; immò ſe furatum novem julios, cùm ſit fu-

furatus decem, peccat mortaliter. 6. 3. 23. &
Confeſſionis materia neceſſaria, eſt tota materia mortali malitia affecta, licèt non teneamur, explicitè quantitatem confiteri. ibid.
In Confeſſione mentiri circa venialia expoſita Judicio, mortale peccatum eſt in veriori ſententia. ibid.
Confeſſio venialium, vel mortalium, à quibus pœnitens fuit aliàs abſolutus, quamvis totalis ſint materia, ſufficit quod fiat in genere, non in determinata ſpecie. 6. 4. 2. & ſeq. Vide Circunſtantia, Conſuetudo, Fornicator.
Confeſſio externi actus eſt neceſſaria. 4. 2. 22.
Confeſſarius non poteſt exigere à pœnitente id, ad quod non tenetur. 7. 8. 65.
Confeſſarius tenetur etiam contrà propriam opinionem abſolvere pœnitentem juxtà ſententiam, quam ipſe bona fide probabiliorem judicat; Undè tenetur, inquirere, an verè bona fide &c. 7. 5. 65.
Confeſſarius, an, & quomodo teneatur, pœnitentem admonere de errore, ſeù inſtruere de probabiliori ſententia? 7. 5. 66. uſque ad 72.
Complacentia; Vide conſenſus.
Conſcientia ipſa nomine legis comprehenditur. 7. 1. 2.
Conſcientia eſt actuale dictamen rationis practicæ. 7. 1. 4.
Conſcientiæ triplex actus. 7. 1. 5.
Conſcientia eſt judicium practicum. 7. 1. 6.
Conſcientia dividitur in Rectam, & Erroneam. 7. 1. 7.
Item in Certam, Opinativam, Dubiam, Suſpicantem, & Scrupuloſam. 7. 1. 8.
Conſcientia Dubia, & ſuſpicans, propriè conſcientia non eſt. 7. 1. 9.
Conſcientia ſcrupuloſa, vel ſcrupulus magis, quàm conſcientia, trepidatio quædam eſt rectæ conſcientiæ. 7. 1. 10.
Conſcientia Opinativa, dubium eſt, an verè conſcien-

ſcien-

ſcientia dicēda ſit. 7.1.11.
Conſcientia errans verè obligat. 7.2.1. & ſeq.
Conſcientiam deponendi obligatio, non eſt quid medium inter obligari, & non obligari. 7.2.2.
Contrà Conſcientiam Erroneam agere, procul dubio peccatum eſt. 7.2.4.
Conſcientiæ dictamen, ſufficit, quod præceſſerit, modo in virtute perſeveret, ut quis dicatur agere contrà conſcientiam. 7.2.5. & ſeq.
Conſcientiæ dictamen in virtute perſeverare, quomodo noſci poſſit. 7.2.8. & ſeq.
Conſcientia errans quomodo poſſit deponi. 7.2.12. & ſeq.
Contrà Conſcientiam errātem agere, quodnam ſit peccatum. 7.2.14. & ſeq.
Conſcientiam vincibiliter errantē ſequens peccat, ſed benè agit ſequens errantem invincibiliter. 7.2.20. uſque ad finem §.
Conſcientiæ diviſio in ſpeculativam, & Practicam, in quo ſenſu admittenda. 7.3.2. Vide item Dubia conſcientia, Opinio, Suſpicans ſcrupulus.
Conſenſus, quid ſit? 3.1.7.
Conſenſus materialiter poteſt cùm electione identificari, & quomodo formaliter differant? 3.2.7. & ſeq.
Conſenſus nomine intelligitur quælibet complacentia judicium ſequens. 3.3.1.
Conſenſus in rigore judicium exigit Superioris rationis. 3.3.2.
Conſenſus non datur ſinè advertentia honeſtatis, & legis. 3.3.3.
Conſenſus duplex, expreſſus, & implicitus, ſeù interpretativus. 3.3.4.
Conſenſus in rigore perfectam exigit deliberationem 3.3.5.
Conſenſus eſt imperfectè, & reductivè, complacentia ex imperfecta deliberatione. ibid. & ſeq.
Conſenſus in cogitatione, & re cogitata ejuſque delectatio, quomodo ſit peccatum, vel non? 3.3.20.
Conſilium quid ſit? 3.1.8.
Conſilium eſt completa inquiſitio uſque ad judicium incluſivè. 3.2.1.

Con-

Conſilium definitur, & explicatur. 3.2.6.
Conſilium ad nullum peccatum obligat. 5.4.3.
Conſuetudinem, & habitum peccati, an, & quomodo confiteri teneamur 6.4.4. & ſeq.
Conſuetudo, quæ, & quomodo à lege, ac Jure Gentium differat. 8.1.31.
Conſuetudo quid, & quomodo vim legis habeat, abrogandi, & interpretandi. 8.4.1. & ſeq.
Conſuetudinis conditiones, ut vim legis obtineat. 8.4.2.
Conſuetudo niſi juſta ſit, & rationabilis, abuſus eſt. 8.4.5.
Conſuetudo exigit Principis conſenſum legalem, vel Perſonalem, expreſſum, vel præſumptum. 8.4.6.
Conſuetudo legi non præjudicans poſt rationabilem præſumptum Principis conſenſum ſtatim legis vim obtineat. 8.4.7.
Conſuetudo contrà legem probabile eſt, quòd tempus exigit præſcriptionis, ut vim legis obtineat, probabilius tamen eſt, nullum determinatum requiri tempus. 8.4.8. & ſeq.
Conſuetudinem contrà legem ſufficienter introductam ſequi licèt ſaltem in foro cōſcientiæ. 8.4.10.
Conſuetudinis legis jam uſu receptæ derogativæ differentia à non uſu legis de novo promulgatæ, & quomodo in hoc Princeps, vel Subditi peccare poſſint. 8.4.11. & ſeq.
Contemptus quid acquirat, ut ſit mortale peccatum? 5.4.17.
Continuari cenſetur actus Voluntatis non retractatus, dùm formaliter, vel virtualiter aliquo ſuo effectu perſeverat. 4.4.12. & ſeq.
Continuari non cenſetur, ſi perſeveret aliquid ſolùm per modum habitus, vel involuntariè, & materialiter. 4.4.14.
Continuatio peccati in ſomno malitiam non auget. 4.4.23. Vide Ceſſatio.

D

Decalogi Pręcepta indiſpēſabilia ſunt. 8.2.11.

De-

Declarationes, & Decreta Sac. Cong. Card. an, & quomodo vim legis obtineant. 8. 1. 33. & ſeq.
Decreta Concilii Gen. per novam legem non abrogantur, niſi de ipſis mentio fiat. 8. 5. 15.
Delectationē ſolam intendere in operando malum eſt. 1. 4. 4. & ſeq.
Delectationes inſurgentes non repellere, an, & quodnam ſit peccatum. 3. 3. 11. & ſeq.
Delectatio quid? Et quid moroſa. 3. 3. 11. & ſeq.
Delectatio quando, & quomodo ſit peccaminoſa, vel non. 3. 3. 16. & ſeq.
Delectari de aliqua boni ratione in malo, quomodo non ſit peccatum. 3. 3. 19. Vide Conſenſus.
Deliberatio imperfecta nūquam ſufficit ad mortale peccatum. 5. 4. 14.
Deliberatio perfecta, & imperfecta. Vide Actus, & Conſenſus.
Deum in omni operatione intendere, non tenemur ſemper. 7. 2. 11.
Diligētia neceſſaria cuique ad ea ſcienda, quæ ſcire debet. 2. 6. 20.
Diſcontinuatur actus bonus per diſtractionem, inanē gloriam, aut quid tale. 4. 1. 10.
Diſcontinuatur Voluntatis actus per actum oppoſitum, vel retractationem. 4. 4. 11.
Diſcontinuatur etiā ſi prompta inclinatio remaneat per modum habitus, involuntariè; aut materialiter. 4. 4. 14.
Diſpenſatio quid requirat, ut juſta ſit. 8. 2. 7.
Diſpenſatione Superioris in manifeſtis opus non eſt, niſi aliter lex diſponat. 8. 2. 8.
Diſpenſatio petenda in ambiguis, vel ſervanda lex. 8. 2. 9.
Diſpenſatio circa, quæ pręcepta Juris naturalis eſſe poſſit, vel non. 8. 2. 11.
Diſpenſatio in Jure naturæ ad quem pertineat. 8. 2. 12.
Diſpenſare, vel interpretari non poſſit in Divino Jure, niſi Eccleſiaſtica Poteſtas. 8. 2. 14.
Diſpenſatio in Jure naturali, & Divino, abque juſtâ causâ illicita, & invalida eſt. 8. 2. 15.

Di-

Diſpenſans bona fide abſq; legitimâ causâ excuſatur, & diſpenſatus licitè, uti poteſt diſpenſatione uſque dùm in bona fide perſeverat. 8. 2. 16.

Diſpenſatio in Voto Caſtitatis ob periculum incõtinentiæ ceſſat, ceſſante periculo. 8. 4. 33.

Diſpenſatio eſt Juris relaxatio à poteſtatem habente, & quomodo ab interpretatione, ac Privilegio differat. 8. 5. 23.

Diſpenſatio Vulnus quoddam eſt legis; Undè res odioſa eſt, ac ſtrictè interpretanda. 8. 5. 24.

Diſpenſare non licet Superiori abſque rationabili cauſa. 8. 5. 25.

Diſpenſationem petens abſque cauſa peccat, ſed obtentâ licitè, uti poteſt. 8. 5. 26.

Diſpenſandi, qui habeat facultatem. ibid.

Diſpenſatio in lege Superioris obtenta ab Inferiori habente aliàs facultatem invalida eſt, ſinè juſtâ causâ. ibid.

Diſpenſatio valida eſt, licèt diſpenſans cauſam non cognoſcat, modò in re ſit juſta cauſa. ibidem.

Diſpenſare in lege Superioris, in quibus caſibus regulariter poſſit Inferior. 8. 5. 27.

Diſpenſatio ſubreptitia, vel obreptitia invalida eſt, niſi fortè id, quòd tacetur, vel falsò exponitur, impertinenter ſe habeat ad diſpenſationem. 8. 5. 28.

Diſpenſatio valet quòad partem ſubreptione non affectam, ſi ſeparabilis eſt, neque fuerit ex dolo impetrantis, quamvis fortè contigerit ex malitia Procuratoris, diſpenſato neſciente. 8. 5. 29.

Diſpenſatio motu proprio conceſſa, præcedente tamen informatione, vel ad inſtantiam, invalida eſt, interveniente dolo diſpenſati. 8. 5. 30.

Diſpenſatio non vitiatur ex puro ſcribæ errore in literis. 8. 5. 31.

Diſpenſatio obtenta, tacitâ qualitate, vel circunſtantiâ, quam Jura ſpecialiter exprimi volunt, invalida eſt. 8. 5. 32.

Diſpenſatio ceſſare, & revocari poteſt eo modo, quo

Privilegium. 8. 5. 33.
Diſpenſatio item. Vide Privilegium.
Diſtinctio numerica moralium actuum à numericâ ipſorum diſtinctione in eſſe moris deſumenda eſt. 4. 4. 2. & ſeq.
Diſtinctio, & unitas actuum etiam externorũ ab unitate, vel diſtinctione actus Voluntatis deſumitur. 4. 4. 7. & ſeq.
Diſtinctio numerica moralium actuum deſumenda eſt ab actu Voluntatis, non ut formaliter moralis eſt, ſed materialiter ſumpto, moraliter tamen æſtimato 4. 4. 10.
Diſtractio. Vide Bonum Opus.
Doctorum Authoritas æſtimanda in moralibus. 7. 4. 6.
Doctores quinam graviores, & præferendi? 7. 4. 7.
Doctorum multitudo non reddit abſolutè opinionẽ communem, ſed benè, cùm re maturè diſcuſsâ, docetur ab ipſis. 7. 4. 8.
Doctorum Theologiæ, ac Juris quomodò auctoritas penſanda? 7. 4. 9.
Dubiâ formaliter Conſcientiâ, non licèt quidquam agere. 7. 3. 5. & ſeq.
Dubitans, an ager, quem poſſidet, ſit verè ſuus, licitè retinet. 7. 3. 8.
In dubiis melior eſt conditio poſſidentis. ibid. & 33. & 71. & ſeq.
Dubiâ Conſcientiâ operans non eſt perplexus. 7. 3. 12.
Dubius de valore Matrimonii, an poſſit, & debeat reddere debitum? ibid.
Cum dubio ſpeculativo ſtare non poteſt certitudo practica, omninò invariatis terminis. 7. 3. 26. & ſeq.
Dubium Juris, & Facti. 7. 3. 14.
Datur medium inter dubium, & certum. ſcilicet opinativum. 7. 3. 60.
Dubia formaliter eſt Conſcientia, licèt aliqualiter potiùs in unam, quàm alteram partem inclinet, niſi determinatus ſit aſſenſus, moraliter certus. 7. 3. 69.
Dubia Conſcientia deponenda eſt per congruam Veritatis inquiſitionem, 7. 3. 70.
In dubiis tutiorem partem eli-

Sſſ

eligendâ, quomodò Conſilium, vel Præceptum ſit? 7. 3. 75. & A. 31.
In dubiis ex duobus malis minus eligendum, explicatur. 7. 3. 77.
In dubiis quid agendum, quandò nō apparet quid tutius, vel minùs malum, vel pro quà parte ſtet poſſeſſio? 7. 3. 78. & ſeq.
Dux belli imprudenter agit, ſi abſque neceſſitate hoſtem aggrediatur, abſque morali certitudine Victoriæ. 7. 3. 61.
Dux Exercitus licitè occultare poteſt, quæ facere debet, non tamen fraudulenter agere. 7. 5. 48.

E

EBRIETAS causâ ſanitatis licita eſt, ſi aliud non eſt remedium, tenetur autem ſe inebrians, & complices præcavere, nè quid mali ſequatur. 2. 2. 9.
Effectus ex naturali cauſa procedens non imputatur, ſi nullatenus impediri poteſt, benè verò, ſi poteſt. 2. 2. 5.
Idem, ſi cauſa ſit ab extrinſeco illata, ut Demonis operatione. 2. 2. 6.
Effectus ex causâ voluntariâ imputatur ad culpam, non verò ſi poſt pœnitentiam cauſa removeri non poſſit. 2. 2. 7.
Effectus præciſi, licèt non intenti, imputantur etiam danti operam rei licitæ. 2. 2. 8.
Effectus non præciſi adhuc imputatur, ſi per ſe ex cauſa ſequantur, non autem ſi ſolum per accidens. 2. 2. 9.
Effectus per accidens non imputantur danti etiam operam rei licitæ, factâ ſufficienti diligentia, quamvis actio ſit periculoſa. 2. 2. 10. & ſeq.
Limita, ſi actio adeò ſit periculoſa, ut vix periculum vitari poſſit. ibid. 13.
Effectus realem dicit ordinem ad ſuam cauſam finalem. 4. 2. 10.
Electio quid ſit. 3. 1. 7.
Epykeja quid? Non habet locum in lege Naturali. 8. 2. 5.
Epykeja, ſeù æquitas legis interpretatrix eſt, ac Superior regula. 8. 5. 3.
Epykeja locum habet, dùm le-

legis obſervantia nimis eſſet dura. 8. 5. 4.

Epykeja locum non habet in dubiis formaliter. 8. 5. 5.

Exceptus Caſus firmat regulam in contrarium, quomodò intelligatur? A. 26.

Excommunicatio. Vide Pœna Excommunicationis, & Pœna iterabilis.

Exempla, quæ adducuntur contrà Probabiliſtas, juſtè non nimis probant A. 37.

Exempla, quæ adducuntur in favorem benignæ ſententiæ nihil proſunt. A. 38.

F

FIDES explicita, ſi non diſtincta, præcipuorum myſteriorum neceſſaria eſt cuilibet Chriſtiano. 2. 6. 13.

Fidelis peccans, an ſemper duplici malitiâ peccet cõtrà Virtutem infuſam, & acquiſitam? 4. 3. 34. & ſeq.

Fidelis nõ eſt neceſsè, quòd ſe accuſet diſtinctè de prædictis malitiis. 4. 3. 36.

Fidelis non tenetur ſemper ad ſupernaturalia præcepta attendere. 4. 3. 35.

Finis tripliciter intendi poteſt, habitualiter; actualiter, & Virtualiter. 1. 3. 6.

Finis ultimus, tàm naturalis, quàm ſupernaturalis, quomodò neceſſariò per actum bonum, & meritorium intendi debeat? 1. 3. 8. & ſeq.

Finis duplex, ultimus, & intermedius. 3. 1. 2.

Finis ultimus abſolutè, vel in tali genere. 3. 1. 4.

Finis ultimus formalis, & materialis. 3. 1. 4.

Finis eſt primarium Voluntatis objectum, non tamen adæquatum, & totale. 4. 3. 9.

Finis duplex, intrinſecus, & extrinſecus ſui operis, & operantis. 4. 3. 19.

Finis, objectum, & motivum idem ſunt reſpectu Voluntatis. ibid.

Finis extrinſecus eſt accidens, & Circunſtantia. ibid.

Finis eſt adęquata ratio formalis, ſub quà Voluntas etiam attingit media. 4. 3. 23.

Fornicatori accedenti ad

Mulierem paratam non eſt voluntarium peccatū ipſius Mulieris, benè verò procuranti ejus conſenſum, undè tenetur hic exprimere in Confeſſione, non ille. 2. 2. 4.
Fornicari intendens quinquies cùm eadem fœmina, etiam voluntatis actu, quinque peccata committit. 4. 4. 35.
Forum externum ex præſumptione punit aliquādò ſinè culpa in re. 2. 2. 15.
Forum externum de externis judicat, ex quibus reus quis præſupponitur, niſi aliàs de innocentia conſtet. 4. 2. 23.
Fruitio quænam ſit? 3. 1. 6.
Fruitio importat amorem, poſſeſſionem, & delectationem. 3. 2. 18.
Fruitio perfectè eſt de ſolo ultimo fine, imperfectè autem de intermedio. 3. 2. 19.
Furari volens, ut fornicetur, duplex committit peccatum. 4. 4. 33.
Furans aggrediendo Viatorem, multipliciter peccat. 6. 3. 17.
Furans decies unum ſcutū vituperabilior eſt, quàm ſemel furans viginti. 6. 3. 16.
Furtum quandò notabiliter aggravari, cenſendum ſit? 6. 3. 7. & 22.

G

GABELLA; Vide Tributa.
Gratia ſpecialis neceſſaria eſt, non ſolùm ad novam bonitatem, & meritum, ſed ad quamcunque ejuſdem intentionem. 4. 2. 29.

H

HABITUS vitioſus remanere poteſt cùm Virtute infuſa. 4. 3. 34. 4. 4. 14.
Homicidium ex inadvertentia. 3. 3. 18.
Homicidium caſuale. Vide Effectus.
Habitus. Habituatus. Vide Conſuetudo. Peccans ex certa ſcientia.

Igno-

I

IGnorantia duplex, Juris, & Facti, ſeù generalis, & particularis, & malæ electionis. 2. 6. 1.
Ignorantia vincibilis, & invincibilis. 2. 6. 2.
Ignorantia antecedens, concomitans, conſequens. 2. 6. 3.
Ignorantia antecedens reddit ſimpliciter involuntarium. 2. 6. 4.
Ignorantia concomitans nõ facit involuntarium, ſed non voluntarium, non accuſat, nec excuſat. 2. 6. 5.
Ignorantia conſequens eſt volita ſaltèm indirectè. 3. 6. 6.
Ignorantia affectata, craſſa, & ſupina. ibid.
Ignorantia conſequens ſemper eſt culpabilis. 2.6.7.
Ignorantia conſequens aliquo modo involuntariũ facit, & in parte excuſat niſi ſit affectata. 2.6.8. & ſeq.
Ignorantia poteſt dici cauſa per ſe moraliter, ſi non metaphyſicè. 2. 6. 10.
Ignorantia ex naturali oblivione eſt antecedens. 2. 6. 11.
Ignorantia non culpabilis ſemper excuſat. 2. 6. 12. Vide Scire, Fides.
Imperium, in quo conſiſtat? 3. 2. 12. & ſeq.
Imperare, quo modo ſit intellectus, & Voluntatis? 3. 2. 15.
Inadvertentia ex naturali oblivione excuſat, non autem ex incuria. 3. 3. 18.
Inceſtum ſpecie differre ſecundum gradus eſt probabile. 6. 3. 18.
Inceſtus unius cum Matre, vel ſorore, an ſubſtantialiter ſit gravius peccatũ, quàm duo, vel tres cum alia Conſanguinea? ibid.
Inceſtus etiam extrà ſecundùm gradum explicandus in Confeſſione, licèt non ſit neceſſarium exprimere in tertio, vel quarto. 6. 4. 1.
Indifferentes actus plures dantur ſecundùm ſe. 1. 2. 2.
Indifferens nullus eſt actus humanus in individuo. 1. 4. per totum.
Indulgentiæ fructus alligatus operi, quod non implens

plens

plens non conſequitur indulgentiam? 4. 2. 28.
Infamiæ metus quando juſtus, vel non? 2. 4. 4.
Infidelis poteſt elicere aliqua opera bona moraliter. 7. 2. 11.
Inſtrumentum, ut motum à principali agente, activè attingit effectum propriam excedentem virtutem. 4. 2. 9.
Intemperantia. Vide Timiditas.
Intentio ultimi finis. Vide bonus actus, & Meritum.
Intentio finis. 3. 1. 6.
Intentio eſt efficax voluntas finis. 3. 2. 1. Vide Actus Voluntatis, & Bonum Opus.
Interdictum. Vide Irregularitas.
Involuntarium nõ eſt idem ac non Voluntarium. 2. 3. 2. Vide Violentia, Metus, Ignorantia, Concupiſcentia, Paſſio.
Irregularitas, Interdictum, & Suſpenſio, quomodò abſque culpa incurri poſſint? 2. 2. 15. & 8. 3. 68. & ſeq.
Judicium practicum à ſpeculativo diſcordare poteſt per adventum Circunſtantiæ. 7. 3. 15.
Judicium practicum in tali caſu extrahitur quodammodo à ſubjectione ſpeculativi, & ſub alio pariter ſpeculativo collocatur. 7. 3. 16.
Judicium practicum, ſeu ſingulare, invariatis omninò terminis, à ſpeculativo, & generali diſcordare prudenter non poteſt. 7. 3. 17. & ſeq.
Judicium ſpeculativum eſt immediata regula Judicii practici. 7. 3. 18. & ſeq.
Judicium ſpeculativum, & practicum in veritate conveniunt. 7. 3. 21. & ſeq.
Judex ad maximam tenetur diligentiam in Veritatis inquiſitione. 7. 5. 35.
Judex tenetur juxtà probabiliorem partem decernere, ſivè dubium ſit Juris, ſivè Facti. 7. 5. 36. & ſeq.
Judex quid agat, dùm pro utraque parte ſunt æqualis ponderis fundamenta? 7. 5. 38.
Judex in criminalibus, præcipuè in Causâ Sanguinis, Sole clariores exigat proba-

bationes. 7. 5. 39.

Judex non ex privata ſcientia, ſed ſecundùm quod ſibi, ut Publica eſt Perſona, conſtat, debet procedere, ſcientiâ tamen privatâ, uti poteſt ad inducta ſtrictius diſcutienda. 7. 5. 40.

Judex ſciens innocentem falsò convictũ, quid agere debeat? 7. 5. 41.

Judicis arbitrium, quô extendatur, nè iniquè arbitretur? 7. 5. 42.

Judex, an, & quam pœnam præcipere poſſit, ut ſibi reus inferat? 8. 3. 75. & ſeq.

Judex iniquè præciperet, ut Filius Parenti mortem inferret. 8. 3. 78.

Judex inferior tenetur in Conſcientia, pœnam imponere à lege taxatam. Superior tamen poteſt in toto, vel in parte remittere, ſicut in lege diſpenſare. 8. 3. 79.

Jus Gentium quid? quæ contineat, & quomodò à lege naturali, & conſuetudine differat? 8. 1. 30. & ſeq.

Juſtitia legalis diverſa eſt juxtà regiminum diverſitatem. 4. 3. 32.

L

LEGIS eſſentialia, quæ ſint? 4. 3. 25.

Legis non quælibet eſſentialis diſtinctio dat moralem dictinctionem, ſed ſola diſtinctio in ratione directivi, & regulæ. 4. 3. 26.

Legis diverſitas etiam in ratione finis, non ſufficit ad ſpecificam diſtinctionem actus, niſi diverſus præſcribatur modus. 4. 3. 27.

Legis finis dat ſpeciem, ſi tanquam finis proximus proponatur. 4. 3. 28.

Legis finis generalis non inducit novam ſpeciem, niſi ab operante ſit intentus. 4. 3. 29.

Lex quomodò in diſtinctâ moralitatis ſpecie conſtituat objectum? 4. 3. 37. & 41.

Legem ſufficienter non eſſe promulgatã uſque dùm inter DD. de illa controvertitur, quam ſit pernicioſum? A. 12. & ſeq.

Legis Divinæ non ſcriptæ, & Naturalis promulgatio

tio fit rationis dictamine A. 13. & ſeq.

Legis poſitivæ tàm Divinæ, quàm humanæ interpretatio, & explicatio ipsâ ratione fit. A. 16.

Legis, Juris, & Artis, Boni, & Æqui differentia. 8. 1. 1. & ſeq.

Legis definitio explicatur. 8. 1. 3. & ſeq.

Lex ad commune bonum utilis eſſe debet. 8. 1. 4.

Legis rationem propriè non habent Præceptum, Sententia, & Privilegium. 8. 1. 5. & ſeq.

Lex debet eſſe à poteſtatem habente. 8. 1. 8.

Leges cōdere, ad quem pertineat? 8. 1. 9. & ſeq.

Leges Eccleſiaſticas condēdi Poteſtas immediatè à Chriſto communicata. 8. 1. 10.

Lex humanorum actuum debet eſſe directiva. 8. 1. 11.

Legis promulgatio neceſſaria, ut lex in actu ſecundo obliget. 8. 1. 12.

Legis Divinæ promulgatio determinatum non habet modum, humana verò aliquam exigit ſolemnitatem. 8. 1. 13. & ſeq.

Leges mandari, ſcriptis congruum eſt, licèt non de eſſentia. 8. 1. 15.

Legis officium, effectus, & actus. 8. 1. 16.

Lex dividitur in Divinam, & humanam; Divina verò in Æternam, Naturalem, & Poſitivam. 8. 1. 17. & ſeq.

Lex Divina poſitiva, quæ dividitur in Veterem, & Novam. 8. 1. 21.

Lex Naturalis explicatur. 8. 1. 19. & ſeq.

Lex Poſitiva, ſivè Divina, ſivè Humana, præcipere, vel prohibere poteſt aliquod lege naturali præceptum, vel prohibitum, non tamen contrà illam. 8. 1. 22.

Lex Vetus bona, ſed imperfecta comparitivè ad Novam, undè per hujus promulgationem abrogata fuit. 8. 1. 25.

Legis veteris Præcepta triplicis generis. 8. 1. 24.

Legis Veteris Cæremonialia, non ſolùm abrogata, ſed jam illicita ſunt. 8. 1. 25.

Legis Veteris Moralia quomodò ſint in ſuo robore? 8. 1. 26.

Le-

Digitized by Google

Legis Veteris Judicialia vim amplius non habent, & quomodò poſſint adhuc præcipi? 8. 1. 27.
Legis Novę Pręcepta triplicis generis. 8. 1. 28.
Lex humana, & quotuplex. 8. 1. 29.
Lex humana ſcripta dividitur in Eccleſiaſticam, & Civilem; Eccleſiaſtica, ſeù Canonica, quæ contineat? 8. 1. 32..
Legis vim, an obtineant, & quomodò Declarationes, & Decreta Sacræ Congregat. Cardinalium? 8. 1. 33. & ſeq.
Lex Civilis per excellentiã, Jus Romanum, quæ contineat? 8. 1. 38.
Lex iſta, an, & quomodò extrà Romanum Imperium extendatur? 8. 1. 39.
Lex naturalis, Synderesis, & Conſcientia quomodò differant? 8. 2. 1.
Legis naturalis Præcepta triplicis generis. 8. 2. 2.
Lex naturalis in rigore mutationem, vel diſpenſationem non admittit, ſed tantùm ex variatione materiæ 8. 2. 3. & ſeq.
Legis naturalis materia variatur ex ipſius legis naturalis dictamine. 8. 2. 4.
Legis naturalis neque propriè eſt Epykeja. 8. 2. 5.
Legis naturalis diſpenſatio quomodò fieri poſſit? 6. 2. 6. & ſeq. Vide Diſpenſatio.
Legis naturalis, an & quomodò invincibilis dari poſſit ignorantia? 8. 2. 17. & ſeq.
Legis humanæ Conditiones, ut juſta ſit. 8. 3. 2.
Lex humana tripliciter injuſta eſſe poteſt. 8. 3. 3.
Lex humana per ſe loquendo, ad mortem obligat, ſed in caſu non obligat ex benignitate. 8. 3. 4.
Lex humana, undè noſci poſſit, quòd obliget cum vitæ diſpendio. 8. 3. 5.
Lex humana quomodò actus internos præcipere poſſit? 8. 3. 6.
Legi humanæ quomodò ſubdatur Princeps? 8. 3. 7.
Legi Civili quomodò ſubdantur Clerici? 8. 3. 8.
Legibus proprii Territorii non tenetur immorans extrà. Peregrini verò tenentur legibus Territorii, per quod tranſeunt 8. 3. 9.
Legis promulgatio, ut actu

obliget. 8. 3. 10. & ſeq.
Legem ſciens antè illius promulgationem, eà non ligatur. 8. 3. 11.
Legis notitia, quæ neceſſaria ſit, ut actu obliget? 8. 3. 13.
Leges etiam Pontificiæ, cõgruum eſt, ut ad Epiſcopos, vel Gubernatores promulgandæ tranſmittantur. 8. 3. 16.
Lex humana, ut obliget, an, & quam requirat Populi acceptationem? 8. 3. 17. & ſeq.
Legem nõ acceptantes abſque legitimâ causâ graviter peccant, etiam ſi aliàs Privilegiati ſint. 8. 3. 19. & 23.
Legis primi tranſgreſſores peccant, non verò alii poſt non uſum ſufficienter introductum. 8.3.23. & 30. & 8. 4. 11.
Legis non uſus quando cenſetur ſufficienter introductus. 8. 3. 25.
Lex non obligat, ſi à majori parte Communitatis non ſervetur. 8. 3. 26.
Lex non obligat in aliqua particulari Communitate, ſi ejus major pars non ſervet, quamvis in aliis communi ſit uſu recepta. 8. 3. 26.
Lex obligat, ſi dubium ſit, an fuerit uſu recepta. 8. 3. 27.
Lex uſu non recepta caret vi obligatoria, non tamẽ hoc ipſo abrogata eſt. 8. 3. 28.
Lex abrogata cẽſetur etiam per duos, vel tres actus, Principe ſciente, nec reclamante, cùm poſſit commodè. 8. 3. 29. & ſeq.
Legis obligationem poteſt Populus ſuſpendere, ut Principi ſupplicationem porrigat. 8. 3. 31.
Quid agendum, ſi Princeps ad legis obſervantiam compellat, & Populus nolit ſubjacere? 8. 3. 32.
Lex obligat quomodocunque acceptetur, etiam vi, & metu. 8. 3. 33.
Legis non uſum actus publici, non occulti inducunt. ibid.
Legis cujuſcunque tranſgreſſio ex contemptu eſt mortale peccatum. 8. 3. 34.
Lex præceptiva obligat ſub mortali, mandativa ſub veniali; Conſultiva nullo

lo modo. 8. 3. 35.
Lex quandò præceptiva, mandativa, vel purè conſultiva? 8. 3. 36. & ſeq. Vide Verba, Materia, Legislatoris, intentio, & Pœna.
Legislator poteſt, materiam aliàs gravẽ ſub veniali, aut etiam nullo peccato jubere. ibid.
Lex obligat ſecundùm cõmunem conſuetudinem, præſertim Eccleſiæ, & Prudentum exiſtimationem. 8. 3. 41.
Legem purè conſultivam eſſe, colligi poteſt ex verbis Legislatoris, vel materia ipſius. 8. 3. 42.
Lex non obligat ſub. mortali, quibuſcunque feratur verbis, niſi materia ſit gravis, etiamſi legislator obligare intendat. 8. 3. 43.
Lex obligat ſecũdùm quod conſtat legislatoris intentio, modò materia ſit capax. 8. 3. 44.
Lex obligat ſub mortali, ſi conſtet intentio Legislatoris, & dubium ſit, an materia ſit gravis. 8. 3. 45.
Legis obligatio ex materia penſanda eſt, ubi non conſtat de legislatoris intentione. 8. 3. 46.
Legislatoris intentio ex verbis, & pœna colligi poteſt. 8. 3. 87. & ſeq.
Lex, quæ congruè intelligi poteſt obligare ſub veniali, non eſt ad mortale extendenda. 8. 3. 50.
Lex triplex, Præceptiva, Pœnalis, & Miſta. 8. 3. 51.
Lex imponens pœnam excommunicationis majoris ex hoc ipſo Præceptiva eſt ſub mortali. 8. 3. 64.
Lex purè pœnalis ad nullam culpam obligat. 8. 3. 65.
Leges benigniùs interpretandæ. 8. 3. 66.
Lex etiam purè pœnalis aliam imponens legem, ſeù ſignum, eſt gravis, aut levis obligationis juxtà pœnæ qualitatem; 8. 3. 71.
Lex pœnalis latæ ſententię, an, & quomodò in foro Conſcientiæ tranſgreſſores obliget ad ſubeundã pœnam, etiam antè Judicis ſententiam? 8. 3. 72. & ſeq.

Legis interpretatio generalis, & particularis. 8.5.1.
Legis interpretatio generalis Authentica per conſuetudinem, & Doctrinalis. 8. 5. 2.
Legis interpretatio per Epykejam. 8. 5. 3. & ſeq.
Lex quomodò ceſſet de ſe? 8. 5. 6. & ſeq.
Legis Imitatio, Abrogatio, Derogatio, Correctio, Diſpenſatio, quomodò differant? 8. 5. 8.
Lex immutatur de Superioris voluntate, vel per non uſum. 8. 5. 9.
Legis Correctio à Superiori Conſuetudine, & communi DD. ſenſu fieri poteſt. ibid.
Legis Abrogatio, vel Derogatio à quo, & quomodò fieri poſſit? 8. 5. 50. & ſeq.
Lex inferioris à Superiori confirmata, an, & quomodò ab inferiori poſſit abrogari? 8. 5. 12. Vide Statuta Decreta.
Legem validè abrogat Superior, etiam ſinè cauſa, licèt peccet. 8. 5. 13.
Legis abrogatio quomodo fiat. 8. 5. 14.
Lex juramento firmata, quomodò per contrariã legem abrogari poſſit? 8. 5. 16.
Legis abrogatio, quam exigat publicationem. 8. 5. 17. & ſeq.
Lex pœnalis novam taxans pœnam pro eodem crimine, an, & quomodò antiquam abroget? 8. 5. 19. & ſeq.
Libertas eſt radix moralitatis, non ipſa formalis moralitas. 1. 1. 3.
Libertas triplex, à ſervitute, à coactione, & libertas indifferentiæ. 2. 1. 5.
Libertas indifferentiæ ad actum humanum requiſita, quæ ſit? 2. 1. 6.
Libertas contradictionis, & quòad exercitium, & cõtrarietatis, & quòad ſpecificationem. 2. 1. 7.
Libertatis radix eſt ratio. 3. 1. 8.
Libertas filiorum Dei levẽ, & ſuavem Divinam reddit legem, non morum laxitudo. A. 17.
Libertas eligendi opinionẽ quænam ſit? A. 18.
Ludens quomodò prudenter cum ſola probabilitate vincendi ludere poſſit. 7. 3. 64.

Ma-

Digitized by Google

M

MALITIA moralis, quid? 1. 2. 1.
Mali actus, quia mali ſecundùm ſe, & mali, quia prohibiti. 1. 2. 2.
Malus nullus actus formaliter, niſi lege ſaltèm æterna prohibitus. ibid.
Malus tantùm, quia prohibitus, per aliquam circunſtantiam cohoneſtari poteſt, non verò malus intrinſecè, ac ſecundùm ſe. 1. 2. 4.
Malitiæ moralis definitio. 1. 2. 5.
Malum ex quocunque defectu reſultat. 1. 3. 1.
Malum eſt privatio boni. 5. 1. 1.
Malitia moralis eſt privatio rectitudinis debitæ. ibid.
Malum, & Malitia duplex, Malum abſolutè, ſimpliciter ſecundùm ſe, & privativè, & Malum ſecundùm quid, contrariè, ſeù in ordine ad aliud, & reſpectivè. 5. 1. 3.
Malum etiam reſpectivè privationem habet annexam. ibidem.
Malitia moralis formaliter conſiſtit in ordine diſſonantiæ, non in privatione. 5. 1. 4.
Malum morale eſt quoque in genere mali ſimpliciter. 5. 1. 6.
Malum morale, etiam præciſa privatione, eſt maximum. ibid. Vide Bonitas.
Martyrium ex reali Paſſione Chriſti, imitatione Privilegium habet remittendi totam pœnam. 4. 2. 28. Vide Aureola.
Materia quænam ſit gravis obligationis capax. 8. 3. 37.
Materia de ſe levis ratione circunſtantiæ, præcipuè finis, gravis reddi poteſt. 8. 3. 38.
Materia de ſe non gravis poſt monitionem gravis redditur. 8. 3. 58.
Matrimonium per metum quomodò invalidum. 2. 4. 7.
Matrimonii valor Parochi, & duorum Teſtium exigit præſentiam. ibid.
Medicus imprudenter, infideliter, ac injuſtè, certiori

ri poſtpoſita, medicinam daret ambiguam . 7. 3. 63. & 7. 5. 50.

Medicus ſivè cum mercede, ſivè gratis curam agat, non poteſt medicamento uti, de quo dubium eſt, an poſſit nocere. 7. 5. 51.

Medicus tenetur in dubiis aliorum conſilia quærere. ibid.

Medicus uti poteſt dubio remedio, ſi aliàs deſperata ſit Infirmi ſalus, nec aliud certius occurrat, Infirmum tamen, ac hæredes monere tenetur. 7. 5. 52.

Medicinas pretioſas, vel nimis difficiles adhibere non tenemur. 7. 5. 53.

Medicus quomodò uti poſſit remedio, de quo ſolùm dubitatur, an poſſit prodeſſe, non autem nocere? 7. 5. 54.

Medicus, an, & quomodò teneatur, ad commune bonum ſingulare pharmacum, ſeù remedium aliis communicare? 7. 5. 55.

Medici obligatio ad pauperum curam gratis aſſumendam, & Infirmos de Confeſſione admonẽdos. 7. 5. 57.

Medium etiam, ut medium aliquam habet intrinſecam bonitatem, licèt diminutam, & à bonitate finis dependentem. 4. 3. 9.

Mercator abſolutè irridendus quærens lucrum, ubi ut plurimùm damnum reperitur, & in quo caſu poſſit id prudenter agere? 7. 3. 62.

Meritum æternæ vitæ preter alia requiſita ad moralem bonitatem, ordinem exigit ad Deum ſupernaturalem finem, ſaltèm virtualiter. 1. 3. 11.

Hæc virtualis intentio habetur ex naturâ ſuâ in actibus de ſe ordinis ſupernaturalis, in aliis verò per præcedentem actũ ad minus. ibid.

Sufficit initio vitæ, vel juſtificationis actualem habere intentionem, modò nec implicitè ſit retractata, ſanum tamen eſt Conſilium, ipſam de die in diem innovare. 1. 3. 12.

Meritum, vel Demeritum im-

importat activam conformitatem, vel difformitatem ad legem. 4. 2. 20.

Meriti æqualitas exigit voluntatem in intentione, duratione, & cæteris circunſtantiis. 4. 2. 30.

Meriti, & Demeriti menſura duplex, Objectum, & Voluntatis efficacia. 4. 2. 32. & ſeq. Vide Bonum Opus.

Ad meritum ſufficit virtualis intentio. 4. 4. 13.

Metus quid ſit? 2. 4. 1.

Metus juſtus, & probabilis, non juſtus, nec probabilis. 2. 4. 2. & ſeq.

Metus minuit, non tollit voluntarium, undè facta per metũ ſunt miſta &c. 2. 4. 6.

Metus nullo modo fuit involuntarius, ſi objectum, quod ex metu eligitur, ſit in ſe bonum. 2. 4. 8. & ſeq.

Quomodò in his quoquè admitti poſſit aliquid involuntarii? 2. 4. 12.

Aliud eſt aliquid fieri ex metu, aliud cum metu. 2. 4. 13.

Metus non excuſat à tranſgreſſione legis humanæ, benè verò hæc lex in caſu non obligat. 2. 4. 14.

Milites, an, & quomodò bellare poſſint, dùm non conſtat de juſtitia belli? 7. 3. 33. Vide Dux.

Minimum Superioris ordinis excedit maximum inferioris. 5. 1. 6.

Minus bonum eligens relicto meliori, an, & quomodò peccet? 7. 3. 52. & ſeq.

Monetæ mutatio ſecuriùs fit, audito Populo. 2. 5. 14.

Monetam, non licèt Principi mutare ad libitum, ſed ex gravi neceſſitate. 7. 5. 15.

Monetæ mutatio certam exigit ac urgentiſſimam Cauſam, nec ſufficit probabilis, & quænam ſint juſtæ cauſæ? 7. 5. 16.

Monetæ mutatio cùm minori, quo poteſt, Subditorum incommodo fieri debet. 7. 5. 17.

Moralitas à more dicitur. 1. 1. 1.

Mores quid, & quomodò dicantur? ibid. & ſeq.

Mores propriè non ſunt in Brutis. ibid.

Mo-

Digitized by Google

Morale dicitur quidquid ad mores pertinet. 1.1.2.
Moralitas multipliciter invenitur. 1. 1. 4.
Moris genus, eſt genus menſurabilitatis per legem. 1. 1. 3.
Moralitatis duæ ſunt potiſſimæ ſpecies; bonitas, & malitia. 1. 2. 1.
Mortem mitiorem ſibi, vel aliis inferre, non licèt ad vitandam acerbiorem. 8. 3. 28.
Motivi ratio conſtituit propriè objectum in ratione ſpeciali objecti Voluntatis. 4. 3. 39.
Motus primi, & ſecundi. Vide Actus, Negligens, Delectationes.
Mulieri modeſtè ſe ornanti voluntaria non eſt Juvenis concupiſcentia, benè verò ſe ornanti laſcivè. 2. 2. 3.
Mulier, ut invitè dicatur violari, debet voluntate repugnare, & impedire, ut poteſt. 2. 3. 6.
Mulier poteſt voluntariè pati violentiam abſque culpâ, ubi duplex conditio concurrat. 2. 3. 7.

N

NECESSITAS duplex, quòad exercitium, & quòad ſpecificationē. 2. 1. 7.
Neceſſariò appetitur objectum, in quo nulla mali ratio apparet. 2. 1. 9.
Neceſſitas verò, quoad exercitium exigit, quòd nec etiam in actu mali ratio appareat. 2. 1. 10.
Neceſſarii ſunt omninò actus primo primi. 2. 1. 11.
Negligens, motus reprimere cum periculo conſenſûs peccat. 3. 3. 7. & ſeq.
Negligentia levis, vel gravis ex periculo, & ſubjecti diſpoſitione penſanda. 3. 3. 9.
Negligere poteſt, qui expertus eſt, motus roborari magis, eis reſiſtendo, & deficere, contemnendo. 3. 3. 10.

Obje-

O

OBJECTUM Voluntatis, finis, vel medium. 3. 1. 1.
Objecto mediante, omnem participat actus bonitatem, vel malitiam. 4. 3. 7.
Objectum non dat ſpeciem moralem, niſi ut objectum Voluntatis. 4. 3. 8.
Objectum in genere moris, non naturę, conſideratum dat ſpecificam unitatem, vel diverſitatem actui morali. 4. 3. 24.
Objectum ſpecie diſtinguitur moraliter, dùm lex in illo ſpecialem præſcribit modum directionis. 4. 3. 7. Vide Lex.
Objecti ſpecialis appetibilitas etiam ſpecialem exigit directionem. 4. 3. 28. & ſeq.
Objectum in ratione propriè objecti voluntatis conſtituitur per motivi rationem. 4. 3. 39.
In obſcuris regulæ Juris. 7. 3. 80.
Obſervantia mandatorum Dei, ex metu, an ſit involuntaria ſecundū quid? 2. 4. 8. & ſeq.
Occaſionem proximam, nolens, dimittere, abſolvendus non eſt, ac de illâ interrogare debet Confeſſarius. 6. 4. 12.
Odio habens Proximum per longū tempus unum peccatum committit, niſi moraliter diſcontinuet actum. 4. 4. 35.
Offenſæ gravitas duplex, Perſonalis. & Objectiva. 5. 5. 6.
Omiſſionis malitiâ inficitur actus, qui eſt ejus cauſa, vel occaſio, non verò ſi cauſa non ſit, quamvis incompoſſibilis cum actu præcepto. 5. 3. 7. & ſeq.
Omiſſionis malitiâ inficitur actus cum completione Præcepti incompoſſibilis, niſi jam efficacem omittendi ſupponat voluntatem, cujus moraliter ſpes non ſit mutationis. 5. 3. 9. & ſeq.
Immò tunc duplex erit peccatum. 5. 3. 11. & ſeq.
Omiſſio mala eſt, non ſolùm dum quis vult, omittere, ſed etiam dum in-

ſtat Præceptum. 5.3.14.

Operatio propter delectationem perverſa eſt. 1. 4.4.

Operatio propter finem, ſic delectatio eſt propter operationem. ibid.

Operationi excellentiori excellentior finis debetur. ibid.

Operationes ad levamen, & moderatam naturæ commoditatem honeſtæ ſunt. 1.4.7.

Operis executio ſpeciali Gratiâ indiget. 4.2.29.

Operis executione augetur meritum ex intentione, vel extentione Voluntatis. 4.2.30.

Quomodò intelligatur illud. Quantùm intendis, tantùm facis? 4.2.34. & ſeq.

Opus de ſe bonum, ſi cauſa ſit omiſſionis, ſolam contrahit ipſius omiſſionis malitiam, licèt propriâ bonitate privetur. 5.3. 13.

Opinativa Cōſcientia, quid ſit? 7.1.8. & 7.4.1.

In opinionum concurſu, quomodò libertatis poſſeſſio non juvet operantem? 7.3.73. & ſeq.

In Opinionibus datur latitudo, quænam probabilis cenſeri debeat? 7.4.5. & A. 20. & ſeq.

Opinio communis non de facili relinquenda. 7.4. 13. & A. 21.

Opinionem eſſe tutiorem, non eſt idem, ac probabiliorem. 7.4.21.

Opinio minus probabilis in rigore nunquam tutior dicenda eſt, ex communi tamen loquendi modò tutior vocatur, dum nos magis à peccato elongat. 7.4.22. & ſeq.

Opinionem tutiorem, & ſi minùs probabilem, ſequi poſſumus in praxi, & cavendum nè juxtà illam Conſcientia formetur. 7. 4.24.

Opinionem probabiliorem, etſi minùs tutam, licitè quilibet ſequi poteſt. 7. 4.25.

Opinionem, quæ poſt ſufficientē diligentiam probabilior apparet quis licitè ſequi poteſt, quamvis in re ſit minus probabilis. 7.4.26.

Opinionem minus probabilem

lem ſcienter ſequens, etiã in ſpeculabilibus, peccat, & quomodò id in Scholis, præcipuè Cathedraticis, liceat? 7.4.27. & ſeq.

Opinionem minus probabilem, minuſque tutam in operando ſequi, nullatenùs licet. 7. 4. 31. & ſeq. Vide Probabilitas.

Ordinatus in Sacris, non emiſſo voto, eodem continuo, & unico peccat peccato, uſque dũ emittat, niſi voluntas diſcontinuetur. 4. 4. 37. & ſeq.

Otioſum quid dicatur? 1. 4. 2.

Otioſum de ſe malum eſt. ibidem.

P

PASSIO, Vide Concupiſcentia.

Peccatum non requirit expreſſam advertentiam, ſed ſufficit, quod quis teneatur advertere. 3.3.17. & ſeq. Vide Advertentia.

Peccatum omne mortale, Charitatem expellit, non tamen omne eſt in ſpecie malitiæ contrà Charitatem. 4. 3 34.

Peccatum quomodò continuetur etiam per ſomni interjectionem? 4. 4. 20. & ſeq.

Ad Peccatum ſufficit actualis libertas, ſivè in ſe, ſivè in alio. 4. 4. 21.

Peccatorum numerus, ut fieri poteſt explicandus in Confeſſione. 4. 4. 24.

Peccatum convenienter PP. per privationem explicant, falſum tamen eſt, ipſos ità ſemper explicare. 5. 1. 8. & ſeq.

Peccatum quomodò non ſit formaliter à Deo? 5.1.13. & ſeq.

Peccatum aliud Originale, aliud Perſonale, hocque aliud Actuale, aliud Habituale. 5. 2. 1.

Peccatum habituale non eſt habitus vitioſus. ibid.

Peccati definitio explicatur. 5. 2. 2.

Peccata diverſis Virtutibus oppoſita ſpecie diſtinguuntur. 5. 2. 3.

Peccata eidem Virtuti oppoſita per exceſſum, & defectum ſpecie differunt 5. 2. 4.

Peccata quomodo ex Præceptorum diverſitate ſpecie diſtingui poſſint? 5. 2. 6.

Peccata quomodò ex fine diſtinguuntur? 5. 3. 1.& ſeq.

Peccatorũ ſpecifica diſtinctio formalius, tutius, & expeditius, ex formali objectorum diſtinctione deſumitur. 5. 2. 8.

Peccata carnalia, & ſpiritualia ſpecie diſtinguuntur. 5. 3. 1. & ſeq.

Peccata in Deum, in ſeipſum, & in Proximum ſpecie diſtinguuntur. 5. 3. 2.

Peccata Cordis, Oris, & Operis, quando ſint diverſa, quando non? 5. 3. 3.

Peccatum commiſſionis cõtrà Præceptũ negativum, Omiſſionis contrà affirmativum per ſe non differunt ſpecie. 5. 3. 4.

Peccati omiſſionis formalis malitia non eſt pura privatio, ſed ordo diſſonantiæ. 5. 3. 5. & ſeq. Vide Omiſſio.

Peccati Omiſſionis diſtinctio formalis ab objecto actus, cujus eſt carentia, deſumenda eſt. 5. 3. 5.

Peccatum mortale, & Veniale quid, & quomodò differant? 5. 4. 1. & ſeq.

Peccatũ Veniale quomodò, non ſit propriè contrà legem, ſed præter, ſeù non ſimpliciter, ſed tantùm ſecundùm quid? 5. 4. 4. & ſeq.

Peccata ſunt aliqua ex naturâ ſuâ Venialia. 5. 4. 2.

Peccatum mortale virtualiter ſaltèm includit magnum Dei contemptum non autem Veniale. 5. 4. 9.

Peccatum mortale charitatem excludit, non Veniale. 5. 4. 10.

Peccatum mortale avertit ab ultimo fine, Veniale ſolùm retardat. 5. 4. 11.

Peccatum mortale eſt ab intrinſeco irreparabile, non autem Veniale. 5. 4. 12.

Peccatum graviter lædens Dei, vel Proximi charitatem, vel commune bonum eſt mortale, aliàs veniale. 5. 4. 13.

Peccatum ex genere ſuo mortale, quomodò veniale fieri poſſit? 5.4.14. & ſeq.

Pec-

Peccatũ de ſe veniale, quomodò fieri poſſit mortale? 5.4.17.
Peccata multa venialia unũ mortale conſtituere non poſſunt. 5.4.18.
Peccatum ex genere veniale, dùm fit mortale, non remanet in propria materia. ibid.
Peccatorum, gravitas undè penſanda? 5.5.1.
Peccata mortalia, ſi conſiderentur in ordine ad objecta non ſunt paria. 5.5.2.
Peccatum omne mortale quandam habet infinitatem in ratione offenſæ. 5.5.3.
Peccatum omne mortale totaliter privat Gratiâ, & Charitate. 5.5.4.
Peccata graviora ſunt digniori oppoſita Virtuti. 5.5.5.
Peccata mortalia non omnia ſunt æqualis gravitatis, etiam in ratione offenſæ. 5.5.6.
Peccati gravitas eſſentialis ex objecto, accidentalis ex circunſtantiis. 5.5.8.
Peccata etiam ſolâ poſitivâ lege prohibita, non ſunt paria. 5.5.9.
Id verum eſt, quamvis indiviſibilis ſit modus à lege præſcriptus. 5.5.10.
Peccatum ſecundùm ſe gravius eſt, quod pejus habet objectum, ac digniori opponitur Virtuti. 5.5.11. & ſeq.
Peccatum interiori Virtuti oppoſitum, an & quomodò gravius eſſe poſſit oppoſito Superiori? 5.5.13. & ſeq.
Peccatorũ comparatio fieri debet, proportione ſervatâ. 5.5.12. & ſeq.
Peccata carnalia ſunt minoris culpæ, & majoris infamiæ, quàm ſpiritualia. 5.5.18.
Peccans ex certâ ſcientiâ, & malitiâ gravius peccat. 5.5.19.
Peccans ex habitu, peccat ex certâ malitiâ, non tamen ſemper habituatus peccat ex habitu. 5.5.20. & ſeq.
Peccatum ex objecto minus grave per circunſtantiam aggravatum dici poteſt abſolutè gravius. 5.5.22.
Peccatum mortale dici poteſt infinitæ gravitatis in ra-

ratione offenſæ, & privationis. 6. 2. 3. & ſeq.

Peccatum Mortale, & Veniale circa eandem materiam, an, & quomodò ejuſdem ſpeciei dici poſſit? 6. 2. 20. & ſeq.

Peccatum minus grave in foro exteriori, gravius quandoque punitur. 6. 3. 19.

Peccata minoris culpæ quandoque apud homines honorabiliora. 6. 3. 18.

Peccat operans, non ſolùm contra, ſed etiam ſinè regulâ. 7. 3. 9.

Peccatum ſufficit, quòd ſit contrà particulare dictamen, quod actus expoſceret, licèt actu non ſit. 7. 3. 11.

Peregrini tenentur legibus Territorii, per quod tranſeunt, non proprii. 8. 3. 9.

Periculo peccandi, ſe exponens peccat. 7. 3. 6. & ſeq.

Pœnitentia ex metu, an ſit aliquo modo involuntaria? 2. 4. 16. & ſeq.

Pœna duplex totalis pro eadem culpâ infligi non poteſt, benè verò partialis. 4. 4. 42. & 44.

Pœnæ aliæ ſpirituales, aliæ temporales, graves, & leves, latæ, & ferendæ ſententiæ. 8. 3. 52. & ſeq.

Pœna gravis ſignum gravis obligationis. 8. 3. 56. & ſeq.

Pœna excommunicationis ob culpam non adeò gravem comminatoriè intelligenda eſt, neque ſignū obligationis ſub mortali. 8. 3. 59. de ſe tamen mortale peccatum ſupponit. 2. 64.

Pœna gravis ad commune bonum abſque culpâ; non tamen abſque causâ, imponi poteſt. 8. 3. 60.

Pœna gravis temporalis diſiunctivè taxata, vel per modum conventionis non eſt ſignum gravis obligationis. 8. 3. 61. & ſeq.

Pœna levis de ſe nunquam eſt ſignum gravis obligationis. 8. 3. 63.

Pœna gravis in praxi raro, vel nunquam incurritur abſque culpâ mortali. 8. 3. 69.

Pœna iterabilis ex naturâ ſuâ, ſi feratur à diverſâ

Poteſtate, multiplicatur. 8. 5. 22.
Petrus Abailardus nō damnatur, quia docuerit, hominem per externū opus non fieri meliorem, niſi voluntas augeatur. 4. 2. 31.
Pollutio in ſomnis peccaminoſa eſt, ſi ex cauſa voluntaria procedat. 4. 4. 21.
Pontifices, an, & quomodò minus probabiles fuerint ſecuti ſententias? 7. 4. 59.
Poſſidentis melior conditio. Vide In Dubiis.
Poſſeſſio non juvat eligentem, ſed partem eligendam. 7. 3. 73.
Præceptum ſemper inſtans facit, quod non implens continuò peccat, non tamen ſemper novo peccato. 4. 4. 37.
Præcepta plura unico poſſunt actu impleri, & tráſgredi. 4. 4. 38.
Præcepta plura circa idem non inducunt plures obligationes, adminus totales, & quòad effectum. 4. 4. 39. & ſeq.
Præcepti pluralitas auget, ſed non notabiliter, culpam. 4. 4. 43.
Præcepta prima dupliciter dici poſſunt. 2. 8. 18.
Præcepti tranſgreſſio de ſe venialis per frequentationem fieri nō poteſt mortalis, niſi ex ſcandalo, contemptu, vel periculo peccandi mortaliter. 8. 3. 39.
Præcepti ſub mortali obligantis, quælibet tranſgreſſio mortalis eſt, niſi aliundè allevietur. 8. 3. 40.
Prœmium eſſentiale, & accidentale Cœleſtis Patriæ & quid unum alteri addat? 4. 2. 24. & ſeq.
Prœmium accidentale non omne dicitur Aureola. 4. 2. 25.
Prœmium omninò æquale habebit, non tamen Aureolam, æqualem habens Martyrii voluntatem, quamvis in re Martyr nō efficiatur. 4. 2. 27.
Princeps, & Superior in ferenda lege debet eſſe certus moraliter de juſtitia. 7. 5. 2.
Princeps non excuſatur per hoc, quòd ſuo utatur Jure, indicens Bellum abſque probabiliori fundamento. 7. 5. 5. Vide

Bellum, Rex, Tributa.
Privatio in ordine ad formã privatã ſemper eſt ejuſdẽ rationis, non verò in ordine ad poſitivum, cui neceſſariò conjungitur. 5. 2. 5.
Privationes ejuſdem formæ non ſunt æquales conſideratæ in ordine ad idem poſitivum. 5. 5. 7.
Privilegium eſt privata lex. 8. 4. 13.
Privilegii variæ diviſiones. 5. 4. 14. & ſeq.
Privilegium per modum legis requirit promulgationem, per modum reſcripti ſufficit acceptatio Privilegiarii. 8. 4. 19. & ſeq.
Privilegii Jus poſt acceptationem ſtatim acquiritur uſus autem illicitus, & invalidus antè notitiam ejus, ſi aliàs abſque Privilegio illicitus eſſet. 8. 4. 21.
Privilegium ſolus poteſt cõcedere qui poteſt legem ferre. 8. 4. 22.
Privilegium abſque rationabili cauſâ concedens, peccat purè tamẽ favorabiliter validum eſt, nõ autem odioſũ. 8. 4. 23. & ſeq.
Privilegia ſubreptitia nulla ſunt. 8. 4. 26.
Privilegium dum eſt obſcurum, ad concedentem eſt recurrendum pro declaratione, ac interim ſuſpendendus uſus. 8. 4. 27.
Privilegia odioſa ſtrictè, favorabilia latè interpretanda, ſervato legitimo verborum ſenſu, & mente concedentis. 8. 4. 28. & 33.
Privilegium contrà Conſtitutionem, Sententiam, vel Conſuetudinem, niſi de his fiat mentio non valet. 8. 4. 29.
Privilegium odioſum ceſſat, ceſſante cauſâ, niſi privilegiarius perfectum Jus acquiſierit in rem conceſſam. 8. 4. 30. & ſeq.
Privilegium quoquè favorabile ceſſare, ceſſante cauſâ, niſi fuerit ſolùm impulſiva, probabilius eſt. 8. 4. 32. & 34.
Privilegia Juris communis derogativa, odioſa ſunt. 8. 4. 33.
Privilegium continens gratiam faciendam, ceſſat, morte concedentis, non autem gratiam factam. 8. 4. 35.

Pri-

Privilegia favorabilia non ceſſant per non uſum, benè odioſa per præſcriptionem. 8. 4. 36.
Privilegium quomodò renunciatione ceſſet. 8. 4. 37. & ſeq.
Privilegium quomodò per unicum actum contrariũ amittatur. 8. 4. 39.
Privilegiũ quomodò amittatur per delictum. 8. 4. 40
Privilegium, an, & quomodò revocari poſſit. 8. 4. 41. & ſeq.
Probabilitas ſola non ſufficit ad prudenter operandum. 7. 3. 61.
Probabilitas duplex intrinſeca, & extrinſeca. 7. 4. 6.
Probabilitas prius ex rationibus, quam ex authoritate penſanda. 7. 4. 12. & ſeq.
Probabilitatẽ ſententiæ judicandi Regulæ. 7. 4. 11. & ſeq.
Probabilis ratio in conſpectu probabilioris non poteſt moraliter certificare. 7. 4. 47. & ſeq.
Probabilis aſſenſus non eſt, judicare ſolùm probabilem ſententiam, ſed verã, licet non certò. 7. 4. 51.
Probabilem judicans opinionem, ſi determinatum illi aſſenſum non præbeat non habet regulam ſuæ prudentis operationis. 7. 4. 52. & A. 7.
Probabiliſtarum Opinio an prudenter judicari poſſit probabilior? 7. 4. 53.
Probabiliſtæ non excuſantur hìc, & nunc operantes juxtà minus probabilem opinionem, quamvis ipſi putent ſuam ſententiam probabiliorem 7. 4. 54. & ſeq. A. 13.
Probabiliſtis, an aliquando ſuffragetur quoddã Urbani VIII. reſcriptum. 7. 4. 58.
Probabilium ſententiarum non prohibetur uſus, ſed abuſus. A. 4. & ſeq.
Probabile ſpeculativè tale eſt practicè, nulla ſuperveniente circunſtantia. 7. 3. 25. & A. 22. & ſeq.
Probabilis opinionis conditiones, & an idem ſit Probabile & veriſimile. A. 20. & ſeq.
Probabilis an poſſit eſſe opinio, quæ ſolùm ab aliquo recentiori D. docetur. A. 21. & 24.

Digitized by Google

Probabiliſtarum reflexiones nihil proſunt. 7. 4. 55. & A. 25.
Probabiliore ſequendo opinionem, à periculo peccandi formaliter liberamur, non peccandi materialiter. A. 33.
Probabiliſtarum ſententia nos liberaret à periculo peccandi materialiter. A. 34.
Probabiliſtarum ſententia, nec à periculo peccandi formaliter liberat. A. 35.
Prudentiæ judicium ex certo Principio deductum, non habet omnimodam certitudinem. 7. 3. 68.
Prudenter agere, quicunque ſecundùm id, quod ſibi probabile operatur, nemo SS. PP. docuit, immò ferè damnatum eſt ab Innocentio XI. 7. 4. 32. & ſeq. & A. 29.
Prudenter quis non poteſt aſſentiri ſententiæ, niſi veram illam exiſtimet. 7. 4. 44.
Prudens operatio determinatam exigit regulam, quam ratio, non Voluntas, præſcribere debet. 7. 4. 45.
Prudentia eſt recta ratio agibilium. 7. 3. 39.
Prudentia non eſt ſimplex cognitio, ſed applicatio ad opus; Undè non poteſt omnimodam habere certitudinem. 7. 3. 40.
Prudentia in ſcientia fundatur, & adminus ex una certa premiſſa deduci debet, præcipuè cum haberi poteſt. 7. 3. 41.
Prudentiæ Judicium quam certitudinem habere debeat. 7. 3. 43. & ſeq.
Prudens judicium neceſſariò ferri debet ſecundùm id, quod veriſimilius apparet. 7. 3. 48.
Prudentiæ non poteſt ſubeſſe falſum. 7. 3. 50. & ſeq.
Prudentiæ præceptum eſt eligere melius, quando rationabile motivum ad minus bonum non inclinat. 7. 3. 52. & ſeq.
Prudentiæ modum ponere, quomodò intelligatur. 7. 3. 67.

R

RATIO inferior, & ſuperior. 3. 3. 2.

Re-

Rectitudo moralis eſt adæquata conformitas ad rationem, & legem. 5.1.2.
Regula humanorũ actuum duplex, immediata, & intrinſeca, ideſt ratio; & remota, & extrinſeca, ſcilicet Lex. 7.1.1.
Regula prima eſt Lex æterna, à quà rationem regulę omnes aliæ participant 7.1.2.
Rege, vel Principe abſque legitimo Succeſſore decedente, ad legitimũ Superiorem, ſi adſit, judicium ſpectat, & ſententia ſucceſſorem determinans, licèt ipſe ſit prætenſor. 7.1.18. & ſeq.
Rex, vel Princeps carens Succeſſore legitimo, debet antè obitum Judices deſignare, ſi Regnum Superiorem non habet. 7.5.20.
Rege decedente abſque Judicum deſignatione, ad Regnum ipſum pertinebit ſecundùm propria ſtatuta. 7.5.21.
Regni prætenſor certum, ac evidens Jus habens, non tenetur ſententiam expectare, ſi probabiliter injuſtitiam timeat. 7.5.22.
Regni prætenſor, ſi Judices habeat ſuſpectos, petere poteſt, ut alii deſignentur, quod ſi negetur, poteſt armis quoquè ſe defendere. 7.5.23.
Regnum adjudicare non poſſunt Judices, niſi parti practicè ad Regnum habenti Jus. 7.5.24.
Regnum quomodò poſſint Judices parti etiam non probabiliori adjudicare. 7.5.25.
Rex, vel Superior quomodò cautè debet Conſiliarios inquirere, ac eorum uti conſiliis. 7.5.26. & ſeq.
Reſtitutionis obligatio non oritur præcisè ex culpâ, ſed reali injuſtitia. 2.2.16.
Reſtitutionẽ omittens, continuò peccat, non tamen diſtincto peccato, niſi actus diſcontinuetur. 4.4.36. & ſeq.
Reus, an, & gravem pœnam ſubire, teneatur antè, vel poſt ſententiam Judicis. 8.3.72. & ſeq.
Reus condemnatus, ut famæ pereat, poteſt, ac debet, cibum ſumere occultè miniſtratum. 8.3.77.

Reus poteſt quaſdam actiones, quæ remotè ad mortem cooperantur. 8.3.78.

S

SACERDOTI non licèt in Sacramentorum adminiſtratione præſcriptũ ab Eccleſia ritum variare, graviterq; peccat in materia notabili, etiam non quòad eſſentialia. 7.5.58. & ſeq.

Sacramentum, & Sacrificium operatur ex opere operato, undè non conſequitur effectum, qui Sacramentum in ſe non ſuſcipit, per ſolam Voluntatem. 4.2.28.

In Sacramentorum adminiſtratione, an, & quomodò licitè ſequi poſſimus probabiliorẽ ſententiam, etſi non tutiorem. 7.5.59. & ſeq.

Sacramentum ſub conditione adminiſtrandum non eſt, ſed abſolutè, ubi adeſt moralis de valore certitudo. 7.5.62.

Sacramentum licitè adminiſtratur, etiam extrà caſum neceſſitatis, ſi dubium tantùm ſit de juriſdictione Miniſtri, ſitque pro juriſdictione probabilior ſententia. 7.5.63. Vide Confeſſarius.

Ad Sacramenta conficienda ſufficit virtualis intentio. 4.4.13.

Sacrilegium quomodò incurratur in violatione loci Sacri. 6.1.7. & 6.2.18. & ſeq.

Scire tenetur quilibet Chriſtianus principaliora fidei myſteria, & quæ cõmuniter ſciuntur ab omnibus, tàm de Jure naturæ, quam humano, & ad proprium ſtatum ſpectãtia. 2.6.13. & ſeq.

Scrupuloſa Cõſcientia quid ſit? 7.1.8. & 10.

Scrupuloſorum remedia. 7.3.83. & ſeq.

Senſitiva pars admittit peccatum abſque voluntatis implicito ſaltèm concurſu. 3.3.14. & ſeq.

Sententia de ſequenda probabiliori opinione Jugũ Domini non exaſperat. 7.4.60. & A.11. & 16. & ſeq.

Sententiæ benignitas, vel rigor

Digitized by Google

gor nil refert ad probabilitatem. A. 3.

Sententia notam non meretur, quia lata, ſeù benigna, ſed quia ultrà rationis dictamen. A. 4.

Sententia de ſequenda probabiliori opinione valdè utilis ad reprimendam opinionum laxitatem, non inducit ad deſperationem, nova non eſt, ſed antiquiſſima A. 8. & ſeq.

Sortibus pecuniam exponens, quomodò poſſit prudenter agere. 7. 3. 65.

Speculativa, & practica ratio non fallit contradictionem. 7. 3. 24.

Speculativum, & practicum in moralibus coincidunt. 7. 3. 19. Vide Conſcientiæ diviſio.

Speculativè probabile quomodò poſſit eſſe improbabile practicè. 7. 3. 25.

Speculativo judicio falſo, quomodò practicū poſſit eſſe verum. 7. 3. 29. & ſeq.

Statuta, & Conſuetudines ſpeciales locorū, & Perſonarum per novam Cōſtitutionem nō abrogantur, niſi de ipſis mentio fiat. 8. 5. 15.

Studioſitatis Virtuti nō quilibet exceſſus opponitur, ſed intrà propriam materiam. 5. 3. 15.

Stndio vacans, & indè præceptum omittens, peccat unico omiſſionis peccato. ibid.

Stuprum eſt, violare Puellam ſub nullius cuſtodia, etiam ipsâ invitante 6. 41.

Subditi obedire tenentur, quamdiu non conſtat de legis injuſtitia. 7. 5. 2. & 13.

Subditi quomodò teneantur obedire, ſi dubitent, Superiorē licitè, ac validè præcipere. 7. 5. 30. & ſeq.

Superior. Vide Princeps. Rex.

Suſpicans Conſcientia quid quid ſit: In ſe non differt à dubiâ. 7. 1. 8. & ſeq. & 7. 1. 81.

Syndereſis eſt habitus primorū principiorum operabilium, cujus actus eſt Conſcientia. 7. 1. 5. & ſeq.

T

Timiditas ex formali objecto eſt ſimpliciter gra-

Digitized by Google

gravius peccatum, intemperantia; hæc tamen ex annexis, ut plurimùm gravius eſt peccatum. 5. 5. 16.

Tributi licita impoſitio evidentem exigit neceſſitatem, non tamen extremam. 7. 5. 9. & ſeq.

Tributa imponendi juxtà cauſa non eſt, ſi Principis facultates ex ejus incuria, vel miniſtrorum nequitia non ſuppetant. 7. 5. 11.

Tributorum impoſitio tria exigit, quibus Princeps maturè debet invigilare. 7. 5. 12.

Tributa ſolvere, tenentur Subditi, dùm non conſtat de injuſtitia, ſi tamen fraudem advertant, Principem reverenter admonere debent, iſque audire tenetur. 7. 5. 13.

Tutum, & tutius quid dicatur? 7. 3. 76. Vide Conſcientia, Dubia, Opinio, Probabilitas.

V

VERBA, quæ ſint Preceptiva, Mandativa, & Suaſoria. 8. 3. 47. & ſeq.

Verbum, ſeù Clauſula, ſub præcepto, probabilius eſt gravem importare obligationem. 8. 3. 49.

Verba extendenda non ſunt ad mortale, ſi tantùm ſub veniali poſſunt intelligi. 8. 3. 50.

Veritas practica quomodò à ſpeculativa differat. 7. 3. 50.

Veritas practica inſeparabilis eſt à rectitudine operationis, ſed proportione ſervata. 7. 3. 56. & ſeq.

Veritas practica tota præcontinetur in ſpeculativâ nec illâ in certitudine excedit. 7. 3. 57.

Violentia involuntarium facit, exigit autẽ aliquam in paſſo reſiſtentiam. 2. 3. 3. & ſeq.

Virtus boni Civis, ut ſic, eſt ſimpliciter Virtus, & quomodò à Virtute boni Viri differat? 4. 3. 30. & ſeq.

Virtus boni Civis diverſificatur ſecundùm Regiminum diverſitatem. 4. 3. 32.

Virtutes infuſæ differũt ſpecie ab acquiſitis ex ratione formali objectorum. 4. 3. 33.

Vir-

Virtus infuſa quomodò cõpatibilis cũ oppoſiti vitii habitu. 4.3.34. & 4.4.14.
Voluntas eſt appetitus rationalis. 2. 1. 1.
Volitum nil, quin præcognitum. 2. 1. 2.
Voluntariũ quid ſit? 2. 1. 3.
Voluntarium perfectum, liberum, & neceſſarium. 2. 1. 4. & ſeq.
Voluntas ex naturâ ſuâ eſt potentia libera, & naturalis. 2. 1. 10.
Voluntarium elicitum, & imperatum; in ſe, & in causâ; directè, & indirectè. 2. 1. 15. & ſeq.
Voluntarium indirectè requirit, quod quis poſſit, & debet. 2. 2. 1.
Voluntarium in ſe, & directè, ac Voluntarium in causâ, & indirectè, quomodò differant? ibid.
Voluntarium in cauſa requirit, quod expreſsè volitũ ſit vera alterius cauſa 2. 2. 2.
Voluntas quòad actus elicitos, nec à Deo violentiam pati poteſt, benè quoad imperatos. 2. 3. 4. & ſeq.
Volitio ſimplex quid ſit? eſt inefficax. 3. 1. 6. & 3. 2. 1.
Volitio poteſt eſſe de fine formali præcisè. 3. 2. 2.
Volitio materialiter idem actus eſſe poteſt cum intentione. 3. 2. 3. Vide Actus Voluntatis.
Volũtatis proceſſus per omnes ſuos actus. 3. 2. per totum.
Voluntatis proprius operãdi modus eſt, trahi ab objecto. 4. 3. 39.
Votum ſolemne Religionis per metum, quomodò invalidum. 2. 4. 7.
Votum purè pœnale non ad culpam, ſed ad pœnã obligat. 8. 3. 67.
Uſus quid ſit? 3. 1. 7.
Uſus propriè, & in latiori acceptione. 3. 2. 16. & ſeq.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Errata *Corrige* :

PAgina 3. col. 2. linea 8. ex ratione, leg. & rationem . pag.4.col.2.lin.17. poſitiſſimæ,leg.potiſſimæ. pag.5. col.1. lin.31 Bonum eſt, leg. Bonum non eſt. pag.6.col.2. lin.5. Art.1.leg.Art.3. pag.8. col.2. lin. 29. explicatio, leg. Expolitio . Item col. 1. lin. 35. part. 2. leg. prima 2. pag. 9. col.2.lin.19.explicabimus uno verbo, leg. explicabimus . Uno verbo . pag. 12. col.1. lin 3.ſic cogitat,leg. ſi cogitat.pag.13.col.1.lin.25.Serra par.2.q.14.a.4.dub.1.leg.prim.2.q.114.art.4.dub.2. pag. 15.col.1.lin.6.cap.25. leg.cap.24. pag.16.col.2.lin.18. Tuſcul.9. leg.Tuſcul.quæſt. pag.22.col.1.lin. 12.pſa,leg. ipſa.pag.24.col.1.lin.18 peccant,leg. peccaret . pag.26.col.1.lin.13. & 17. præciſus, leg. præviſus . pag.33.col 1. lin. 13. & 14. quoad culpam & in foro exteriori, leg quoad culpam, & in foro Conſcientiæ , non in foro exteriori . pag.35.col.1.lin. 19. exequatur , leg. exequantur . Item col.2.lin.22 dici licite, leg. licet dici . pag.16.col 1 lin.19. parere,leg. parcere . pag.38.col.2.lin.28. Urgeret, leg. Non urgeret . pag.40.col.2 lin.7. vero, leg. vere . pag.41.col.2. lin.26. reſpicit, leg. reſpuit . pag. 44 col 1.lin.19. triſtitia, leg. cum triſtitia . pag.60.col.2.lin.15. nam acta, leg.nam certa . Item col.2.lin.23.art.2. leg. art.3. Item col.2.lin.27. dicatur ſecundum, leg. dicatur , ſecundum quod placet ad agendum ; electio autem ſecundum . pag 63. col 1 lin 21. eligendum , leg. eliciendum . Pag.67.col.1.lin.4 injuria, leg. incuria . pag 68.col.1. lin 30. ſed , leg. ſe . pagina 74.col.2 lin.24. tuta,leg recta . Item lin.28. aggreſſum, leg. aggreſſus . pag. 81.col.2.lin.22. quod eſt bonum, leg. quod eſt eſſe bonum . pag 95.col.2 lin.24. art.3. leg art. 5. pag. 118. col.2. lin.24.poteſt, leg. non poteſt . pag.119.col.1 lin.25. quod, leg. quoad . pag.124.col.1 lin.33. naturaliter, leg. naturalis . pag.169.col 1.lin.21. formalitas, leg. formaliter . pag.173.col 1. lin.17.nimis, leg. minus . pag.178.col.1.lin.24. ex hoc, leg. & hoc . pag.180.col 2. lin.ult. non poſſit , leg. poſſit . pag.186.col.1.lin.4. numerum non, leg numerum ; ſed verius eſt , non . pag.197.col.2. lin.ult. quæſt. 15. leg. quæſt 18. pag.218.col.1.lin.4. -- 2. 58. leg n. 58. pag.222.col 2.lin. 16. furatus ſum, leg. furatus ſum ad fornicandum ; vel ſufficiat dicere , furatus ſum , fornicatus ſum . pag.234.col.1.lin.35. nam faciens, leg. non faciens . pag.237.col.1.lin.14. quod,leg. quo . pag.242. col.2.lin.11. men, leg. le . pag.249 col.1.lin.32.diſtinctivè, leg. disjunctivè pag.252.col.2.lin.27. ſeverius, leg. ſecurius . pag.257.col.1.lin.29. quia, leg.quin . pag.280.col 1.lin.19. diatè ſubjicitur, leg. diatè regulatur à ſpeculativo, cui immediatè ſubjicitur . pag.260.col 1 lin.10. materiali,leg. naturali . pag.177.col.2 lin.35. q. 52. leg. 57. pag 294.col 1.lin.11. ter . quare, leg. ter . In primis enim , ſequi tutius , conſilium eſt , nedum in dubiis, ſed etiam in certis . Quarè . pag.300.col.2. lin.25. graviorum, leg. Graviores . Item lin.26. Voto leg. Voco. pag.301 col.1. lin 32. acrium,leg. avium . pag.30· .col 2.lin. 16. recta, leg. certa . pag 308. col.2. lin. 33. metonus, leg.Mercorus . pag.309.col 2 lin.4.& 5. Guidone Carmelitanum , leg. Guigone Cartuſianorum . pag.311. col.1. lin.9.& 10 Lorin.in act. Ap. leg. Lyrinenſis cap.34. Commonit. pag 312.col.2.lin.25. 1581. leg. 1571. pag.315.col.1.lin 12. art.3. leg. art 13. pag.321.col.1 lin 2. unicum , leg.unum . pag. 323. col.2.lin.30.quàm, leg. quin . pag.324.col.2 lin.ult.pravitate, leg. gravitate . pag.335.uſq. ad 371. in titulo , ſeu inſcriptione addatur Ap , ideſt . Appendix hoc modo cap. VII. § IV. Ap. pag.338. col.2 lin.25.bilis,leg.bili pag.339.col.2.lin.33.ipſa,leg. ipſo. pag 346.col.1.lin.16. juvat leg.cruciat . pag.348.col.2.lin.13. ibi tota leg. tibi nota . Item lin 16 ſibi , leg. tibi . pag.354.col.1.lin.15. non per, leg. per . pag.355.col.2.lin.ult. tis, leg. tes . pag.361 col.1.lin.31. de ſe q. leg.de reg. pag.364. col 2.lin.5.tutta, leg. tutte . Item lin.7.tà, che, leg. là, chi . pag 365.col.2.lin 12.intus leg. ictus pag.366.col.1.lin.20. eodem, leg. eodem modo . pag.366.col.2.lin.14.ex certis, leg. ex tertio . pag. 368.col.2.lin.8. Cenſum, leg. Cenſura . Item lin.11. eximit, leg. eximit, benignitate . pag.371. col.1 lin.8. tardus, leg. bardus . pag.372.col 1.lin.10. gitur , leg. namur . Item lin. 26. § 1. leg. §. 5. & ſic in tit.uſq.ad pag.401. pag 374.col 1.lin.26. quam dici, leg. quandiu . pag.389 col.1.lin. 31.ant,leg.ut. pag.390.col.1.lin.4 q.96.leg q 95. pag.398 col.2.lin.33.barbarus,leg barbarius pag. 403.col.1.lin 33.dici,leg.diu . pag.407.col 2.lin 25.&26.menſuram,& regulam,leg.menſura,& regula. pag.412.col.2.lin.6.cere,leg.care. pag 413.col.2.lin 16.communiter,leg.communes. pag.416. col.1.lin.27.communi,leg.communis . pag.430.col.2.lin.11.te,leg ſe . pag 431.col.2.lin.18.ſenſu , leg.textu. pag.445.col.1.lin.14.Sagro,leg.Sayro.pag.448.col.2.lin.20.jungo,leg injungo. pag.455. col.1.lin.24.ſive,leg.ſine . pag.456.col.1.lin 26.actu ta,leg.ac tuta . pag.456.col.2.lin.22. regula 1. leg.70. pag.466.col.2.lin.8.juria, leg.curia . pag.474.col.1.lin.34.q.3.p.10.§.1. leg.q.3.p.8.§.2. pag. 477. col. 2. lin. 10. q. 5. leg. q. 3. pag. 489. col. 2. lin. 20. qui , leg. quis .

In Indice lit.A.col.5.lin.15.liceat,leg.licet . Item col.6.lin.13.cum qua,leg.in quà. B.col.1.lin.5. & leg.eſt . item lin.9.excuſandum,leg.excuſandus . col.2.lin 15.A.1.8. leg. A.28 Item lin.33. eſt leg. & . col.3.lin.15.honeſtam,leg.honeſtatem . C.col.1 lin.10.patens,leg.potens . col.2.lin.33 ceſſatio voluntaria,leg.ceſſans voluntariè . col.3.lin 8 efficiant,leg.afficiant . col.10.lin.ult.3.2.1.leg. 3.2 5.col.12.lin.14.acquirat,leg.requirat . E.col.2.lin 8 præciſi,leg præviſi . Item lin.19.licitè,leg. illicitè . I.col 1.lin.20.3 66.leg.2.66. L col.5.lin.5.6 2.6.leg.8.2.6.col.9 lin 6.8.3.87.leg.8.3.47. item lin.25.imponens legem,leg.ſupponens legem obligat ad gravem,vel levem culpam,ſeu &c.col.10. lin.11 imitatio,leg.irritatio . item lin 15.immutatur,leg.irritatur . Item lin.25 50 & ſeq. leg.10. & ſeq. col.11.lin.25. 3.1.8.leg.2.1.8. M.col.2 lin.14.ne,leg.nis. col.5. lin 23. & ſeq.fuit involuntarius,leg.facit involuntarium . col.6 lin.15. 2.5 14.leg.7.5 14. col 7.lin.14. 8.3.28 leg.8.3.78. O col. 3.lin.20. 4.3.7.leg.4.3.37. item lin.23. 4.3.28.leg.4.3.38. P.col 3.lin.6. 5.3.1 leg.5.2 7. col 7.lin.32, 2.4.16.leg.2 4 10. col 10.lin.2. 2 8 18 leg 8.1.18. R.col.2.lin.20. 7.1.18.leg. 7.5 18. S. col.2. lin.26. admittit,leg.non admittit . col 4.lin.4. 5 3.15.leg.5.3.83. Item lin.11. 6 41.leg.6.4 3. item lin. 38. 7.1.81, leg. 7.3.81. V. col.2. lin.25. eſt leg. non eſt .

Digitized by Google

Digitized by Google

[illegible] Goo[illegible]

129